ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

II

KNJIGA 3

REDAKCIONI ODBOR

Aleksandar Ranković, Moša Pijade, Rodoljub Čolaković, Dobrivoje Radosavljević, Lidi|a Šentjurc, Moma Marković, Veljko Vlahović

REDAKTORI IZ VOJNOISTORI5KOG INSTITUTA
Fabijan Trgo, pukovnik, Dimitrije Brajušković, potpukovnik, Petar Maiobabić, major

ODGOVORNI UREDNIK
Fabijan Trgo, pukovnik

PRIPREMA ZA ŠTAMPU
VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIJE

IZDAJE
VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD „VOJNO DELO"

VOjNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIJE

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU JUOOSLOVENSKIH NARODA

TOM

II

KNJIGA 3

DOKUMENTA VRHOVNOG ŠTABA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

1 9 4 2

BEOGRAD

1955

DOKUMENTA CENTRALNOG KOMITETA
KP JUGOSLAVIJE I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE

MART — APRIL 1942

BR. 1

PREDLOG ZA IZVOĐENJE VOJNE NASTAVE UČINJEN 1 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU[1]

PLAN

O izvođenju obuke vojnika Proleterske brigade, partizanskih odreda i dobrovoljačke vojake. —

Po mome mišljenju sa borcima bi trebalo preći sledeće:

I. — Organizacija Prolet. brigade, partiz. odreda i dobrovoljačke vojske. —
II. — Ciljevi i zadaci Narodnooslobodilačke vojske. —
III. — Disciplina u redovima Nar. osl. vojske, potreba i njen značaj. —
IV. — Oznake komandira, političkih koim.[eisara], vod- ^ nika i desetara. —
V. — Pozdravljanje među drugovima i pozdravljanje starešina. — Pozdrav nije izraz patčinjenosti, već izraz drugarskih osiećanja kao vidljiv, spoljašnji znak. —
VI. — Jediinačna, desetima, vodna i četna obuka. —

Jedinačna obuka:

a) Osnovni stavovi. — Bez oružja: -— stav mirno, — na mesitu voljno, — voljno.
b) Osnovni stavovi. — Sa oružjem: — stav mirno, — stav klečeći, — sjbav ležeći, — sitav o desno rame. — Prelazni stavovi. —
v) Kretanje. — Komande pri kretanju: — napred marš, — trčećim korakom. . . itd. —

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2790. Redakcija nije mogla ustanoviti ko je od članova Vrhovnog štaba ovaj plan predlagao.

g) Okretanje: — Na mestu, — u kretanju. —
d) Stavovi za izvođenje gađanja: —- Stav gotovs. —
e) Rukovanje puškom: — Otvaranje, zatvaranje, punjenje, namještanje nišana, nišanjenje, pucanje-opaljenje metka, sastavni dellovi opuške, čišćenje, podmazivanje, — jednom rečju održavanje puške u ispravnom stапд(и. —
đ) Paljbe: — Jedinačna, brza i plotunska. Naročito vežbati komandno osoblje u rukovanju vatrom i pravilnom komandavanju, kao i štednji municije. —
ž) Vežbamje u bacanju iručnih bombi; dejs(tivo ofanzivnih i defanzivnih bombi; njihov rađijus dejstva. —

Borbena jedinaena obuka:

a) Razvijanjie ofanzivnog duha kod strelaca. —
b) Dejstvo i upotreba puške, dejistvo i upotreba pešadiske vatre. —
v) Kretanje raznima brzinama i načinima, orijentacija, ocena otstojanja. —
g) Koirišćeoje zaklona, osmatranje. —
d) Provođenje strelaca kroz pretpostavljeni napad i odbranu. —
e) Obučavanje strelaca u postupcima za vreme gonjenja neprijatelja. —
đ) Obuka vojinikia u bojnoij patroli. —
ž) Obuka držača veze. —

Desetična obuka:

a) Pođela i razbroj desetine; značaj desetine kao najmanje borbene jedinice. —
b) Strojna obuka desetine; vrata, razvijieni front, kolone po jedan, kolona prostih redova, kolona dvojnih redova. —
v) Kretanje i okretanje. —
g) Radnje s puškom, paljbe—rukovanje desetara vatrom desetine. —

Borbena obuka desetine:

a) Određivanje sred.[njeg] vojnika —- razvijanje desetine u streljački stroj. —
b) Izvođenje borbe — rasitojanje boraca u streljačkom strorjiu. —
v) Upotreba puškomitraljeza. —
g) Vršenje juriša. —

Vodna obuka:

a) Podela i razbroj voda; ravnanje na mestu; kretanje i okretanje. —
b) Radnje s puškom celirn vodom. —
v) Paljbe: — jedinaena, brza, plotunska. —

Borbena obuka voda:

a) Kretanje pre razvoja za borbu; razvijanje voda u streljački stroj. —
b) Izdavanje zapovesti za napad: — šta ova zapovest treba da obuhvati, koje podatke: o neprijatelju, o svojim trupama, zadatak voda; raspored; .pravac kretanja sa određivanjem desetine za pravac napada i mesta suseda; naređenje za puškomitraljez, naređenje za osiguranje krila. —
v) Uprava vatrom i juriš. —
g) Održavanje veze sa komandirom. —

Četna obuka:

a) Sve kao kod vodne obuke, samo to objediniti ako ima više vodoiva. —•
b) Razvijanje za borbu i izvođenje borbe; izdavanje zapoivqs]ti. —
v) Ko upravlja vatrom za vreme borbe čete?

Sa ovim bi se borci uglavnom upoznali sa najglavnijim pojmovima, terminima i načinom borbe. Osim toga starešinsko osoblje bi steklo izvesnu sigurnost u komandovanju i potrebna osnovna, znanja. — Postiglo bi se učvršćivanje discipline, koja bi se dalje prenela i na borbu. —

Pored ove obuke bilo bi potrebno u nekoliko predavanja izneti najosnovnija načela, Opšte ratne 'službe kao:

1. •— Gerilski način ratovanja i kretanja koga se tom prilikom izvode. —
2. — Održavanje veze pri kretanju. —
3. — Tajnost kretanja. —•
4. — Red i disciplina za vreme kretanja. —

O stanovanju:

1. — Kantoniovanje. —•

Izviđanje, obaveštavanje i obezbeđivanje:

a) Izviđanje:

1. —• Neprijatelja. —
2. — Zemljišta. —

b) *Obezbeđivanje:* *1*

1. **Pri** nastupnom maršu. —
2. Piri otstupnam maršu. —

v) *Obezbeđivanje u mestu:*

4. Pretstražama. —
2. Stalnim pretstražama. —

Borba:

1. — Napad. —
2. — Odbrari'a:
— Otsudna odbrana. —
— Odbrana za dobitak u vremenu. —
[3.] — Sprema rešemja borbe, rešenje borbe, dovršetak 'borbe,
— manevrovanje: — u napadu, u odbrani. —
4. — Dejstvo iznenađenja. —
5. — Borbeni poredak: čete, bataljona, brigade. —

Naročiti vidovi borbe:

1. — Noćne borbe. —
2. — Borbe na planinskom zemljištu. —
3. — Borbe oko naiseJijenih mesita, tesnaca i oko reka. —

Predlažem da sie sa ovim izmetom delovkna upozna naročito stairešinsko osobine u nizu predavanja, koja bi održao drug Arsa. Na taj način starešiniski kadar mogao bi izvući potrebne zaključke, s obzirom na borbu koju mi sada vodimo. Naravno, prilagođavajući svoje radnje i postupanja gerilskoj taktici ratovanja), ukoliko se ova taktika ne bi oizmenila i prešla u •normalan — frontalni način ratovanja. Jer bi u tom slučaju najviše i došla do izražaja organizaciona načela i njihova primena, onako kako je predviđeno Opatom ratnom službom. —

Ukoliko budu veće vojne formacije, kao bataljoni, odredi, brigade, tim će više biti potrebno da njihove sitarešine budu upozmfte sa ovim principima.

1 marta 1942 god.
Foča

BR. 20

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 1 MARTA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA SANDŽAK ZA STVARANJE OMLADINSKIH CETA I CIŠCENJE POZADINE OD ČETNIČKIH I KOLEBLJIVIH ELEMENATA[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
1-III-42 godine

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA SANDŽAK

Primili snio pismo od štaba Crnogorsko-sandžačkog odreda.[2]

Prema sporazumu, jedan od vaših članova ići će na sastanak sa drugovima Peruničićem[3] i Buričkovićem.[4] Tom prilikom utvrdiće pojedinosti rada u vezi novostvorene situacije na sektoru: Koiašin—Mojkovac.

BjeJopoijski srez morajte očistiti od svih kolebljivih elemenata. Oduzeti oružje svima ionima koji bi se sjutra mogli izraditi u našeg neprijateljlai. Jedinice učvrstiti i učiniti ih pokretnima, ,tj. odvojiti ih od sela.

Nastajati da se organizuje više omladinskih četa, koje bi se poslije kratkog kursa vojno-poiitičkog priključile našim sigurnim. i izgrađenim jedinicama.

Kcnfiskovati sva imanja odbjeglih četnika, kao i svih petokolonaša i neprijatelja i razbijača narodne borbe.

Potrebna je veza sa drugovima iz Žabljaka.® U ovom cilju u^ostaviti stalnu kurirsku vezu. Za sada je potrebno da se izvjesni vaši djelovi nalaze južno od Pljevalja, kao grupa koja bi mogla brzo intervenisaiti u istočnom dijelu Sandžaka.

Jedna jaka grupa mora biti raspoređena negdje sjeverno od Pljevalja da bi spriječila prodiranje pljačkaških bandi od

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2426.

[2] Vidi tom III, krnj. 4, dok. br. 54.

[3] MЦe Peruničić

* Boško Đuričković

[5] Na Zabljaku se tada nalazio Moša Pijade, koji je kao delegat Vrhovnog štaba rukovodio pripremama za prijem obećane pomoći od Sovjetskog Saveza.

Rudoga i Prijepolja. Paziti da se prilikom ovih rasporeda snage ne raspareavaju. To bi bilo najgore. Kad se pojavi potreba, treba intervenirati nadmoćnijom snagom i pitanje brzo riješiti. To ima velikog vojničkog i političkog efekta.

Pri cijelom ovom radu kao prvo pitanje nameće se likvidacija svih četničkih bandi i nesigurnih elemenata iz pozadine; učvrstiti pozadinu i nastaviti borbu protiv okupatora. Naravno, mora se borba primiti i bez ovoga reda kada je nametne situacija.

Stvorite u predjelu Meljaka čvrstu bazu za rad i ishranu.

Izvještavajte nas o svim novostima.

Drugarski pozdrav uz

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

BE. 3

IZVEŠTAJ DELEGATA CENTRALNOG KOMITETA KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE VLADIMIRA POPOVICA OD 1 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O SITUACIJI U HRVATSKOJ

Objavljen u Zborniku, tom V, knj. 3, dok. br. 73, str. 208—209.

BR. 20

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 2 MARTA 1942 GOD. ŠTABU KALINOVICKOG NOP ODREDA O TERITORIJALNOJ GRANICI ODREDA I UPUTSTVA O NAJVAŽNIJIM ZADACIMA ODREDA[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
2-111-42 godine = 8 časova

ŠTABU KALINOVIČKOG NARODNO-OSLOBODILACKOG PARTIZANSKOG ODREDA

Dobili smo vaš dopis od 28-II tg. i na isti odgovaramo:

1) Teritorija vašeg odreda obuhvata sljedeću oblast: istočna granica: Pale—Bistrica—Drenin Kam (zaključno) — Debelo Brdo na Jahorini — s. Mazlina (isključno) — selo Mrežica (zaključno, pa i Mrežička četa vama pripada) — selo Miljevina (isključno — dakle, Miljevinski bataljon pripada Fočanskom narodno-ioslobodilačkom partizanskom i dobrovoljačkom odredu) — Ravna Gora—Dumoška Planina; južna granica: Gornja Neretva—Ulog —• s. Mokro—Visočica—Bjelašnica—Ivan Sedlo; a na [zapad]: Sarajevsko Polje i oblast Sarajeva.

Bilo je govora da se na ovoj prostoriji stvore dva odreda: Trebevićkii (ili Tmovslki) sa sjedištem u Trnovu i Kalinovički sa sjedištem u Zagorju. Ta dva odreda obuhvatila bi odgovarajuće prirodne oblasti. To je izostalo iz razloga što vi nemate dovoljno starješinskog kadra. Ako se stvore mogućnosti, ovo možete ostvariti, a za sada neka ostane po dosadašnjem, da sve to pripada Kalinovičfcom odredu. Samo pazite da uredite komandovanje snagama koje se nalaze oko Kalinovika (formiranje u čete i bataljone). Isto tako nameće se pitanje kako će se objediniti rad bataljona oko Kalinovika kada odu naši proleterski djelovi i djelovi »Vojvode Momčila«. Vi oko Kalinovika imate dva bataljona, a to zahtijeva da rukovodstvo jednog štaba bataljona mora, pored redovne dužnosti, objedinjavati rad i drugoga bataljona. Taj odnos još sada uredite, da

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2062.

se ljudi sažive sa ulogom dok se još nalaze naši djelovi na tom prostoru.

Dakle, uredite komandovanje. To je polazna tačka. Jedinicama dajite jasne direktive za rad. Sva rukovodstva moraju biti na terenu, među vojnicima. Odbacite neku pogrešno usvojenu praksu da komandanti, komandiri i politički komesari uređuju pozadinu i mobilišu ljudstvo u pozadini. To je skroz pogrešno i nerazumijevanje osnovne uloge i dužnosti. Svako udaljavanje starješina od jedinica, sem izričnog naređenja iz štaba -odreda, treba najstrožije kažnjavati. S -druge strane, štab odreda ne smije odvajati rukovodeći kadar od svojih jedinica.

Za mobilizaciju ljudstva i ostale dužnosti u pozadini odredite i formirajte partizanske straže (to nije isto što i seoske straže). U ove straže odredite drugove koji momentano ne mogu biti u stroju, pouzdane starije drugove, pojedine politički dobro izgrađene drugove koji će dobro doći za rad u pozadini. Front može dobro raditi ako 'ima solidnu i čvrstu pozadinu. Nije dovoljno da naše jedinice prođu kroz kakav predio a da tu ne ostave ni trunke kulturno-političke djelatnosti, niti svojih ljudi. Ova praksa naročito vama grdno se svetila.

Iz jednog izvještaja konstatovali smo da po štabovima držite mnogo boračkog ljudstva. To ne smije biti i ostavlja loš utisak kod ostalog boračkog ljudstva. No, kao mobilna snaga mora se nalaziti kod štabova neka jedinica. To nije isto što i štabovsfco ljudstvo. Te se mobilne jedinice smjenjuju povremeno.

Posvetite pažnju smjenjivanju ljudstva sa položaja. Borbena vrijednost ljudstva otupljuje se dužim boravkom na jednom mjestu položaja.

2) Druga Mišu Jokanovića[2] zadržite kod sebe.

3) Bosanski štab[3] prebačen je na Romaniju. Sada sa njim vi ne možete održavati tijesnu vezu. Prema tome *nas ćete o svemu neposredno izvještavati,* i dok se nalazimo tu od *na-s ćete primati naređenja.* Sve što imate za Glavni B.H. štab* šaljite preko nas.

Mi smo u Srezu fočanskom formirali Fočanski narodno-oslobodilački partizanski odred, koji stoji neposredno pod Glavnim štabom za B.H., 'odnosno sada pod neposrednom našom komandom. No, u slučaju našega premještaja ili kakvih, drugih okolnosti vi biste morali preuzeti i ovaj sektor, jer ovdje nemamo naših čvrstih kadrova i jedinica. To da imate

[2] Tada je bio intendant Kalinovičkog NOP i DO.
[3] Odnosi se na Glavni štab NOP i DO za Bosnu i Hercegovinu.
[4] To jest: Glavnom štabu NOP i DO za Bosnu i Hercegovinu.

U vidu. u pogledu koordinacije u radu ili rješavanju kakvih administrativnih pitanja od sada se možete obraćati Fočanskom narodno-oslobodilačkom partizanskom i dobrovoljačkom odredu.

4) Direktiva za rad:

— Formiranje i učvršćivanje jedinica.

— Obrazovanje omladinskih partizanskih četa. To bi bile mobilne, udarne jedinice. Kod tih četa treba održati vojno-politički kurs a zatim, ih spojiti sa nekom vašom čvrstom i politički izgrađenom jedinicom. Provođenjem kroz manje akcije od njih će se stvoriti dobri borci. . . Ili bilo bi najbolje da nam takve jedinice uputite u sastav brigade, gdje bi ostale konačno. Uz naše prekaljene borce stvorio bi se izvrstan kadar.

— Zaštita oslobođene teritorije.

—• Politički neprekidni rad i priprema naroda na ustanak.

—• Razvijanje službe obaviještenja i izviđanja. Tim se službama koristiti kako u vojničke, tako i političke svrhe.

Nastojati svim silama da se dobavi nešto municije preko naiših veza. Oni su nešto i dobavili ali je to pošlo sjevernim pravcem, koji za sada nije aktuelan. Dakle, sve što se šalje treba slati preko vas. Skrenite im pažnju u tom pogledu. Isto tako neka šalju razna obavještenja.

Sve što bude išlo od nas kao i od njih nama, odmah sprovodite. Sanitetski materijal preko je potreban.

5) Najzad, ostavlja vam se puna inicijativa za rad na vašoj teritoriji i to kako u pogledu vojničkih dejstava, tako i po svim organizacionim pitanjima. Vi najbolje poznajete lokalne prilike i prema njima upravljajte se.

6) Na vaše pismo upućeno B.H-au mi ćemo odgovoriti. Vi radite u duhu donijetih zaključaka.

Pri donošenju zaključaka o vojnim operacijama uvijek realno posmatrajte stvari.

7) Ako imate nešto municije za našu pušku 7,9 mm dostavite nam.

Primite naše drugarske pozdrave.

SMRT -FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

BR. 20

DIREKTIVA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 2 MARTA 1942 GOD. ZA RAD ŠTABA KRALJEVACKOG BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
2/III-42 godine = 10 časova

ŠTABU KRALJEVACKOG BATALJONA

Često dobijamo neposredne izvještaje od vaših potčinjenih. Naučite ih redu. Oni redovno treba preko vais da se obraćaju. Ovako se stvaraju izlišne kurirske veze i razno ljudstvo luta po pozadini. S druge strane, nikakvim njihovim predlozima niti zahtjevima ne možemo udovoljiti, jer nije išlo pravilnim putem i sa vašim mišljenjem — koji ste odgovorni za cio rad i znate najbolje prilike.

Po pitanju formiranja omladinskih partizanskih četa vi ste dobili tačna uputstva. Poslije održanog vojno-pohtičkog kursa te čete bi trebalo, na tome sektoru, pripojiti vašem bataljonu. Uz te vaše prekaljene borce stvorio bi se izvrstan kadar. . . Te čete ne moraju biti. velike. Makar koliki bio broj, — dobro će doći. Saslušajte mišljenje druga Bobica[2] po tome. On je mislio da im se prizna to kao otsluženje stalnog kadra. Na tim ustupcima ne bi se mogle mase mobilisati. A to ne bi ni politički bilo ispravno.

Mišljenja smo da jedna mještanska četa trebala bi da bude u G. Bukvici i odatle bi mogla intervenisati na obje strane. Zato uputite u to selo jednu četu. Sa njom treba organizovati dobru vezu. Ta četa bi trebala i sa Renovicom da održava vezu. Dakle, uradite nešto u ovom smislu. Ta četa tu bi imala kao jednu vrstu 'odmora.

Čuvajte municiju kao oči u glavi. Momentano je ne možemo dobaviti ni s jedne strane.

U vojničkoj situaciji ništa novo.

Vojno-politička situacija u cijeloj zemlji razvija se povoljno po nas.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2427.
[2] Miloš Bobić

j

U Bobićev bataljon došli su neki ranije odbjegli četnici. Pošaljite nam njihove izvještaje. To je uradio drug Bobić, ali nam trebaju vaša opažanja povodom tih izjava.

Primite drugarske pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

a

Načelnik štaba

BR. 6

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 3 MARTA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU KOLAŠINSKOG SEKTORA ZA PREDUZIMANJE ENERGIČNIH MERA RADI LIKVIDACIJE ČETNIČKIH BANDI

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 2, dok. br. 116, str. 249—251.

CENTRALNA VOJNA BIBLIOTEKA
INV. BR. 125199

BR. 20

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 3 MARTA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU ISTOČNE BOSNE O AKCIJI DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE U PREDELU GLASINCA I ZADACIMA OPERATIVNOG ŠTABA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
3-III-42 godine = 10 časova

OPERATIVNOM ŠTABU ISTOČNE BOSNE

Primili smo vaš izvještaj kao i izvještaj Birčanskog odreda.

Djelovi naše Druge proleter, brigade već se nalaze na prostoriji: Hadrovići—Dub—Šljivno istočno od Rogatice.[2] Po prikupljanju *snaga* preduzećemo pokret sljedećim pravcima:

— glavnom snagom: Hadrovići—Pešurići—[Ergele] Borike[3]—Godomilje—Sokolovići, i

— pomoćnom snagom: Renovica—Ponor—Ozerkovići—Šenkovići—Sokolovići. Vaša je dužnost da ovome drugom dijelu pružite sve podatke, kako bi mogaoi lakše izvršiti svoj zadatak.

Naročito nas interešuje kretanje hrvatske vojske u pravcu Han Pijjeska. O tome nas izvijestite. Sta su radili četnici pri tome pokretu ka Han Pijesku i gdje su se sklonili.

Poslije čišćenja Glasinea, preći ćemo u vlasenički kraj povezujući se s Birčanskim odredom.

Vaša je dužnost da stvorite onu udarnu grupu ,u predjelu Romanije i da naše djelove potpomognete u čišćenju toga terena idući u susret našim djelovima.

Mi smo vam i ranije rekli da se udarni djelovi ne upotrebljavaju, načelno', za odbranu seoskih kuća. Vaši djelovi su to opet učinili. To i moralno dosta negativno utiče na ljudstvo. Mogu misliti: bacaju nas za odbranu kuća na drugu stranu, a svoje smo ostavili da nam ih pale.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2066.

[a] Druga proleterska NOU brigada formirana je u Cajniču 1 marta 1942 godine. Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 185, 190 (kod ovog dokumenta u objašnjenju 2 potkrala se štamparska greška, pa umesto Cajniča piše Foča) i 202.

[3] U dokumentima često umesto Ergele Borike piše: Borike.

r

Razvijte obavještajnu službu.

Sve bombe 81 mm hitno uputite u Goražde. Isto tako ako ima i municije za one topove što imamo u Kalinoviku (jedan brdski i jedan poljski 80 mm). Ta je municija bila zakopana negdje u predjelu Romanije.

Recite B. H-au[4] da smo Mišu Jokanovića zadržali u Trnovu. Tamo je bio potreban i nije se mogao odvojiti od posla. Dok se mi budemo nalazili ovdje davaćemo uputstva za rad Trnovskom odredu.[5] Da ne bi došlo do kakvih protivrječnosti neka B.H. preko nas dostavlja sva naređenja za taj odred.

Mi smo formirali Fočanski narod, oslobod. partiz. i dobrovolj. odred. Za sada i on od nas dobija neposredno naređenja. No, i vi mu od sada možete davati uputstva za rad. U slučaju kakvih izmjena ovo područje potpašće pod Trnovski odred.

Mi smo izmijenili ono vaše naređenje da I i II Foč.[amski] bataljon potpadnu pod Trnovski odred. To je bilo nerealno. No, još onda nije bio osnovan Fočanski odred, pa je to moglo opstati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

[1] Glavnom štabu NOP i DO za Bosnu i Hercegovinu

[5] Pošto je područje Kalinovičkog NOP odreda bilo veliko, Vrhovni štab je predviđao mogućnost da se na njemu formiraju dva odreda, i to: Trnovski ili Trebevićki i Kalinovički (vidi dok. br. 4). No, Trnovski, odnosno Trebevićki odred nije formiran. Oko 10 marta 1942 god. u Trnovu je formiran Prvi udarni bataljon »Ranko Divljan«, a nešto kasnije, od tri bataljona predviđena za Trnovski odred, formiran je Drugi udarni bataljon Kalinovičkog NOP odreda. Obadva bataljona su se raspala za vreme Treće neprijateljske ofanzive (krajem maja 1942 god.) usled jake četničke propagande i slabog političkog rada u njima.

BR. 20

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 3 MARTA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA DEJSTVA U PREDELU GLASINCA RADI LIKVIDACIJE ČETNIKA DRAŽE MI HAILOVICA[1]

VRHOVNISTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
3-III-42 godine

ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE UDARNE BRIGADE

Vi imate zadatak:

Što prije razbiti sve četničke formacije u predjelu Glasinca i na njihovo mjesto oirganizovati narodno-oslobodilačku dobrovoljačku vojsku. Sve četničke vođe, vojvode, četobaše, funkcionere likvidirati. Starim četničkim starješinama ne povjeravati nikakve uloge u novoformiranoj dobrovoljačkoj vojsci. Uporedo s ovim vojničkim poslom organizovati narodno-oslobodilačke odbore po svim opštinama, odnosno selima. U ove odbore uvoditi ljude poštene i čestite, prvenstveno iz redova siromašnih seljaka i radnika, a zatim i iz redova srednjih seljaka.

Borci moraju ukloniti sve četničke znake, a oznaka dobrovoljačke vojske je nacionalna trobojka.

Veliku pažnju posvetiti formiranju 'Omladinskih četa. Te čete poslije održanog vojno-političkog kursa kod vaših bataljona ušle bi u njihov sastav. Formiranje tih četa bilo bi od velikog političkog značaja.

Sve ovo morate vršiti uz veliki politički rad. Sazivajte obavezno konferencije, održavajte zborove, sijela, predavanja, zabave. Ovo iziskuje jedan planski i unaprijed pripremljen program. Sve to treba da svršite što prije. To što prije bilo bi otprilike negdje do kraja manta.

Za nas je Glasinac od velike važnosti. Tu treba da stvorimo čvrstu bazu, sa koje bi se prebacili krajem marta ili početkom aprila ka sjeveru i u Srbiju. To bi bila druga faza rada za koju ćete vi od nas blagovremeno dobiti naređenje.

Predio Glasinea obuhvata (teritoriju: Rogatica—Visegrad —Bokšanica Pl.—Devetak Pl. — s. Zljebovi—Romanija — s.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2064.

*Ozer*kovići—Rogatica. Najvažniji i najintenzivniji rad treba da se obavi u sjevero-istočnom dijelu Glasinca, gdje spadaju sela: Dub, Hadrovići, Pešurići, Semeć, Borike, Blažujevići, Godomilje, Radevići, Grbici, Sokolovići, Osovo.

Čvrsto formirane čete i bataljone treba upućivati na frontove, na puteve, za odbranu sela itd. Naravno, prethodno se s ovim četama moraju održati kratki kursevi političkog i vojničkog rada. Paziti da tako formirane čete ne pođu na stranu čelnika. Zato sve sumnjive elemente treba razoružati. Svu imovinu odbjeglih četnika i petokolonaša treba rekviririati. Čak se može pribjeći i represalijama, paleći po koju kuću kakvog zlikovca i okorjelog četnika.

Pri cijelom tom radu morate izdavati stanovništvu razne proglase političke prirode, radio vijesti, obavještenja. Nastojte da odnesete i dobavite što više materijala koji će vam koristiti u ove svrhe.

Obavještenja o rasporedu naših snaga: daće vam drug Veljko.[2]

Glavni štab za B. i H. stvoriće u kratkom roku jednu udarnu grupu u predjelu: Pediše—Šahbegovići—Knežina. Ta grupa dejstvovaće partizanski na putu Romanija—Sokolac—Han Pijesak, i na putu Podromanija—Rogatica. Naredićemo toj grupi da se preko sela Sokolovića poveže s vama.

Duž puta Podromanija—Rogatica nalaze se manji mještanski djelovi od kojih neki naginju partizanima, a neki četnicima. Uglavnom na tome putu nema djelcva koji bi otvorili vatru protiv partizana. U selu Gučevu nalazi se dosta solidna partizanska četa, čiji su starješine odani partizani.

U Šekovićima, sjeverno od Vlasenice, nalazi se naš partizanski Birčanski odred. On je dosta čvrst i bi mogao poslužiti kao prihvat i baza za partizane. Ovo bi se moglo korisno iskoristiti u onom drugom dijelu vašeg zadatka: pokret ka Han Pijesku—Vlasenica—Srbija, čisteći cio taj teren od četničkih bandi. U ovom drugom dijelu zadatka, vjerovatno je da ćemo vas pojačati. No do toga vremena vi treba da omasovite vašu brigadu.

Podaci o neprijatelju:

Teren kuda vi prolazite je pod četničkim uticajem. To su mještanski četnici, koji ne predstavljaju nikakvu vrijednost. Masa stanovništva simpatiše nama, ali je plaše razni četnički vođi dolaskom nedićevaca, a daju joj i po malo municije koju dobiju u razmjenu od Talijana za predavanje naiših partizana.

[2] Pavle Ilić

Na ovom [se] terenu nalaze 5—6 četničkih oficira sa oko svojih 50 bandita dovedenih iz Srbije. Štab tih bandita nalazi se u selu Borike. Taj štab treba likvidirati iznenada, što znači da morate izvršiti jedan noćni marš, opkoliti selo i napasti ga. Ta četnička grupica, vođena od oficira Marjanovića,[3] bila je prispjela u Ustipraču, ali je umaknula pred našim djelovima. Toliko znamo o četničkim snagama na Glasmcu. Imamo podatak da se kapetan Račić[4] sa 200 srpskih četnika nalazi u Vlasenici. On je određen da »zavede red u pozadini«. Ta grupa mogla bi intervenisati u predio Glasinca pravcima: Han Pijesak—Kusače—Rijeka—Mislovo—Babljak, drugi: Gođenje—Mandra—Godomilje, treći: od Žljebova—Sokoloviću. Sva tri pravca treba dobro izviđati i na tim pravcima razviti obavještajnu službu.

Ustaška vojska nalazi se u Podromaniji, Sokolcu i Rogatici. Interesantno je to što ustaše nastoje da se probiju u pravcu Han Pijeska. O ovome se neprekidno raspitivati. Viđeti kako se prema tome drže četnici. Do sada su ioni sabotirali svaku borbu s ustašama i hrvatskom vojskom.

U Višegradu se nalazi talijanski garnizon, Oni drže i most na Limu, sjeverno od Međeđe. Drže se potpuno odbranbeno. U dolini Prače i Rogatici neprijatelj se do sada držao čisto odbranbeno.

Vaši taktički postupci:

U predio Glasinca upadnite dvjema kolonama:

— Desnom od tri bataljona pravcem: Hadrovići—Borike, koje opkoliti jednim noćnim maršem. Odavde čistiti teren u Glasincu.

— Lijeva kolona od jednog bataljona pravcem: Mesići—Vraigolovi—Maravići—Dumanjići—Radevići. S ovom kolonom održavati, po dolasku u Glasinac, tijesnu vezu.

Raspored snaga u Glasincu treba da bude takav da možete primiti borbu u sve strane, a da se politički i organizaciono radi intenzivno. U ovom cilju dobar bi bio slijedeći raspored: jedan bataljon u si. Godomilje, jedan u sela Radevići—Točionik, a dva sa štabom u centralnom položaju Karaula—Dumanjići, da se sa njima može priteći u pomoć na sve strane. Ovaj raspored biće dobar tek kad se potpuno raščisti četničko uporište: Borike—Blažujevići.

Vrlo je važno presjeći četnicima vezu s Višegradam. To bi zahtijevalo da se jedna jedinica ostavi u Semeću. Odatle bi

[3] Bogdan Marjanović, kapetan bivše jugoslovenske vojske, četnički komandant (vidi tom I, knj. 2, dok. br. 73).

[4] Dragoslav Račić, kapetan bivše jugoslovenske vojske. Posle oslobođenja ubijen u Srezu azbukovačkom kao odmetnik.

trebala da spriječi svaku vezu s Višegradom, kao i izlazak iz Višegrada ka Rogatici. Za[to] bi trebalo usposobiti neku domaću četu. Na tom terenu ranije je bio jedan partizanski bataljon. To bi se moglo i učiniti ali samo sa prisustvom nekog našeg dijela u tom mjestu. U Šljivnu treba da ostane II bataljon Prve brigade. Mogla bi poći u Semeć jedna njegova četa, ali privremeno. Ovo pitanje dobro prostudirajte.

Čim raščistite pitanje u tom gornjem dijelu Glasinca, onda treba da se djelovima spustite i ka Rogatici. Tu se nalaze neke četničke čete koje su razoružavale naše partizane. Komandir te četničke čete veliki je bandit. Pazite da nam najhitnije dostavljate oduzeto oružje od bandita, ali sa nešto municije. To oružje daćemo omladinskim četama.

Pri svim postupcima mora biti zastupljena borbena gotovost, izviđanje i opreza. Prenoćišta obezbjeđivati jakim stražama. Vojnici uvijek da su za najkraće vrijeme spremni da prime borbu.

Vi prvenstveno treba da uništite četničke bande. U tome treba biti vrlo energičan. Jednom razbijene bande goniti do uništenja. Pribjegavati obavezno obuhvatnim napadima. Da bi se vaši djelovi razlikovali nabavite crvene barjake za vezu. Davanje znakova tim barjacima često mijenjajte (jednoga dana ma-š-ete u krugu iznad glave, drugog vertikalno, trećega u krugu oko tijela itd.). Borbu sa neprijateljem primajte kad na to budete natjerani. Pri tim sudarima morate uložiti sve da dođete do što više plijena u oružju i municiji. Obuhvartni napadi i zasjede daju velike koristi.

Raspored vaših djelova treba da bude takav da se u borbi možete potpomagati i skoncentrisaiti za obuhvate, obilaske itd. To ne znači da uvijek morate biti skoncentrisani na jednom mjestu. Takav raspored je nezgodan i iz njega se ne bi mogli lako razviti.

Na jednom mjestu nikad ne treba -ostati duže. Mijenjati prenoćišta. Tako neprijatelj neće nikad imati pouzdane podatke o vama.

Vezu s nama -održavati preko ostavljenih jedinica u s. Šljivno. To je za prvo vrijeme. Kurire treba da prate odjeljenja od po 15 partizana. U slučaju potrebe veza se može za prvo vrijeme održavati i preko Gučevske čete. Kasnije, kad sredite prilike u Glasincu, s nama možete održavati vezu i preko jedinica i štaba Ramaniskog odreda.

Vaša baza i naslon u radu:

— za prvo vrijeme na s. Šljivno, gdje će ostati za prvo vrijeme neka naša jedinica. Napominjemo da je ovo uzan prostor, pa taj naslon može biti doveden u pitanje dejsitvom- iz

Rogatice i od Međeđe. U tom slučaju morali biste potražiti naslon na naše djelove preko Gučevske čete ili, još bolje, treba se osloniti na Romaniski odred, ka selu Šahbegovići. Napominjemo da je siguran cio prostor sjeverno od Romanije i Sarajeva. Na tom dijelu nalaze se i neke naše partizanske jedinice. Za sada postoje tri dobre čete. Najzad, slobodnim manevrovanjem i probijanjem na šire prostorije možete uvijek naći oslonac i uporište. Pri tome nikad ne gubiti vezu s nama,

O ishrani ljudstva starati se brižljivo. Ishranu vršiti od imanja petokolonaša, odbjeglih četnika, razbijača narodne borbe. Potrebe dobavljati i preko N.O.O. Na kulake staviti jači teret.

Paziti na zdravlje ljudi. Taj dio Bosne dosta je prljav. Ljudstvo treba da se čisti čim mu se ukaže i najmanje vremena.

Upamtite: vojno^-politička situacija razvija se i razvijaće se sve većorn brzinom u našu korist. Svakog dana sve veće i veće mase Situpaće u borbu. Mi moramo biti na čelu tih događaja i te mase primiti i pravilno voditi.

Preko Romaniskog odreda morate stupiti u vezu s Birčanslkim. Biirčanski odred mora da prati razvog borbe naših drugova u Srbiji. Ovo vas mora interesovati, jer će vaš sljedeći skok biti u tom pravcu. Dakle, budno pratite situaciju u tom pravcu. Razvijte i obavještajnu službu. Sredstva materijalna mi ćemo dati. O ideji vašega rada samo štab mora znati i niko više.

Čim likvidirate Borike i njenu okolinu, izvijestite nas.

Vaša politička borba biće laka: četnici su izdali, oni puštaju ustaše da kolju i pale srpski narod. Mi branimo naš živalj i vodimo oslobodilačku borbu.

Još o vezama i naslonu: Na Majevici i Ozrenu nalaze se naši sigurni odredi. Dobro se upoznajte sa kartom Istočne Bosne. Kad god dođete na zemljište dobro se orijentišite. Uvijek procijenite pravce iz kojih može doći opasnost. Prema svim mogućnostima treba stvoriti planove za prijem borbe. (Ako nepr.[ijatelj] dođe otud, ja ću posjesti ovaj položaj a obuhvat izvršiti onim pravcem i tako dalje.)

Najzad, čuvajte živu snagu i održite je na dostojnoj moralnoj visini. Pobjeda je na našoj strani.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

BR. 20

UPUTSTVO VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 3 MARTA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP ODREDA O BORBI PROTIV ČETNIKA

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 2, dok. br. 117, str. 252—254.

BR. 10

PISMO DELEGATA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE EDVARDA KARDELJA I IVE RIBARA-LOLE OD 3 MARTA 1942 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O POTREBI HITNOG DOSTAVLJANJA IZVEŠTAJA O SITUACIJI U SRBIJI I PREDUZETIM MERAMA ZA POJAČANJE OSLOBODILAČKOG POKRETA U VOJVODINI I MAKEDONIJI[1]

ZA MIHAJLA[2] 3.III.42

Dragi Mihajlo!

Veoma nas čudi što se ne javljaš, kad smo ti u našem odgovoru[3] na tvoje pismo od 19 (a taj si naš odgovor sigurno primio) javili da oičekuijemo hitno vesti i materijal od tebe. Propusnicu za tvog kurira također smo ti poslali. Zbog potrebe da dobijemo vesiti od tebe, šaljemo zato opet našeg kurira. Nadamo se da ćeš po njemu odgovoriti. Ako slučajno ne — šalji *odmah* za njim svog nama.—

Sada o nekoliko hitnih stvari:

1.) Jesi li preduzeo što u pravcu slanja Bobija[4] u Mak. [edoniju] u smislu direktiva iz pisma Starog,[5] koje si primio ranije preko Mirka-Seljaka?[6]

[1] Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SK Srbije, pod reg. br. 1664.

[2] Blagoje Nešković

[3] Odnosi se na zajedničko pismo Edvarda Kardelja i Ive Ribara-Lole od 22 februara 1942 godine. (Original pisma, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SK Srbije, pod reg. br. 1661.)

[4] Dobrivoje Radosavljević-Bobi

[5] Ovo pismo druga Tita Redakcija nije uspela pronaći.

" Mirko Tomić, narodni heroj.

2.) Poruči *hitno* CK-u Bug.[a;rske] da pošalje svog čoveka na sastanak s nama. Sastali bi se u Zem.[unu].— Ovo je vrlo važno, a traži i Djeda.[7]

3.) Ovde je pao Antonov,[8] provalom po svojoj liniji. Preduzmite mere opreza ako je potrebno.— Uz njega pao je —• slučajno — i naš Fati.[9]

4.) Šta je s Učom?[10] Hoćete li moći nešto,učiniti?

5.) Kako je s bug.[arskim] trupama u Srbiji? Javi o ovom što podrobnije, kao i da li ste izdali kakav proglas za njih itd.

6.) Prema najnovijim vestima od Starog — tamo je položaj odličan. Naši drže Foču, Goražde, Trnovo, Čajniče, deo pruge za Višegrad. Crnogorci su 'oslobodili Kolašin i neka druga mesta, a opkolili Nikšić. Rogatica je opet 'opkoljena. Slom četnika je potpun.— O tome svemu pisaćemo ti opširnije.—

7.) Povodom Pelagije i njenog društva:[11] iz Sandžaka probio se početkom januara samo Kosmajski odred u Srbiju. Ako Pelagija nije s njima onda je neće duže biti, jer je ostala dole. Nije se, naime, moglo dalje zimus probijati. Znaš li ti što o njoj?

8.) *Steva* Španac[12] (javi mu da mu je šef[13] pao!) treba da dođe *odmah.* Neka se ravna po priloženoj cedulji od 'VI.[14]

9.) Šta je s mogućnošću dolaska jednog od nas u Z.[emun]? Javi iako imaš vesti o mojoj drug.farici].[18]

Drugarski pozdrav

Fisher — Bevc

PS: Javi *hitno* kako se može odavde dobiti veza sa OK za Srem i uredi to s njima. Potrebno po partiiz. liniji.

* Kominterna

* Ivan Srebrenjak (Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 9, primedbu 3.)

[3] Andrija Hebrang

[10] Žarko Zrenjanin, narodni heroj. Vidi dok. br. 49, primedbu 13.

[11] Odnosi se na Spaseniju Babović-Canu i PK KPJ za Srbiju.

[12] Ivan Krajačić

[13] Odnosi se .na Ivana Srebrenjaka-Antonova.

[14] Vladimir (Vlado) Popović

[15] Odnosi se na Slobodanku Trajković, studentkinju iz Beograda. Slobodanku i sve njene: oca Svetolika (apotekara), majku Milenu, brata Miroslava (asistenta na Beogradskom univerzitetu), sestru Veru (studentkinju umetnosti), uhapsio je Gestapo, strpao u »dušegupku« (veliki hermetički zatvoren kamion) i ugušio otrovnim gasom 1942 godine.

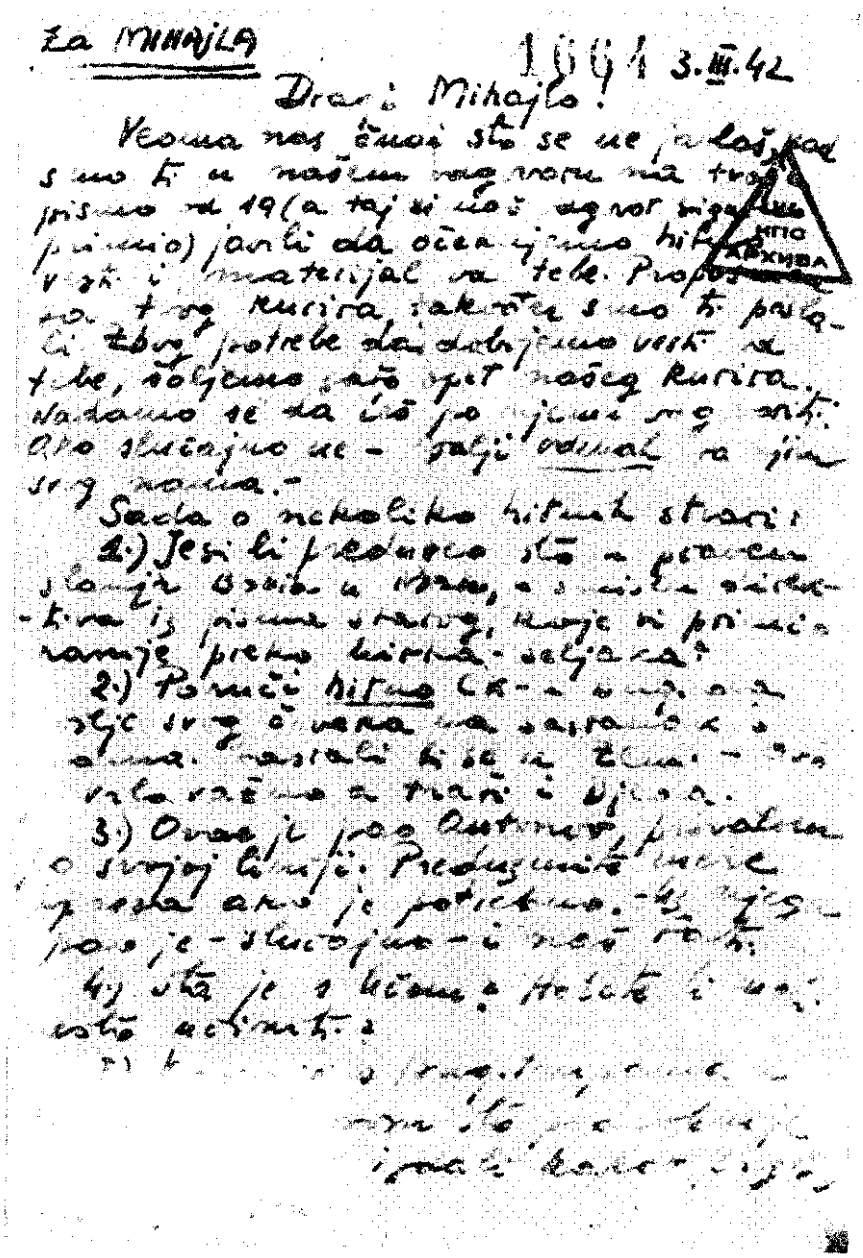

Za MIHAJLA

1664 3.III.42

Dragi Mihajlo!

Veoma nas čudi što se ne javlaš, pa smo ti u našem odgovoru na tvoje pismo od 19 (a taj si ti, odgovor sigurno primio) javili da očekujemo hitnu vest i materijal od tebe. Propos[illegible] za tvog kurira, takoreći smo ti poslali zbog potrebe da dobijemo vest od tebe, šaljemo sada opet našeg kurira. Nadamo se da ćeš po njemu svog [illegible]. Ako slučajno ne – šalji odmah za njim svog [illegible].

Sada o nekoliko hitnih stvari:

1.) Jesi li preduzeo sto u pravcu slanja [illegible] u [illegible], u smislu direktiva iz pisma starog, koje si primio ranije preko kurira-seljaka?

2.) Poruči hitno CK-u [illegible] svog čovjeka na [illegible] i [illegible]. Pošalji ti se u [illegible] – [illegible] valovažno a traži i [illegible].

3.) Ovaj je pao Antunovu, prevalim o svojoj liniji. Preduzmite mere [illegible] ako je potrebno. – Iz njega pao je – slučajno – i naš [illegible].

4.) Šta je s učenim? Hoćete li [illegible] šta učiniti?

5.) [illegible]

[illegible]

[illegible]

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 10

BR. 20

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 3 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O POGODNIM USLOVIMA ZA PRIJEM OBEĆANE SOVJETSKE POMOĆI I OZBILJNOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI ZBOG GLADI I ČETNIČKE OFANZIVE[1]

Zabljak
3.III.1942

Dragi Tito,

Kuriri koje srno ti bili poslali 25.11 tukli su moj rekord jer su bili natrag u Zabljaku peti dan u 4 sata po podne! Pošli su iz Foče ujutru a stigli na Žabijak sutradan u 4 po podne sve smejući se od radosti što su to napravili. Pohvalili smo ih javno. Stigli su samo dva sata iza kurira koji su odavde bili pošli dva dana pre njih.

Poseta, koja postaje teško potrebna, ne dolazi.[2] Vreme je međutim odlično.

Noć od 28.11: Nebo vrlo visoko pokriveno oblačnim velom kroz koji je mesec probijao, divno toplo vreme, bez ikakvog vetra a površina snega tvrda da se po njoj fino gazi (ovde to zovu: površica). Smatrao sam da je to vreme idealno za posao.

Noć od 1. *III: f*ino vreme, visoka magla, bez *vetra.*

,, ,, 2. III: divna vedrina, sjajna mesečina, bez ikakvog vetra.

Svih poslednjih pet noći činile su mi se odlične. Nažalost nigde posetilaca. Stojeći na terenu u takvoj divoti, gde u po noći vidiš na daljinu svaki nabor na planinama kao usred *dama,* i imajući tako idealno vreme, a bez rezultata, počne me napadati sumnja hoće li to uopšte biti. Bio sam pomislio da se nisi možda sporazumeo za neko drugo mesto, ali eto ni to nije. Ne znam šta da mislim, kad je rečeno da čekamo od 23.11. Evo ja se žalim tebi a ti već znaš kome. Urgiraj hitno, jer držim 60 ljudi mobilisano. Dosad su se hranili od kuća. Sad već treba mi da ih hranimo a nemamo s čime. S fronta

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4307.

[3] Odnosi se na dolazak sovjetskih aviona koji bi doneli obećanu pomoć.

prema četnicima ta'kođe traže od nas branu. Misleći da smo osigurani, a uglavnom zbog nemanja hrane, poslali smo dve čete na otsustvo. Jednu možemo imati na terenu za 6, a drugu za 12 sati. Ipak su poslednje vesti ozbiljne. Ne bih rekao da je pismo Štaba Durm. odreda koje sa ovim dobijaš pregledno, ali iz njega i priloženih prepisa raznih izveštaja videćeš situaciju. Ozbiljnost se vidi i iz zahteva Glavnog štaba za C. Goru i Boku koji se, izgleda, iznenada našao pred velikom opasnošću od pete kolone. Zemlja bez četnika odjedanput doživijuje pravu četničku ofanzivu. Kao da su spavali u nekim krajevima, pa su petokolonaši mesecima rovarili u pozadini i sad najednom udarili. Meni po poslednjim izveštajima izgleda da naš srez[3] nije jdš osiguran. Pitanje je neće li iza ove četničke ofanzive usleđiti veći pokreti Talijana dok im četnici otvore izvesne puteve. Držim da je to vrlo verovatno, ako to ne presečemo likvidacijom četnika.

O situaciji kod Nikšića imaš vesti u priloženom saopštenju Durm. štaba. Bilo se čulo da su naši ubili 100 odmetnika iz grupe Baje Stanišića, ali ne potvrđuje se.

Po mom uverenju stvarno je potrebno da se dva bataljona Prol. brig. pojave u ovoj stvari. Znam da to seče tvoje planove na drugim stranama, ali nužda je nužda.

Inače me je jako obradovalo što si odobrio naše mere, jer mada sam radio u uverenju da bi i ti tako postupio, ipak sam se bojao prekora, jer znam da je često ispadalo loše kad se radilo suprotno tvojim naredbama. Ako je istinit izveštaj koji sam ti već ranije poslao o događajima na Brvenici i prema Hoćevini, ako je istina da se naši od Mojkovca povlače prema Prošćenju (što u daljoj liniji znači prema Đurđevića Tari), kad se vidi da četnici operišu istovremeno u raznim pravcima, onda mi se čini da ćeš učiniti sve da se učini kraj ovoj situaciji, makar ostavio za čas druge planove i makar za ovo morao pomicati i veće snage.

Sve tvoje savete usvojili smo i postupićemo po njima ali put preko Čelebića i Hoćevine morate vi osigurati. Pravac na Šćepan Polje preko Pive siguran je ali su zasad transporti nemogući tuda, osim na leđima ljudi. Predlažem ti nešto što mi je palo na pamet prilikom dolaska, a to je da se između Nedajna i sela Crna Gora na najužem mestu napravi žičani vagon. Mislim da ćemo u blizini Žabljaka naći. jednu debelu žicu dugu 800 metara i mislim da uprkos teškoća stvar nije neizvodljiva a irnaće vrlo veliku važnost.

[3] Srez šavnički

Žabljak
3.III.1942

77.

1307

Dragi Tito,

Kuriri koje smo ti bili poslali 23.II tukli su moj rekord
natrag u Žabljaku peti dan u 4 sata po podne!Po-
oče ujutru a stigli na Žabljak sutradan u 4 po podne
se od radosti što su to napravili.Pohvalili smo
gli su samo dva sata iza kurira koji su odavde bili
ana pre njih.
...koja postaje teško potrebna,ne dolazi.Vreme je
odlično.
oć od 28.II : Nebo vrlo visoko pokriveno oblačnim velom
koji je mesec prebijao,divno toplo vreme,bez ikakvog
a površina snega tvrda da se po njoj fino gazi/ovde
ovu :površica/.Smatrao sam da je to vreme idealno za
...o.
oć od I.III : fino vreme,visoka magla,... ra.
" " 2.III divna vedrina,sjajna mese... ikakvog
etra.

Svih poslednjih pet noći činile su mi se odlične.Nažalost
gde posetilaca.Stojeći na terenu u takvoj divoti,gde u
... na planinama kao usred
... me
... da se
... nije.
...
...
...ed.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 11

Englezi[4] koji su kod Milutina još ne prolaze ovuda. Obećani za ovde takođe nisu stigli.[5] Znam. već kako ću s njima.

Dedov predlog za proglas silno me obradovao[6]; mislim da smo tu počast u punoj meri zaslužili.

Bilo bi dobro da jedan od dva bataljona Prol. brig., ako ih pošlješ, budu Srbijanci.

Da je jedna poseta dosad uspela, mogli smo organizovati i da dobijemo bar jedan šiturmovik, što bi odigralo vanrednu ulogu. Ali ... eto, da ne fantaziram kad osam dana uzalud čekam na prvu posetu ...

Tvoje pismo i novac za crnog,[orski] Gl. štab poslali smo odmah dalje. Kod novca vam se omakla greška. Javili ste u pismu i na omotu napisali 19.004 lire, a poslali ste 22.885 lira, dakle 3.881 liru više.

Uprkos svemu žao me je što nisam s vama.

S drug. pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

tvoj
Siki

[4] Odnosi se na drugu englesko-jugoelovensku (emigrantsku) misiju (vidi tom II, knj. 2, dok. br. 138, primedbu 6).

[5] Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 208.

[6] *Proglas* je bio napisan i dostavljen sovjetskoj vladi. Međutim, zbog saradnje sa izbegličkom jugoslovenskom vladom, i zbog neslaganja sa revolucionarnom linijom oslobodilačke borbe u Jugoslaviji, rukovodstvo Sovjetskog Saveza tražilo je prvo da se sadržaj proglasa unekoliko promeni, a kasnije — da se odustane od njegovog objavljivanja (vidi dok. br. 18).

BR. 20

PISMO VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 3 MARTA 1942 GOD. SEKRETARU MK KPJ SARAJEVO OLGI MARASOVIC O POTREBI NABAVKE SANITETSKOG MATERIJALA I MUNICIJE ZA NARODNOOSLOBODILACKU VOJSKU[1]

Drugarici Okrugloj.[2]

Primili smo tvoju pošiljku sa tekovima. Pisamce smo uputili drugovima u PK. Sada bi bilo dobro da nam što- hitnije nabavljate injekcije protiv pegavog i trbušnog tifusa, kao i injekcije protiv ujeda besnih pasa i drugi razni materijal. Tempo nam je u prošlom pismu javio da tamo možete po malo nabavljati municije. To je vrlo važna stvar za nas i molimo vas da sve vaše sile uložite u tome pravcu da prikupite što više municije. Bilo bi dobro da one drugove koje šaljete za Proletersku brigadu odmah snabdete sa barem 100 metaka za svakoga. Kada šaljete transport sa municijom, šaljite za Vrhovni štab, koji najbolje zna kojim je jedinicama ta municija najpotrebnija.

Svu poštu koja dolazi iz Zagreba odmah nam upuoujte. Javite nam takođe o tome da li je Tempo sretno stigao na teren.

Sa drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

3-III-1942 g.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 884.

[2] Olga Marasović, tada sekretar MK KPJ za Sarajevo.

BR. 13

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 4 MARTA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA ISTOČNU BOSNU O PRETSTOJECEM PLANU DEJSTVA PROLETERSKE OPERATIVNE UDARNE GRUPE[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
4-III-42 godine = 8 časova

Strogo povjerljivo

GLAVNOM ŠTABU ZA ISTOČNU BOSNU[2]

Petoga ovog mjeseca otpočinje glavni pokret naših snaga.[3] Odmah uputite vaša odjeljenja i određene putovođe. Glavne snage u jačini oko *700* kretaće se pravcem Hadrovići —Borike—Zepa—Nurići—Milići—Vlasenica. Pomoćne snage u jačini oko 350 kretaće se pravcem Vragolovi—Gučcvo—Kalimanići—Točionik—Mislovo—Džimrije, odakle će seuprav-Ijiaiti prema situaciji 'ili prema Han Pijesku, ako taimo ne budu ušli ustaši, ili se pripojiti desnoj grupi.

Mi smo ocijenili da je za prvo vrijeme važnija Vlasenica u cilju spajanja sa Birčanskim odredom, a zatim čišćenje terena ka Drini. Tad bi došla na red i Srebrenica. No, u toku pokreta mi ćemo još ispitivati situaciju u tom pogledu. Vi nam pružite detaljnije podatke o Srebrenici ako sa njima raspolažete.

Dakle, u Glasinac ćemo stići oko *8* marta. Pročišćavanje Glasinca vršiće se otprilike do 15 marta, a tada bismo se bacili na drugi dio zadatka.

Mi nijesmo pošli tim putem da kao metla čistimo Glasinac, nego ćemo uticaj tih četničkih bandi paralisati razjurivanjem njihovog komandnog kadra, i obuhvatanjem Glasinca, Morate priznati da i pored sve strogosti da se razoružaju glavni banditi, oni bi nam urnakli. Ovako ih treba paralisati *u masama* zaokružavanjem i političkim radom.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2068.

[2] Odnosi se na Operativni štab narodnooslobodilačkih partizanskih i dobrovoljačkih odreda za Istočnu Bosnu.

[3] Odnosi se na Proletersku operativnu udarnu grupu, sastavljenu od tri bataljona (Drugog, Četvrtog i Šestog) Prve i od čitave Druge proleterske NOU brigade (vidi dok. br. *21).*

Vi treba da uradite: da vašom udarnom grupom čistite teren lijevo od puta Podromanija—Han Pijesak; da naredite Birčanskom odredu da nam sadejstvuje, ali tek onda kada se primaknemo Milićima. Kod ovoga treba da -uhvatite vezu s našim djelovima 'koji će prelaziti Glasinac. Ta će se veza ostvariti ako vaša odjeljenja i delegirane starješine dođu blagovremeno u sastav naših jedinica.

Detaljne nas izvještavag'te, naročito o kretanju neprijatelja po Glasincu.

SMRT! FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 14

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 4 MARTA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA U KOJEM SE PREDLAŽE NAČIN USPOSTAVLJANJA SAOBRAĆAJA PREKO REKE PIVE I SPAJANJE TELEFONSKOM VEZOM KOSANICE SA CELEBICEM[1]

Žabijak
4.III.1942

Dragi druže Arso,

Hoću da ti predložim dve stvari, a o> jednoj sam već napomenuo nešto Titu u mom poslednjem pismu.[2]

Prvo.— Zimi je saobraćaj između Zabljaka i Pive skoro nemoguć, a naročito između Nedajna i Crne Gore[8] preko Sušice.

Mislim da se protiv te teškoće može nešto učiniti ako bi se Nedajno spojilo sa Crnom Gorom jednom žicom kojom bi išao jedan vagonet s jedne na drugu stranu. Koliko sam ja mogao oceniti, na najužem mestu nema više, ako nema i zna-

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4308.
[2] Vidi dok. br. 11.
* selo u predelu Pive

tno manje od 500 metara. Vagotnet bi se mogao izraditi u selu Crna Gora gde ima dobrih majstora. Time bi se neverovatno mnogo dobilo. Sada stoje u Nedajnom mnoge stvari za 2abljak koje su od preke potrebe za Bolnicu i vojsku (hrana, duvan, gas itd.) i to se ne prenosi. Svaki čas treba praviti novu prtinu za pešake, a već za konje da ne govorim. Uglavnom te stvari nose ljudi na leđima, i to naravno nije nikakav transport. Prebacivanje i utvrđivanje jedne žice i pravljenje jednog vagona ne bi ništa bilo teško. Sto se tiče žice, mi smo ovde preduzeli korake da pronađemo' gde je 800 metara žice što je društvo Šipad imalo u blizini Krša namotano na dva čekrka. Biće malo posla icko prenosa žice preko Štuoca, ali nije ništa nemoguće. Juče smo od NOO u Kršu tražili izveštaj o žici.— Nadam se da ćete tu stvar odobriti, pa po mogućnosti i pomoći (eventualno naći nekog stručnjaka koji bi dao nacrt za vagonet, koji bi obišao teren i izabrao mesto i uredio kako da se naprave krajnje tačke).

Drugo.— Foča je telefonom povezana sa Čelebićem. 2abljak je povezan telefonom sa Savnikom i dalje sve do Lukova u pravcu Nikšića. S druge strane Zabljak je povezan s Leverima, a danas idu naši radnici da Levere povezu sa Kosanicom. Od Kosanice preko Glibaća, Bobova i Meštrovca do Čelebića nema ni 40 kilometara. Moj je predlog da se na tom putu *stvori telefonska veza Kosanica—Čelebić.*

Normalno dolazi na 50 metara jedan đirek, ald je dovoljan i jedan direk na 100 metara; to znači da bi trebalo 400 direka. Čaše se mogu dobaviti tako da bi se sa postojećih linija skinule sve nepotrebne, a i žica bi se na taj način mogla dobaviti. Rezultat ove nove linije bio bi da bi Foča bila direktno vezana sa Lukovom, a to znači V.Š. sa crnogorskim Gl. S-om!

I tu treba odrediti stručnjaka da prođe liniju koju treba podeliti na nekoliko sekcija i onda mobilisati seljake i partizane, NOO-e i vojsku pa bi se linija mogla za kratko vreme napraviti.

Mislim da nikakvo obrazloženje za ovu kao i za onu prvu stvar nije potrebno. Dodao bih samo da bi to imalo pored svega drugog još i veliki moralni efekt u narodu kao konstruktivan rad.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA /JARODU!

Tvoj
čiča Janko

P.S. Primili smo odgovor od šaranskog NOO. Kaže da u Selištu ima 1000 m žice i u Jelinoj Gori oko 1000 metara, U Jelinoj Gori ima dva čekrka, ne znaju da li su sasvim ispravni. Ima i pored š-treke u Brajkovaei nekoliko stotina metara. Svi su ti štrikovi debeli 5 mm. Ako je žica zaista debela samo pola santimetra, onda mislim da nije za gornji posao. Ne znam ne bi li se mogla uplesti trostruko. To mogu stručnjaci kazati. Od štrikova kod Brajkovače sekao je Periša Džaković[4] i pravio sebi prelaze preko Tare.

BR. 15

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 5 MARTA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA U SADEJSTVU SA PRVOM PROLETERSKOM NOU BRIGADOM IZVODI DEJSTVA NA PODRUČJU GLASINCA, SREBRENICE I VLASENICE[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
5-III-42 godine

ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILACKE UDARNE BRIGADE

Prva izdata vam direktiva neka vam služi kao opšta instrukcija i orijentacija u izvršenju vaših zadataka.[2] Pored vaše brigade upućuje se u istom cilju i Prva proleterska brigada (tri bataljona). Dakle, vi ćete koordinirati rad sa ovom brigadom.

Cijela vaša brigada sa II-gim bataljonom Prve brigade kretaće se opštim pravcem: Šljivno—[Ergele] Borike—Godomilje. Prva brigada kretaće se pravcem: Mesići—Vragolovi—

[4] Bivši sudija sreskog suda, pripadnik Ljotićevog pokreta. On je decembra 1941 god. prebegao sa slobodne teritorije Šavničkog sreza Italijanima u Pljevljima, a zatim se, po njihovom nalogu, povratio da u pozadini stvara četničke grupe. Januara 1942 god. na Sinjajevini uhvaćen je od partizana, osuđen na smrt i streljan.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2430.

[2] Vidi dok. br. 8.

Gučevo—Donje Osovo—Karaula. Pošto se sastanete u Glasincu uputićete u sastav Prve brigade njen Drugi bataljon.

U vremenskom pogledu rad regulisati ovako:

Borike i predio Borika ima se napasti ranom zorom (5 časova) 8 marta. Znači, 7/8 marta vama pretstoji noćni marš. To ćete izvesti ovako: sedmoga, padom mraka, izbiite sa jedinicama u sela: Semeć, Đedojevići i Pešurići. Tu se odmorite do 12 časova, a onda krenite dvjema kolonama: desnom, manjom, pravcem: Semeć—Štavanj—Obadi i obuhvatite Borike sa istoka i sjevero-zapada, i lijevom, jačom, pravcem: Pešurići[1]—Branković—Lijeska—Visotka Bukva, obuhvatajući Borike sa zapada i sjevero-istoka. Detalje napada vi ćete odrediti.

U selo Borike četnici su odveli 30 bosanskih partizana sa dvjema drugaricama. Oslobodite ih. Ako ih tamo ne nađete, raspitajte se gdje su ih odveli.

Promislite o rasporedu vojnika na odmoru u selima Semeć, Pešurići i Đedojevići. Ta su sela mala., pa se bojati da neće moći primiti sve vaše ljudstvo.

Četničku imovinu u Borikama zaplijeniti.

U toku osmoga zavedite red u Borikama i -okolnim selima. Bataljone razmjestite po okolnim selima.

Devetog zorom, Prva brigada kreće sa prostorije: Guždelji—Rešetnik—'Gučevo i oko podne, ili poslije podne, izbiće na prostoriju: Jasenice—Karaula—Berkovići. Stvar je brigade da li će ići preko D. Ovsišta[3] ili preko Zakoma—Ušnjaci. Ovaj drugi pravac, izgleda, bio bi bolji. Na ovoj prostoriji stavićete Prvoj brigadi njen bataljon na raspoloženje. Zato taj bataljon mora zauzeti raspored bliže svojoj brigadi. Isto tako uhvatite vezu sa Prvom brigadom. Radi te veze dobro bi bilo da i vaš štab bude u selu Podgaju. Dobro bi bilo da se štabovi i sastanu.

U toku 9, 10 i 11[-og] pročistite okolinu, obuhvatajući i sela Godomilje, Babjak i Setići. Dugim pokretima ne zamarajte bataljone. Oni treba da se što bolje odmorg i nahrane. Vi tuda takorekuć *samo* prolazite, pa nećete moći mnogo šta učiniti.

U toku 12[-og] vaša brigada odmaršovaće na prostoriju: 2epa—Purtići—Borovac—Mandre, s tim da vam jače snage budu oko Mandre. Prva brigada odmaršovaće na prostoriju: Mislovo—Brestovača. Gledajte da na ovu prostoriju dođete što ranije, kako biste mogli održati poslije podne koju konferenciju.

[3] Ovo mesto nije pronađeno na karti. Verovatno se odnosi na Osovo.

U toku 13[-0!g] odmaršovaćete na prostoriju: Krivače—• Podžeplje—Plane. Prva brigada odmaršovaće na prostoriju: Rijeka—Kusača. Na ovoj prostoriji ostanite u toku 13 i 14 marta. Imati u vidu da je selo Kusača četnička baza. Zato bataljon koji će biti u selu Plane mora istoga dana uspostaviti vezu sa Prvom brigadom, odnosno vi mu morate priteći sa djelovima u pomoć ako on otvori borbu. Naše prisustvo u Kusači treba shvatiti kao prijetnju ustašama koji nadiru prema Han Pijesku, a četnici im ne istavljaju otpor.

U toku 15 marta izvršiće obje brigade pokret u predio sela Milici, ostavljajući jedan bataljon Druge brigade u selu Gerovi. Pokret treba izvršiti dvjema kolonama, koje ne smiju biti suviše rastavljene, da bi se mogle potpomoći u slučaju primanja borbe s četnicima. Dakle, obje brigade treba da čiste sve ispred sebe i da pretstavljaju jak udarni malj.

Pretstoji pokret i napad na Vlasenicu, glavno četničko uporište. Tu se nalazi Dangić[4] i Račić[5] sa oko 200 bandita iz Srbije. Kada će otpočeti pokret za Vlasenicu: 16[-og], što bi bilo dobro radi brzine i iznenađenja, ili u toku 17[-og], pošto se trupe odmore, pa da tako odmorne krenu naprijed, — to zavisi od vaše ocjene i podataka sa kojima budete raspolagali. Napominjemo da zbog vašeg prisustva u blizini Han Pijeska četnička pažnja mogla bi se privezati za to mjesto. Vaš brz pokret i napad sa istoka može ih iznenaditi. Zato bi bilo primamljivo da pokret i napad na Vlasenicu izvršite u toku 16. Toga jutra treba rano otpočeti pokret da bi vam ostalo dovoljno vremena za vođenje borbe oko Vlasenice, pod uslovom da pred vašim maljem ne izmaknu. No, otporu se sigurno nadati

Pokret ka Vlasenici izvršiti trima kolonama: desnom glavnom, pravcem: Vukovići—Gradina—Barice—Drum, obuhvatajući Vlasenicu sa istoka i sjevero-zapada; srednja, duž druma; i lijeva, pravcem: Gerovi—Mramorac—Zaklopača—Slavić Polje—Orlovača. Napominjemo da vi napadate Vlasenicu sa istočne i sjeverne, niže strane, dok južno i zapadno od Vlasenice nalaze se brda koja znatno dominiraju Vlasenicom. Zato izbijanje na Orlovaču, koje se vi možete dočepati, ima velikog značaja. Koliko bi bile jake kolone? Možda će oko Milića trebati ostaviti jednu jaču četu da čuva leđa od Srebrenice i Drinjače. Dakle, desna kolona mogla bi imati četiri bataljona, bez jedne čete, srednja — jedan bataljon i lijeva — bataljon, i to omarj što vam je zanoćio u Gerovu. Ove

[4] Jezdimir Dangić
[5] Dragoslav Račić

dvije kolone mogu se sjediniti kod Zaklopače, pa tako ujedinjene da napadnu na Orlovaču. Kod ovih kolona mora biti neki mitraljez. No, u pogledu napada vama se pruža sva inicijativa. Po karti ništa ne raditi, nego po osmotrenom terenu. Glavno je da prilikom napada imate sve snage u rukama.

Po dolasku u Vlasenicu treba hitno uhvatiti vezu sa Birčanskim odredom, čije snage treba odmah poslati kao posadu Vlasenice, dok bi vaše snage imale da rješavaju ostale operativne zadatke —• zauzeće Han Pijesaka ili Srebrenice. Birčanski štab nalazi se u selu Sekovići. I mi ćemo tražiti sadejstvo Birčanskog odreda vašoj akciji, ali u tu pomoć, prije pada Vlasenice, ne treba računati.

Što se tiče Han Pijeska stvari stoje ovako: ustaše su došle do sela Žljebova. Saznali smo da je iz Rogatice pošla jedna grupa od 500 hrvatskih vojnika ka Podromaniji. Mi vjerujemo da će oni biti upućeni ka Han Pijesku. Četnici su se povlačili pred ustašama,, otvarajući put. Da li će ovo bježanje i dalje nastaviti, to vi sa terena izvidite. Mi smo imali namjeru da Prva brigada napadne iz Kusače Han Pijesak. Ali smo od toga odustali iz razloga: što bi došli u neposredan dodir i borbu s ustašama, dok bi četnici harali po pozadini; što bi mi na taj način bili pretstraža četnicima; što bi izgledalo da smo mi otvorili put ustašama ka Vlasenici. Inače, koncentrični napad na Vlasenicu od sela Milići i od Han Pijeska dao bi najbolje rezultate, bio bi siguran i davala bi nam se mogućnost da zarobimo one rđe u Vlasenici. No i ako se krećete sa istočne strane vi zauzećem Orlovače opkoljavate Vlasenicu. Napad sa istoka otsijeca četnike od svoje pozadine, što im ulijeva strah. Ti su četnici vodili borbu s partizanima i dobro znaju kako su se provodili. Dakle, bolje je rješenje da vaše snage budu čvrsto povezane i da pretstavljate jaku udarnu grupu. Predviđenim pravcem presijecaju se ove veze između Vlasenice i Srebrenice i hvata se veza na naš partizanski Birčanski odred, što je od velike važnosti. Sem toga mi sa jakom grupom približavamo se Drini i kao cjelina možemo upasti u Srbiju-—centar žiže i rješenja glavnih pitanja. Najzad, zauzećem Vlaseniće lakše možemo čistiti teren i ka Han Pijesku i Srebrenici. Da li će trebati prvo ići na Han Pijesak poslije Vlasenice ili na Srebrenicu — to će zavisiti od toga kako se budu stvari razvijale. Mi vjerujemo da će nas potpomoći i Romaniski odred, pa bi on riješio pitanje Han Pijeska, a vi bi tada, ostavljajući snage Birč. odreda i možda jedan svoj bataljon, krenuli ka Srebrenici. Upamtite, vi sa vašom snagom - morate biti malj i ne treba je suviše cjepkati, što bi vam se osvetilo.-

Nameće se pitanje kojom brzinom intervenisati u pravcu Srebrenice III Han Pijesika. To opet zavisi od razvoja prilika i pomoći koju vam pruži Birčanski odred. Uopšte, vi možete i brže raditi, a ne kako smo mi to gore izložili. To su samo osnovne linije rada. Ako na terenu uvidite da treba brže da radite i da se krećete, što bi bilo dobro radi iznenađenja, onda ubrzati stvari. Sporiji rad može biti samo ako vam borba omete predviđeni plan.

. . . (M.P.)

BR.

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 5 MARTA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA MOŠI PIJADE DA STRPLJIVO ČEKA OBEĆANU POMOĆ SOVJETSKOG SAVEZA I UPUTI ENGLESKU MISIJU U VRHOVNI ŠTAB[1]

5.III.42 god.

Dragi Šiki,

Tvoje sam pismo primio.[2] Vjerujem ti da si nestrpljiv zbog uzaludnog čekanja, ali ti moraš biti načisto sa time da ćeš morati čekati još prilično dugo. To ne ide tako jednostavno. Danas sam opet urgirao kod Djede i nadam se skoro povoljnom odgovoru.

Prošle noći u 1 sat čuo se opet neki avion iznad Čajniča i Goražda. Da nije došlo nešto kod tebe? Djeda mi je odgovorio da je cjelishodno da engleska misija dođe do mene i da razgovaram sa njome, ali da moram biti oprezan i izmamiti što oni zapravo hoće. Dalje, traži da ga stalno držim u kursu stvari.

Osim ostaloga, Djeda mi odgovara da njemu nije ništa poznato o odlasku te misije u Jugoslaviju. Iz toga se po prilici vidi i vjera u toga saveznika. Čim dođu, pošalji ih.

Neka te ne zbunjuje ako ćeš još morati da čekaš.

Sa pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Tito

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 576.

[2] Vidi dok. br. 11.

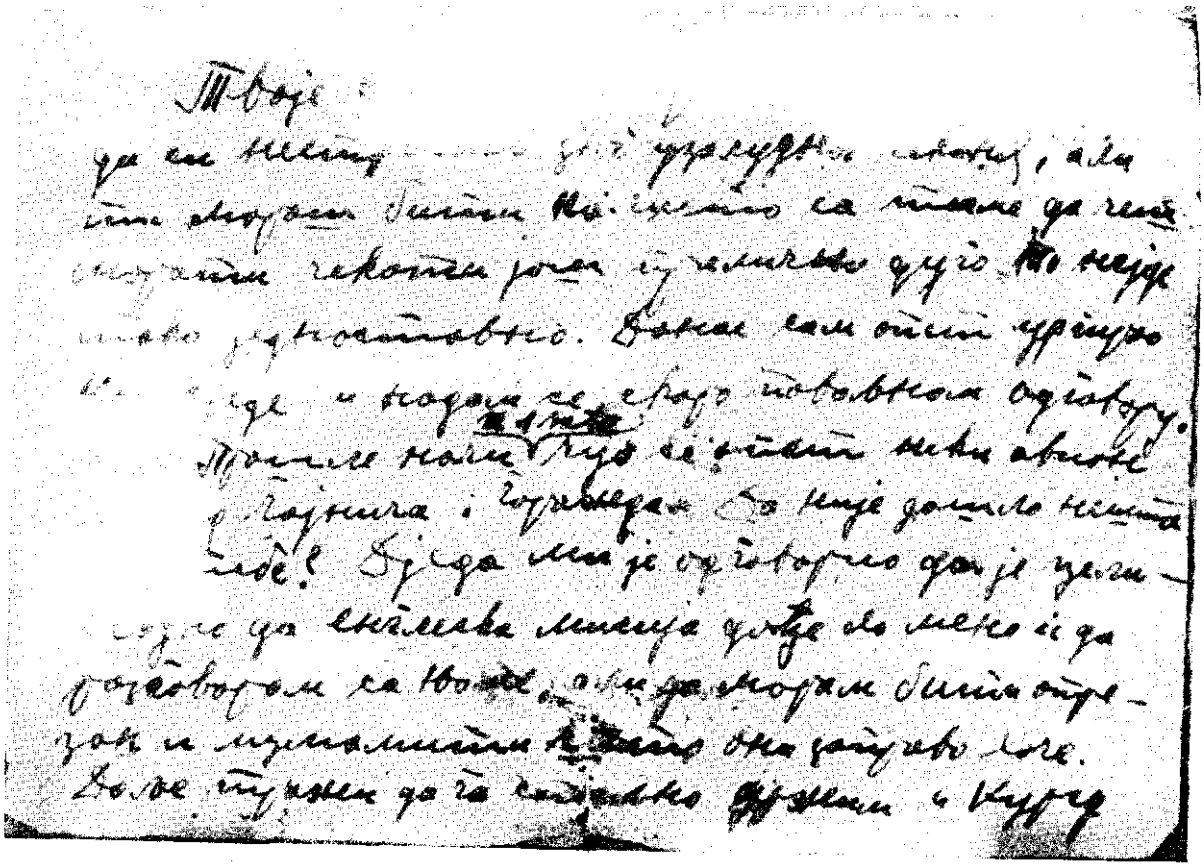

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 16

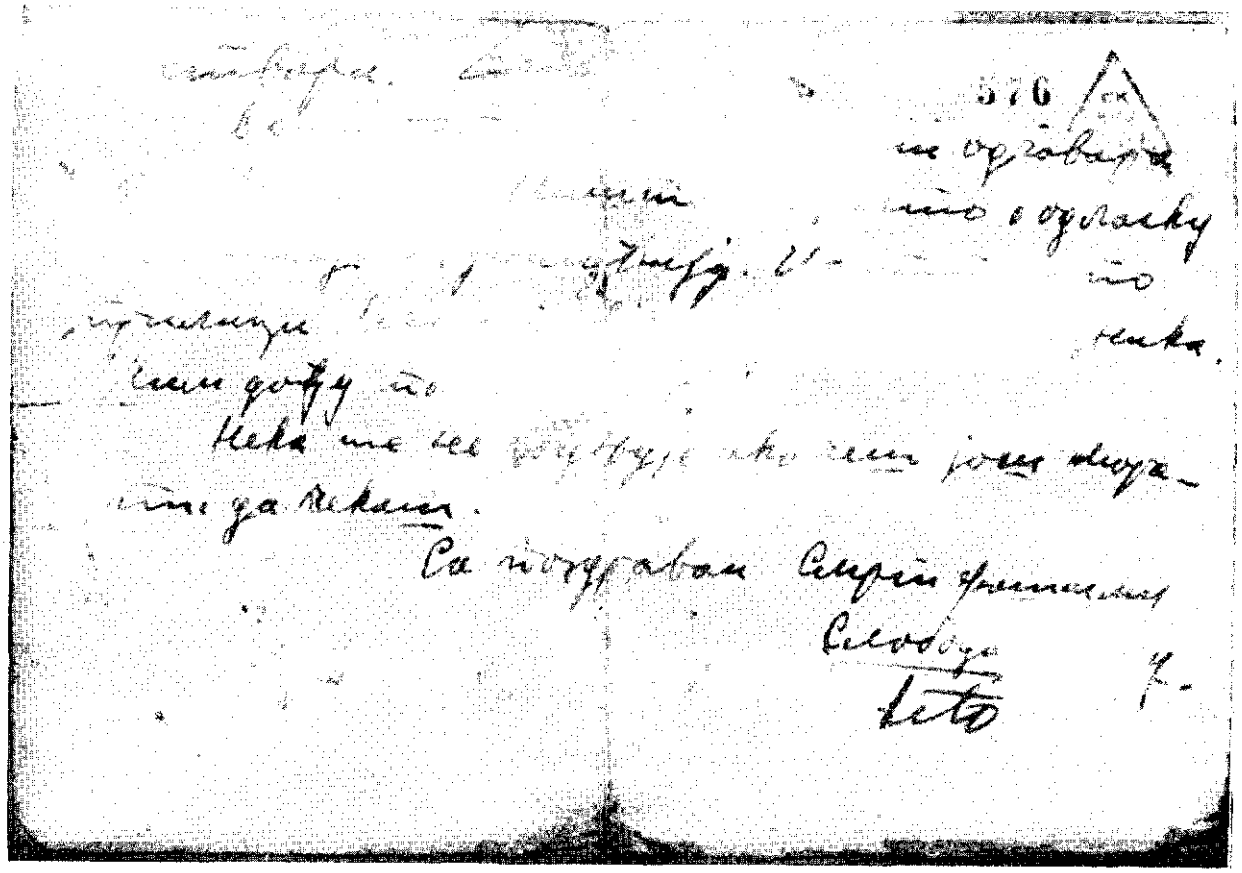

Fotokopija druge stranice dokumenta br. 16

BR. 20

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 5 MARTA 1942 GOD. ŠTABU TREĆEG (KRAGUJEVACKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA IZVRŠENJE POKRETA KA GUCEVU RADI ULASKA U SASTAV OPERATIVNE PROLETERSKE UDARNE GRUPE[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
5-III-42 godine

ŠTABU KRAGUJEVACKOG BATALJONA

U 15 časova 5 marta prevezite bataljon za Goražde, gdje ćete prenoćiti.

Šestoga marta nastavite pokret preko Mesića u s. Varošište, gdje ćete prenoćiti. Dužina marša = 20 km.

Sedmoga nastavite pokret pravcem [Varošište][2]—Surovi —Vragolovi—Maravići—Gučevo, gdje ćete prenoćiti. Dužina marša = 15 km. Paziti svoj desni bok od neprijateljskih ispada se pravca Rogatice. Isto tako paziti se i pri prelasku puta ka Gučevu.

Sva potrebna obavještenja za pokret i smještaj tražiti od štaba Durmitorskog odreda i štaba bataljona »Bajo Pivljanin«.

U Gučevu ćete predaniti osmoga marta i prenoćiti. Tu ćete sačekati Beogradski bataljon i štab brigade.[3] Devetoga ćete nastaviti dalji pokret u sastavu brigade.

Iz Goražda morate odnijeti hranu za dva dana.

Prenoćište za Beogradski bataljon pripremiti u selima: Guždelji—Rešetnik.

Na putu borbu ne smijete primati. Dakle, morate je izbjegavati.

U Gučevu je partizanska četa. Njen komandir dobar je partizan, pa morate prikupiti potrebne podatke i pružiti ih štabu Brigade kad dođe, do mraka, 8 marta.

U selu Maravići, kuda vi prolazite nalazi se neka kolebljiva četnička četa.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2431.

[2] U dokumentu je napisano: Vragolovi.

[a] Odnosi se na Prvu proletersku NOU brigadu.

U Gučevu morate preduzeti sve mjere opreze i obezbjeđenja.

Nastojite da se ljudstvo i tavama stoka za vrijeme marševanja [. . .][4]

[SJMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

BR. 18

PROGLAS VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 5 MARTA 1942 GOD. UPUĆEN NA TRAŽENJE SOVJETSKOG SAVEZA NARODIMA POROBLJENE EVROPE[1]

NARODIMA OKUPIRANIH ZEMALJA EVROPE

Više od deset meseci narodi okupirane Jugoslavije vode uporni i krvavi rat protiv Hitlerovih i Musolinijevih pljačkaških bandi, protiv jugoslovenskih kvislinga —• generala Nedića, Pavelića, Pećanca i drugih. Porobljeni narodi Jugoslavije podigli su se da oružjem u rukama, zajedno sa narodima Sovjetskog Saveza i herojskom Crvenom armijom, vode borbu protiv zajedničkog neprijatelja, za svoju slobodu i nezavisnost. Naiši herojski partizani u Jugoslaviji, u početku malobrojni i skoro goloruki, u borbi su otimali oružje od okupatora i oružali njime seljake koji su se podigli. Na taj način partizanski odredi u Jugoslaviji postali su sve brojniji i prerasli su u pravu narodnu armiju, koja je već u toku deset mesepi zadavala teške udarce -okupatorskim trupama i bandama narodnih izdajnika Nedića, Pavelića i drugih.

Bez obzira na užasan teror, jugoslovenski partizani, koje je organizovala Komunistička partija Jugoslavije, uništavali su sve što je moglo da služi hitlerovskim bandama za vođenje rata. Oni su uništavali železničke pruge, mostove, telegrafe, fabrike, rudnike, žito, razne sirovine itd. Okupatoru je postalo vruće pod nogama u Jugoslaviji. Njemu nije uspelo da iskoristi bogatstva Jugoslavije za svoj pljačkaški rat.

Protiv partizanskih odreda -okupator je slao velike vojne ekspedicije, i to cele divizije sa motorizacijom, tenkovima,

[4] Dokumenat je ovde oštećen. Poslednja reč je verovatno bila: odmaraju.

[1] Original, na ruskom jeziku, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 15549. Redakcija ovde objavljuje njegov prevod. U gornjem levom uglu nalazi se sledeća oznaka: »№ 14 a-1 5—6/Ш«.

avionima itd. Ali njima nije uspelo da unište partizanski pokret. Oni su se nadali da nas unište zimi, ali im i to nije uspelo. Mi smo izdržali strašnu zimu u svakodnevnim borbama sa okupatorima i njihovim saveznicima, iako rđavo odeveni. U ovom Narodno-;oslobodilačkom ratu žrtvovale su svoj život ne desetine već stotine, hiljade najboljih sinova jugoslovenskih naroda. Ali .naš narod zna da je bolje poginuti u borbi sa oružjem u rukama nego predati se bez otpora na postepeno mrcvarenje i uništenje.

Mi ne samo da smo sačuvali svoju živu silu i borbeni duh, već smo oslobodili veći deo Jugoslavije. Mi srno ubeđeni da će fašističke zveri biti uništene. Mi nastavljamo našu borbu za slobodu i nezavisnost naroda Jugoslavije.

Narodi okupiranih zemalja Evrope — Francuske, Čehoslovačke, i dr.!

U ime naroda okupirane Jugoslavije, Vrhovni štab narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske obraća vam se sa sledećim pozivom:

Dižite se u borbu protiv mrskog neprijatelja svih naroda, — nemackog fašizma. Uništavajte železničke pruge, rudnike, fabrike, mostove, sirovine itd. Sabotirajte proizvodnju ratnog materijala. Ne dajte fašističkim gadovima hleba i drugih namirnica. Stvarajte partizanske odrede, dižite narod na ustanak i uništavajte živu silu neprijatelja. Herojska Crvena armija nosi slobodu svim narodima u Evropi, ali mi treba i sami *da se borimo da bismo bili dostojni* te slobode.

Živeo ustanak svih porobljenih naroda Evrope protiv okupatora!
Živela herojska Crvena armija!
Živeo drug Staljin!
Živeo Sovjetski Savez![2]

[2] Po prijemu proglasa, iz Moskve su (depešom od 10 marta 1942 god.) predložili sledeće izmene:

—• da se na kraju četvrtog odeljka doda još: »Hitler neće odoleti moćnoj koaliciji Amerike, Engleske i SSSR oko koje se zbijaju svi slobodoljubivi narodi«;

—• da se kraj poslednjeg odeljka izmeni tako da glasi: »Pobeda herojske Crvene armije jeste pobeda svih naroda Evrope, ali mi treba i sami da se borimo, da svestrano pomažemo pravednu stvar SSSR, Engleske i Amerike i da tim samim ubrzamo svoje sopstveno oslobođenje«;

— da na kraju proglasa budu samo dve parole: »Da živi jedinstvena borba svih ugnjetenih naroda protiv okupatora« i »Da živi naša pobeda nad zajedničkim neprijateljem«.

Iako se Vrhovni štab i sa ovakvim izmenama složio, proglas ipak nije bio objavljen. Razlog tome navodi se u jednoj depeši (od 22 marta 1942 god.) iz Moskve: ... »došli smo do zaključka da je u

BR. 20

INSTRUKCIJA CENTRALNOG KOMITETA SKOJ OD MARTA 1942 GOD. O ZADACIMA SKOJEVSKIH ORGANIZACIJA U JEDINICAMA NARODNOOSLOBODILACKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE[1]

ZADACI SKOJEVSKIH ORGANIZACIJA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA

Razvoj političkih prilika kako u svetu tako i kod nas, napredovanje Crvene armije i vidno slabljenje nemačkog fašizma pokrenuli su sve reakcionarne i krupno-kapitalističke klike na brzo grupisanje, kako bi ne birajući sredstva omeli razvoj narodno-oslobodilačke borbe i na taj način ostvarili svoje razbojničko i prljavo delo, obezbedili sebi ugodan život preko leđa radnika i seljaka. No i okupator kao i njegove sluge u Jugoslaviji, koje su se primile tog sramnog posla da organizuju vlast za račun okupatora, prevarili su se. Oni su mislili da će masovnim ubijanjem stanovništva, radnika, seljaka i omladine uspeti da uguše narodni pokret. Oni su mislili da će streljanja, vešanja i paljenja tela naših mrtvih drugova po pijacama gradova zbuniti naš opljačkani napaćeni narod i da će ponizno saviti glavu oni koji su se vekovima borili sa svim teškoćama za ostvarenje svog velikog dela — za slobodu.

Dostojan odgovor dao je nas narod za sve zločine učinjene prema njemu: još nepomirljivija borba koja se vodi u svim krajevima naše zemlje, još veći priliv u partizanske jedinice odraz su sve pravilnije orijentacije prema onima koji se pošteno bore za slobodu svoju i svoga naroda i sve veće rešenosti da se istraje u borbi protiv okupatora i njegovih slugu.

Da bi SKOJ odgovorio zadacima i da bismo: masu radničko-seljačkih omladinaca koji svakodnevno dolaze u naše ćete pravilno vaspitavali, to se pred našu organizaciju postavlja kao nužno: stvaranje čvrste organizacije SKOJ-a u vojsci. Го je još davno postavljeno, ali pored svega naše ćete nisu

interesu stvari potrebno privremeno zadržati objavljivanje, dok definitivno ne budu jasna neka pitanja u odnosima između sovjetske vlade i jugoslovenske vlade ...« A ta »pitanja u odnosima« sastojala su se u nagađanju vlade Sovjetskog Saveza sa izbegličkom jugoslorenskom vladom na štetu oslobodilačke borbe u Jugoslaviji i u traženju saradnje sa Dragoljubom (Dražom) Mihailovićem.

[1] Kopija, otkucana- na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1568.

to ni danas ostvarile, mada u svakoj četi ima skojevaca koji su pre dolaska u vojsku radili u nekoj od organizacija SKOJ-a. Dosadašnji rad SKOJ-a u vojsci i pored toga što je dao dobre rezultate tamo gde je rad pravilno postavljen, iz izveštaja koji se dobijaju da se videti niz slabosti i nedostataka, kao sektaštvo, slab plan u radu, nesprovođenje odluka itd., što je mnogim našim organizacijama onemogućilo dobar razvoj i pravilno vaspitavanje omladine.

Da bi se učinio odlučan korak u stvaranju jedne moćne i čvrste omladinske organizacije i da bi se pomoglo pravilnom razvoju partizanskih četa, potrebno je uočiti niz nedostataka.

I

1. — Mnogi naši drugovi su stvaranje aktiva po četama postavili skroz sektaški i pogrešno. Naime, i pored toga što u četama ima najveći procenat omladine i to dobre, poštene, odane i borbene, omladinski aktivi se vrlo često sastoje od 4 do 6 omladinaca, jezgro od 2 do 3, tako da desetine omladinaca u svakoj četi, pored višemesečnog učešća u svim borbama, po mišljenju nekih naših drugova ne zaslužuju da budu članovi skojevskog aktiva. Umesto održavati sastanke aktiva na kojima bi bili svi 'omladinci, ono jedared se sastaju 5 kao aktiv, jedared 3 kao jezgro, a treći put svi na konferenciji čete. Ovakav rad ne samo da zahteva mnogo više sastanaka, nego ometa brz razvoj i ideološku izgradnju mladih komunista.

2. — Kod nekih naših aktiva dešava se da oni postoje koliko da se zadovolji forma, a od konkretnog rada i stvarnih rezultata nema ništa. To dolazi najviše otuda, što kod nekih naših drugova nema dovoljno plana u radu, ono što je osnovno za našu organizaciju. Sektori na koje je podeljen omladinski rad u vojsci: vojni, politički, vaspitni, kulturni, rad na selu (stvaranje Saveza) ne postoje samo da bi se o njima govorilo na sastancima aktiva, već iz stvarne potrebe omladinskog rada. Zato što je potrebno okupljati omladinu na selu, zato što je potrebno stvaranje Omladinskog saveza, zato što je sa omladinom potrebno raditi politički, vaspitno i kulturno, tako prema tome sektore rada nije niko izmislio nego su nikli iz potreba vremena i uslova u kojima živimo. Oni su glavno i osnovno na što treba obratiti pažnju. Bez planske podele rada po sektorima unutar aktiva nema rezultata.

3. — Isto tako se dešava da neki naši drugovi zanemaruju političko-vaspitni i kulturni rad sa omladinom. Naša organizacija neće odgovoriti zadacima i opravdati nade naše Partije ako omladinske mase koje su još zaostale ne digne na

jedan viši stupanj političke svesti, što je glavni uslov za uspešnu borbu. Takođe se dešava kod naših drugova da im je svejedno politički i vaspitni rad. Ne može politički čas na kome se pretresa spoljna i unutrašnja politička situacija, razni politički referati, popularisanje naše Partije i SKOJ-a, Sovjetskog Saveza, Crvene armije biti isto što jedan vaspitni sastanak na kome jedan određeni broj ljudi sistematski prorađuje na primer neku glavu iz Istorije Partije ili neki drugi vaspitni materijal. Nepravilnost ovakvog dosadašnjeg rada jeste u tome što su se svi dosadašnji sastanci pretvarali samo u političke konferencije i što sistematskog čitanja i izgrađivanja na taj način nije bilo, što je veliki nedostatak.

Kulturni rad takođe nedostaje u nekim organizacijama. A i tamo gde ga ima vrlo često je jednostran, tako da se kod nekih organizacija čitav kulturni rad svodi na zidne novine, kod drugih na pripremanje običnih i horskih recitacija, ili na pripremanje pozorišnih komada.

4. —• Takođe se grešilo u radu na selu. Na više mesta bilo je diskusija o -tcime da li je pravilno prvo stvarati skojevsku organizaciju na selu ili Omladinski savez. I što je najgore, vrlo često se je odlazilo na selo i razgovaralo sa omladinom onako nevezano, tako da niti je stvarana organizacija SKOJ-a niti Omladinski savez, što je vidni dokaz nesnalaženja naših drugova. Pred našu organizaciju je jasno postavljen zadatak, a kojim ćemo putem ići, zavisi od uslo-va. Ako se u dotičnom selu nije radilo i nemamo nikakvo uporište, onda je razumljivo da se stvar postavlja elastično i stvaramo eno gde ćemo lakše okupili omladinu, što je u 'ovom slučaju Savez. A kasnije, kada se već učvrstimo u selu, onda od najboljih omladinaca stvaramo SKOJ-evsiki aktiv. Tamo gde u selu imamo već nekoga na koga možemo da se oslonimo odmah stvaramo i učvršćujemo SKOJ. U svakom slučaju, stvarali jedno ili drugo, ne bi pogrešili. A ako budemo[1] samo prepričavali koje je važnije a ne stvarali ni jedno, onda grešimo svakako.

Takođe su neki drugovi po pitaiiju Saveza grešili na taj način što su umesto da ga stvaraju po selima, oni su ga stvarali u četama. Omladinski savez jeste organizacija koja široko okuplja omladinu za učešće u narodno-oslobodilačkoj borbi, i kao takav stvara se tamo gde ima dosta omladine koja je po strani i ne učestvuje aktivno, a ne od omladinaca u četama koji već mesecima učestvuju u svim borbama i svi su skoro članovi SKOJ-a. Takvih pojava bilo je u Bosni.

Da bi se ostvarili zadaci koji su pred nama i da bi naša organizacija postala čvrsta komunistička omladinska organi-

zacija potrebno je ispraviti gore navedene nedostatke i sprovesti u život sledeće direktive:

II

1. — Svugde gde za to ima mogućnosti, kao u proleterskim brigadama, treba formirati bataljonske komitete, odnosno rukovodstva svuda tamo gde je organizacija u stvaranju. Stvaranje ovih komiteta, odnosno rukovodstava, ostvariće se na taj način što će pretstavnici omladine iz četa u jednom bataljonu sačinjavati komitet, odnosno rukovodstvo, koji će se redovno sastajati. Bataljonski komiteti su rukovodeća omladinska tela u bataljonu i odgovorni su za rad aktiva u četama.

2. — Treba pristupiti odmah stvaranju *širokih aktiva* u koje će ući svi omladinci iz jedne čete, tako da će svaki pojedinac imati veće mogućnosti za pravilno vaspitavanje. Aktivi su naša glavna uporišta na čiju pomoć može i treba Partija da računa, a koji treba da budu svagda prvi, u svim teškim situacijama, prvi u izvršenju zadataka bili oni vojni ili politički. Kod svakog našeg aktiviste treba razvijati osećaj lične odgovornosti, tako da povereni posao svaki pojedinac svesno obavi do kraja.

Sastanke aktiva treba održavati najmanje dva puta nedeljno, a na kojima se, sem dnevnih zadataka koji se sastoje u radu po sektorima, mora posvetiti pažnja i idejnom podizanju svakog aktiviste, odakle treba pripremati kadrove za našu Partiju.

3. — Da se u aktivima izvrši pravilna *podela rada po sektorima:* politički, vaspitni, kulturni, rad na selu (Omladinski savez) i da svaki pojedinac snosi odgovornost i podnosi iscrpan izveštaj na svim sastancima o svom radu, ponašanju i izvršenju poverenih zadataka. Na svim sastancima redovno određivati svakom pojedincu šta ima da radi do idućeg sastanka, tako da bi na taj način mogli tačno znati šta smo cd postavljenih zadataka ostvarili a šta ne.

[4. —] Da se obrati više pažnje političko-vaspitnom i kulturnom radu .kao sektorima za sebe:

a) Osnovno u političkom radu sa omladinom jeste: upo^ znavanje omladine sa unutarnjom i spoljnom političkom situacijom. Svakom, pa i zadnjem omladincu ukazati koliko je značajna današnja borba koju vodi naš narod i od kakvog je značaja za današnju borbu učešće [na] hiljade omladinaca, i da će samo takvom borbom u kojoj bude učestvovao čitav narod i sva omladina moći da se odoli navali okupatora i njegovih slugu i da će 'na taj način moći da se osvoji mnogoželjena sloboda.

U spoljnopolitičkoj situaciji treba ukazati na veliku važnost saveza između SSSR, Engleske i Amerike u borbi koja se danas vodi za uništenje najvećeg neprijatelja čovečanstva— nemačkog fašizma. Savez između SSSR, Engleske i Amerike jeste čvrst savez, jer je stvoren u borbi protiv zajedničkog neprijatelja i jer su simpatije čitavog sveta na strani saveznika, i, pored borbe koju vode porobljeni narodi za svoje oslobođenje, jeste velika garancija da se fašistički zavojevač dotuče do kraja.

Objasniti omladini grupisanje svih izdajničkih kapitalističkih klika. Da je njihov cilj ugušenje narodna-oslobodilačke borbe koju vodi naš narod, i da brzo grupisanje dolazi od straha pred rastućim pokretom narodno-oslobodilačke borbe na čijem čelu stoji naša herojska Komunistička partija, i da se izdajnici ne stide ni najsramnijih poslova, kao što je izdaja, kada su u pitanju njihovi pljačkaški interesi.

Ojačati borbu za jedinstvo naroda Jugoslavije protiv okupatora. Treba oštro istupiti protiv raspirivanja nacionalne mržnje i protiv pokolja koji se vrši nad Muslimanima i Hrvatima od strane velikosrpske gospode i [nad] Srbima koje se vrši od strane ustaša a po naređenju izdajnika Pavelića. Čitav narod treba da zna da ovi pokolji jedino koriste okupatoru i njegovim slugama za očuvanje vlasti i da ne sme nasedati zlikovcima i klati se između sebe onda kada je jedinstvo čitavog naroda najveći zalog da se zbaci jaram okupatora i osvoji sloboda.

Isto tako treba popularisati našu Partiju i SKOJ. Partija se mora i treba prikazati narodu kao organizator i rukovodilac narodno-oslobodilačke borbe protiv okupatora i njegovih slugu, a naš Savez komunističke omladine Jugoslavije kao glavni rezervoar omladinskih snaga koji danas učestvuje u borbi i od koga naša Partija, kao i naš narod, očekuje još veće napore, da napregne sve svoje snage i da ih stavi u službu fronta.

O sovjetskoj omladini i njenom učešću u današnjoj borbi vrlo je značajno govoriti danas. Treba podvući kolike je žrtve dala sovjetska omladina. Treba isticati mnogobrojna herojstva koja svakodnevno čine omladinci i omladinke u Sovjetskom Savezu.

Sva politička predavanja, sve konferencije koje se održavaju moraju biti unapred pripremljene tako da svaki referent moira dobro da poznaje temu o kojoj govori.

b) Sa vaspitnim radom početi odmah i neodložno. Na sastancima svih aktiva treba odmah početi sa sistematskim prorađivanjem Istorije SKP(b), dnevne štampe do koje dolazite kao i drugih partijskih materijala.

v) Kulturni rad svestrano oživeti: zidne novine, pevački i recitativni hor, pozordšni komadi, analfabetski tečajevi, razna predavanja iz kojih će se učiti najosnovniji pojmovi iz geografije i istorije — omogućiće našoj omladini svestrano vaspitanje.

5. —• Naši aktivisti moraju obratiti veću pažnju radu sa omladinom na selu. Selo je neiscrpan rezervoar omladinskih snaga, kojima" ako pravilno priđemo i uspemo da ih ubedimo u potrebu učešća u današnjoj borbi, imaćemo ogroman priliv kadrova u naše čete. Njoj se danas mora naročito objasniti zašto se mi borimo i protiv koga.

Stvaranje Omladinskog saveza nije učinjeno zato da tek stvorimo Savez. Narodno-oslobodilački omladinski savez ima i konkretne zadatke. Kao najglavniji zadatak Saveza jeste *mobilizacija omladine za oružanu borbu protiv okupatora.* Dalje, mobilisati svu omladinu u pozadini koja nije kadra sa puškom u ruci da se bori — da se stavi u službu fronta, da pletenjem čarapa, pranjem veša četama koje prolaze kroz selo, krpljenjem odela, skupljanjem priloga, pokazivanjem puteva našim drugovima pomogne narodno-oslobodilačku borbu. To je jedan deo zadataka našeg Saveza. Dalje, naš Omladinski savez dužan je organizovati pomoć svake vrste porodicama izginulih partizana, pogorelcima, onim porodicama čiji su hranitelji u aktivnoj borbi u partizanskim četama, porodicama onih koji se nalaze u zarobljeništvu i svima onima kojima treba pomoć a može im se pomoći. Naročito danas treba obratiti pažnju na oranje i zasejavanje svakog parčeta zemlje, da ništa ne ostane neobrađeno, o čemu treba i pored narodno^ oslobodilačkih odbora da se staraju narodno-oslobodilački omladinski savezi. Isto 'tako u savezima treba oživeti političko-vaspitni i kulturni rad.

6. •—• Naši omladinci moraju biti pravi udarnici. Svaki naš aktivista mora se upoznati sa svim vojnim dužnostima i rukovanjem svim raspoloživim vrstama oružja. Svaki pojedinac mora biti primer hrabrosti i požrtvovanja. I ne samo što treba da bude primer lične hrabrosti, već i rukovodilac u borbi. Omladina'mora da bude čuvar morala u najtežim situacijama i najljući neprijatelj svim panikerima, kukavicama i svima onima koji rade na rovarenju i slabljenju borbene snage naših četa.

1942 g.

CENTRALNI KOMITET
SAVEZA KOMUNISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE

BR. 20

PISIO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 MARTA 1942 GOD. DELEGATIMA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE EDtARDU KARDELJU I IVI RIBARU-LOLI O FORMIRANJU DRUGE PROLETERSKE BRIGADE, O POJAVI ČETNIKA D. MIHAILOVICA U CRNOJ GORI I O POTREBI AGITACIJE U DOMOBRANSKOJ VOJSCI[1]

Bevcu i Loli

Juče sam primio vaše pismo od 23-11-1942 g.[2] Čudi me da je to tako dugo putovalo iako mi imamo dobre veze sa Sarajevom. Ovde kod nas nema nekih naročitih pramena, jedino što smo l-III formirali u Čajniču II proletersku brigadu. U nju su za sada ušli četiri srpska bataljona koji su se prebacili preko Lima iz Nove Varoši.[3] Oni su se u poslednje vreme tamo žestoko borili na Uvcu protiv nedićevaca, kod Manastira Banje protiv četnika, a prema Prijepolju i Bistrici protiv Talijana. U tim borbama su nekoliko puta četnike razbili, ali pošto je postojala opasnost da nestane municije a neprijatelj je počeo da vrši koncentrični napad sa sviju strana, postojala je opasnost da budu potpuno opkoljeni. Povlačenje je izvršeno u potpunom vojničkom redu, pri čemu su se ovi srpski bataIjoni pokazali na velikoj vojničkoj visini. Komandantom Brigade naznačen je radnik drug Sofijanić, a polit, komesarom drugKušić. Kao i u Rudom, tako i ovde još istog dana jedinice II proleterske brigade krenule su u borbu protiv Talijana i četnika kod Međeđe. Inače, u Istočnoj Bosni četničke bande su postale vrlo aktivne, i u vreme kada naši partizanski odredi vode borbu sa ustašama, ovi banditi napadaju naše drugove

[1] Original, jednim delom otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, a drugim delom pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg- br. 566.

[2] Redakcija nije uspela pronaći ovo pismo.

[3] U sastav Druge proleterske NOU brigade ušle su sledeće jedinice: iz Drugog šumadiskog odreda — Treći bataljon; iz Užičkog odreda — Prvi i Četvrti bataljon; iz Cačanskog odreda — Drugi bataljon; docnije, 25 decembra 1942, u Livnu, formira se Peti bataljon od dobrovoljačkih jedinica iz Bosne. Prvobitno Štab brigade su sačinjavali: Ratko Sofijanić, komandant, Milinko Kušić, komesar, Ljubodrag Đurić, zamenik komandanta, Spasenija Babović-Cana, zamenik političkog komesara, i Vaso Jovanović, načelnik štaba. Juna 1942 god., u Vrbruei, Štab brigade je reorganizovan i za komandanta je postavljen tjubodrag Đurić, a za zamenika komandanta Miodrag Milovanović-Lune.

s leđa, tako da su nam ovih dana uništili štab Majevičkog odreda. Jednostavno su poklali sve članove štaba i partijce u Partijskom domu.[4] Pri tome su se domogli dosta velike količine oružja, jer su uspeli napasti iznenada neke naše jedinice na spavanju koje nisu bile dovoljno budne. Sada naša II proleterska brigada i polovica I proleterske brigade kreću u tom pravcu da unište te četničke bande, koje uglavnom dolaze iz Srbije od Nedića i snabdevene su sa dosta oružja i municije. Talijani i četnici, koji su već bili prodrli do Ustiprače, u jednom noćnom napadu su razbijeni i pobegli u panici svaki na svoju stranu. Ovde je veliki problem političkog i vojničkog učvršćivanja bosanskih partizanskih i dobrovoljačkih jedinica. Sve skupa je to bilo kolebljivo i zbog četničke propagande demoralisano. Mi smo čitavu stvar uzeli čvrsto u ruke, stvorili smo, putem mobilizacije i onoga što smo bili zadržali na položajima, krupne dobrovoljačke odrede koji sada već broje nekoliko hiljada boraca. Te se jedinice sada nalaze na položajima zajedno sa našim jedinicama Brigade. Sada imamo [vojske] prilično dosta, samo je tu vojsku potrebno što više učvrstiti.

Sada su se pojavili četnici i u Crnoj Gori. Većina crnogorskih petokolonaša, koja je pobegla u Berane i Bijelo Polje, uz pomoć srpskih četničkih bandi koje su stigle tamo i uz pomoć Talijana mobilisali su pleme Vašojevića i udarili na Kolašin, koji su osvojili.[5] Pri tome su ti banditi, kao obično, pravili velika zverstva ubijajući sve studente i mlađe ljude. Osim toga, crnogorski drugovi su u poslednje vreme imali na raznim mestima velike uspehe u borbi sa Talijanima. Dalje nam javlja Štab crnogorskih partizanskih odreda da je tamo kod njih stigla, na isti način kao i prošli put, jedna engleska misija od dva engleska oficira i jednog jugoslovenskog poručnika. Oni su izjavili da se jedna njihova misija iskrcala negde u Dalmaciji. Bilo bi dobro da skrenete na to pažnju da<miatm-

[4] Dvadesetog februara 1942 god. četnici Draže Mihailovića izvršili su napad na Štab Majevičkog NOP odreda u selu Vukosavcima, na Majevicij. Napasdom su rukovodili kapetan bivše jugosl. vojske Stevo Damjanović-Leko i četnički vojvoda Radivoje Kerović (ubijen posle rata kao odmetnik). U borbi §u poginuli komandant i komesar odreda: Ivan Marković-Irac i Fadil Jahić-Španac, narodni heroji. Tom prilikom su poginuli i dr Mustafa Mujbegović, dr Vera Hadživuković, Pero Cuskić i još nekoliko rukovodilaca sa područja Majevičkog NOP odreda. (Vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 87.)

[5] Vidi izveštaj Štaba Durmitorskog NOP odreda (tom III, knj. 2, dok. br. 95) i obaveštenje Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku od 2 marta 1942 god. (tom III, knj. 2, dok. br. 112).

skim i primorskim drugovima da pronađu tu misiju. Na moje pitanje kod Djede da li je ta misija došla sa njihovim znanjem, odgovorio je da njima to nije ništa poznato i da budemo na oprezi. Ali je preporučio da ja razgovaram sa njom, jer je ta misija, čim je stigla, izjavila da želi razgovarati sa T.[itom], odnosno sa mnom. Sada očekujemo te goste da vidimo šta hoće. Ali ja se ništa dobrom ne nadam sa njihove strane i bićemo ovog puta na oprezi.

Šikija smo poslali u Zabljak sa izvesnom misijom,[6] a k nama su ovde stigli Veljko,[7] Cana,[8] Čeća,[9] Omladinac,[10] Stambolić[11], Milentije[12] i drugi. Mi smo ih sve rasporedili na rad.

Iz vašeg pisma se vidi da u Hrvatskoj, a naročito uZ.[agrebu] stoji dosta rđavo u organizacionom pogledu. Mi smo već javili da ćemo vam poslati Mit.fra][13] i Marj.fana],[14] alinam je zato potrebno izvesnih papira za njih, za koje se morate vi postarati da nam budu što pre poslani. Prava je sramota za naše drugove u Hrvatskoj da u vojsci[15] tako slabo stoje, a postoje tako sjajni uslovi. Pritisnite na njih da svu pažnju posvete vojsci, odnosno glavnu pažnju. Sada je situacija takva da Nedić i srpski četnici prave sporazume sa ustašama u borbi protiv nas, a naša je dužnost da hrvatskoj vojsci objasnimo opasnost koja preti hrvatskom narodu u Bosni i drugim krajevima od strane srpskih četničkih bandi, od strane velikosrpske hegemonističke klike zbog ove najnovije Pavelićeve izdaje nad hrvatskim narodom. Na tome pitanju mi moramo dobiti hrvatske vojnike, pa i oficire, jer su sada nemački okupatorski banditi zamislili da će biti najbolje osloniti se na velikosrpsku hegemoniju u borbi protiv narodno-oslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji. Na tome pitanju treba da se sporazumete sa naprednim delovima HSS-a, da oni preko svojih veza utiču u hrvatskoj vojsci da ona prilazi nama i da nam daje oružje i municiju. Mi moramo tu vojsku ili pridobiti ili barem neutralizirati u sadašnjoj borbi, jer četničke bande i Nedić, uz pomoć okupatora, pretstavljaju u ovim krajevima za nas glavnu opasnost.

' Moša Pijade bio je poslat u Zabljak da uredi privremeni aerodrom radi spuštanja sovjetskih aviona koji bi doneli obećanu pomoć.

[7] Milovan Đilas

[8] Spasenija Babović

[8] Svetislav Stefanović

[10] Milan Radosavljević

[11] Petar Stambolić

[12] Milentije Popović

[13] Mitar Bakić

[11] Marijan Stilinović

[15] Odnosi se na domobransku vojsku.

Srpskim drugovima ćemo pomoći na taj način što pravimo pritisak na Neđićeve i četničke bandite sa ove strame Drine. Vi pomognite Mihajlu koliko možete, a nama nastojte da pošaljete što pre malo detaljniji i opširniji izveštaj kako o vojnoj, tako i političkoj situaciji u Hrvatskoj i Sloveniji.

6-III-1942 g.[16]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sa drugarskim pozdrajvom,
Tito

"Pri zaključku ovog pisma primili smo opet vaš materijal: vaše pismo, pismo- Vlade, izvještaje raznih odreda Hrv. I [atske] itd. Na sve to ćemo vam odgovoriti drugi puta. Strašno nas je pogodila vijest da je pao Fati, Antonov i drugi. Preduzmite hitne mjere da se provala ne širi. N.N. odmah sklonite. Njegova nekonspirativnost je za najveću osudu. Zlata vam dati ne možemo ništa, jer nam treba za vođenje rata, pošto smo skoro ostali bez novaca. U. . . . . .[18] je pokradeno skoro sve srebro, a papirni novac je također ostao na neprijateljskoj teritoriji. Čim budu sigurni putevi moraćete nam poslati sve zlato, koje nam je sada neophodno potrebno. Kada će to biti mi„ćemo vam javiti. Ako se N.N. ne može održati tamo, onda ga treba poslati negdj_e na oslobođenu teritoriju ili ovamo. . . Isto tako čuvajte i sebe jer ne znam kako će se držati Ant. [ohova] žena. —• Budite oprezni!! Preduzmite mjere da se prekine sa malograđanskim, familijarnim posjetama i sastancima kao što je to slučaj (kod N.N.

Preduzmite mjere da se radništvo u čim većem broju upućuje u odrede, osobito ono najsvesnije, jer se ovog proljeća može dogoditi i kod vas ono što je bilo u Kragujevcu i Kraljevu, tj. da u masama unište radništvo.

Pozdravite mnogo moju porodicu i sve poznate.

Srdačno vas pozdravlja
T.

Mi bismo vam mogli poslati koju stotinu hiljada njemačkih [novčanica] ako imate mogućnosti da ih promijenite i iskoristite za najnužnije. Javite.

" Datum, pozdrav i potpis napisani su rukom.

[17] Sledeći tekst napisan je rukom, latinicom, jekavskim *izgovorom.*

[18] U originalu je prvobitno bio napisan naziv mesta (izgleda Radojinja), zatim je on precrtan i više njega je stavljeno osam tačaka.

Šaljemo vam naš Bilten br. 14—15. Gledajte da ga umnožite i pošaljite svim odredima. Napominjemo da se naš Bilten štampa i u pravoj štampariji u Crn.[oj] Gori i savršen je tehnički. Sada ćemo izdati i štampati u Crn. Gori i »Proleter«, jer je već krajnje vrijeme.

BR. 21 .

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 MARTA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA DEJSTVA NA PROSTORU SREBRENICA—VLASENICA—HAN PIJESAK—ROGATICA[1]

VRHOVNISTAB
ttARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
6-III-42 godine

ŠTABU PRVE PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILACKE UDARNE BRIGADE

Za izvršenje zadatka prema direktivi izdatoj Drugoj brigadi, a koju ste vi dobili,[2] raspolažete sa tri bataljona.

Drugi bataljon nalazi se u selu Hadrovići, Treći u selu Orahovu, a Šesti ide s vama. Ovaj bataljon transportovaće se željeznicom do Goražda 6 t. mjeseca. Sedmoga se prevozi kamionima do Ustiprače, a odatle produžuje marš: Hrušanj—Prosječno—Vrabča—Slijedovići—Čadovina—Guvnište, gdje će prenoćiti. Marš od Ustiprače do Guvništa je dugačak i težak, zato transport kamionima do Ustiprače izvršiti što ranije 7 marta.

Osmoga u tri časa krenite iz navedenih sela i oslobodite naše zarobljene drugove u selu Seljanima. Tu se nalazi jedna četnička četa. Komandira te čete treba strijeljati, a oduzeti ostalima oružje i municiju, odnosno prevesti ih [u] Dobrovoljačku vojsku. U ovom cilju dva bataljona neka pođu preko izvora Sanduk u selo Strmac koje se nalazi iznad sela Seljani. Sa te, pak, kose iznad sela Seljani treba da štiti jedan bataljon koji će se preko V. Ravni i druma spustiti u selo Seljani.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2433.
[2] Vidi dok. br. 15.

Po likvidaciji sela Seljani brigada će nastaviti pokret preko sela: Šatorovići—Osovo—Šetići, gdje će prenoćiti i uhvatiti vezu sa štabom Druge brigade koji će biti vjerovatno u selu Podgaju. Ako štab Druge brigade ne bude u ovom selu, onda uhvatiti vezu sa najbližom jedinicom iz Druge brigade. Ako brigada ne bude u mogućnosti da dostigne selo Šetići, onda neka prenoći u jednom od sela: Šatorovići ili Osovo, Kod prenoćišta mora biti zastupljena bezbjednost. Ovoga dana Druga brigada biće u predjelu Borika.

U vremenu od 8. do 11. obje brigade zadržaće se u Glasine«, s tim da se pročisti okolna teritorija Glasinca. Ovo zahtijeva manje pokrete bataljona, pri čemu paziti da se ljudstvo ne zamara.

Brigada će 12. odmarševati u sela Brestovače (dva bataljona) i s. Mislovo (jedan bataljon). Na ovu prostoriju rano doći, da bi se održala koja konferencija.

U toku trinaestoga odmarševati na prostoriju: Krivace—, Plane—Podžeplje, zajedno sa Drugom brigadom. Dakle Prva brigada neće ići u sela Kusiače—Rijeka. Na ovoj prostoriji brigada će ostati u toku 14., a 15. produžiti marš prema direktivi Druge brigade.[3]

O svima pokretima i akcijama oba štaba brigada donose zajednički odluke i zajednički izvode akcije. Nesuglasica ne smije biti. Obje brigade čine jednu udarnu grupu. Ta grupa prema taktičkim uslovima može se dijeliti za izvršenje zadatka.

U *svemu* ostalom upravljati se prema direktivama koje su izdate Drugoj brigadi.

Štab Druge brigade biće do 16 časova u selu Šljivno. Zato bi [trebalo] u tom selu do tog vremena uhvatiti vezu. Ovo iziskuje da pokret vaših jedinica otpočne ranom zorom sedmog marta iz Goražda (kamionima do Ustiprače, a -onda pješke do određenog sela—Guvništa). Od Guvništa do Šljivnog ima 3 km.

Na odgovorna lica i organe prenijeti svu službu snabdijevanja, a operacijama i političkom radu posvetiti svu pažnju.

Za marš ka selu Guvništu prikupiti podatke od Durmitorskog odreda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

[3] To jest: prema direktivi koju je Vrhovni štab izdao Drugoj brigadi

PS.

Sve jedinice učinitj^ pokretnim, te suvišnu komoru ostaviti.

Držanje pojedinih varoši ne smije slabiti vašu manevarsku sposobnost.

BK- 22

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUC;A TITA OD 6 MARTA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP ODREDA DA ZAUZME MOJKOVAC I D^JSTVUJEKA KOLAŠINU[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
6-III-42 godine

ŠTABU DURMITCORSKOG NARODNO-OSLOBODILACKOG PARTIZANSKOG ODREDA

Primili smo sve vaše izvještaje. Čudi nas da vas naši drugovi sa kolašiniskog sektora nijesu izvijestili o situaciji. Tek tada bismo irnali jasan pregled situacije. Nastojte da se s njima što prije povezete.

Dobro je što ;se Kneževićeva četa[2] zadržala u Sandžaku. Ona će vam dejstv-om ka Mojkovcu, najbolje pomoći.

Za sada nemate potrebe da držite tolike snage na Đurđevića Tari. Rekli smo vam da Sandžački štab raspolaže sa dovoljnim snagamai i on će preduzeti čišćenje teritorije južno od Pljeva!ja.

Naše je mišljoenje da prikupite jače snage i očistite prvo predio oko Mojko^ca, pri čemu treba da vam pomogne Crnogor. sandžački odred.[3] Peruničić izvještava da je bio uputio ka Mojkovcu 3800 partizana, a vi sad izvještavate da je Mojkovac pao bez tborbe. Dok bi vi napadali ka Mojkovcu, tre-

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod rejg. br. 2432.

[2] Odnosi se na Drugu četu Prvog udarnog bataljona Durmitorskog NOP odreda.

[a] O važnosti zauzimanja Mojtovca i o planu napada vidi u tomu III, knj. 2, dok. br. 1Пб i 117.

balo bi se dobro obezbijediti sa pravca G. Lipova ili čak i G. Lipovo ugroziti. Sve ove napade bi trebalo izvršiti u vezi plana Operativnog sektora naših snaga kod Kolašina, jer i on treba da napadne od G. Morače.

Dakle, treba raditi napadno. Inače, odbrana pod takvim uslovima života ne može vam donijeti nikakve rezultate.

Neprijatelj nema toliko snaga koliko se navodi u pojedinim izvještajima. Ako je još nešto mobilisao, time se .još više oslabio, jer je utvrđeno da se silom mobilisani borci slabo bore. Mi mislimo da neprijatelj neće odmah preduzeti neke bjesomučne napade, jer uslovi borbe za njega nijesu povoljni. T: uslovi za njega će se još više pogoršati ako mu se uzme iz ruku inicijativa. Ako bi neprijatelj napadno dejstvovao, mora se i on podvojiti između planina (ka D. Morači, ka Lipovu, ka Štitarici i ka Mojkovcu). On će težiti da se spoji sa svojim djelovima od Bijelog Polja i onda bi se pojačao. *Dakle, za nas je od prvenstvene važnosti da zauzmete Mojkovac i onda krakom ka Kolašinu neprijatelja treba ugroziti. Tako bi se olakšali svi napadi ka Kolašinu.* Napominjemo da nije potrebno istoga dana da otpočnu svi napadi. Ali je potrebno da u jednom određenom roku planski se izvedu.

U prepisu dostavite ovo drugovima Sekuliću i Brkoviću. Oni treba da požure sa pripremama.

Organizujte dobavljanje hrane iz Sandžaka. Naredićemo Sandžačkom štabu da vam prikupi nešto žita. Pošaljite konje u čelebić za 500 kg ječma.

Djelovi brigade ne mogu mtervenisati u određenim pravcima. Druga brigada i Prva, bez tri bataljona, upućene su lijevota obalom Drine ka sjeveru radi likvidacije četničkih bandi. One bi se docnije prebacile u Srbiju. Dakle, Crnogorski i Sandžački štab moraju sadašnju situaciju da riješe. I ovo možete, saopštiti Crnogorskom štabu.

Crnogorci neka se bace svom snagom na četnike.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

PS.

Neka Crnogorski štab umnoži naš Bilten i dostavi nam bar 50 komada.

BR. 23

IZ^ŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 6 MARTA 1942 GOD. VR0OVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O NAČINU ORGANIZACIJE PRIVREMENOG AERODROMA KOD ŽABLJAKA ZA PRIJEM OBEĆANE POMOĆI IZ SOVJETSKOG SAVEZA[1]

Žabljak
6 mart 1942

Dragi Tito,

Vidim da se pomalo smeješ mojoj nestrpljivosti. Ona je potekla otuda što nismo mnogo o stvari razgovarali, pa sam mislio: kad se kaže čekati od toga i toga datuma, da će to biti prvom prilikom, da osim vremena nema nikakvog drugog faktora koji bi smetao. Vreme ovde vidim da je najpovoljnije, mesečinu imaš cele moći, te se vidi na kilometre i kilometre daleko- Nemoguće je da se desi nikakav maler. I najdalje planine vide se jasno kao na najlepšoj fotografiji. S druge strane, znam da se na frontu svakodnevno tuku u vaizduhu, pa eto zato se svako veče sigurno nadam.

Više dana imao sam stalno na mestu 60 ljudi. Posle nedelju dana postavio se problem njihove ishrane. Onda sam polovinu otpustio. Sada radim sa trideset ljudi. Smenjujem ih neiHjno sa onih dragih trideset. U slučaju posete, ako 30 ljudi bude malo, imam dosta[2] omladinaca i omladinki, seljaka i seljaitki koji će svi rado skočiti iz kreveta da nešto pomognu.

Prva 4 dana bilo je poteško provoditi noć na terenu bez valre i krova. Otkako smo sagradili baraku, vrlo solidno, da može poslužiti i kao privremeni magacin (a može se u njoj i stanovati bolje no u ponekoj seljačkoj kući), nemamo teškoća. Dežuram sa drugovima u tri smene po 2 sata i 10 min., tj, od 10 uTfče do 4У2 ujuitru. Sad sam stvorio dve ekipe partijaca po trojica, a ja i još jedan p-[artijai]c bićemo svake noći na teienu kao kontrola i imaćemo mogućnosti da se odmaramo. Od stražara imamo po 4 na licu mesta, a ostali su u Junča Dotu. Između terena i sela, na po puta, imamo stražarsko mesti. U slučaju posete, mi na terenu pucamo jedanput, što ovaj stražar prihvata te i on puca, tako da ćela straža trčećim ko-

[1] Original, pisan latinicom, prvo na mašini a zatim rukom, na-*Isi* se u arhivi ČK SKJ, pod reg. br. 667.
[a] Dokumenat je dovde otkucan na pisaćoj mašini.

rakom hita na teren, noseći jedni zublje, drugi lopate, ašove itd. Za paljenje vatara dosta će biti nas četvorica i četiri straćara. Čim počne padanje paketa i ljudi, osvetijavaću teren i jrjelim signalnim mecima. Što se tiče Veljkove lampe,[3] — tvoje pismo koje je išlo »poštom« a ne po spec.[ijalnim] kuririma i koje je bilo datirano 24.11 stiglo nam je tek juče 6.III, — tražićemo [je].

Bilo bi dobro ako bi mi dao malo više podataka: kad je vreme kada ih najsigurnije treba očekivati (od 12 do 2 noću?) i najšire granice toga vremena preko kojih ne treba ni stajati na licu mesta.

U prilogu imaš prepis dokumenta nađenog kod majora Todorovića. To nam je poslao Nikšićki odred. Sad ti treba da odlučiš kako da se komentariše, jer se vidi jasno saradnja londonske jugosl.fovenske] vlade i okupatora u borbi protiv nas i kako nastaju razne vesti na london.[skom] radiju.

Mislim da u toku borbe za 'likvidaciju četnika, a svakako posle njihove likvidacije koja treba da bude surova i bespoštedna, treba već jednom skinuti masku i Slobodanovoj vladi.[4]

Situacija se izgleda popravlja. Naši su isterali četnike iz Mojkovca, Štitarica i Polja [Kolašinskih], Danas je napad na Lipovo. Ali municije nestaje. Poslali smo im sinoć hitno pred napad 1250 metaka oduzetih od dezertera.

Izgleda da je kapetan Ivan Ružić[5] prebegao četnicima. Ne razumem da su drugovi iz ovd.[ašnje] jedinice poslali toga čoveka protiv četnika kao kombata! Ja ću zahtevati istragu po tome, jer su mnogi drugovi znali da ne valja i neki su čak izražavali bojazan da može prebeći.

Biće potrebno svugde dobro razviti obavešt. službu i povesti krajnje oštru borbu u pozadini za njeno čišćenje.

Mi smo napravili četiri ekipe po dva kurira koji će redom stalno saobraćati između štaba -odreda i V.Š. Tako ćemo imati čestu i sigurnu vezu.

[3] Ovu lampu je, prilikom odlaska sa prvom engleskom misijom za Vrhovni štab, član misije Veljko Dragićević ostavio kod Štaba Zetskog NOP odreda na Radovču. Trebalo je da ona posluži za osvetljavanje terena na Radovču u slučaju uspostave veze i odašiljanja kakvog materijala od zapadnih saveznika ovoj misiji.

[4] Odnosi se na jugoslovensku izbeglieku vladu Slobodana Jovanovića (ratnog zločinca).

[5] Ivan Ružić, kapetan bivše jugoslovenske vojske, bio je zamekomandanta Drobnjačko-uskočkog bataljona. Pred borbu sa četnima Draže Mihailovića na sektoru Mojkovac, marta 1942 god., prebegao četnicima i borio se protiv partizana. Pri kraju rata pobegao u inostranstvo.

Bilo bi vreme da radio M.[oskva] počne kampanju protiv Draže (ili bar protiv četnika) i da nas svakodnevno populariše i ističe da nas danas najviše napadaju četnici sa oficirima na čelu koji rade pod komandom Draže, a u sporazumu sa okupatorom.

Ovuda je juče prošlo 5 aviona, koji su bombardovali dalje od Meljaka, možda prema Boljanićima. Nisu li možda vas posetili?

Molim te da mi Zina[6] posije po ovim kuririma stvari koje tražim.

Crnog, Marka i sve ostale, kao i tebe

toplo pozdravlja
Šiki[7]

SMRT FAS. — SLOB. NAR.!

BR. 24

POZIV VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD MARTA 1942 GOD. MUSLIMANSKOM STANOVNIŠTVU BORČA DA PRIĐE OSLOBODILAČKOJ BORBI I STVARANJU BRATSTVA I JEDINSTVA SA SRPSKIM ŽIVLJEM[1]

MUSLIMANI BORCA I OKOLICE!

Mrskim nemačkim i talijanskim okupatorima uspelo je, uz pomoć njihovih plaćenika i krvnika-izdajnika hrvatskog naroda Pavelića, da vas u Bosni međusobno zavade sa Srbima, sa kojima ste stolećima živeli zajedno, zajedno ste u znoju svoga lica obrađivali svoju zemlju, zajedno ste patili u nemaštini i bedi, zajedno ste teškom mukom gradili svoje siromašne kolibe koje danas plamte u plamenu koga podmeću, pomoću domaćih izdajnika, okupatori u svim krajevima naše napaćene zepilje. Već mesecima vi lijete svoju krv i krv svoje braće Srba—a zašto? Zato što je okupator tako hteo, zato što je hteo da se vi međusobno uništavate. Zlikovac Pavelić sa svojim krvoločnim ustaškim bandama, koje su došle u Bosnu, naterao vas je da od prvih dana vladanja toga zlikovca palite srpska

[6] Grozdana Belić (Penezić)-Zina
[7] Moša Pijade

[1] Primerak proglasa kojim je Redakcija raspolagala otkucan, je na pisaćoj mašini, ćirilicom, i nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1129.

gela, ubijate nevine Srbe: žene, decu i starce. A zašto? Šta su vama oni skrivili? Ništa. Hiljade i hiljade nevinih srpskih života palo je u Bosni, jer je tako hteo okupator. Mržnja Srba Bosne i Hercegovine zbog tih zlodela nije se okrenula protiv glavnoga krivca, protiv okupatora, već protiv vas. To je iskoristio nemački i talijanski okupator, koji je onda poslao protiv vas razne srpske četničke bande na čelu sa izdajničkim oficirima, koji su huškali napaćene Srbe Bosne i Hercegovine, ne protiv glavnog krivca—ustaša i okupatora, već protiv siromašnih Muslimana — žena, dece i staraca. Nastao je strašan pokolj nevinih žrtava Muslimana a pravi krivci pobegoše.

MUSLIMANI BORCA I OKOLICE!

Vas huškaju ustaški zločinci da se oduprete našim partizanima koji nose slobodu svim narodima u Jugoslaviji, koji se časno bore protiv svih pravih neprijatelja Srba, Muslimana i Hrvata. Zar niste još čuli da partizani Narodnonoslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske ne dozvoljavaju ubistva nevinih ljudi, da ne dozvoljavaju pljačke, da štite sve: i Srbe i Muslimane i Hrvate pred svakim terorom okupatora i njihovih slugu? Zar niste čuli da smo svuda gde smo došli stvorili pravi slobodan život? Zar niste saznali da je u Foči, Goraždu, Čajniču itd. čestitim Muslimanima osiguran život i imovina? Mi kažnjavamo samo prave krivce[1]—ustaše, koje vas (tepaju da uibijate Srbe i palite sela, kao što kažnjavamo i one četničke vođe i zlikovce koji ubijaju nevini muslimanski svet i pljačkaju muslimanska sela, i bore se protiv partizana.

MUSLIMANI BORCA I OKOLICE!

Okrenite vaše oružje protiv ustaša ili ga predajte Narodno-oslobođilačkoj partizanskoj i dobrovoljačkoj vojsci. Vratite se vašim kućama. Mi vam garantiramo da vam se neće ništa dogoditi. Garantiramo da ćete moći mirno obrađivati vašu zemlju. Raspitajte se kod vaših poznatih koji žive na ovoj oslobođenoj teritoriji, pa ćete videti da je sve istina što vam govorimo. Ne dajte se više obmanjivati od okupatora i ustaških zlikovaca Pavelićevih i upropašćavati sebe i svoje porodice. Mi vodimo pravedni oslobodilački rat protiv okupatora i ustaša, protiv Nedića, Pećanca i krvoločnih četnika. Mi smo u toj svetoj borbi nemilosrdni prema svima onima koji se bore protiv nas, bez obzira ko to bio. Mi hoćemo bratstvo i jedinstvo svih naroda u Jugoslaviji. Mi hoćemo bratstvo i jedinstvo Bosanaca, bez razlike na veru. Mi hoćemo jedinstvo Bosanaca u borbi protiv okupatora.

Trgnite se, Muslimani, Borčani! Ostavite vaše ugnjetače i zloduhe, koji vas vode u propast. Idite na svoja ognjišta i svoje njive. Popravite svoje srušene domove. Obradujte mirno svoju zemlju. Nemojte se opirati Narodno-oslobodilačkoj partizanskoj i dobrovoljačkoj vojsci, koja nosi slobodu i jednakost svim porobljenim narodima Jugoslavije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 25

INSTRUKCIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 7 MARTA 1942 GOD. ŠTABU HERCEGOVACKO-CRNOGORSKOG UDARNOG BATALJONA ZA STVARANJE UDARNE GRUPE RADI IZVRŠENJA VEĆIH OPERATIVNIH ZADATAKA[1]

VRHOVNISTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
7-I1I-42 godine

ŠTABU HERCEGOVACKO-CRNOGORSKOG NARODNO-OSLOBODILACKOG UDARNOG BATALJONA

Dragi drugovi,

Pirimili smo vaš dopis.[2] čestitamo na zaista velikom uspjehu.[3] To ćemo prvom prilikom objaviti.

Vaša mobilna-udarna jedinica mnogo znači za našu borbu u Hercegovini, a naročito sada kada se sva reakcija ujedinila protiv nas. Seoske čete, koje većinom brane svoja sela, nijesu sposobne da riješe one zadatke koji se postavljaju pred *nas.* Nastojte da bataljon što više politički i vojnički podignete. U bataljon primajte radnike i siromašne seljake, kao i ostale

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2436.
[2] Vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 89.
[3] Odnosi se na uspele borbe i akcije koje je izveo Hercegovaeko-crnogorski udarni bataljon.

hrabre i poštene borce. Naročito je važno da sebi privežete omladinu. Formirajte uz bataljon omladinsku četu. Kad je političko-vojnički vaspitate, to će biti izvanredni borci. Jednom riječi: bataljon omasovite. Stvorite jednu udarnu grupu od 400 boraca, pa ćete sami riješiti sva važnija pitanja Hercegovine.

Upamtite: vaš bataljon nema zadatak da brani seoske kuće. On ima da rješava veća operativna pitanja. A dužnost je rukovodećih organa da za vašu borbu sjedine sve ostale snage i pravilno ih povezu.

Bataljon treba da je uvijek u pokretu. Vezivanje bataljona za mrtve frontove i frontalne borbe znači otupljivanje njegove borbene vrijednosti. Naviknite ljude na noćne akcije. Vi već imate u tome iskustva. Za bataljon organizujte jednu bazu, gdje bi sklanjali plijen za ishranu. No za tu bazu ne smijete vezivati bataljon. Nastojte da vam se ljudstvo dobro hrani, da je odjeveno. To će izazivati dobre utiske, pa će i ostali borci rado prilaziti. Moramo biti svjesni toga da moramo imati mobilne jedinice koje će izvršivati sve povjerene zadatke.

Primite naše pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BB. 26

IZVESTAJ DELEGATA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE IVANA MILUTINOVICA OD 7 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI[1]

GLAVNISTAB
NARODNO-OSLOBODILACKIH PARTIZANSKIH
ODREDA ZA CRNU GORU I BOKU
Br. 210
7 marta 1942

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Primili smo Vašle pismo od 25 [još] 28 pr. m. i na isto odgovaramo:

1. Mi smo Vam ranije u našim pismima donekle objašnjavali situaciju u Crnoj Gori, a naročito u srazovima beranskom i andrijevaokom. Pošto sada u Vašem pismu tražite da Vam objasnimo situaciju kod nas, a naročito akciju četničkih bandi u srezu andrijevačkom i beranskom, to ćemo ukratko iznijeti stanje i tok cijele situacije.

Još u decembru mjesecu osjećalo se jače kretanje četničkih bandi u obadva sreza, ali su u tom pogledu postupali vrlo oprezno i taktički. Mi smo odmah, još tada, tražili od štaba Bataljona beranskog i štaba Bataljona andrijevačkog da pristupe energičnom čišćenju i uništavanju petokolonaša i četničkih bandi. U isto vrijeme tražili smo od političkog rukovodstva da i ono pojača politički rad u dotična dva sreza, jer su se svi politički radnici i partiske organizacije pokazali neodlučni u borbi protiv četnika i pete kolone ... I naše oštrije mjere, tj. skidanje politkomesara štaba Komskog odreda i smjenjivanje izvjesnih partiskih funkcionara nije pomoglo. Pored toga, Vašu odluku da Komski odred pripadne štabu Crnogorsko-sandžačkog shvatili su neki drugovi iz štaba Komskog odreda kao olakšicu i nijesu izvršavali niti preduzimali ma šta da se partizanske jedinice kod njih učvrste. Kod samog

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2586.

odabiranja ljudstva za Pljevlja nepravilno se pristupilo izboru ljudstva iz sreza beranskog i andrijevačkog, tj. određeni su oni drugovi koji su bili energičniji, a samim tim peta kolona i četnici shvatili su to kao popuštanje njima. Ovako je stanje ostalo sve do evakuacije Kolašina i Lijeve Rijeke, tj. do 6-1 o.g. kada su četničke bande Đorđija Lašića u Lijevoj Rijeci, u sporazumu sa Talijanima, otvoreno istupile protiv partizana. Mi smo odmah uvidjeli opasnost koja prijeti od tih četničkih bandi i bili smo preduzeli sve radi uništenja istih. U tu svrhu mi smo poslali i člana Glavnog štaba, druga Baja, da rukovodi operacijama prema, četnicima. Vi se čudite kako je moglo da nas smeta rđavo vrijeme u operacijama i prebacivanju jačih i većih snaga prema Vašojevićima, a mi Vam na to odgovaramo: mi smo odmah u početku prebacili bili, po računu drugova iz štaba Komskog odreda, a i po našem shvatanju, dovoljan broj snaga i vjerujemo!, da nije bilo rđavog vremena, da bi naše jedinice u prvim naletima uspjele da razbiju četničke bande oko Mateševa i u Srezu andrijevačkom. Zaista, drugovi, u to vrijeme postojala je velika teškoća, i to vremenska, za prebacivanje naših jedinica. Mi i danas ne možemo tako brzo da prebacujemo jedinice s jednog kraja na drugi i to iz razloga: naše jedinice nijesu stalno mobilne, a nijesu jedino radi toga što nemamo hrane niti materijalnih sredstava da te jedinice držimo na -Okupu; pored toga, teritorij sa kojeg treba da vršimo mobilizaciju j-esite veliki i dok se izvrši mobilizacija *i* jedinice stave u pokret—protekne duže vremena; otoo što je najvažnije, što su plemena crnogorska međusobno jako povezana, i uvijek iskrsava kao smetnja rodbinska veza kojom su ukrštena manje-više sva plemena u Crnoj Gori.

2. I pored toga što smo mi imali dosta jake snage na Mateševu (870 partizana), četničke bande uspjele su da nas razbiju, i to radi toga što je ljudstvo koje je bilo poslano na ovaj front uzimanoi od reda, pa se u borbi i vrlo loše držalo — bilo je kolebljivo, neodlučno, a donekle i sam rukovodeći kadar, tj. komandni sastav nije bio energičan i odlučan. Mi sada pripremamo jedan jači napad radi uništenja ove četničke bande. Svjesni smo težine situacije i ozbiljnosti položaja u koji nas je bacila ova četnička banda, ali i u današnjoj situaciji imamo teškoća i to višestrukih. Jedna od najvažnijih je ta što su se te četničke bande, u licu oficira bivše jugoslovenske vojske koje podržavaju okupatori, pojavile u nekoliko mjesta u Crnoj Gori. Imamo slučaj Baja Stanišića, koji je bio član Vrhovne komande u julu i avgustu, i koji istupa danas otvoreno i koji slobodno šeta uz zaštitu Talijana po Danilovgradu i Podgorici

i rukovodi četničkim bandama u ovom kraju.[2] I pored toga imamo u Ljeskam Polju Mihajla Mugošu,[3] koji [je] uz pomoć okupatora izašao iz Podgorice i došao u svoje rodno mjesto, naoružao svoje rođake i istupa otvoreno protiv partizana. Kod Nikšića, u Ozrinićima, Radojica Nikčević,[4] talijanski špijun, koji je svoje rođake naoružao i takođe otvpreno istupa protiv partizana. Sve ove pojave jesu s planom pripremljene uz pomoć okupatora, a vodi ih Bajo Stanišić, koji je proglašen za komandanta narodno-oslobodilačke vojske za Crnu Goru i Hercegovinu. Većina ljudi koji se danas nalaze u redovima ovih izdajnika do juče su bili partizani sa položenom zakletvom i nosili partizanske znakove, a to im danas ništa ne smeta da partizanske znakove bace i prišiju četničke. Interesantno je navesti kao primjer demagoškog istupanja ovih bandi: — prije nekoliko dana, kad je Bajo držao govor pred seljacima, a u sadejstvu talijanskih okupatora, on je uzviknuo: »Živjela Sovjetska Rusija, živio Staljin! Ja hoću saradnju sa Rusijom i Staljinom, ali neću sa crnogorskim komunistima.« Jedna od najglavnijih teškoća, koja danas njima ide na ruku, jeste glad koja danas vlada crnogorskim selima, i nama pravi velike teškoće ne samo radi raskrinkavanja te četničke bande, već i radi mobilisanja i angažovanja jačih vojnih jedinica na pojedinim sektorima. Ovi četnički izdajnici dolaze u sela, obećavaju seljacima pomoć, — a kad se upišu i prime oružje, oni dolaze sa žitom i dijele ga narodu. Ima slučajeva da u isto vri-

[2] Bajo Stanišić, pukovnik bivše jugoslovenske vojske, u najkritičnijem momentu po italijanski garnizon u Nikšiću (kad je ovaj, zbog duge blokade, bio pred kapitulacijom), početkom marta 1942 god., izdao je Narodnooslobodilački pokret, otvorio front kod Danilovgrada i pustio italijanske jedinice koje su, kao pojačanje, išle u pomoć nikšićkom garnizonu.

Pod okriljem okupatora, iskoristivši strašnu glad koja je već nekoliko meseci harala po Crnoj Gori, Stanišić je formirao četničke jedinice i odmah otpočeo borbu protiv partizana. Za njegove zasluge, Dragoljub (Draža) Mihailović ga je postavio za komandanta četničke vojske u Cmoj Gori i Hercegovini.

Oktobra 1943 god. jedinice Pete crnogorske brigade, veštim manevrom, otsekle su i blokirale u Manastiru Ostrogu četničko rukovodstvo Crne Gore i posle pet dana prisilili ga na predaju. Bajo Stanišić je ubijen za vreme blokade.

Posle ovoga poraza, četništvo je u Crnoj Gori doživelo potpun raspad. Ostale su samo manje grupice po okupatorskim garnizonima.

[3] Potpukovnik bivše jugoslovenske vojske

[4] Ubijen kao četnički »vojvoda« u borbi protiv partizana 12 marta 1942 god., kod sela Bršna, blizu Nikšića. U bivšoj Jugoslaviji, zatvoren kao crnogorski separatista-»zelenaš«, Nikčević je postao špijun jugoslovenske policije. Bajo Stanišić, komandant četnika u Crnoj Gori, poverio mu je komandu nad četničkim jedinicama u operacijama protiv partizana oko Nikšića (vidi tom III, knj. 2, dok. br. 149).

jeme kad dolaze da dijele oružje, dijele i žito, — a pored toga istupaju isto onako drsko kao što su istupali u oktobru i novembru mjesecu u Srbiji, tj. silom mobilišu, prijete ljudima itd.

3. Vi nas u Vašem pismu od 28 pr. m. upozoravate na ozbiljnost i odgovornost situacije i važnost pojedinih teritorija u Crnoj Gori i velite nam da preduzmemo sve što je u našoj moći da bi te teritorije sačuvali. Mi smo bili svjesni da učvršćavanje i čišćenje terena, kako [od] okupatora, tako i pete kolone, naročito u srezovima šavničkom, nikšićkom, i kolašinskom, jeste jedno od najvažnijih pitanja, pa smo i tim srezovima posvećivali najveću pažnju. Ovo stma radiM iz dva razloga: prvo. što smo znali da je jedini put preko tih srezova povezivanje sa Sandžakom i Hercegovinom, a samim tim i čvršće vezivanje sa Vama; drugo, što je ovaj teritorij bilo dosta lako braniti od okupatorovih namjera i ponovnog zauzimanja ovih srezova. Za nas je jasno da ofanziva četničke bande koja ide od Kolašina prema Mojkovcu i Sandžaku ima dvije oštrice i to: prvo, što bi htjeli nas da otsijeku od Sandžaka, tkao jedinog puta za nabavku životnih namirnica, — i drugo, što bi htjeli s leđa da ugroze naše i Vaše položaje i da se dokopaju povoljnijeg terena za borbe kad nastane proljeće. Eto, zbog toga, mi smo u prošlom našem pismu tražili od Vas pomoć i to što veću, jer su se snage na koje smo računali iz Komskog odreda pokazale kolebljive, nesigurne i neodlučne u borbi protiv četničkih bandi. Na čitavom terenu Komskog odreda, koji danas obuhvata srez kolašinski, andrijevački, beranski, ne možemo mobilisati vilše od 200 dobrih boraca protiv pete kolone. U isto vrijeme, ne možemo na teritoriji koju mi danas držimo prema četnicima duže vremena ni držati jiaoe snage, jer je nemoguća prehrana. Zato smo i postavili kao hitno prebacivanje jačih snaga iz Lovćenskog i Nikšićkog odreda, i tražili od Vas pomoć, da bi sa tako jakim snagama zaista zadali jedan oštar udarac četničkim bandama, a kad likvidiramo i uspijemo da razbijemo četničke bande oko Kolašina i u Srezu andrijevačkom, mi bi onda zaista postali prava snaga i rezervoar dobrih partizana za dalje borbe.

4. Vi nas u pismu od 28 pr. m. upozoravate da bi trebali pristupiti formiranju udarnih bataljona, jer da su se naše jedinice pokazale neodlučne i kolebljive, i to zbog toga što ne žive pravim partizanskim životom, a mi Vam na to odgovaramo: mi srno, ima još 20 dana, a u nekim mjestima i ranije (Nikšićki odred), pristupili formiranju udarnih jedinica koje su se stavljale u pokret, a naročito koje su išle da čiste razne terene u Hercegovini od četničkih bandi. Vi ćete vidjeti i iz naredbe koju smo izdali poslije primljene Vaše naredbe, a koju smo

Vam poslali 3 marta zajedno sa pismom koje smo dobili od druga Bevca i Fišera, kako smo riješili pitanje udarnih četa i bataljona, kao i pitanje organizacije prehrane partizana. Mi mislimo i dajemo Vam predlog da odmah poslije razbijanja četničkih bandi u Vašojevićima pristupimo i formiranju jedne Udarne nar.-osl. proleterske brigade na teritoriji Crne Gore i Boke, koja bi bila kao udarna sila, koja bi imala odmah da interveniše ako bi se negdje nešto pojavilo. Molimo Vas da u prvom pismu koje budete pisali za nas odgovorite na ovo pitanje.

5. Engleze upućujemo Vama, ali želimo da Vam naglasimo da za cijelo vrijeme koliko su bili kod nas nijesu uspjeli da uspostave vezu. Iako su nekoliko puta predavali depeše, nama nijesu rekli da li su ma kakav odgovor dobijali na njih. Nama je sumnjivo, a oni sami ne mogu da objasne zašto ne mogu da uspostave vezu. Mi nećemo ponavljati naše ranije gledište, ali smatramo da treba biti vrlo obazriv prema njima, tj. major Englez, koji vrlo dobro poznaje prilike u zemljama Jugoslavije, čak i ljude, — jeste čovjek vrlo prepreden. Srbijanac izgleda vrlo sumnjiv i uplašen. Mi smo Vam u ranijem jednom pismu tražili jedno opšte uputstvo daljeg držanja prema ovakvim gostima.

6. Mi ćemo nastojati da prikupljeno žito za nas u tim krajevima, ukoliko nas obavijeste ljudi koji rade za nas, prebacimo ovamo. Mi nemamo potrebe da Vam naglašavamo o potrebi oružja, a naročita municije, ako bi nam naši dostavili, to prepuštamo Vama da Vi sami to riješite. Naglašavamo da smo sada u borbama sa četnicima prilično municije utrošili.

7. Štab operativni za Hercegovinu obavještava nas da su 14 pr. m. naše jedinice udarnog bataljona strijeljale majora Todorovića[5] i bivšeg sekretara zemljoradničke stranke Lazara Trklju,® kao i još jednog bivšeg jugosl. oficira[7] kod Nevesinja. Vjerovatno da su i Vas obavijestili i poslali Vam prepis naredbe, odnosno pisma koje je Todorović uputio ministru vojske i mornarice.

Okupator, poslije ulaska u Nikšić, do danas nije poduzeo nikakvih pokreta iz Nikšića, a niti u ma kom drugom pravcu. On je za sada prepustio borbu četnicima protiv nas. Imamo

[s] Boško Todorović, Dražin četnički komandant za Istočnu Bosnu i Hercegovinu, streljan je 20 februara 1942, posle akcije koja je izvedena noću 19/20 februara.

[c] Nije bio streljan Lazar Trklja već profesor Nedeljković, savetnik: u Todorović^vom štabu.

[7] Odnosi se na Jovana Mišeljića, poručnika bivše jugoslovenske vojske.

2586

5. Енглезе, упућујемо Вам, али желимо да Вам нагласимо, да за вријеме колико су били код нас, нијесу успјели да успоставе везу. Иако су неколико пута пр давали депеше, мада нијесу рекли да ли су ма какав одговор добијали на њих. Наша је сумња, а и они сами не могу да објасне, зашто не могу да успоставе везу. Ми нећемо повољавати наше ранije гледишта, али сматрамо да треба бити врло обазрив према њима, тј. мајор Енглез који врло добро познаје прилике у земљама Југославије, чак и људе, - је човјек врло препредан. Србијанац изгледа врло сумњив и уплашен. Ми смо Вам у ранијем једном писму тражили, једно опште упутство даљег држања према овим гостима.

6. Ми ћемо настојати да прикупљамо жито за нас у тим крајевима, уколико ваш обавјештите људи који раде за нас, пребацимо овамо. Ми немамо потребе да Вам нагласимо о потреби оружја, а нарочито муниције, ако би нам наши достављали, то препуштамо њима да ви сами то ријешите. Нагласимо да смо сада у борбама са четницима примјенио муниције утрошене.

7. Штаб Шестчетвртине за Херцеговину обавјештава нас да су 14 пр.м. наше јединице ударног батаљона стријељале мајора Тодоровића и бившег секретара земљорадничке странке -Вазара -рису, као и још једног бившег Југосл. официра код Невесиња. Вјероватно да су и Вас обавјештили и послали Вам преко наредбе, односно писма које је Тодоровић упутио министру војске и морнарице.

Окупатор, послије уласка у Невесиње, до данас није водио никаквих покрета из Невесиња, а нити у ма кој другом правцу. Он је за сада препустио борбу четницима против нас. Имамо случајева да југословенски официри у потпуној војној парадној униформи нотеју по радњама гдје се налази окупатор.

Ваш ато смо Вас сваког обавјештили, Пошљемо одред имао је у току јануара 48 заробљеника-Талијана, па је одмах покушао преговоре за размјену окупатору на Петмо, па је овај одмах то усвојио. Ми смо у тим размјенама ослободили 45 наших интернираних другова, а међу њима и 35 чланова Партије. Ми ћемо покушати да трајно размјенимо и ове остале заробљенике који се налазе на територијама разних одреда.

Нијесте нам потврдили пријем радиостанице коју смо Вам упутили 13 пр. м., па Вас молимо да то урадите у првом писму, ако оте станицу примили.

Прије десет дана дошле су нам нијемо од другова из Пролетерске бригаде, у којима су јавили сазнања да су из батаљона II Црногорског погинули 7 другова и то из Пљевља. Та су писма оставила врло утисак и нама се чинилије појединих другова који се налазе у Пролетерској бригади обраћају са питањем шта је са мајовима који су у Пролетерској бригади. Можно Вас да ако Штаб Пролетерске бригаде обавјешти о погинулим друговима са наше територије, нако би могли обавјестити фамилије.

СМРТ ФАШИЗМУ-СЛОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб
Нар.-осл.партиз.одреда
за Ц.Гору и Боку

Ивановић

З.с. Ви сте нам обавјестили да нам шаљете 19.004 лира и 2.055 албанских франака, а ми смо примили и предали ПК 23.070 лира и 2.370 франака,756 лека, - па би добро било да ви вашег министра финансија упитате на одговорност за мањак који ће му се десити у касе ако уредно води књге. Дакле,ако что видите, је к одваде морам да исправимо грешке вашег министра финансија. По оном судећи, изгледа да постоји мала аверија у погледу рачунање и пребројавања новца. Ред би био знати да ли је Марко министар или неко други, јер ако је Марко, може му се опростити, пошто је он зарјет баш и државним пословима.

Иванović

Fotokopija druge stranice dokumenta br. 26

t

slučajeva da jugoslovenski oficiri u potpunoj vojnoj paradnoj uniformi šetaju po gradovima gdje se nalazi okupator.

Kao što smo Vas ranije obavijestili, Lovćenski odred imao je u toku januara 48 zarobljenika — Talijana, pa je odmah ponudio pregovore za razmjenu okupatoru na Cetinju, pa je ovaj odmah to usvojio. Mi smo u tim razmjenama oslobodili 48 naših interniranih drugova, a među njima i 35 članova Partije. Mi ćemo pokušati da tražimo razmjenu i za ostale zarobljenike koji se nalaze na teritorijama raznih odreda.

Nijeste nam potvrdili p-rijem radiostanice koju smo Vam uputni i3 pr. m., pa Vas molimo da to uradite u prvom pismu, ako ste stanicu primili.

Prije deset dana došla su neka pisma od drugova iz Proleterske brigade, u kojima su javili svojima da su iz bataljona II crnogorskog poginuli 7 drugova i to iz Pipera. Ta su pisma ostavila rđav utisak i nama se familije pojedinih drugova koji se nalaze u Proleterskoj brigadi obraćaju sa pitanjem šta je sa njihovima koji su u Proleterskoj brigadi. Molimo Vas da nas štab Proleterske brigade obavijesti o poginulim drugovima sa naše teritorije, kakoi bi mogli obavijestiti familije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

, ZA GLAVNI STAB
NAR. OSL. PARTIZ. ODREDA
ZA C. GORU I BOKU
Milutin

P.s. Vi ste nas obavijestili da nam šaljete 19.004 lire i 2.055 albanskih franaka, a mi smo primili i predali PK 23.070 lira i 2.170 franaka, 754 leka, — pa bi dobro bilo da vi vašeg ministra finansija uzmete na odgovornost za manjak koji će mu se desiti u kasi ako uredno vodi knjige. Dakle, kao što vidite, jia i odavde moram da ispravljam grješke vašem ministru finansija. Po ovome sudeći, izgleda da postoji mala anarhija u pogledu računanja i prebrojavanja novca. Rad bih bio znati da li je Marko ministar ili neko drugi, jer ako je Marko, može mu se oprostiti, pošto je on zauzet važnijim državnim poslovima.

Milutin

BR. 27

NAI,f)ENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 7 MARTA 1942 GOD. ŠTABU NEVESINfiKOG NOP ODREDA DA VRŠI PRIPREME ZA NAPAD NAjORAC I OBAVEŠTENJE O VOJNO-POLITICKOJ SIIlfACIJI U POJEDINIM KRAJEVIMA JUGOSLAVIJE[1]

VRHOVNI STAB
naeOPNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
x dojROVOLJACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
7-III-42 godine = 9 časova

){EVESINJSKOM NARODNO-OSLOBODILACKOM PARTIZANSKOM ODREDU

primili smo sve dopise iz Hercegovine. Interesantno je da $ nemamo nikakav izvještaj od Operativnog štaba za Hertegovinu. Bili smo mu poslali neka materijalna sredstva. Izvijestite nas da li je to dobio.

Iđi smo vam već ranije rekli da na prvom mjestu treba d,a j[borba protiv domaćih izroda-četnifca, petokolonaša, razbijah narodne borbe. Za vrijeme likvidacije tih bandita borili s okupatorom treba izbjegavati. A primati je tek onda kad vam je naturena ili kada ocijenite da ćete u tim sudarima imati sigurnih rezultata i plijena u oružju i municiji.

U ovu borbu protiv domaćih izroda upliće se i pitanje Borca kao nerazdvojno od te borbe. Dobro, slažemo se da Bori treba likvidirati. Ali tu akciju treba dobro pripremiti, da ti sigurno uspjela. Neuspjeh [napada] na Borač poljuljao bi jjjral stanovništva i vas stavio pred još teži položaj.

prikupljanje trupa oko Borča i sam napad trajaće izvjestar broj dana. Zato treba obezbijediti ishranu. Na tome pitanju iimoge naše akcije propale su. Treba predvidjeti rezerve kojeće zamjenjivati jedinice na položajima. Treba predvidjeti bočie zaštite u onim pravcima kuda može stići neprijateljsko' — Ijijansko pojačanje i sve ostalo (kolibe za smještaj trupa, drva za ogrev).

Sa sastavljanje plana za napad jedan vaš pretstavnik trenda dođe u ovaj štab. Taj pretstavnik mora dobro da pozna-' teren i da raspolaže sa svim podacima u pogledu broja

'Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi SKJ, pod reg. br. 2072.

boraca, njihovog kvaliteta, oružja i municije, mjesta odakle se ljudstvo dovodi. Isto tako podaci o neprijatelju ne smiju izostati. Da li vi imate neku povjerljivu osobu koja će vam pružiti tacne podatke o Borcu.

Ovome napadu sadejstvovaće djelovi:

— iz predjela Kalinovika;

— iz predjela Foče;

— djelovi pivsko-golijski.

Jačina ovih trupa može brojiti oko 400 boraca. To je sigurno, a može biti i više.

Zavisno od razvoja događaja, mi vam možemo dati 2 teška mitraljeza, jedan laki bacač sa 20 bombi (domet bacača iznosi 500 metara). Od naših trupa ne možemo vam dati ni jedan dio.

Mi ćemo već sada izdati naređenja našim rukovodećim organima da mobilišu ljudstvo za napad na Borač. Ta mobilizacija biće: popis ljudstva, određivanje starješina, sastavljanje plana napada, Tačan datum poziva ljudstva i mjesta prikupljanja možemo naznačiti tek kada vaš pretstavnik dođe u ovaj štab. Najbolje bi bilo da dođe komandant ili politički komesar tih djelova koji će napadati na Borač. Dakle, rukovodioce cijele operacije vi treba da odredite.

Dakle, brzina rada zavisi od vas, a mi ćemo nastojati da vam pružimo najveću moguću pomoć. Potrebno je da uspostavite vezu s nama, što prije.

Mi smo vam rekli da vam možemo dati: duvana, rakije, suvih krušaka divljakuša. Potrebno je da vi organizujete transport. Uvijek šaljite propisna trebovanja. Ovo je potrebno, jer ne znamo za koga šaljemo. Vaši kuriri traže duvan da zapuše i po malo rakije. To liči na traženje milostinje. Vaše ljude od toga morate odučiti. A to ćete postići ako nam šaljete trebovanja.

Od sanitet, materijala imali smo za sada samo joda.

Od kane. materijala imamo samo papira i to u malim količinama.

Primite naše pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

^ Načelnik štaba

PS.

1) U ovoj operaciji mi vam niukoliko nećemo i ne možemo sputavati inicijativu. Vi bolje poznajete vaše vojno-političke prilike i mogućnosti. Mi od vas tražimo da dobro procijenite sve uslove i da akciju dobro pripremite i sigurno izvedete.

2) Ka Ulog smo napadali, ali ga nijesmo zauzeli. Neprijatelju smo nanijeli velike gubitke. Da poslije ovog napada ne bi politički izgubili, preduzeli smo čišćenje Župe i taj posao završili za jedan dan. Imali smo mnogo plijena u stoci i žitu. Poubijano je dosta ustaša, ali je većina pobjegla. Izgleda da se i oni sada pripremaju za napad. Zato bi uspjeh prema Borču olakšao situaciju čitavog ovog kraja. Ako uspijete da je brzo organizujtte biće bolje.

3) Neprijatelj je, blagodareći nekim domaćim izrodima,[2] prodro u Kikšić, pošto su mu naneseni ogromni gubici.[3] Jačina neprijatelja bila je oko 5.000.

4) I!a našim frontovima nema ništa naročito. Preduzeli smo jedni snažnu akciju čišćenja domaćih izdajnika u važnom pravcu Istočne Bosne.[4] Tamo smo angažovali gro naših snaga. Zbog toga vam ne možemo poslati neke naše bataljone. Sve ovo morate zadržati u najvećoj tajnosti. O rezultatima izvještavaćemo vas.

5) Yojnoi-politička situacija povoljno se razvija u cijeloj zemlji ponas. U Slovenačkoj akcije poprimaju karakter pravih bitaka. Bjemci su bili u nemogućnosti da odole slovenačkim partizanima, pa su pozvali u pomoć Talijane i Mađare. Naši partizanii sa njima vode uspješne borbe.

U Hrvatskoj — Banija, Lika, Kordun, — oslobođeno je više varoši: Koprivnica, Vojnić i neka druga mjesta. Tu su imali veliki ratni plijen, kao napr.: više topova, 40 p. mitraljeza, 15 mitraljeza, 650 Talijana itd. U ostalom dijelu Hrvatske nema mjesta gdje nema hrvatskih jakih odreda. Tako napr. u predjelu Fruške Gore, Srema i Slavonije do Požeških pl. j odred broji 400 partizana. Ostale oblasti imaju mnogo jače | odrede, sastavljene prvenstveno od svjesnog radništva i širo- l masnih seljaka. Dolaskom proljeća borbe će poprimiti karak- l ter ustanka. Neće niko da ide na Istočni front. J

U Srbiji naši su odredi vrlo jaki. Vode ogorčene borbe | protiv okupatora, sve moguće reakcije i Bugara. U tim borba- J ma imaji velikih uspjeha. U proljeće mase će se zatalasati do l ustanka. * l

U Crnoj Gori reakcija je uz snažnu podršku okupatora uzela maha u oblasti Kolašina. Preduzete su mjere da se ona sruši.

U Sandžaku preduzeto je živo čišćenje terena od pojedinih bandica. I

[2] Oetosi se na Baja Stanišića i njegove četnike.

[3] Zahvaljujući četničkoj izdaji, italijanske jedinice su pretrpele neznatne gubitke.

[4] Vidi dok. br. 8, 15 i 21.

Vojvodina i Makedonija: manje sabotaže.

Sjeverozapadna Bosna: jake borbe protiv ustaškog terora.

O Dalmaciji vi nas izvijestite. Vi ste morali uhvatiti vezu s njima preko Neretve. (Mislimo na Hercegovački štab).

6) Sve izvještaje za štab B.H. šaljite preko nas. Taj štab prebacio se na Romaniju, sjeverno od Sarajeva.

Vezu sa Kalinovičkim odredom održavajte preko nas.

7) Sve što vama dostavljamo, dostavite i vi u prepisu Herc. operat. štabu. Isto tako, tome štabu dostavljajte politički materijal koji vam *upućujemo. Političku djelatnost i* propagandu morate jače razviti. Nastojte svim silama da ovaj letak[5] doturite u Borač. Mi smo ranije imali vezu s Borčom ali je sada zatajila. Dakle, vi to rasturanje treba da organizujete.

BR. 28

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 7 MARTA 1942 GOD. ŠTABU KALINOVIČKOG NOP ODREDA DA DOSTAVI PODATKE O NEPRIJATELJSKOM UPORIŠTU BORAC I O ORUŽANIM SNAGAMA KOJE ODRED MOZE ODVOJITI ZA NAPAD NA BORAC[1]

T

VRHOVNISTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
7-III-42 godine

KALINOVICKOM NARODNO-OSLOBODILAČKOM
PARTIZANSKOM ODREDU

(sektor Kalinoivik — za druga Radu[2])

1) Podnesite nam detaljan izvještaj o vojno-političkoj situaciji na vašem sektoru poslije naših akcija na tome sektoru. Kakav izgleda razvoj događaja poslije povlačenja naših glavnih snaga.

[5] Vidi dok. br. 24.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2434.

[2] Rade Hamović

2) U vezi s snagama iz Hercegovine, u toku ovoga mjeseca izvršiće se napad na Borač. Pri tome će sadejstvovati i dio vaših snaga (prvenstveno sa sektora Kalinovika), kao i snage Fočanskog narodno-oslobodilačkog partizanskog i dobrovoljačkog odreda.

Vi imate zadatak da nas tačno obavijestite sa kolikim oružanim snagama možete sudjelovati u ovome napadu (broj boraca sa puškama, p. mitraljezi s municijom, mitraljezi s municijom, bacači, bombe, da li će se taj teški top moći odvući na neku tačku (sa koje bi se mogao tući Borač). Pri tome računati na solidne borce, a ne na masu koja često izaziva paniku. Pri tome napadu vi morate predvidjeti mala obezbjeđenja sa zapadne strane Kalinovika. Do koga se vremena ti borci mogu mobilisati i pripremiti za napad na Borač. Bi li mogla pozadina dati za tu akciju veći broj boraca od onih mobilisanih po četama. Sređene i provjerene podatke na terenu treba nam što prije dostaviti. Seljacima treba otvoreno reći da se mobilišu za napad na Borač. Naravno, ovo treba da drže u tajnosti, da ne bi došlo do neprijatelja.

Isto tako i štab treba da nam pruži podatke o terenskoj i vojničkoj situaciji Borča, naročito što se tiče njegovoga zapadnog dijela — ka Ulogu, zatim o snagama u Ulogu i koja su najvažnija uporišta, najpogodniji i mogući pravci napada — ove naročito razmotriti u odnosu na upotrebu svojih snaga. Zato treba razviti odmah izviđačku i obavještajnu službu. Dati u zadatak svojim djelovima da izvide staze koje od Oblja izvode u Borač. Naročito su važne one staze što se preko Lelije i Dumoške Planine spuštaju u Borač. Te staze, i stanje na njima i upotrebljivost njihovu, treba po svaku cijenu izvidjeti. Pri tome paziti gdje bi mogla biti mjesta — kolibe za stanovanje trupa. Imati u vidu da će pripreme za napad, kao i sam napad trajati nekoliko dana, pa treba predvidjeti sve, kako u pogledu stanovanja, tako i u pogledu ishrane.

S obzirom na sve pripreme, izvijestiti nas kada može otpočeti taj napad. Napominjemo vam da nas drugovi iz Hercegovine žure na tu akciju.

Drug Radeje do sada stekao dovoljno iskustva iz vođenih operacija, kako onih uspješnih, tako i neuspješnih. Sve podatke vojničkog karaktera treba da objektivno posmatra i tek poslije velike studije i izviđanja dade svoj sud o stvarima. Za ovu akciju u Borač potrebni su nam tačni i objektivni podaci. Napominjemo da od snaga iz Proleterske brigade tamo nećemo moći bar svoje djelove.

Dostavićemo letak za boračke muslimane, pa nastojte da ga ubacite unutra. Mi nemamo nikakve veze sa Borčanima.

3) Nastojati da se jedinice oko Kalinovika učvrste i disciplinuju. Tamo je vladao veliki javašluk.

4) Za komandanta svih trupa oko Kalinovika određujemo druga Rada Hamovića. Političkog komesara odredićemo naknadno. Sektor oko Kalinovika za sada ostaje pod komandom Kalinovičkog odreda, tj. njegov kdt[3] je istovremeno neposredni komandant trupa koje se tu nalaze. Ovaj sektor je sada mnogo važniji i aktuelniji od onoga ka Sarajevu, pa mu treba posvetiti svu pažnju.

Drug Rade komandovaće onim trupama koje budu operisale ka Borču.

Primite naše pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

BR. 29

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 7 MARTA 1942 GOD. ŠTABU FOČANSKOG NOP I DOBROVOLJAČKOG ODREDA DA IZVRŠI PRIPREME ZA SADEJSTVO OPERATIVNOM ŠTABU ZA HERCEGOVINU I KALINOVICKOM NOP ODREDU PRI NAPADU NA BORAC[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
7-III-42 godine

ŠTABU FOCANSKOG NARODNO-OSLOBODILACKOG PARTIZANSKOG I DOBROVOLJAČKOG ODREDA

U vezi sa snagama iz Hercegovine[2] u toku ovoga mjeseca izvršiće se napad na Borač. Pri tome će sadejstvovati i vaše snage, kao i dio snaga Kalinovičkog narodno-oslobodilaokog partizanskog i dobrovoljačkog odreda.[3]

[3] komandant

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2509.

[3] Vidi dok. 27.

[5] Vidi dok. br. 28.

Vi imate zadatak da nas tačno obavijestite sa kolikim oružnim snagama možete raspolagati za ovaj napad (broj boraca sa puškama, puškomitraljezima i municijom za ova oruđa, mitraljezi i municija za ova oruđa, bombe). Pri tome računati na solidne borce, a ne na masu koja često izaziva paniku. Do kojeg se vremena ti borci mogu mobilisati i pripremiti za napad na Borač. Bi li mogla pozadina dati za tu akciju nešto veći broj boraca od onih koji su mobilisani. Sređene i provjerene podatke sa terena dostaviti nam što prije. Seljacima treba otvoreno reći da se mobilišu za napad na Borač. Naravno, ovo treba zadržati u tajnosti, da ne bi došlo do neprijatelja.

Taj štab ima da nam pruži sve podatke o terenskoj i vojničkoj situaciji u Borču (jačina neprijatelja, njegova najvažnija otporna gnijezda, ima li kakvih utvrđenja, najpogodniji pravac napada itd.).

Već sada treba organizovati obavještajnu službu u pravcu Borča, a s tim zajedno i izviđačku. Na ovo naročito skrenuti pažnju Zakmurskom bataljonu. Sem toga taj bataljon treba da nas izvještava i o stanju snijega i prolaznosti na njegovom sektoru. Naročito treba izvidjeti planinsku stazu preko Zelenjore. Ta je staza vrlo važna i na nju mu naročito skrenuti pažnju.

S obzirom na sve pripreme izvijestiti nas kada bi mogao uslijediti taj napad. Napominjemo vam da nas drugovi iz Hercegovine žure na ovu akciju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

BR. 27

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 9 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O IZDAJNIČKOJ ULOZI IZBEGLIČKE JUGOSLOVENSKE VLADE U LONDONU I O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI[1]

Zabljak
9 mart 1942

Dragi Tito,

Danas ti ne bi slali kurira dok ne bismo imali rezultate borbe u Lipovu koja je vođena prekjuče, 7.III.,[2] da nije pošte Glavnog štaba sa stvarima od Bev.Jca] i Lole, datirane 17.11.,[3] pa nek ti što pre stignu, ukoliko: ih nisi već dobio drugim putem.

Njihovo pismo potpuno me potvrđuje u onom što sam ti prošli put napomenuo u vezi sa dokumentom iz arhive majora Todorovića — da već treba otvoreno ustati protiv sprege: Jugosl. vlada—Draža—Nedić—okupatori, koji svi zajedno stvaraju četničke bande i šalju ih protiv nas. S tom pozadinom iza četnika, nije čudo što to postaje velikom opasnošću posle toliko meseci uspešnog ustanka pod našim rukovodstvom. Nisam znao da su gospoda ministri već počeli preko lond.fonskog] radija da se svađaju s nama. Zato će biti neophodno da Djed[4] svakodnevno na svojim talasima populariše našu borbu i da mamentano baš borbu protiv četnika istakne na prvo mesto. Djeda treba snabde,ti svim potrebnim nepobitnim dokazima o tome da je jugosl. »ministar vojske i mornarice« u službi okupatora, u savezu s Nedićem i da se iza četničke ofanzive protiv našeg ustanka, koja se vodi okupatorovim oružjem i novcem, nalazi jugosl. vlada. Djed trebaće da počne vršiti i pritisak na tu vladu kako bi u datom momentu i raskinuo s tom bandom. Treba Djeda uveriti da će narod tada posve sigurno biti uz njega, a ne uz izbeglu vladu i njene izdajničke oficire i visoku birokraciju. Vidi se *iz* onog Todorovićevog dokumenta koliko bezobrazno ti mangupi operišu s Djedovom

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 668.
[2] Vidi tom III, knj. 2, dok. br. 132 i 158.
[3] Redakcija nije uspela pronaći ovo pismo Kardelja i Lole Ribara.
* Ovde znači: Sovjetski Savez.

kartom, s time *kako* Djed »odobrava« sav njihov rad.[5] Ne možemo ih valjda puštati da na nas pucaju našim rođenim oružjem!

Zato je — bez ikakvog nestrpljenja s moje strane — svakako potrebno da pomoć počne što pre i što obilnije stizati. Koliko je ona potrebna sa stanovišta naoružanja, kao i s moralne strane — jasno je. Time bi Djed ovde stvorio jedan čvrst svoj front i svima bi unutr.[ašnjim] neprijateljima usta bila zapušena — i olovom i delom pomoći ustanku. Ali ima još jedan važan momenat. To je glad, koja se posle svih neprijatelja (u Sloveniji sad i Mađari) javlja kao nov opasan front protiv ustanka. Videćeš iz Bajinog® pisma, koje ti prilažem, da baš tamo gde naši sad vode borbu s četnicima nema hleba i da narod, jede mlevenu šašu i resice. Možeš zamisliti kakva bi to stvarna, nečuveno velika i značajna pomoć bila ako bi pored ostale pomoći došla i pomoć u hrani. Izvestan broj transp. av.[iona] mogli bi doneti žita (ječma, pšenice, raži, kukuruza) kako za seme tako i za hranu. Zatim brašno, pasulj, leća, šećer, so, konzerve, dvopek vojnički. Ne bi tu trebale ne znam kakve količine. Ako bi svaki av.[ion] koji donese džebanu doneo i po pola tone hrane (i to da baš i prvi već donese), ako ne bi moglo da s njim dođe jedan poseban samo s hranom, bilo bi dovoljno i ogromno, a nekoliko vagona takve robe podiglo bi oduševljenje do ludila i neprijatelj ne bi mogao više da pronađe nikakvo sredstvo da ma koga u narodu povuče za sobom, osim čistih petokolonaša. I najmanje količine imale bi najveći efekt.

Municija za srpske puške takođe je najhitnije potrebna. Poslali smo na front municiju koju smo oduzeli od 47 dezertera (svega 1250 metaka) i to hitno pred borbu na Lipovu.

[6] Tada Vrhovni štab i CK KPJ nisu *mogli ni* posumnjati da rukovodioci Sovjetskog Saveza! mogu sa izbegličkom vladom u Londonu kovati zaveru protiv oslobodilačke borbe i odobravati izdajničku rabotu Draže Mihailovića i njegovih četnika. Oni su i proteste sovjetskih rukovodilaca zbog stvaranja proleterskih brigada, *kao* i njihove zahteve da se na praksi likvidira oslobodilačka borba saradnjom sa četnicima (što je Vrhovni štab odbio), smatrali kao rezultat neobaveštenosti Sovjetskog Saveza. Cak ni u podizanju poslanstva kraljevske izbegličke vlade u Moskvi na stepen ambasade, avgusta *1942 god.,* nisu videli rđave namere sa strane Sovjetskog Saveza.

Međutim, četnici su bili pravovremeno i tačno informisani o svim blagonaklonostima Moskve prema njima i njihovom pokretu, pa je to njihova propaganda iskorišćavala pri mobilizaciji seljačkih i drugih masa ne samo **u** Crnoj Gori i Hercegovini, nego i u drugim krajevima Jugoslavije. (Vidi pismo Edvarda Kardelja upućeno drugu Titu 18 maja 1942 god. iz Slovenije, zavedeno u arhivi CK SKJ pod reg. br. 601.)

[e] Bajo Sekulić

preko Nikš.[ićkog] odreda pronašli smo dva sanduka skrivene municije koju ćemo takođe poslati na front čim stigne. Kad nastane glad u municiji — a ona već počinje — šta ćemo s puškama koje se pretvaraju u batine?!

Izgleda i meni samom glupo da ti govorim stvari za koje znam koliko su ti dobro poznate i koliko se za njih brineš bez ičijeg potsticaja, ali eto ne. mogu da ih ne reknem, a ti mi .oprosti. Pa kad mi praštaš za ovo, a ti mi oprosti i za sledeće: kad bi mi dobili dva-tri, pa makar i jednog jedinog šturmovika i jednog-dva lovca, mogli bismo zaista čuda stvoriti. Bilo bi dosta baciti nekoliko debljih komada na, recimo, Pljevlja, Nikšić itd. pa da se Talijani odreknu daljeg ratovanja. Mogla bi im se unapred stvoriti rezerva benzina. A još uvetk mi se vrti po glavi da bi pre ostalih stvari trebalo misliti na Pljevlja, možda odmah posle likvidacije četnika kod Kolašina i u Vašojevićima.

Iako se naša situacija popravila, ipak sam i ja čvrsto za to da pošljete ona dva bat. Prol. brig. da bi likvidacija bila radikalna i da se^onda može preći mirnije na druge zadatke. Ali neka sobom ponesu hleba, tj. brašna, da ne bi gladovali.

Odredili smo tri druga koji danas putuju za Boljaniće kao naše intend. [antsko] odeljenje.[7] Drug Jakić,® s kojim sam juče na teI.[efonu] razgovarao (bio je u Kosanici s kojom smo uspostavili tel. vezu), obećao je da će ih u svemu pomoći. Njihova dva kurira su već kod nas, a i mi ćemo naše njima poslati.

Jakić mi je rekao da je osvajanje Mojkovca bilo udarac po glavi četnika. Kod Štitarice, na Prepranu, jedan naš vod od 20 ljudi ubio je 40 četnika. Pčekjuče je bilo čišćenje Ravne Rijeke i Majstorovine — južno od Bijelog Polja. Uopšte je, kaže, dobra situacija u Bij.[elom] Polju. Kaže da postoje uslovi za brzu likvidaciju kolašinskih četnika.

Saznali smo da su seljaci na Leverima već sve uzorali i posejali. Ostalo je i dosta neobrađene zemlje. Stavićemo u dužnost intend. odeljenju da predloži Sandž. štabu da se organi-

[7] Naredbom Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku °d 2 marta 1942 god. formirana je pri Glavnom štabu intendantura. Isto tako sve potčinjene jedinice su imale svoje intendanture, koje su bile pri štabovima odreda. Pri bataljonu i četi postojali su komesari za ishranu — kao organi koji su vršili funkciju intendantskog oficira, a bili potčinjeni neposredno komandi bataljona ili čete.

Povodom upućivanja intendantskog odeljenja, vidi tom III, knj. 2, dok. br. 141.

[8] Velimir Jakić

zuje odmah zasejavanje svakog komada zemlje, jer je tu žetva već o Ilindanu, a seljaci nude seroe i volove, samo nema dosta radne snage, koju bi mogla vojska dati ili organizovati. To bi za nas imalo najveći značaj.

Primećujem da čak i partizani iz Prol. brig. koji ovamo prođu nemaju partiz. listove. Bilo bi vreme da svi ljudi budu snabdeveni legitimacijama i da se nigde ne puštaju bez objava, kako bi se već jednom moglo odmah da zna je li neko dezerter ili ne.

Štab Nikš. odreda javlja nam o nekoliko slučajeva individualnog terora, atentata izvršenih na viđene naše ljude od strane četnika i pete kolone, te uoozorava da istaknuti drugovi ne idu bez sigurne pratnje. Četnici su izvršili atentat na polkoma Brskutskog bataljona, druga Biljurića,[9] a pokušali atentat na polkoma bataljona »Marko Miljanov«, druga Ivanovića.[10] A znate već da su ubili iz zasede druga Putiću[11] iz Herc.fegovačkog] štaba.

Drugovi iz Nikš. odreda upozoravaju nas da posvetimo više pažnje Pivi, s obzirom na stanje u Srezu gatačkom, koje se prema izveštaju drugova koji tamo rade pogoršalo čim su se naše jedinice otuda povukle. Izgleda da pop Perišić[12] uz pomoć Talijana ponovo postaje velika opasnost za naš partiz. pokret tamo.

Talijanski hirurg[13] još nije stigao ovamo. Pričaju da je samo pobegao iz Kolašina da ga ne bi dobili četnici i otišao našima u Moraču.

Glavni štab traži od Durm. odreda da traži neke stvari od Dide, ali mi nemamo pojma gde je Đido niti kako da uhvatimo vezu s njime.

Po tvojoj naredbi o znakovima izgleda da zamenici komandira, komandanata i polkoma nemaju prava na nošenje znakova. Isto tako i članovi štabova teritorijalnih komandi. Razjasni to.

U fočanskim radio-vestima nisam video čestitku našeg Vrh. štaba Crvenoj vojsci, koju sam pročitao u radio-vestima cm?g. Gl. štaba. Isto tako i neke druge dobre materijale.

[9] Marko Biljurić. Vidi tom III, knj. 2, dok. br. 112.

[10] Dragiša Ivanović

[11] Đorđe Putića. Poginuo u selu Ljubomiru, kod Trebinja, 12 februara 1942 godine.

[12] Radojica Perišić. Poginuo za vreme Treće neprijateljske ofanzive u borbi protiv partizana.

[13] Đovani Bava

Ako su izrađena pismeno i umnožena predavanja na vojkursevima (plan sam bio pretresao s Marjanom[14]) onda jji trebalo to svuda poslati da se upotrebi. Dakle: program kursa i materijale.

Je li Prol. brig. dobila kape? Hoćete li poslati jednu i 2a mene?

Kako tvoj lov? Jesi li već pojeo nešto od svoga lova ili je još uvek stara situacija?

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pozdrav svima.
Tvoj
Šiki

BR. 31

NAREDBA REFERENTA SANITETA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE GOJKA NIKOLISA OD 9 MARTA 1942 GOD. O RASPOREDU LEKARA, NJIHOVIM ZADACIMA I ZADACIMA SANITETSKIH USTANOVA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

REFERENT SANITETA
PRI
VRHOVNOM ŠTABU
9 marta 1942 god.

Osnovni organizacioni nedostatak našeg pozadinskog saniteta leži u tome što nije bio izvršen pravilan raspored ljekarskih snaga, nije bio preciziran karakter pojedinih sanitetskih ustanova. Otuda frontovski ljekari nisu mogli vršiti ni raspored (trijažu) ranjenika prema njihovoj kategoriji; otuda su pojedine bolnice popunjene najraznovrsnijim slučajevima, što ide na štetu racionalnog liječenja i ekonomije dotičnih bolnica.

U cilju što boljeg iskorišćavanja naših ljekarskih snaga i što boljeg funkcionisanja sanitetskih ustanova ODREĐU-

[14] Marijan Stilinović

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arCK SKJ, pod reg. br. 2492.

JEM slijedeći raspored ljekara, njihove zadatke kao i zadatke sanitetskih ustanova:

1. Drug dr. Đuro Meštemvić	preuzima upravu bolnice u Foči[2] kao i cjelokupni nadzor nad radom ljekara, garnizona i varoši Foče, bolnice u Goraždu, Čajniču i Metaljci. Nadziraće produkciju prvih zavoja i kontrolirati njihovu sterilizaciju.[8] Bolnica Foča postaje u prvom redu hirurška bolnica, što znači da će ona primati ranjenike kojima je potrebna hirurška intervencija, kao i one koji [je] ne zahtijevaju, ali [im] je potrebno duže i stručno liječenje. Neće biti primanje nekomplikovanih prostrela (bez krvavljenja, bez temperature ili unutarnje povrede), neće biti primana banalna akutna oboljenja, kao ni teška hronična. Evakuacija: biće označena naknadno.
2. Drugarica dr. Julka Pantić	premešta se iz Čajniča u Foču na hirurška rad. Pored bolničkog rada vršiće ginekološke preglede u civilnoj ambulanti.
3. Drug dr. Žarko Mikić	ljekar garnizona Foče. Formiraće ambulantu za pregled i liječenje garnizona, civilnu ambulantu u saradnji sa drugaricom Pantić, rukovodiće sistematskom depedttkulacijom trupa koje dolaze u garnizon,

[2] Bolnica u Foči je bila Centralna bolnica pri Vrhovnom štabu. Ona je imala oko 100 kreveta. U njoj se jedino, pored bolnice u Zabljaku, mogla pružiti stručna hirurška pomoć.

[3] Prvi zavoji su pravljeni u posebno formiranoj radionici u Foči. Na njihovoj izradi su radile Judita Alargić, koja je jednovremeno bila i komesar Centralne bolnice, Borka Pihler-Demić i Živanka Vićentijević, koja je, kao bolničarka Prve proleterske NOU brigade, posle Igmanskog marša premeštena u Centralnu bolnicu.

	nadziraće higijenu kasarne i kantonmana, postrojiti jedno improvizirano kupatilo za vojsku i u istom omogućiti antiskabično liječenje.
4. Drug dr. Gavrankapeltanović[4]	liječiće interne slučajeve u bolnici i obavljati preglede u civilnoj ambulanti prema rasporedu koji će odrediti upravnik bolnice shodno tačkama 2 i 3.
5. Drug dr. Kostin[5]	ljekar bolnice u Goraždu. Organizuje higijenu garnizona i varoši. Bolnica ima evakuacijski karakter, što znači da ljekar mora obezbijediti što .hitniju evakuaciju onih ranjenika kojima je potrebno bilo hirurška intervencija bilo stručno liječenje duže od dvije nedelje. Zadržati u bolnici: sve nekomplikovane prostrele i liječiti ih po osnovnim načelima medicine (aseptični materijal i instrumentarij, ne dirati ranu, ne sondirati, ne »ispirati«), zadržati plućne prostrele (terapija: morfium, kodein, strep[ta]plurazal, sjedeći položaj). Zadržati banalna unutrašnja oboljenja (enterokolitis, grip itd.). Pravac evakuacije Foča.
6. Drugarica dr. Gutman[8]	rukovoćiće bolnicom u Čajniču, organizovaće higijenu u garnizonu i varoši. Zadatak bolnice i pravac evakuacije isti kao i za Goražde.

* Džemal Gavrankapetanović

[E] Poginuo je 1944 god. u Šestoj neprijateljskoj ofanzivi, kao lekar u Desetoj NOU diviziji.

[6] Frida Gutman je najpre bila lekar u Užicu, zatim upravnik Zaraznog odeljenja u Bosanskom Petrovcu. Poginula je 1944 god. u centralnoj Bosni.

7. Drug dr. Andersen[7] rukovodiće bolnicom u Metaljci sa istim zadacima kao i za Goražde.[8]

Za izmjene ovog rasporeda, prema potrebi, ovlašten je drug dr. Mešterović.

Svi drugovi ljekari obavezni su da drugu dr. Mešterovićiu podnose redovan nedeljni izvještaj o brojnom stanju bolesnika, njihovim dijagnozama i broju slobodnih kreveta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Dr. Gojko

BR. 32

OBAVEŠTENJE DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVICA-TEMPA OD 9 MARTA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA O POKRETIMA DOMOBRANSKE VOJSKE I USTAŠA I RAZBIJANJU OLOVSKOG NOP BATALJONA NA PJENOVCU[1]

Druže Arso,

Dobio sam ovdje u Ozerkoviće neke nove podatke. To su: Hrvatska vojska u jačini od 700 vojnika i dvije bojne

[7] Boris Andersen je poticao *iz* emigrantske ruske porodice. Aprila 1942 god., u selu Ilovači, četnici su ga uhvatili na spavanju i zaklali.

[8] I pored ovih zadataka, bolnica u Metaljci je poslužila više kao oporavilište. U nju su smeštani tuberkulozni bolesnici i oni koji su bili oboleli od raznih zaraznih bolesti.

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 3679. Na njemu nema datuma, ali se on može tačno ustanoviti na osnovu sadržaja ovog dokumenta i dok. br. 40, iz kojeg se vidi da je Tempo 10 marta stigao u Operativni štab NOP odreda za Istočnu Bosnu.

Ovo Tempovo obaveštenje telefonom je preneseno Načelniku Vrhovnog štaba 10 marta 1942 god. u 12 sati. To se vidi po oznaci telefoniste (čiji potpis Redakcija nije uspela da pročita), napisanoj plavom olovkom u desnom gornjem uglu originala, a koja glasi:

»Depeša preneta preko telefona drugu Arsi
10-111-42 u 12h

D

ustaša prodrle su na Han Pijesak. Uz put su sve popalili. Četnici su dali otpor u Žljebovima gdje su imali oko 100 mrtvih i ranjenih. Račić se navodno ukopao na Čađavici[2] (između ploče i [Han] Pijeska). Hrvatska vojska ostavila je garnizon u Han Pijesku i pošla prema Olovu, gdje je razbila na Pjenovcu Olovski bataljon. Inače od Sokolca do Han Pijeska nema garnizona niti vojske. Situacija u Sokolovićima karakteriše se porastom neraspoloženja protiv oficira. Četnici trube da su zauzela Drinjaču i da su front pomaknuli preko 3 km dalje od starog njihovog fronta. Naime, govore da su zauzeli Mlađevac, no ovo je malo vjerovatno jer •onda bi Zvornik morao pasti. Ja večeras idem dalje i biću sjutra u Štabu Romanije.[3]

Tempo

BR. 33

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 10 MARTA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP ODREDA ZA GRUPISANJE SNAGA ODREDA U BORBI PROTIV ČETNIKA I POJAČANJE POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 2, dok. br. 143, str. 303—304.

[2] Nije nađena na geografskoj karti.
[3] Odnosi se na Štab Romaniskog NOP odreda.

BR. 27

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 10 MARTA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA CRNU GORU I BOKU DA FORMIRA JEDNU CRNOGORSKU PROLETERSKU NOU BRIGADU I OMLADINSKE PARTIZANSKE BATALJONE I DA LIKVIDIRA ČETNIČKA UPORIŠTA UZ SADEJSTVO CRNOGORSKO-SANDŽACKOG ODREDA[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-111-42 godine = 10 časova

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA CRNU GORU I BOKU

Primili smo vaše pismo od 28-II t.g.[2] kao i cio politički materijal.

U pogledu daljega rada postupićete ovako:

1) Formirajte CRNOGORSKU NARODNO-OSLOBODILACKU PROLETERSKU UDARNU BRIGADU prema Statutu za ove brigade, koji je izašao u Biltenu Vrhovnog štaba. (U sastav Brigade ulazi i sanitet. To je omaškom izostalo. Tu dopunu iznijećemo u sljedećem Biltenu.) U Brigadu treba da uđu vaši najsvjesniji borci. Bataljoni moraju biti iz svih predjela Crne Gore. Brigadu upotrebljavajte kao udarni malj i to cijelu Hi po bataljonima, što će zavisiti od obimnosti operativnih zadataka. Odredite najbolji i najpouzdaniji starješinski kadar. Sve jedinice moraju živjeti vojnički, po kasarnama, gdje će se vojno-politički izgrađivati. Jedinice će se ishranjivati od onoga što zaplijene od okupatora i njegovih slugu. Zato će bataljoni stvoriti svoje baze za snabdijevanje.

Pojedini bataljoni mogu se ostaviti za rad na svojim sektorima, ali nastojite da ih što više 'Odvajate od domaćih terena i naviknete na veće pokrete.

Nastojte da jedinice Brigade što bolje naoružate.

Upozoravamo vas da ovome poslu posvetite veliku pažnju i formiranje izvršite što prije i što potpunije. Pretstavnici štaba moraju formiranom ljudstvu izložiti ulogu, važnost

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 6902.
[2] Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 60.

i zadatke koji se pred njega postavljaju, jer se danas u našoj pravednoj narodno-oslobcdilačkoj borbi protiv nas ujedinjuje sva reakcija da nas uništi.

Poslije uspješnih borbi, tj. pošto opravdaju povjerenje, jedinicama na svečan način treba razdijeliti zastave.

Izvještavamo vas da smo formirali i Drugu proletersku brigadu, i odmah je uputili u izvršenje zadatka.

Po izvršenom formiranju izvijestite nas o broju bataljona, njihovom sastavu, jačini, naoružanju, komandnom sastavu bataljona i Brigade. Štabovi bataljona moraju imati komandante i političke komesare, dok zamjenici kdta i političkog komesara mogu biti neki od komandira četa, odnosno političkih komesara četa. Ovo od sada neka vam bude pravilo' za sve bataljonske štabove.

2) Likvidaciji četničkih bandi i pete kolone morate posvetiti svu pažnju. Protiv četničkih bandi u Vašojevićima mobilišite što više ljudstva. Kad to četničko uporište likvidirate, sve će ostalo lakše ići. Upamtite da je protiv vas uperena velika četnička ofanziva.

U Vasojeviće odjednom uputite što više snaga. Djelimično slanje malih snaiga ne može riješiti tako krupno vojničko pitanje. Privremeno napustite staru Crnu Goru radi likvidacije Vašojevića, a poslije toga bacite se svom snagom na ostala četnička uporišta. Ako se rasplinete sa malim snagama po čitavoj Crnoj Gori, nećete ništa učiniti. Dakle, pitanje Kolašina postavlja se na prvo mjesto. Kolašin treba napasti sa svih strana. Već su povraćani Mojkovac, Kolašinska Polja i sva sela do Lipova. Napominjemo da to opet nije planski izvedeno. Na jednom mjestu se napada, dok se neprijatelj s druge strane ne uznemirava. Ovo vam može donijeti neuspjehe. Tome napadu treba da sadejstvuju i snage Cmogorsko-^sandžačkog odreda. Mi smo im to naredili. Oni imaju dovoljno snaga, ali nikakve veze nemaju sa Operativnim štabom kolašinskog sektora, i ne znaju što taj štab namjerava. On do danas nije nikome dao tačne podatke niti namjere i mogućnosti. Dobro bi bilo da u taj štab pošaljete nekojeg od onih starijih, poštenih i pouzdanih oficira. Ako takvih nemate, onda im. ne šaljite neke izrode koji bježe četnicima.

Po padu Kolašina četnike treba prebaciti preko Trešnjevika ka Andrijevici i Beranama. Da li ćete ih juriti po ovoj kotlini to zavisi od stanja u kome se budu nalazili. Oni će pobjeći u ove varoši Talijanima i nećete ih moći uništiti. Ali poslije njihovog poraza kod Kolašina vi ćete ih politički potpuno uništiti. I biće dovoljno da zatvorite Trešnjevik i prolaz od Berana [ka] Bijelom Polju.

Jedna diverzija u pravcu Berana (napr. preko Femića Krša) potpuno je umjesna i naredićemo da to izvede Crnogor. - sandžački odred.

Mi od snaga Brigade ne možemo izdvojiti ni jedan dio za tu ofanzivu. Veći dio snaga uputili smo u važnom pravcu Istočne Bosne isto tako za likvidaciju četnika i približavanje Srbiji, gdje se zatalasavaju velike narodne mase. Sandžački štab ima dovoljno valjanih partizanskih trupa i njemu smo naredili da sadejstvuje napadu na Kolašin. On će to uraditi i naredili smo da se uhvate veze. U Šavniku se nalaze dovoljne snage, koje su već uvedene u dejstvo na pravcu Štitariče—Mojkovac. Te su snage i povratile ta mjesta. Bilo je i kod njih nezdrave pojave — dezertiranja. I to tamo gdje nije bilo dobrih starješina. Sada se stanje i kod tih jedinica popravilo.

Vi morate pribjeći i represalijama protiv četnika. Morate paliti izvjesne kuće okorjelih zlikovaca i razbojnika, a obavezno sve kuće četničkih vođa i kolovođa. Sva njihova imanja treba konfiskovati.

3) Nezavisno od Proleterske udarne brigade morate formirati omladinske partizanske udarne bataljone. Poslije vojnopolitičkog kursa ti se bataljoni mogu priključiti sastavu Brigade. Bataljoni neka nose nazive: Prvi, Drugi itd. crnogorski partizanski omladinski udarni bataljon.

Oružje za ove omladince uzmite od starijih ljudi koji se nalaze u pozadini. Nemojte podleći uticaju: Crnogorac ne daje pušku.

Dakle, morate pribjeći mobilizaciji sviju snaga. Pitanje ishrane jeste težak problem. Vjerujemo da se bar mesa može jioš dobiti. Trebaće iz Sandžaka dogoniti.

4) Hitno nam dostavite uz jaku pratnju englesku misiju sa njihovim prtljagom — radiostanicom.

5) Otštampajte nam jedno 50 brojeva priloženog Biltena.[3]

6) Dok ne likvidirate četnike borbu s Talijanima izbjegavati, a primati je samo onda kada je ne možete izbjeći ili kada ste sigurni da ćete doći do plijena u oružju i materijalu.

Napominjemo vam da se vojno-politička situacija povoljno po nas razvija u cijeloj zemlji.

Primite naše pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

[3] Odnosi se na Bilten Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije, br. 14—15 (vidi tom II, knj. 1, str. 131—147).

1) Baš ovog momenta dobismo prvi izvještaj iz akcije likvidiranja ofetnika u Istočnoj Biosni (mjesto Borike, sjeveroistočno od Rogatice, gdje je bio četnički štab):

Zarobljeno i zaplijenjeno: 126 četnika, 5 Nedićevih oficira, 2 teška mitraljeza, 70 pušaka, 6 pištolja, 3.494 metka, 3 pisaće mašine, dosta sanitetskog materijala, 1 vagon ječma, 1.000 kgrama ovsa, 200 kg kukuruza, 150 kg soli, 500 kg krompira, 4 jahaća konja, 2 tegleća konja, 7 tovarnih konja, 35 kobila za priplod, 33 ždrebeta, 7 krava muzara, od kojih 4 švajcarke, 2 junice, 4 junca, 2 bika, 3 para amova, 2 municiska samara, 2 samara za mitraljeze, 12.494 dinara. U borbi poginula tri četnika. Ni jedan nije uspio da pobegne. Naših tri lakše ranjeno. Naši utrošili 957 metaka. Akcija čišćenja produžuje se.

2) Na teritoriji Sandžaka prolazi sve sem njemačkih maraka i starih srpskih novčanica.

BR. 35

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVIČA-TEMPA OD 10 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O FORMIRANJU BOSANSKOG PROLETERSKOG BATALJONA, PREVIRANJU MEDU ČETNICIMA ISTOČNE BOSNE, I POGODNOM MOMENTU ZA OSLOBAĐANJE VLASENICE, SREBRENICE I BRATUNCA[1]

Položaj 10 marta
Drugu Titu u 19h

Stigao sam u Štab za Istočnu Bosnu. Situacija koju sam ovdje zatekao jeste sljedeća:

1 — Drugovi iz štaba proleterskog bataljona[2] formirali su četiri čete u jačini od 250 boraca sa 4 p.m. i 1 t.m. Bataljon će biti spreman za pokret sjutra naveče. Jedino još nije došla peta, Zenička četa u jačini od 60 boraca i 6 p.m. Očekujemo je svaki dan. Trebalo bi da stigne u toku sjutrašnjeg ili preksjutrašnjeg dana> Ja sam naredio da se još uzmu iz Crnovrškog, Mokranjskog i Romanijskog bataljona 50—60 boraca-

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, Pod reg. br. 4313.

[2] Odnosi se na bataljon koji je, prema prvobitnoj zamisli, trebalo da uđe u sastav Prve proleterske NOU brigade.

omladinaca te da se bataljon upotpuni na 300 boraca. Osim toga naredio sam da se uzmu iz Crnovršk og i Mokranjskog bataljona još 2 p.m. i 1 t.m. kao i bacač mina sa municijom za prateću četu. Naredio sam da sve to bude gotovo do preksjutra naveče kada cio bataljon mora biti spreman za pokret. Tada ću održati smotru nad batalj*onom* i pročistiti ako što bude za čišćenje. Vrijeme do pokreta bataljona upotrijebiću na vojničkoj i političkoj izgradnji bataljona,

2 —• Šaljem Vam izvještaj cd Majevičkog odreda. Iz njega vidite da su oni vodili žestoke borbe protivu četnika. Njih ima 220 u Šekovićima. Ja sam mišljenja da od toga ljudstva i od ljudstva Birčanskog odreda formiramo drugi bataljon koji bi ušao u prolet. brigadu. Mislim da je to ljudstvo najbolje i najsvjesnije u BH. Javite mi hitno da li se slažete sa tim. Ukoliko se složite, ja bih otišao u Šekoviće i formirao bataljon. Samo to treba žurno raditi jer Šekovićima prijeti glad.

3 — Hrvatska vojska je. prodrla na Han Pijesak i krenula u dva pravca: prema Olovu i Pjanovcu, gdje su razbijeni i povraćeni, i prema Vlasanici, gdje su takođe zaustavljeni. Sada se nalaze na Han Pijesku, a četnici su ponovo zauzeli položaje na Vidrićima i Zljebovima, To znači da su oni opkoljeni, ali to je vrlo slab obruč s obzirom da ih opkoljavaju četnici. Račić sa svojom »brigadom« ukopao se pred Han Pijeskom, dok se u Vlasenici nalazi glavni njihov operativni štab. Dangić se nalazi u Bratuncu. Jačina hrvatske vojske u Han Pijesku iznosi oko 700 vojnika i 2 satnije ustaša. To su vrlo male snage s obzirom na brojnu snagu četničkih četa koje ih opkoljavaju.

4 — Potvrđuje se svakim danom sve više da među četničkim batalj onima postoji previranje i da se stalno povećava neraspoloženje protivu oficira. Već ste obaviješteni od Birčanskog odreda o letku Čeloaaje[3] (Aćimova[4] čovjeka) upuće-

[3] Rajko Čelonja. On je tada bio u zavadi sa četnicima kapetana Dragoslava Račića, jer ga je ovaj domamio sebi i, zbog nedovoljne poslušnosti, hteo da ga strelja. Međutim, Čelonja je uspeo da mu iz zatvora pobegne. Zbog svega toga on je pokazivao volju da sarađuje sa partizanima, pa je njegovo ljudstvo, po dolasku Proleterske udarne grupe u rejon Han Pijesak — Vlasenica, počelo prilaziti partizanskim odredima i dobrovoljačkoj vojsci. Da bi ga vezali uz oslobodilačku borbu, Čelonju su 17 marta 1942 god. uključili u Operativni štab Han Pijesak.

Docnije, međutim, Čelonja je ponovo prišao četnicima. Da bi se što bolje rehabilitovao pred Dražinim četnicima, on je vršio strahovita zverstva nad muslimanima. Poginuo je, kao četnik, u borbi protiv partizana.

[4] Aćim Babić, četnički »vojvoda«. Poginuo 1942 god. u borbi protiv partizana.

Fotokopija početka dokumenta br. 35

nom četnicima i partizanima. Sada pak komandant Knežinskog bataljona® pozvao je Selju[6] na sastanak i izjavio mu želju ,da ga svim bataljonom pređe u narod. osi. vojsku. Seljo je bio na sastanku sa njim i ugovorili su da se poraovo sastanu i da konačno izvrše to prelaženje Knežinskog bataljuna pod našu komandu. Čini mi se da Borko Radović (kom. Knež. bat.) špekuliše još uvijek, ali tek vidi se da u njegovom bataljonu postoji kolebanje.

5 — Iz čitave situacije zaključujem da mi trebamo brzo raditi. Mislim da bi trebalo odmah nastaviti sa kretanjem obje prolet. brigade u ranije naznačenim pravcima bez obzira što *su* ustaše na Han Pijesku. Mi bi spojili ova dva naša prolet. bataljona i pošli prema Vlasenici, pohapsili sve oficire i obrazovali front prema Han Pijesku. Naravno, ova dva bataljona kretala bi se uporedo prema Vlasenici. Mislim da bi se odmah *iz* Milica moralo obuhvatiti i Srebrenicu i Bratunac. Ukoliko usvojite ovako brzo kretanje naprijed, potrebno je da me odmah obavijestite da bih mogao odmah otići u Sekoviće i formirati na vrijeme bataljon. Ja sjutra šaljem kurira u Sekoviće da oni sve pripreme da bude gotovo kad ja dođem. Ukoliko Vi ne smatrate oportunim ovaj moj predlog, onda mi hitno javite da li da sa ova dva bataljona krenem odmah prema Ozrenu. Kako to sve treba hitno raditi, to šaljem sada kurira do Renovice sa zadatkom da tu čeka odgovor od Vas. Računam da ćete dobiti ovo pismo do sjutra naveče. Ako od-. govorite odmah isto veče, ja ću dobiti odgovor od Vas do preksjutra naveče i to bi bilo na vrijeme. Dakle, radite i odlučujte se brzo.

6 — Račić se obratio pismom na Muju Hodžića (našeg komandanta muslimanskog bataljona) u kojem ga poziva u ime Dangića da pređe u četnike. Mi ćemo otštampati to pismo kao i naš odgovor. Pismo je vrlo karakteristično jar označava promjenu taktike četnika prema muslimanima. Poslaeemo Vam umnoženo to pismo i naš odgovor na isto.

Šaljem Vam izvještaj Majevičkog odreda.

Pozdrav svima
Tempo

[6] Komandant Knežinskog bataljona bio je tada Borko Radović. izdajnik je ostao do kraja rata, boreći se protiv oslobodilačkog pokreta. Ubijen, kao odmetnik, od organa narodne vlasti u leto 1947 godine.

[0] Slobodan Princip-Seljo

BR. 27

PISMO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 11 MARTA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA MOSI PIJADE[1]

Drugu Šikiju.

Primio sam danas tvoje pismo i druge materijale.[2] Sto se tiče pisma od Bevca i Lole, ono nam je stiglo pre dvanaest dana direktnim putem preko Sarajeva,

Tvoja primedba o sprezi jugoslavenske vlade, Draže, Nedića i okupatora tačna je, ali Djeda teško u to veraje. Neki dan sam dobio kilometarsko pismo od njega u kome mi javlja -da dobija utisak iz našega materijala kako naš partizanski pokret ide suviše u komunističke vode, jer — kako bi to bilo moguće da pristalice Londona organizuju četnike protiv nas? Dalje kaže: zašto je bilo potrebno stvarati specijalnu Prolet. brigadu? Traži da revidiramo našu politiku i da stvorimo široki narodno-oslobodilački front. Ja sam mu na to kratko i jasno odgovorio da je na osnovu naših izveštaja stvorio krive zaključke, da mi imamo široki narodno^oslobodilački front, ali ne sa petokolomašima već sa ogromnom većinom pravih rodoljuba. Da pristalice Londona ne rade pod firmom Londona već pod firmom okupatora, tj. Nedića, u borbi protiv nas. Da mi imamo dosta dokumenata koji sve ito dokazuju. Da je stvaranje proleterskih brigada bilo neophodna nužnost u vreme kada je partizanski pokret bio u opasnosti da bude razbijen od petokolonaša, i da se proleterske brigade ne bore za sovjetizaciju, već svojim herojstvom daju primera u borbi kako treba naš narod da se bori za svoju slobodu i nezavisnost. Izgleda da tu iz Londona nešto čačkaju i ja nastojim da sada dnevno šaljem objašnjenja, kako oni ne bi bili na krivom putu o događajima kod nas. Oni kod Djede mnogo polažu što se tiče saveza sa Engleskom i Amerikom i danas sam dobio opet hitno pisamce u kome traže da mogu uneti neke ispravke u onaj proglas[3] što sam ga pre dva dana poslao gore za evropsku javnost. Te ispravke sastoje se: u tome da se na jedno dva mesta spomene snažan savez Engleske, Amerike i SSSR-a u borbi protiv Hitlera, jer sam ja taj savez spomenuo samo na jednom mestu. Osim toga traže da se ispuste moje tri parole

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 578.
[3] Vidi dok. br. 30.
[3] Vidi dok. br. 18.

Fotokopija dokumenta br. 36

Staljinu, Sovjetskom Savezu i Crvenoj armiji. Dakle, kako vidiš, taj se savez mora popularisati, a mi ćemo se boriti protiv petokolonaša i svih koji sarađuju sa okupatorom i Nedićem ne kao pristalica Londona, već kao slugu okupatora.

U jednom drugom pismu koje sam takođe dobio danas, Djeda mi javlja neke stvari iz kojih se dade zaključiti da će posete ipak biti, samo ništa ne kaže kada. O svim stvarima koje si ti danas u pismu naveo, a naročito o gladi u Crnoj Gori i o potrebnoj pomoći, ja sam danas Djedi javio. Što se tiče šturmovika i onih drugih lovaca, o tome ćemo razgovarati kada budu za to uslovi, tj. kada prođe sneg. Ali to ne znači da vi ne morate odmah prikupljati gorivo, ali me interesira od kuda.

O dolasku dva bataljona proleterske brigade nema ni reči, jer, prvo, proleterske brigade otišle su daleko odavde na čišćenje terena -u Glaisincu, a drugo, oba crnogorska bataljiona, kako »Baje Pivljanina« tako i »Vojvode Momčila«, nemoguće je više ovde zadržati, jer hoće silom kući. Moiraćemo da ih pustimo, jer su ovako nesposobni za borbu niti -oni to hoće. Ako ćete se vi moći s njima štogod pomoći i da ih iskoristite, biće dobro. Ali osnovni nedostatak kod tih bataljona jeste što se s njiima nije ništa radilo. Ja lično sam dobio vrlo rđav utisak o njima i prosto mi je žao što sam se morao razočarati baš o jednom delu crnogorskih partizana.

Što se tiče tvoje primedbe za zamenike komandanata i politkoma, to smo u početku mislili da oni uopšte ne dobiju znakove, jer to nisu činovi nego znakovi, ali ćemo ipak u siedećem broju Biltena odrediti oznake i za zamenike. Proleterska brigada će dobiti drugačije kape no što smo' mi tada rešili, jer bi nam kod Djede mogli zamoriti, kako vidiš.

Inače, ovde nema ništa naročito novo nego to da je naša Druga proleterska brigada u brzom maršu otišla s onu stranu Višegrada, opkolila četničko gnezdo Borike, zarobila, sve do poslednjeg, 126 četnika, među kojima je bilo i 5 nedićevskih oficira, pa i one bandite koji su pre nekoliko dana zarobili stab odreda i hteli ga predati u Srbiju Nemcima.[4] Osim toga,

[4] Grupa oficira Draže Mihailoviea, sa kapetanom Bogdanom Mar-Janovićem na čelu, došla je iz Srbije da mobiliše srpski živalj u Istočnoj Bosni i uguši oslobodilačku borbu u tom kraju. Ova grupa zarobila je Stab Romaniskog NOP odreda i još 28 drugova i uputila ih za Srbiju, Milanu Aćimoviću, ministru unutrašnjih poslova u Nedićevoj vladi. Njih je sprovodio četnički poručnik Zivko Đorđević. Međutim, na putu ?ª, Srbiju oslobodili su ih meštanski partizani, a Đorđevića su uhvatile Jedinice Druge proleterske NOU brigade i streljale ga 9 marta 1942 Godine.

zaplenjen je krupan plen. Inače smo svi zdravi i čitavi i mnogo te pozdravljamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

11 III 1942 g. **Tito**

BR. 37

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 11 MARTA 1942 GOD. ŠTABU KALINOVIČKOG NOP ODREDA ZA ORIJENTISANJE GLAVNIH SNAGA ODREDA PREMA SARAJEVU I PALAMA, POVEZIVANJE SA JAHORINSKIM NOP ODREDOM, POJAČANJE BUDNOSTI PREMA DUJMOVIČIMA I VRHPRAČI I STVARANJE OPSTE REZERVE ODREDA[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
11-111-42 godine

ŠTABU KALINOVIČKOG ODREDA

1) O situaciji na Kalinovičkom sektoru redovno nam podnosi izvještaj drug Rade,[2] pa se ograničite samo na vaš sektor prema Sarajevu i Palama.

2) Sa pravca Krupačkih Stijena izvucite dio snaga i pomjerite ga više ka desnom krilu, kako bi mogao učestvovati u borbi na Jahorini.

Na Igmanu vam nijesu potrebne onolike snage. Izvucite otud nešto i postavite kao rezervu na pravcu Pala.

3) Mobilišite što više snaga. U pozadini niko sa puškom ne smije biti. O ovome strogo vodite'računa. Sve upućujte na front.

Neprijatelj bi htio da iskoristi ove posljednje dane zime, jer zna što ga čeka na proljeće. Podižite moral kod stanovništva i dižite mase u borbu.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2074.
[2] Rade Hamović

4) Uhvatite vezu sa Jahorinskim odredom. On treba da vas potpomogne u slučaju napada. Mi smo mu to naredili, a ta pomoć zavisiće od veze koju budete uspostavili.

Saznali smo da je neprijatelj premjestio jedan top sa pravca Prače ka Vitezu. To bi otprilike odgovaralo nekoj zamisli napada zapadno od Vrhprače. Dakle, treba biti budan.

Stvorite neke rezerve. Ništa nije gore nego kada sve snage bacite u prve linije. To su mještanske čete pa ne shvfttaju značaj rezervi, svi hoće u prve linije, ali ih od toga morate odučiti.

5) Preiko naših drugova organizujte doturanje municije. Od toga i nama teeba da dostavite nešto.

6) Drugovi su nam poslali iz Sarajeva poručeni sanitetski materijal, međutim to ste zadržali u Trnovu. Pošaljite nam to.

7) Razvijte izviđačku i obavještajnu službu što dalje.

Primite naše pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU! '

Načelnik štaba

PS.

1) Prema iskazu nekih mještana iz okoline Prače, neprijatelj priprema napad za 13 mart. Ovo primiti s rezervom, ali ipak biti budan.

2) Izviješteni smo da su ustaši iz Dujmovića tražili neke pregovore. Ukoliko je to istina izvijestite nas o tome. Pazite da vas ne prevare.

BR. 27

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 11 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O ZABRINJAVAJUĆOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI I SEDAMNAESTODNEVNOM UZALUDNOM ČEKANJU POMOĆI IZ SOVJETSKOG SAVEZA[1]

Žabijak, 11 mart 1942

Dragi Tito,

Šaljemo ti u prilogu izveštaj komandanta našeg Istočnosinijajevinskog sektora[2] Branka Perovića i pismo koje je Štabu Durm. odreda pisao Budo,[3] delegat Gl. štaba. Videćeš iz tih izveštaja svu ozbiljnost položaja stvorenu ofanzivom četnika i slabim radom Partije. Budo govori da je *u -pitanju partizanska Crna Gora.* Iz izveštaja koji ti posebno ide od Baje Sekulića vidiš krizu u kojoj se nalazi Crna Gora,[4] kao Bosna pre kratkog vremena. Možda Budo gleda previše crno kad onako formuliše, ali mislim da se o *krizi ustanka u C. Gori* svakako može govoriti.

Opet su od nas tražili nova pojačanja, što ćemo im i dati iscrpljujući i poslednje mogućnosti. Ako čak budu i imali uspeha, neka jača akcija T.[5] mogla bi biti opasna.

Iz prepisa našeg odgovora komandantu našeg sektora videćeš kakvu smo im pomoć poslali, odnosno šaljemo.[6] Morali smo im poslati i četu od 45 ljudi koja je taman trebala da krene za Kosanicu po tvojoj direktivi. O tome kao i inače o situaciji izvestili smo danas kuririma Glavni štab Sandžaka.

Zao mi je da pomoć Prol. brig. nije sada ostvarljiva, mada razumem njen sadašnji pokret.

Primio sam tvoje pisamce.[7] Moram ti priznati da me nisi obradovao rečima da treba da budem načisto da ću morati da čekam još prilično dugo. Ne razumem ni zašto. Znam da nisi propustio da Deda uveriš koliko je to od kapitalnog, spasonosnog značaja za nas. Kriza u C. Gori bila bi rešena jed-

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4306.

- Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 68.

" Budimir Tomović-Budo, narodni heroj. Njegovo pismo Štabu Durmitorskog NOP odreda Redakcija nije uspela da pronađe.

* Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 70. I

[5] Italijana I

* Vidi tom III, knj. 2, dok. br. 130. 1

' Vidi dok. br. 16. 1

nim udarcem, od prvog transporta, vojnički i politički. Mislim da za one lafove tamo put od 3 h.filjade] km nije ništa strašno i da je stvar lako ostvarljiva. Dobar deo puta suvim išli bi teritorijom gde se po mom mišljenju nemaju plašiti napada. Ponavljam da apsolutno ne vidim razloga da već nisu bili tu i nekoliko puta a ne samo jedanput. Najzad ne mogu se ni te mere, preduzete iovde, držati u beskonačnost, mada su se ljudi naučili strpljenju i posle nekih kazni izgleda da niSko niti srne da pita, a kamoli da što brblja. Pa ipak držim da 16 noći što smo čekali uzalud nije tako malo. Čini mi se da prosto rizika nema, mada nema smisla o tome govoriti, jer !ih to sigurno ne zadržava.

Sa mog ličnog stanovišta — koje naravno nema važnosti .— žao mi je da ću toliko vremena biti odeljen od vas.. Nisam izgubio volju, dan mi je ispunjen radom u štabu, a noć na terenu, nije mi dosadno, ali mi ipak svi nedostajete, i nemam neki uvid u stvari koje iradite.

Molim te kaži gangsteru[8] da za bolnicu u Zabljaku šalje jedan primerak onih opširnijih radio-vesti, ali ne »poštom«, nego preko kurira koji stalno i česito idu. Za ovo su me baš sad molili ranjenici Srbijanci.

Zanima me kako živite. Mogao bi mi neko i malo pisati — eventualno Marjan,[9] ili Crni[10] ili Lula,[11] pa ima vas tamo dosta koji bi me mogli malo razgovoriti. Volio bih da vas vidim sa znacima — uostalom u naredbi nema[1] kakvi su znaci za čl. V.Š. Kakve znake nose Zdenka,[12] Lula i Zina?[13] Kako se hranite? Ima li Mitar[14] više uspeha u pronalaženju sakrivene robe i sakrivenih petokolonaša?

Je li .već objavljen proglas koji je Ded od tebe tražio?

Čestitam na rođenju II Prolbrigade. Bilo mi je silno drago da čujem za Canu[15] kao zampolkoma... Zao mi je da Canu i ostale nisam video pri formiranju nove Brigade. Je li bilo parade s barjacima?

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Mnogo pozdrajva svima
tvoj
— **Siki**

[8] Vladimir Dedijer
* Marijan Stilinović
" Sreten Žujović
[11] Mileva Planojević
[12] Davorjanka Paunović-Zdenka. Umrla od tuberkuloze posle oslobođenja.
[18] Grozdana Belić (Penezić)
[14] Mitar Bakić
[15] Spasenija Babović

U pismu Bude i komandanta našeg sektora govori se o nekoj novoj situaciji u Gor. Mlorači. Ne kažu u čemu je. Mi smo međutim čuli da su tamo partizani zarobili svoj štab i postavili zahtev da ne napadaju nego samo da se brane! Koliko je to tačno ne znam, ali nešto slično svakako se dogodilo.[18]

BR. 39

OBAVEŠTENJE DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVIĆA-TEMPA OD 11 MARTA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA O POVLAČENJU ČETNIČKE GRUPE DRAGOSLAVA RAČIĆA U GORNJI ZALUKOVIK I POMERANJU DONJOZALUKOVIČKOG ČETNIČKOG BATALJONA U KRALJEVO POLJE[1]

Depeša
11 marta 1942 godine

Drugu Ar.su.

Prema informacijama koje smo dobili od ljudi iz Donjozalukovičkog četničkog bataljiona, Račić sa svojim bandama povukao se u Glornji Zalu-kovik (to je sat i po hoda od Vlasenice u pravcu Srebrenice).

Na front prema Hrvatima[2] u Kraljevom Polju povučen je Donjozalukoviički četnički bataljon sa fronta prema Klađnju. U Kraljevom Polju nalazi se i bataljon Rajka Čelonje, u kome se sada nalazi i sam Rajko Čelonja.

S obzirom na ovu situaciju mišljenjia sam da treba preduzeti hitnoi mjere predložene u mom pismu od 10 marta.[3]

Tempo

[10] Redakcija nije mogla ustanoviti o čemu se to radilo.

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 3677.

[2] Odnosi se na domobransku vojsku.

[3] Vidi dok. br. 35.

[4]Druže Novače[6]

Ovu depešu hitno poslati drugu A>rsu. Vrlo je hitno jer je u vezi sa pismom koje sam sinoć uputio, a koje si ti već primio i vjerovatno otposlao.

Tempo

BR. 40

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD MARTA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA MOŠI PIJADE O OTKLANJANJU OSNOVNIH ORGANIZACIONIH I POLITIČKIH NEDOSTATAKA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA CRNE GORE RADI USPEŠNIJE BORBE PROTIV ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVICA[1]

Dragi Šiki, primili smo Tvoje pismo od 11. III,[2] kao i ostali materijal. Meni lično izgleda da kod naših crnogorskih drugova pomalo prevladava panika u pogledu četnika. Osim toga, meni se čini da tu nešto nije u redu kad čitave čete prelaze neprijatelju. Izgleda da ima kod komandnog sastava pomalo sektaštva u odnosu prema seljačkom elementu, koga se hoće odmah potčiniti nekoj strogoj vojnoj disciplini a da se nije do sada ništa sa tim ljudima politički radilo. Tu je potrebno više ubjeđivanja n^go raznih prijetnji, strijeljanja itd. Ne mogu se čitave mase ljudi nazivati dezerterima, izdajicama itd. Izgleda mi da su politkomi i suviše izolirani od boraca i da uopće nemaju uticaj nad njima. Rad partijskih organizacija uopće, izgleda, ne postoji u jedinicama itd. Glavni štab i sam je suviše spor i neodlučan u pogledu organizacije jedne efikasne akcije protiv četnika kod Kolašina. Od nas se traže prolet. brigade, koje se sada nalaze daleko na terenu. Pa kad bi i bile ovdje, bilo bi vrlo nezgodno slati ih tako daleko, na nepoznat i težak teren po ovom vremenu. Mi stmia i onako imali

[4] Sledeći tekst je pisan rukom.
[5] Novak Kočović, tada komandir Druge čete Četvrtog (Kraljevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade.

[1] Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, Pod reg. br. 577.
[2] Vidi dok. br. 38.

suviše žrtava u ovoj zimi - Zašto, naprimjer, ne bi Lovćenstei -odred dao jedan jaki bataljon za borbu protiv četnika? Zašto se ne organizuju udarPe grupe za tu borbu? Zašto se ne organizuju omladinske črfe i mobilišu članovi partije za borbu protiv pete kolone? S№ se to da urediti, samo treba raditi brzo i smišljeno. Crnogorske čete traže otsustvo (Pivski bat.[aijon]s i »Vojv. Momčilo«) — a naše brigade neka bi išle opet na jednu takvu akciju a već 10 mjeseci se nalaze u neprekidnim borbama. Ako bude opasno za Zabljak, mi ćemo vam poslati bataljon »Vojv. Momčilo«, koji će se sada ovdje odmarati i malo sa njima politički raditi. A što se tiče Pivljanskog bataljona ja imam vrlorđavo mišljenje o njemu, bez obzira što i u njemu ima dobrih boraca. Tu je mnogo kriv sam C. koji veže ljude samo uz svoju ličnost i ne vodi računa o političkoj strani rada i disciplini- Dakle, sada imamo ovdje oko 550 crnog, boraca koji sa* neupotrebljivi za borbu na ovom terenu. Mi ćemo doduše nastojati da se malo više pozabavimo sa tim bataljomima, jer -bil?ilo i opasno slati ih u takvom stanju kući, pošto bi mogli ljudi tamo podlegnuti propagandi pete kolone i preći u neprijateljski lager.

Ti, Siki, budi j^ malo strpljiv, jer se ipak nadam posjeti. Osim toga, hitno ni poradi na tome da ta engleska misija već jednom dođe ovacmo[4] Poruči drugovima da mi jamče svojom glavom da mi ta misija stigne ovamo čitava, jer hoću da jedanput već tu stvar istjeram na čistac, a i sam Djeda to traži.

Kazaću drugovima da nešto više pišu, jer ja, bogami, nemam vremena. Mnogo te svi pozdravljaju.

Tvoj Tito

s Odnosi se na 1r:a1J°п »Bajo Pivljanin«.
1 Vidi tom II, kuj.2> dok. br. 138, primedbu 6.

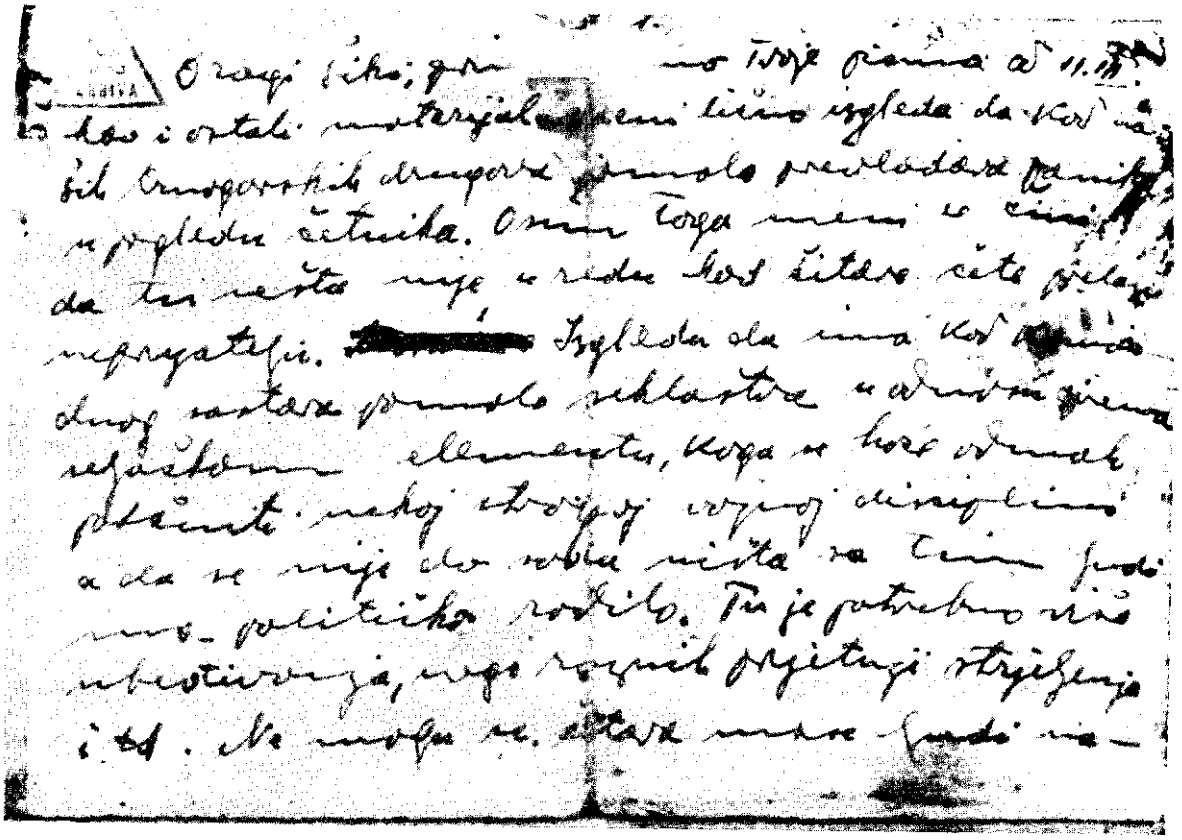

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 40

BR. 41

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 12 MARTA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA SVETOZARU VUKMANOVICU-TEMPU ZA SADEJSTVO PARTIZANSKIH ODREDA ISTOČNE BOSNE SA PROLETERSKOM UDARNOM GRUPOM U BORBI PROTIV USTAŠA I ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVICA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
13-111-42 godine[2]

ŠTABU ISTOČNE BOSNE
{za druga Tempa)

Udarni bataljon prebacite u predeo: s. D. Babine — s. Vrabci, odakle se povezati sa Celonjom i Proleterskom, udarnom grupom.

Šekovićki odred i Majevički bataljon neka se primaknu na prostoriju: s. Vrelo—s. Tupanari. 'Odakle da se povezu sa vašim bataljonom a preko njega i Proleterskom udarnom grupom; u slučaju da bude primoran na kakvo povlačenje, onda neka se povuče ka vašem bataljonu. Birčanska grupa neka izbegaiva borbu s ustašama. Municije neka posudi Majevičkom bataljonu.

Proleterska udarna grupa ostavila je jiedan bataljon u Bankama, a sa ostalim snagama nalazi se na prostoriji Točionik—Kalimanići—Dumanjiei, odakle će živo raditi na formiranju dobrovoljačke vojske u Glasincu i oko Rogatice. Ona će u povoljnim prilikama intervenisati na putu: Podrotmanija —Han Pijesak, povezujući se sa vašim udarnim bataljonom i Celonjom.

Radite na formiranju dobrovoljačke vojske što brže. Uslovi su dobri. Proširite uticaj ka Olovu, koje treba da blokiraju okolne meštanske jedinice. Neprijatelju ne treba dozvoliti da prodre k Olovu.

Na Ozren će ići ljudstvo Majevičkog bataljona i vaših 150 udarnika. Ali treba sačekati razvoj situacije oko Han Pi-

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2437.

[2] Datum pisanja je 12 mart — kako je zabeleženo na završetku ovog dokumenta (vidi i dok. br. 59).

ješka i Vlasenice. U povoljnom slučaju na Ozren bi išao i ceo vaš bataljon. No, sačekaćemo razvoj situacije, koju budno pratite.

Brzi marš ranije određenim pravcem ne bi bio celishodan ni s vojničke ni s političke tačke gledišta. To bi izgledalo kajo druga bočna kolona ustašama. No, ako vođe pobegnu onda će trebati brza intervencija u naznačenom pravcu. Sa vojničke tačke gledišta, treba prvo učvrstiti pozicije u Glasincu, formirajući dobrovoljačku vojsku. Onda ćemo ćelom grupom likvidirati sve bande.

Mi smo ostavili odrešene ruke našoj Proleterskoj grupi u pogledu akcija,[3] jer ona izbliže posmatra događaje, prema tome morate se neposredno povezati s njom.

Nas izveštavajte češće o situaciji, kao i akcijama i rasporedu naših delova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

^ KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

12-111-42 god.

Predato telefonom u
Renovicu, u 18 časova.

[3] Vidi dok. br. 42.

BR. 27

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 13 MARTA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU PROLETERSKE UDARNE GRUPE O USMERAVANJU TEŽIŠTA DEJSTVA NA PROSTORU HAN PIJESAK—SREBRENICA—VLASENICA—OLOVO[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
13-111-42 godine = 8 časova

PROLETERSKOJ NARODNO-OSLOBODILACKOJ
UDARNOJ GRUPI

Pravilno ste shvatili zadatak. Sa bataljonom u Borikama morate imati čvrstu vezu, da ne ostane usamljen.

Bosanski udarni bataljon, jačine do 250 partizana, doći će na prostoriju: s. D. Babine—s. Vrabci, odakle će se povezati s vama i Celonjom sjeverno od Han Pijeska. I Operativnom štabu Istočne Bosne naređeno je da se poveže s vama.[2]

Birčanskom odredu i Majevičkom bataljonu, 220 partizana koji su poslije odlične borbe s četnicima došli u Šefcoviće, naređeno je da se primaknu na prostoriju: s. Vrelo—s. Tupanari, odakle da uhvate vezu sa Bosanskim udarnim bataljonom, a preko ovoga i s vama.

Poslije raščišćavanja situacije na prostoru Han Pijesak—Vlasenica uputićemo jedan udarni bataljon (220 Majevičana i 150 bosanskih udarnika) na Ozren,. Situacija na Ozrenu iziskuje brzo rješenje. Otuda i vaš rad na naznačenoj prostoriji treba da se karakteriše energičnošću i brzinom. Pored gornjega, trebalo bi što prije spriječiti prebacivanje pojedinih bandica iz Srbije. Ovo ne znači da se hitno odrede djelovi koji će te bande juriti. Prevođenje četničkih jedinica u Narodno-oslobodilačku vojsku, zauzeće Vlasenice, povezivanje s Birčanskim odredom jesu sve činioci koji će potpuno oslabiti uticaj četničkih pozicija. Pred tim činjenicama oni će se sami skloniti i pobjeći. Vjerovatno je da te bande prelaze iz Srbije jer više tamo nemaju terena za rad. Oni su omraženi, a i naši odredi tamo ih nemilosrdno progone.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se **u** arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2075.
[2] Vidi dok. br. 41.

Vama ostavljamo potpuno odriješene ruke u pogledu rada na prostoriji Han Pijesak—Vlasenica—Srebrenica—Olovo. Napominjemo da smo naredili Štabu Istočne Bosne da mještanske jedinice blokiraju Olovo, i da se ne dozvoli prodor ustaša u pravcu Olova.

Dakle, pratite situaciju iz neposredne blizine i prema tome se upravljajte. Za donošenje pojedinih odluka ne čekajte od nas odobrenje.

Kuda da uputite težište vašega rada: ka Vlasenici ili Romaniji i Olovu? To zavisi od činilaca koje na licu mjesta procijenite. Mi smo procijenili da paralelni marš s ustašama ka Vlasenici ne bi bio cjelishodan ni sa političke ni vojničke tačke gledišta. Stanovništvu bi izgledalo da sarađujemo s ustašama. Poslije toga, došli bismo u neposredne sukobe s ustašama i prihvatili borbu s njima, a da za tu borbu nijesmo privoleli, organizovali i učvrstili dobrovoljačku vojsku. Sem toga, našli bismo se u uskom prostoru oko Srebrenice (Drinjaču drže ustaše a u Vlasenicu mogli bi prodrijeti). Ta barba bila bi nekorisna. Tu bi mogli doći do suradnjo nedićevci i ustaše. Imati u vidu da ni oko Rogatice još nijesmo učvrstili pozicije. Istina je. oslabljen je četnički uticaj, ali još nije i likvidiran. Zauzećem Vlasenice, s jedne strane, i sadašnjim našim položajem, s druge sitrane, Glasinac bi bio uklještfen. Četničke mase odmah bi prešle u dobrovoljačku vojsku. Dakle, brzinom u radu mogu se postići važniji i brži rezultati. Seljaci često odugovlače stvari i taktiziraju, kako su to već navikli. Vi se za tim ne smijete povoditi.

Ako »vođe« počnu da bježe, što mi vjerujemo jer ste im se dobro približili, ooda se zaista nameće brzina rada ka Vlasenici i brzo organizovanje dobrovoljačke vojđke.

Hrvati će nastojati da se probiju ka Han Pijesku i tako pojačaju svoj garnizon za dalje akcije. Zbog toga partizanske akcije na putu ka Han Pijesku mogu dati izvanredne rezultate. Napominjemo da jedna masovna zasjeda, u kojoj bi .mogli učestvovati skoro svi vaši djelovi zgodno raspoređeni^ može donijeti vama velilki vojnički uspjeh i politički upliv u Glasincu i okolini. Pazite isto tako da br^o upadnete u Han Pijesak, pod uslovam da vi ne primate na sebe težinu borbe. Za te frontalne borbe treba organizovati mještanske jedinice.

Još jedna napomena: nije isključeno da ustaše i <od Kladnja otpočnu prodor ka Vlasenici. Vlasenički sektor je oslabljen dovlačenjiem Zahikovičkog foataljona ka Han Pijesku.

Kad se nađete u rejonu Vlasenice, vjerovatno je da biste jedan dobar dio vremena morali utrošiti na likvidaciju pojedinih četničkih bandi. Dakle, [oni] bi vas anigažovali na tu

stranu i ne bisite organizaciji pozadine mogli posvetiti veliku pažnju. Ovo neka vam posluži kao opomena, da se naprijed otiskujete tek onda kada će vam pozadina biti učvršćena ili neutralizirana. No, napominjemo da velikim čekanjem nećete mnogo dobiti. Brzi pokreti i vojnički uspjesi donijeće vam automatski i političke prestiže.

Uhvatite vezu s drugom Tempom. Negdje oko Sokolca trebala je da pređe na našu stranu čitava jedna hrvatska baterija.[3] Izgleda da je baterija poljskog tipa, a to je za nas nezgodno. O tome se raspitajte i procijenite mogućnosti prelaska. To bi bilo za nas vrlo važno, zato bi prijem trebalo dobro organizovati, ali nemojte da vam sve to oduzme suviše vremena. To može biti skopčano sa teškoćama.

Novosti: Talijani su se iz Uloga povukli pod zaštitom avijacije.. Istina, niko ih nije ni gonio. Oni banditi iz Obija opljačkali su dva vagona žita. Nastojaćemo da im oduzmemo dio.

Na ulaz u Kalinovički tesnac Hrvati su dovukli dva brdska topa i jedan mitraljiez. Vjerovatno da obezbijede taj pravac. Na V:raeu (utvrđenje kod Sarajeva) dovlače neki ratni materijal.

Njemci urgiraju pojačanu proizvodnju u Brezi i Zenici.

Kod Prače se ustaše utvrđuju. U Prači ima preko 150 zatvorenih muslimana koji neće da prime oružje za borbu. Ovo je vrlo karakteristično. Iz Prače su ustaše pustile ranije zarobljenih 25 žena, koje su vodili do Broda ali su ih pustili jer ih nijesu mogli hraniti. Žene pričaju da se duž čitave pruge do Broda vode borbe.

Drugo ništa novo što vi već ne znate.

Najzad, vi morate koordinirati rad svih djelova na čitavoj vašoj prostoriji.

Izvještavajte nas, poslije važnih akcija i momenata i detaljno nam iznosite vojno-politioku situaciju. Dobro bi bilo organizovati vezu sa Srbijom. Naši se nalaze na čvoru: Sokolska Planina—Maljen.

Pazite da brigade ne cepkate, ukoliko to ne zahtijeva taktički rad. Sa jakom udarnom grupom možete brzo nizati uspjeh za uspjehom bolje nego da djelove rasparčate na velikoj prostoriji nadajući .se svugdje uspjehu.

Vrlo je važno da se početkom ovoga proljeća dočepamo važnih pozicija. Te pozicijie ne samo da ćemo kasnije održati nego ćemo ih i pojačati, šireći se sa njih u *razne* strane.

Posvetite veliku pažnju formiranju dobrovoljačke vojske. Veza s Celonjlam, koji je prešao u ovu vojsku, biće vrlo

[3] Vidi dok. br. 106.

korisna. I sa ostalim takvim ljudima pohvatajte vezu. Formiranjem te vojske neprijatelju se mogu na putevima nanijeti veliki gubici, jer se mnogo izdužio i rasparčao.

Primite naše drugarske pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

PS.

Predio Podmmanija—Sokolac osvaja se partizanskim presijecanjem puteva s jedne i s druge strane, dakle otsijecanjem toga dijela. Inače, frontalni napad donio bi žrtava, koje ne bi bile u skladu sa dobitkom, ovo bar za sada.

Stab Istočne Bosne nalazi se oko Rakove Noge.

U Sarajevu vlada velika glad i tifus. Primili smo nekoliko radnika za brigadu.

Crnogorski partizani pritijesnili su četničke bande u KoJašinu povrativši sva sela oko Kolašina i Mojkovca koja su ove bande bile zauzele.

Talijani su jednoga dana pravili ispad do B'c/ljanića, odakle su ih bacili natrag naši sandžački djelovi.

Pripremamo akciju protiv Botrča. Ona bi se izvela krajem ovoga mjeseca ili početkom aprila.

Izvijestite nas kako su povedene omladinske čete.

Bosanski udarni bataljon ući će u sastav Prolet. brigade.[4] Isto tako i ljudstvo Majevičkog bataljona-.[5]

[4] Sledeća, (poslednja) rečenica dopisana je rukom.

[5] Od ljudstva Majevičkog bataljona i Birčanskog NOP odreda trebalo je formirati Drugi bosanski proleterski bataljon koji bi, kao i tada već formirani Prvi bataljon (vidi dok. br. 35), ušao u sastav Prve proleterske NOU brigade. No, kasnije se od ove odluke odustalo, a Brigada se, zahvaljujući svome političkom radu na terenu i stalnim akcijama, neprestano popunjavala novim borcima.

BR. 27

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I T)V JUGOSLAVIJE OD 13 MARTA 1942 GOD. ROGATIČKOM OPERATIVNOM SEKTORU O ODLUCI VRHOVNOG ŠTABA DA FORMIRA ROGATICKI NOP I DOBROVOLJAČKI ODRED I O ZADACIMA KOJI SE POSTAVLJAJU PRED NOVOFORMIRANI ODRED[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
13-111-42 godine

OPERATIVNOM SEKTORU PARTIZANSKO-DOBROVOLJACKIH TRUPA NA SEKTORU ROGATICE

Odlukom Vrhovnog štaba Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije na sektoru Goražde — Rogatica formira se paiirtezaosko-dobrovoljiački odred. Ime odredu odrediće štab odreda.

Štab odreda sačinjavaju:

komandant drug Gojko Krezović;

politički komesar drug Vlado Dapčević;

zamjenik komandanta drug Vasilije Jovanović.

Teritoriju za popunu odreda ljudstvom odrediće štab.

Nastati da se formira više bataljona, koje vojničko-politički uzdići i učvrstiti. O broju formiranih četa i bataljona izvijestiti nas.

Zadatak je odreda:

zaštita pravca: Rogatica—Goražde;

zaštita pravca: Međeđa—Ustiprača—Goražde;

partizanske akcije na putu: Rogatica—Kovanj—Podromanija.

Odred će se povezati sa ostalim grupama oko Rogatice i stvoriti dobrovoljačku vojsku, koja se mora podvrći našoj operativnoj komandi. Uslovi za taj rad su .povoljni, a naročito od kada je razbijeno petokolonaško gnijezdo u Borikama.

Pojavu četničkih bandi na terenu odmah suzbiti. Dobro bi bilo da se jedan dio odreda nalazi u selu Šljivno, odakle bi izviđao ka Semeeu i hvatao vezu sa našim djelovima u Borikama. Tu treba, da bude jedna sigurna jedinica. Ova jeđinica iz

[1] Kopiia, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2065.

Šljivnog mogla bi dobro bočno dejstvovati ka Međeđi u slučaju talijanskog izviđanja ka Ustiprači. Ovo pitanje dobro prostuđirati i izvijestiti nas o njegovom rješenju.

Stab odreda primiče sve dužnosti od Štaba Durmitorskog operativnog odreda. Detaljno se upoznati sa svim zadacima i prilikama na terenu.

Organizovati službu izviđanja i obavještajnu službu. Za ovo uzeti povjerljive osobe. Naročito je potrebno razviti obavještajnu službu oko Višegrada, kao i u predjelu Sandžaka, sj'everno od Čajniča-—ka Rudom. O organizaciji ove službe izvijestiti nas. Drug Krezović najbolje poznaje mjesne prilike, pa on treba da dobro organizuje ovu službu.

Paziti na ishranu jedinica. Uvijek imati u rezervi po nekoliko obroka hrane. Isto tako voditi računa o smjenjivanju jedinica na položajima. Jedna jedinica ne može neprekidno ostati ina položaju. Jedinice se moraju smjenjivati. O ovome dobro voditi računa.

Jedinice ne razlistiti po položajima. Treba najnužnije patrole ostaviti za izviđanje, a ostale snage držati za udar na pogodnim mjestima.

Vezu održavati sa Jahorinskim odredom, koji se nalazi lijevo od vas.

O svemu nas izvještavati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrh. štab, načelnik štaba

BR. 27

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 14 MARTA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP ODREDA ZA STAVLJANJE SVIH SNAGA NA SEKTORU KOLAŠINA POD JEDINSTVENU KOMANDU RADI USPEŠNIJE LIKVIDACIJE ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVICA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
14-111-42 godine = 8 časova

ŠTABU DURMITORSKOG NARODNO-OSLOBODILACKOG PARTIZANSKOG ODREDA

1) Najhitnije javite preko telefona Glavnom štabu za Crnu Goru i Boku da pošlje što prije onu misiju k nama. Kurir od Lukova mora ići u Pipere danonoćno.

Pravo je čudo da to već nijesu učinili, kada smo im još davno javili. Već su odgovorili na neke detalje iz toga pisma kojim smo im tražili da nam upute englesku misiju.

2) Situacija oko Kolašina jeste ozbiljna, ali ne i tako kritična kako je vi shvatate. Pa vi ste već imali vrlo dobrih uspjeha na dobrom dijelu fronta. Drug Knežević[2] će iz Sandžaka snažno potpomoći akciju. On treba da se primakne Kolašinu i na njegovom boku pretstavljaće veliku opasnost za neprijatelja, tako da se on neće smjeti zavlačiti preko Vratla ka Boanu. Naredite Sinjajevinskom sektoru da se poveže preko Mojkovca sa sandžačkim snagama. Cak štaviše, sve te snage treba da se stave pod komandu toga sektora. Tako se može imati jasan pregled događaja na cijelom frontu koji interesuje vaš srez.

Na, Lipovo. ne vrijedi napadati frontalno, ako se ono ne ugrozi dejstvom od Donje Morače, preko Vučija, kao i od Stitarica u pravcu Lipova i Kolašina. Slaba povezanost jeste glavni neprijatelj naših snaga kod Kolašina. Urgirajte na Operativni sektor kod Kolašina da se sve snage povezu i stave

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2438. Original ovog naređenja potpisao je drug Tito, što se vidi iz dok. br. 54.
[2] Velimir M. Knežević

pod jednu komandu. Na čitavom tom području naše snage broje 2100 partizana, ali potpuno novojnieki rascjepkanih na male sektore i bez vojničke prevage na ma kojoj tački. Ovakva nepovezanost ne smije trajati. Preko vaših jedinica vi je obezbijedite. Nesposobna rukovodstva smijenićemo i povesti istragu. Već su izvođena dva podvojena napada, a da ostale snage nijesu ni demonstrativnim napadima potpomogle ova dejstva. Vi tako nekorisno zamarate trupe. Bolje je i pričekati, pa povesti odlučnu akciju, nego ovo što rade pojedine trupe oko Kolašina. Napad iz Štitairica bio je neophodan. On je stvorio bazu za dalje napade, ali svi ti dalji napadi moraju biti povezani u dejstvu.

3) Još jednom vam napominjemo da vam ne prijeti nikakva opasnost preko Durđevića Tare. Dobra, povucite sa Levara i Tepaca sve djelove i stvorite na pravcu Kosanica—Durđevića Tara jednu četu, ne jaču od 60 partizana. Ta četa neka dobro izviđa i obezbjeđuje se na prenoćištu. Neka se preko kurira poveže sa sandžačkim djelovima u Hoćevini.[3] Četničke bande južno od Pljevalja biće likvidirane. Tamo se sada formira još jedan naš bataljon.[4] Istina je da se u Hoćevini vodila borba sa četnicima i Talijanima, ali su oni vraćeni u Kolašin.[5] Borbe takvog karaktera jesu redovna pojava za cio sektor oko Pljevalja.

4) Na Žabljaku morate imati jednu mobilnu i pouzdanu četu, jačine najmanje 60 partizana. Nemojte držati raspuštene vojnike po kuća[ma]. Na neki način obezbijedite im minimalnu ishranu. Nastojaćemo da vam još pošaljemo iz' Čelebića žita. Samo morate obezbijeđiti prenos.®

5) Kako se postupa sa imovinom odbjeglih četnika već je raspravljano. Sve to treba konfiskovati, ostavljajući samo minimum njihovoj porodici. Isto tako treba popaliti i kuće glavnih kolovođa. No ako bježanje četnika u Pljevlja bude jače, onda se mora pobjeći i jačim represalijama.

Partizanske porodice ne treba da napuštaju svoje domove. Nema se potrebe za tim. To bi ličilo na neku paniku.

6) Pazite kako ćete postupati sa pojedinim borcima. Oko uzimanja toga oružja stvorila se neka zbrka. Ni starješine na sektoru Sinjajevine nijesu vas obavještavale ko su dezerteri.

[3] U Hoćevini se tada nalazio Prvi bataljon (»Prvi decembar«) Pljevaljskog NOP odreda.

* Odnosi se na Treći bataljon Pljevaljskog NOP odreda.

[5] Omaška. Treba da piše: Pljevlja.

[e] U dokumentu je sledeći stav ponovo označen brojem 4, pa su i svi ostali stavovi pogrešno označeni. Redakcija je ovo ispravila.

s

Kaznite onog starješinu što je zaveo četu iza Golesa— Bistrice.[7] To je osnovno nerazumijevanje vojničkog posla, a i starješine sektora ovo> nijesu smjele dozvoliti.

7) Molimo vas da dostavite Sinjajevinskom Sektoru, kao i drugu Sekuliću, sve ove primjedbe koje se odnose na operacije oko Kolašina. Isto tako prenesite naređenje Crnogorskom štabu da objedini komandu nad svim trupama oko Kolašina, kao i da poveže njihova đejstva. Zaista je pravo čudo da *se* sa grupom od 2100 partizana ne može izvojevati pobjeda kod Kolašina i time riješi četničko pitanje u Crnoj Gori. Recite im da su proleterski bataljoaii angažovani na drugoj strani. A i da nijesu angažovani, njihova upotreba oko Kolašina poslije marša od nekoliko stotina kilometara ne bi bila najcjelishodnija. Neka Glavni štab isprazni privremeno staru Crnu Goru,[8] pa neka riješi ovo pitanje oko Kolašina. Prema situaciji i Vrhovni štab je pomjerao svoje težište operacija. Saopštite ovo Glavnom štabu kratkom depešom preko Lukova.

8) Vjerovatno je da ćemo dvije čete »Baja Pivljanina« privremeno pustiti na otsustvo. Vidite da li će se ti djelovi moći upotrijebiti na vašem frontu. Možda bi bilo bolje da ih poslije bacimo na Borač. Recite nam o tome nešto.

Imate li izvještaja od Nikšića. Izvjestite nas o> stanju na tome sektoru. Vi imate telefonsku vezu i obavještenje možete brzo dobiti.

9) Na »predviđenom mjestu« vi ste izvršili sve pripreme.[9] Naročito je važno da se vatre brzo mogu zapaliti, kao i da duže gore. Pjitali su o novcu kod nas. Ništa više. To se može tumačiti nekom njihovom pripremom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

[7] Aluzija. (Za Goleš Planinu je Vuk Branković, po narodnom predanju, zaveo svoju vojsku u boju na Kosovu 1389 godine.) Ovo se verovatno odnosi na Jevrema Grbovića (narodni heroj, poginuo 1944 godine) koji je pri potiskivanju četnika ka Mojkovcu, 3 marta 1942 god., zabacio Jezersku četu (kojoj je bio komandir) jednom uvalom, zvanom Ckara, hoteći da što uspešnije obuhvati već u dotadašnjoj borbi pokolebane četnike. Međutim, upao je i suviše duboko u četnički raspored i pretrpeo neušpeh. Ovaj neuspeh je usledio zbog izdajstva Ivana Ružića, (o čemu Grbović nije znao) koji je, kao zamenik komandanta bataljona, u najtežem momentu po četnike, prišao ovima i dozvolio im slobodan prelaz preko mosta na Mojkovcu, umesto da ga zatvori. Dobivši tako slobodan izlaz, četnici su se pribrali i svom žestinom napali na izdvojenu Jezersku četu. Od unakrsne i bočne vatre ceta je pretrpela vrlo velike gubitke: samo poginulih bilo je 12.

[8] Stara Crna Gora obuhvatala je: Katunsku, Riječku, Crmničku [1] Lješansku Nahiju. Na tom su području bile jedinice Lovćenskog NOP odreda.

[9] Odnosi se na pripremanje aerodroma za prijem pomoći iz Sovjetskog Saveza.

BR. 27

PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 15 MARTA 1942 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA MAKEDONIJU O NAJVAŽNIJIM ZADACIMA KOJI SE POSTAVLJAJU PRED PARTISKU ORGANIZACIJU MAKEDONIJE

Objavljeno u Zborniku, tom VII, knj. 1, dok. br. 19, str. 61.

BR. 46

PUNOMOCJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA DATO DELEGATIMA VRHOVNOG ŠTABA 15 MARTA 1942 GOD. ZA REORGANIZACIJU I VOJNO-POLITICKO UČVRŠĆENJE PARTIZANSKIH JEDINICA NA PODRUČJU CRNE GORE I BOKE RADI EFIKASNIJE BORBE PROTIV OKUPATORA I ČETNIKA[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
15-111-42 godine = 7 časova

PUNOMOCJE

Koje se daje drugovima: Milovanu Đilasu, Mitru Bakicu, Čećí,[2] kao delegatima ovoga Štaba, s tim da uz pomoć drugova [iz] Glavnog štaba narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda za Crnu Goru i Boku preduzmu potrebne mere oko organizacije čvrstih vojnih jedinica radi uspešne borbe protiv četničke bande kod Kolašina i u ostalim krajevima Crne Gore. Isto tako daje se drugovima u dužnost da preduzmu hitne mere i u svim ostalim jedinicama kako u pogledu vojničkog, tako i političkog učvršćivanja i usposobljavanja istih za borbu protiv okupatora i njegovih domaćih slugu. Ovaj

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.
[3] Svetislav Stefanović

zadatak daje se drugovima privremeno, s tim da se odmah po rešenju dodeljenih zadataka vrate u ovaj Štab.

Drugovima se daje punomoć da u ime ovoga Štaba mogu izvršiti izmene u komandnom sastavu pojedinih jedinica, ukoliko se to ukaže potrebno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 47

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 15 MARTA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU PROLETERSKE UDARNE GRUPE O MANEVRISANJU I KORIŠCENJU SADEJSTVUJUCIH SNAGA PRI DEJSTVU NA OKUPATORA I NJEGOVE SLUGE NA PODRUČJU ISTOČNE BOSNE[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
15-111-1942 u 14 časova

PROLETERSKOJ UDARNOJ GRUPI—GLASINAC

1 —- Dobili srno vaše dopise broj 10, 13 i 14.[2] Vođenje pregovora nije cjelishodno s političke tačke gledišta. Mi ih raskrinkavamo pred masama, a vi tražite pregovore. Da je to poteklo od njih molglo bi se još razumjeti, ali samo u cilju dobitka u vremenu i stavljanja u povoljniji strateški položaj.

2 —• Izgleda da vaši bataljoni rade bez vašeg znanja i uticaja. Umjesto da odredite cijelu Brigadu da zarobi taj plijen vi dozvoljavate da vaši baitaljmi uprazno troše municiju. Za ovakve postupke činićemo vas odgovornim. Zasjede moraju biti jake i pravilno postavljene, da bi dobili u plijenu.

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2076. Uputstvo je telefonom preneseno *iz* Foče u Renovicu.

[2] Ove izveštaje Redakcija nije uspela pronaći.

To i politički dobro djeluje. Rekli smo vam da će neprijatelj nastojati da se probije ka Han Pijesku, pa ga na toj komunikaciji treba hvatati. Naravno, ovo pod uslovom da nijeste donijeli odluku za kakav drugi rad.

3 — Valjevsku grupu morate prihvatiti na svaki način,[3] a to se može postići pokretom ka istoj.

4 — Vi se nalazite na terenu i izbliza morate pratiti događaje. Prema razvoju događaja upravljajte se. Ako bismo vas vezali s ovolike daljine za kakve akcije sigurnoi bismo po-, griješili. Vi se samostalno odlučite na određenoj prostoriji. Vaše odluke treba da su smišljene. Nemamo ništa protiv pokreta u označenom pravcu. On je u duhu izdate vam direktive. Samo materijal od druga Tempa koji smo vam dostavili nijeste trebali shvatiti i kao naše odobravanje. Pored osnovnih direktiva, takva obavještenja se uvijek dostavljaju operativnim grupama, da bi imale jasniji pregled situacije.

5 — Nemojte razbacivati snage. To ste već učinili. Bataljon u Borikama može ostati. I to bi bilo dobro. Mi ga za sada ne možemo zamijeniti nekom drugom jedinicom. Isto tafco nećemo vam slati više nijednu jedinicu. Omladinska četa ostaće u sastavu V bataljona.[4]

6 —• Posljednja naša direktiva neka vas rukovodi u radu.[1] Područje rada označeno vam je. Ono upravo otSuhvata cijelu Istočnu Bosnu. Vješto manevrujte s jedinicama i čuvajte živu snagu. Zečevića i Martinovića[6] iskoristite za politički i organizacioni rad na tom dijelu Bosne.

7 — Sve što preduzmete, izvedite energično i muški, s> potrebnom brzinom. Pokrete dobro organizujte. Jedna primjedba: vi ste trebali *brzo krenuti, a vaše jedinice su bile na širokoj prostoriji, a neke čak i u borbi. Iz takvog rasporeda se ne može brzo krenuti, niti brzo' izvoditi akcije. Na ovo obratite veliku pažnju. Sem toga nijeste imali dobru vezu ni s bosanskim udarnim bataljonom:, ni s birčanskom grupom, a vi već preduzimate pokret. Pored toga nijeste znali kakve smo zadatke dodijelili tim jedinicama. Istina, mi smo ih tako

[3] Odnosi se na 60 partizana iz Valjevskog NOP odreda. Njih su jedinice Proleterske udarne grupe prihvatile na putu između Rađevića i Mislova, a zatim uputile u Ergele Borike kao posadu. Tu su imali zadatak da okupljaju meštanske čete i od njih stvaraju dobrovoljačku vojsku, i da manjim snagama kontrolišu Stari Brod.

[4] Odnosi se na Šumadiski bataljon Prve proleterske NOU brigade.

[6] Vidi dok. br. 42.

[0] Vlado Zečević, verski referent pri Vrhovnom štabu, i Ratko Martinović nalazili su se tada sa pomenutom grupom partizana iz Valjevskog odreda. Sem njih u grupi su od rukovodilaca još bili: Zdravko Jovanović (poginuo 1944 god. u Sloveniji, kao načelnik štaba korpusa), Danilo Lekić i Milosav Milosavljević.

dirigovali da vam mogu sadejstvovati i naredili dm da uhvate vezu s vama. Ako site željeli da u saglasnosti dejstvujete s njijna, onda ste im trebali ostaviti vremena da se postave u takav položaj odakle bi vas mogli sigurno potpomoći.

8 — Brze i energične akcije donose najbolje rezultate, prema tome svoje odluke dosljedno i brzo izvršujte. Kolebanja ne smije biti. Još jednom vam napominjemo da vam ostavljamo potpunu slobodu rada na naznačenoj prostoriji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Tito

BR. 48

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOSE PIJADE OD 15 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O TEŠKOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI I POTREBI URGIRANJA KOD SOVJETSKOG SAVEZA DA ŠTO HITNIJE POŠALJE OBEĆANU POMOĆ[1]

Žabijak
15 mart 1942

Dragi Tito,

Sinoć primih tvoje pismo.[2] Iako mi ne kažeš, postalo mi je dovoljno jasno zbog čega sam čekao uzalud evo već dvadesetu noć. Nema sumnje da pomoć zavisi od toga hoćeš li uspeti da uveriš Djeda,u ispravnost, našeg stava i u tačnost naših podataka. No svakako imaćemo, držim ponešto i da revidiramo. Gak držim da je Djedova kritika da smo otišli malo dalje nego sto je trebalo u osnovi tačna. Time ne mislim da nam je politička linija bila pogrešna. Ne. Situacija je u Jugoslaviji, samim faktom jednog višemesečnog, skoro godišnjeg oružanog ustanka, sasvim drukčije poodmakla napred, daleko napred prema

[1] Original, otkucan, na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u ar-
*"vi CK SKJ, pod reg. br. 669.
" Vidi dok. br. 36.

svima drugim porobljenim zemljama. Naša linija odgovara toj situaciji, odgovara razvoju događaja u zemlji, koji su nas rukovodili. Međutim, međunarodna situacija, razvoj stvari u ostalim okupiranim zemljama, zaostali su za našim razvojem za veliki korak — *i mislim* da na taj fakt nismo dovoljno obraćali pažnje. Produžujući našu borbu, moraćemo i da hvatamo korak sa opatom situacijom.

Padalo mi je to ponekad na pamet, zaželeo sam ponekad i da nešto u tom smislu primetim, ali mi se ipak činilo da smo u svemu u našoj unutrašnjoj politici u pravu, pa me je to zadržavalo. Uostalom, ne vredi naknadno se praviti pametan, pa ne poklanjaj pažnju toj primedbi. Ali, svakako, treba hitno preduzeti reviziju i uskladiti našu celu liniju s Djedovom, pružajući mu u isto vreme sve dokaze o sprezi ministra Draže sa okupatorima.

Oni u PK Crne Gore — izgleda pod uticajem Bevcovog pisma, koje sam. i ja podupro — istrčali su u poslednjem broju »Narodne borbe«, što sam već pre dolaska tvoga pisma smatrao krupnom greškom, jer to nisu smeli bez čekanja na odluku CK. Iz toiga broja videćeš da su oni u članku »Mir okupatoru—rat narodu!« na tri mesta udarili otvoreno protiv jugosl. vlade u Londonu. Djedov stav pokazuje da nam je situacija stvorena nedićevsko-dražinovskim četničkim ofanzivama nametala baš izvesna proširivanja i usporavanja, a ne sužavanja i ubrzavanja. Naprimer, potez sa stvaranjem dobrovoljačkih jedinica i pretvaranjem naše vojske u partizansku i dobrovoljačku svakako je bio i ostao pravilan, jer je on na toj liniji proširivanja i manjeg brzanja.

Jako mi je žao što ne mogu da pročitam Djedovo kilometarske pismo.

Uprkos tome malom neskladu, mislim da Djed ne bi dalje trebao da oteže s pomoći. Ako smo i otišli malo više napred ili »dalje«, lako ćemo to ispraviti, svakako lakše i brže nego oni koji su još tako daleko od ustanka. Činjenica naše velike borbe stoji netaknuta i neoboriva. Nju je najzad i sam Djed najlepše priznao traženjem od nas onog proglasa. Zato ne vidim nikakva razloga da ne požure s pomoći koja nam je tako teško potrebna.

Najteže mi je da razumem Djedov zahtev da ispustimo parole Staljin, SSSR i Crvena armija. Znači li to nedopuštanje da previše ističemo SSSR, tj. čak da ih ne ističemo izvan parole snažnog saveza SSSR-a, Engleske i Amerike?

Jutros sam malo razgovarao sa poručnikom Nedeljkovićem. On mi veli da cela misija dolazi od engl. vlade, a ne od

jugoslovenske, pa i *on* sam. I engleski kapetan[3] govori dobro *'srpski*— živeo je u Beogradu i seča se da me je viđao kod »Milanovića«, a pošto mi je pomenuo neke Jevreje novinare, svoje prijatelje, dobio sam utisak kao da zna s kim ima posla.

Čude se sprezi Dražinoj sa okupatorima, koju ne mogu da poreknu. Pokazao sam poručniku prepis pisma majora Todorovića ministru Draži, iz kojeg se ujedno vidi saradnja s Talijanima i naručivanje propagandne pomoći kod londonskog radija.

Razume se da nisam prekoračio granicu jednog kratkog razgovora, ličnog i nezvaničnog.

Vuku priličan prtljag. Akumulatori idu za njima, i Milutin[4] im rekao da će ih dobiti na Zabljaku za četiri dana, te da tu čekaju. Ja sam opet pritisnuo na njih da odu što pre tebi, jer da ih ti očekuješ i nema smisla da su oni u zemlji već mesec i po a da još nisu *tamo* kod tebe. Doista, ti slabo izdržavaju putovanje peške po ovim strašnim prtinama, koje su doista ubistvene, ali sam ih nagovorio da sutra, 16-og, krenu tebi. Biće važno da im se pokažu jasni dokazi o »gospodinu ministru vojske.« Nađu se u vrlo neugodnom položaju kad ih pitaš: zar tamo u Londonu tako slabo poznaju situaciju da su baš njega odredili za ministra. U svakom slučaju treba na misiju ostaviti najjači utisak, dokazati im da je naš partizanski pokret jedina patriotska vojska. Ja sam kapetana pitao: što пав ništa dosad nisu pomagali oružjem i municijom. Veli da bi to moglo biti. Ti ćeš već biti u lakšem položaju da isteraš načisto zbog čega su došli i šta hoće. Pitali su me nisu li možda kakve njihove kolege stigle u Žabljak.

Vladamo se prema njima korektno i po Čvorkovoj[0] preporuci ne pravimo s njima glupe viceve.

Iz Čvorkovog izveštaja[8] videćeš da situacija u C. Gori postaje sve ozbiljnija. Kriza je teška, svet je kolebljiv, a okupator pametan i slugu dosta. Dezertiraju ti, a kad im uzmeš oružje, kukaju da idu na front, pa ih i vraćamo. Juče smo vratili puške tridesetim Drobnjaka. Sada čujemo da je Sava Kovačević gadno isipreskakao Lovćence dezertere (njih 73), pa se i oni već nalaze na putu za položaj. Po svemu izgleda da se stvari sređuju na sektoru Kolašin — Mojkovac, samo su već nekoliko dana neaktivni zbog sređivanja. Imaš danas o tome

[3] Odn/osi se na Terensa Atertona, koji je bio major engleske vojake, a ne kapetan — kako ga Moša Pijade naziva i u drugim svojim izveštajima (vidi dok. br. 54).

[4] Ivan Milutinović

[5] Čvorak je ilegalno ime Ivana Milutinovića. .

[0] Vidi dok. br. 26.

priložene izveštaje. Od dezertera vraćamo samo probrane. I Nikš. odred streljao je dvojicu.[7]

Kad su prošli put krenuli kuriri za tebe, došla nam je vest o izdaji jednog dela Kosaničana i Leveraca, te sam hitno poslao tebi kratku vest da stigne kurire. Iz današnjih priloga vidiš tu situaciju. Bilo je ipak dobro da se tu nismo sasvim razgolitili.

Gledaćemo da od »Baje Pivljanina« i »Vojvode Momčila« nešto uradimo ako se vrate.

I pored svih teškoća nimalo me ne napušta uverenje da će se ova kriza prebroditi dosta brzo. Ali Djed treba da nam takođe u tom pomogne.

Duvan i konzerve primio sam. Od ono malo kale poslaću pola Čvorku, jer teško kuka za njom. On pozdravlja Marka, Crnog i sve ostale.

S kom. [unističkim] pozdravom
Siki

Mislim da Djed ne bi trebao da oteže sa slanjem pomoći, jer ako se otegne još toliko, bojim se da to ne naudi ugledu njihove avijacije.[8]

[1] Poslednje dve rečenice dopisane su rukom.
[8] Ova je rečenica dopisana rukom.

BR. 70

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE IVE RIBARA-LOLE OD 15 MARTA 1942 GOD. PK KPJ ZA SRBIJU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI PO ZAVRŠETKU DRUGE NEPRIJATELJSKE OFANZIVE, NUŽNOSTI OBJEDINJAVANJA OSLOBODILAČKOG POKRETA U VOJVODINI I UPUĆIVANJA DOBRIVOJA RADOSAVLJEVLCA U MAKEDONIJU[1]

ZA MIHAJLA[2].— 15. III. 42

Dragi Mihajlo!

Primili smo 'tvoju poslednju pošiljku: pisma od 26. II i 7. III kao i ostali materijal. Moramo ti priznati da smo se već bili malo zabrinuli za tebe), naročito posle vesti koje smo dobili privatnim putem o skorašnjim streljanjima kod vas posle likvidacije Kosmajca[3] (na kojoj srdačno čestitamo). No, glavno je da si živ i zdrav. Što se tiče tvog predloga o održavanju veze među nama, mi ga usvajamo. Samo, javku novu za ovde ti još ne možemo poslati ovog puta, već ćemo to učiniti sledećeg. Ti sa tvioje strane gledaj da nam uveik, bar kratko, odgovoriš po povratku našeg kurira kako se dalje razvijaju stvari kod vas.—

1. — U Bosni se posle 110mačke januarske ofanzive stvari odlično razvijaju. Prema poslednjim vestima koje smo primili odande od Starog,[4] nemačka ofanziva pokazala se kao potpuno promašena stvar. Zahvaljujući 'izdaji četnika, Nemci su uspeli jedino da prođu glavnim,putevima Višegrad—Sarajevo i Vlasenica—Sarajevo i privremeno zauzmu mestia Srebrenicu, Vlasenicu i Rogaticu. Prugom Sarajevo*—Višegrad nisu uspeli da se probiju dalje od Pirače (30 km od Sarajeva). Sela i brda oko svih ovih mesta ostala su im potpuno nepristupačna, i na njima je ostala glavnina naših bosanskih odreda iz tog kraja. Proleterska brigada i deo naših snaga koji se bio sa Starim

Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SK Srbije, pod reg. br. 1659.

[2] Blagoje Nešković

[3] Đorđe Kosmajac, poznati agent beogradske Glavnjače i gesta-Povac.^ Ubijen 6 marta 1942 godine.

[4] Odnosi se na druga Tita.

povukao preko pruge Višegrad—-Sarajevo ka jugu oslobodili *gu-* Goražde od četničkih bandi i spojili se u Foči sa crnogorskim partizanima, koji su oslobodili ovo mesto i čitav kraj oko (ljega. Istovremeno, prema severozapadu, naša Brigada potukla je Nemce i ustaše na Jahorini i sprečila im prodor u ovaj rejon, proširujući ga do Trnova, a sandžački partizani došli ju do Čajniiča. Kroz sve to vreme u Crnoj Gori razvijale su $e uspeie akcije, koje su dovele do oslobođenja Kolašina, Lijeve Rijeke i mnogih drugih mesta, a u Hercegovini naši su stalno ugrožavali prugu Hum—Dubrovnik. Na taj način, danas jmamo čistu, kompaktnu 'oslobođenu teritoriju od Trnova i pileće na zapad, do Cajniča, sa gradovima: Goraždom, Fočom, Sabljakom, Kolašinom itd. Četničke mase na toj teritoriji prelaze i dalje masovno na našu stranu i formiraju se svuda dobrovoljački odredi; naši istovremeno energično likvidiraju Četničke vođe i vodice. Otpočele su opet naše ofanzivne akcije, tako da je danas opet opkoljena Rogatica i nalazimo se na starim položajima prema Sarajevu. U čitavom novooslobođenom Icraj-u odlično se razvija naš politički i propagandni rad, izlaze listovi itd. — Paralelno sa takvim razvojem stvari u Bosni, ftercegovini i Crnoj Gori, u drugim krajevima Bosne (Istočna posna i Krajina), kao i na Kordunu i Hrv. Primorju razvijaju se sve žešće borbe. Svi isu izgledi da će naša »proletnja 0'fanziva« biti još šira i snažnija no prošlogodišnja!

2. — Posebno poglavlje je položaj u Sloveniji, gde je >Oslobodilački front« postao prava »država u državi«, a naša partija stekla ogroman autoritet. Može se slobodno reći da je danas 90% slovenačkog naroda aktivno na našoj strani i sluša ^Oslobodilački front« kao svoju vlast. Partizanski pokret uspejjno se razvija, tako da je tu skoiro u blizini Tržiča uništeno jOO Nemaca! Posle poslednjih »egzekucija« koje su izvršili organi »OF« u Ljubljani, Italijani su na pritisak Nemaca preiuzeli pokušaj »akcije čišćenja« velikog stila. Bodljikavom |icom su opasali čitav grad, zatvorili nekoliko dana ulaz i jzlaz i vršili masovne blokade i pretrese. Bilo je privedeno policiji 6000 lica. Od naših nisu gotovo nikog do sada — jer sve to još nije svršeno — uspeli da pronađu! To je najbolji jokaz za naš politički uticaj i raspoloženje masa, bez koga takva stvar ne bi mogla uspeti.

3. — Ovdašnji položaj, nažalost, nije 'tako sjajan. Provala je znatno 'oslabila organizaciju u Z.fagrebu] 'kao i mnoge u pokrajini: čitav niz najboljih kadrova mi smp već do sad izgubili u Hrvatskoj, i to često nepotrebno. Osnovni je uzrok u tome što partorg. nije bila prilagođena novim uslovima i me-

todama rada, već je rešavala stvari starim putem i bez naročitog sistema i plana. Bili smo< prinuđeni preduzeti opsežne mere reorganizacije i organizacione decentralizacije. Tako je i Hrv. Ćaća[5] napustio Zgr. (odnosno ono što je ostalo od njega na čelu s VI.[adom][6]), a ovde će se stvari postaviti otprilike slično kao kod vas, Isto tako sklonili smo u partizane već i čitav niz ugroženih drugova. Ima mnogo muke, ali izguraće se! Gadno je i to što je takva situacija ovde učinila i naš položaj vrlo labilnim, tako da je pitanje da li ćemo se moći ovde stalno održati ili ćemo morati seliti, pa s vremena na vreme dolaziti. Inače, partizanski pokret u Lici, Kordunu, Primorju i Slavoniji razvija se sve bolje. Ima mnogo izgleda da naši drugovi u Hrvatskoj, ako budu znali da pravilno sprovedu pairtisku liniju i iskoriste masovno neraspoloženje protiv mobilizacije koju već sprovodi Pavelić za Istok i Botenu ubrzo prevaziđu ovdašnje slabosti i masovno aktiviziraju i hrvatske mase.

4. — Sad što se tiče *Maked.[onije]*.— Uz primerak pisma za tebe[7] (koje si dobio od Starog i Marka preko Seljaka[8]), a koje je bilo poslat© nama, bilo je i kratko posebno pismo Starog za tebe, u kome ti poručuje da prebaciš u Mak. druga Bobija, kao instruktora Gaće.[9] Prethodno, prirodno da ga opširnijim pismom upoznaš sa položajem tamo, ranijom gužvom u vezi sa Starim Bugarinom,[10] odlukom Djede po pitanju Mak. i svim ostalim što ti je poznato.[11] Kako si ti javio da si dobio ono pismo preko Seljaka, to smo mislili da si primio i ovo drugo. Pošto nisi, to ćemo ti ga poslati još danas ako stignemo do njega pre odlaska kurira, a ako ne, sledeći puta, No ti, međutim, bez čekanja pređuzmi sve što možeš u pravcu prebacivanja Bobija tamo. Sa naše strane, mi ćemo ti idući puta uputiti jedno pismo za Makedonsku organizaciju, koje će -istovremeno poslužiti i kao uputa samom Bobiju.[12] Pored B.[obija] trebalo bi tamo — ako imate mogućnosti — poslati i sve ostale drugove Makedonce koji su na tvom terenu.

[0] Centralni .komitet KP Hrvatske

[8] Vladimir (Vlado) Popović

[7] Verovatno se odnosi na pismo CK KPJ koje su potpisali drug Tito i Ranković (vidi tom I, knj. 2, dok. br. 78).

[s] Mirko Tomić

[9] Ovo pismo, kojim se nalaže da se Dobrivoje Radosavljević-Bobi uputi u PK KPJ za Makedoniju kao instruktor CK KPJ, Redakcija nije uspela pronaći.

[10] Metodije Šatorov-Sarlo

[11] Vidi tom VII, knj. 1, dokumenta: br. 4, 5 i 17.

[12] Vidi tom VII, knj. 1, dok. br. 19.

5. — Za *Vojvodinu* zasad je stvarno teške naći dobro rešenje, naročito posle Učinog pada.[13] Pomenuti Todor,[14] bivši član PK, ne dolazi u obzir jer je ostao na terenu u Srbiji posle Užica. Prema tome, jedino je privremeno rešenje da ti ovlastiš sadašnjeg sekretara OK u Sretnu[15] da kao pokrajinski povernik učini sve za hvatanje veza sa organizacijama i povezivanje rada. On bi možda mogao predložiti još kog druga, tako da se uspostavi jedno privremeno povereništvo. Što se tiče pripojenja Sremu 5 hrvatskih srezova, to još zasad ne bi moglo doći u obzir, dok se tamo ne izgradi nešto solidnije, neki rukovodeći centar. Ali, sremski drugovi mogu da ostvare kontakt radi koordinacije rada sa tim organizacijama KPH. Sa svoje strane, mi smo već odlučili da takav kontakt uspostavi OK za Srem sa Povereništvom KPH za Slavoniju, i to uglavnom iz razloga vojne .potrebe, jer prema direktivi Vrhovnog štaba sromski partizani (o kojima se ovde čuje da su opet živahnuli zadnjih dana) podređeni su u vojnom pogledu štabu Slavonsko-sremske operativne zone. Ovo treba saopštiti drugovima u Sremu: bilo bi potrebno da oni, u svrhu povezivanja, pošalju neku adresu i javku, kako bi ih drugovi iz Slavonije našli, a da i sami sa svoje strane nastoje ostvariti vezu. Toliko za sada po pitanju Vojv., i mislim da ćeš se složiti. Mi ćemo sastaviti za njih jedno pismo, a gledaćemo da im se kasnije po mogućnosti i pošalje u pomoć od strane Ćaće neko. U pogledu Zem.[una] ne možemo se složiti sa sremskim drugovima, i on do daljeg treba da bude vezan za Bgrd. Za vezu oni bi stvarno trebali izgraditi punkt u Zem.[unu]!

6. —• Čestitamo na uspehu sa likvidacijom Kosmajca i dr., kao i na letku Antifašističke omladine, koji se može smatrati

[18] Žarko Zrenjanin-Uča, narodni heroj, sekretar PK KPJ za Vojvodinu od 1936 god. i član CK KPJ od Pete zemaljske konferencije KPJ, organizator Narodnooslobodilačke borbe u Vojvodini. U ovom dokumentu, i u nizu drugih, kaže se da je Uča pao. Međutim, on nije bio pao u ruke neprijatelja, nego je, zbog pada većeg broja rukovodećih drugova u Vojvodini i strahovitog terora mađarskog okupatora, bila prekinuta veza između njega, s jedne strane, i PK KPJ za Srbiju i CK KPJ, s druge. Taj prekid je trajao više od pola godine, i veza je uspostavljena tek avgusta 1942 godine. Za to vreme Zrenjanin nije prestao da radi na organizaciji i razvoju oslobodilačke borbe (vidi dok. od 7 septembra 1942 god., zaveden u arhivi CK SK Srbije pod reg. br. 1760).

Tek 4 novembra 1942 god., u banatskom selu Pavliš, kod Vršca, bio je opkoljen od čitavog bataljona mađarske žandarmerije i u borbi je poginuo.

[14] Jusuf Tulić-Todor Sremčević (vidi tom II, knj. 2, dok. br. 25).

[15] Sekretar Okružnog komiteta KPJ za Srem tada je bio Aćim Grulović.

kao krupniji politički uspeh. Nastojte da ovo jedinstvo bude prošireno i u unutrašnjosti među omladinom, gde je glavni zadatak masovna mobilizacija sada u proljeće za partizane.— Lgtak Pokr.[ajinskog] pover.feništva] upućen bugarskim vojnicima u osnovi je, po našem mišljenju, dobar.[18] Treba takve letke izdavati što češće i što bolje širiti, na tome naročito insistira i Stari u zadnjem pismu koje nam je uputio. Bilo bi dobro da i PK izda takav jedan letak, a gledaćemo da ostvarimo i jedan zajednički između KPJ i KPB. O tome ćemo se još dogovoriti usmeno sa pretstavnikom Bug.[arskog] Ćaće, ako on bude mogao stići, a ako ne, poslaćemo im naš projekt na saglasnost.

7. —• Sad, što se tiče tebe i tvog položaja tamo. Još ranije, prilikom našeg boravka sa Starim, Ćaća je odlučio da se ti spojiš sa Pelagijom i njenim društvom[17] kako biste mogli pravilnije funkcionisati. Dugo otsustvo Pelagije, i situacija na terenu, prirodno je onemogućilo da do toga odmah dođe, i nametalo potrebu da do daljeg produžiš svoj boravak u B.[eogradu], isto onako kao što je bilo nužno u toj situaciji [da] mi dođemo ovamo. Međutim, jasno je da se tako ne može dalje i da je teret koji je na tebi ne samo preveliki — iako si ti, kao što Stari piše, »dobro gurao« — već da je u današnjoj situaciji stvarno potrebno ostvariti kolektivno i operativno rukovodstvo za vašu pokrajinu. Pored toga, stalno se plašimo za tebe tamo i tvoj opstanak u toj »džungli«. Prema tome, kako dolazak Pelagije i društva k tebi ne dolazi danas u obzir, to će biti nužno da se ti sastaviš s njima drugde, čim se omi jave. Naravno, pre toga obezbedi potrebni punkt za vezu u Bgrd. koji poveri sposobnom i proverenom čoveku. Taj punkt biće međutim sigurno samom činjenicom selidbe vašeg sedišta znatna rasterećen, jer ćete mnoge veze moći i morati postaviti na drugi način: to utoliko više ako dotle ostvarimo da OK za Srem i tehnički punkt za Vojv., odnosno Poverenstvo koje treba za njih da se formira, postave svoj zasebni punkt za vezu i u Zem.funu].—• Takvo će rešenje biti i najlogičnije i najbolje. Naravno, ako bi se i pre no što uhvatiš vezu s Pelag. dogodile stvari koje bi te primorale da se povlačiš iz Bgrd., učini to, ali prethodno obezbedi kontinuitet veze. Važno je u čitavoj toj perspektivi da Seljak uloži sve moguće da svoju vezu sa Vrh. štabom postavi što je moguće čvršće.

[10] Verovatno se odnosi na projekt proglasa koji je u trećoj knj. 1 toma otštampan kao dok. br. 36.

[17] Odnosi se na Spaseniju Babović-Canu i ostale članove PK KPJ za Srbiju.

8, —U pogledu Starog F-[išer]ovog:[18] bilo bi zaista dobro kad bi ga se moglo poslati iz B.feograda] ka našem Starom. Za sada to bi bilo ostvarljivo samo ako biste vi imali mogućnosti da ga prebacite u Zem., a mi bi mu poslali eoveka, i dokumente, koji bi ga odveo dalje, i mogli bi to učiniti za par dana. Javi hitno po ovome!

Toliko za danas. Inače sam momentano opet sam ovde, jer je Bevc otišao u posetu drugovima u njegovom zavičaju. Mnogo te drugarski pozdravljam.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Fisher[19]

Javi se po našem kuriru!

BR. 50

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 15 MARTA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU PROLETERSKE UDARNE GRUPE ZA PRIHVAT JEDNOG DELA VALJEVSKOG PARTIZANSKOG ODREDA KOJI SE PROBIJAO KA ISTOČNOJ BOSNI, STVARANJE DOBROVOLJAČKIH ODREDA I POSTAVLJANJE ZASEDA NA KOMUNIKACIJAMA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKIH PARTIZANSKIH
ODREDA JUGOSLAVIJE
15-111 = 21 čas

PROLETERSKOJ UDARNOJ GRUPI—GLASINAC

Ako niste izvršili pokret prema izvještaju br. 14,[2] postupićete ovako:

1) Sa ona dva upućena bataljona oko Podžeplja prihvatite Valjevsku grupu.[3] Unaprijed treba uputiti kurire koji će

[18] Odnosi se na dr Ivana Ribara.
[19] Iva Ribar-Lola

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 16412. Naređenje je telefonom preneseno iz Foče u Renovicu.
[2] Ovaj izveštaj Redakcija nije uspela pronaći.
[3] Vidi dok. br. 47, primedbu 3.

uhvatiti vezu s Valjevčanima i pokazati im gdje se nalaze naše jedinice. Ako bude potrebno, ovi bataljoni neka izađu još naprijed — u susret.

2) Sa ostatkom snaga ostanite u Glasincu i radite na formiranju dobrovoljačke vojske oko Rogatice—Glasinca—Han pijeska—Olova. Očistiti mještanske čete od nedićevaca i nesigurnih elemenata.

Izviđati pravce od Višegrada i Starog Broda. Posadu sa **Starog** Broda povući u sastav bataljona.

Magacin iz Borika evakuisati na sigurno mjesto.

3) Prostudirati sve naše direktive. Pokret ka sjeveru za sada nije cjelishođan kao što smo više puta naglasili.

Nađeni materijal trebali ste prostudirati i vidjeti da vam je pozadina skroz nesigurna. Vi ste morali prediuzeti mjere za njeno ozdravljenje.

4) Na dva puta preko vaše teritorije partizanski dejstvovati sa jakim zasjedama.

5) Povezati se sa svim jedinicama na vašoj prostoriji.

6) Ako ste izvršili pokret naznačenim pravcem, donesenu odluku provedite u djelo. No, u pravcu Glasinca moraćete uputiti bar Prvu brigadu. U naznačeno mjesto trebaćete dovesti BirčanSki odred. Gledarjte da vaše odluke budu pravilne.

7) - Vezu s nama održavati preko Gučevske čete.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Tito

Predano telefonom preko Renovice
15-111 u 21 čas.

BR. 70

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 16 MARTA 1942 GOD OPERATIVNOM ŠTABU PROLETERSKE UDARNE GRUPE ZA OBUSTAVLJANJE POKRETA PREMA VLASENICI I VRAĆANJE NA SEKTOR ROMANIJA—HAN PIJESAK[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

OPERATIVNOM ŠTABU I i II PROLETERSKE BRIGADE

Već nekoliko dana nemamo od vas nikakvih vesti, iako ste bili dužni da se pobrinete da nas stalno obaveštavate o vašim pokretima i numerama. Kako izgleda, vi ste *nepromišljeno* izmenili naš i vaš prvobitni plan i krenuli u pravcu u kojem, ni u političkom ni u vojnom pogledu, niste smeli krenuti, tj. prema Vlasenici. Mi vam ovde nećemo pisati o tome od kolikih bi to katastrofalnih političkih posledica bilo za nas ako bi mi, paralelno sa ustašama, na istom terenu, vršili operacije koje su sada u ovom momentu apsolutno pogrešne.[2] Vama je bilo naređeno da ostanete na ovoj prostoriji od Borika prema Sokolovićima, da se povežete s onu stranu druma Podromanija—Han Pijesak sa partizanskim jedinicama, da kontrolišete taj drum, napadate i osvajate neprijateljske komore, što je naročito važno zbog municije. Dalje, daito vam je u zadatak da zajedno sa meštanskim četama kontrolišete put Rogatica—Podromanija i da na toj prostoriji delujete politički i vojnički, učvršćavate mesne jedinice koje smo mi stavili pod svoju komandu. Dalje vam je bi-lo stavljeno u zadatak da u slučaju jačih neprijateljskih akcija oko Rogatice ili od Podromanije napadnete neprijatelje s leđa. Sve ste vi to olako napustili i krenuli tamo[1] gde vam nije dato naređenje. I baš sada, kada vi krećete u nepravilnom pravcu, hrvatska [domobranska] vojska i ustaše vrše jaku ofanzivu od Prače prema Glasincu, a isto tako i od Podromanije prema Glasincu. Na čitavom tom frontu od Prače do Rogatice juče su vodile naše meštanske čete i Kraljevački bataljon žestoke borbe. Na putu

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 1—4, k. 2.

[2] Odnosi se na razoružavanje četnika i stvaranje dobrovoljačkih jedinica u trenutku kada je Francetićeva »Crna legija« bila preduzela ofanzivu ka Vlasenici protiv četnika.

Fotokopija dokumenta br. 51

Podromanija—Rogatica naše meštanske čete razbile su hrvatsku i ustašku vojsku i njihovu komoru i zarobile veliki ratni plen. Ali neprijatelj i u toku današnjeg dana nadire sa novim snagama, i baš kada je najviše potrebno, vas ovde nema, jer fa to za nas pretstaivljalo veliki politički kapital i mogućnost da se dođe do municije i oružja. U protivnom slučaju može se dogoditi to da će vaš odlazak imati još lošijih posledica nego prošli put kada ste krenuli preko Igmana.[3]

Iz svih gore navedenih razloga mi vam *naređujemo* da smesta obustavite vaš daljni pokret u pravcu Vlasenice i da se vratite na prostoriju gde ste bili, s tim da se primaknete bliže Podromaniji i uspostavite vezu sa mašim jedinicama kod Renovice. Kada se vratite na staru prostoriju, vi nas odmah obavestite i mi ćemo vam dati podrobnije zadatke. Ovo naređenje imate neodložno smesta izvršiti, bez svakog oklevanja, a o razlozima vašeg pokreta tamo mi ćemo razgovarati.

16-111-1942 g.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Tito

(M. P.)

BR. 52

PISMO DRUGA TITA OD 16 MARTA 1942 GOD. DELEGATIMA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE EDVARDU KARDELJU I IVI RIBARU-LOLI[1]

Drugu Bevcu i Loli.

Pišem vam na brzu ruku, jer ovog momenta odlazi kurir, i zbog toga ne moigu da vam opširno pišem. Nama se ovdje pokvario golub[2] i zbog toga nam je potrebno da nam hitno nabavite neke sljedeće stvari. Mi smo doduše goluba opet

[3] Odnosi se na poznati marš preko Igmana Prve proleterske NOU brigade. Vidi »Zbornik dokumenata sanitetske, službe u Narođnooslooodilačkom ratu jugoslovenskih naroda«, knj. 1, dok. br. 21.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1769.

[2] radiostanica

ispravili, ali svaki čas se može isto dogoditi. Veliko® i Paja[4] traže sljedeće stvari: 1 ispravljač ili čitavu stanicu Antonova.[5] ^o to ne može onda inam pošaljite cijevi — kao i blokove i transformator za ispravljač. Sve ovo nam je potrebno radi sigurnosti naših veza, jer se može dogoditi da nam potpuno zataji. Dalje, niste nam ništa javili šta je sa dolaskom onoga radiomehaničara,® za koga sam ja već nekoliko puta pisao, ai Bevc[7] je dobio usmenu poruku. Ako je na slobodi, šaljite ga odmah. Dalje, pitajte N.N. šta je sa drugom Vladom,[8] koji je želio da dolđe k nama. Ako mu prilike doavoljavaju, vi ga uputite odmah nama, jer bismo njega ovdje mogli vrlo dobro iskoristiti.

Iz izvještaja drugova iz Glavnog štaba Hrvatske se vidi da se tamo akcije vrlo dobro razvijaju. Treba samo nastaviti u tom pravcu, jer su po mome mišljenju uslovi u Hrvatskoj vrlo povoljni. Mitar[9] momentalno ne može doći do vas jer smo ga hitno uputili u Crnu Goru, zajedno sa Veljkom[10] i još jednim drugom,[11] da organizujnj efikasno uništenje četničkih bandi koje su se u piosljednje vrijeme pojavile u Crnoj Gori.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16-111-1942 g.

[3] Veljko Dragićević
[4] Pavle Savić
[E] Ivan Srebrenjak. Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 9, primedbu 3.
[6] Verovatno se odnosi na Joza Butorca.
[7] Edvard Kardelj
[8] Odnosi se na Vladimira Velebita.
[B] Mitar Bakić
[10] Milovan Đilas
[11] Odnosi se na Svetislava Stefanovića.

BR. 53

OBAVEŠTENJE CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 16 MARTA 1942 GOD. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA HERCEGOVINU O UPUĆIVANJU CEDE KAPORA NA VOJNO-POLITICKI RAD U HERCEGOVINI[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

OKRUŽNOM KOMITETU ZA HERCEGOVINU (ILI POLITIČKOM PRETSTAVNIKU PARTIJE U OPERATIVNOM ŠTABU ZA HERCEGOVINU)

Upućujemo vam druga Čedu Kapora, koji se vratio iz Nemačke, gde je bio na radu. Čedo Kapor je bivši španjolski dobrovoljac, te poseduje vojničko i političko iskustvo', i s obzirom na pomanjkanje kadrova kod vas, mi vam ga upućujemo s tim da ga odredite na odgovoran politički rad u našim partizanskim odredima. O njegovoj funkciji dogovorite se sa drugom Poparom[2] i ako nije baš neophodno potrebno momentalno da drug Kapor radi politički, onda ga odredite na komandni rad u vojnim jedinicama.

Izvestite nas o gornjem izvršenju naređenja i naznačite kakvu ste dužnost dali drugu Kaporu.

Sa drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16-111-1942 g.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1495.
[2] Miro Popara. Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 114, primedbu 3.

BR. 70

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 16 MARTA 1942 GOD VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU[1]

Zabljak
16 mart 1942

Dragi Tito,

Jutros su pošli kuriri к tebi; krenuli su ranije no što sam se vratio iz sela, tako da nisam mogao više dodati što mi je preko noći dolazilo na um.

Danas se međutim desilo nešto o čemu hitam da te izvestim.

Poslali smo jednu manju četu preko Tare da pomogne kod vršenja konfiskacije imovine onih partizana koji su otišli u Pljevlja. Tamo su naišli na oportunistički stav lokalnih vođa, ali i većine drugova u Sandž. štabu. Jedan partijski radnik, koji radi na tome terenu, Komnen Cerović, takođe ima takav stav. Oni su protiv konfiskacije kao i protiv paljenja kuća kolovođa, jer će onda, vele, Talijani vršiti represalije. Danas javljaju da su prišli konfiskaciji, jer su spremni da dočekaju eventualne represalije.[2]

Ali ja ti o tome ne bih ni pisao da ovaj isti Komnen, u pismu koje je pisao na Kosanicu drugu Miši Pavićeviću, nije kazao neke stvari o mome terenu. Čim sam to saznao, tražio sam da mi preko telefona prenesu tekst toga pisma. Evo ga:

»Sa pristupanjem konfiskaciji u ovom momentu izazvala bi se sigurna i snažna reakcija od strane četnika i vrlo vje.rovatno Italijana *(četnici su pronijeli obavještenje da se sprema na polju — koje oni imenuju •— spuštanje oružja pod Durmitorom i da su u tom* smislu *izvršene pripreme).* Ovo je pouzdana informacija, jer su to pričale njihove porodice.«

Usmeno je bilo rečeno da Komnen piše da su odbegli ovo javili Talijanima u Pljevlja.

Ja sam odmah zvao na telefon druga Mila Perunicića i tražio 'objašnjenja. On kaže da ga je sve to iznenadilo; ne zna otkud to Komnenu i obećao je, na moje traženje, da Komnena odmah meni uputi na Zabljak: da raščistim otkud mu te infor-

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini i, od polovine druge stranice, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 670.

[2] Ova je rečenica dopisana rukom.

macije, koliko su uopšte pouzdane ili su plod njegove fantazije. Hoću da vidim jesu li ti ljudi ranije nešto znali da se o tom priča, i zašto nam u tom slučaju ništa nisu javljali da se 0 tome preko Tare brblja, a dobro su znali da mi, iz nekog razloga, držimo zatvorenu granicu i nikog ne puštamo preko Tare.

Ja sam ti ukazivao na opasnost brbljanja; bio sam strog, hapsili [smo] i kažnjavali i izgledalo je da se doista u sirezu više niko ne usuđuje da o tom priča. Ali mislim da ni braća nisu trebali toliko da otežu:[8] eto, čekalo se punu dvadeset i jednu noć po najlepšem mogućem vremenu.

Iako ne dajem mnogo na tu Komnenovu pripovetku, ipak sam besan pri pomisli da je dosad mogla stvar da se izvede i petnaest puta, pa da sad stojim pred rizikom da Talijani preleću preko polja i njuškaju oko mojih slama. Gledaću da nekako — belim čaršaviima ili krečom — zamaskiram sto<-gove slame i baraku.

Primio sam ovog časa tvoje pismo od 14.III.[4] Kuriri koji su iz Foče krenuli 14-og u 11 sati, stigli su danas 16-og u podne. Zapisao sam im pohvalu u legitimacije.

Primedba da se interesuju za valutu razveselila me, jer mi daje nade na dolazak, ali će slabo šta moći da kupe ma za kakvu valutu. Bilo bi dobro ipak da donesu i za nas dosta talijanske i albanske valuite i zlajta, jer bi se time moglo dosta nabaviti iz Albanije i u Sandžaku.

Požuri ih kako god znaš i reci im da nije ni zdravo zbog samog mesta da se toliko dugo čeka. Mislim da im spremim još jedno mesto da se nađe u rezervi.

I dosad sam bio u muci da mi se mesto pravih ne pojave Englezi. A sad mogu da Očekujem čak i Talijane. Oni bi mogli l noću proći, pa taman da im zapalim vatru da me časte ozgo jabukama. • .[6] No, uprkos svemu, ipak se nadam da će pravi stići pre ostalih.

Misija polazi odavde 17-og III u 6 sati izjutra. Noćiće u Nedajnom, ako ne doguraju do Nikovića, u što sumnjam, jer su slabi pešaci, a i pirtljag je veliki i težak. Sigurno mogu biti kod tebe tek 19-og po podne.

Oni vele da im je stanica jaka 6 volti i da je dovoljno jaka za Maltu. Ali imaju kratku antenu, pa da oni nisu primali ništa, niti im je potvrđen prijem njihovih depeša, ali veruju da su njihovi izveštaji primljeni. Izrazio sam im čuđenje

[3] Odnosi se na dolazak sovjetskih aviona.
[1] Vidi dok. br. 44.
[6] Tačke su napisane u originalu.

kako to da sami nisu tražili od Milutina[6] da ih posije tebi; ioni vele da jesu, ali da je Milutin odlagao, nekiput zbog snega, nekiput zbog kurira, a možda zato što se koristio njihovim radioaparatom, dok je Milutisnov bio pokvaren.

Iako znam da znaš šta ćeš s njima i kakoi, mislim ovo: Dolaze od engl.feske] vlade i imaju jasno da kažu zašto su došli i da pokažu mandat. Ako su došli da sarađuju i budu neka kontrola, onda im treba reći da mi rado primamo pretstavnike saveznika, ali ne jednostrano, nego neka svi saveznici — Engl.feskaJ, USA i SSSR posiju pretstavnike vojne i političke k nama kao zajedničko pretstavništvo. Drugi zahtev: bez obzira jesu li došli da sarađuju ili da nas nagovaraju na saradnju s Dražom, postaviti zahtev: da se Draža ima izbaciti iz jugosl. vlade kao izdajnik i prizna naša partiz. vojska i naš V.[rhovni] Š.[tab] kao jedina patriotska vojska i jedimo rukovodstvo ustanka; da prestane Lond. radio da populariše Dražu.

Kapetan[7] mi kaže da je lond. vlada slabo obaveštena o situaciji u Jugosl. i da je jugosl. vlada imenovanjem Draže htela da pokaže pred engl. vladom da ona nije čisto izbeglička vlada, nego da ima jednog ministra i neku snagu na terenu. Rekao sam mu da će se dovoljno uveriti da taj ministar radi sa 'okupatorima.

Oni vele (jugosl. poručnik Nedeljković je avijatičar) da od Malte do naše teritorije i natrag treba 7 sati letenja. To znači da bi za one prave trebalo i 10—12 sati tamo i natrag (to mislim ja na osnovu ovog što su govorili za Maltu).

U vezi sa Djedovim primedbama i sa onim što sam ti o tom pisao,[8] da dodam još neke misli.

Ako sam i ja smatrao da je stvaranje Pirol. brigade bilo nužno, treba ispitati da li je nužno ići dalje po toj liniji. Sad je već stvorena i Druga. Dao si inicijativu i za C. Goru, što su u međuvremenu oni i sami predložili iz Gl. štaba. Možda bi bolje bilo izmešati neke dobre partizanske i neke dobre dobrovoljačke jedinice u udarne partiz.[anske] i dobrov.[oljačke] brigade.

Drugo, mislim da Djed ne bi odobrio što smo kao značke u prol. brig.[adama] zadržali samo petokrake, a izostavili trobojke; zatim crvene zastave sa srpom i čekićem. Članovi V.Š.

[6] Ivan Milutinović

[7] Terens Aterton. On je bio tada major engleske vojske.

[8] Odnosi se na negodovanje rukovodstva Sovjetskog Saveza zbog formiranja Prve proleterske NOU brigade, preporučivanje saradnje sa izbegličkom vladom u Londonu i traženje izmena u proglasu Vrhovnog štaba namenjenom porobljenim narodima Evrope.

mislim takođe bi trebalo da povrate na svoje kape jugosl. trobojke.

Trebalo bi im predložiti da pošlju svoje pretstavnike ovamo nama, da ne bismo bili nasamo sa Englezima; neka to bude i neka zajednička saveznička misija pri našem V.Š. Imamo dovoljno oslobođene teritorije i dovoljna smo sila da se to ostvari. A i Djed bi mogao imati jednog svog čoveka kod nas. Neka ga, brate, spusti pa će sve ići glatko.

Mislim da bi CK trebao da iskoristi priliku četničke ofanzive u C. Gori pa da izda jednu deklaraciju koja bi bila u duhu nužnih korektura po Djedovim primedbama. Deklaracija za javnost, a jednu rezoluciju za part.[isko] članstvo.

Tvoje naređenje Gl. štabu mogli smo telefonom poslati samo do Šavnika. Veza postoji do Lukova, ali su tamo drugovi isključili telefon jer smetaju žice nekom čiči u čijoj kući stoji telefon! Tolika besavesnost! Stavio sam u depeši Gl. štabu i na to primedbu, ističući da se V.S. trudi da stvara i nove tel. linije, dok oni ukidaju i postojeće!

Bilo bi dobro da Djedi saopštiš imena i zanimanja svih članova NOO za C. Goru i Boku, da vidi da je stvar na širokoj osnovi.

Što se tiče rezerve goriva, nisi me dobro razumeo: ja sam mislio da bi braća mogli bacajući nam ostale stvari baciti i burad benzina, pa da se tako stvori rezerva — drukčije nema mogućnosti.

Jesi li tražio od Djeda da RKKA[9] odgovori na našu čestitku? To bi imalo silno dejstvo i vrednost. Zar nismo zaslužili?

U vezi sa onim na početku pisma javio mi se drug Komnen na telef. On kaže da je stvar čula jedna drugarica koja je držala konferenciju sa 'omladinom dan pre odlaska onih u Pljevlja i da su tu neki iz porodice onih koji su sutradan pošli u Pljevlja pričali o tome. Rekao sam da povedu istragu i bolje stvar ispitaju, naročito ako mogu pronaći ko je odavde preneo priču preko Tare.

Ovog časa dobili smo od Lukov.[skog] bataljona 1710 metaka, koji su bili negde skriveni — bili su nekad prodati za Sandžak, pa su ih sad Sandžaklije tražili i mi pronašli, a Sandž.fački] štab nam poklonio. Šaljemo ih odmah na front.

Tvoje direktive o boljim pripremama i jednoj komandi izgledaju već ostvarene.[10] Ipak smo sve primedbe poslati gde treba.

[8] Radnieko-seljačka Crvena armija

[10] Odnosi se na organizaciju borbe oko Kolašina. Vidi dok. br. 40 i 44.

Šaljem ti u prilogu prepis iz jednog pisma sandžačkog OK crnogorskom PK-u — radi se o situaciji u Sandžaku.

Pišem na vrat na nos — žurim na teren. Pretvorio sam se u pravog papanjinca. Napravio sam sad i nekoliko pari velikih čizama od ovče kože — sad nam noge na straži više ne zebu.

Tvoju poruku da držimo 60 ljudi kod Z.fabljaka] izvršieemo odmah.

S drug. pozdr.

S. F. — SI. N.

Tvoj
Šiki

Irina[11] — koja je takođe papanjinac, čak i na straži (osobito voli »kritično vreme« od ponoći do 2 sata) — pozdravlja te.

BR. 55

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 16 MARTA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA SANDŽAK ZA OBJEDINJAVANJE DEJSTAVA NA PODRUČJU SANDŽAKA I SADEJSTVO BJELOPOLJSKOG NOP ODREDA PRI NAPADU NA KOLAŠIN[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
16-111-42 godine

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA SANDŽAK

Nije imao pravo Crnogorsko-sandžački odred da formira Čjelopoljski odred. To pravo imaju samo glavni štabovi odjiosnih pokrajina. Tako su se pojavili na istoj teritoriji dva

[11] Irina Knežević

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arjivi CK SKJ, pod reg. br. 2079.

odreda: jedan bez vojske a drugi s vojskom. Sada smo prinuđeni da ukidamo jednu formaciju koja je bila odomaeena u istočnom Sandžaku. Dobro, u pogledu daljeg rada postupite ovako:

1) Formirati Štab Bjelopoljskog naroclno-os l obodilačkog partizanskog odreda. Štab odreda_ sačinjavaju: komandant Mile Peruničić, politički komesar Zižić,[2] zamjenik političkog komesara Boško Đuričković, načelnik štaba Velimir Terzić.

Odred će obuhvatati cijelu teritoriju Bjelopoljskog sreza.

Snage odreda sačinjavaće oni djelovi koji su do sada pripadali Crnogorsko-sandžačkom odredu.

Odred potpada pod Glavni štab narodnonoslobodilačkih partizanskih odreda za Sandžak. S obzirom da se sada u istočnom dijelu Sandžaka odigravaju krupni događaji, Glavni štab mora posvetiti veliku pažnju ovom odredu, pa ga i ojačati sa izvjesnim snagama. Ove potrebe trebao je na licu mjesta izvidjeti drug Jakić,[8] Dužnost je Glavnog štaba da usaglasi dejstvo svih snaga na teritoriji Sandžaka. Tome pitanju posvetiti veliku pažnju.

Štab Bjelopoljskog odreda i do sada je dejstvovao na toj teritoriji, koja postaje sve važnijom, pa smo i odredili starješinski kadar koji će odgovoriti svojoj dužnosti.

Zadatak je Bjelopolj. odreda:

Sadejstvo crnogorskim snagama pri napadu na Kolašin, obezbjeđujući se sa potrebnim snagama sa pi*avca Bijelog Polja. U ovom cilju snage odreda neka dejstvuju pravcima:

— Mojkovac—D. Štitarice—Trebaljevo—Kolašin;

— Femića Krš—Lubnica—Berane;

— dolinom Lima ka Beranama;

—• držati jak zastor prema Bijelom Polju. Znamo da odred nema toliko snaga da napada svim pravcima, a tako bi se oslabio, pa neka izabere za glavne snage najvažniji pravac, a na ostalim neka se privremeno brani. Jedna diverzija ka Beranama dala bi velike koristi ali onda kada se povede odlučan napad ka Koilašinu. Mi smo poslali odgovorne drugove da mobilišu potrebne snaige u Crnoj Gori. Štab Bjelopolj. odreda mora održavati tijesnu vezu sa snagama oko Kolašina. Ta veza ne smije biti slaba kao što je bila za vrijeme akcija

[2] Tomaš Zižić, narodni heroj, komandant Četvrtog bataljona Treće (sandžaoke) NOU brigade. Na prevaru je uhvaćen od četnika u selu Trnovu (zajedno sa Vladimirom Kneževićem-Volođom i Riiatom Burdževićem-Tršom) noću 1/2 oktobra 1942 god., svirepo ubijen na Baraćkom Brdu (srez Mrkonjić Grad) i bačen u jamu.

[3] Velimir Jakić

oko Mojkovca. Neka se štab premjesti ka Mojkovcu. Možda bi bilo najbolje na Slijepac Most. Ovo pitanje neka prostudira štab odreda.

Ovo naređenje direktno sprovedite Bjelopolj. odredu.

Odred treba da posveti veliku pažnju raščišćavanju pozadine i formiranju dobrovoljačke vojske i omladinskih četa. Od nesigurnih elemenata oduzimati oružje.

2) Glavni sandžački štab rukovodiće neposredno svim snagama koje se nailaze oko Pljevalja i Čajniča. Likvidirati četnike oko Pljevalja, primjenjujući i stroge represivne mjere. Konfiskovati sva imanja odbjeglih četnika.

Veliku pažnju posvetiti pravcu od Rudog. Tim pravcem mogle bi nadrijeti .izvjesne četničke bande. Pravac ka Čajniču je vrlo važan, jer on štiti oslobođenu teritoriju. Mi vidimo da se od toga pravca plaše Talijani, pa mogu preduzeti izvjesne aktivne mjere prema Cajniču. Vrlo je važno raščistiti stanje južno od Pljevalja. Treba uputiti sposobne jedinice i starješine koji će to raščistiti. Uzeti u štab lica koja su vojnički i politički sposobna da odgovore povjerenim im zadacima.

Za sada izbjegavati borbu s okupatorom, a svu 'oštricu uperiti protiv reakcije. Borbu s Talijanima primati kada se ona ne može izbjeći. Imati na umu da nije dovoljno samo »odbiti« neprijatelja, već mu treba oteti oružja i municije.

Jedinice pročistiti od kolebljivih elemenata. Pronaći te tipove i odmah ih strijeljati.

Povezati se sa Žabljakom i s Bjelopoljskim odredom i podnositi nam redovne izvještaje o vojno^politiokim pitanjima na vašoj teritoriji. Isto tako izvještavati i kakvo je vrijeme za akcije.

Primite na sebe da podignete telefonsku vezu od Čajniča, odnosno Metaljke na Meljak, a odavde ka Kosanici. Tim je pravcem postojala žandarska veza, pa se nova može bolje podići. Ovo smatrajte kao hitno.

Sve namirnice — veće količine — postaviti na sigurna mjesta, koja će, se moći i braniti.

3) Izviđati ka Rudom i izvještavati nas šta se radi u datom pravcu.

Glavni štab neka održava vezu sa našim djelovima u Garaždu. Od ikada je drug Jakić pošao iz Čajniča, ta je veza prekinuta, a to je velika greška. Čajniče i Goražde jesu vrata oslobođene teritorije, koja moramo držati i učvrstiti. Imajući to u vidu, moramo imati odgovarajuće snage koje će štititi te pravce.

Radite sa puno korisne inicijative. Kad na nešto odlučite, muški i energično to izvediite. Suviše ne cjepkajte snage. Pri

lom-e imati u vidu koliko može biti jaka neka banditska grupa. Oni se služe i obmanama. Napr., imamo jedan akt gdje jedan Četobaša javlja da ima na Zaborku 2500 četnika. Naravno, to je bila laž.

4) Dakle, sada je uređeno komandovanje i neće se pojavljivati neki izlišni odredi. Vas štab popunite stručnim sposobnim licima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab
načelnik štaba

BB. 56

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 16 MARTA 1942 GOD. NEVESINJSKOM NOP ODREDU O JAČINI USTAŠKIH SNAGA U BORCU I RASPOREDU NJIHOVOG AUTOMATSKOG NAORUŽANJA[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
16-111-42 godine

NEVESINJSKOM NARODNO-OSLOBODILAČKOM
PARTIZANSKOM ODREDU

Primili smo vaše pismo od 11-III-42 godine.

Slažemo se da pripreme za napad na Borač izvedete što prije. Isto tako i da treba likvidirati sve četničke bande.

O Botrču vam možemo dati izvjesne podatke:

Jačina Borčana do 1200 boraca sa oko 15 automatskih oruđa, raspoređenih: 4 u Mjedeniku, 2 u Pridvorici, 2 u Meličićima, 1 u Soderima, 2 u Šipovici i 1 u Jabuci. Najviše se plaše od napada u pravcu Mjedenika i od Gredelja. Straže najjače drže u Medeniku, na Gredelju, Jabuci, Šipovici i Vranjskom Dolu.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2078.

Spremaju se da napadnu na Kokorine i Površ:[2] sve radi pljačke.

Hrane imaju malo. Izbjeglice bježe u pravcu Sarajeva.

Municiju dobivaju iz Gacka i to noću idu za nju. Postavite im zasjede. Na pušku imaju oko 50 metaka.

Oni se isto tako plaše našega napada. O partizanima ništa ne znaju. Misle da su u ovim krajevima četnici. Gledajte dako proturite one letke.

Očekujemo delegata. Borčani se nadaju pomoći od hrvatske vojske. Zato zaista bi trebalo požuriti sa pripremama za jiapad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab, nač. štaba

BR. 57

PISMO VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 16 MARTA 1942 GOD. SEKRETARU MESNOG KOMITETA KPJ SARAJEVO KOJIM SE TRAŽI NABAVKA MUNICIJE, LEKOVA I DELOVA POTREBNIH ZA EMISIONU RADIOSTANICU VRHOVNOG ŠTABA[1]

Drugarici Okrugloj.[2]

Primili smo tvoje pošiljke sa medikamentima, ali nastojte da i dalje nabavljate razne lijekove, koje vam [tražimo][3] u priloženoj cedulji. Osim toga, molimo vas da nam hitno pošaljete /oko 100—120 baterija koje su nam neophodno potrebne, i to veoma hitno, za našu stanicu. Drugo, Tempo je kazao da ste tamo pripremili neki materijal, odnosno da je već sagrađena čitava stanica, i nastojte da nam to hitao pošaljete po pivim kuririma. Javite nam da li možete tamo nabaviti ciljevi za emis.[ionu] stanicu. Ako je stanica već sastavljena, onda je stručnjak treba ponovo rastaviti i po đjelovima ovamo poslati. Bilo ba dobro, ako imate dobrog stručnjaka za gradnje takvih stanica, da nam ga pošaljete.

[2] Na geografskoj karti nije nađeno.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 883.

[2] Olga Marasović

[3] U dokumentu piše: šaljemo.

Abo vi ne možete nabaviti dovoljno municije, usljed podхašjкanja novčanih sredstava, onda nam javite i mi ćemo vam poslati novaca, koliko budete trebali. Znajte da je municija najvažniji artikl, koji vi treba stalno da nabavljate po svaku cijenu. Zbog toga je i najvažniji vaš rad — među hrvatskim vojnicima i oficirima.

U prilogu vam šaljemo pismo za Hrvatsku[4] i nastoj da ga odmah otpremite.

S drugarskim, pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.S.

16-III-1942 g.

BR. 58

IZVEŠTAJ DELEGATA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE IVE RIBARA-LOLE OD 17 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O VOJNO-POLITICKOM STANJU U HRVATSKOJ, VOJVODINI I SLOVENIJI I PREDUZETIM MERAMA ZA ŠTO USPEŠNIJI RAD[1]

ZA *STAROG.*— 17.III.42

Dragi T.T.!

Iako još nemarna odgovora na zadnja pisma koja smo ti uputili, to ti se ipak javljam da te obavijestim o daljem razvoju ovdje kao i o novostima iz raznih krajeva. Nemoj se čuditi što ovog puta opet govorim u »jednini«, ali sam od prije desetak dana sam ovdje, jer je Bevc zajedno sa Angelom[2] otputovao na neko vrijeme u svoj zavičaj. No, o tome kasnije.

1. — Hrvatska. Sada se saznaju izvjesne pojedinosti o zasjedanju Pavelićevog »Sabora«, koje su dosta karakteri-

[4] Vidi dok. br. 52.

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 712.

[2] Ivan Maček-Angei, član CK KPJ. Po dolasku u Sloveniju postaje politički komesar Glavnog štaba NOP odreda Slovenije.

stične za ovdašnji politički položaj. Naime, na samom zasjedanju Sabora nije prisustvovalo 37 poslanika HSS-a. Onih ostalih 35 koji su došli odmah su, zajedno sa grupom starih starčevićanaca, obrazovali neku stidljivu opoziciju, koja je izašla s jednom deklaracijom u kojoj se od Poglavnika traži: 1. Oslobođenje dr Mačeka, 2. Raspuštanje konclagera i 3. Prestanak progona Srba i Zidova. U svome zaključnom govoru Pavelić se zadržao samo na prvoj tačci i upinjao se, kao mačka oko vrele kaše obilazeći, da objasni da je on Mačeka morao internirati u »njegovom sopstvenom interesu«. To je bilo sve. Sasvim je očito da vodeći HSS-ovci, iako ostaju u stidljivoj opoziciji prema Paveliću, ne misle na odlučnu borbu protiv režima: izvjesnu slobodu kretanja i vršljanja koju su dobili kao poslanici oni —• o tome svjedoče svi izvještaji — upotrebljuju radi organizovanja svojih punktova, i »Zaštite« u selima »radi kasnijeg -preuzimanja vlasti«. No, pri svem tom njima je naročito stalo da se ne raskrinka ovakav njihov pravi stav: 0 tome najbolje govori izjava nekih ljudi vrlo bliskih zvaničnom voćstvu HSS-a i Košutiću. a za koju sam baš danas saznao, koja pokazuje da ih je jako zabolio i u srce pogodio naš januarski proglas CK KPH u kome smo ih napali. Bez sumnje će takav naš stav, a to se već opaža, produbiti diferencijaciju u njihovim masama i izvršiti znatan pritisak i na samo voćstvo. Biće samo potrebno još čvršće insistirati na >tome i proširiti ito naše gledište, pa smo o tome i dali upute organizacijama, s tim, naravno, da istovremeno učine sve za povezivanje sa mjesnim prvacima HSS-a, sa njihovim masama i ostvarenje jedinstva u borbi.

Što se tiče Pavelićeve mobilizacije,, ona se sudara sve više sa rastućim otporom masa. U samom Zagrebu poziv vlasti za prijavljivanje tobože zbog »utvrđivanja očevidnosti«, a u kome se prijetilo prijekim sudom, svršio je tako 'da su morali po drugi puta objaviti »naknadni poziv«. Nedostatak je i ovdje bio velik. U selima oko Karlovca od 173 pozvanih u vojsku pred neki dan samo 3 (i slovima tri) su došli. Treba, naravno, imati na umu da je ovo rejm akcije partizana. Ali 1 iz drugih krajeva javljaju se slične cifre. Još jednom se po>-kazuje da samo od sposobnosti naših organizacija, a u prvom redu naših odreda u Hrvatskoj da se povežu sa masama vojnih obveznika i uključe ih u svoje redove, zavisi kako će proći mobilizacija. U tu svrhu naročito smo to još jednom podvukli svim organizacijama i štabovima odreda, i c>vih dana baš izdali poseban proglas upućen vojnim obveznicima, vojnicima i oficirima, sa pozivom bojkota mobilizacije i prelaska partizanima. Proglas je potpisao Glavni štab za Hrvatsku.

17.III.42

Dragi T.I.!

nemamo odgovora na zadnja pisma koja smo ti uputili, to ti se ipak
e obavestim o daljem razvoju ovije kao i o novostima iz raznih kra
se čuditi što ovog puta opet govorim u "jednini", ali sam od prije
sam ovdje jer je Revo zajedno sa Angelom otputovao na neko vreme
aj. No, o tome kasnije.

Sada se saznaju izvesne pojedinosti o zasjedanju Pavelićevog
e su dosta karakteristične za ovdašnji politički položaj. Naime, na
anju Sabora nije prisustvovalo 37 poslanika HSSa. Onih ostalih 35
i odmah su zajedno sa grupom starih Starčevićanaca obrazovali neku
oziciju, koja je izašla s jednom deklaracijom u kojoj se od Poglav-
1. Oslobodjenje Dr. Mačeka, 2. Napuštanje konclagera i 3. Prestanak
i Židova. U svome zaključnom govoru Pavelić se zadržao samo na
i opinjao se kao maška oko vrele kaše obilazeći da objasni da je
rao internirati u "njegovom sopstvenom interesu". To je bilo sve.
im je očito da vodeći HSSovci, iako ostaju u stidljivoj opoziciji prema Pa
ju ne misle na odlučnu borbu protiv režima: izvesnu slobodu kretanja i vri
ja koju su dobili kao poslanici oni - o tome svedoče svi izvještaji - upot
ljuju radi organizovanja svojih punktova i "Zaštite" u selima "radi kasni
preuzimanja vlasti". No, pri svem tom njima je naročito stalo da se ne rask
a ovakav njihov pravi stav: o tome najbolje govori izjava nekih ljudi vr
liskih zvaničnom vodstvu HSSa i Košutiću, a za koju sam baš danas saznao,
pokazuje da ih je jako zabolelo i u srce pogodio naš januarski proglas
CK KPH u kome smo ih napali. Bez sumnje će takav naš stav, a to se već opaža,
predubiti diferencijaciju u njihovim masama i izvršiti znatan pritisak i na
samo vodstvo. Biće samo potrebno još čvršće insistirati na tome i proširiti to
naše gledište, pa smo o tome i dali upute organizacijama, a tim naravno da istov
remeno učine sve za povezivanje sa mesnim prvacima HSSa, sa njihovim masama i
ostarivanjem jedinstva u borbi.

Što se tiče Pavelićeve mobilizacije, ona se sudara sve više sa
rast masa. U samom Zagrebu poziv vlasti za prijavljivanje tobože
zbo evidnosti", a u kome se pretilo prekim sudom, svršio je
tab irugi puta objaviti "naknadni poziv". Nedolazak je i ovde
Karlovca od 173 pozvanih u vojsku pred neki dan samo
došli. Treba naravno imati na umu da je ovo pejon akcije
ugih krajeva javljaju se slične cifre. Još jednom se poka
bnosti naših organizacija, a u prvom redu naših odreda u
vezu sa masama vojnih obveznika i uključe ih u svoje redove
oći mobilizacija. U tu svrhu naročito smo to još jednom podvuk
ijama i Štabovima odreda, i ovih dana baš izdali poseban prog
nim obveznicima, vojnicima i oficirima, sa pozivom bojkota mobili
aska partizanima. Proglas je potpisao Glavni štab za Hrvatsku.

Što se tiče partizanskog pokreta, u Lici i Kordunu nastavljaju
borbe. Pruga Zagreb-Split ne radi dalje od Gračaca već mjesec dana.
i partizanski odred, koji broji oko 1000 ljudi takodjer ima uspjeha
vrio teškom položaju zbog ishrane i morače se finansiski pomoći. U
rijeme ustaše su otpočele i veću "akciju čišćenja" u Slavoniji, sa
cijem da prije proleća očiste taj teren i spreče sjedinjavanje parti
Slavonije sa onima iz Korduna i Krajine. U tu svrhu obrazovali su po-
drug"/ vrag bi ih znao šta im je to, valjda neka grupa!"/ustaških i do
ih snaga kome je zadatak da popali i pokolje srpska naselja i živalj

Fotokopija početka dokumenta br. 58

Sto se tiče partizanskih pokreta, u Lici i Kordunu nastavljaju se žestoke borbe. Pruga Zagreb—Split ne radi dalje od Gračaca već mjesec dana. Primorski partizanski odred, jcoiji broji oko 1000 ljudi, također ima' uspjeha, ali je u vrlo teškom položaju zbog ishrane i moraće se finansiski pomoći. U zadnje vrijeme ustaše su otpočele i veću »akciju čišćenja« u Slavoniji, sa glavnim ciljiem da prije proljeća očiste taj teren i spriječe sjedinjavanje partizana iz Slavonije sa onima iz Korduna i Krajine. U tu svrhu obrazovali su posebni »Zdrug« (vrag bi ih znao šta im je to, valjda neka grupa!) ustaških i domobranskih snaga, kome je zadatak da popali i pokolje srpska naselja i živalj u dolini Save i do Papuka i obračuna s nama. Zadnjih dana vode se već žestoke borbe oko Daruvara i Čazme, tako da momentano nemamo veze sa našim Slavonskim štabom. — Prišli smo, preko Partije, i aktivnijem forsiranju pa/rtizanštine u Zagorju (Zagrebačka ioperativna zona po vašoj ranijoj podjeli). Do danas formirane su čete kraj Varaždina, kraj Kalnika i na Zumberačkom Gorju uz pomoć jedne bolje slavonske čete koja je već prešla iza Čazme na njihov teren, one će formirati bataljon, čiji je komandant, za sada, komandant 3 čete Slavonakog bataljona, jedan Španae.[3] Prema zadnjim vijestima, gorepomenute čete izgleda da su posljednjih dana već u faoirbi. Kod njih je akutno pitanje nestašica oružja.

U pogledu veza s [domobranskom] vojskom, još je slabo, iako postoje znatne mogućnosti. Ipak, postignuti su prvi uspjesi. Ovih dana je jedan satnik iz Zagreba,[4] sa dva vojna kamiona i desetinom vojnika, 2 sanduka municije i mitraljezom, mirno izišao iz grada i došao do partizanske čete koju smo- mu ranije označili. Već je u borbi. Njegov primjer imao je silan odjek u kasarni, tako da je to glavni predmet razgovora, i, naravno — istraga vlasti. S druge strane, pohvatane su i meke veze koje će nam biti vrlo značajne u pogledu informacija. Jednu od tih informacija — precizan plan dislokacije njemačkih trupa u N.D.H. — vam šaljem, a poslaću vam i dislokaciju' domobranskih i ustaških jedinica, kao i druge stvari koje budemo dobijali i koje će baš vama biti od koiristi.

Inače, primećuje se kretanje njemačkih transporata via Beograd i dalje. Izgleda da Ljubljana, Zagreb, Osijek i Beograd treba da postanu etapni gradovi za rat protiv Turaka. — Isto tako saznajemo da Hrvati spremaju novu ofanzivu na nas,

[3] Stipe Vukomanović-Pavle

[4] Božo Leiner-Stipe. Poginuo, kao komandir partizanske čete, na Kalniku 4 maja 1942 god., u borbi sa ustaško-domobranskim jedinicama »Kalničkog zdruga«.

svuida po Bosni. U tu svrhu spremaju navodno 22 puka: od ovih međutim 16 još čekaju na oružje iz — Njemačke. Prema mnogim vijestima, i ovo Njemaca što još ima biće uglavnom povučeno, a zadaću borbe protiv nas preuzeće Italijani i Hrvati. Zaista, strašne vojske! Pored toga, govori se mnogo i o potpunoj obustavi chdlnog saobraćaja, koji se — to je činjenica — svakodnevno ograničava.

Napokon je sprovedejno »evakuisanje« Hrv. ćaće[5] odavde. Otišao je "Vlado Šp.[6] s kojim smo prethodno o svemu detaljno po[raz]govorili, a pored njega smo uspjeli zadnjih daina na razne strane poslati i oko 35 ugroženih drugova koji su ovdje provaljeni i dugo se već krili.— Sa Vladom srao se dogovorili da se na terenu Glavnog štaba za Hrvatsku uspostavi i sekretarijat Hrv. ćaće, od njega, Vlade Mrtvaca,[7] koji je već duže tamo, i još nekog od članova plenuma CK koji su tari®. Dakle, oni će tamo biti politički centar, izdavati »Sič«[8] i »Vjesnik«[9] itd. Ovdje u Zagrebu ostaje, pored mjesne organizacije, i njihov povjerenik, drug G.[10] koji će služiti kao posrednik između njih i organizacija u sjevernom dijelu Hrvatske, a pored toga politički pomagati ovdašnjem MK. Kod toga je dobro došla decentralizacija koju smo sproveli stvaranjem Povjereništva hrv. CK za Slavoniju, a o kojoj sam vam javio već, tako da će Zgrb. biti dosta rasterećen u pogledu veza. Ovakvo rješenje pokazuje se jedino mogućim: ne samo da će nam spasti kadrove iz ove zagrebačke grobnice naših najboljih drugova (mnogo smo se plašili i za VI.[11] i tek sada odahnuli!), već je samo tako moguće i organizovati širok agitprop rad, koji je ovdje nedostajao, i obezbijediti pravilno rukovodstvo radom u oslobođenim rejanima i partizanskim pokretom.

Ono što je ovdje u Z. potrebnoi to je, samo dva-tri dobra i provjerena druga, koji će pomagati povjereniku G. u njegovom poslu. Stavili smo VI. u zadatak da takve ljude, nepo-

[5] Centralni komitet KP Hrvatske

[0] Vlado Španac-Vladimir Popović

[7] Vladimir Bakarić, tada komesar Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku. Glavni štab se u to vreme nalazio u Gorskom Kotaru.

[8] »Srp i čekić«. Kao organ PK KPJ za Hrvatsku i Slavoniju počeo je izlaziti septembra 1934 god., a 1937 god., po formiranju CK KPH, postaje organ CK. Do aprila 1940 god. list je izlazio neredovno, a od aprilskog savetovanja KPH počinje izlaziti jedanput mesečno. U 1941 god. izašlo je svega pet brojeva, poslednji je bio trobroj (3—4—5). »Srp i čekić« je umnožavan u 400—500 primeraka na oko pedeset mesta u privatnim stanovima komunista. Iz Zagreba se list rasturao preko punktova za sve okružne komitete.

[9] Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 14, primedbu 3.

[10] Grga Jankes

[11] Vladimir Popović

' r

znate ovdje, pošalje iz partizanskog rejona. I eto tako smo, poslije Beograda, »degradirali« i Z.! A bilo je skrajnje vrijeme.

^ 2. — Imamo novih vijesti iz *Dalmacije,* s kojom smo uspostavili vezu. Prema njihovom izvještaju i materijalima vidi se da tamo drugovi dosta aktivno rade, i da je masovno raspoloženje dobro. I tamo su imali (u Splitu) jednu težu provalu koja je odnijela skoro polovinu mjesne organizacije, a s njom i jednog od rukovodilaca — druga Borića.[12] Osim dvojice-trojice provokatora i izdajnika ostali su se dobro držali. Velika je nesreća ta, .da je kod Borića prilikom hapšenja pala i kopija njihovog decembarskog pisma Hrv. ćaći, u kojoj se govori 0 Brki. Tako su Talijani napokon provalili ovoga, i sada ga već muče i saslušavaju. Drugovi iz Splita javljaju da je tako propala i zadnja mogućnost da ga izvuku; mi smo im poručili da pod svaku cijenu uhvate neke talijanske više oficire ili funkcionere i ponude ih u zamjenu.

Sam politički položaj u Dalmaciji vrlo je zanimljiv. Voćstva HSS-a, SDS-a i sličnih grupa drže se — kao i svugdje — tako da su pukli pregovori između njih i naših. Veliku aktivnost razvijaju izgleda krugovi jugonacionalista, koji su Dražini eksponenti. U rejonu Knina i Sinja dejstvuju i četnici pod voćstvom nekog tipa Paje Popovića.[13] Prema obavještenjima dalmatinskih drugova i tamo je stigla neka misija iz Kaira koja je navodno nosila Draži direktivu da se »pomiri s nama«, 1 studirala mogućnosti za desant trupa.[14] O ovome ćemo dobiti preciznije podatke kioje ću vam javiti, a izgleda da je neka ozbiljnija petljavina. S druge strane, masovno raspoloženje u Dalmaciji je dobro. Ono dolazi do izražaja u demonstracijama naroda, naročito žena, protiv gladi i napadima na skladišta hrane (tu skoro u Makarskoj i Starom Gradu na Hvaru itd.), zatim u masovnoj sabotaži radnika (paljevine u Jadranskim brodogradilištima koje su nanijele štete od 3 miliotna lira, radnici rudnika boksita u Drnišu smanjili proizvodnju za 60% itd.). Partizanski pokret počeo je da se bolje razvija. Tako je mali Sinjski odred postao jak partizanski bataljon koji se sastoji od 3 čete od po 80 ljudi. Formirana je i

[12] Ivan Lavčević-Lucić, narodni heroj, tada član PK KPJ za Dalmaciju. Radio je ilegalno u Splitu, gde je organizovao sabotaže, atentate na okupatore i diverzije. Uhapšen je marta 1942 god. od karabinjera. U zatvoru je strašno mučen nekoliko meseci, ali ništa nije odao. Ubijen je 23 decembra 1942 godine.

[13] Jedan od organizatora četnika Draže Mihailovića u Kninskoj Krajini. Poginuo u borbi protiv partizana juna 1942 godine.

[14] Informacija o misiji izgleda da je bila netačna. Nije isključena mogućnost da je kakva grupica oficira bivše jugoslovenske vojske bila upućena četnicima od emigrantske vlade, ali Redakcija nije motgla to Potpuno tačno ustanoviti.

jedna četa u Kninu, šibenski odred broji oko 300 boraca.— Ove partizanske snage nalaze se i u akcijama, od kojih su najznačajnije: sukob kod Makarske pred mjesec dana u kome su naši zarobili 6 ustaša i 15 financa i zaplijenili jedan brod hrane. Zatim akcija Solinskog odreda u Dugopolju 31.1., prilikom koje su napadnuta i zaplijenjena 2 talijanska kamiona, posada pobijena, uništeno 150 telegrafskih stubova itd. III četa Primorsko-dinarskog odreda napala je i likvidirala žandarmerisku stanicu u Tijarici, porušila dva mosta, uništila vodovod koji snabdijeva Sinij s vodom i zadobila veći plijen. Poslije akcije ovoj se četi pridružio Ljubo Ivandić,[15] poštanski činovnik iz Jabuke, sa 620.000 kuna koje je digao s pošte. (Bravo.!)

Italijani se navodno spremaju na obimnije akcije protiv dalmatinskih partizana, koji im postaju sve neugodniji, i koncentrišu trupe u Splitu i Dubrovniku (navodno u svemu 4 divizije, ali mislim da će broj biti pretjeran). Italijani su u pregovorima stalno sa Dražinim ljudima i izgleda da su s njima sklopili i sporazum.

Eto, u takvoj situaciji u Dalmaciji još snažniji razvitak borbenog poleta masa koče izvjesne pojave i iskrivljavanja linije, na kojima se osjećaju tragovi starih dalmatinskih bolesti. Tu je prije svega još uvijek prilično sramežljiv stav prema voćstvu HSS-a i sličnih grupa, zatim prema četnicima (na terenu, iako rukovodstvo, u materijalima koje smo vidjeli, ima zasad uglavnom dobar stav), kao i jaki zaostaci oportunizma i sektaštva u samim našim redovima. Tako napr. sam PK za Dalmaciju nam javlja o nevjerovatnom oportunizmu organizacija sa Hvara i Brača, koje smatraju »da nije još vrijeme za otvorene akcije«, a imaju velik uticaj na mase. A drugovi u Starom Gradu iza zatvorenih prozora svojih kuća su posmatrali demonstraciju 300 žena protiv gladi i njihov napad na skladišta, te odbili da mu se stave na čelo i daju političko obilježje! Slične pojave, tj. kolebljivost i izvjestan opartunizam opažaju se i u vođenju partizanskih akcija, usljed čega su mnoge planirane akcija propale.— Svoje prste u svemu tome ima sigurno i »linija« antipartijskih elemenata u Dalm. koji danas iza leđa naših pregovaraju sa građanskim stranačkim voćstvima, stvaraju »sporazume« i stoje na gledištu »nije još vrijeme«.— U mome odgovoru drugovima iz Dalmacije, ukazao sam naročito na sve gornje stvari, koje su ioni sami pravilno uočili u svome izvještaju. Objasnio sam im opširnije našu današnju liniju, naročito po pitanju HSS-a i Draže, kao

[15] Kruno Ivandić

i шј«re koje treba preduzeti protiv antipartijskih elemenata i sabotera partijskih odluka i linije u samim našim redovima, pored tog mog odgovora odgovoriće im i Hrv. ćaća još detaljnije, poslao sam im materijal.

U pogledu partizanskog pokreta (čiji gro sačinjavaju još uvijek Srbi!) stvoren je Dalmatinski štab. Po sporazumu njegovom sa štaboim partizana u Drvaru, bosanski srezovi Livno, Bugojno, Glamoč i Tomislavgrad došli su u vojnom pogledu pod kompentemciju Dalmatinaca. Zato se i njihov odred sada zove »Dinarsko-iprimorski partizanski odred«, i obuhvata 2 sirijska bataljona, čete u Kninu, Solinu, nad Makarskom, te odred Šibenika, od kog su 200 boraca prešli na teritoriju Ličkog štaba po njegovom pozivu (a i bili su pritiješnjeni) i dobro se bore. Odred iz južne Dalmacije stavili su pod komandu Južnohercegovačkog odreda. Inače, oni sad imaju dakle partizansku vezu sa Drvarom, Ličkim štabom, a preko njega i Glavnim štabom za Hrvatsku (to je sad veza i za hrv. CK), a preko jiužnohercegovačkih snaga mogli bi urediti i direktnu vezu s vama. Mislim da bi to bilo vrlo korisno s obzirom da je Dalmacija baza iskrcavanja italijanskih četa koje mogu da budu upućene i na vas. U svome pismu obratio sam im pažnju na sve to i postavio za zadatak da učvrste sve te partizanske veze. U perspektivi povezivanja partizanskim putem, od vas sve tamo do Like, to je već znatan korak naprijed.— Dalmatinski drugovi traže sposobne vojne kadrove. Možete li vi štogod učiniti za njih?

3. — Slovenija. Još nemani vijesti od Bevca, ali javljam vam novo što smo saznali iod kurira s kojim je on otišao i kasnije »neslužbeno«.— Italijanska blokada Ljubljane i racija (koija još traje!) nije im donijela željenog ploda — bar do zadnjih dana. Sivi naši rukovodeći kadrovi, pa i niži kadrovi, živi su i zdravi. Jedino su znatno otežane veze s provincijom, zbog čega drugovi tamo preduzimaju izvjesne reorganizaciione mjere. Jasno je da ovakav rezultat ne bi bio moguć bez političkog položaja kakav danas tamo vlada, — u Zgrb. bi to ispalo sasma drugačije! Naša štampa, i za dane blokade, izlazila je redovno i radio funfccionisao[16] (čuju ga nažalost samo Ljubljana i okolina).— Partizanske akcije se nastavljaju. Ovih dana na glavnom putu Dobava—Ljubljana pucano je na auto u kome se nalazio general Auxilia,[17] šef talijanske vojne misije u Hrvatskoj, i njegov štab. Ubijen je njegov ađutant, jedan generalštabni major i šofer, dok se sam general izvukao. Talijani su vrlo bijesni na Slovence^ i govore da će ih i oni

[16] Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 83, primedbu 18.
[11] Na dokumentima se potpisivao: G. OxIIIa.

početi iseljavati. **U** Zagrebu **već** izbacuju iz stanova **slovenske** useljenike iz Štajerske d naređen je popis svih Slovenaca koji su očevidno postali »podokretni« (pošto ne znate dobro novi hrvatski jezik moram vam objasniti da to znači »subverzivni«). Dobro je da je Bevc otišao gore — napokon mu se ispunila šestomjesečna želja! — da o svemu porazgovori s drugovima i utvrdi stvari, a i radi toga što je i u blokiranoj Ljubljani sigurnije nego ovdje.

4. — Od *Mihajla* iz Bgrd. dobili smo pismo i dosta materijala. Šaljem vam u prilogu njegovo najnovije pismo (od 7.III), a ostali materijal, o kome on unutra govori, ne mogu vam iz tehničkih razloga poslati sada, već ću to učiniti sljedećom prilikom. No, i iz ovog pisma vidjećete uglavnom kakva je sad tamo situacija i kakve su muke našeg Mihajla koji je stvarno preopterećen. Ja sam mu već odgovorio na pismo, i obavijestio ga o svim novim stvarima (također i za onu u vezi s Bobijem, jer srno ranije prema njegovoj poruci mislili da je on preko Srpskog štaba dobio to isto pismo od vas pa mu ga nismo mi slali). Hoću da vas izvijestim samo o mjerama koje sam mu predložio u pogledu Vojvodine i njega samog, oslanjajući se na njegovo izvješće i naše ranije razgovore još dolje kod vas i ovdje s Bevcem. Rako od vojvođanskog PK nije ostalo ništa sem Toze[18] koji je negdje u Bačkoj, to smo riješili da se povjeri današnjem sekretaru jedinog preostalog OK (sremskog),[19] a koga je Mihajlo za to predložio u jednom ranijem pismu, da kao povjerenik, uz pomoć još koga od tamošnjih drugova, poradi na hvatanju veza i koordinaciji rada. U tome bi mu pomogao i njihov tehnički punkt u Bgrd. To Vdjvođansko povjereništvo trebalo bi da izgradi i poseban punkt u Zem.[unu] za vezu sa Ćaćom, kako bi rasteretili Bgrd. i Mihajla, a pored toga mora se povezati partizanskim putem sa Slavonskim štabom. Tako, dok ne bude moguće formirati jedno stvarno rukovodstvo za Vojvodinu. I njima bi bio preko potreban neki jači drug. Kadrovi, kadrovi i opet kadrovi — to je zahtjev i potreba odasvud. Zaista, mnogo smo ih izgubili.

U pogledu samog Mihajla i pitanja koje on postavlja u pismu, javio sam mu da kad uhvati vezu s Pelagijoim i društvom,[20] pođe k njima, pošto u daitašnjoj situaciji ne dolazi u obzir njihov dolazak u Bgrd., a da obezbijedi tehnički punkt

[18] Svetozar Marković-Toza, narodni heroj, tada organizacioni sekretar PK KPJ za Vojvodinu. 19 novembra 1942 god. teško je ranjen u borbi protiv okupatora i uhvaćen. Obešen je u Novom Sadu 9 februara 1943 godine.

[19] Sekretar Okružnog komiteta KPJ za Srem bio je tada Aćim Grulović.

[20] Odnosi se na Canu Babović i PK KPJ za Srbiju.

(jp

za veze u B. predajući to nekiom dobrom i provjerenom drugu. Mislim da ćete se i vi s tim. složiti, utoliko više što je sumnjivo jcoliko će još Mih. moći da se održi tamo. (Naime, zadnjih dana opet su velike racije i blokade u Beogradu. Čak je i ulaz u grad bio dva dana zatvoren. Kao represaliju za Kosmajca strijeljano je 150 ljudi, a Njemci su pored toga po ulicama pucali na prolaznike).

5. — Ukratko što se tiče *omladine.* — Javili smo vam uglavnom za Sloveniju i za zadnji uspjeh u Bgrd. Ovdje u Hrvatskoj znatno je slabije poslije smrti Vlahovića,[21] organizacija dobar dio razbijen, kadrovi mladi i neiskusni. Porazgovorio sam sa sekretarom PK,[22] koji također ide sa Hrv. ćaćom, detaljno. Na oslobođenoj teritoriji biće stvoren PK, u Slavoniii, pri partiskom povjereništvu i skojevsko. Napisao sam i uputio jedan cirkular svim organizacijama.— Za Sloveniju sam to učinio još ranije, poslije njihovog izvještaja.

6. — Ovdašnja provala još traje. Fati je na Savskoj cesti, Antonov i njegova žena na ustaškom redarstvu. Kod Fatija nisu našli ništa jer je u toku borbe uspio da sve spali. Po Antoniovoj .liniji još nema ništa što bi ukazivalo da govori. No, uprkos tome, mi još držimo sve mjere predostrožnosti, kako sa N.N. tako i sa drugaricom Starog itd. Ovo utoliko više što prema pismu koje je iz zatvora poslao jedan nas (inače se držao izdajnički, možda i prodao)[23] »Antonov sve priča«. Ovo primamo s rezervom, jer ga činjenice još ne potvrđuju, ali vodimo strogog računa.

Već smo vam zadnji put opširno pisali kakav je naš po^ ložaj ovdje, naročito u vezi s provalom i usljed nje. Nažalost, on se nije nimalo poboljšao. Nemam ni čestitog stana, ni čestitih dokumenata i prosto naprosto živi se »na sreću« iz dana u dlan. A međutim, positaje sve nezgodnije uslijed mobilizacije, kontrole vojnih dokumenata itd. Pored toga prema svim obavještenjima sprema se nov talas racija i blokada u Zagr. koji ustaše imaju namjeru »pročistiti« do kraja. Sprema se — navodno — hapšenje još 2—3000 ljudi.

Najgore je u svemu i to da, izgleda, Gestapo zna za mene da sam tu. O tome govore neke stvari i vijesti čak i od Mihajla.

U vezi sa svim tim, Bevc i ja sporazumjeli smo se pri njegovom odlasku da, u slučaju ako ne uspijem u najkraćem roku izgraditi ovdje neki »bunker« i dobiti solidne papire,

[21] Joža Vlahović

[22] Drago Sasa. Poginuo u borbi protiv Nemaca, kao član OK KPH za Gorski Kotar i Hrvatsko Primorje.

[23] Redakcija nije mogla tačno ustanoviti na koga se ovo odnosi.

napustim za neko vrijeme Zagreb. Mislili smo da idem s njim gore, ali nema nikakvog smisla da oba budemo tamo, pa smo odustali. Mislio sam na odlazak do Zem.funa], ali, izgleda, neću ići na duže vrijeme, već bih u najboljem slučaju mogao skočiti na dan-dva da se vidim s Mihajlom, što ćemo možda ostvariti još ove nedelje. Tako da bi mi jedino ostalo Sar. [ajevo].

Iskustvo ova već skoro tri mjeseca provedena ovdje pokazalo nam je da u sadanjorj situaciji ne možemo računati sa izgradnjom stalnog rukovodećeg centra tu, isto onako kao što to nije bilo moguće nii u B.[©ogradu]. To najbolje dokazuje i to što smo i Hrv. ćaću morali iseliti. Izgraditi čvrst tehnički punkt za veze i dolaziti s vremena na vrijeme ovamo — poneko od nas i poneko od Hrv. ćaće — to je za današnji period, izgleda, najrealnije rješenje.

U svakom slučaju ja ću pokušatvati do kraja da ostanem tu i da izgradim mogućnosti za opstanak. U slučaju da budem primoran na povlačenje — obezbijediću prethodno veze i drugo, naravno: — skočiću vjerovatno do Sar., a ako imaju i dalje dobru vezu s vama, možda i do vas. Gledaću na svaki način da *ne dođem,* (iako bih vas volio mnogo sive vidjeiti i porazgovoriiti), — ali može da se dogodi da se iznenada pojavim.

Čestitam mnogo Staram па sinu — geroju[24] (o tome ti piše drugarica) i pozdravljam vas sve.

Fisher[25]

[24] Odnosi se na Žarka Broza. On se za vreme napada na Sovjetski Savez zatekao u Moskvi, na školovanju. Kao sedamnaestogodišnji mladić javio se dobrovoljno u Crvenu armiju. Istakao se u borbama pri odbrani Moskve, gde je bio i teško ranjen. Marta 1942 god. bio je proglašen za heroja Sovjetskog Saveza.
Iva Ribar-Lola

BB. 59

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVICA-TEMPA OD 17 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O FORMIRANJU NOVOG BOSANSKOG PROLETERSKOG UDARNOG BATALJONA, PRETSTOJECIM ZADACIMA I MOGUĆNOSTI FORMIRANJA NOVE PROLETERSKE BRIGADE U BOSNI[1]

VRHOVNOM ŠTABU NAR. OSL. PART. I DOBR. VOJSKE JUGOSLAVIJE
(Drugu TITU)

Položaj

Primio sam tvoje naređenje od 12/III[2] koje je primljeno telefonom u Renoviei. Primio sam ga u Srednjem na dan 14 ov. mj. u dva sata poslije podne. U nedjelju ujutro (15 ov. mj.) naredili smo pokret bataljona i uveče istoga dana bili smo u Hasi. Juče (16 ov. mj.) stigli smo u sela koja ste nam odredili. Nažalost, i pored moje tvrdnje da će bataljon biti spreman za pokret kada se vratim iz Foče, to nije bilo. Prosto ljudi neće da malo potrče, i ukoliko trče, sve to rade bez plana i sve ispada bezglavo. Tako n.pr. Zenički bataljon još nije uputio svoju četu za brigadu. Naređeno je da u roku od 10 dana mora stići četa u Srednje, ali još je nema iako je prošlo evo i 13 dana. No to je normalno skoro kod svih naših štabova. Prosto nijedno naređenje ne možeš biti siguran da će biti izvršeno. Ne pomažu više kritike niti pak kažnjavanja. Moraćemo pristupiti smjenjivanju pa i strijeljanju pojiedinih odgovornih drugova. No o tome ću ti opširno javiti kasnije, a sada da nastavim o našem bataljonu i o njegovom kretanju. Čitav bataljon broji 200 boraca bez Zeničke čete. Javljale su se čitave čete da uđu u ibrigadu i pored jake propagande koja je naročito u Crnovrškom bataljonu uzela bila maha protiv ulaska u brigadu. Mi smo vraćali dobre borce iz razloga što nijesmo htjeli da 'oslabimo naše položaje. Bataljon je formiran 12 ov. mj. uveče na velikom zboru i priredbi koja je održana uz saradnju bataljona i mjesne organizacije SKOJ-a. Bilo je sjajno. Bataljon postrojen u velikoj sali predstavljao je takvu vojničku snagu da je ostevio dubok utisak na sve delegate iz svih četa

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 7184.
[2] Vidi dok. br. 41.

i na sav prisutni narod. Zbilja, svojom disciplinom i **svojom** uređenošću bataljon je pretstavljao pravu vojsku. Pošto sam primio raport održao sam jedan prilično dug politički govor. U govoru istakao sam sjajne borbe koje su te čete vodile sa okupatorima i ustašama za vrijeme od početka naših borbi. Istakao sam Romanijsku četu koja je u svojim borbama imala od početka osnivanja 84 mrtva. Istakao sam i druge čete i njihove herojske borbe protivu ustaša, pa sam čete pozvao na još jaču borbu ne samo protivu ustaša i okupatora nego i protivu izdajnika srpskoga naroda —• nedićevaca i dangićevaca. Objasnio sam potrebu ove borbe i pozvao bataljon da uđe u tu borbu sa onom istom hrabrošću sa kojom su ulazili u borbu protivu okupatora i ustaša. Kada sam im ponovio tvoje riječi [da] se mi nadamo da nijednome od njih neće ruka zadrhtati ako bude trebalo da puca i na svoga rođenoga oca, tada se zaorila čitava dvorana od jednog gromoglasnog: I NA OCA. Snažno i jednoglasno upravljalo je bataljon poklike drugu Staljinu i Crvenoj armiji, KPJ-u i drugu TITU.

Bataljon je pošao na put u nedelju i u nedelju uveče bio je u Hasi. U ponedeljak je krenuo dalje za Knežinu, gdje smo naišli na potpuno praznu Knežinu. Sve je bilo pobjeglo, pa čak i djeca i žene. Peta kolona razvila je takvu propagandu da brigade kiolju sve od reda. U Knežini smo našli svega dvije žene i patrole su pohvatale dva stražara koji su bježali i razoružale ih, pa ih sproivele do nas. Mi smo im vratili puške i uputili ih 'da se ništa ne plaše nego da redovno obavljaju svoju dužnost. Produžili smo u selo VRABCI I DONJE BABINE i tu smo naišli na istu situaciju. Sve je pobjeglo. Nigdje žive duše. Naše patrole i ovdje su uhvatile neke bjegunce po šumama pa su ih dovele do nas, mi smo im vratili puške i postavili ih na stražarsku dužnost. Jedino smo jednoga zadržali koji je bio ranije part.fizainski] komandir straže u Podromaniji, a sada je bio u pratnji Đure Đukića, ranijeg part. komandira čete a sada komandanta Glasinačkog četničkog odreda, koji je veliki bandit, a koji je umakao ispred naše patrole.[3] Danas pak već se vraćaju ljudi natrag kućama i mi smo preko njih pozvali Borka Radovića, kom.fandanta] Knež. bat., Savu Vdkovića, kom. Olovskog bataljona, neke komandire četa i neke borce na dogovor. Mislimo da Olovski bataljon ostane na položajima ako Olova i da u zajednici sa odredom »Zvijezdom«, pod čiju komandu oni treba da potpadnu, počne jače napade oko Olova i po mogućstvu upad u isto. Sto se tiče Knežinskog bataljona, mislim da on poitpadne

[3] Bura Đukić je u jesen 1943 god. poginuo kod Knežine boreći se protiv partizana.

/druga ruka/

novici.Primio sam
jutro /15 ov.mj./ nar
ćuće /16 ovmj./ stigli
da će bataljon biti spre
neće da malo potrče i u k
pr.Zenički
dana nora
normalno skoro
a će biti izvrš
njivanju pa i
kasnije a sada da
200 borca bez Zeni
propaganda koja je na
gadu.ki smo vraćali do
Bataljon je formiran 12 ov

enje od 12/13 koje je
14 ov mj.u dva sata poslije
bataljona i u veče istoga dana
ste nam odredili.Nažalost i
kada se vratim iz roče to nije bilo.Rosto ljudi
e to rade bez plana i sve izgeda bez rezve.Iako n.
bju četu za brigadu.naredjeno je da u roku od 10
je nema i ako je prošlo evo i 10 dana.ne to je
rosto ni jedno naredjenje ne mozes biti siguran
e niti pak kažnjavanja.Koracemo pristupiti smje-
govornih drugova.No o tome cu ti obširno pisati
aljonu i o njegovom kretanju.Citav bataljon broja
u se čitave čete da udju u brigadu i pored jake
om bataljonu izašla bila mana protiv ulaska u bri-
o s što mjesmo htjeli da oslabimo naše položaje
likom zboru i prireodi koje je održana uz sa-

adnju bataljona i mjesne org... bilo je sjajno.bataljon postrojen u velikoj se
li prestavljao je takvu vojničku snagu da je ostavio duboki utisak na sve dolazate iz svi
čete i na sav prisutni narod.Zbilja svojom disciplinom i svojom uredjenošcu bataljon je
prestavljao pravu vojsku.Pošto sam primio report održao sam jedan prilično dugi politica
govor.U govoru istakao sam sjajne borbe koje su te čete vodile sa okupatorima i ustašama
za vrijeme od početka naših borbi.Istakao sam romantičnu četu koja je u svojim bordama
išla od početka osnivanja 84 mrtva.Istakao sem i druge čete i njihove herojske borbe
protivu ustaša pa sam čete pozvao na još jaču borbu ne samo protivu ustaša i okupatora
nego i protivu izdajnika srpskoga naroda-kedićevaca i ljotićevaca.Objasnio sam potrebu
ove borbe i pozvao bataljon da udje u tu borbu sa onom istom hrabrošću sa kojom su ulazi
li u borbu protivu okupatora i ustaša.Kada sam im ponovio tvoje riječi sa mi nedamo da
bijednome od njih neće ruka zadrhtati ako bude trebalo da puca i na svoga rodjenog otca
kada se zacrila čitava dvorana od jednog bromoglasnog ! i ka oduševno i jednoglasno
upravljao je bataljon poklike drugu Staljinu i Crvenoj Armiji-u i drugu Titu.

Bataljon je pošao na put u nedjelju i u nedjelju u veče bio je u mestu [illegible]
[illegible] je krenuo dalje [illegible]

Fotokopija početka dokumenta br. 59

ood komandu Romanijskog odreda i da u zajednici sa njim iače dejstvuje na drumu od Mokrog do Han Pijeska. Mi pak sa batalj'cmom pomjeraćemo se prema Vlasenici. Naš bataljon kreće se u odličnom vojničkom redu. Vrlo teško možeš zaustaviti borce koji hoće da svakog četnika odmah strijeljaju. Bataljon svojim' nastupom i disciplinom djeluje silno na sve Četnike. Samo moramo razbiti ovaj strah, jer on rasipa čete i one bježe sa položaja. Tako je Olovski bataljon napustio danas položaje oko Han Pijeska i pobjegao prema Olovu svojim kućama. Borci izjavljuju da idu kućama da se stave pod našu komandu, a da neće da ih razoružavaju proleteri. Isto tako vraća se i Knežinski bataljon od Olova svojim kućama. Mi smo prema tome i napravili ovaj plan da se Olovski bataljon ostavi prema Olovu a Knežinski prema Sokolcu i Zljebovima. Po informacijama koje smo večeras dobili od nekih četnika koji bježe od Vlasenice, izgleda da su naši ušli u Vlasenicu, samo neki kažu da je ušao Brano Savić,'[1] a neki da je tamo Roćko[5] sa brigadom. Mi smo danas ušli i u Gornje Babine koje su takođe prazne. Najgore je što nemamo veze sa brigadom, premda smo im uputili odmah kurira, ali još nemamo nikakvog odgovora. Mi ćemo ići naprijed da bismo se sastali i uhvatili vezu sa Biroamskom grupom.

Ništa mi nijesi odgovorio u pogledu mojeg predloga da se formira drugi udarni bataljon od ljudstva sa Majevice i iz Šekovića. Ja ću formirati taj bataljon, pa ako vi odobrite, onda ćemo ga proglasiti udarnim proleterskim bataljonom.

Javili smo Krajini da se formirani proleterski bataljon prebaci do Zeničkog bataljona te da uđe u sastav nove brigade koja će se stvoriti od ovih bataljona. Javi da li je to pravilno i da li će se stvarati ta treća brigada. Komandni sastav brigade mi bismo dali. Napominjem da ta brigada ipak, i pored naše slabosti u Bosni, neće zaostati iza prvih dveju brigada.

Skrećem ti pažnju na izvjesne vrlo loše navike pojedinih drugova koji su došli iz Srbije i koji sa potsmjehom govore o bosanskim komunistima i rukovodiocima. Tako n.pr. istupanje druga Fiće, pa druga Jakšića, pa čak i samoga druga Arse prema rukovodiocima i bosanskim komunistima i njihovo nipodaštavanje svake njihove sposobnosti stvarno nije na svome mjestu. Sve ovo ja sam lično čuo i vidio, pa se ne slažem sa takvim postavljanjem stvari. Ovo tim prije što sam se uvjerio da u mnogim stvarima oni nemaju jasni pregled situacije i okrivljuju rukovodioce i za stvari za koje oni ne-

[4] Tada komesar Birčanskog NOP odreda.
[5] Rodoljub Čolaković

maju pravo ili za koje i ne znaju. Sve to, naravno, **nezdravo** djeluje i izaziva istu situaciju i na drugoj strani. Ja ću ti lično iznijeti sve te slučajeve čim dođem do tebe. Ima puno stvari koje ti moram iznijeti a koje sam primijetio.

Skrećem ti takođe pažnju da izvijestiš Glavni štab o čitavoj situaciji u Hercegovini kao i o situaciji na području Foče, Goražda i Kalinovika, te da se ti odredi upute da se obraćaju na Glavni štab, odn. na Operativni štab. Ovako ovdje niko ništa ne zna o čitavoj situaciji tamo, pa ako vi odete onda će ostati rasulo. Vi trebate naviknuti te odrede da saobraćaju sa Glavnim štabom jer ovako Glavni štab i nije nikakav štab.

U Sarajevu je provala i ona je zahvatila veće razmjere. Neki kurir je pao i on provaljuje,[6] a pošto su, ti kuriri sve znali to se provala razvija. Kuriri pričaju razne stvari iz ranijeg rada, pa provala ide. Ne znam do kolike je razmjere provala došla i da li je zaustavljena. Vjerovatno da će biti pala i moja drugarica,[7] ali to ne znam tačno.

S obzirom na čitavu situaciju u Bosni mišljenja sam da treba podmladiti rukovodeće kadrove, jer mislim da ima dosta dobrih drugova koji su zapostavljeni a koje treba uzeti na rukovodeće položaje. Ja ću ti drugom prilikom iznijeti potanko o svemu ovome i dati potrebne konkretne predloge.

Nemojte zakasniti sa naređenjem u pogledu našeg pokreta prema Ozreinu. Isto tako očekujem naređenje za put prema Makedoniji zajedno sa Đetićem.[8]

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

17 marta
Položaj

Tempo

[6] Odnosi se na kurira Jovanovića, zvanog: Kigi. On je održavao vezu naših partizanskih štabova sa Sarajevom, preko Trnova. Posle hapšenja odveden je u logor u Nemačku, a zatim prebačen u Norvešku.
[7] Olga Nakić
* Milovan Đilas

BR. 70

UPOZORENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 18 MARTA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA SANDŽAK NA MOGUĆNOST DA OKUPATOR UGROZI ŠAVNIČKI SREZ PRAVCEM PLJEVLJA—ĐURDEVICA TARA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
18-111-42 godine

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA SANDŽAK

Pravac Pljevlja—Đurđevića Tara postaje važan. Talijani imaju namjeru da uz pomoć četničkih bandi ugroze Šavnički srez tim pravcem. Bjekstvo četnika sa toga pravca nagovještava tu njihovu namjeru. Naravno, mi vjerujemo da u tome oni ne mogu uspjeti. Ali ovome pravcu treba obratiti pažnju. Isto tako biti spreman da se jedan vaš (najbolji) bataljon, u slučaju potrebe, može prebaciti u Zabljak. To bi bili djelovi sa pravca ka Đurđevića Tari?

Dobra vam je ideja što ste familije odbjeglih četnika poslali za njima u Pljevlja. To možete i dalje nastaviti. Mora se tome jedared stati na kraj. Isto se tako moraju primjenjivati i represalije.

Podnosite nam i pismene izvještaje o vojno-političkoj situaciji na vašem sektoru.

Recite Bjelopoljskom odredu da nam dostavi nešto od one municije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2442.

BR. 53

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVICA-TEMPA OD 18 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O OSLOBOĐENJU VLASENICE I NAREĐENJIMA UPUĆENIM PARTIZANSKIM ODREDIMA I DOBROVOLJAČKIM BATALJONIMA U ISTOČNOJ BOSNI

Objavljen u Zborniku, tom IV, knj. 4, dok. br. 32, str. 93.

BR. 62

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVICA-TEMPA OD 18 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI, S PREDLOGOM ZA DALJI NAČIN ĐEJSTVA PROLETERSKE UDARNE GRUPE

Objavljen u Zborniku, tom IV, knj. 4, dok. br. 33, str. 94—96.

BR. 63

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 19 MARTA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP ODREDA ZA FORMIRANJE DVA UDARNA BATALJONA I POJAČANJE POLITIČKOG RADA SA BATALJONIMA »BAJO PIVLJANIN« I »VOJVODA MOMČILO«

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 2, dok. br. 176, str. 383—384-

r

BR. 53

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 19 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O USPEŠNOJ BORBI PRVOG KOMBINOVANOG BATALJONA DURMITORSKOG NOP ODREDA PROTIV ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVICA

Objavljen u Zborniku, tom III, knj. 4, dok. br. 72, str. 208—210.

BR. 65

UPUTSTVO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 20 MARTA 1942 GOD. ŠTABU ČETVRTOG (KRALJEVACKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE O NAČINU IZVOĐENJA AKCIJA NA PRUZI SARAJEVO—RENOVICA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
20-111-42 godine = 8 časova

ŠTABU KRALJEVACKOG BATALJONA

Prostudirajte stanje neprijatelja poslije njegove poslednje neuspjele ofanzive. Imamo namjeru otsjeei od pozadine one neprijateljske djelove koji se nalaze na prostoru Sjetlina —Prača. Ovo zahtijeva jedan dublji, obuhvatni napad sa kracima:

— Vrhprača—Saračevo Polje—Nadžakov Gaj—Vitez i
— Bogovići—Hotičina—Vitez.

Posvetite ovome pitanju veliku pažnju. U ovom pravcu izvršite izviđanja. Ovu akciju portpomogao bi Kalimavički odred jednom demonstracijom ka Palama.

Stanje u predjelu sela Ponora nije raščišćeno. Tamo se nalaze neke nedisciplmovane čeite. Dobro bi bilo da se tamo

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2510.

prebaci Novakova četa,[2] pod uslovom da jedna sigurna jedinica kontroliše Praču kod Renovice. I ovo prostudirati i donijeti odluku. Čuvajte snagu od neprijateljskih bacača i artiljerije. Naprijed isturite samo osmatrače i po koji p. mitraljez, a ostale snage zaklonite.

Neprijatelja treba pustiti da se odmakne od svojih baza i vatrene osnovice, pa ga onda iznenadno napasti nekim vješto smišljenim manevrom. Vi ste duže na tom terenu i morate znati sve neprijateljske navike pri napadu.

Može biti korisno da se već od sada cio vaš bataljon prebaci oko Ponora, gdje bi preduzeo organizaciju dobrovoljačkih četa. I to prostudirat! pa nam javiti.

Mi mislimo da neprijatelj nema namjere da navaljuje u pravcu Orahovice, premda je to jedan vrlo važan čvor. On. bi tako rasturio snage i ne bi im mogao doturiti hranu i ostalo. Njegova glavna težnja- jeste Glasinac: Rogatica—Podiromanija. Tamo je i čitavog ljieta upravljao glavne napore. Raspitajte se o tome i javite nam.

Situacija u Glasincu:

Neprijatelj drži raskršće: Podromanija—Sokolac. Jačina: oko 1000 ljudi. Dalje, jedan bataljon prodro je do Han Pijeska, gdje je opkoljen. U Rogatici ima oko 1200 hrvat, vojnika. Pokušali su da se, u vezi sa dejstvom od Prače, spoje sa komorom koja im je dolazila od Podromanije, ali su poraženi kod Vragoiova: preko 150 mrtvih, zarobljeno 51, zaplijenjeno preko 30.000 metaka. Nažalost, ovo su sve razgrabile mještanske čete. U Rogatici ne njogu izdržati ni 10 dana ako im se ne doturi što hrane. Otuda put Podromanija—Rogatica za nas je vrlo važan kao izvor za snabdijevanje municijom i potrebama. Zato vaše prebacivanje na onu stranu bilo bi korisno. I molimo vas ovo prostudirajte. Mislimo da na toj vašoj gredi ima dosta snaga. Tu bismo mogli dosta brzo intervenisati, premda u blizini nemamo neku našu sigurniju jedinicu.

Naše brigade pravile su jedan pokret ka Han Pijesku, ali će se vratiti u Glasinac, za dejstvo na komunikacije, kako bi se Rogatica natjerala na predaju.

Po izvjesnim znacima neprijatelj namjerava da napusti Kalinovik.

Stanje na ostalim frontovima dobro je.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

[2] Odnosi se na Drugu četu Kraljevačkog bataljona, čiji je komandir tada bio Novak Kočović.

BB. 66

PISMO DELEGATA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I pV JUGOSLAVIJE IVE RIBARA-LOLE OD 20 MARTA 1942 GOD. PK KPJ ZA SRBIJU O NAJVAŽNIJIM ZADACIMA KOJE DRUG TITO POSTAVLJA PRED PK I OBAVESTENJE O USPEŠNIM PARTIZANSKIM BORBAMA U HRVATSKOJ[1]

ZA MIHAJLA. — . 20.111.42

Dragi druže!

Jučer sam primio tvoje pismo od 18, i milo mi je što sada veza među nama tako dobro funkcioniše.

Posle slanja mog zadnjeg pisma i sam sam — po privatnim vestima koje smo ovde čuli — pretpostavljao da za izvesno vreme nećeš biti u mogućnosti da pređeš na sastanak sa mnom. Ipak sam ti bio predložio onaj datum jer sam imao jednu zgodnu mogućnost za put. Ali, naravno, potpuno se slažem s tobom da u ovakvoj situaciji ne prelaziš i ne izlažeš se opasnosti — prema tome naš sastanak odlažemo za kasnije, na neodređeno vreme, kada nam obojici bude zgodno.

Obavestio sam Starog[2] i Marka[3] o tvojim porukama, poslao im tvoje pismo od 7.III i saopštio im rešenja na kojima smo se složili po pitanju Vojv.[odine] i samog tebe. Ovih dana poslaću im i sav ostali materijal iz Srb.[ije] koji sam od tebe dobio, tako da ćeš sigurno kroz izvesno vreme i od njih dobiti opširno pismo i dalje direktive. Ovog puta želim još da ti saopštim njihove zadnje poruke u pismu nama što se tiče rada kod vas. To su: 1. Posvetiti naročitu pažnju sada u nastupu ovog odlučnog proleća radu na reorganizaciji i što boljem osposobljeniu za borbu naših partizanskih odreda u Srbiji, i 2. Pojačati i proširiti rad među bugarskim vojnicima kod vas.

U perspektivi burnog razvoja narodnog ustanka u Srbiji, koji se može uprkos strahovitog terora koji kod vas vlada, očekivati u idućim mesecima, ovi su zadaci sigurno najvažniji. U svome pismu Stari napominje da će Vrh. štab, čim još bolje učvrsti svoje veze sa Seljakom,[4] poslati u njegovom pravcu i izvestan broj srpskih rukovodećih kadrova kao pojačanje.

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SK Srbije, pod reg. br. 1660.

[2] **Tito**

[3] Aleksandar Ranković

[1] Mirko Tomić, narodni heroj

Sto se tiče Bugara, on naročito podvlači potrebu da se prema njima postupa drukčije nego prema Nemcima i nedićevcima i da se učini maksimalno u pogledu agitacije među njima. Potrebno je diferencirati ih jasno od njihovih petokolonaških oficira.— Meni se čini, kao što sam ti u svome zadnjem pismu već pisao, da ste vi i drugovi iz Pokr.jajinskog] povjereništva] našli zaista u osnovi dobru meru u stavu prema njima. Moramo samo taj deo našeg rada još pojačati i šire razviti; u tome smislu i Stari upućuje na izdavanje jednog proglasa vašeg PK bugarskim vojnicima u Srbiji, kao i na izdavanje zajedničkog proglasa našeg i bugarskog Ćaće.[5]

Jasno je da izvršenje svih ovih, kao i drugih zadataka zahteva okupljanje PK i Glavnog štaba za Srbiju, i u tom pogledu mislim da je rešenje na kome smo se složili pravilno.

Sto se tiče, mog St.farog],[6] tu se slažem s tobom. Zaista postoje one dve mogućnosti za njega: ona koju sam ja predlagao i ona preko Seljaka. Šta više, mislim da bi bila i bolja ova *druga,* jer bi se mogao na taj način sa manje rizika izvući iz samog Beogr., naravno pod pretpostavkom da Seljak bude imao dobre veze sa Vrh. štabom, što izgleda da će mu biti moguće. Ja ću ti u svakom slučaju idući puta poslati jednu ovdašnju praznu legitimaciju za mog St. i propusnicu (za slučaj da vam se ukaže mogućnost za onaj put koji sam prvo ja predlagao), a poslaću vam i još dve-tri legitimacije i propusnice za ovamo da imate. Štambilje ću poslati u uzorku, pa ih vi izradite i udarite kad zalepite slike. Pored toga, mislim da vodiš kurs na to da mog St., ako bude moguće, šalješ preko Seljaka; u svakom slučaju voleo bih da ne ostane iza tebe u Bgrd.— -ako ikako bude moguće i zgodno—i da najdalje tada s tobom ode k Seljaku, a onda dalje. Još jednom, mnogo ti hvala, dragi Mihajlo, na svemu što si već dosad učinio za njega — i za ono što će još doći!

Ovde u Hrv.[atskoj] stvari počinju da se kreću, i mislim da smo prebrodili — u političkom pogledu — najteže vreme. Hrvatski partizani u Lici, na Kordunu i Primorju vode žestoke i vrlo uporne borbe u kojima su zadali teške udarce okupatoru i ustašama. U poslednje vreme oslobodili su sreska mesta: Vojnić, Korenicu i Donji Lapac, kao i Brinje u Primorju. Naše patrole nalaze se na 4 km od Karlovca, dakle 60 km zračne linije od Zagreba. Izvršeno je spajanje kordunaških i bosansko^krajiških partizana, koji zajedno opsađuju sada Slunj, zatim spajanje ličkih partizana sa Bosancima kod Drvara i Dalmatincima. Postavljen je zadatak i spajanje sa

[5] Centralni komitet
[6] Odnosi se na dr Ivana Ribara,

Slovencima preko Gorskog Kotara.— U Slavoniji i Zagorju, gde je partiz. pokret još znatno mlađi, počinju također značajnije akcije. Za novog komandanta ove zone postavljen je Steva (Šp.fanac]),[7] koji je ovde sretno stigao i — stari konspirator nije odlazio svome šefu dok se nije video s nama. On ovih dana ide na teren i mnogo te pozdravlja.

Ono što će biti od odlučnog značaja u Hrv. to je da se već primećuje masavno dezertiranje od sadašnje mobilizacije.[8] Ima već nekoliko divljih grupa »zelenog kadra« koje nam se javljaju. A počinje da bude »življe« i u samim kasarnama i vojsci. Ako se solidnije učvrste naše partorganizacije i partizanski štabovi ovde može se očekivati da kroz kraće vreme ni hrvatske mase neće zaostajati u oslobodilačkoj borbi.

Inače, što se tiče opšte situacije — miriše sve više, kako mi se čini, na gužvu oko Turske. Kampanja Nemaca oko navodne »boljševizacije« Irana, gomilanje Crvene vojske na turskoj granici, razni incidenti itd. dovoljno jasno ukazuju na ceo već poznati mehanizam ratne provokacije.— Jasno je da u slučaju otvaranja novog fronta tamo dole, naše zemlje, a pogotovo partizanski pokret u njima, dobivaju neposredan i odlučan internacionalni značaj prvog reda. U vezi sa svim tim nije bez značaja spomenuti ni to — za obaveštenje samo tebi — da je jedna nova anglo-jugosl. misija stigla u Dalm., gde navodno ispituje teren za »desant« trupa.[9] Draži su doneli neke direktive za »izmirenje« s nama, koje ustvari samo kriju njihov plan da osvoje rukovodstvo nad partiz. pokretom (vidi se da su daleko prevaziđeni razvojem u zemlji).

Javiću tvoju poruku u vezi sa radom naše radiostanice »Sl.[obodne] Jug.[oslavije]«.

Još pretprošli puta pitao si me za Ratka Sotir.—[10] Znam ga dobro. To je običan tip, čija je istorija ukratko ovakva: trockizer na univerzitetu, kada smo ga već bojkotovali, docnije agent jugosl. generalštaba i — istovremeno, izgleda — Gestapoa. Odmah po okupaciji hapšen — jedan dan — od Nemaca i pušten, izjavljivao glasno da je ljotićevac. Jesenas bio kao referent za štampu u štabu Dražinom, i već tada pokušavao da se dodvori nama.— Po mom mišljenju: biti potpuno nepoverljiv prema njejmu i ništa ne raditi s njim, jer ima dosta izgleda da je samo običan provokator.

Po pitanju Mak.fedonije] nadam se da ću ti moći poslati materijal sledeći put. U međuvremenu neka se Bobi spremi

[7] Ivan Krajačić

[8] Odnosi se na mobilizaciju vojnika u NDH za Istočni front. Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 201, primedbu 8.

[9] Vidi dok. br. 58, primedbu 14.

[10] Ratko Sotirović, obaveštajni oficir Draže Mihailovića

na odlazak, a ti ako imaš prepiše raznih dokumenata s Mak. kao i zadnjeg pisma bug.farskog] CK nama mu da prouči.

Molim te da mi javiš ako što znaš o stvari moje drup ce.[11] U prilogu jedno pisamce za mog St.

Ja ću izgleda uskoro na jedno putovanje odavde ali ti se pre toga još javiti (po dogovoru, u parne dana) i poslar najnovije što bude i ostalo: materijal za Mak., dokumente o kojima pišem itd.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Mnogo te drugarski pozdravlja
F-er

BS: Pošto od Steve čujem da stojite slabo s cigaretama, šaljem ti po istom kuriru 100 kom. »Rame«. Nadam se da ćeš uspeti da ih dobaciš do sebe!

BR. 67

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 20 MARTA 1942 GOD. KALINOVICKOM NOP ODREDU ZA VRŠENJE DEMONSTRATIVNOG NAPADA U PRAVCU PALA I FORMIRANJE JEDNOG UDARNOG BATALJONA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
20-111-42 godine

KALINOVICKOM ODREDU

1) Vaše snage pasivno stoje na položajima, ne pokušavajući da makar vatrenim prepadima potpomognu akciju naših djelova u dolini Prače. Znači nikakva veza nije ogarantovana između ova dva sektora, a to mora biti.

[11] Vidi dok. br. 10, primedbu 15.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2082.

Mi namjeravamo otsjeći one neprijateljske djelove oko prače od pozadine — Pala. To bi uslijedilo jednim napadom od Vrhprače preko Nadžakova Gaja ka Vitezu kao i krakom od Bogovića ka Vitezu. Vi bi trebali povesti jedan demonstrativan napad u pravcu Pala. Ovo prostudirajte, pa nam o tome iznesite vaše mišljenje i mogućnosti koordinacije u radu.

2) Produžite rad na organizacionim pitanjima i učvršćivanju jedinica. Formiranje udarnog bataljona jest jedna neminovnost. To će vam omogućiti vaše učvršćivanje i blagovremeno stavljanje na čelo svih događaja.

Nastojtei da se veza sa Sarajevom što prije uspostavi.

Primite naše pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

P S

Neprijatelj je pokušao da se spoji Prača—Rogatica, ali je potpuno potučen: preko 150 mrtvih i oko 100 zarobljenih.

BR. 68

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 21 MARTA 1942 GOD. ZA FORMIRANJE ROGATICKOG NO DOBROVOLJAČKOG ODREDA

Objavljena u Zborniku, tom IV, knj. 4, dok. br. 34, str. 96—**97.**

BR. 70

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 21 MARTA 1942 GOD VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU U KOME MOLI DA BUDE SMENJEN SA DUŽNOSTI NA PRIVREMENOM AERODROMU KOD ŽABLJAKA[1]

Zabljak, 21 mart 1942

Dragi Tito,

U času kada smo se nadali dobrim vestima sa Kolašinskog sektora, dobijamo rđave vesti. O nastaloj situaciji izveštava te štab odreda. Ja sam toliko umoran da nemam šta da dodam. Četa Pivljana, koja je jedanput već bila pobegla s položaja i jedva zadržana, pa onda iz nje škartirano 26, sada je ponovo dezertirala. Razoružani su u Boanu, gde se opet čine pokušaji da se vrate na front. Municije, kako javljaju, ima vrlo malo, mitraljezi i bacači ostali bez municije.

U ovakvoj situaciji, možeš misliti da me moje uzaludno čekanje ždere iz više razloga. Vezan ovde, a mogao sam obići sektor, gde bi svakako bio nešto učinio za jačanje morala kod ljudi. Radeći celi dan u štabu, gde je puno posla a samo jedan odgovoran drug, a noću na terenu, ne spavajući i gladujući, dogurao sam dotle da se jedva mičem. Iscrpljen sam do kraja. Nije mi lako da te za to molim, ali toliko sam isceđen da te moram moliti da me vratiš i da ovamo na moje mesto pošalješ koga drugog, jer me ovde nema ko zameniti.

Je li moguće da Djed ne uviđa da bi makar jedna pošiljka, ali brza, imala vrednost jedne uspešne i važne ofanzive na jednom važnom sektoru?

Sve vas pozdravlja
Šiki

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 671.

w

BR. 70

IZVEŠTAJ **DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVICA-TEMPA OD MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU** TITU **O USPEŠNOM DEJSTVU PROLETERSKE UDARNE GRUPE I REORGANIZACIŠKIM MERAMA KOD PARTIZANSKIH I DOBROVOLJAČKIH ODREDA U ISTOČNOJ BOSNI**[1]

VRHOVNOM ŠTABU (drugu Titu)

Konačno večeras su stigli Koča i ostali Operativnog štaba proleterske udarne grupe. Oni su očistili Srebrenicu, Drinjaču i Bratunac, što ćete vidjeti iz njihovih izvještaja koje vam prilažem. Na zajedničkom sastanku sa njima donijeli smo sljedeće zaključke:

1.) Da se u Srebrenici i rudniku Sasama zadrži jedan bataljon iz Proleterske brigade (Užički). Zadatak ovog bataljona bio bi da sprovede evakuaciju radionice i materijala za izradu bombi, te da patrolira u pravcu Fakovića.

2.) Da drugi[2] bataljon iz Prolet. brigade (Kragujevački) ostane u Bratuncu sa zadatkom da obezbijedi evakuaciju nekih dvanaest vagona duvana, te da patrolira duž Drine.

3.) Da Majevički bataljon, sastavljen od tri čete iz Majevičkog odreda u jačini 150 pušaka i jedne čete Birčanskog odreda u jačini od 50 pušaka, ostane u Drinjači sa zadatkom da potpomogne zvornički front i da patrolira duž Drine.

4.) Da ostalih pet[3] bataljona iz prolet. brigada zauzmu određene položaje prema vašem naređenju.

5.) Da se bosanski Udarni bataljon smjesti u rejonu Donje Babine[1]—Vrabci te u zajednici sa Knežinskim bataljonom organizuje dobre zasjede na drumu Sokolac—Han Pijesak. Istovremeno da pomogne Olovskom bataljonu oko Olova.

6.) Da se od preostalog ljudstva iz Majevičkog i Birčanskog odreda stvore dvije do tri pokretne čete koje će se smjestiti u Vlasenici i služiti kao posada i rezerva za sve položaje.

Bataljoni koji ostaju u Drinjači, Bratuncu i Srebrenici radiće politički i pomoći će organizovanju pozadine. Ovi ba-

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 7185. Dokumenat je pisan verovatno 22 marta (vidi tom IV, knj. 4, dok. br. 35).

[2] Ne odnosi se na formaciski red bataljona Prve proleterske brigade, jer je Kragujevački bataljon po formaciji bio treći.

[3] Odnosi se na Drugi bataljon »18 oktobar« Prve proleterske NOU brigade i sva četiri bataljona Druge proleterske NOU brigade.

taljoni ostaće tu za kratko vrijeme dok se ne organizuje pozadina i dok mi stvorimo meke pokretne čete sa kojima ćemo zaposjesti te položaje duž Drine kako bismo se obezbijedili od upada raznih Nedićevih bandi. Ali ukoliko bi pravac nadiranja udarnih brigada[4] bio prema Srbiji onda mi ne bismo povlačili bataljone sa tih pozicija nego bismo zaposjeli čak i Fakoviće i Skelane. Zato je potrebno da nas podrobno izvijestite o daljim pravcima našeg kretanja.

Situacija na frontu prema Han Pijesku znatno se. popravila. Bataljoni se već uglavnom prikupili. Mi šaljemo patrole po selima te prikupljaju borce koji su se bili razbjegli kućama. Svi bataljoni na tom sektoru stavili su se pod našu komandu. Formirali smo novi Vlasenički N.O. dobrovoljački odred koji se sastoji od Milićkog, Derventskog i Vlaseničkog bataljona (u sastav ovog posljednjeg bataljona ući će i jedna četa iz Planinskog bataljona). U Stab odreda ušli su Rade Jakšić kao komandant, Rajko Čelonja kao njegov zamjenik, Svetozar Kosorić[6] kao politkom i Dušan Jovanović kao njegov zamjenik. Stab odreda biće ujedno i operativni štab na tom sektoru (Han Pijesak). Na ovom sektoru nalazi se još i Krajiški odred[6] od koga ćemo mi napraviti jedan bataljon pokretan, partizanski, pošto iščistimo nesigurne elemente. Komandanta toga odreda, kapetana Markovića, mislimo uzeti za načelnika Operativnog štaba za Istočnu Bosnu. Njega poznaje Cana[7] i kod njega su se naši drugovi u Beogradu krili. Ovaj bataljon za sada će biti na Han Pijesku ali biće pod neposrednom komandom Operativnog štaba.

Birčanski odred dopunjujemo sa novim baitaljonima: Donjo-zalukovički, Cikotski i Papraćski. Naravno, pošto su svi

[4] Prva i Druga proleterska NOU brigada

[5] Za vreme bivše Jugoslavije po ubeđenju je bio komuniste, ali nije pripadao KPJ. Bio je u raznim četničkim i dobrovoljačkim jedinicama, ali uvek je ostao na liniji oslobodilačke borbe. Zbog toga su ga kasnije ubili četnici.

° Ovaj Krajiški odred formirala je vlada Milana Nedića od Srba iz Bosanske Krajine izbeglih u Srbiju pred ustaškim terorom u toku 1941 godine. Marta 1942 god. ovaj odred pod komandom Predraga Markovića, kapetana bivše jugosl. vojske, upućen je u Istočnu Bosnu za borbu protiv partizana. (Nedić i njegovi ljudi nisu znali da je Marković bio još predratni simpatizer KPJ). Po dolasku u Istočnu Bosnu, zahvaljujući političkom radu jedinica Proleterske udarne grupe, s jedne, i ličnom zalaganju Markovića, s druge strane, čitav taj odred prešao je, bez borbe, na stranu partizana. Odred je rasformiran, a njegovo ljudstvo raspoređeno u proleterske i bosanske udarne partizanske jedinice.

Predrag Marković-Alimpije poginuo je januara 1944 god. u Istočnoj Bosni, na Konjuh pl., u borbi protiv Nemaca, kao komandant Južnomoravske brigade.

[7] Cana Babović

bataljoni u -ovom odredu vrlo mali a ima svega šest, mi ćemo stvoriti jedno četiri dobra bataljona. U Štab ovog odreda ulaze Miloš Zekić kao komandant i Brana Savić kao politkom, dok njihove zamjenike nismo još odredili. Ovaj štab biće operativni štab za sektor prema Kladnju i jednim dijelom prema Zvorniku.

Srebrenički četnički odred koji je zauzimao položaje prema Zvorniku razbježao se svojim kućama, ali je intervencijom Majevičkog bataljona i Pere Đukanovića, komandanta toga odreda, to osipanje zaustavljeno i ljudstvo se vraća na položaje. Pero Dukanović je javno bacio kokardu pred sto pedeset četnika, na što su i oni to isto uradili i pjevajući otišli na položaje. Mi mislimo da stvorimo od bataljona toga odreda novi Srebrenički N.O. dobrovoljački odred sa Perom Đukanovićem kao komandantom toga odreda. Politikama još nismo odredili,

Olovski bataljon potpašće pod komandu Odreda »Zvijezda« i zauzeće položaje prema Olovu. U sastav ovog bataljona ući će i jedna četa Planinskog bataljona. Na taj način se Planinski bataljon rasformira, pošto ima svega dvije čete od kojih jedna ulazi u sastav Vlaseničkog a druga u sastav Olovskog bataljona.

Knežinski bataljon ulazi pod komandu Romaniskog odreda. Pod komandu istog odreda potpadaće i I Sokolovićki bataljon (partizanski) i II Sokolovićki bataljon (dobrovoljački).

Proglasili smo opštu mobilizaciju i izdali naređenje da se svaki borac ima u roku od 48 sati vratiti u svoju četu pod prijetnjom strijeljanja.

Sjutra polazi naš Udarni bataljon na određeni mu položaj. Zajedno sa njim ide Seljo[8] koji ima na licu mjesta da organizuje dobre busije na drumu Sokolac—Han Pijesak, da organizuje akcije sa svih strana Olova pomoću Olovskog, Nikšićskog i Vareškog bataljona i da organizuje sa Mokranjskim bataljonom dobre busije na drumu Mokro—Sokolac.

Sjutra i preksutra polazi Operativni štab Proleterske udarne grupe na iodređeni položaj. Tamo će naći Peru Kosorića koji je već obaviješten o njihovom dolasku i zadacima koji stoje pred njima. On će obezbijediti svakodnevne veze sa Seljom, sa Glasinačkim bataljonom (Pavičići) i sa Gučevskom četom.

Roćka[9] ćemo zadržati ovdje na organizaciji pozadine, jer osim Kulturnog[10] ovdje nema niko koji bi mogao uspje-

[8] Slobodan Princip-Seljo, narodni heroj
[9] Rodoljub Colaković-Roćko
[10] Avdo Humo

šno i brzo izvršiti postavljene zadatke. Dosadašnjeg komandanta Birčanskog odreda (Španca[11]) poslali smo u Romaniski štab kao zamjenika komandanta, a Mladena Cvitkovića, dosadašnjeg zamjenika komandanta Romaniskog odreda, postavili smo za zamjenika komandanta u Odredu »Zvijezda«. Druga Jovu[12] iz Odreda »Zvijezda« pozvali smo ovdje u agitprop pri PK. Cvijetina Mijatovića uzeli smo u Operativni J štab. I

Uglješa[13] sjutra ide za Han Pijesak da na licu mjesta J izvrši raspored trupa, a ja ću kroz dva dana otići do Drinjače f da izvršim organizovanje Majevičkog bataljona. A onde čekam vaša naređenja o daljem pokretu ili prema Ozrenu-— Majevici ili prema Makedoniji.

S drugarskim pozdravom

S F — S N

Tempo

BR. 71

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 23 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O STANJU NA SEKTORU KOLAŠIN—MOJKOVAC[1]

Zablj.tak] 23/III

Dragi Tito,

Napunilo se mesec dana mog uzaludnog čekanja. Ne čudi mi se ako sada više verujem da neće biti nego da će biti. Šteta je teška što nije već dosad bilo. Šteta će možda biti vrlo, vrlo

[11] Odnosi se na Tanasija Mihailovića, metalskog radnika iz Niša, borca španske republikanske vojske. On je jedno vreme bio politički komesar Trećeg bataljona Šeste (istočnobosanske) NOU brigade. Sa te je dužnosti bio smenjen zbog raznih grešaka i određen za borca u istoj Brigadi. Krajem septembra 1942 god., za vreme teških uslova života Brigade, dezertirao je četnicima. Međutim, posle nekoliko meseci ponovo se vratio i prijavio Štabu brigade. Vojni sud ga je osudio na smrt i kazna je izvršena streljanjem decembra 1942 god. na Majevici.

[12] Oskar Danon

[13] Uglješa Danilović

[1] Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 707.

se na [illegible]

[illegible]anju.

[illegible]renu bio sam
[illegible] polovinu
[illegible] smanjivali se
[illegible] 30 ljudi. Od pre
[illegible] dana [illegible] opet
[illegible] o 60 ljudi sa dva vod-
[illegible]. Sad treć' naranac da
ih hranimo. Ima li ikakvog
izgleda da ti ljudi ne stoje
uzalud, da [illegible] sav ovaj napor
nije uzaludan.

Prestao [illegible] o
[illegible] s njima, pa me
to zabrinjava. Nisam se slagao
s Budinom formulacijom da
je partizanska l. Gora u pi-
tanju, ali izgleda da ona dvojsta

[illegible] u [illegible].

[illegible] se samo
[illegible] se silno
[illegible] i Dalma-
[illegible] to pove-
[illegible]ete. Da

da [illegible]
[illegible]elacivanju.

Italijani pos[illegible]
biti akcioni u [illegible] ima
(Paljenje Boljanića, [illegible] do
[illegible]). Sta u ovoj situaciji
[illegible] se i oni [illegible] poremeć
od Plevalja i Nikšića?

Nije li moguće da poslete
nekog koji ima vojničkog smisla
i znanja da radikalno zahvati
u ovu krizu? Ko, kitur nisu
vojnici ..

Poslednja 2-3 dana više se
odmaram, ali je [illegible] se osećam
teško iscrpljen. Izdržaću dok
god hoćeš, — samo ako ima
ikakvog izgleda na [illegible]. Ima
li ga?

[illegible]

teška — da ne upotrebim jači izraz — ako ne bude najbližih nekoliko dana.

Izveštaji sa sektora Kolašin—Mojkovac sve su gori.[2] Čini mi se da ima mesta svakom strahovanju. Uprkos tome da smo im prenosili sve vaše naredbe i direktive, da smo i mi slali neprekidno direktive i savete u istom duhu, sve je otkazalo, i ljudstvo i komandni sastav. Umesto da opkoljavaju, svude su se davali -opkoljavati, svuda su nasedali prepadima i prevarama. Ostali bez municije i za aut.[omatska] oruđa i za puške, a ostali i bez morala.

Nikakvog plana, nikakve saradnje; četnici ratuju na partizanski način, a naši kao vojske koje se ne snalaze u takvom ratovanju.

Na mom terenu bio sam neko vreme pustio polovinu ljudi kući, tj. smenjivali se nedeljno po 30 ljudi. Od pre nekoliko dana držim opet stalno 60 ljudi sa dva vodnika. Sad već moramo da ih hranimo. Ima li ikakvog izgleda da ti ljudi ne stoje uzalud, da sav ovaj napor nije uzaludan?

Prestao si da mi pišeš o razgovorima s Djedom, pa me to zabrinjava. Nisam se slagao s Budinom[3] formulacijom da je partizanska C.[ma] Gora u pitanju, ali izgleda da ona doista počinje da dolazi u pitanje.

Nema velikih poteza, sve se samo krpi. Za to vreme borbe se silno razvijaju u Hercegovini i Dalmaciji. Nikoga nema da to povezuje, da pravi veće pokrete, da vrši prebacivanja.

Talijana' počinju od Pljevalja biti -aktivni u raznim pravcima (paljenje Boljanića, ekskurzija do Vrulje[4]). Šta u ovoj situaciji ako se i oni ozbiljnije pokrenu od Pljevalja i Nikšića?

Nije li moguće da pošljete nekog koji ima *vojničkog smisla i znanja* da radikalno zahvati u ovu krizu? Dido, Mitar nisu vojnici.. .

Poslednja 2—3 dana više se odmaram, ali još uvek se osećam teško iscrpljen. Izdržaću dok god hoćeš — samo ako ima ikakvog izgleda na stvar. Imali ga?

Drugarski te pozdravlja

Siki

[2] Vidi tom III, knj. 2, dok. br. 184.

[3] Budimir Tomović-Buda, narodni heroj, sekretar PK SKOJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak, član PK KPJ za C. Goru, Boku i Sandžak i član CK SKOJ. Poginuo 20 marta 1942 god., zajedno sa narodnim herojem Bajom Sekulićem, u borbi protiv četnika na Crkvini, kod Kolašina.

[1] Vidi tom III, knj. 2, dok. br. 184.

BR. 72

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 23 MARTA 1942 GOD. ŠTABU ROGATICKOG NOP ODREDA ZA EFIKASNIJU BLOKADU ROGATICE[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
23-111-42 godine = 15 časova

ŠTABU ROGATIČKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG DOBROVOLJAČKOG[2] ODREDA

Stanje neprijatelja u Rogatici je teško. Doturanje hrane avionima nije dovoljno. Vojska je demoralisana. Pitanje predaje Rogatice je pitanj-e dana.® Ovo samo pod uslovom da se spriječi dolazak pojačanja u Rogaticu. Da [bi] mjere blokade Rogatice bile efikasnije, preduzmite sljedeće:

1) Pojiačati trupe ma zasjedama: s. Kula—s. Kovanj. Čelne zasjede treba da propuste neprijatelja, pa kad ovaj dođe u sredinu rasporeda zasjeda, onda se stupa u dejstvo sa sviju strana.

2) Dok se vode borbe na puta, oko Rogatice treba ostaviti samo slabiji zastor, koji neće dozvoliti neprijatelju da izađe iz varoši.

3) Organizovati svake večeri niz malih prepada na pojedine objekte oko Rogatice, te na taj način neprijatelja uznemiravati. Imati u vidu da neprijatelj nema, ili ima vrlo malo, municije za bacače (4) i topove **(2).** Posadu na Lunju treba takođe uznemiravati.

Po izjavi vojnika koji su se dragovoljno predali, vojnici samo traže priliku da nam se prvom prilikom predaju. Kažu da bi to i do sada učinili da su znali za partizane i dobrovo-

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2446.

[2] Naredbom Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 21 marta 1942 god. formiran je Rogatički narodnooslobodilački partizanski, a ne dobrovoljački odred.

[3] Neprijateljska posada u Rogatici nije se predala, naprotiv, ona je vodila upornu odbranu. Cak ni deo snaga Proleterske udarne grupe, koji je upao u grad i vodio ulične borbe, nije mogao da savlada utvrđene otporne tačke u centru grada. Jače snage iz Proleterske udarne grupe za oslobođenje Rogatice nisu se mogle odvojiti, jer su bile angažovane na drugim sektorima, u čišćenju Istočne Bosne.

ljačku vojsku. Iz ovoga vidite koliko mi vojnički i politički gubimo ako dozvolimo da se zavedeni vojnici strijeljaju poslije predaje. Za ovakve postupke strijeljaćemo sve nasilnike, gtabovi i komande odlučiće ko treba da se strijelja. Moramo se pokazati disciplinovanom vojskom, koja se bori za slobodu našega naroda.

Podnosite nam izvještaj o akcijama i svim prilikama kod vas.

Uspostaviti sigurnu kurirsku vezu. Vezu održavati i sa našim ostalim snagama u Glasincu. Izvještavati nas o akcijama u pravcu Han Pijeska.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

BR. 73

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 24 MARTA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP ODREDA O NAČINU IZVOĐENJA NAPADA NA KOLAŠIN

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 2, dok. br. 189, str. 422—423.

BR. 72

PREDLOG PROJEKTA ORGANIZACIJE PIONIRSKIH JE DINICA KOJI JE VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU PODNEO VLADIMIR SMIR NOV MARTA 1942 GODINE[1]

FROJEKAT

Organizacije pionirskih jedinica pri proleterskim brigadama.

1. Zadaci ovih jedinica.	Pionirske jedinice imaju uglavnom da posluže kako svojom spremom tako i materijalom i alatom za razoravanje komunikacionih objekata (železnica i drumova). Sem toga ove jedinice moraju biti sposobne da omoguće prelaz preko reka pomoću plovnih mostova za najveće opterećenje — tovarni konj, tj. za oko 150—170 km/m u razmaku od 10 m.
2. Broj ljudstva konja.	Minera ili rudara I klase — 2 Minera ili rudara II klase — 4 Pomoćnika — 4 Konjovodaca — 4 Komandir — 1 Konja tovarnih — 4 Svega vojnika 14 i 1 komandir konja tovarnih sa samarima 4.
3. Materijal i alat.	Eksploziv trotil (ekrazit) — 40—50 kg Eksploziv kamniktit ili titanit — 40—50 kg Kapsle br. 8 — do 100 kom. Fitilj sporogoreći (poželjno dupli) 50 m. Klešta univerzalna za kapsle i fitilj — 1 kom. Bakarni šiljak — 1 kom. Baštun drveni od 1,50 m — 1 kom. Šibica — 10 kut. Lopata sa držaljama — 8 kom.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 16397.

Ovaj predlog je podneo Vrhovnom komandantu drugu Titu inž. Vladimir Smirnov, verovatno u drugoj polovini marta 1942 godine. (Drug Tito je bio još početkom marta postavio Smirnovu zadatak da radi na formiranju jednog pionirskog odeljenja pri Vrhovnom štabu i pionirskih jedinica pri Prvoj i Drugoj proleterskoj NOU brigadi.)

w

Lopata bez držalja	— 2 kom.
Krampova sa držaljama	— 8 kom.
bez „	— 2 kom.
Testera balvanskih od 1,50 m	— 1 kom.
„ „ >, 1,00 m	— 1 kom.
Sekira većih sa držaljem	— 1 kom.
„ manjih „	— 2 kom.
Čekića od 3—4 kg sa držaljama	— 3 kom.
Čekića kovačkih od 1,50 kg.	— 1 kom.
Mašina[2] ručna, mala	— 1 kom.
Nakovanja malih (do 3 kg)	— 1 kom.
Breh-štanga[3] čeličnih 8—10 kg	— 2 kom.
Čelika za ručno bušenje, osmougaonog:	
od 1,50 m	— 6 kom.
od 1,20 m	— 4 kom.
Konopaca kudeljnih F 12—15 mm	—3X15 m.
Jege[4] za testere	— 6 kom.
Turpija za alat	— 1 kom.
Šatorska krila za pokrivanje eksploziva na tovaru	—- 2 kom.
Vreća (harari) za sitan alat	— 6 kom.
Klamfi F 14 mm	— 100 kom.
Eksera od 150 mm	— 25 kg.
Petrolejskih ručnih fenjera	— 4 kom.
Rezerva petroleja	— 1 kanta.

Predviđene količine alata i sitnog materijala dovoljne su za izvršenje rušenja pruge i druma u svim prilikama u brdskom terenu. Količine eksploziva, koje će se stalno nositi sa sobom — dovoljne su za rušenje svakog objekta (kamenog, betonskog ili gvozdenog) otvora do 30 m. Za rušenje mostova većih otvora, naročito gvozdenih — treba mnogo veća količina trotila (ekrazita), kdja treba da bude doturena na • položaj u momentu stvarne potrebe.

4. Izbor ljudstva. Stručno ljudstvo — mineri I i II klase — trebalo bi potražiti među drugovima u brigadama, a naročito u Rudarskoj četi I brigade. Ovi ljudi su već vični rukovanju sa eksplozivom i bušenju mina i njihova

[2] Odnosi se na pionirsku električnu ručnu mašinu za paljenje mina.
[3] ćuskija, poluga
[4] trouglaste turpije za oštrenje testera

	obuka bi se svela na davanje instrukcija za uspešnije dejstvo eksplozija i za izabiranje povoljnih mesta za akciju. Isto tako ovi ljudi su vični radu sa drvetom, što je važno za izradu prelaza preko reka. Konjovodci treba da su rođeni Bosanci Sandžaklije ili Zlatiborci, jer od njih se zahteva vičnost u vezivanju tovara na konjima, što je od velike važnosti za sigurnost transporta uopšte, a eksploziva naročito. Neko iz ekipe treba da se razume u kovanju i oštrenju alata, što bi se moglo periodično obavljati ili u nekoj usputnoj kovačnici u selu, ili pomoću predviđenog ručnog kovačkog alata. Komandir trebalo bi da bude isto čovek od struke, rudarski ili minerski majstor ili još bolje tehničar ili student tehnike (građevinske).
5. Trajanje obuke i organizacije.	Ako bi se mogla sastaviti ekipa ljudi predviđenog stepena stručnosti — njihova obuka bi se mogla završiti za 15 dana.
6. Program kursa.	1. Opšti pojmovi o radu sa eksplozivom 2. Rušenje otvorene pruge i druma 3. Rušenje manjih objekata (do 30 m otvora) 4. Rušenje tunela 5. Rušenje velikih mostova gvozdenih i arm. betonskih 6. Izrada plovnih prelaza 7. Zajednički rad na iznalaženju najpraktičnijeg načina utovara materijala i alata na konja i izlasci na postojeću prugu i drum radi diskusije na licu mesta oko objekata.[5]
7. Tehnička baza za snabdevanje pionirskih jedinica.	U mestu sedišta Vrh. štaba ili Gl. intendanture treba stvoriti tehničku bazu za snabdevanje pionirskih jedinica i za kontrolu utroška materijala i alata. Baza mora biti snabdevena dovoljnom količinom ispravnog alata i što većim količinama materijala kako eksplozivnog tako i za građenje plovnih prelaza.

[5] To jest: radi praktičnog pokazivanja kakve objekte treba birati i na koji način ih rušiti ili opravljati.

U bazi treba da je spremljen jedan ili dva kompletna mosta u demontiranom stanju, s tim da bi se moglo u najkraćem vremenu doturiti sve na mesto budućeg prelaza.

Dobro bi bilo izabrati još neka naseljena mesta u blizini kojih bi mogao da dođe u obzir eventualni prelaz, pa i tamo pripremiti izvesnu dužinu plovnih mostova.

Što se tiče građevinskog alata, njega baza treba da ima na raspoloženju toliko, da ako bi se ukazala potreba preduzimanja većih radova (napr. popravka ili raščišćavanje porušene pruge ili druma, ili izrada prepreka naš dr.umu u ravnici i na otvorenom mestu itd.) za izvođenje kojih bi se mobilisalo okolno: stanovništvo ili bi se odredila na rad obližnja partizanska jedinica —• pitanje alata bilo bi rešeno automatski i ne bi kočilo rad.

Skoro sav potrebni inventar i dosta materijala, smatram, moglo bi se pronaći u Čajniču, Foči i na Brodu i skoncentrisati u Foči u prostorijama duvanskog magacina,[6] jer se taj magacin nalazi blizu pruge i druma i eventualni transport bi se obavio u najkraćem roku.

[8] U ovim prostorijama je kasnije (verovatno početkom aprila 1942) Vladimir Smirnov oformio malu tehničku bazu.

BR. 72

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 24 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU POVODOM OBEĆANE POMOĆI IZ SOVJETSKOG SAVEZA[1]

Zabljak
24/III

Dragi Tito,

Kod ovakve situacije prema izveštajima koje danas dobijaš, ja ti nemam šta dodavati.

Samo jedno: Pitaj Djeda misli li ili ne misli slati pakete. Ako misli, onda neka ih hitno šalje. To bi ovde situaciju radikalno izmenilo. Treba ipak i to da se zna: hoće li ili neće — mesec dana je već. prošlo.

Zdravo!
Šiki

BR. 76

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVlCA-TEMPA OD 24 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O USPEŠNOM STVARANJU DOBROVOLJAČKIH JEDINICA U ISTOČNOJ BOSNI I O POTREBI DA SE PO JEDAN BATALJON IZ PROLETERSKE UDARNE GRUPE ZADRŽI U SREBRENICI I DRINJAČI ZA VOJNO-POLITICKI RAD

Objavljen u Zborniku, tom IV, knj. 4, dok. br. 35, str. 98—*99*

[1] Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 708.

BR. 72

SU PARTIZANI I CIJI SU ONI PRETSTAVNICI« — ČLANAK OD MARTA 1942 GODINE[1]

KO SU PARTIZANI [I ClJ]I SU ONI PRETSTAVNICI

Kad su nemački i italijanski fašistički osvajači porobili i rasparčali Jugoslaviju blagodareći izdaji na.jsih] domaćih izroda, Komunistička partija Jugoslavije pozvala je sve njene# [nar]ode na borbu protiv svih zala koje je fašistička okupacija sobom donela. [Ona] je bila jedina politička stranka koja nije kapitulirala pred neprijateljima] naše nacionalne slobode i nezavisnosti, [već ustala] protiv razbojničkih pljač.[kaških] krvožednih ugnjetača. Objavljujući rat njima, Komunistička partija obj[avlju]je rat i svima onim izrodima koji su se stavili njima na službu. To[s]u: [Parveijić u Hrvatskoj, Ljotić, Nedić, Pećanac u Srbiji, Sekula Drljević u Cr.fnoj] Gori itd.

Stavljajući se na čelo svih naroda Jugoslavije protiv fašističke tiranije, Komunistička partija je dala samo nov dokaz da je jedina ona istinski branilac interesa i budućnosti naroda. Ona je samo produžila svoju raniju borbu za prava i slobodu svih naroda Jugoslavije.

Komunistička partija kratko vreme po okupaciji pristupila je formiranju partizanskih odreda i povela ih u oružanu borbu protiv tuđina-zavojevača. Kad je fašistička Nemačka podlo i verolomno napala na SSSR, Komunistička partija je pozvala sve narode Jugoslavije na oružanu borbu protiv fašističkog okupatora i njegovih slugu. Ona je to učinila jer je bila svesna da tim napadom rat dobiva sasvim drugi karakter. Rat koji se vodi između fašističke Nemačke i SSSR-a nije običan rat. To je rat protiv fašističkih osvajača, neprijatelja slobode i nezavisnosti malih naroda. To je borba na život i smrt između dva načela, između propovednika srednjevekovne tiranija, rasne i nacionalne mržnje, bezgranične eksploatacije radnog naroda, političkog bespravlja i zverskog uništavanja svih tekovina kulture s jedne strane i branilaca slobode, nacionalne nezavisnosti i bratstva naroda sveta, kulture i napretka čita-

[1] Original, bez potpisa, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4729.

Redakcija nije mogla utvrditi ko je od članova Vrhovnog štaba pisao ovaji članak, niti njegov tačan datum. Pretpostavlja se da potiče od marta ili aprila 1942 godine.

Dokumenat je na više mesta oštećen, pa je ta mesta Redakcija dopunila u uglastim zagradama.

vog radnog čovečanstva s druge strane. Pitanje je bilo **postavljeno** ovako: ili će Hitler porobiti Evropu i pretvoriti je u veliku tamnicu naroda, ili će SSSR uništiti fašističku tiraniju i omogućiti narodima Evrope kulturni, materijalni razvitak u slobodi i miru.

Dakle, borba koju SSSR vodi protiv fašističkih napadača nije samo njegova borba. To je borba svih porobljenih naroda Evrope, kojima je Hitler oteo nacionalnu nezavisnost i pretvorio ih u bespravno roblje koje ima da tegli u jarmu za fašističke okupatore. To je borba koja se vodi u interesu čitavog čovečanstva koje voli slobodu i napredak. Prema tome dužnost je svih naroda sveta, u prvom redu Evrope, da tu borbu pomogne svim svojim silama. Nedostojno je časti jednog naroda da u borbi u kojoj se rešava njegova sudbina, od koje zavisi sva njegova budućnost, stoji po strani skrštenih ruku i da takvim svojim stavom pomaže porobljivaču i ugnjetaču svoje zemlje. Malo je želeti pobedu SSSR-a i njegovih saveznika, malo je mrzeti neprijatelja. Potrebno je aktivnom borbom ubrzati propast Hitlera i njegovih slugu. Svaki onaj koji mirno gleda kako fašistički okupator izvlači iz naše zemlje sva njena dobra i upotrebljava ih za snabdevanje svoje vojne mašine jeste pomagač Hitlerov, bez obzira kako on taj svoj stav objašnjava.

To nije mogao biti stav Komunističke partije, partije radničke klase, partije koja na svojoj zastavi je ispisala iste one ideale za koje se bori SSSR. Pravilno shvatajući interese svih naroda Jugoslavije, ona ah je pozvala da stvaraju narodno-osiobođilačke partizanske odrede i da aktivnom borbom, bez obzira na žrtve, pomognu veliku i pravednu borbu koju vode narodi Sovjetskog Saveza protiv omraženog fašističkog osvajača. Ona je u te odrede pozvala sve rodoljubive i poštene ljude naše zemlje, bez obzira na nacionalnu, klasnu, političku i versku pripadnost, ukazujući im da se u ovoj borbi radi o sudbini sviju nas. Ona je otvoreno rekla čitavoj našoj javnosti da se tu ne radi o stvaranju komunističkih odreda, već da se radi o borbi za nacionalno oslobođenje svih porobljenih naroda Jugoslavije od fašističkog jarma.

Na poziv Komunističke partije pohrlili su u partizanske odrede najverniji i najhrabriji sinovi svih naroda Jugoslavije, koji su znali da narod koji čeka da mu drugi donese slobodu na tanjiru nije ni dostojan te slobode. U partizanske odrede stupili su u prvom redu ^inovi radničke klase, seljaci, trudbenici i poštena inteligencija,-svi oni koji istinski vole svoju zemlju i kojima leži na srcu budućnost njihovog naroda.

Partizanski odredi stvoreni su širom Jugoslavije: u Sloveniji, u Hrvatskoj, u Bosni i Hercegovini, u Srbiji, u Crnoj

Gori i Vojvodini. Od sitnih grupa i četica koje su bile slabo naoružane, nastali su veliki odredi snabdeveni oružjem otetim od neprijatelja, odredi koji su zadali i zadaju osetljive udarce neprijatelju. Oni su već do sada zapisali dosta slavnih stranica u istoriji naroda Jugoslavije i oprali sa našeg imena onu ljagu koju su mu naneli petokolonaši u aprilu 1941 god. U svojoj teškoj ali slavnoj borbi, oni su svojim a[kcijama] ometali fašističkog okupatora u pljačkanju naše zemlje, uništavali [su ži]vu snagu neprijatelja^ branili narod od terora fašističkih okupatora [i četnič]k'ih bandita, Ljotićevih, Nedićevih i Pećančevih krvoloka. Ali ne samo [to,—g]de god su stigli oni[2] su u narodu budili veru u bolje dane, mobilisa[li za] borbu kako- na frontu, tako i u pozadini, sve što je [za] borbu sposobno [,žigo]sali sve fašističke sluge i svom snagom suzbijali šovinističku mr[žnju ko]ju je fašistički -okupator preko domaćih izroda raspirivao.

Svojom junačkom borbom partizani su dokazali da su oni istinski pretstavniei svih naroda Jugoslavije, njegova oružana snaga, koja se zajedno sa SSSR-om i njegovim saveznicima bori za nacionalno oslobođenje, za bolju budućnost čitavog čovečanstva, pa dakle i svih naroda Jugoslavije. Oni već danas pretstavljaju snagu koja zabrinjuje fašističke okupatore i nateruje strah u kosti njihovim slugama u Jugoslaviji. S razvijanjem borbe koja je danas u jeku na Istočnom frontu, nema sumnje da će partizanski odredi pod rukovodstvom Komunističke partije postati ogromna snaga kojoj niko neće moći odoleti, pod partizansku zastavu doći će još veće mase koje je izmučio režim fašističke okupacije. Doći će svi oni koji su svesni, koji su iz našeg krvavog iskustva naučili da se samo borbom protiv fašističkih zverova može skratiti stradanje i ublažiti telesne i duševne patnje. Nije daleko dan kada će partizanski odredi postati velika partizanska vojska predvođena pravim narodnim sinovima koji su u sadašnjoj borbi dokazali da su dostojni da vode narod. U vatri partizanskih borbi iskovane su stotine odličnih komandanata, komandira i političkih komesara, koji su se pokazali ne samo kao junaci, već i kao dobri poznavaoci vojnog posla. Narodi Jugoslavije mogu s potpunim pouzdanjem gledati u budućnost. Njihovi partizanski odredi pod rukovodstvom Vrhovnog štaba za Jugoslaviju izdržali su mnoge bitke i prebrodili mnoge teškoće. Ne može biti nikakve [sumnje] u to da će oni, pomognut! od svega što je čestito i rodoljubivo i napredno u našoj zemlji, savladati sve teškoće na svom slavnom- putu i da će s čašću poneti svoju slavnu partizansku zastavu kroz sve zemlje Jugoslavije.

[2] partizani

Ko su četnici i zašto se oni bore

Pored narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda, koji aktivno vode borbu u svim zemljama Jugoslavije protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu, postoje u izvesnim delovima Jugoslavije, kao Srbiji, Bosni i Hercegovini, vojne formacije pod imenom četnici. Njih ima dve vrste: četnici Koste Pećanca i vojno četništvo pukovnika Draže Mihailovića. Postavlja se pitanje: ko su oni i zašto su uzeli oružje u ruke i gde to oni vode te žestoke borbe o kojima oni često pričaju.

Da prvo vidimo kako stoji stvar sa četnicima Koste Pećanca:

U bivšoj Jugoslaviji, za vreme raznih protivnarođnih režima, pored vojske, policije, žandarmerije i raznih tajnih policijskih agenata i doušnika;, postojalo je ,i »Četničko udruženje« pod voćstvom »vojvode« Koste Pećanca. U njega su bili učlanjeni po našim manjim mestima birtaši, kasapi, ljudi neodređenog [zanimanja], lumpen proleteri, koji su voleli da se oblače u četnička odela, da se kite redenicima i bombama. Njihov jedini zadatak je bio da brane protivnarodne režime od svih demokratskih i slobodarskih pokreta, da služe za vreme izbora kao banda koja teroriše i premlaćuje opozicionare. Sve su .to oni radili po nalogu svoga »vojvode« koji je za te »junačke« podvige primao iz dispozicioncg fonda teške pare. Po selima upisivali su se u to udruženje seoske gazde i krčmari, trgovčići i đilkoši. Pored njih bilo [je i nešto] malo poštenih selj[aka, narojčito u Istočnoj Bosni, [koji su uze]li ime četnik zbog one tradici[je koju] je to ime uživalo. Ali to niukcliko ne znači da i oni, ti pošteni [seljaci,] nisu bili puko oruđe reakcije.

Početkom dvadesetog veka st[varane] su u Srbiji prve četničke organizacije koje su svoje članove sla[le u Mjakedoniju da se bore protiv turskog apsolutizma. U njih su regruto-[vani ma]hom mlađi ljudi iz svih srpskih krajeva koji su, nošeni istinskim [patriojtizmcm, te mržnjom prema dotrajaloj turskoj carevini, išli u Makedofniju] misleći da ginu za oslobođenje makedonskog naroda. Ustvari oni su [bili ojružje u rukama velikosrpske buržoazije koja je bila bacila oko [na Ma]kedoniju. Ali bez obzira na te osvajačke namere velikosrpske buržo[azije] ti četnici borili su se doista protiv jedne reakcionarne, feudaljne d]ržave i njihova borba bila je napredna. U toj borbi bilo je pravih podviga, zbog čega se još i danas pominju imena mnogih mladih junaka koji su ostavili svoje kosti u makedonskim gudurama, zbog čega je ime četnik bilo ugledno sve dok ga bandit Pećanac nije uzeo- kao svoju firmu za okupljanje raznih plaćenika ili zavedenih ljudi koji su »četovali« na zborovima raznih Stojadinovića, Cvetko-

vića i dr. Za vreme Jugoslavije ti banditi nisu išli u Istru, da Četuju gde je fašistička Italija bezobzirno ugnjetavala Slovence i Hrvate, nego su »četovali« po našim varošima, selima j uiicama gradova, služeći kao pomoćna žandarmerija. Na laj način četnici Koste Pećanca pretvorili su parolu »Sloboda ili smrt«, koja je trebala da znači slobodu ugnjetenom narodu, a smrt ugnjetačima, u parolu: sloboda svim pljačkašima, razbojnicima krupnim lopovima, a smrt svakoj [narodnoj] slobodi.

Kad je fašistički okupator porobio našu zemlju i kad su počele prve partizanske akcije, odjednom su se našli na terenu i pećančevi četnici. Ali nisu se našli radi borbe, već kao pomagači fašističkog okupatora. U avgustu 1941 g. njihov »vojvoda« Pećanac izdaje proglas u kome se obraća »svome narodu« [pozivajući ga] da se ponaša kao što to dolikuje pobeđenome, tj. da mirno snosi fašistički jaram. Dalje, on preti svima koji smetaju fašističkom okupatoru da pljačka našu zemlju, da njeno blago iskorišćuje u borbi protiv SSSR-a. Njegova pretnija bila je upućena isključivo partizanima, jer su samo oni vodili borbu protiv nemačkog i talijanskog okupatora, Taj proglas svedoči da je Košta Pećanac stupio otvoreno u službu nemačkog okupatora, da je postao njegov plaćenik. Matora izdresirana džukela u borbi protiv naroda, koja se godinama borala u Jugoslaviji protiv svega što je napredno i slobodoumno, pretvorila se u podlog najamnika našeg zakletog neprijatelja, koji je u crno zavio u prvom redu srpski narod. U istoriji srpskog naroda nije bilo odvratnijeg izroda i izdajnika nego što je Košta Pećanac, koji je u najtežim časovima naroda stupio u službu neprijatelja i započeo bratoubilački rat. Njegove su bande mučki napadale partizanske odrede, razoružavale naše pojedine borce, premlaćivale ih ili predavale fašističkim dželatima. Jednom rečju, četnici Koste Pećanca stavili su se u službu fašističkog okupatora:, postali njegovi policijski psi, koji su kao ljudi sa terena mogli da posluže kao putovođe nemačkim kaznenim ekspedicijama i tome slično. Njihova uloga plaćenika fašističkog osvajača bila je jasna od samog početka naše borbe.

Međutim, osim četnika Koste Pećanca, otvorenih slugu okupatora, postoji i druga grupacija četnika pod komandom pukovnika Draže Mihailovića. To su vojni četnici. U početku narodno-oslobodilačke borbe, oružane formacije t. zv. vojnog četništva nisu bile velike. Zapravo to su bili samo štabovi koji su po naređenju štaba s Ravne Gore vršili popisivanje ljudi i tako sprovodili neku mobilizaciju. U to vreme Draža Mihailović govorio je da je njegov stav sledeći: za oružanu borbu protiv okupatora još nije došao momenat, treba sačekati razvitak

operacija na Istočnom frontu, **i** tek onda kada **te operacije** uzmu povoljni obrt po Sovjetski Savez krenuti u akciju protiv okupatora. Takav stav značio je praktično pomaganje okupatora da pljačka našu zemlju, značio je pomagati Nemcu da smabdeva svoju vojnu mašinu, značio je biti neprijatelj SSSR-a i njegovih saveznika. Mnogima je on izgledao neobično pametan jer je omogućavao da se prikrije služba neprijatelju. On je objašnjavao ovako: Mi smo, eto, protiv fašističkog okupatora, mi smo svim srcem na strani Sovjetske Rusije i saveznika, o čemu svedoče bilteni koje mi izdajemo i rasturamo u narodu. Ali vidite li, mi još ne smatramo da je došao **momenat** za lotvorenu borbu. To što Nemae izvlači iz naše zemlje sve što mu je za rat potrebno, što ubija najbolje sinove srpskoga naroda ili ih odgoni u koncentracione logore, to je, razume se, nezgodna stvar, ali za mnoge nezgode krivi su sami partizani koji su svojom nerazumnom taktikom preranog napadanja okupatora otežali položaj srpskoga naroda.

Ljudi koji su takav stav odobravali hteli su i da budu nekakvi borci a istovremeno da izbegnu i najmanju žrtvu koju svaka borba, a pogotovu ova velika borba našeg vremena nameće. Oni su na recima bili za politiku od 27 marta 1941, koja je značila otpor fašističkom osvajaču, oni su na rečima bili protiv petokolonaša [koji su] nas u aprilu 1941 g. izdali, oni su na rečima strašno žalili što im [se nije] dala prilika ni da pušku ispale na fašističke osvajače. A kad je došflo v]reme za borbu, kad je trebalo delima posvedočiti da smo doista protiv [fajšističkog osvajača, da smo doista protiv petokolonaša, da nam doista srce [žudi] za borbom protiv omraženih neprijatelja našeg naroda, onda su oni [počeli] da mudruju. Sva njihova politička mudrost jako je plitka i prozirna.

Iza tog »pametnog« i političfki »] mudrog« stava Draže Mihailovića i njegovog štaba, u kome je kao poli[tički] savetnik sedeo poznati velikosrpski šovinista Dragiša Vasić, krilo se nešto sasvim drugo. Ovaj stav bio je samo za javnost. Njega su krčmili na veliko- i malo Dražini sitni i krupni agenti, naročito po Srbiji. Ali, krijući od javnosti, Draža je vodio pregovore s okupatorom i čak primao pare od njega. Njegovi emisari stalno su obijali pragove raznih nemačkih komandi po Valjevu, Užicu i Beogradu. Stalno su odlazili na Ravnu Goru izaslanici ministarstva unutrašnjih dela i ge[neralšta]ba. Ne može biti nikakve sumnje da su i nemački okupatori našli da je Dražin stav jako »pametan« i da je »u interesu« srpskog naroda. A kako i ne bi. Njima, Nemcima, glavno je da što manje srpskog naroda učestvuje aktivno u borbi sad, da oni mogu izvući iz Srbije sav ratni plen i žetvu, a sve ostalo je sporedno. Go-

spodin pukovnik se mogao igrati nekakve mobilizacije, čak su jnu Nemci mogli dati nešto para za razne potrebe njegovih štabova.

Tako je komandant vojnog četništva izigravao pred narodom, pa čak i pred svetskom javnošću, nekakvog borca, čak organizatora oružanih akcija protiv okupatora, a istovremeno je u dogovoru s tim istim okupatorom kočio razvijanje narodne borbe i tako služio neprijatelju.

Kad su se akcije pojedinih partizanskih odreda u Zapadnoj Srbiji slile u pravi narodni ustanak, kad su partizanski odredi očistili Zapadnu Srbiju od fašističkih bandi, onda su se u tom već oslobođenom kraju pojavile i veće oružane formacije vojnog četništva. One su se pojavile ne da zajedno s partizanima gone neprijatelja dalje i da očiste ostalu Srbiju od fašističkih gadova, već da »organizuju« vlast. Naoružam do zuba, ti su »borci« ležali po selima i varošima koji su bili daleko od okršaja, dok su partizanske čete nosile i dalje teret borbi. Bilo je čak slučajeva da su vojni četnici puštali u mesta koja su partizani već oslobodili četnike Koste Pećanca. Vojni Četnici zajedno sa ovim fašističkim psima hvatali [su] partizanske manje grupe, razoružavali, premlaćivali ili predavali okupatoru. Kad su negde silom okolnosti bili uvučeni u borbu, bili su veoma nepouzdani, izuzev nekoliko osamljenih slučajeva, koji pretstavljaju izuzetak i niukoliko ne izmenjuju opštu sliku.

Organizacija pozadine jeste neophodni sastavni deo naše borbe. B[ez dob]ro organizovane pozadine ne može se ni voditi borba. Ali Dražu Mihailovića i njegove četnike zanimala je organizacija vlasti u jednom sasvim drugom cilju. Domoći se vlasti da bi pomoću nje istisnuo, uništio partizane. Pri tom se služio podmuklom taktikom: spočetka govoriti o saradnji, o potrebi organizacije zajedničke vlasti, zajedničkih komandi mesta i štabova. Tražiti partizane kada su potrebni, a kad se uzmu u ruke svi komandni položaji, onda nas[3] staviti pod svoju komandu i uništiti. To su agenti Draže Mihailovića nazivali »jedinstvom komande«. Naš Vrhovni štab zna bolje od Draže Mihailovića koliko je u svakoj borbi, pa i u oružanoj, potrebno jedinstvo komande. Samo da li jedinstvo komande [radi] što šireg razvijanja borbe i radi što uspešnijeg njenog vođenja ili radi sabotiranja narodno-oslobodilačke borbe!

Iz izloženoga se jasno vidi da je Draža Mihailović pod »jedinstvom komande« razumevao svoju komandu u cilju sabotiranja narodno-oslobodilačke borbe, u cilju potčinjavanja naše borbe zahtevima i planovima fašističkog okupatora. Time

" partizane

bi se ona pretvorila u svoju suprotnost, tj. služenje neprijatelju. Zahvatanjem svih 'komandnih položaja u svoje ruke, vojni četnici su hteli da u oslobođenim krajevima vaspostave stari jugoslovenski državni aparat, da otstrane narod od svakog uticaja na izbor organa vlasti i osujete svaku kontrolu od strane naroda. Sve su to oni radili pod izgovorom istiskivanja partizana s komandnih položaja, izbacivanja politike iz borbe. Vojni četnici stalno su se vajkali na, partizane kako se bave politikom i propagandom. Tačno je da se partizani bave politikom i propagandom, kao što se njome bave i vojni četnici. Samo što je naša partizanska politika načelna borba za pobedu svojih shvatanja, one linije koja našu borbu doista može dovesti do pobede nad fašističkim okupatorom i njegovim slugama. Naša agitacija i propaganda jeste buđenje najširih narodnih slojeva u aktivnosti i borbi, ubeđivanje da narod, koga. su izdali petokolonaši i ostali gadovi, mora u ovim sudbonosnim časovima svoje istorije napregnuti sve svoje snage, podneti najveće žrtve radi nacionalne slobode i bolje budućnosti. To je naše shvatanje politike, to je naša propaganda.

Dok vojni četnici licemerno grme protiv politike, oni se itekako bave i politikom i propagandom. Samo što je njihova politika bedno politikanstvo na kome se ne može daleko odjahati [,ali] se sigurno može zaglibiti u blato služenja neprijatelju, što se dogodilo i vojnom četništvu. Njihova propaganda jeste ubijanje vere narodu u njegove vlastite snage. Širenje podlaatva, niitkovluka, kukavičluka i se[bN№n]jaštva,, a sve pod plastom nekakve političke mudrosti, jer kako da se dru[kči]je krsti postupak napr. jednog Boška Todorovića, aktivnog majora Jugoslovenske vojske i vojnog četnika, koji istovremeno vodi pregovore s Talijanima da mu oni ustupe Višegrad i govori partizanskim četama oko Višegrad'a [kako] su partizani protiv boga i krsnog imena i kako je opasno biti parti[zan n]a domaku takve sile kao što je talijanska vojska.

Jasno je da prigovori vojnih četnika partizanima u pogledu politike i propagande nije ništa drugo do pokušaj da oni dohvate monopol na politiku i propagandu, kao što su želeli da dohvate svu političku i vojnu vlast u svoje ruke. 'Hteli siu da istisnu narod od svakog uticaja na vođenje borbe, hteli su da tu borbu vode oni, kao plaćenici određene društvene ' klase našeg društva, a to je velikosrpska buržoazija. U daljem razvitku borbe oni su se sasvim razgolitili i pokazali svoje pravo lice.

Odnos partizana prema četnicima

Komunistička partija Jugoslavije, organizujući borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika, nastojala je svim silama da u njoj okupi sve rodoljubive i poštene građane naše zemlje

bez obzira na nacionalnu, klasnu, versku i političku pripadnost. Ona je htela da stvori politički forum u koji bi ušli pretstavnici svih onih političkih organizacija i grupa koje žele borbu protiv okupatora. Taj politički forum imao je da organizuje narodno-oslobodilačke partizanske odrede. Ti odredi trebali su da budu oružana snaga pomoću koje bi taj forum postizao zajednički postavljene ciljeve. Na taj način bilo bi ostvareno jedinstvo svih naroda Jugoslavije, kao i jedinstvo komande oružanim formacijama, tako neophodno za što uspešnije vođenje rata. Na taj poziv Komunističke partije, koji je izražavao i dalekovidost i nesebičnost, oglušile su se sve političke partije, osim u Sloveniji. Tamo je stvoren taj politički forum u koji su ušli razni pretstavnici političkih stranaka koje pretstavljaju sve što je patriotsko i zdravo u slovenačkom narodu. Narodno-oslobođilački partizanski odredi u Sloveniji samo su organ Narođno-oslobodilačkog fronta, kako se taj politički forum u Sloveniji zove.

Ni onda kada su već u nekim delovima Jugoslavije, pored partizanskih odreda, počeli da se javljaju drugi odredi, Komunistička partija nije prestala da radi na tome da ostvari jedinstvo naroda u borbi protiv okupatora. Ona je učinila sve da dođe do sporazuma s pretstavnicima vojnih četnika, da pokrene i njih u borbu, kako bi što brže oslobodili našu zemlju od fašističkog jarma. U tom nastojanju Vrhovni partizanski štab za Jugoslaviju stupao je nekoliko puta u pregovore sa pretstavnicima pukovnika Draže Mihailovića. Svi ti razgovori i pregovori svršavali su se ničim, jer, kao što je gore izloženo, Draža Mihailović je hteo svu vlast u svoje ruke. Čak i onda kada je vodio pregovore s partizanima, on se bojao Nemaca i uvek je nastojao da fašistički okupator ne dozna da on pregovara s partizanima. To jasno dokazuje da je on prema fašističkom okupatoru imao određene obaveze.

Kad je pukovnik Draža Mihailović video da neće moći lukavstvom i prevarom uzeti svu vlast u oslobođenoj Srbiji (Zapadnoj) u svoje ruke, i u tom kraju voditi politiku koja bi odgovarala interesima okupatora, onda je on verolomno i iznenada napao na partizane. Taj njegov izdajnički pothvat uzet sam za sebe nije pretstavljao vojnički nikakvu opasnost za partizanske odrede, u kojima su bili najhrabriji sinovi srpskog naroda, očeličeni u borbi s nemačkim fašističkim bandama. Ali on je značio gubljenje vremena i veliki utrošak municije i ostalog ratnog materijala, [a to su] sve skupocene stvari u doba najezde nemačke kaznene ekspedicije. Van svake je sumnje da nemačka kaznena ekspedicija ne bi mogla tako lako izbaciti partizane iz gradova Zapadne Srbije, da oni nisu morali braniti oslobođene krajeve od četničkih bandi. Partizani

su za nepune dve nedelje razjurili te izdajnike i prinudili ih na kapitulaciju. Ali šta se sve moglo učiniti za te dve **nedelje** u pogledu organizovanja što bolje odbrane od kaznene ekspedicije, a da o utrošku municije i ne govorimo! Taj bratoubilački rat koji je izazvao po želji fašističkih okupatora Draža Mihailović, očigledno je pokazao najširim slojevima naroda ц Srbiji da jedina zastava nacionalne slobode i bolje budućnosti srpskoga naroda jeste partizanska zastava. Gubitak Uzica i drugih gradova znače za narodno-oslobodilačku borbu nesumnjivo veliku štetu. Ali raskrinkavanje neprijatelja, podmuklih neprijatelja srpskog naroda, Draže Mihailovića i kompanije, znači Ogroman politički dobitak, jer danas ta mafija pretstavlja bednu grupu političkih [brojdolomnika, generala bez vojske.

Da je jugoslovensko vojno četništvo [zaista u s]lužb.i fašističkog okupatora pokazuje još očiglednije primer Istočne Bosne. Tu je između partizana i prets-tavnika vojnog četništva, žandarmeriskog majora Jezdimira Dangića, sklopljen sporazum i stvoren zajednički operativni štab. Zajedničkim naporima partizana i boraca selj aka-četnika oslobođen je znatan deo Istočne Bosne. Tada su fašistički okupatori počeli [ubacivati] u oslobođeni kraj svoje agente čiji je cilj bio da izvitofpere i u]nakaze smisao narodno-oslobodilačke borbe, da je potčine svojim ciljevfima] i planovima. Razume se da to više ne bi bila nikakva borba za slofbodu] naroda, već služenje fašističkom okupatoru. Glavna zadaća tih agenata, [Jezd]imira Dangića, Sergija Mihailovića, »vojvode« Đekića, Boška Todorovića, [Kame]nka Jeftića, sastojala se u tome da razjedane ustaničke snage, da klanjem muslimanskog stanovništva, bez razlike, još više prodube jaz između Srba i Muslimana, da osujete masovno prilaženje Muslimana narodno-oslobodilačkoj borbi. Kad je nemački fašistički okupator mislio da su njegovi najamnici izvršili svoj deo posla, on je krenuo sa svojim jedinicama, praćen t.zv. hrvatskom vojskom i ustaškim zlikovcima, da opet stavi pod svoju čizmu oslobođenu teritoriju, za koju je proliveno mnogo krvi. Vođi vojnog četništva sklonili su se pod skut Nediću, a ostavili su narod na milost i nemilost ustaškim, bandama. što je još gore, oni su svojom propagandom zbunili dosta onih koji su krenuli put Srbije u jalovoj nadi da će im Nedić ukazati nekakvu pomoć, onaj .isti Nedić koji nosi na svojoj duši desetke i stotine hiljada srpskih života, uništenih radi interesa fašističkog okupatora.

Komunistička partija nastojala je da pod veliku zastavu narodno-oslobodilačke borbe okupi sve slojeve našeg društva, izuzev odvratnih fašističkih slugeranja, kojima je objavila rat do istrebljenja. Ona u tome nije uspela jer su se reakcionarne klike sve stavile u službu fašističkog okupatora. Sve su one

pretpostavile svoje klasne interese nacionalnim interesima. Gde god su, silom okolnosti, bile uvučene u borbu formacije vojnog četništva, a one su oružana snaga buržoazije, one su u borbu unosile klasni momenat, što je objektivno značilo slabljenje borbe protiv fašističkog okupatora. Njima je bilo najvažnije suzbiti uticaj partizana, jedinih doslednih boraca protiv fašističkog okupatora. Ali je K.P.J. uspela da povede pod zastavu borbe protiv okupatora i svih narodnih neprijatelja široke mase, sve što je pošteno i rodoljubivo, za konačno oslobođenje naše zemlje i svih naroda Jugoslavije. Skoro sve [građajnske partije više se boje svog naroda nego fašističkog okupatora, sve se one boje da će uspesi Crvene armije uliti radnom narodu, koji sada raspolaže svojom oružanom snagom — partizanima, samopouzdanje koje bi moglo da ugrozi njihove klasne interese. Da bi odbranili svoje sebične klasne interese, one idu pod skut fašističkog okupatora, pod skut krvnika svog naroda. Tako su se sve izrabljivačke i ugnjetačke reakcionarne klike izdvojile od naroda, pretvorivši se u oruđe fašističkog osvajača.

Komunistička partija nije htela građanskog rata. Ona hoće borbu protiv fašističkog okupatora i njegovih slugu, s time da se pitanje vlasti reši tek posle nacionalnog oslobođenja svih naroda Jugoslavije. Buržoazija nam taj rat nameće — no mi ga nećemo. Boreći se i dalje nemilosrdno i uporno protiv fašističkih okupatora, za nacionalnu slobodu, mi ćemo nemilosrdno uništavati i sve one koji u ma kom obliku, pod ma kakvim izgovorom ometaju tu borbu. I nikakve sumnje ne može biti da će naši partizanski odredi, u kojima je okupljeno sve što je pošteno i rodoljubivo u našoj zemlji, pod rukovodstvom Vrhovnog štaba i naše slavne Komunističke partije, isterati iz naše zemlje fašističke okupatore, uništiti sve one koji su mu služili, i tako osigurati lepšu budućnost svim narodima Jugoslavije.

BR. 72

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 26 MARTA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA MOŠI PIJADE O RAZMIMOILAZENJU U GLEDIŠTIMA NA NARODNOOSLOBODILACKU BORBU U JUGOSLAVIJI IZMEĐU VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE I VLADE SOVJETSKOG SAVEZA I UZROCIMA NEDOBIJANJA OBEĆANE POMOĆI[1]

26-111-42

Dragi Siki!

Moraš mi oprostiti da ti nisam na tolika tvoja pisma odgovorio, ali zaista nisam imao vremena, toliko sam zaposlen. Sa Djedom se nisam ništa mnogo objašnjavao. Javio sam mu da je stvorio krive zaključke na osnovu mojih izvještaja, jer je situacija sasma druga no što on pretpostavlja. Za brigade sam kazao da je bilo nužno stvoriti [ih] i da su odigrale već do sada ogromnu ulogu u narodnoj oslobodilačkoj borbi. Karzao sam mu da su se petokolonaši odavno prije ujedinili u borbi protiv nas no što smo mi i pomislili stvarati brigade i da nas. je b,aš to ponukalo na to. Inače, na tebe sam se bio ozbiljno razljutio kad si počeo da filozofiraš o tome da li mi zbilja nismo pogriješili i zabrazdili u lijevo. Treba da znaš da sam ja, davno prije Djedovog telegrama, izložio naš stav o tome da ne smijemo napadati pristalice Engleske kao takove, već kao sluge okupatora i da ne smijemo dozvoliti da nas peta kolona skrene sa linije Narodno-oslob. borbe na klasnu borbu. Djeda je, poslije moga objašnjenja, prestao da se više o tome zanima. Ali je jedna druga stvar po srijedi zbog čega mi ne dobivamo posjete, a ta je: Jučer sam dobio telegram Djede, gdje nas obavještava da se pričeka sa publikacijom našega proglasa na narode Evrope dok se ne raščiste odnosi između sovjetske i jugoslovenske vlade u Londonu. Iz toga se vidi da je jugoslavenska [vlada] glavna smetnja što nije do danas došla pomoć, a ne naša politika.[2]

[1] Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 579.

[2] Vlada Sovjetskog Saveza je bila otpočela rad na stvaranju saveznictva sa izbegličkom jugoslovenskom vladom i kraljem Petrom Karađorđevićem. U tom pravcu ona je ulagala znatne napore, koji su se odrazili u kasnijem podizanju kraljevskog poslanstva u Moskvi na stepen ambasade (avgusta 1942 god.) i nuđenju izbegličkoj vladi slanja sovjetskih viših oficira u štab Draže Mihailovića radi organizacije neposredne veze sa njim. Sem ovoga vlada Sovjetskog Saveza je nudila obrazovanje jedne eskadrile koja bi iz Sovjetskog Saveza doturala po-

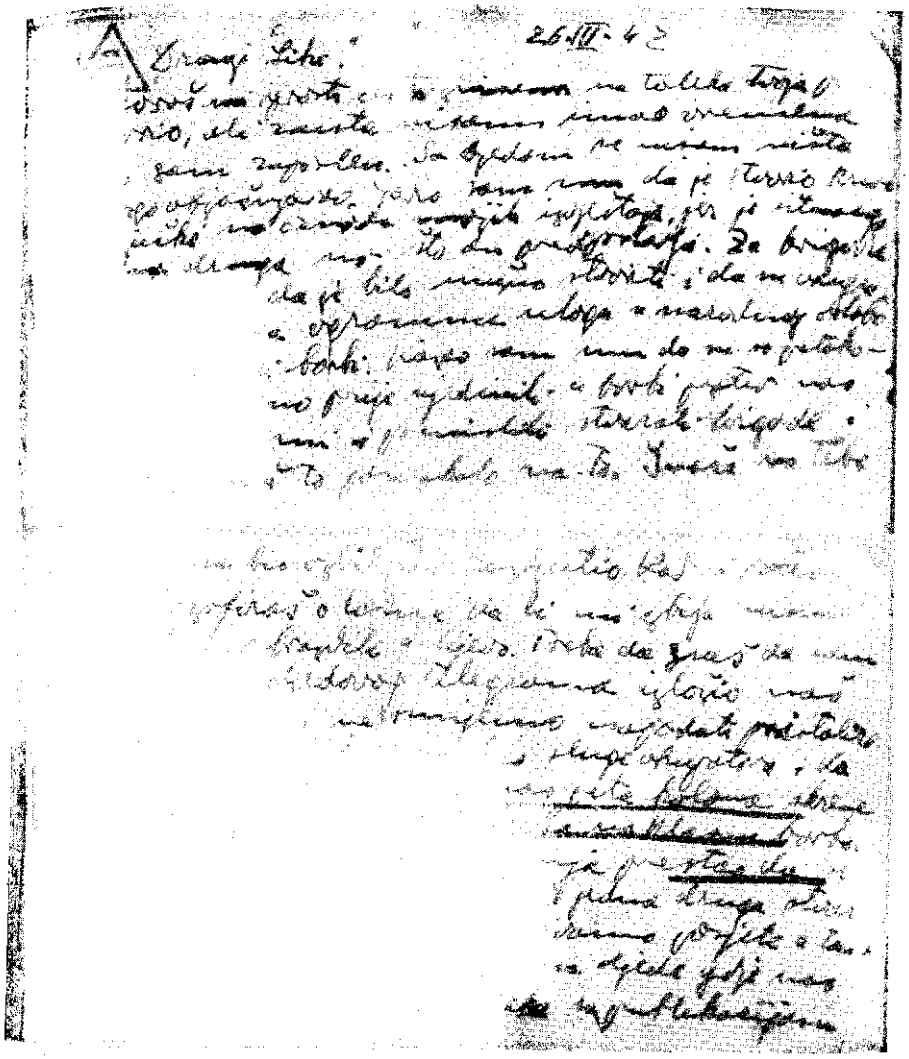

Fotokopija prve i druge stranice dokumenta br. 78

Iz vijesti ćeš vidjeti da smo se silno proširili otkako smo protjerali Dangića u Srbiju. Ja ne gledam tako crno crnogorsku situaciju kao vi tamo. Sve će biti bolje čim se malo vrijeme popravi kod vas.

Ti čekaj još i dalje, jer treba da se vidi kako će se svršiti razgovori između sovjet, i jugosl. vlade.

Šaljem 1/2 kg kafe a za kapu ne znam kakvu da ti pošaljem — možda šajkaču!

Mnogo te pozdravlja

Tito

Pozdravi Irenu Knežević, nju znam još iz Zgb.[3]

BR. 79

UPUTSTVO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 26 MARTA 1942 GOD. ŠTABU KALINOVIČKOG NOP ODREDA O ORGANIZACIONOM UCVRŠCENJU JEDINICA I IZVOĐENJU AKCIJA NA NEPRIJATELJA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
26-111-42 godine

ŠTABU KALINOVICKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG PARTIZANSKOG ODREDA

Dobili smo vaš dopis od 23 t.m.

1) Nastojte da sve akcije koje predvidite izvedete sigurno. To podiže duh vojnika. Sve akcije morate prethodno dobro prostudirati, pa prići njihovom izvršenju. Upamtite: vi treba da izvodite što više napadnih akcija. Inače, ako ostanete po-

moć četnicima Draže Mihailovića, i najzad predlagala da se daju zajedničke radioemisije. To su bili pravi uzroci nepružanju pomoći Narodnooslobodilačkom pokretu i uzaludnom čekanju na prazna obećanja. Zagreba

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2086. , ,

smatrači na položaju, ne vrijedi. Borbenost kod ljudstva gubi se. Ostaćete bez municije, a to je naš najteži problem.

2) Kod Blažuja bila je u akciji jedna desetina, a to je mala snaga i dobar plijen morala je napustiti. Drugi put odredite jače snage.

3) Radite živo na osnivanju omladinskih četa. Pripremite dobro vojno-politički kurs. Nešto političkog materijala poslaćemo za koji dan. Inače vaš plan i program dobri su.

4) Predvidite koju sigurnu akciju u pravcu Pala. Tamo je neprijatelj sada slab. Veza sa Jahorinskim odredom potrebna je.

5) Političkom radu kod Kalinoviekog sektora posvetite veću pažnju.

6) Nastojte da prihvatite nešto municije iz S.[2] Pošaljite nam bar 1.000 komada municije za manliherovu pušku. Doznali smo da imate te municije.

Ako trebate novaca za municiju poslaćemo.

7) Nastojte da vaše jedinice usposobite za pokret i pokretne akcije, tj. da ih odvojite od njihovih kuća i sela. To bi bio velik vaš uspjeh. Grupisanjem snaga vi biste imali velikih vojničkih uspjeha, što bi išlo u korist mobilisanja većih masa.

8) Drug Rade[3] vas je sigurno obavijestio o planu akcije na Borač. Toj akciji morate posvetiti veliku pažnju. Odrediti vaše najbolje i najhrabrije starješine i jedinice. I sa sektora Kalinovik morate odvojiti jedan dio snage. Taj dio nije toliko veliik^ da bi bila ugrožena sigurnost toga sjevernoga sektora.

Obećali smo dati tri puškomitraljeza, samo ćete trebati naći municiju. Inače, bez municije ne možemo ih dati.

9) Da li je veza sa S.[4] uspostavljena?

Primite naše pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.Š. načelnik štaba

[2] Sarajeva
[3] Rade Hamović
[4] Sarajevom

ВБ. 80

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 26 MARTA 1942 GOD. ŠTABU ROGATTČKOG NO DOBROVOLJAČKOG ODREDA ZA VOJNO-pOLITICKO UCVRŠCENJE JEDINICA, VRŠENJE PREPADA NA ROGATICU I DOSTAVLJANJE REDOVNIH IZVEŠTAJA[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
26-111-42 godine

ŠTABU ROGATIČKOG NARODNO-OSLOBODILACKOG DOBROVOLJAČKOG ODREDA

1) Uputili smo u predio Mesića jedan poljski top, koji će postepeno dejstvovati na Rogaticu i utvrđenje Lunj, kako bi što više oslabio moral neprijatelja u Rogatici. U vezi sa prepadima koje mislite vi organizovati na Rogaticu usaglasite dejstvo ovoga topa.

2) Pošto smo vam poslali top sa preko 30» granata, pošaljite nam za akciju na Borač vaš bacač sa jedno 25 bombi. Mi imamo jedan bacač bez bombi, ali kalibar našega i vašega zaplijenjenoga bacača nije isti, pa nam trebate uputiti pored bombi i bacač. Po izvršenom napadu poslaćemo vam bacač i sve bombe koje bi pretekle. Bacač uputite preko Goražda.

3) Sve ranjenike i bolesnike iz; Pešurića uputite u Goražde, jer ta stanica u Pešurićima ne odgovara uslovima.

4) Pri napadu kod Vijenca sav plijen je odnijela neka Semećka četa. To nije drugarski i protivi se interesima naše borbe. Ovakvi slučajevi se ne smiju dozvoliti, makar i po cijenu razoružavanja boraca, koji su nam u sadašnjim borbama dragocjeni. Ta- je četa uzela svu municiju, oko 40 pušaka, 1 teški mitraljez, 2 laka mitraljeza. Jedan dio ovoga materijala obavezno morate dodijeliti Čvorskim četama. O tome ćete nas izvijestiti. U slučaju da se dotična četa protivi dati nešto od plijena, uputićemo jedan naš bataljon da je razoruža.

5) Prilikom zarobljavanja nijedan se vojnik ne smije skidati na terenu. Vojnici će se odvesti do najbliže naše stanice (Renovica, Goražde, Foča), gdje će se od vojnika oduzeti

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2086. , ,

sve ono što je potrebno za naše borce, pri čemu ćemo dati zarobljenicima iznošeni naš materijal. Inače, prošlog puta se dogodilo da su goli i bosi zarobljenici dovedeni u Foču.[2] Ovakvi divljački postupci otežavaju našu borbu i prikazuju nas vrlo rđavo. Ako se dogode ovakvi postupci pravićemo lično odgovornim taj štab. Vi morate objasniti vojnicima kako treba da postupaju u borbi.

6) Obavijestite nas o formiranju jedinica i kako ste iste rasporedili i sa kakvim zadacima. Kakvu imate izviđačku i obavještajnu službu. Drug komandant[3] dobro poznaje okolinu, pa neka se organizuju ove službe dobro.

7) Kako ste riješili pitanje Borika.

8) Sve one starješine i vojnike koji su protiv narodno-oslobodilačke borbe i istu ometaju treba ukloniti. Pokažite im i otkrite kakvu su sramnu i izdajničku ulogu imali i odigrali Nedićevi oficiri i njihove četničke bande. Dakle, objasnite borcima nepomirljivi kurs narodno-oslobodilačke borbe protiv okupatora i njegovih slugu.

9) Na prostoriju Sokolovići—Zakomo doći će naša Proleterska udarna grupa, pa ćete sa njom uhvatiti vezu i povezati se za zajedničko dejstvo na putu: Podromanija—Rogatica. Jedan bataljon biće u Borikama. Sem toga ta će grupa dejstvovati i na putu Han Pijesak—Podromanija.

10) Izvijestite nas da li imate ljekara, bolničarki i sanitetskih potreba.

Primite naše pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab, načelnik štaba

[2] Prvobitni Rogatički NOP odred je, pod uticajem propagande oficira Draže Mihailovića, skoro čitav bio prešao na stranu četnika, kod kojih su pljačka i nasilje bili normalna stvar. Međutim, po dolasku proleterskih NOU brigada to raslojavanje partizanskih odreda je prestalo, a jedinice su ponovo prišle Narodnooslobodilačkom. pokretu. No nečovečni postupci, naročito prema zarobljenicima, čemu su ih učile četničke vođe, nisu u potpunosti bili prestali ni posle reprganizovanja tih jedinica u dobrovoljačke odrede. Da bi se to otklonilo, pored upornog političkog rada bila su potrebna i stroga naređenja.

[3] Komandant Rogatičkog NO dobrovoljačkog odreda tada je bio Radomir Nešković. On je kasnije, pri kraju rata, poginuo kao četnički komandant.

w

BR. 81

7AJEDNICKI PROGLAS CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA tjOP I DV JUGOSLAVIJE OD 27 MARTA 1942 GOD. POVODOM PRVE GODIŠNJICE OSLOBODILAČKE BORBE JUGOSLOVENSKIH NARODA[1]

NARODI POROBLJENE JUGOSLAVIJE!

27 marta navršilo se godinu dana od kako ste vi sa prezrenjem i negodovanjem odbili sramotnu kapitulaciju Cvetkovića i Cincar-Markovića, koju su oni potpisali 25 [marta][2] 1941 g. u Beču. Spremni da podnesete i najveće žrtve, vi ste bili tada riješeni da branite svoju slobodu i nezavisnost, i da na taj način slijedite slavne tradicije svojih predaka. 6 aprila 1941 g. iznenada i mučki okomilo se stotine i stotine fašističkih pasa i sa svojim bombarderima sravnili Beograd sa zemljom. Preko 30.000 žrtava, nevine djece, žena i staraca, bilo je pokopano rano ujutru jedne nedelje, kada je grad još spavao, pod njegovim ruševinama. Rastrzana tijela djece i majki, porušene zgrade i krvlju poprskane ulice i domovi, to je bio prizor koji je prouzrokovao krvavi luđak Hitler, taj najveći zločinac što ga pamti "istorija.[3] Ali ni ti zvjerski zločini nisu vas mogli zastrašiti, vi ste sa najvećom odlučnošću pošli u borbu protiv omraženog i daleko nadmoćnijeg neprijatelja. Vi ste u toj borbi, nakon kratkog vremena, podlegli samo blagodareći izdajstvu jednog velikog dijela oficirske klike Nedićevog tipa i izdajničkom radu prijašnjih vlastodržaca, koji su radili sve da našu zemlju onesposobe za odbranu.

NARODI POROBLJENE JUGOSLAVIJE!

Kao gladni .skakavci preplavile su fašističke rulje našu zemlju i počele pljačkati sve što se dalo odvući. Započela je razbojnička dioba naše porobljene zemlje. Omraženi fašistički osvajači rastrgali su Jugoslaviju na komade i podijelili je

[1] Redakcija objavljuje primerak proglasa, umnožen na geštetneru, ćirilicom, koji se nalazi u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 527. Proglas je kasnije na razne načine umnožavan u svim krajevima naše zemlje.

[2] U originalu je omaškom napisano: februara.

[8] Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 2, primedbu 2.

među sobom.[4] Ali su se fašistički osvajači ubrzo uvjerili da sa vojničkom okupacijom naše zemlje nisu uspjeli pokoriti naše narode. Oni su pribjegli svojim poznatim metodama za uništenje i istrebljenje našeg naroda. Oni su počeli sa sviiu sredstvima raspirivati nacionalnu mržnju između Srba, Muslimana, Hrvata, Slovenaca itd. Oni su našli podloga izdajnika iz redova hrvatskog naroda, Pavelića, koji je trebao da posluži kao oružje za istrebljenje srpskog naroda. U tu svrhu oni su stvorili tako zvanu Nezavisnu Državu Hrvatsku, stvorili su komediju nad kojom se smijao čitavi svijet, a u kojoj su u stvari gospodari njemački i talijanski okupatori, a bandit Pavelić sa svojom ustaškom ruljom jesu obične okupatorske sluge, koji su vršili i danas vrše jedinu svoju ulogu, a to je uloga okupatorskog krvnika. Stotine i stotine hiljada nevinih Srba bilo je poklano od tih ustaških rulja. Nastao je strašan teror u svim krajevima naše zemilje, potekla je postocima krv našeg naroda u Srbiji, u Hrvatskoj, u Vojvodini, u Sloveniji, u Crnoj Gori itd. I kada je već okupator mislio da je zagospo-

[4] Podela je izvršena uglavnom prema Hitlerovim privremenim smemicama (vidi tom II, knj. 2, prilog br. 14).

—• Nemei su priključili Rajhu severni deo Slovenije, severno od linije: Peč (k. 1509 na Karavankama) —• stara jugoslovensko-italijanska granica —• s. Vrh (južno od Zirja) — južno od Lučne — severno od Polhov Gradeca — severno od Jošiće —• Litija — Mirna, dok *su* Banat stavili direktno pod svoju upravu, a Srbiju sa područjem oko Kosovske Mitrovice (zbog rudnika Trepće) — pod svoju vojnu upravu.

— Italijani su ostali deo Slovenije (sem Prekomurja i Međumurja) proglasili sastavnim delom italijanske kraljevine, zatim joj priključili: deo *Gorskog Kotara,* sva jadranska ostrva sem Paga, Brača, Hvara i Pelješca, veliki deo Hrvatskog Primorja i Dalmaciju od Zadra do Splita (uključujući i njih), oblast Boke Kotorske, a okupirali pojas do t. zv. demarkacione linije koja je uglavnom išla: pl. Plešivica — Kravarske Gorice —• s. Pokupsko — s. Trepča — s. *Čeme*rnica — s. V. Vranovina —• s. Bosanska Bojna — Ljubina — s. Glavica — s. Trnova — Razboj (k. 590) — s. Kozica — s. Stričići — Radalica (k. 1080) — s. Gustovara — s. Trnovo — k. 1052 — s. Ljuša — s. Kopčić — Suhe Jele (k. 1595) — Vukovići — pl. Bjelašnica — pl. Jahorina — Goražde —• Rudo. Od okupirane Crne Gore stvorili su svoj guvernatorat, a t. zv. Velikoj Albaniji, koju je ranije bila okupirala, dali nekoliko opština Crne Gore, deo Kosmeta i pet graničnih srezova Makedonije (Struški, Debarski, Ohridski, Kičevski, Gostivarski) obuhvaćenih Debarskom prefekturom.

— Mađari su sebi pripojili Bačku, Baranju i Prekomurje, a okupirali Međumurje, težeći stalno da i njega sebi pripoje.

— Bugari su sebi pripojili svu Makedoniju (sem onih pet srezova koje su uzeli Italijani), a od Srbije su pripojili Vranjski i Pirotski okrug, kao i deo teritorije severoistočno od Zaječara. Januara 1942 god. okupirali su čitavo područje do linije: Zaječar — s. Zlot — s. Despotovac — s. Brzan —• Kragujevac — Knić — Kraljevo — greben pl-Kopaonika. Kasnije, januara 1943 god., Bugari su još više proširili svoju okupaciju, a jula iste godine okupirali su čitavu Srbiju sem Beograda sa užom okolinom i područja zapadno od Kolubare.

<jario ovom zemljom, da je naše narode već bacio na koljena, da će moći u miru da uživa plodove naše bogate zemlje, da će jou ona poslužiti kao izvor hrane i sirovina za vođenje rata, ^0ga momenta digao se naš narod na ustanak u Crnoj Gori, u Srbiji, na Kordunu, u Lici itd.

Pod vodstvom Komunističke partije Jugoslavije stvaraju se herojski partizanski odredi, koji su počeli nanositi okupatoru udarac za udarcem, uništavati njegovu živu silu i onemogućavati mirno pljačkanje naše zemlje.

NARODI POROBLJENE JUGOSLAVIJE!

Prošlo je već deset mjeseci od kako vi vodite oružanu borbu sa mrskim, okupatorom. U toj herojskoj borbi palo je desetine hiljada vaših najboljih sinova. Ali te žrtve nisu uzaludne. Herojskom borbom junačkih partizana Jugoslavije bili su pokvareni planovi fašističkih osvajača. Naša zemlja nije postala bazom za snabdijevanje fašističkih hordi, koje ratuju protiv velike bratske zemlje — Sovjetskog Saveza i Engleske i Amerike. Naprotiv, sve većim uspjesima naših partizana okupator je bio potisnut u gradove, od kuda je mogao samo da se brani, a ne da napada. Ali usljed sve brojnijih i brojnijih domaćih izdajnika, kao što su Nedić, Pećanac i drugi, okupatoru je privremeno uspjelo da se zadrži u tim gradovima i da ponovno pređe u napad pomoću tih domaćih slugu.

NARODE POROBLJENE SRBIJE!

Ti koji si dao najveć'e žrtve za svoju slobodu i nezavisnost, ti koji si se smjelo digao na ustanak protiv mrskog okupatora, imao si tu nesreću da su se u tvojim redovima našli takvi prezreni izdajnici, kao što je Nedić, kao što je Pećanac, Ljotić i mnogi drugi izdajnici i potajne sluge okupatora, koji se još danas uzalud pokrivaju maskom »narodnih boraca«. Kada su tvoji herojski sinovi u redovima partizana postizavali sve veće uspjehe u borbi protiv okupatora, kada su oslobađali stopu po stopu krvlju natopljene srpske zemlje, tada je okupatoru uspjelo da pomoću tih domaćih, prezrenih izdajnika organizuje protiv tebe naoružane bande raznih slugu okupatora—pljačkaških četnika, žandara, izdajničkih oficira i drugih probisvijeta, koji za Judine pare od 120 dinara dnevno, zajedno sa okupatorom, ubijaju tvoje najbolje sinove, pale tvoja sela, pljačkaju tvoju imovinu i na taj način onemogućavaju da se oslobodiš najvećeg tvog neprijatelja, mrskog njemačkog fašističkog okupatora.

SRPSKI NARODE!

Nikada u istoriji u tvojim redovima nije bilo tako mrskih izdajnika! Ko su ti izdajnici? To' su svi oni koji su kroz 20 godina jašili na tvojoj grbači. To su razni generali i oficiri koji su izdali tvoju zemlju 6 aprila 1941 g. To su razni peto^ kolonaši koji se boje tvoje pobjiede zato jer se boje tvoga suda za njihova zlodjela u prošlosti, kada dođe dan tvoje slobode. To siu razni žandarmii i policijski pisari, razni probisvijeti i agenti okupatora, koji su već odavno u njegovoj službi za Judine pare. To su razni lažni patrioti koji već sada žele, uz pomoć okupatora, stvoriti sebi pozicije za ponovno uspostavljanje velikosrpske hegemonije koja je kroz 20 godina ugnjetavala sve narode, pa i tebe, narode Srbije. Svi ti tvoji izrodi ujediniše se danas u jedan jedinstveni front sa okupatorom da onemoguće tvoju oslobodilačku borbu, da onemoguće tvoju slobodu za koju ti već godinu dana lijes potocima svoju dragocjenu krv.

SRPSKI NARODE!

RADNICI, SELJACI I SVA RODOLJUBIVA, POŠTENA INTELIGENCIJO!

Svi vi koji volite svoju zemlju, koji volite svoju slobodu, koji ste ostali dosljedni tradicijama svojih slavnih predaka, koji mrzite najvećeg neprijatelja srpskog naroda, njemačkog i talijanskog okupatora, svi vi dignite se na oružanu borbu u redovima herojske *Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije.* Stvarajte jedan *čvrsti jedinstveni narodno-oslobodilački front* u borbi protiv porobljivača naše zemlje i njegovih domaćih slugu. Ne vjerujte više nikakvim lažnim četničkim vojvodama i oficirima, jer su svi oni danas direktno ili indirektno u službi okupatora, jer su svi oni danas tvoiji neprijatelji. Danas nema više drugoga puta osim puta aktivne i odlučne borbe protiv okupatora. Danas nema više pasivnog čekanja. Potrebno je da se i vi, svi kao jedan, dignete u borbu, da popunite redove naših herojskih partizana koji već deset mjeseci vode natčovječansku borbu sa okupatorom i njegovom petokolonaškom vojskom, koji goli i bosi, gladni i slabo naoružani pišu najslavnije stranice u tvojoj istoalji.

HRVATSKI NARODE!

Sa porobljavanjem naroda Jugoslavije mrski fašistički okupatori nametnuli su ti za gospodare svoje plaćene sluge, krvničke ustaške horde na čelu sa zlikovcem Pavelićem. Pomoću tih zlikovaca mrski fašistički okupatori nastoje da te uvuku u najveću katastrofu kakvu nikada nisi doživeo u svo-

• istoriji. Pomoću tih zlikovaca mrski okupator hoće da te "notrijebi kao oružje u borbi protiv srpskog naroda, hoće da U otrijebi tvoje sinove kao topovsko meso na Istočnom frontu "rotiv naše velike slavenske braće, protiv ruskog naroda. Već Godinu dana bije se junački boj u raznim krajevima Jugoslavije protiv mrskih okupatora. I u tvojoj sredini, u Hrvatskoj, bore se već deset mjeseci srpski i hrvatski partizani protiv „-jemačkih i talijanskih okupatora i njegovih ustaških slugu, eru sramotu koju ti je nanio ogavni zlikovac Pavelić sa svojom izdajom. Ali, hrvatski narode, zar ćeš ti dozvoliti da fašistički okupator, pomoću svog plaćenog sluge Pavelića, mo~biliše tvoje sinove i šalje u bctrbu protiv tvojih najboljih sinova i braće koji *se* bore protiv okupatora u Lici, na Kordunu, u Bosni i Hercegovini? Zar ćeš ti dozvoliti da okupator šalje tvoje sinove na Istočni front da tamo izginu u jednoj nepravednoj borbi, za interese tvog vjekovnog neprijatelja, njemačkog okupatora? Ne, ti to više ne smiješ dozvoliti. Ti moraš dići odlučno svoj glas, ti moraš da se digneš na oružje, u borbu protiv svog najvećeg neprijatelja, protiv njemačkog i talijanskog lokupatora, koji je porobio i podijelio tvoju lijiepu domovinu, ti moraš da zbaciš prezrenog izdajnika i slugu okupatora, Pavelića. i njegovu ustašku bandu, ti moraš uzeti svoju sudbinu u svoje ruke i zajedno sa ostalim narodima Jugoslavije, koji se bore za svoju slobodu, da pođeš u borbu u ovom dvanaestom času — za protjerivanje i uništenje mrskih okupatorskih bandi sa tvoje teritorije.

HRVATI!

RADNICI, SELJACI, GRAĐANI I SVA POŠTENA INTELIGENCIJO!

Svi vi koji mrzite ^okupatora, kojima je dodijao zločinački jaram okupatorskog sluge Pavelića, dignite se na ustanak, dignite se na oružanu borbu, stupajte u redove Partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, koja se bori za vašu pravu slobodu [i slobodu] svih naroda Jugoslavije, koja se bori *za bratstvo i jednakost svih naroda Jugoslavije.*

HRVATSKI VOJNICI, PODOFICIRI I OFICIRI!

Vama se obraćamo uoči godišnjice porobljavanja naše zemlje. Vama se obraćamo, koje mrski okupator, pomoću izdajnika Pavelića, tjera u borbu protiv vaše braće partizana, koje tjera protiv naše velike slavenske braće — Sovjetske Rusije, da *otkažete poslušnost* vjekovnim neprijateljima našeg naroda, njemačkim i italijanskim fašističkim osvajačima, *da °tkažete poslušnost* kriminalnom zločincu Paveliću, koji vas

tjera u sramotu, u smrt, u propast. *Pređite na stranu naše herojske Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije.* Ona vas zove, ona vam pruža svoju bratsku ruku, ona opravdano očekuje od vas da ćete vi u *dvanaestom času* uvidjeti svoju zabludu i preći na stranu naroda, u borbu za pravu slobodu hrvatskog naroda, da ćete oprati sramotu sa hrvatskog imena, koju je hrvatskom narodu nanio omraženi zlikovac Pavelić.

CRNOGORSKI NARODE!

Ti koji si se prvi digao na ustanak protiv okupatora, ti koji si svojim primjerom prednjačio ostalima kako treba da se bore za svoju slobodu, ti koji si do sada ostao dosledan slavnim tradicijama svojih predaka, koji si ponovo potvrdio da si spreman svojom krvlju da braniš svoju čast i slobodu, ti moraš danas u ovim teškim časovima ujediniti sve svoje snage, pod zastavom herojske Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske, za još odlučniju borbu protiv omraženih talijanskih okupatora i njihovih petokolonaških slugu. Već deset mjeseci ti vodiš junačku, krvavu borbu sa okupatorom. Ti si do sada u toj borbi postigao velike uspjehe, jer si oslobodio veliki dio tvoje, znojem i krvlju natopljene zemlje, i danas kada herojska Crvena armija na Istočnom frontu zadaje fašističkim hordama smrtne udarce, lukavi talijanski okupator našao je u tvojim redovima izdajnike, pomoću kojih hoće da uništi plodove tvoje dosadašnje borbe. Ti izdajnici, pod imenom pljačkaških četnika, na čelu sa zlikovcem pukovnikom Stanišićem i drugim izdajničkim oficirima i petokolonašima, zabijaju tebi nož u leđa u vrijeme kada je već bio blizu trenutak da ti potpuno istjeraš okupatora iz tvoje kršne Crne Gore. Zar ćeš ti, crnogorski narode, dozvoliti da tvoji sinovi pođu pod sramotnu četničku zastavu, u borbu protiv tvojih najboljih sinova, herojskih crnogorskih partizana? Zar ćeš ti, crnogorski narode, dozvoliti da ti ove izdajničke četničke bande, koje su naoružane od okupatora, nanesu najstrašniju sramotu u tvojoj istoriji? Zar ćeš ti, crnogorski narode, dozvoliti da ti lukavi talijanski okupator, pomoću petokolonaških izroda, turi bratoubilački nož u ruke da ga zabiješ u leđa svojim najboljim sinovima? Ne, ti to nećeš i ne možeš učiniti. Mrski okupator i petokolonaški izrodi uzalud se nadaju da će postići svoj pakleni cilj. Ti ćeš, crnogorski narode, još odlučnije nego do sada, jedinstveno i složno, poći u borbu u redovima *Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije,* protiv mrskih okupatora i njegovih domaćih slugu. *U borbu, Crnogorci!* Dignite se svi kao

r

edan da protjerate talijanske okupatore iz svoje zemlje, da J-jgtite njihove petokolonaške sluge, razne četničke bande U čelu sa izdajničkim oficirskim klikama! U boj crnogorski narode! Zove vas Komunistička partija Jugoslavije.

SLOVENAČKI NARODE!

Ti koji najviše patiš pod okupatorskom čizmom, ti koji si na domaku fašističkih zlikovaca, pokazao si u dosadašnjoj borbi jednodušnost i odlučnost koja može da služi za primjer svim ostalim narodima Jugoslavije. Ujedinjeni Slovenci u svojoj »Ljudskoj fronti«[5] moći će sa uspjehom produžiti svoju borbu za svoje konačnol oslobođenje. Čuvaj svoje jedinstvo, slovenački narode. Ne dozvoli da iko dirne u to tvoje jedinstvo, koje si ti skovao u najtežim časovima tvoje istorije da bi se mogao uspješno boriti prortiv paklenog plana 'okupatora da te potpuno istrijebi i uništi. Ne dozvoli da iko cijepa tvoje redove, da cijepa redove tvoje slovenačke *partizanske vojske.* Uništi u klici svaki takav pokušaj, jer bi to moglo biti fatalno za tvoju oslobodilačku borbu. Okupator je lukav, podmukao, on će preduzeti sve da nađe izdajnike u tvojim redovima i da pomoću njih razbije tvoje jedinstvo.

SLOVENAČKI NARODE!

RADNICI, SELJACI, GRAĐANI I SVA RODOLJUBIVA INTELIGENCIJO!

Dignite se svi još odlučnije u borbu protiv vaših mrskih porobljivača. Stupajte u vašu Narodno-oslobodilačku partizansku i dobrovoljačku vojsku. Borite se još odlučnije protiv vaših smrtnih neprijatelja, fašističkih okupatora. Vi niste sami, naša herojska *Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska Jugoslavije* svakog dana sve je veća, sve je jača. Borite se rame uz rame sa ostalim narodima Jugoslavije, jer čas vaše slobode nije daleko.

NARODI POROBLJENE JUGOSLAVIJE!

RADNICI, SELJACI, GRAĐANI I SVA POŠTENA INTELIGENCIJO!

Uoči godišnjice porobljavanja naše zemlje, pružite si svi bratske ruke, stvarajte *jedan jedinstveni Narodno-oslobodilački front.* Stupajte u redove naše herojske Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, bo-

[c] Ljudska fronta (Narodni front) postojala je još od 1936 god. kao masovni antifašistički pokret. Ona je ušla čitava u Osvobodilnu frontu — političku organizaciju koja je od prvih dana, na širokoj platformi, rukovodila oslobodilačkim pokretom u Sloveniji.

rite se rame uz rame sa herojskom Crvenom armijom, sa našim velikim saveznicima — *sa Sovjetskim Savezom, AmerUkom i Engleskom,* za konačno svoje oslobođenje od mrskih fašističkih okupatora. Ne dozvolite da mrski okupator unese neslogu u vaše redove, ne dozvolite da razni petokolonaši sluge okupatora razbijaju vaše borbene redove. Uništavajte te vaše izrode koji onemogućavaju vašu oslobodilačku borbu uništavajte živu silu okupatora. Borite se sa svom odlučnošću da bi bili dostojni slobode, za koju herojska Crvena armija doprinosi natčovječansike žrtve, za koju naši veliki saveznici — Sovjetski Savez, Engleska i Amerika ulažu svoje napore.

Živio Narodno-oslabodilački front svih naroda Jugoslavije!
Živjela naša herojska Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska Jugoslavije!
Živjela herojska Crvena armija!
Živjeli naši veliki saveznici — Sovjetski Savez, Engleska i Amerika!

Smrt okupatorima i njihovim petokolonaškim slugama!

27-111-1942 g.

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 82

ZAJEDNIČKI IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENIKA VRHOVNOG ĆTABA U CRNOJ GORI OD 27 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O UZROCIMA NEPOVOLJNE VOJNO-POLITICKE SITUACIJE U CRNOJ GORI I O MERAMA KOJE TREBA HITNO PREDUZETI ZA OTKLANJANJE TIH UZROKA[1]

27 marta 1942 g.

Dragi drugovi,

U vezi sa situacijom ovde, za koju, kako se vidi, nisu samo krive objektivne okolnosti nego i politički pogrešan stav partije u svim osnovnim pitanjima. Ovi pogrešni stavovi, pogrešna politika kadrova, pogrešno rukovođenje partijom a preko partije i masama, krivi su zašto je četnički pokret u Crnoj Gori dobio toliko maha. Naravno, on bi se pojavio ali bez ovih grešaka ne bi mogao dobiti taj razmer i postići neke vidnije uspehe. U prvom redu, ako hoćete da se upoznate sa krivom linijom partijske organizacije, treba drug Tito ili Marko, ili obojica da pročitaju sve partijske materijale, a naročito »Narodnu borbu«, koja je pravo ogledalo trockističko-desničarskih skretanja, pravi izraz neverovanja ne samo u snage partije, nego i u snage naroda. Navešću vam nekoliko primera: 1) Naši drugovi su prešli već **na** drugu etapu borbe, na borbu za proletersku revoluciju. Oni to, istina, nisu -učinili otvoreno nego prikriveno na jedan dvoličan način. To rade i bivši oficiri na slobodnoj teritoriji, petokolonaši itd. Već po selima kulački elementi govore kako će sve uskoro i tako i tako komunizirati, kako će uskoro kod nas biti sovjeti itd. Isto ponavljaju i naši drugovi. Nije potrebno naglašavati da ovo unosi paniku i pometnju u srednje seljaštvo. Dozvolite da vam samo navedem nekoliko citata: U br. 2—3 »N. borbe«, str. 11, 2 Situbac, kaže se: »Narodno-oslobodilački odbori, kao organi oslobodilačkfe borbe i organi potpuno nove narodne vlasti, kao škole za viši stepen narodne vlasti.« Očevidna, tu se misli na sovjete. Londonu i londonskoj vladi otvoreno je objavljen rat. To se vidi u članku »27 mart« u 4 broju »Boirbe«, gde se za kolebanje vlade Cvetković — Mačak između Londona i Berlina kaže da se kolebala između zla i goreg; danas se tako o tome ne može pisati, naročito ne u takvom obliku, ako se ne naglasi tadašnja politika Engleske. U listu se pišu

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 635.

skandalozne stvari, većinom iz pera Zogovića.[2] U članku o Crvenoj armiji nijednom rečju nije pomenuta borba protiv fašizma, a članak je pun tutnjave o revoluciji, revolucionarnoj armiji, razlike između imperijalističkog i oslobodilačkog rata razlike između imperijalističke vojske i Crvene armije itcL (br. 2—3). Da se naši drugovi u Crnoj Gori .već bore za drugu etapu, dovoljan je samo ovaj citat u kome oni optužuju petokolonaše ovim recima: »Oni hoće mir danas, da bi sutra mogli ponovo da uzmu vlast u svoje krvave ruke. Oni hoće vlast staru, vlast pljačke, gladi i krvi, vlast koju narod neće«. Očevidno, u svim materijalima težište je postavljeno na pitanju šta će sutra da bude i borbe oko toga sutra, a ne na pitanju borbe danas protiv okupatora i njegovih slugu. U članku o Lenjinu (2—3) nije Lenjinova ličnost aktualizirana s obzirom na današnje uslove narodno-oslobodilačke borbe protiv fašističkog okupatora i otadžbinskog rata Sovjetskog Saveza, nego je pun praznih fraza, iz kojih niko ništa ne može da zapamti i naiuči, uzgred budi rečeno, pisan u krleižijansfeom stilu od R. Zogovića. Potrebno je uočiti tako žalosnu činjenicu da se u članku nijednom rečju ne pominje Staljin. Na drugoj strani vrše se sramne i skandalozne falsifikacije Staljina na svakom koraku, koje stvarno deluju demoralizatorski i na članstvo i na sam narod koji u »Borbu« čita. U br. 4, u članku »Naši izdajnici u svijetlu Staljinovih riječi« pofrońćavaju se citati iz Staljina na jedan falsifikatorski način sa citatima — zamislite koga! — crnogorskih petokolonaša Novice Radovića,[3] Baja Stanišića i si., da bi se dokazalo kako: »na pomoć Sovjetskog Saveza, na podršku druga Staljina mogu da računaju samo oni narodi, samo oni ljudi koji su u ratu protiv fašističke tiranije«. Dalje se kroz »N. borbu« izlaže u mnogo raznih varijacija kako su crnogorski petokolonaši u ratu sa Sovjetskim Savezom i kako će ih Crvena armija zato kazniti. Nije potrebno naglašavati da se na ovaj način unosi u partiju tendencija čekanja pomoći spolja od Crvene armije u borbi protiv krilaša[4] i četnika. Da je ovo falsifikacija druga Staljina i

[2] Radovan Zogović

[3] Novica Radović, jedan od vođa separatističkog krila federalističke stranke. Od prvog dana prisno sarađivao sa italijanskim okupatorom. Po oslobođenju osuđen je od vojnog suda i streljan na Cetinju 1945 godine.

* »Krilašima« je nazivana žandarmerija koju je organizovao kralj Nikola I Petrović u Crnoj Gori za krajeve oslobođene u Balkanskom ratu 1912 godine. Oni su sprovodili okrutnu dinastičku politiku u tim krajevima.

Italijanski okupator, u zajednici sa izdajničkim delom voćstva federalističke stranke (Krstom Popovićem, Novicom Radovićem i dr.), pokušao je da stvori neku vrstu vojno-policiske organizacije, naziva-

^lanjanje za Staljina usled vlastite nemoći dovoljno se vidi a|CO se samo setimo onog Staljinovog citata u kome on kaže da Sovjetski Savez neće nijednom narodu nametati svoj sistein, pa ni slovenskim narodima. Naši drugovi samo misle pa ono šta će biti sutra. To se vidi iz letka upućenog omladini: >;panas se odlučuje ko će sjutra odlučivati...« Ili »sloboda i sreća kao rezultat svih dosadašnjih žrtava i napora, kao naknada za sve patnje i pregaranja«: ili — »poslije svih muka i žrtava, poslije izdaje, ropstva i borbi — opet u ropstvo, u još strašnije ropstvo istih onih izdajnika koji su nas bacili u današnje patnje, robovanje i natčovječanske napore, koji nas danas ubijaju zajedno sa okupatorom, okupatorovim topovima, mitraljezima i puškama...« itd.; protiv Kosmajca i Glavnjače kojima ne treba dozvoliti da i sutra tuku omladince, i slično. Očevidno je da se takvom politikom i linijom samo pomaže agitacija pete kolone koja na teritoriji koju osvoji agituje kod seljaka kako se komunisti bore danas za komunizam, kako imaju zadnje namere i si., a na slobodnoj teritoriji agitacija petokolonaša za komunizam, za sovjetski poredak i si., u šta se nažalost utapaju i naši partijci. To se vidi iz izveštaja MK iz Grahova upućenog OK-u Nikšić: »Politički položaj na ovom području uglavnom dobar. Najveći dio narodnih masa {preko 90%) je privržen današnjoj narodnooslobodilačkoj borbi, a takođe skoro isti procenat je danas uz našu partiju, gotov da iz ove faze pređe u drugu... Na ovom stepenu borbe narodne mase se oslobađaju (naročito žene i omladina) ekonomiskoi-socijalnih (i iz toga uobičajenih) stega i tereta koji ih je do sada pritiskivao, i dobivši na tom stepenu borbe širu perspektivu (koja uveliko prelazi u drugu fazu borbe), mase se sve više pribijaju organizaciono-politički uz našu partiju u koju dobijaju sve više povjerenja. ..« Naši drugovi nisu razumeli patriotski polet širokih masa pod rukovodstvom naše partije nego ga pretvaraju u borbu za »ono sjutra«, čime daju argumente petoj koloni da mi vodimo još danas bratoubilački rat da bi obezbedili »ono sjutra« i nasedaju na njenu taktiku izazivanja klasnog rata.

U partiskom članstvu se već uveliko govori o tome kako će uskoro da se promeni stav prema Engleskoj i si., što je uveliko posledica ovakvog pisanja glavnog organa partije u C. Gori. Naši drugovi ne shvataju da mase neće bratoubilački rat nego samo rat protiv okupatora i ne umeju tu činjenicu

jući je »krilašima«. Međutim, oružana borba crnogorskog naroda onemogućila je stvaranje ovakve kvislinške jedinice kao iole ozbiljnije vojničke snage.

da iskoriste za borbu protiv slugu okupatora, u koje spadaju vođe i vodice svih bivših partija.

Po svim ovim stvarima ja nisam mogao poduzeti nikakve organizacione mere da se promeni PK, da se utvrdi pravilan stav u partiskom članstvu, jer su veze dobrim delom već iskidane, pa sam napisao pismo drugovima na frontu- Peku Dapčeviću, Đurovićiu i Blažu Jovanoviću, a isto sam dostavio rukovodiocima sa Cetinja. Drug Milutin me optužuje da sam podnosio lažne izveštaje i da sam ja kriv za sve, iako je on tu već više od četiri meseca. Odavde iz Gornjeg Polja vrlo je teško rukovoditi stvarima, a iz Pipera još gore, jer je sve iskidano i razbijeno. (Piperi više nemaju veze sa Cetinjem, a uskoro je i mi možemoi izgubiti zbog tamošnje situacije, u Cetinju.)

Sada da vas izvestim o vojničkom položaju, koji uglavnom odgovara ovom političkom položaju. Na frontu kod Kolašina posle jednog neuspešnog napada i prodora četnika naši su se povukli na desnu obalu Morače, na liniju Piperi — Vlahovići — Međuriječje i dalje prema Vratlu. Uputili smo im direktive da na samom frontu stvore udarne bataljone i da taj front drže čvrsto, kao i da čuvaju ljudstvo dotle dok ne bismo eventualno mi u pozadini formirali kakve udarne bataljone.[5] U Šavniičkom srezu situacija je prilično teška. Ovu teškoću dobrim delom su prouzrokovali petokolonaši iz ona dva bataljona koje ste vi vratili. Dogodio se i takav slučaj da je jedan komandir čete iz Pivskog bataljona[6] presreo naše drugove i hteo da im otmje jednog partijca izdajicu,[7] koji je saopštio jednom petokolonašu — svome stricu[8] — da beži, a ovaj petokolonaš ubio četiri partizana. Od strane jedne udarne čete, zahvaljujući energičnosti jednog partijca, on je streljan na licu mesta, što je narod vrlo dobro primio.[9] Ljud-

[5] O stanju na frontu kod Kolašina i o stvaranju udarnih bataljona vidi tom III, knj. 2, dok. br. 191, 200 i 201.

[u] Odnosi se na Obrena Vukosavljevića. (Vidi primedbu 9.)

[7] Tadija Tadić

[8] Spasoje Tadić

[e] Spasoje Tadić, prvak Zemljoradničke stranke iz Zupe Pive, isprva pritvoren od Italijana u Nikšiću, početkom 1942 god. pušten je i poslat da u svom kraju organizuje četnički pokret. Okružni komitet KPJ Nikšić saznao je za njegovu misiju i upozorio na to Opštinski komitet i sekretara Rejonskog komiteta KPJ Zupa Piva Veljka Mićanovića. Međutim, ovi su doneli odluku da se preko Tadije Tadića, sekretara Opštinskog komiteta, a sinovca Spasojeva, pokuša na Spasoja uticati i pridobiti ga za oslobodilačku borbu.

No, Spasoje se počeo povezivati sa protivnicima oslobodilačke borbe. Jednom prilikom, dok je on u Šljivovici (pograničnom selu prema Gatačkom srezu) radio na organizaciji četnika, Komandi mesta Zupa Piva uputio je zahtev za njegovo hapšenje Štab bataljona koji

tvo iz te čete vrlo dobro je primilo njegovo streljanje. U Srezu logičkom, peta kolona se koncentrisala u Poviji, Ozrinićima. ® raspolažemo sa dovoljno udarnih snaga da bi ih likvidirali, ali ćemo uskoro stvoriti još jedan udarni bataljon, jedan već ostoji, i tako nastojati da čistimo selo za selom. Taktika okupatora je sledeća: on bombarduje stalno partizanske položaje da omogući prodor četnicima, a kad mu to ne pođe za rukom, navaljuje s jakim snagama i na taj način omogućava petoj koloni da poseda i konsoliduje izvesne teritorije. Četničke grupe se koncentrišu u neposrednoj blizini okupatora i njegove artiljerije, tako je naprimer Povija neposredna uz Bogetiće, Ozrinići uz Nikšić, Kujava pod zaštitom talijanskog garnizona i artiljerije itd. Blažo Jovanović, koji je držao svoje snage u Bratonožićima, napustio je taj sektor i povukao se na pipersku stranu. Tako su Kuči i Bratonožići prepušteni četničkoj akciji. Drukčije nije ni moglo da bude, jer ljudstva s kojim je on raspolagao zasićeno je petokolonaškim izrodima i nije bilo ni sposobno da vrši akcije čišćenja ni u Kučima, ni u Bratonožićima. Danas ćemo uputiti naredbu da se od toga ljudstva formiraju udarni foataljomi. To je ponovna naredba, jer otud

je Nikšićki NOP odred bio poslao da sadejstvuje sa Severnohercegovačkim NOP odredom. Komanda mesta je za izvršenje toga zadatka i pojačanje bataljona uputila Pivsku četu, sa Tadijom Tadićem kao njenim političkim komesarom. Međutim, pri prolazu kroz Šljivovicu, Tadija je sprečio hapšenje, s motivacijom da treba obavestiti Štab bataljona o ranijoj odluci Opštinskog i Rejonskog komiteta. Po dolasku u Štab odmah je formiran jedan kombinovani vod i upućen da uhapsi Spasoja. Međutim, on je iz zasede ubio trojicu i pobegao u Gatački srez. Tamo je, nakon nekoliko dana, ubijen.

Opštinski komitet Zupe Pive opozvao je Tadiju sa dužnosti političkog komesara Pivske čete i poveo nad njim partisku istragu, a Rejonski komitet doneo odluku da se Tadija sprovede Okružnom komitetu Nikšić. Patrolu koja je sprovodila Tadiju sreo je, "u s. Seljanima, Obren Vukosavljević, zamenik komandira Župske čete. Ne poznajući čitavu stvar, on je tražio da se Tadija pusti. Neko iz pratnje se povratio i obavestio Komandu mesta kako Vukosavljević hoće da pusti Tadiju, a ona odmah mobilisala svoju posadnu četu da to spreči i da bi uhvatila Tadiju ako pokuša bekstvo. Međutim, kada je Vukosavljeviću objašnjen Tadijin slučaj, on se složio sa odlukom. Patrola je s Tadijom nastavila 'put, a Vukosavljević pošao za Štab Zupopivskog bataljona.

Kada je posadna četa, ne znajući kako se završila stvar, naišla Pored Štaba Župopivskog bataljona, izašao je pred nju Veljko Mićanović i naredio jednoj desetini da Vukosavljevića strelja, što je ona i izvršila.

_ Rejonski komitet je smatrao da je za sve glavni krivac Tadija Tadić, i u tom smislu uputio pismo Okružnom komitetu Nikšić. Sem toga, Tadiju su optuživali iz Pivske čete da je pri prolazu kroz s. Šljivovicu. obavestio Spasoja da će biti uhapšen. Zbog svega ovoga, Tadija Je isključen iz Partije, a od vojnog suda Nikšićkog NOP odreda osuđen na smrt.

nemamo nikakvog izveštaja da li je drug Milutin poduze potrebne mere, kao ni da li su formirana dva udarna batalj^0 iz Bjelopavlića kako smo se dogovorili sa MK danilovgradskini. U Katunskoj Nahiji četnici drže Čekanje i Čevo, zajedno s njima i krilaši, kao posebna vojnička formacija, pod komandom Krsta Popovića.[10] Prema neproverenim izveštajima, te bande su tamo opkoljene, a kao pojačanje dejstvuje i jedan udarni bataljon Nikšićkog odreda i jedna udarna četa iz Grahova, koja je već pokazala izvesne uspehe. Ja ne verujem ц njihov uspeh, dok ne stvore udarne jedinice sposobne za dejstvo protiv izazivača građanskog rata. Zato smo odmah poslali jednog druga iz Nikšićkog OK da zaobilaznim putem pređe tamo i prenese kako vojničku tako i političku liniju.[11] TJ Hercegovini Italijani, predvođeni od četnika, prodiru od Nevesinja prema Gackom. Sa situacijom tamo, u ostalom, upoznao vas je i operativni štab. Talijani hoće da omoguće mobilizaciju četnika u Hercegovini. Naravno, operativni štab je već napravio krupne pogreške. On je mobilisao devet stotina ljudi za napad na bandu popa Perišića, pod izgovorom da je toliko ljudstvo potrebna radi imponiranja narodu naše snage (opet fraze namesto dela!). Naravno, ta akcija neće uspeti, kao što ćete se i vi uveriti, jer u toj vojsci ima mnogo petokolonaša, a pred tolikom halabukom i mobilizacijom pop Perišić se može lako i izvući. Bolje bi bilo da su stvorili jedan udarni bataljon koji bi ga likvidirao, a ostalo ljudstvo bacili na neki položaj prema Talijanima i ustašama, naprimer Borač, ili gde vi nađete za potrebno.

Uprkos svim činjenicama koje sam vam naveo, situaciju u Crnoj Gori ne treba smatrati kritičnom, bar ne za sada. Najteže je u celoj stvari što čovek ne može i partiju i vojsku uzeti na celoj teritoriji u svoje ruke jer su se veze pokidale i na svakom koraku postoji opasnost od pokreta pete kolone. Naši partijci su odozgo[12] uspavljivani i njima je vrlo rđavo rukovođeno, nije im ukazivana perspektiva borbe, nisu preduzimane u vezi s tom perspektivom odgovarajuće vojničke mere itđ. Slabiji od njih se lako demorališu kada ih iznenadni preokret tresne o ledinu. Uprkos tome, partijska organizacija u Crnoj Gori raspolaže sa dovoljnim brojem čvrstih i partiji odanih kadrova, gotovih da dadu i poslednju kap krvi na

[10] Vođa separatista (»zelenaša«) u Katunskoj Nahiji. Kao odmetnik i narodni neprijatelj poginuo 1947 god. u borbi protiv organa narodne vlasti.

[11] Odnosi se na Voja Nikolića.

[12] Odnosi se na Boža Ljumovića, tadašnjeg sekretara Pokrajinskog komiteta KPJ za C. Goru, Boku i Sandžak.

poziv partije. Ali zato ne treba tu krv da daju glupo i besmisleno i da ginu kao muve bez glave, u kakvu su situaciju zaista dovedeni. Navešću vam nekoliko primera rukovođenja partijom. Dok se na jednoj strani popušta prema onima koji su liberalni prema petokolonašima, na drugoj strani se dešavaju ovakvi slučajevi: na primer šestorici partijaca koji su pobegli iz Bileće, gde im je bio određen izvestan zadatak koji nisu izvršili, trojici partijaca izrečena je uslovna kazna smrti, isključeni su svi iz partije i partizana i sprovedeni su natrag na izvršenje zadatka: ubijanje okupatorskih špijuna i petokolonaša. Ovi drugovi su taj zadatak izvršili, uspešno su, posle izvesnih čak uličnih borbi da se izvuku iz grada, ubili tri špijuna, ali — zar su potrebne takve mere da se proveri nečija partijnost, zar nije dovoljno davanje zadatka bez pretnji smrtnom kaznom i isključenjem iz partije? Zar takve smrtne kazne ne unose strah i trepet ne samo u stanovništvo, nego i u samu partiju? Cime da se opravda takva činjenica da četnici, na teritoriji[1] koju oslobode partizani, uspevaju da izazovu takvu paniku da partizani ne zateknu ni žive duše? Očevidno, linijom druge etape borbe, koju su četnici dobro proturili u mase zajedno sa našima. Očevidno, streljanjima nedovoljno motiviisanim... osnovno je [međutim] ubediti masu u neophodnost toga streljanja. Gde je to pravilno izvršeno, mase su ga pravilno primile, naprimer u slučaju onog komandira iz Pivskog bataljona.

Naš plan je sledeći: zaštititi udarnim jedinicama, mobilišući i ostalo stanovništvo, izvesne osetljive pravce: Nikšićka Župa, Gornje Polje, — izvršiti koncentraciju /udarnih jedinica na jednoj taičci i onda poći u pravcu Kolašina ili Katunske Nabije.

Vaša intervencija je neophodno potrebna. Ne mislim vojnička, nego politička. Potrebno je da CK hitno, najhitnije ukaže članstvu partije preko jednog otvorenog pisma na sve greške i na sve što treba poduzeti. Potrebno je da se utvrdi takva linija koju neće moći ni smeti razvodnjavati niko i oko koje će se okupiti zdrav partijski aktiv bez obzira na to ko u kome forumu momentalno sedi, da bi se na taj način olakšalo čišćenje partije. Potrebno je u tome pismu čitavom članstvu partije ukazati na fatalnost dosadašnje politike i na to da iza pravilne linije stoji CK i da niko neće moći da tu liniju izigrava. Te su mere potrebne radi konsolidacije partije pre smene PK, čišćenja partije u vrhovima. Ovo je naročito potrebno zbog toga što su mnogi okružni i mesni komiteti izrazbijani, pa je potrebno da svaki partijac, na ma kom se mestu nalazio, u pozadini ili vojsci, zna svoje dužnosti koje mu pripadaju na

poziv CK. Potrebno je da zasada partijski i vojnički poslovi pređu u jedne ruke, do konsolidacije PK i Glavnog štaba. Sve ovo nije mogućno brzo svršiti, pa se postavlja pitanje da li je potrebno da ja ostanem ovde i nadalje ili bi te poslove preuzeo drug Milutin, naravno pod uslovom da vi preko vašeg pisma, kako sam rekao, učvrstite pred čitavim članstvom liniju i izvršite kritiku, a ja i Milutin bismo se, ukoliko bih se ja vratio tamo u roku koji ste ranije predvideli, dogovorili o pojedinostima, ko će da uđe u PK itd. Milutin je ostao u Piperima da sredi stvari tamo, ja ću ga pozvati da dođe ovamo da bismo mogli odavde zajednički rukovoditi, da ne bi dolazilo do kontradikcija u davanju direktiva i naredaba. Sto se tiče samog Milutina, ne treba ni sumnjati da će on prihvatiti ovakvu liniju i usvojiti kritiku, pogotovu ako ona od vas dođe. Po mome mišljenju on je bio suviše usamljen, a okružen oportunistima kao što je drug Božo[13] i »levičarima« kao Zogović, kome je, tobože pod kontrolom Božovom, predao redakciju lista. I on se, kao i sve partisko članstvo prepustio opštenacionalnom talasu narodne borbe i nije video nezdravo stanje u partiji, koje uspavljuje budnost partije. U štabu i u partiji sve se svelo na dobro uređenu administraciju, na odgovaranje na pisma, krpljenje rupa na frontovima s brda s dola mobilisanim trupama i njihovim slanjem čas ovamo čas onamo pre nego se te jedinice vojnički i politički učvrste u samoj pozadini. Jedinstvo partije i jedinstvo komande u vojsci nije ostvareno u političkoj situaciji kada je bio potreban radikalan voijno-ipolitički preokret, koji drugovi nisu mogli izvesti. Štab je izgubio autoritet, njegove se naredbe ne sprovode, jer se zbog pogrešnosti čitave političke linije ne može ni obezbediti njihovo sprovođenje, niti izbiti na površinu oni najzdraviji partiski elementi spremni da sprovedu naredbe i potisnu šljam pete kolone, koji se nataložio i u partiji i oko nje i u NO odborima i u partizanskim jedinicama i njihovom komandnom kadru.

Drug Mitar[14] je bio krenuo za Cetinje, ali se iz Pipera nije mogao prebaciti pa je morao poći ovuda, a ja sam ga zadržao da mi pomogne da ne bih sam radio ovde. Drug Ćeća[15] je još kod Milutin^.

Ponovo naglašavam da je narod protiv okupatora, tj. ustvari s nama, on je protiv petokolonaša i onih koji sarađuju s Talijanima, ali klasni rat neće i dobro je što ga neće. Stvaramo udarne bataljone za borbu protiv izazivača građanskog rata i protiv okupatora. Mi raspolažemo ogromnim ljudskim

[13] Božo Ljumović
[11] Mitar Bakić
" Svetislav Stefanović

rezervama za udarne jedinice, samo ih je teško organizovati • grupisati. Broj ljudstva koje bi došlo u obzir za te udarne •edinice, po mome proračunu, iznosi najmanje 3000 boraca, a jcad se one formiraju i čitav narod će se dići na nivo tih udarah jedinica u procesu borbe sa okupatorom i njegovim slugama.

Uz vašu političku pomoć i uz naš naporan rad, ukoliko ne bi došlo do nečeg iznenadnog, ne bi bilo nikakvih opravdanih razloga za pesimizam. Za sada ja ću postepeno preuzeti sve poslove u svoje ruke, zajedno sa ostalim odgovornim drugovima, s ciljem da koliko se brže može konsolidujemo to stanje.

Očekujem od vas dalja naređenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

PS. U prilogu: pismo Peku Dapčeviću i ostalima i naredbe PK i Glavnom štabu.

Drugarski vas pozdravljaju
vaši
Dido
Mitar

BR. 83

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 27 MARTA 1942 GOD. ŠTABU ROMANISKOG NOP ODREDA ZA IZVIĐANJE NEPRIJATELJA, POSTAVLJANJE ZASEDA NA PUTU MOKRO—PODROMANIJA I STVARANJE UDARNIH JEDINICA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
/ DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
27-111-42 godine

ŠTABU ROMANISKOG NARODNO-OSLOBODILACKOG PARTIZANSKOG ODREDA

1) Izvijestite nas detaljno gdje se sve neprijatelj i koje jačine nalazi na putu Mokro—Podromanija—Han Pijesak. Navesti koje je hrvatska vojska, koje su ustaše. Da li je ne-

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2086. , ,

prijatelj utvrđen u selima i kakve pokrete preduzima i u kom cilju. Izvještaj je vrlo hitan.

2) U svoj sastav primite: Mokranjski četnički bataljon koga preokrenite u dobrovoljačku vojsku, oba Sokolovićka' Knežinski, Glasinačkj, Pračanski i možda sada novoformirani Paljanski bataljon. Izvijestite nas o sastavu odreda i jačini snaga, kao i gdje se te snage nalaze angažovane.

3) Po svaku cijenu morate napraviti busije na putu Mokro—Romani]a—Podromanija. Busije moraju biti jake da se zaplijeni što više oružja i municije. U ovim busijama mogu učestvovati djelovi Mokranjskog, Paljanskog i Glasinačkog bataljona, s ove strane—južne—Romanije. Sa sjeverne strane organizujte busije od djelova koji su najbliži.

4) Isto tako organizujte busije na putu: Sokolac—Han Pijesak od djelova koji su najbliži. I o ovome nam podnesite izvještaj.

5) Utvrdite i ugovorite čvrstu vezu sa svima bataljonima kao i djelovima Proleterske udarne grupe, kako bi vaš rad bio plodonosniji.

6) Nastojte da se jedinice učvrste, vojno-politički podižu. Politički komesari moraju nam podnositi izvještaj o svome radu za proteklih 10 dana. Prvi izvještaj neka uslijedi 1 aprila.

Radite politički i širite politički i propagandni materijal.

7) Ako imate municije za bacače, brdski top 65 mm, poljski top 80 mm, najhitnije je pronađite i uputite nam je.

Isto .tako od one municije što vam je poslana iz S.[2] dodijelite jedan dobar dio Proleterskoj udarnoj grupi. O svemu ovome izvijestite nas.

8) Naše je mišljenje da vaš štab primaknete bliže putu: Mokro—Podromanija—Sokolac, kako biste iz blizine posmatrali događaje.

Za kurire određujte mlađe i pouzdane ljude.

9) Podnesite nam detaljan izvještaj o vojno-političkoj situaciji, naročito poslije akcije Proleterske udarne grupe.

10) Izvijestite nas gdje se sada nalazi Glavni štab N.O.P. i D.O. za B. i H. Ako je negdje u blizini, dostavite mu u prepisu ovo naređenje.

11) Napominjemo vam da su uslovi za vojnički i politički rad povoljni, pa morate biti vrlo energični. Ne smijete oklijevati. Svima događajima treba da se stavite na čelo i da im prethodite.

Vi morate imati jaku mobilnu, udarnu grupu, ne računajući na udarni bataljon, koji izlazi ispod vašeg sastava. Ako

[2] Sarajeva

ne stvorite udarne, pokretne grupe, vi ćete svima događajima biti na repu. Vi to ne smijete dozvoliti. Stvarajte omladinske Ćete, koje vojno-politički vaspitavajte. Mi ćemo vam poslati jedan kratak kurs te nastave. Dakle, stvaranju udarnih jedinica morate posvetiti veliku pažnju.

12) Prenesite naređenje odredu »Zvijezda« da blokira Olovo i da postavlja busije na putovima. Tako će doći i do oružja i municije. Neka i odred »Zvijezda« stvara udarne jedinice. Bez toga nema ništa.

Primite naše pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik, štaba

BR. 84

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 27 MARTA 1942 GOD. ŠTABU ROGATICKOG NO DOBROVOLJAČKOG ODREDA ZA VRŠENJE PREPADA NA ROGATICU I FORMIRANJE OMLADINSKIH CETA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
27-111-42 godine

ŠTABU ROGATICKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG DOBROVOLJAČKOG ODREDA

1) Primamo vaš predlog, da sokolovićki bataljoni, kao i Glasinački i Pračanski uđu u sastav Romaniskog odreda. Samo vi uspostavite vezu kako sa Romaniskim odredom, tako i sa susjednim bataljonima.

2) Mi smo naredili Romaniskom odredu da presiječe vezu na Romaniji. I vi to urgirajte kod njega.

Djelovi brigada doći će na prostoriju: Sokolovići—Zakomo pa uhvatite vezu sa njima.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2086.

3) Potrebno je da imate izviđačku i obavještajnu službu u pravcu Višegrada i Borika (veza sa tamošnjim našim djelovima).

4) Vršite manje prepade na Rogaticu. Mi smo poslali poljski top, koji je već dejstvovao. Nemojte bacačku municiju trošiti. Izviješteni smo da vojnici gađaju Rogaticu. To nema naročitog efekta. Bacači su nam trebali za Borač, pa nam pošaljite jedan sa najmanje 25 bombi. Ovo naređenje izvršite svakako. Taj bacač bi trebao da bude u Foči najdalje do 4 aprila. O ovome povedite računa i izvjestite nas. Upravo, bolje je da nam taj bacač što prije pošaljete jer će istrošiti svu municiju.

5) Razmjenu ćemo zabraniti.[2] Potrebe koje ste tražili poslaćemo- danas, poslije podne u tri časa.[3]

6) Gledaćemo da na neki način riješimo pitanje vaše sanitetske službe. O tome ćemo vas danas poslije podne izvijestiti.

7) Neka nas politički komesar izvještava o radu za svakih 10 proteklih dana, kao i o tome da li se i što dobija od političkog materijala. Prvi izvještaj neka uslijedi 1 aprila.

8) Zavedite red i disciplinu po jedinicama. Otpočnite sa formiranjem omladinskih četa. Tome pitanju posvetite veliku pažnju.

9) Izvijestićemo vas o sjemenu.

Primite naše pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

[2] Odnosi se na razmenu rakije za žito i druge namirnice, koja je vršena po pojedinim intendantskim stanicama.

[3] Tom prilikom je Vrhovni štab za potrebe Rogatičkog NOP odreda uputio sanitetskog materijala, nafte, duvana (200 kgr.), novca (20.000 din.) i dr. (vidi dok. zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 2511).

BK. 85

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD MARTA 1942 GOD. O USTROJSTVU I DUŽNOSTIMA PARTIZANSKIH STRAŽA[1]

DUŽNOSTI PARTIZANSKIH STRAŽA:

Partizanske straže su organi komande mjesta i štabova n. oslobodilačkih partizanskih i dobrovoljačkih odreda.

Dužnosti ovih straža su:

1.—-Vršenje svih poslova koji se odnose na mobilizaciju obaveznika sa dotične teritorije. U ovom сПји prikupljaju potrebne podatke i vode tačnu evidenciju mobilisanih po četama, nesposobnih, ranjenih, bolesnih, određenih u seoskim stražama. Podaci se prikupljaju ličnom konstatacijom i uzimanjem podataka od seoskih straža i N.O.O.

2.— Stara se o prihvatu i smještaju, ishrani prolazećih trupa.

3.— Reguliše i kontroliše cio vojni i privatni saobraćaj preko svoje teritorije. Sva lica bez propisnih isprava, kao i sumnjiva lica, bila ona vojna ili privatna, sprovodi svojoj komandi mjesta.

4.— Izdaje stanovništvu svog rejona objave za kretanje. Bez ovih objava ne može se dozvoliti kretanje pojedinaca ne samo van rejona dotične straže, nego ni na samom rejonu.

5.— Kontroliše rad seoskih straža. Pomaže N.O.O. i povjerenike sela u pravilnom sprovedenju u djelo naređenja komandi N.O.P. i D.V.

6.— Stara se o zaštiti stanovništva: sprečavanju ubistava, pljački, nasilja, paljevine.

7.— Organizuje obavještajnu službu i službu veze i transporta preko svoje teritorije.

8.— Stara se o čuvanju svih povjerenih stvari i lica.

9.— Straža ima naziv po mjestu gdje se nalazi. N.pr. Partizanska straža Šćepan Polje. •

10.—'Stražu postavlja komanda mjesta; odnosno štabovi N.O.P. i D.V.J. ako nema komande mjesta. Broj i jačina straža određuje se prema potrebi.

VRHOVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.J-e

(M. P.)

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta. Primerak naređenja koji Redakcija ovde objavljuje bio je dostavljen Komandi mesta Goražde.

BR. 72

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV ДЈ GOSLAVTJE DRUGA TITA OD 28 MARTA 1942 GOD. GLAV NOM ŠTABU NOP ODREDA ZA CRNU GORU I BOKU ZA FORMIRANJE UDARNIH JEDINICA SA STALNIM RUKO VODEĆIM KADROM I UPUTSTVO O NAČINU BORBE PRo TIV ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVICA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
28-111-42 godine — 8 časova

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA CRNU GORU I BOKU

Primili smo vaše pismo od 22 t. mjeseca.[2] Cijeneći situaciju u Crnoj Gori došli smo do sljedećih zaključaka:

1) Ujedinjena...reakcija, i okupator poveli su -odlučnu barbu protiv narodno-oslobodilačke borbe u Crnoj Gori. Na sektoru Kolašina borbe su poprimile frontalni karakter, dok to nije slučaj u ostalim krajevima Crne Gore. Zbog slabijeg naoružanja i opreme vi ne možete i dalje podržavati te frontalne borbe.

2) Borbe kod Kolašina nijesu bile dobro pripremljene. Nosile su karakter improvizacije. Otkrili su se veliki organizacioni i komandni nedostaci. Pretrpjeli neuspjeh neće se moći na istom sektoru popraviti za jedno kraće vrijeme.

3) Budući da je reakcija otvoreno ušla u okupatorove redove, u masama je mnogo izgubila. Za kraće vrijeme treba je potpuno politički dotući. Otuda će se i naše borbe razvijati pod povoljnim političkim uslovima.

Kod ovakve situacije preduzmite sljedeće:

Prema već datim direktivama organizujte čvrste, disciplinovane partizanske odrede, koji će biti sposobni za izvršenje svih povjerenih zadataka. Ove odrede učvrstiti vojno-politički. Probrati hrabar, odan i razborit starješinski kadar. Starješinski kadar da bude stalan. Nesposobne odmah smje-

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 6904. Takođe je očuvan i prepis koji je učinjen u Štabu Durmitorskog NOP odreda. Taj prepis, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 6903. Na njemu je i potpis druga Tita. Redakcija objavljuje kopiju.

[2] Ovaj izveštaj Redakcija nije uspela pronaći.

jivati. Nastojati da se starješinski kadar populariše. To raniti preko jedinica u masama i preko novina.

2) Preći na partizanski način ratovanja, izbjegavajući ve frontove. Za ovaj način ratovanja odredi moraju biti mobilni, raspoređeni po odgovarajućim sektorima, ali ne i kod svojih kuća. Odrede stalno bacati u akcije: zasjede, prepade, Čišćenje pete kolone.

Sa odredima preći vojno-politički kurs po priloženom programu.[3] Ovaj program je samo minimum, pa ga treba proširivati.

3) Iz dosadašnjeg ofanzivnog stava prema neprijatelju na sektoru Kolašina treba preći na defanzivu, zadajući neprijatelju svakom prilikom snažne udarce. Pri tome treba nastojati da se neprijatelju spriječi nadiranje važnim kanalima.

Po našem mišljenju ti su kanali:

— Kolašin—Mojkovac—Sandžak. Zaštitu ovoga pravca dodijelićemo Glavnom sandžačkom štabu, s tim da se na ovome pravcu zadrži bataljon druga Kneževića.[4]

— G. Morača—Javorje—Boan—Šavnik i dalje ka 2abljaku. Ovaj pravac štitiće Durmitorski odred pojačan snagama Nikšićkog odreda koje su operisale oko Kolašina. Vjerovatno je da će neprijatelj nastojati da nam zauzme slobodnu zonu oko Zabljaka—Šavnik, pa se mogu u ovom pravcu očekivati njegovi glavni napori. Zaista se neprijatelj pokazao vrlo upornim. Ali sa političkim gubljenjem u masama upornost neprijatelja će sve više slabiti. Sem toga, te bande neće moći povesti borbu u pravcu ostalog dijela Crne Gore sa onoliko snaga koliko su imale oko Kolašina.

Mi smo neposredno naredili Durmitorskom odredu da zadrži na svom terenu snage Nikšićkog odreda. Isto tako i Nikšićki odred treba da održava čvrstu vezu sa Durmitorskim odredom, te da mu uputi u pomoć izvjesne snage ako za to ispadne potreba. Treba da vam je jasno da se Kolašin najbolje može likvidirati preko teritorije Šavničkoga sreza i iz Sandžaka. Tako se zalazi u bok i pozadinu Kolašina. Nikad neprijatelj neće smjeti nadirati ka Piperima i Podgorici ako se u predjelu Sinjajevine budu nalazile naše jake i aktivne snage. Ove snage mogu doći do izražaja kad se snijeg otopi, a to će biti za kratko vrijeme.

Ako bi neprijatelj ovladao Savničkim srezom, onda mu je otvoren put za Sandžak i za Nikšić. Sve nam ovo govori da se Šavnik mora aktivno braniti.

[3] Ovaj program Redakcija nije uspela pronaći.

[4] Odnosi se na Drugi bataljon Bjelopoljskog NOP odreda čiji je komandant tada bio Velimir M. Knežević.

— D. Morača — Rovea — Piperi. Mi ne vjerujemo će neprijatelj nadirati ovim pravcem. Možda će neprijater doći do Rovaca, ali je njegovo dalje nadiranje preko Karnet nika, Lebršnika, Ponikvice i Lukavice malo vjerovatno i ГC skantno. Ovo bar za sada, dok su te planine teško prohodne U Rovcima treba ostaviti jedan odred koji će sprečavati prijateljsko nadiranje ka Piiperima. U slučaju da četničke bande navale ka Boanu, onda ovaj odred iz Rovaca trebao bi da dejstvuje partizanski na pravcu: D. Morača — Crkvine —. Kolašin. Taj odred treba da sačinjavaju snage iz Komskoo odreda, eventualno pojačane sa nekim sigurnim djelovima^ Treba znati: čim se neprijatelj udalji iz svoje baze Kolašina biće mu sve teži uslovi za vođenje borbe. Ovo pod uslovorn da naši partizanski -odredi dejsstvuju pravilno i budu budno pratili pokret neprijatelja.

— Lijeva Rijeka — Bioče — Podgorica (od Bioča krak ka Piperima i Kučima). Zbog držanja Kuča i Bratonožića biće otežane partizanske akcije na ovome pravcu. Ako ima uslova, za sada, onda jedan odred treba da ostane na prostoriji Lijeve Rijeke, odakle bi dejstvovao ka: Prekobrđu •— Mateševu, Brskutu. Ne bude li mogao tamo opstati, onda neka se raspodijeli na predjelu: Mrke — Blizna — Zavala. Sa te prostorije može dejstvovati ka Bioču i potpomoći ostalim snagama pri odbrani Pipera.

U Stijeni treba postaviti jedan mobilan odred, koji bi dejstvovao ka Spužu, D. Stijeni, Crncima, i potpomagao onaj odred što se nalazi u predjelu Petrovići — Mrke.

Pravce preko Kamenika i Ponikvice treba dobro izviđati. Ovo je naročito potrebno ako odred u Rovcima ne bi imao uslova za rad. U tom slučaju negdje na platou Kopilja morao bi se nalaziti jedan mobilan odred.

Odredi moraju biti tako energični, da moraju svugdje stvoriti uslove za svoj rad. Ne smije se dozvoliti: to i to pleme ne dozvoljava prelaz partizana preko njegove prostorije. Odred, ako je dobio zadatak, ima da pređe sve prepreke.

U svim ostalim djelovima Crne Gore morate stvoriti mobilne odrede i dati im rejone dejstva. Odredi moraju izvršavati dodijeljene zadatke. Za neizvršenje zadatka preduzimati najstrožije mjere: strijeljanja, razoružanje. Ali uslov je da prethodno formirate i odredite starješine. Do sada su se kod vas starješine određivale od vremena do vremena i od zadatka do zadatka, tako da nijeste mogli izgraditi valjan starješinski kadar. Sada, u teškim uslovima, vi to morate stvarati. Predvidjeti uzajamno potpomaganje odreda, kao i koncentrisanje za izvršenje važnijih zadataka. Četničke bande noću opkolja-

li

+i i uništavati. Zato njihove pokrete pratiti neprekidno, za-
V3'ivaiti u njihovoj neposrednoj blizini. Razviti izviđačku i obavještajnu službu.

Jačinu i raspored odreda vi ćete odrediti prema prilit тпа i potrebama. U Bjelopavlićima će trebati najmanje dva oHreda. U Lješanskoj Nahiji će trebati opet dva jača odreda, će 'tuda neprestano krstariti. Oko Nikšića trebaće najmanje tri odreda. U predio Golije jedan odred. U predio Grahova jedan ili dva odreda. Oko Cetinja—dva. Cevo—Njeguši jedan odred. Crmnica — jedan. Vir Pazar—Paštrovići jedan do dva. Zapamtite: ne treba da ostane ni jedan predio bez odreda, дко ne biste imali toliko odreda, onda će odredi većim pokretima kontrolisati udaljenije predjele.

Ishrana odreda: od petoikolonaiša, zapljenjivanjem po putevima [okupatorskih transporta], rekvizicijom. Na ovaj način morate staviti u pokret sve snage. Vjerujemo da će to uroditi plodom.

Tako kada učvrstite dosta mobilisanih jedinica i u prethodnim akcijama snabdijete ih sa oružjem i municijom, onda se uputite пак« Vasojeviće. Do tada ćete ih i politički izolovati od masa i vojnički treba samo da ih dotučete, tada će biti i vrijeme bolje: maj—jun, pa će vam i terenske prilike ići na ruku. Mi vjerujemo da neprijatelj neće pokazivati neku veliku aktivnost poslije upada u Moraču. To obezbjeđuje njegove pozicije u Kolašinu, zašto se on i bori.

U samim ovim akcijama glavno je da sačuvate živu snagu i kompaktnost odreda. Odredi se dakle ne smiju izlagati uništenju. U slučaju da ne budete mogli opstati na vašem terenu, što je skoro nemoguće, onda kompaktne odrede prebacujte ka Šavniku — Sandžaku — Bosni, gdje ćete uhvatiti vezu sa nama. Dio odreda mogao bi se u ovom slučaju prebaciti i u Hercegovinu. Dakle, dozvoljava se manevrovanje odredima, da se sačuva živa snaga, a zatim pod povoljnijim uslovima da se vrate na svoj teren.

Primjenjivati represalije prema odbjeglim četnicima: konfiskacija svih potreba, *slanje njihovih porodica okupatoru,* paljenje kuća itd.

Sirite u masama što više propagandnog materijala. Izradite kratke temate po važnijim pitanjima, pa ih dijelite jedinicama i stanovništvu. Ovome morate posvetiti veću pažnju.

Izvještavajte nas redovno o razvoju situacije.

Pod sadašnjim uslovima, slanje djelova brigada u Crnu Goru bilo bi štetno. One ne bi mogle uspješno riješiti to pitanje. Zakopčale bi se za vaš teren, a pred njima stoje važni zadaci. Posljednju njihovu, akciju vidjećete iz naših radio-

vijesti. One se sada nalaze na prostoriji: Glasinac—Romanija Tu partizanski dejstvuju i potpomažu blokadu Rogatice { H. Pijeska, koji su možda pred padom. Izgleda da će **neprija**telj napustiti i tvrđavu Kalinovik.

Vojno-politička situacija se u svim zemljama Jugoslavije povoljno razvija po nas..

Drugarski pozdravi sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT

BR. 87

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 28 MARTA 1942 GOD. OPUNOMOĆENICIMA VRHOVNOG ŠTABA U CRNOJ GORI[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
28-III-42 godine

DELEGATIMA VRHOVNOG ŠTABA DRUGOVIMA
ĐIDU I MITRU

U prilogu dostavljamo vam naređenje koje smo uputili Glavnom štabu za Crnu Goru. Prema istom naređenju treba i vi da se upravljate.[2]

Za sada *se* mora odustati od ofanzive prema Kolašinu. To sve dotle dok se ne stvore uslovi da se sa tom bandom jednom likvidira. Zaista, mi sada nemamo izgleda na brzu likvidaciju te bande.

Formiranje i učvršćivanje odreda—to treba da vam bude osnovno u radu.

Vrlo je važno da se sada sačuva i odbrani Šavnički srez. U tom cilju, one snage Nikšićkog odreda, koje su operisale oko Kolašina, treba da ostanu u sastavu Durmitorskog odreda.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2451.
[s] Vidi dok. br. 86.

U slučaju potrebe, Nikšićki odred bi trebalo da pošalje u pomoć još koji laki odred.

Ne može biti ni govora o upućivanju djelova proletergkih brigada u Crnu Goru. Pred njima se postavljaju veći gadaci. Njihovu najnoviju akciju vidjećete iz priloženih radio vijesti.

Izvještavajte nas o vojno-političkoj situaciji u Crnoj Gori.

Primite naše pozdrave,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT

BR. 88

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 28 MARTA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP ODREDA O PARTIZANSKOM NAČINU RATOVANJA PROTIV ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVIĆA[1]

VRHOVNISTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
28-111-42 godine = 8 časova

ŠTABU DURMITORSKOG NARODNO-OSLOBODILACKOG PARTIZANSKOG ODREDA

U prilogu vam dostavljamo naređenje koje smo uputili Glavnom štabu za Crnu Goru i Boku.[2] Iz toga naređenja uvidjećete šta sve ima da preduzme i kako će ubuduće raditi Crnogorski štab. Sa tim se dobro upoznajte i po istome se i upravljajte. Dakle, i vi treba da pređete u odbranbeni stav prema kolašinskom sektoru, što ne isključuje vaše partizanske akcije u cilju nanošenja gubitaka neprijatelju i njegove demoralizacije. Mi smo vam ranije najavili važnost vašeg

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2453.
[2] Odnosi se na dok. br. 86.

sreza za nas, pa se nameće potreba da se njegova odbrana što bolje organizuje. U tom cilju posfrupićete ovako:

1) U predjelu Štitarica treba da imate jedan laki partizanski odred koji bi sprečavao prolaz neprijatelja ka Mojkovcu, ka G-ojakovicima, ka Katunu Ružica. Potrebna je veza s Bjelopoljtskim] odredom.

2) U Katunu Potrk trebate imati jedan izviđački vod sa zadatkom da izviđa ovaj pravac i da održava vezu sa djelovima odreda koji će se nalaziti u Stitaricama (Gornje ili Donje).

3) Na Vratlu, Muminoj Bari i Javorju treba držati, po našem mišljenju, samo izviđačke djelove, jačine do 30 partizana, koji bi izviđali dotične pravce i na vrijeme javili o neprijateljskom pokretu ka vašem srezu. Istovremeno ti djelovi treba da zadržavaju neprijatelja dok se vaši rasporede na zgodnim položajima za doček neprijatelja. Ovo prepuštamo da vi ocij-eniite i da donesete zaključak o tome. Neprijatelja treba pustiti da se malo udalji od svoje baze i od terena koji odlično poznaje.

4) Glavnina vaših snaga treba da se nalazi, po našem mišljenju, oko Tušine ili bolje Boana i u toj visini bi trebalo dočekati neprijatelja. Na vašoj prostoriji lakše biste izvidjeli neprijatelja, bolje saznali o njegovim pokretima, jačini i rasporedu. A zaitim ga jedne večeri treba napasti. Onako, na Vratlu vi nemate uslova za stanovanje. Vaše snage mnogo će se iscrpsti. Poslije gubljenja Vratla teško da biste vi mogli dati još koji otpor, a još manje uništiti neprijatelja.

U Bijeloj bi trebalo da bude jedan odred koji bi bočnim dejstvom vama olakšao situaciju na pravcu Boana.

Dakle, o rasporedu snaga razmislite dobro pa nam saopštife odluku u sljedećem vaišem izvještaju.

Napominjemo: vi imate više uslova za pobjedu kad neprijatelja uvučete nešto dublje. Istina, tu je u pitanju odbrana kuća u Krnjoj Jeli, Tušini i u ostalim selima, ali to ne smije biti osnovno. Najzad, ako vi postavite valjane izviđačke odrede naprijed, oni će vam stvoriti dosta vremena da zauzmete zgodne položaje.

5) Djelove Nikšićkog odreda koji su dejstvovali oko Kolašina zadržite pod vašom komandom i upotrijebite ih na najzgodniji način.

6) Prelazima na Durđevića Tari morate posvetiti pažnju. Ta odbrana treba da spriječi svaki prelazak preko mosta. Istina, za sada, kako mi znamo situaciju, ne prijeti opasnost.

7) Morate uspostaviti vezu sa svima vašim djelovima: pravac Vratio, pravac Stitarice i pravac Durđevića Tara.

8) **Na** Zabljaku morate imati malu rezervu, sposobnu **da** je možete baciti u najpotrebnijem pravcu.

9) U slučaju da primite borbu s neprijateljem, morate organizovati odrede koji će neprijatelja napasti iz pozadine. To se može ostvariti samo pod uslovom da pustite neprijatelja da zakorači na vašu teritoriju. Ti odredi moraju biti od najpouzdanijih elemenata.

10) Gledajte da već sada očistite jedinice od nesigurnih elemenata.

Redovno nas izvještavajte o razvoju situacije kod vas i u Crnoj Gori.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant

P.S.

1) U slučaju krajnje nužde možete se obratiti za poimoć Nikšićkom odredu.

Još jednom: neprijatelja treba sačekati u zasjedi, sa bokova i pozadine napasti ga lakim odredima. Odredite najsposobnije starješine za vaše jedinice. **I** ne mijenjajte stalno te starješine, sem ako se pokažu nesposobnim.

Pošaljite nam glicerina za šapirograf. Toga imajte u bolnici, rekao nam je Dr !>ura.[3]

Nišadora vani šaljemo.

Od ostalih, potreba više njjesmo imali.

2) Bataljon druga Kneževića[4] treba da ostane u sastavu Bjelopolijskog odreda, ali za dejstvo na pravcu ka Mojkovcu —Štitarice. U slučaju da bude primoran na povlačenje ovaj bataljon će se povlačiti pravcem: Mojkovac—Sandžak. U tom slučaju, ostaje vam pravac preko Saranaca nezaštićen. U tom pravcu trebali biste uputiti jedan mali, ali pouzdani dio.

3) U slučaju da ne mognete suzbiti neprijateljsku navalu, onda treba partizanski da mu onemogućite opstanak na vašoj teritoriji. Zato još sada morate čvrsto formirati odrede i bataljone. Odrediti pouzdane starješine, koji će znati da vode odrede i da s njima manevruju.

Sem toga, pravce ka Pivi morate zaštititi.

[3] Đura Mešterović, tada rukovodilac hirurške ekipe Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije

[4] Drugi bataljon Bjelopoljskog NOP odreda

BR. 72

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOF I DV JUGOSLAVIJE OD 28 MARTA 1942 GOD. ŠTABU PRACANSKOG BATALJONA ZA DALJI RAD I FORMIRANJE NOVIH BATALJONA KOJI CE UCl U SASTAV ROMANISKOG ODREDA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAEKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
28-III-42 godine = 8 časova

ŠTABU PRAČANSKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG PARTIZANSKOG I DOBROVOLJAČKOG BATALJONA

Primili smo vaš dopis od 27 t. mjeseca.

1) Slažemo se sa vašim predlozima da formirate bataljone: Pračanski, Paljanski i Glasinački bataljon. Ti su bataljoni djelimično i formirani, samo još nijesu vojnički i politički učvršćeni. Svi ti bataljoni, kao i oba sokolovićka i Knežinski pripašće pod štab Romaniskog odreda. Naredićema štabu Romaniskog odreda da se bolje poveže sa bataljonima i da koordinira njihov rad. Zaista je vaš froint preopterećen a snage su mu. male. Nastojaćemo da vam ostali bataljoni potpomognu odbranu.

2) Politički što više radite. Sad će i djelovi brigade doći u Glasinac pa će vam politički rad biti olakšan. Povežite se sa djelovima brigade[1]. I drug Novak poći će u Pionor.[2] Njegovo prisustvo u tom mjestu alakšaće vaim rad.

3) Hranjenska i Sjetlinska omladinska četa biće pridodate jednom proleterskom bataljonu. pa gledajte kako znate i umijete da popunite njihov front. Te čete su greškom naših drugova tako rano otišle na front. Sa njima' treba da se održi jedan vojno-politički kurs. Te omladinske čete jesu naš najbolji element za borbu, dok su sve ostale mještanske čete vezane za svoje kuće i sela. I čudi- nas kako ste čvrsto insistirali da Hranjenska omladinska četa ostane na položaju. Nemojte borbu posmatrati sa uskog gledišta. Mi treba da stvorimo jake

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2452.

[2] Odnosi se na Drugu četu Četvrtog (Kraljevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade, čiji je komandir tada bio Novak Kočović.

udarne, mobilne snage koje će rješavati krupne zadatke. Tim zadacima će se koristiti i te mještanske čete koje ostaju na svojim ognjištima. Dakle, i pred vas se postavlja problem organizovanja -omladinskih četa. O tom ćete nam podnijeti izvještaj.

4) Na položajima treba da ostanu samo osmatrači sa kojim automatskim oruđem, a glavnine četa treba da se odmaraju po kućama. Uopšte, treba nastojati da vam rezerve budu što jače. Tim rezervama uvijek ćete uspijevati da neprijatelja bočno i iz pozadine poduhvatite. Neprekidno čučanje na položajima i odbrana samoga položaja ne donose nikakve rezultate. Dakle, uvijek treba vješto iskombinirati napad.

5) Pitanje likvidacije Bogovića stavlja se pred vas kao prvo rješenje. Nastojte da za ovo prikupite dovoljno snaga. Poslije likvidacije Bogovića uslijediće jedan napad sviju snaga JahorinskiOg i dijela Romaniskog odreda, da bi se otsjekao neprijatelj u visini Viteza. To treba da se izvede jedne noći. Zato (treba već otpočeti izviđanja i prikupljanja podataka. Treba se žuriti da mi uzmemo inicijativu u ruke, a ne da je neprijatelju upuštamo. Za ovo treba da se dogovorite sa štabom Jahorinskog odreda.

6) Treba razviti izviđačku i obavještajnu službu. Uhvatiti vezu sa Rogatičkim odredom, kao i Glasinaičkim bataljonom. Sve neprijateljske pokrete od Podromanije prema Rogatici treba odmah javiti susjednim jedinicama, te da se neprijatelj' uhvati u klopku.

6) Politički komesar neka nam podnosi izvještaj o političkom radu za svakih 10 proteklih dana. Prvi izvještaj neka uslijedi 1 aprila. Isto tako izvještavajte nas šta ste sve od političkog materijala dobili u vremenu od tih 10 daina, računajući i radio-vijesti.

7) Preduzeli smo mjere da dobijete nešto materijala od Semećke čete, ali to nije sigurno. Oni su rastrgli materijal. Pri svakoj akciji nastojte da dobijete što više oružja i municije. Jedino se takve akcije i isplate. Jer se na prvo mjesto postavlja problem snabdijevanja municijom.

7) Vaš bataljon treba isto tako da stupi u borbu na pravcu Podromanija —• Rogatica, ako neprijatelj'ne bi navaljivao iz doline r. Prače. Vaš bočni udar donio bi velike rezultate.

8) Podnijeti nam izvještaj o jačini neprijatelja i njegovim organizacijama na pravcu vašeg bataljona, počevši od Viteza pa ka Palama. Jedan upad u Pale donio bi nam velike rezultate. Raspitajte se o toj mogućnosti. [0]vaj napad mogao bi se izvesti sa fronta Bijele Vode — front Mokranjskog bataljona.

9) Izvijestite nas sa kakvim bolničarskim osobljem i materijalom [rajspolažete. Imate li ljekara u bataljonu ili na sektoru?

Primite naše drugarske pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

BR. 90

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 28 MARTA 1942 GOD. OPUNOMOĆENIKU VRHOVNOG ŠTABA O NAČINU SREĐIVANJA STANJA U CRNOJ GORI[1]

Drugu Veljku.

Primio sam tvoje pismo od 24 marta 1942 g.[2] Pročitavši ga, uvjerio sam se da si ti posve pravilno sa drugovima postavio pitanje sređivanja sadašnjega stanja u Crnoj Gori. U međuvremenu, dok je stiglo tvoje pismo, mi smo vam uputili u istom duhu podrobnije vojničke direktive. Moram ti priznati da me je vrlo iznenadilo svakodnevno šiljanje pisama u kojima se traži pomoć naših brigada. Mi smo, razumije se, o tome ovdje dosta diskutovali i došli do istog uvjerenja kao i ti tamo, da ovu sadašnju situaciju u Crnoj Gori ne mogu riješiti naše brigade, iako bi one, što sam siguran, razbile četnike kod Kolašina i očistile taj teren. To je političko pitanje primarnoga karaktera., a voljničko pitanje je sekundarno, koje se može povoljno riješiti za nas samo u tom slučaju ako se tamo raščisti u redovima Partije i prebrodi sadašnja kriza u Partiji, koja je po mome mišljenju dosta duboka, što se najbolje vidi iz toga, kako i sam kažeš, što i članovi Partije prelaze u redove četnika. Ja bih rado znao ka je te ljude primao u Partiju i kako su oni do sada dobijali partijsko vaspitanje? Meni se čini da su naši odgovorni partijski drugovi potpuno zanemarili organizacioni i vaspitni partijski rad u toku ove Narodno-oslobodilačke

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 570.
[3] Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 76.

barbe i da su se uglavnom petljali svi, i to sa vrlo malo uspjeha, sa vojničkim stvarima. Ono što je razumljivo za Srbiju, što je razumljivo za Bosnu, teško je razumljivo za Crnu Goru, naime, da u tako kratkom periodu peta kolona zauzme tako Široke razmjere i da se [pred] tom pojavom partijska organizacija skoro pokazala nemoćna. Nas se stalno uvjeravalo da je Crna Gora sa nama, da je ona čak štaviše i za revoluciju, i sada najednom se to mijenja za 180 stepeni. Meni se čini da naši drugovi u Crnoj Goiri boluju od vrtoglavice uspjeha. Ovo je vrlo opasna bolest i može imati katastrofalnih posljedica ako se brzo i iz temelja ne izliječi. Ja se potpuno slažem s tobom da tu smrdi riba od glave i da treba od glave radikalno liječiti, ako hoćemo da */postignemo* bolje rezultate. PK Partije treba apsolutno reorganizovati, »uvesti u njega nove, odlučne i sposobne drugove i postaviti pred njega zadatke o kojima i ti u svom pismu govoriš, jer inače vi niste kadri riješiti sve zadatke koji su stavljeni pred vas. U PK treba da bude najmanje 5 ljudi, koji će se baviti isključivo partijskim, političkim radom i ne dozvoliti da se događa takva anomalija da jedan član pretstavlja cijeli PK. Isti je to slučaj i s;a Glavnim štabom za Crnu Goru. U njemu treba da budu najmanje 3 lica, od kojih treba da budu dvojica dobri vojni stručnjaci. Osim toga, u Glavnom štabu treba da bude jedan član PK i još 2—3 druga kao članovi Štaba, koji će obilaziti jedinice i usmeno prenašati direktive Štaba kao i obratno — 'izvještaje. Mi vam odavde u pogledu lica ne možemo daiti sugestije, jer ne poznamo ljude koji bi dali puno garantije za pravilno vršenje takvih funkcija. To treba vi na licu mjesta da riješite i da nas o tome izvijestite sa priloženom karakteristikom tih drugova. Napominjem da, uprkos svih izdajstava koja su bila počinjena od strane izvjesnih lica iz oficirskih redova, vi ne smijete biti suviše kruti i sektašiti po pitanju privlačenja dobrih i poštenih rodoljuba na razne funkcije. Vi treba da znate da ćete sa vašim pravilnim političkim stavom moći pridobiti i privezati uz sebe veliki dio takvih ljudi koji su spremni da se bore protiv okupatora. Ne zaboravite da mi vodimo Narodno^oslobodilačku borbu, u koju treba uvući najšire mase naroda. Proglas povodom 27 marta i 6 aprДа neka vam bude linija. Treba izbjegavati da se da ovoj borbi suviše komunistički karakter. Ti znaš i Djedino mišljenje po tom pitanju. Neka ne misle naši crnogorski drugovi da je takvoj masovnoj izdaji u Crnoj Gori kriva možda njihova širakogrudost, naprotiv, s jedne strane sektaštvo, a sa druge strane slaba kontrola i grubi propusti. Peta kolona je dobro iskoristila te slabosti. Ona je prilično uspjela do sada da našu Partiju izolira do izvjesnog stepema od masa. Ja mislim da ti

nemaš posve pravo kada potpuno negiraš celishodnost one manastirske konferencije[3] i biranje Narodno-oslobodilačkog odbora za Crnu Gora. Tu može biti riječi o ovom ili onom licu odnosno može biti riječi o pojedincu, o njegovim petokolonaškim namjerama, ali se ne može čitavoj toj skupštini dati onakav karakter kakav si ga ti prikazao. Ukoliko se pojedini učesnik te skupštine pokaže kao petofcolonaš, vi imate puno mogućnosti, baš na osnovu zaključaka te skupštine, da vodite protiv takvih najodlučniju borbu i da ih žigošete pred narodom.

Što se tiče stvaranja udarnih bataljona, potrebno je najhitnije prići ftome poslu. Naročito je potrebno formirati omladinske čete po čitavoj Crnoj Gori. Što se tiče preduzimanja mamentanih operacija protiv Vasojevića, trebate postupiti onako kako smo vam mi u prethodnom pismu savjetovali.[4] Nije sada važno da se užurbano i nepotpuno pripremi opet za neki napad, da bismo povratili ovaj ili onaj komadić teritorije. Mi moramo zapriječiti daljnje nadiranje četničkih bandi prema našim osjetljivim tačkama, koje smo mi označili u našem posljednjem pismu. Ali to se može postići i sa manjim snagama. Mi smo uputili i bataljon »Vojvoda Momčilo« na kratki dopust kući, s tim da ga vi iskoristite tamo na terenu Šavnika. Mi nismo htjeli insistirati .suviše mnogo da ih zadržimo ovdje, jer vojska u današnjim uslovima borbe, koja nije spremna da dobrovoljno učestvuje u toj borbi, ne vrijedi mnogo. Ja sam uvjeren da će borci ovog bataljona, nakon kratkog odmora kod kuće, biti dobri u udarnoj borbi na vašem terenu, samo bi iz njihovih redova trebalo iščisftiti nekoliko huškača.

Danas sam dobio pismo od Lole iz Zagreba i od Mihajla iz Beograda. Lola mi javlja da je Bevc otišao u Sloveniju, ali da se i on neće moći dugo održati u Zagrebu jer je tamo strašan teror i nemoguće je naći stan. Inače, partizanske borbe u Hrvatskoj se razvijaju vrlo dobro, naročito u Lici, na Kordunu i Dalmaciji. Mihajlo piše takođe o strašnom teroru u Beogradu i o tome da se tamo više ne da izdržati zbog neprekidnih veoma obimnih racija. Javlja da su naši ubili Kosmajea i još dva činovnika uprave grada. Dalje javlja da je Kosmajski bataljon došao iz Sandžaka sa jednim dijelom Tamnavskog i Šumadiskog bataljona, ali da se morao povući natrag prema Rudniku uz neprekidne borbe protiv nedićevaca i Nijemaca. Osim toga, vode se žestoke borbe oko Leskovca, oko Niša, oko

[3] Konferencija crnogorskih i bokeljskih rodoljuba održana je u Manastiru Ostrogu 8 februara 1942 godine. Tada je izdat i proglas narodu Crne Gore i Boke. {Vidi tom III, knj. 2, dok. br. 65.)

[4] Vidi dok. br. 86.

Smederevske Palanke itd. Dalje, izgleda da će Mihajlo morati napustiti Beograd jer se tamo neće moći dugo da održi.

Lola dalje javlja da su drugovi iz Dalmacije saopštili da je kod njih tamo stigla engleska misija koja se iskrcala u Dalmaciji. To je ona misija o kojoj govore i ovi naši gosti. Inače ovdje nema ništa naročito novo, već to što ste već mogli iz vijesti da vidite: da su naši očistili Istočnu Bosnu od četnika, protjerali Dangića i ostalu bandu u Srbiju i stavili do Zvornika sve pod *našu* komandu.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Tito

28-111-1942 g.

BR. 91

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 28 MARTA 1942 GOD. ŠTABU KOMSKOG NOP ODREDA O UČVRŠĆENJU JEDINICA I NAČINU VOĐENJA BORBE NA KOLAŠINSKOM SEKTORU[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
28-111-42 godine

ŠTABU KOMSKOG NAHODNO-OSLOBODILACKOG PARTIZANSKOG ODREDA

Kao rukovodećem štabu za operacije na sektoru Kolašina dostavljamo vam naređenje koje smo uputili za Glavni crnogorski štab.[2] Pio tome naređenju treba i vi da se upravljate, ako nijesu na vašem frontu nastupile neke bitne izmjene. Dakle, prema četničkim bandama iz Kolašina treba za sada preći u odbranbeni stav, nanoiseći neprijatelju partizanskim načinom ratovanja iznenadne udare. U tom cilju trebate imati odrede u G.[ornjoj] Morači, u D. Morači, Međuriječju ili Rovcima i u

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2450.
[a] Odnosi se na dok. br. 86.

Prekobrđu. Ti odredi treba da se zavlače u neprijateljsku pozadinu i da mu nanose gubitke. Ljudstvo vaše poznaje terein pa se moraju postići rezultati. Da li će na vašem terenu ostati još snaga sem vašeg odreda, to zarvisi od razvoja situacije.

U slučaju da neprijatelj nastavi nadiranje **ka** Savničkom srezu, vi morate obavezno preduzeti demonstrativne **napade** prema Kolašinu. Lično će nam štab odreda biti odgovoran za neizvršenje ovoga naređenja.

Snage Nikšićkog odreda koje su operisale na sektoru Kolašina ne treba prebacivati u pravcu Međuriječja ili Ilovača. One će se staviti na raspoloženje štabu Sinjajevinskog sektora, a mogu ostati za odbranu G. Morače, s tim da se povlače, ako na to budu primorane, ka Javerju — Krnja Jela — Boan. O tome će voditi računa štab Sinjajevinskog sektora.

Jedinice i komandni kadar treba učvrstiti i naviknuti na partizanski način ratovanja. Neprijatelja treba propustiti da zađe dublje a zatim ga napasti. Neprijatelj sada nailazi na nepoznatu teritoriju, pa mu se mogu nanositi veći gubici i praviti razne zasjede i klopke.

Preko Durmitorskog štaba pošaljite nam hitan izvještaj o vojno-političkpj situaciji na vašem sektoru, kao i o jačini, rasporedu snaga i gdje se one nalaze.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 92

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 28 MARTA 1942 GOD. ŠTABU BJELOPOLJSKOG NOP ODREDA ZA ZATVARANJE PRAVACA BIJELO POLJE—MOJKOVAC[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
28-111-42 godine

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA SANDŽAK

Za Bjelopoljski narod, oslobod. partiz. odred

Naše snage na sektoru Kolašina prešle su [u] odbranbeni stav prema četničkim bandama, vodeći partizanski način ratovanja dok se ne preduzme opšta ofanziva u pravcu Vasojevića. Moramo istaći da će se sa time morati pričekati za jedno izvjesno vrijeme.

Bjelopoljski odred[2] ima zadatak da štiti sve pravce od Bijelog Polja, Berama i Mojkovca.

U sastavu Bjelopoljskog odreda privremeno ostaje bataljon druga Kneževića,[3] s tim da on ostane u vezi sa djelovima Sinjajevinskog sektora u Štitaricama. Na slučaj da bude primoran na povlačenje, ovaj će se bataljon povlačiti preko Mojkovca ka Sandžaku.

Učvrstiti jedinice i sitarješinske kadrove i navići ih na partizanski način ratovanja. Neprijatelja treba uvući nešto dublje, dočekati ga u zasjedi i napasti iz pozadine. Pri svem tom sačuvati živu snagu i kompaktnost odreda.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2087.

[2] Bjelopoljski NOP odred formiran je februara 1942 godine. U svom sastavu imao je pet bataljona. (U toku Treće neprijateljske ofanzive Odred je reorganizovan u dva veća bataljona, koji su ušli kasnije u sastav Treće sandžačke NOU brigade kao njen Treći i Četvrti bataljon.) Komandant Odreda bio je Velimir Terzić, a komesar Aleksandar Vuksanović-Lale (poginuo u Petoj neprijateljskoj ofanzivi 1943 god. kao član Štaba Treće sandžačke NOP brigade).

[a] Odnosi se na Drugi bataljon Bjelopoljskog NOP odreda čiji je komandant bio Velimir M. Knežević.

Neka nam Bjelopoljski odred direktno dostavi izvještaj o vojno-političko;j situaciji na njegovom terenu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT

P. S.

Ovo naređenje direktno dostaviti Bjelopolj. odredu.

Neka nam odred pošalje od dobavljene municije. Podnijeti nam izvještaj da Ji se za zlato može dobaviti što municije i kolike količine. Ovo smatrati vrlo hitnim.

BR. 93

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 28 MARTA 1942 GOD. ŠTABU ČETVRTOG (KRALJEVACKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA VRŠENJE AKCIJA I PODNOŠENJE IZVEŠTAJA O STANJU U JEDINICAMA JAHORINSKOG ODREDA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
28-111-42 godine

ŠTABU KRALJEVACKOG BATALJONA

1) Sa toga sektora dolaze razni neodgovorni kuriri. Znači da ne sprovodite naša naređenja. Mi smo vam naredili da saopstite vašim jedinicama da samo vi mažete slati kurire u štab za potrebe. Primijetili smo da iz toga odreda[2] luta ljudstvo u pozadini, naročito iz crnogorske čete, kraljevačke čete i ostalih četa. Sve su ovo pojave koje slabe disciplinu ljudstva. Prema tome, podnijećete nam zajedno sa političkim komesarom izvještaj o tome. Možda se osjeća izvjesna zamorenost

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2513.

[2] Odnosi se na jedinice kojima je tada rukovodio Štab Kraljevačkog bataljona. Tu su, pored Kraljevačkog bataljona, bili još i bataljoni Jahorinskog odreda i jedna četa Drugog bataljona Prve proleterske brigade.

zbog neprekidnog boravka na položaju, pa nas i o tome izvijestite, kao i šta bi u tom pogledu trebalo preduzeti.

2) Mi smo vam saopštili plan akcije, a vi nas o tome ništa ne obavještavate. Recite nam o zamisli te akcije i njenoj mogućnosti. Da li ste se u tom pogledu konsultovali sa mjegtanskim komandantima s ove i s one strane rijeke Prače?

3) Uveliko partizani pričaju da vaš bataljon hoće da pođe s položaja. Čudi nas da vojničke tajne saopštavate širokim masama. Mi još nijesmo donijeli konačnu odluku o tome da li ćete i kada napustiti to mjesto.

4) Vaš sektor ima preko 1000 ljudi. Ako to ljudstvo bude i dalje bez akcija ostalo na položaju, onda će se smanjiti njegova borbena vrijednost. Morate predvidjeti niz akcija i noćnih prepada. Ako za to nema tu uslova, onda ćemo obavezno prebaciti vaše snage s onu stranu 'Prače, gdje su povoljniji uslovi za borbu.

5) Rekli smo vam da nas izvijestite, pošto se raspitate od mještana, kakve je nepr.[ijatelj] ofanzivne akcije, pre vašeg dolaska, pređuzimao u pravcu vašeg sektora. Ovo iz razloga da prebacimo snage sa toga potpuno neaktivnoga sektora. Te snage itrebaće najhitnije prebaciti, pa nam o tome dajte konkretan predlog i izvještaj.

6) Po svim ovim pitanjima najhitnije nam pošaljite izvještaj, U poslednje vrijeme od vas nemamo nikakvih izvještaja.

7) Ta omladinska četa treba da uđe u sastav vašeg bataljona.[3] Jeste li u tom pogledu izvršili pripreme?

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

[3] Omladinska četa je bila formirana iz sastava Jahorinskog odreda.

BR. 94

UPUTSTVO VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 29 MARTA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU PROLETERSKE UDARNE GRUPE O NAČINU DALJEG DEJSTVA NA PODRUČJU ISTOČNE BOSNE[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

OPERATIVNOM ŠTABU PROLETERSKIH BRIGADA
(drugu Fići i Koči)

Primili smo vaše pismo od 24-III u kome nas izvještavate, između ostaloga, da ste uputili neke jedinice Proleterske brigade[2] na određeno vam područje. U međuvremenu mi smo tamo uputili druga Marka[3] s tim da spriječi vaš namjeravani pokret u pravcu Majevice, ukoliko ste vi to ozbiljno mislili da preduzmete. Nas je veoma[1] začudilo kako to da nisu naše direktive za vas stizale na vrijeme u vaše ruke. Tu će ipak trebati da se vidi na kome leži krivica. Mi se slažemo da je vaš pokret na koncu ipak bio pravilan i sreća je što se svršilo tako uspješno. No iz vaših pisama se vidi da je u političkom pogledu taj pokret imao i negativnih strana, jer je izveden u vrijeme kada su četničke jedinice vodile borbu sa ustašama kod Han Pijeska. Da nije postojalo nezadovoljstvo samih četničkih jedinica protiv voćstva, da nije postojalo izvjesno unutarnje rasulo u tim jedinicama, da su slučajno u tom momentu usitaše pokušali nadirati prema Vlasenici, kao što smo pretpostavljali, onda bi taj pokret imao vrlo teških političkih posljedica za nas, koje se ne bi tako lako dale ispraviti, jer bi to imalo uticaja na daljini tok naše borbe, ne samo u Istočnoj, već i u čitavoj Bosni. Vi i sami u svojim pismima napominjete da su se mještanske čete razbježale sa položaja, da neprijatelj širi glasine kako mi idemo zajedno sa ustašama itd., i prema tome, naše strahovanje bilo je potpuno na mjestu i opravdano. Po siašem mišljenju, negativna strana vašeg pokreta prema Vlasenici može se jedino ukloniti na taj način da

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.
[2] Odnosi se na jedinice Prve proleterske NOU brigade.
[8] Aleksandar Ranković-Marko

vi odlučno pristupite ka organizaciji likvidacije ustaša i Hrvata[4] na Han Pijesku, pri čemu bi svakako morale sudjelovati i neke naše jedinice Brigade, već prema potrebi, i to bi onda zaista imalo dejstva protiv svake klevete na nas. To bi privezalo mještanske čete i stanovništvo uz nas i onemogućilo' svaki uticaj oficirskih klika sa strane, koje su već kompromitovane.

Kada *smo* vam mi slali direktive u kojima smo bili odlučno protiv vašeg pokreta prema Vlasenici privremeno, mi smo onda mislili sa tim to, da je apsolutno pogrešno da se naše snage postave između ustaša i četnika, jer mi smo htjeli da sačekamo kako će se stvari dalje razvijati s obzirom na propale pregovore između Hrvata i Srba,[5] [vođene] pod pritiskom Njemaca, o ustupanju 17 srezova Srbiji. Nama je ovog časa potrebno izbjegavati sve što bi mogto doprinijeti zbližavanju Neđića i Paveliča, a naprotiv učiniti sve da se sukobi između njih zaoštre, ako je to uopće moguće. Ovdje je nemo>-guće da vam o svemu tome podrobnije pišem, ali nas čudi da vi niste sami prostudirali bolje dokumenta koja ste zahvatili u Borikama.[6] O tome ćemo razgovarati kada nam se pruži za to mogućnost da usmeno govorimo.

Već za vrijeme vašega pokreta mi smo dobijali obavještenja sa raznih strana da se kod Višegrada koncentrišu jače četničke snage pod rukovodstvom Talijana, sa namjerom da prodru prema Međeđi i Rogatici, odnosno protiv nas. Prema tome, treba da vam bude jasan naš zahtjev da se vratite.

Mi se slažemo da dva batalj'ona ostanu tamo dok se ne izvrši potpuna evakuacija zahvaćenog materijala i ne zamijene mještanskim jedinicama, ali to ne smije trajati dugo, već treba hitno izvršiti, odnosno stvoriti sigurnije mještanske jedinice, koje bi osmatrale granicu prema Srbiji i onemogućavale prelaz raznih bandi na ovu stranu. Treba postaviti pred tamošnje stanovništvo i mještanske jedinice tu stvar politički tako, da je apsolutno potrebno spriječiti svako prebacivanje izdajničkih srpskih oficira u Bosnu i njihovo miješanje u narodno-oslobodilačku borbu bosanskoga naroda, jer to samo slabi naše snage u borbi protiv neprijatelja, jer se izaziva bratoubilački rat. Intenzivan politički rad članova Partije, odnosno drugova koji se sada nalaze tamo na terenu, jeste najva-

[4] Odnosi se na domobrane.

[5] Početkom 1942 god. vođeni su u Zagrebu pregovori između Nedićeve vlade i Pavelića o ustupanju Istočne Bosne Srbiji.

[e] Odnosi se na neprijateljske dokumente koje su jedinice Druge proleterske brigade zaplenile prilikom razbijanja četničkog štaba u Ergelama Borikama. Iz tih se dokumenata mogla videti kako saradnja četnika u Istočnoj Bosni sa okupatorom i ustašama, tako i njihova povezanost sa Nedićem.

žnija stvar, koja jedino može u sadašnjem momentu učvrstiti naše pozicije na tome području.

Juče smo dobili pismo od Lole iz Z.[agreba] u kome nam javlja, između ostaloga, da Hrvati spremaju 22 puka za opštu ofanzivu u čitavoj Bosni. 16 od tih pukova još čekaju oružje iz Njemačke. Prema tome, izgleda da će biti još žilave borbe u kojoj mi možemo okupiti cijelo bosansko srpsko stanovništvo ako pravilno radimo. Ja ne vjerujem mnogo u uspjeh te ofanzive jer u hrvatskim redovima vlada veliko previranje i sve više ima slučajeva da prelaze čitave jedinice na našu stranu. Od ovih 70 zarobljenika koji su zarobljeni kod Prače, dobili smo dragocjene podatke o slabosti Pavelioevog režima i njegove vojske. S obzirom na perspektivu posljednjeg Pavelićevog pokušaja sa jednom opštom ofanzivom, pred nas se postavlja u svoj svojoj oštrini pitanje nabavke municije. Razumije se, da za sada drugog sredstva nemamo, već osvajati tu municiju od neprijatelja. Zato vi morate da se ozbiljno pozabavite tim pitanjem i da se odredi najmanje jedan bataljon, koji će postaviti zasjede na putevima gdje ustaška vojska prolazi. Osim toga, ti^eba se hitno pozabaviti s onim slučajem, o kome sam ja već govorio Koči, a koji ste vi izgleda potpuno izgubili iz vida, a taj je da se ispitaju sve mogućnosti napada na onaj punkt gdje se nalaze velike količine puščane i druge municije.[7] Takav jedan uspjeli pothvat, ako je tačno da se tamo nalazi velika količina municije, vrijedio bi više nego ma kakva pobjeda u nekoj frontalnoj borbi u kojoj se obično istroši municija, a ništa ne dobije.

Iz priloženoga izvještaja-jednog nedićevskog oficira[8] možete jasno vidjeti ko je i šta tpretstavlja taj kapetan Dakić. Ja ne znam kako ste mogli a da propustite taj dokumenat koji ste imali u Borikama. U vezi sa svim tim, ipak nastojte da na neki način dođete s njim u vezu lično i da ga onda dobro privežete uz nas, jer bi nam njegovi iskazi mogli ogromno koristiti. Što se tiče nekih prijedloga sa strane njegovih ljudi o odlasku s one strane Drine itd. čitavih jedinica, nesigurnih, o tome nema ni govora. Ako bi se dalo nekako doći do štampa-

* Odnosi se na zaselak Pustopolje u selu Mokro. (Vidi dok. br. 106.)

[8] Odnosi se na Slobodana Vranića, poručnika bivše jugoslovenske vojske, koji je dostavljao izveštaj komandantu Višegradskog četničkog odreda o svom putu za Beograd. U tom izveštaju Vranić javlja da je od Bogdana Dakića, kapetana bivše jugoslovenske vojske, u Ministarstvu unutrašnjih dela u Beogradu, bio obavešten o pregovorima između Nedića i Pavelića za ustupanje Srbiji 17 srezova Bosne, kao i o tome da okupator odobrava četničku borbu i da će četnici od Nedića dobiti pomoć u ljudstvu i naoružanju.

rije, bilo bi vrlo dobro. Za tu stvar može se štošta preduzeti i povjeriti taj zadatak nekome od bosanskih drugova. Dobro bi bilo ako ima među tim Krajišnicima[9] sigurnih ljudi, da ih iskoristite za obavještajnu službu preko Drine. Za sada nemojte ničim pokazati da vam je poznata prava uloga kapetana **Dakića,** već preduzmite sve mjere da se njegova rabota učini bezopasnom za nas. Slučaj sa vašim nezdravim pojavama u jedinici, naročito što se tiče Kušića, tražimo da se po tome povede istraga, odnosno da se zapisnički taj slučaj dostavi nama, i ako se dokaže da Kušić neće definitivno prekinuti' sa takvim svojim ponašanjem, bićemo prisiljeni skinuti ga sa njegovog dosadašnjeg položaja.

Brdske topove i municiju za njih prebacite ovamo na ovaj teren. Pri zauzimanju Han Pijeska može se upotrijebiti poljski top i koji bacač.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

29-111-1942 g.

° Odnosi se na Srbe iz Bosanske Krajine koji su, zbog ustaškog terora, *1941* god. izbegli u Srbiju. Od tih izbeglica je vlada Milana Nedića bila formirala jedan odred, naoružala ga i marta 1942 god. poslala u Istočnu Bosnu da se bori protiv partizana (vidi dok. br. *70,* primedbu 6).

BR. 111

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGO SLAVIJE DRUGA TITA OD 29 MARTA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA SVETOZARU VUKMANOVICU-TEMPU O NAJVAŽNIJIM ZADACIMA ZA PRETSTOJEGE DEJSTVO I OBAVEŠTENJE O SITUACIJI U SRBIJI I CRNOJ GORI[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAeKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Drugu Tempu.

Primili smo sva tvoja pisma, pa i poslednje od 24 marta.[2] S obzirom ma to što smo uputili u Vlasenicu lično druga Marka,[3] koji je dobio usmene instrukcije, to se neću ovde upuštati u detaljno odgovaranje na sva tvoja pisma, jer se stvari same od sebe odvijaju, na sreću, prilično dobro. Ja ću ti ovde samo napomenuti nekoliko stvari © kojima je potrebno da povedete ozbiljno računa. Prvo, s obzirom na političku situaciju tamo i izvesnu demoralizaciju meštanskih četničkih jedinica, potrebno je radi učvršćenja našeg uticaja brzo ali temeljito pripremanje napada na Han Pijesak. Sa zauzimanjem toga mesta mi bismo mogli brzo očistiti čitav teren do Mokrog. Domaće jedinice mogli bi upotrebiti za napad na Olovoi i prema Zvorniku i Kladnju. To je naročito važno zbog toga što nam Lola javlja iz Z.[agreba] da Paveiić opet sprema ofanzivu za čitavu Bosnu i da je za to mobilisano 22 puka, samo što 16 pukova nemaju još oružje, čekaju ga iz Nemaeke.[4] U vezi s tim, mi moramo raditi brzo, da bismo jednu takvu ofanzivu dočekali spremni. Tu se sada pred nas postavlja naročito problem municije, a gde ćemo je dobiti to je poznata stvar — moramo je 'osvajati partizanskim načinom ratovanja i izbegavati frontalne barbe.

Pošto naše jedinice proleterskih brigada ne mogu i ne smeju biti privezane ma sadašnjem terenu uz Drinu na dulje vremena, potrebno je da. vi hitno stvorite jednu zamenu od do-

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod, reg. br. 4349.
[2] Vidi tom IV, knj. 4, dok. br. 35.
[3] Aleksandar Ranković
[4] Vidi dok. br. 58.

maćih, sigurnih jedinica. Obavešteni smo da se u Višegradu jjoncentrišu veće četničke snage sa namerom da pod voćstvom Talijana prodru na naš teren. Zato moramo biti oprezni, jer srno uvereni da će Dangić, i ostala četnička mafija, pošto je pretrpela tamo poraz, pokušati da prodre s ove strane i da nam tu zada udarac.

Ja sam ti govorio o onom slučaju sa eventualnim zarobljavanjem artiljerije i municije.[5] No vi izgleda svi skupa na to se malo osvrćete, smatrajući to drugorazrednog stepena. po mojemu je to od prvorazredne važnosti, jer bez municije ti ne vredi nikakva vojska. Uzmite tu stvar hitno u razmatranje, ispitajte kako stoji zapravo stvar tamo i angažujte u tu svrhu koliko vam je potrebno snaga, pri čemu mogu učestvovati jedinice naše Prolet. brigade. To bi mogli izvršiti pre tvoga polaska na Ozren, ako smatraš da je potrebno da ti lično time rukovodiš. Tvoj odlazak na Ozren svakako mora uslediti u najkraćem roku, a povešćeš vaš bosanski bataLjion udarne brigade, u koji je već stigia, kako sam obavešten, i Zenička četa.

Čim stigne zamena za Valjevsku četu kod Borika, mi ćemo vam. poslati nekoliko drugova u svojstvu polit, komesara u tamošnjim meštanskim jedinicama.

Danas su došli dva kurira preko Ozrena, i to jedan iz hrvatskog Glavnog štaba a jedan iz Krajine od Kaste.[6] Ja sam otvorio pisma koja su bila na tebe upućena iz Bosanske Krajine, jer sam smatrao da je potrebno uzeti kopije za nas, da ne bi odviše dugo trajalo dok se to od tebe vrati ponovo natrag. Iz izveštaja iz Bos. Krajine se vidi da su se i tamo pojavile četničke bande i da su konačno drugovi pristupili njihovom uništenju. Inače iz Mairinovog[7] izveštaja se vidi da je situacija u političkom pogledu tamo dosta dobra i da partijska organizacija radi prilično aktivno. Mi dajemo drugovima u Krajini izvesne vojničke instrukcije a vi gledajte da napišete po par.tiskoj liniji, na osnovu njihovog izveštaja, potrebne direktive.

Od tvoga odlaska u Makedoniju nema ništa, nego, brate, zasuci rukave pa zajedno sa nama ovde u Bosni stvaraj našu vojsku, jer su uslovi za sada dpsta povoljni. Kada odeš na Ozren, nećeš smeti tamo dugo da se zadržavaš, već samo toliko koliko je potrebno za likvidaciju pete kolone i učvršćenja naših vojnih jedinica na tome terenu.

[5] Odnosi se na zaplenu municije u zaseoku Pustopolje (selo Mokro).

® Košta Nađ

[7] Mlado Marin

Đidu,[8] Mitra[9] i Ceću[10] poslali smo u Crnu Go-ru, jer &u se naši tamo prilično zapetljali i trpe velike neuspehe sa četnicima usled krupnih političkih pogrešaka i propusta. Mi smo na sve njihove vapaje odbili da šaljemo tamo, brigade, jer tamošnja kriza je više političkog karaktera nego vojničkog. Ona se može resiti samo na taj način, što će se izvršiti izvesna reorganizacija u Partiji, očistiti Partija i aktivizirati članstvo, a vojske tamo ima dosta, samo ako se ona dobro reorganizuje i učvrsti. Iz Srbije nam javljaju o velikim borbama, dobio sam pismo od Mihajla,[11] i naši su do sada u Istočnoj Srbiji, kod Leskovca, razbili bugarsku i nedićevsku ofanzivu i oštetili prugu Niš—Bela Palanka. Kostmajski odred koji je o božiću otišao iz Sandžaka u Srbiju prodro je bio do Kosmaja, ali se pod teškim borbama morao povući natrag prema Rudniku gde se nalaze delovi Sumadijskog i Tamnavskog odreda.

A sada jednu moju ličnu stvar, koja će te sigurno radorvarti, a to je da je moj sin Žarko,[12] koji je sada star 17 godina, dobio naziv heroja Sovjetskog Saveza, jer se naročito istakao pri odbrani Mosfove, gde je izgubio i jednu ruku.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant N.O.P. i D.V.J.

29-111-1942 g.

[8] Milovan Đilas
" Mitar Bakić
[10] Svetislav Stefanović
[11] Blagoje Nešković
" Žarko Broz. Vidi dok. br. 58, primedbu 24.

BR. 96

OBAVESTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 29 MARTA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA MOŠI PIJADE O NEMOGUĆNOSTI SLANJA POMOĆI U NAORUŽANJU OD STRANE SOVJETSKOG SAVEZA I O BACANJU LETAKA IZ ENGLESKIH AVIONA NAD TERITORIJOM SANDŽAKA[1]

Dragi Šiki, danas sam dobio od Djede telegr.[am] u kome mi javlja da oni tamo čine sve napore da nam pomognu sa oružjem, ali su tehničke zapreke ogromne,[2] koje se za još jedno kraće vrijeme neće moći savladati. Oni nas mole da i *mamo* to u vidu i da nastojimo svim silama i na razne načine dobivati oružje od neprijatelja (tj. osvajati) i racionalno iskoristiti' to što već imamo.

Dakle, kako vidiš, oni će nam rado pomoći čim će biti to moguće. Prema tome, za sada ne morate za neko vrijeme dežuraiti noću i ti to ljudima slobodno objasni.

Jučer je naša radio-stanica »Slobodna Jugoslavija« indirektna napala kraljev govor u kome on poziva narod da se mane preuranjenih akcija. Sada su se konačno raskrinkali i izgleda da je potpuno jasno i našima gore.

Prije dva dana letjeli su opet noću neki engleski avioni preko Sandžaka, koji su bacili letke, u kojima napadaju Nedića, ali i neke neodgovorne elemente u Srbiji (sigurno partizane). U lecima nema ni riječi o pozivu za borbu. Čim dobijem taj letak poslaću tekst Djedi.

Primi mnogo pozdrava od sviju.

Tito

29.111.1942

[1] Original, pisan rukoin, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 580.

[3] Vidi dok. br. 30, primedbu 5 i dok. br. 78, primedbu 2.

BR. 97

PISMO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLA VIJE DRUGA TITA OD MARTA 1942 GOD. DELEGATU VR HOVNOG ŠTABA MOŠI PIJADE O NAČINU REŠENJA KRI" ZE U CRNOJ GORI I O STANJU U HRVATSKOJ I SRBIJI[1]

Dragi Šiki! Mislim da je Veljko[2] samo dobro ocijenio situaciju u Crn. Gori. Jedino on ne traži brigade, što je posve pravilno!. Treba Partiju postaviti na čvrste noge i ispraviti grješke, i samo punom aktivizacijom svih članova na sprovođenju pravilne političke linije može se riješiti današnja kriza. Jer to nije samo pitanje Kolašina, već čitave Crne G.fore]. To je i pitanje pravilne organizacije i intenzivnog rada Partije u pozadini i u četama.

Danas sam dobio pismo od Lole iz Zagreba.[3] On javlja da je Bevc otišao sa Mačekom[4] u Sloveniju. Lola kaže da se neće moći održati u Zagrebu duže, jer je strašan teror. Hebrang Andrija je pao u ruke policije. On je bod hapšenja ubio policajca i sebe teško ranio.[5]

Isto tako dobio sam preko Lole pismo iz Bgd. od Mihajla, koji javlja o strašnom teroru u Bgd. Dalje javlja da se u Srbiji vode žestoke borbe između naših partizana [i okupatora]. Boirb-e se vode kod Kosmaja, [Bele] Palanke, Niša, Leskovca itd. Naši su porušili i prugu Niš—[Bela] Palanka.

Osim toga, javlja mi Lola da je prije par dana moskovski radio na našem jeziku javio puno ime i prezime moga sina Žarka koji je dobio naslov heroja SSSR-a za svoje junačke z-aisluge u borbi pod Moskvom, gdje je bio i teško ranjen, izgubio je ruku do lakta. On je sada star 17 godina a javio se dobrovoljno u 8 gardijsku diviziju. Sada se nalazi u Moskvi i izašao je iz bolnice. Kako vidiš jedini Jugoslaven koji je postigao tu najveću nagradu. Bogami djeca [će da] nas preteknu!

[1] Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 584.

[2] Milovan Đilas

[3] Vidi dok. br. 58

[4] Ivan Maček

[5] Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 42, primedbu 5.

* Redakcija nije uspela pronaći završetak pisma, niti ustanoviti tačan datum njegovog pisanja. Verovatno, dokumenat potiče iz poslednjih dana marta 1942 godine.

BR. 103

VAREDENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE 29 MARTA 1942 GOD. ŠTABU JAHORINSKOG NOP I NOBROVOLJACKOG ODREDA ZA PREUZIMANJE POLOŽAJA KRALJEVACKOG BATALJONA U DOLINI PRAČE I POSTEPENO IZVRŠENJE RANIJE POSTAVLJENIH ZADATAKA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
29-111-42 godine

ŠTABU JAHORINSKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG PARTIZANSKOG I DOBROVOLJAČKOG ODREDA

1) Pošto Kraljevački bataljon odlazi na sjevernu obalu rijeke Prače, to će štab Jahorinskog odreda primiti komandu nad cijelim sektorom i od sada komandovati njime, s tim što se to neće zvati Jahorinski sektor, nego Jahorinski odred. Pri prijemu dužnosti upoznati se sa svim detaljima fronta, rasporedom neprijatelja i svojih trupa, kao i jačini njihovoj.

Upoznati se sa svim naređenjima koja su izdata u pogledu operacija. U planu je otsijecamje neprijatelja u dolini Prače, na prostoru oko Viteza. Ta operacija treba da bude dobro pripremljena. Treba vidjeti raspored jedinica po izvršenoj akciji. To je pitanje vrlo važno, jer su skoro sva sela duž puta spaljena.

Za upad u Pale još nije vrijeme. Upravo u Pale bi se moglo partizanski upasti, pa pošto se evakuiše materijal omda se povući. Sve ovo treba dobro prostudirati i izvidjeti.

Sve ove akcije treba da se noću izvode, i to više da zađu u noć kako bi se do zore naši djelovi mogli učvrstiti na zauzetim položajima.

Napad mora biti jednovremen i s jedne i druge obale rijeke Prače. Pri svim tim akcijama treba se prethodno konsultovati sa štabovima bataljona koji se nalaze s onu stranu Prače. Treba znati da je lakši napad sa strane Bogovića, pa tamo treba obavezno prebaciti pojedine djelove. Koji će to djelovi biti, ostavljamo štabu da on odredi.

Na padinama Jahorine mnogo je snaga. Te snage tu su umrtvijene. Nikakvi uslovi za akcije. Mislim da neprijatelj

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2088. Dokumenat je slabo očuvan.

nije pokazivao neke naročite olanzivne pokušaje ka Orahovici Sve ovo govori da se izvjesne snage prebace na onu stranu r. Prače. *Ovo obavezno izvršiti.*

Pri izvođenju ovih akcija treba da sadejstvuju u pravcu Pala i snage Kalinovičkog odreda, zato štab toga odreda blagovremeno izvještavati.

2) Crnogorska četa ostaje u sastavu Jahorinskog odreda samo privremeno. Neka štab nastane da se toj četi dodijeli nešto municije od mještanskih četa. Ne dozvoliti više lutanje ovoga ljudstva po pozadini. Sa tim treba prestati. Povremeno se mogu upućivati pojedine ekipe, ali ne onako kako je to do sada praktikovano.

3) Štab Jahorinskog odreda ovako se formira:

Komandant odreda drug Miloš Bobić, politički komesar drug Tomo Međović, zamjenik komandanta drug Mile Radović, pored dužnosti komandanta bataljona, privremeno na službi u štabu odreda drug Mirko Šćepanović.

Sam štab će odrediti komandanta Jabučkog bataljona.

Iz sastava Crnogorske čete ostaće privremeno politički komesari kod mještanskih jedinica. Nastati da se za ovu dužnost usposobe domaći ljudi.

Štab odreda predložiće nam u najkraćem vremenu zamjenika političkog komesara odreda, kao i načelnika štaba. Nastati da zamj. pol. kom. bude mještanin.

4) Snage grupisati na važnijim pravcima i držati ih prikupljene. Na položajima držati najnužnije izviđače sa po kojim automatskim oruđem.

Vi treba da oživite taj front. Više se ne smije ostati pasivno. Pri svem tom treba nastojati da se zauzme što više municije i oružja. To je za nas najvažniji problem. Nijednu akciju ne treba izvoditi ako se pri tome ne može zaplijeniti oružja i municije.

5) Najzad, ostavljamo vam odriješene ruke za sve korisne akcije na vašem sektoru. Mi smo vam dali glavne direktive, koje vi treba da ostvarujete postepeno. Pri tome vodite računa o vašim mogućnostima: ljudstvo, municija, naoružanje itd.

6) Radite neprekidno na vojno-političkom učvršćivanju jedinica. Formirajte omladinske čete.

Dijelite i obrađujte među jedinicama politički materijal.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

BR. 111

r/VEŠTAJ EDVARDA KARDELJA OD 29 MARTA 1942 GOD. cEKRETARU CK KPJ I VRHOVNOM KOMANDANTU NOP f pv JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U SLOVENIJI[1]

29.111.1942

Dragi T.t.!

Javljam ti se posle **15** dana boravka **u** Sloveniji. Pre nisam mogao da ti se javim zbog ovdašnjih italijanskih mera.

1.) Od 15 marta je bila granica potpuno zatvorena i imao sam sreću da sam dan ranije prošao. Mogućnosti kretanja su ovde veoma teške. Čitav grad ograđen žicom, i to tako, da su od grada otsečena predgrađa ili bar raspolovljena. Određeni su samo neki prolazi na glavnim drumovima. Dozvole za prelaz dobijaju se veoma teško i osim toga na prelazu je velika kontrola. Italijani su to zaista veoma vešto udesili, tako da je kanale za prebacivanje teško nalaziti. Postoji samo jedan 100% siguran (kojim smo ušli u grad i ja i Ang.[2]) ali taj čuvamo za najvažnije part. potrebe. Postoji međutim muka sa stotinama kandidata za partizane[3], koje je vrlo sporo moguće provlačiti kroz retke kanale. Žičana pregrada je mestimično široka 6 — 10 m, a osim toga utvrđena mitraljeskim gnezdima, zasedama itd. Racije su u gradu sada privremeno prestale. Trajale su besprekidno 3 nedelje dana i svaki kvart i svaka kuća bila je pretražena bar 2 — 4 puta u toku te 3 nedelje. Hapsili su sve muškarce od 16—35 g., a prema kraju i starije. Zahvaljujući prethodnim merama Partije (zakamufliranje, bunkeri) nije pao nijedan tehnički i drukčiji punkt Partije ili OF, a isto tako se spasio sav važniji kadar. Samo iz najdonjeg aktiva[4] •—• a i to uglavnom iz OF — uspeli su Italijani nešto pokupiti. Isto su uradili u Novom Mestu (takođe bez rezultata), a sada rade po selima. Za svu tu zamašnu akciju Italijani sada imaju u Sloveniji 90.000 vojnika! Teror je užasan, u nekim po-

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 591.

[2] Ivan Maček-Matija (Angel)

[5] Na ovom mestu je u originalu, zelenim masfflom, stavljena oznaka za napomenu koja je ispisana pored teksta. Ona doslovno glasi: »1.)* Sada smo to popravili, idu svi sa dokumentima«.

Ovo znaci da su novi borci, koji su upućivani iz Ljubljane za partizanske odrede, bili snabdeveni falsifikovanim dokumentima koje je izrađivala Centralna tehnika pri CK KP Slovenije. Snabdeveni takvim dokumentima oni su mogli neometano izaći iz blokirane Ljubljane, i to kroz ostavljene prolaze gde su Italijani vršili legitimisanje.

* Odnosi se na osnovne organizacije.

gledima premašio i Nemce. U koncentracioni logor odvukli racija preko 7000 muškaraca (žena vrlo malo), među nji^ mnogo vidnih kult. radnika i političara (prof. Kidrič,[5] Jug Ferdo Kozak,[6] Marušić[7] — negdašnji ban itd.). Sela gore dan za danom oko Ljubljane i u unutrašnjosti. Italijani pale sv" što je po strani drumova, kako bi oduzeli partizanima hranu i stan. Streljaju stalno. U ovih 15 dana u Ljublj. streljan od pre. kog suda 21 čovek a po selima dnevno streljaju, bez presude" pljačkaju, ubijaju žene itd. Naše ljude, koje hapse, često užasno muče, naročito su loše prošli Gašp. sa drugovima.[8] ... Svi su se junački držali. Otpremili su ih u Nemačku, bili su u Begunjama, na Bledu, Celju, Mariboru. U Mariboru Mih.[9] osuđen na smrt, ali ga nisu streljali, nego ga zajedno sa ostalom trojicom pre 3 nedelje vratili Italijanima (Miha je »nemački« državljanin, ostali »italijanski«). Za oba muškarca je položaj skoro bezizgledan. Zene će se možda izvući robijom ili konfinacijom. Mogućnost spasavanja silom — skoro nikakva. Zatvor pretvorili u tvrđavu: betonski bunkeri, mitralj. gnezda i usred grada. Pokušavamo sa parama da postignemo da ih osude samo na večitu robiju, a ni to nije sigurno da li ćemo uspeti. U poslednje dane su bile neke nove provale: palo nekih 7—8 aktivista Partije i »Varnostne službe«.[10] Na sreću usprkos mučenja, u Ljubljani vlada takova masovna atmosfera, da su izdajice retke, čak i među običnim aktivistima OF. Pre nekoliko dana uhapšena je i Zdenka Kidrič na ulici (sva hapšenja na ulici!). Njaše je kretanje zato po gradu teško. Sa stanom inače nije loše, bar za sada. No, Italijani su i usred Ljubljane počeli da pale kuće, u kojima drže da nešto ima. Ipak je kudikamo bolje nego u Zag[re]b[u]. Sada su Italijani zabranili od 1 aprila i upotrebu bicikla pod pretnjom streljanja na mestu. Time hoće Ital. da spreče likvidacije, koje su organi »Varnostne službe OF« nad izdajnicima vršili najčešće pomoću bicikla. Svakako će i to malo otežati kretanje naših ovde, iako su već i mobilizirali druga sredstva. Sećaš se tvog »Mikija«?[11] Ovde imaju

[5] France Kidrič

[6] Poznati slovenački književnici

[7] Drago Marušić, tada član ministarske grupe u Vrhovnom plenumu OF

[8] Odnosi se na Tona Tomšiča-Gašpara, sekretara CK KP Slovenije. Sa njim su, početkom decembra 1941 god., bili uhapšeni još i Miha Marinko (politički komesar Glavnog štaba NOP odreda za Sloveniju), Vida Tomšič i Pepica Kardelj. Vojni sud italijanske Druge armije u Ljubljani je 16 maja 1942 god. osudio Tona Tomšiča na smrt. Presuda je bila izvršena 21 maja u Gramoznoj Jami u ljubljanskom predgrađu Bežigrad. Vidi tom VI, fenj. 2, dok. br. 103.

[9] Miha Marinko

[10] Služba bezbednosti i obaveštavanja Osvobodilne fronte

[11] Automobil kojim se drug Tito služio pre rata.

samo za svoje upotrebe 3—4 takva. Uopšte —- pogospodili se.

Sto se mene tiče, ja sam ovde uglavnom svoj posao svršio i vratiću se natrag čim dobijem potrebne stvari za put. Nadam ge da će to biti skoro i da će mi to dole omogućiti dosta sigurno kretanje. Iz dole izloženih stvari ćeš videti da je bilo pametno da sam otišao ovamo —• i zbog njih i zbog nas.

2.) Prema ovdašnjim poverljivim informacijama vlada u londonskoj vladi veliko nejedinstvo, a naročito posle pramena u Engleskoj u vezi sa Cripsom. Jedan najreakc. deo počeo se povezivati sa Italijom i to preko Vatikana. Najodlučniji su, razume se, Slovenci iz lond. vlade, koji vide kako su sve izgubili u Sloveniji. Neki popovski funkcioner iz Vatikana, Slovenac, koji je ovamo došao u posete, a inače je prijatelj OF, izvestio je sledeće: preko vatikanske radio-stanice imaju ovdašnji reakcionari stalnu najtešnju vezu sa Londonom. Posle promena u Engleskoj sa Cripsom i pobeda Crvene armije, Vatikan je počeo žestoku zakulisnu kampanju kako bi pridobio Engleze za nacrt takozvane »Katoličke Srednje Evrope«, u koju bi ušle kao »autonomne« jedinice Austrija, Slovenija, Hrvatska, Mađarska, a pod protektoratom Italije. Vatikan radi za taj nacrt u samoj Italiji (dinastija, pa i faš. stranka), a istovremeno baca ogromne sume u Englesku, jer računa da će samo na taj način sprečiti »boljševizaciju Evrope«. — Te informacije potpuno potvrđuje ovdašnje stanje. Prošle nedelje je Kuhar[12] prvi put otvoreno napao OF i partizane kao zločinačke bande, koje su krive za ital. krvoprolića. Zatim je nabrajao neprijatelje sloveniačkiog naroda: OF, Nemci, Mađari — a Italijane nije uopšte spomenuo. Jugoslaviju slabo pominje, a oseća se žestok separatistički vetar. Izgleda da mu je jedino još ta katoličko-separatistička linija i preostala. Istovremeno je došlo i do promena ovde. Ljubljanski biskup proglasio je dva studenta — denuncijanta i italijanska agenta koji su bili ovih dana likvidirani od »Varnostne službe OF« — za hrišćanske mučenike, i sada se vodi žestoka njihova kampanja protiv OF i KP, sasvim ruku pod ruku sa žestokim talasom italijanskog terora, koji sada prolazi kroz čitavu »Ljubljansku pokrajinu«. Popovi sa crkvenih govornica proklinju OF, pozivaju nad nju »božju osvetu«, mole boga da skine »mrenu sa oka« slovenačkog ljudstva koje je »zaslepljeno« demagogijom OF i pozivaju narod da učini kraj »teroru samozvanih skritih sudija«. Bela garda (to su udruženi vrhovi JRZ i JNS — tako ih je narod prozvao i tako sada izgleda u Sloveniji politička podela: OF i Bela garda) naoružava se italijanskim oružjem i italijanskim pa-

[12] Dr Alojz Kuhar, bivši urednik klerikalnog lista »Slovenec«, tada opunomoćeni ministar i član propagandnog odbora emigrantske jugoslovenske vlade.

rama, fotografiše i denuncira po ulicama aktiviste OF i Kp izmišlja razne mere terora i savetuje ltalijane, a istovremeno baca ilegalne letke, u kojima napada OF, SSSR, te Hitlera i Mađare, a hvali Engleze, Dražu Mihailovića i poziva na lojalnost Italijanima. Italijani, nesposobni da slome sami otpor naroda, sve više uvlače u aparat Belu gardu. Idu tako daleko da su italijanski uniformirani fašisti držali počasnu stražu pored leševa ubijenih belogardističkih denuncijanata, uvijenih u *slovenačku* zastavu, koja je inače zabranjena pod pretnjom robije. Daju koncesije Beloj gardi, koja stalno proriče separatni englesko-italijanski mir, »oslobođenje« Štajerske i Gorenjske pomoću Italijana i stvaranje ujedinjene Slovenije u »prijateljstvu« sa Italijanima. Jasno je, prema tome, da se radi o sve većem povezivanju, »Londonaca« (a takva je sva Bela garda — i klerikalna i JNS-ovska!) sa Italijanima (ne sa Nemcima, prema kojima se drže veoma neprijateljski u svojim publikacijama). Prekjučer je bila tu neka vojna konferencija Italijana, Hrvata i Nemaca. Kolodvor bio sav blokiran, te u nem. i hrv. zastavama. Došao je: Dankelman iz Beograda, Kvaternik, Rainer iz Kranja i Robotti iz Ljubljane (II it. armija) i neki nemački general von Spee (odakle došao, ne znamo).[13] O sadržini danas još ne znam ali ću pouzdano saznati. Govori se da se radi o dogovoru o zajedničkoj akciji i pripremama za rat protiv Turske.[14] Inače u Ljublj. došlo nešto nemačke vojske i stalno prolazi u pravcu Karlovca. Isto tako se osećaju veliki pokreti ital. vojske. Tu se otvoreno govori u vojnim krugovima: a) da se sprema napad na Tursku i b) da su rešeni pošto poto uništiti partizane u svim zemljama Jugoslavije. Ljubljanski aerodrom užurbano Nemci i Italijani proširuju na kapacitet 500 bombardera.

[13] Nemački, italijanski i ustaški viši vojni rukovodioci pripremali, su svoju Treću ofanzivu protiv Narodnooslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji. U tu svrhu održali su tri konferencije, od kojih dve u Opatiji 3 i 14 marta, a treću u Ljubljani 28 marta.

Ovom sastanku u Ljubljani prisustvovali su: armiski general Mario Roata (komandant italijanske Druge armije), general artiljerije Paul Bader (komandant nemačkih snaga u Srbiji i komandant borbene grupe »Bader«), korpusni general Mario Roboti (komandant 11 ital. korpusa), brigadni general Etore de Blazio (načelnik štaba italijanske Druge armije), ustaški general poručnik Vladimir Lakša (načelnik štaba hrvatskih oružanih snaga), pukovnik Rojbah (nemački oficir za vezu pri italijanskoj Drugoj armiji), potpukovnik Vemer Fafenrot (načelnik štaba borbene grupe »Bader«), potpukovnik grof Špe (pretstavnik Glez-Horstenau-a, nemačkog opunomoćenog generala u NDH), potpukovnik Pederconi.

[11] Na sastancima se nije raspravljalo o odnosima sa Turskom (vidi Wisshaupt, str. 124), već o načinu vođenja neprijateljske ofanzive i o momentu njenog otpočinjanja. (Ona je otpočela 15 aprila 1942 godine.)

I

r

3.) Inače u Italiji vlada formalna glad. Pouzdano znamo ja su u Veneciji bile nedavno velike demonstracije gladnih, ^oje su trajale dva dana uzastopce. Prvi dan su delili među gene — da ih smire — kukuruz i neke ribe, a drugi dan su ih počeli silom rasterivati i mnoge su uhapsili. I Mak.[15] nam javlja da se oseća preokret, čak i da je Partiji (italijanskoj!) uspelo unekoliko mase osloboditi anglofilije (koja je naprosto zahvatila čitavu Italiju!) i početi ih okupljati oko Partije. Ovdašnji naš ćaća[16] je sa Mak. u stalnoj vezi. Pošto se tužio da nema ljudi, naši su mu predložili da skine nekoliko ljudi sa fabrika i da ih prebaci na profesionalni revoluc. rad, s time da će ih oni izdržavati. On je to uradio i tražio 30.000 lira mesečno, što *mu* sada naši i daju (sad su mu. opet isplatili za 2 meseca 60.000 lira). Pošto su to dosta krupne pare (osim toga izdržavaju njegov aparat, kurirku, putovanja itđ.), mislim da bi trebalo uspostaviti i neku kontrolu šta on radi i kako troši. Ovi ovde o tome ne znaju mnogo, a na poziv da šalje dedi[17] konkretne podatke, dao je samo kratke opšte formulacije. Oni znaju samo to da stvarno nešto jeste povezano i čak da izdaje i nešto literature. Zagrebački Mak.[18] *primio* je 30 godina robije. Očuvao je bar glavu. Zenu su naši poslali u Italiju. Sretno je tamo stigla i povezala se sa Mak. br. 2 (ljubljanskim) ...

4.) Raspoloženje masa i opšti odnos polit, snaga ovde stvarno su takvi, da ti se srce podiže od zadovoljstva. Mislim da nigde u Jugoslaviji nije tako ugodno stanje kao ovde, osim u Crnoj Gori, a po formama borbe uopšte ne znam sličnog primera. Ono što sam ti [iz] Zgr. javio, ne samo da nije preterano, nego tek bleda slika stvarnog stanja. Iskreno govoreći, nikada u životu nisam mislio da će Slovenci biti u stanju tako da se bore. OF je *stvarna* vlast, a ne samo u propagandističkom smislu, i to vlast u samoj Ljubljani. Moguće je to postalo zbog neverovatne jednodušnosti naroda, koja je sada — usprkos Bele garde — veća nego ikada, a i zbog stvarno pravilne polit, linije ovdašnjih drugova. Kritika, koju smo mi njima — dok sam ja još bio kod vas — poslali, bila je potrebna samo u nekim manjim pitanjima. Stvarno su dobro gurali. Stari jug. policiski aparat raspao se. Njihova pomoć je stvarno bila veoma efektivna. Sada su ih Italijani sve razoružali, sve polic. oficire konfinirali, a za njima izgleda i sve policajce i agente. Najzanimljivije kod toga je, da su se policajci svi orijentisali u okviru OF na KP, a ne za neku drugu grupu. Inače se spremaju da idu u partizane, čim počnu Italijani da ih otpuštaju i

[15] Umberto Masola-Kvinto
[16] Odnosi se na CK KP Slovenije.
[17] Kominterni
[18] Rigoleto Martini-Kvarto (vidi tom II, knj. 2, dok. br. 6).

hapse. OF izdaje dekrete o raznim pitanjima, kojih se mase pridržavaju. Napr.: porez OF je dao od 300.000 — 700.000 mesečno dohotka OF u Ljubljanskoj provinciji, bez Štajerske i Gorenjske; zahvaljujući tim dohocima partizani su relativno dobro opremljeni. OF je zabranila seču šume u korist Italije ili prodaju kuća, zemlje itd. Italijanima. Rezultat: Italijani nisu mogli da seku, jer nisu smeli od naroda. Jučer je napr. upravitelj veleposeda grofa Auersperga ponudio OF 100.000 lira otplate, ako mu IOOF dozvoli da seče deo svoje šume. A neki drugi veleposednik hoće da »korumpira« OF sa 10.000 lira, ako mu dozvoli da proda kuću Italijanima. Za sela popaljena od Italijana IOOF je izdao dekret: da će se sva šteta nadoknaditi posle oslobođenja, i seljaci su taj dekret primili sa oduševljenjem i potpuno ozbiljno, toliko je njihova vera u OF čvrsta. Osim [toga] IOOF raspisao u narodu zajam u korist popaljenih i drugih. U štampi su bonovi za taj zajam od 100, 1000 i 10.000 lira, u tri boje sa vodenim tiskom, koji će u neku ruku poslužiti i kao »novac« OF. U upravnom odboru zajma su trgovci i veletrgovci, 2 industrijalca, od banaka itd., a osim toga naši ljudi. Sav novac se prenosi u otpravu IOOF, koji će da ga i raspodeljuje. Računa se da će i zajam da da nekoliko miliona lira. Otštampali su i pozive, u kojima će biti za pojedine trgovce, kapitaliste, banke itd. obavezno koliko moraju da daju zajma. U kapit. krugovima vlada veliki strah od OF, naročito posle streljanja Praprotnika, najvećeg slov. kapitaliste.[19] Jučer smo primili još jedan dekret o konfiskaciji veleposeda koji su u rukama okupatora ili petokolonaša. Možda ti se čini smešno, a ustvari je sasvim realna stvar. Dekret sadrži: konfiskaciju, koja će se sada delimično, a posle oslobođenja do kraja izvršiti, i zemlja raspodeliti seljacima. Obrazuju se odbori od seljaka pod kontrolom OF, koji će: šeći šume u korist popaljenih, zaplereiti stoku za gladne, inventar za siromašne itd, sve to pomoću Narodne zaštite i partizana. Iz dva razloga smo to učinili: 1.) kao represalije za paljenje sela i 2.) da vežemo seljake za OF i ekonomskim pitanjima, što je sada, kada su mobilizirali popove i crkve za divljačku hajku protiv nas, vanredno važno. Malo kasnije ćemo izdati još dekret o moratoriju seljačkih i radničkih dugova i zabraniti novčanim zavodima i zelenašima da naplaćuju dugove. U kolikoj meri je OF vlast, vidi se i po sledećim činjenicama: Italijani nisu do sada uspeli da uspostave, usprkos pokušajima, *nijedne* svoje faš. organizacije: ni sindikata, ni sportske organizacije, ni omlad. ni studentske — ništa. Kad traže ljude za funkcije, dobijaju odgovor: bojimo se da će OF da nas ubije, ne smemo. Odbori rad-

[19] August Praprotntk *se* još u toku okupacije povezao sa okupatorom i stupio u njegovu službu.

ničkog jedinstva (tj. radn. odbori OF) po fabrikama takođe već nastupaju ponekad kao vlast. U ljubljanskim fabrikama su, nasuprot [svega] naterali fabrikante da povisuju nadnice, usprkos fašističke zabrane. Fabrikanti se više boje OF nego ital. vlasti. Iz konsulte su izašli najpre Natlačen[20] i Pucelj,[21] a posle i soeial. dem. Krušec.[22] Kao ljubljanski župan je demisionirao Adlešić.[23] Sve iz straha-pred OF i masama, iako su svi sada organizatori Bele garde. No, sve to bi bilo nerazumljivo bez takozvane »Varnostne in obveščevalne službe OF«, te Narodne zaštite. Pre svega je »Varnostna služba OF«. Ustvari se čitav aparat sastoji iz članova Partije i to naši ne daju nikome iz ruku, niti ikome kontrolu. Izgrađena je iz dva dela: obaveštajna služba i eksekutivni aparat. Rukovodstvo je jedinstveno i sastoji se: od sekretara obaju delova i Rukovodioca čitavog tog rada, koji je direktno vezan za CK. Obaveštajni ured je masovan odozdo i dnevno dolazi na rejonske punktove obavešt. službe mnogo svakakvih prijava. Imaju čitavu uređenu kartoteku za ljude koje imaju pod nadzorom, prate ih itd. Isto tako imaju svoje »provokatore« u belogardističkim organizacijama itd. Zahvaljujući tom zaista dobrom aparatu odlično su o svemu obavešteni i sprečili su čitav niz pokušaja da se ubace provokatori u KP ili OF. Taj aparat sigurno danas daleko bolje funkcionira od Ovre ili Gestapoa u Ljubljani. Dobili su već i dragocene vojne podatke (it. i nem. aerodromi, munic. skladišta, utvrđeni punktovi) ali sa njima je pao Gaš., što ga i najviše tereti. — Egzekuciski aparat sastoji se iz oko 50 momaka, naoružanih revolverima i bombama, koji su se dobro izvežbali. Sada su počeli njihov broj podizati obzirom na sve žešći italijanski teror i akciju Bele garde. Ti momci rade svakakve stvari. Nekoliko primera: skoro dnevno padaju denuncijanti, okupatorske sluge itd. Nikakova policiska zaštita ne spasava one koje su vosovci (tako ih ovde zovu) uzeli »na muhu«. Vosovci ulaze u restauracije sa revolverima, zamole prisutne da dignu ruke, da se legitimiraju, ako traže nekoga, hapse na ulicama, odvode i preslušavaju (zvati Italijanc u pomoć uhapšeni se ne usude, jer je OF izdala dekret da se svako na mestu strelja čim se obrati za pomoć okupatorskim vlastima), prave pretrese u kućama belogardista, plene i pale belogardistički materijal, ponekog gestapovca preslušavaju i preko noći jako temeljito (usred Ljubljane) itd. Tako su napr. provalili u ilegalnu štampariju Dražinih ljudi,[24] zaplenili štampariju i slova,

[20] Dr Marko Natlačen, bivši ban Dravske banovine.
[21] Ivan Pucelj, bivši poslanik, nripadnik JRZ.
[22] Rudolf Krušec
[23] Dr Jure Adlešić
[21] Odnosi se na štampariju »Zarja svobode« koju su zaplenili organi VOS OF 25 januara 1942 godine.

na kojima se sada štampaju OF-ovske stvari, te 130 kg. hartije. Preslušavali su 3 »štampara« koji su sve priznali, zapalili sve što je bilo otštampano, zatim materijal metnuli na auto i odvezli se. Tako su uhvatili i neke belogardističke kurire sa lecima protiv nas, zaplenili, i kurire dobro izmlatili. Slične stvari pravi Narodna zaštita, ma da samo vojne prirode. Tako su napr. došli u ital. uniformama sa kamionom pred finansisku direkciju u centru mesta, ušli u zgradu, postavili straže, legitimirali se nekim ceduljama i pokupili 45 pušaka, mnogo municije, gasmaske, uniforme itd. pa se onda odvezli kamionom.[25] Na sličan način su kamionom odvezli iz gradskog fizikata preko 100 ćebadi itd.[26] Jednom rečju, Ljubljana se ponekad drži za trbuh od smeha nad sličnim akcijama, i što je još važnije: »Varnostne službe« se boje svi kao đavola, a upravo to je — pored »Nar. zašt.« i partizana — OF dalo karakter istinske vlasti. Nije zato ništa naročitoga da su napr. ljubljanski trgovci sasvim ozbiljno shvatili opomenu OF da ne prodaju papira za razmnožavanje nikome, jer je potreban OF. Italijani će danas teže dobiti taj papir nego OF. Ili napr.: ovih dana je OF zabranila svako fotografiranje na ljubljanskim ulicama, jer to rade Italijani i belogardisti u policiske svrhe. Sigurno je da će aparati iščeznuti... A najzanimljivije je: Slovenci su valjda jedini narod u Evropi koji ima svoju belu emigraciju još dok ima ona sama vlast. Iz Ljubljane, naime, sve više beže u Italiju belogardisti, izdajnici itd. i to usprkos toga da su ih tu pratila čitava jata talijanskih agenata za zaštitu. »Varnostna služba« je došla, naime, na takav dobar glas, da onaj koga je uzela »na muhu« ne može da se spasi. Zato beže, zato ih je uhvatila prava panika, čak ljublj. biskup se zatvorio i ne usudi se da izlazi, a u njegovoj palati ima grupa belogardista, koji svakoga pretraže, ko god ide biskupu. A italijanska policija bila je do sada prilično bespomoćna, jer vosovci uvek uživaju najveću pomoć naroda, a izdajice se boje otvoreno da se pokažu kao takvi.

5.) Tako sada stoji sa OF, no to ne znači da je pobeda već tu. Nasuprot, baš je sada OF došla u najteže vretne. Donekle, naime, polet OF treba objasniti i time, da Italijani ipak nisu — bar u samoj Ljubljani — prišli krajnjim formama terora: masovnim streljanjima talaca. Mi to objašnjavamo spoljnopolitičkim razlozima (koketiraju sa Engleskom). No sada je stvar došla tako daleko, OF ima takvu snagu, da će morati doći do krajnjih mera. Sada se radi o tome: ili će OF (Partija) uspeti podići svenarodni ustanak ili će Italijani najkrvavijim terorom likvidirati OF kao vlast (razume se — ne kao polit, po-

[25] Vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 21.
[28] Vidi tom VI, knj. 1, dok. br. 219.

w

kret). Već su tu znakovi. Italijani navodno pripremaju sada: pregrađenje Ljubljane žicom u 6 rejona. Iz jednog rejona u drugi moći će se prolaziti samo na određenom mestu i sa posebnom dozvolom.[27] A drugo: konfinaciju sviju muškaraca od 18—35 g., te sviju policajaca, žandara, rezervnih oficira i studenata. Mi smo rešili da se za taj slučaj uzme kurs na oružani otpor u samoj Ljubljani, tj. mesto da idu u konfinaciju, da muškarci sa oružjem nastupe protiv Italijana i da se zatim probiju iz Ljubljane u okolne šume. To bi doduše izazvalo velike žrtve, ali drugog izlaza nema. Pošto se sada van Ljubljane partiz. pokret dobro razvija, mogla bi biti takva akcija čak veoma uspešna. Raspoloženje u Ljubljani svakako sve više sazreva za takav oružani otpor, utoliko više jer u konfinaciji ljudi umiru od gladi. Italijani se nečemu takvome i nadaju, jer su sada užurbano počeli da se spremaju za ulične borbe: utvrđuju kasarne, grade na pojedinim tačkama u samom gradu barikade, žičane pregrade, mitraljeska gnezda itd. a hvata ih velika panika. U takvoj panici prave glupost za glupošću. Popalili su sela, divljački strpali stanovništvo (ukoliko nije pobeglo) u logore, a sada su ih najedanput naterali natrag, na zgarišta, dovezli i nešto hrane i isti vojnici im sada pomažu dizati kuće. Luda kuća! Ili sa radioaparatima! Čitava Ljubljana se smeje. Naši imaju u samom gradu jednu malu emisionu stanicu koja se uglavnom čuje u Ljubljani. (Neki tvrde da su je čuli u Zagrebu, pa čak i u Beogradu.) Već 5 meseci daje 3 puta nedeljno po 15 minuta propagandističke emisije. Italijani su dali u poteru čitavu vojsku. Nemci su poslali posebnu gestapovsku ekipu da traži — uzalud. Nisu je našli. Sada su pokupili sve radio prijemne aparate i tako po italijanski stvar rešili. Za nas je stvar još ugodnija . ..

6.) Tako stoji sa OF uglavnom u Ljubljanskoj provinciji. Unekoliko drukčiji je položaj u nemačkim delovima Slovenije. Raspoloženje naroda je, razume se, i tu u ogromnoj većini za OF. Osim toga se tu i Bela garda ne usuđuje nigde pojavljivati u nekoj opasnijoj formi. Simpatije za SSSR i KP prevlađuju. No u organizacionom pogledu stoji OF tu daleko slabije, dosta je bilo i provala po toj liniji, izdajstva i provokacije, tako da je za akciju ovde OF mnogo manje sposobna. To je i sasvim razumljivo, jer i sa Partijom stoji tu dosta slabo, naročito u Štajerskoj. Gestapo je uspeo naneti vrlo teške udarce rukovodećem kadru, osim toga se Novak Leo, kandidat u članove CK KP Slov., pokazao kao izdajnik velikog stila (ipak je streljan). Novi PK za Štaj. sastoji se od 2 čoveka (Skala,[28] koga ti znaš,

[27] Ove mere nisu bile primenjene.
[28] Sergije Krajger-Skala

i onaj mladić, koji se gore u sektoru S.[29] zvao Mladen[80]). Rade prilično aktivno pod zaista gadnim uslovima kretanja i uspostavili su organizaciju po svim važnijim centrima. Uspeli su i OF prilično oživeti. Naši se nadaju da će se sada na proleće jako podići pokret. Teško je to što je tamo ogromno denuncijanata i provokatora (nemškutari,[31] kukavice itd.) a naš aparat preslab da bi ih čistio (kao u Ljub. provinciji). Mnogo bolje je stajalo do sada u Gorenjskoj. OF je skoro slično kao u Ljubljan. provinciji držala mase u rukama. Kranj, Jesenice itd. sprovađali su skoro isto takve masovne akcije kao Ljubljana. Dva momenta su tu uticala negativno: 1.) Neuspeli narodni ustanak u decembru—januaru.[32] Naši su faktički podigli u borbu čitavu Gorenjsku južno od Save. čitavi odredi seljaka su se priključivali partizanima. Vodile su se teške borbe u Poljanskoj dolini (gde je ubijeno 1086 Nemaca — prema njihovim sopstvenim podacima) i u Bohinju, na obadva mesta uspešno. Svega je nastradalo u tim borbama sigurno 1500 Nemaca. No, nesnalaženje part. rukovodstva i Gorenjskog štaba je prouzrokovalo da pobunjeni seljaci nisu bili pravovremeno uključeni u odrede i naoružani, pa su ih Nemci nenaoružane razbijali i streljali, a zatim na stotine slali u Nemačku na prisilni rad. Isto tako naši nisu znali iskoristiti pobune Luksemburžana,[33] nisu se pravovremeno povezali s njima, zato su ih Nemci [morali] pravovremeno skinuti i strpati u nekakav koncentr. logor kod Litije (a nisu prešli partizanima — kako je bilo preuranjeno javljeno), a odatle su ih pojedinačno otpremili na Istočni front. Usprkos velikih nemačkih gubitaka i usprkos veoma uspelih taktičkih poteza Gorenjskog štaba, koji je zadao Nemcima tolike gubitke sa skoro nikakvim vlastitim gubicima (za odrede koji su bili pod njegovim vodstvom), ipak je nastupila izvesna demoralizacija među stanovništvom koje je išlo u borbu sa verom da će Gorenjsku očistiti od Nemaca. Partizani su se inače borili herojski, naročito skijaška ođeljenja, koja su iznenada dojurila po strminama nad Nemce, ispalila nekoliko rafala iz automata i opet iščezla. Nemački komandant je sam posle te borbe rekao da se partizanskog vođu ne bi smelo streljati, nego ga podići u generala i poslati na Istočni front. Taj

[19] Odnosi se na Lenjinsku školu u Moskvi.

[80] Tone Znidaršič-Stefan, španski borac. Poginuo 7 novembra 1944 godine, nesrećnim slučajem, prilikom isprobavania j;ednog novog oružja.

[31] germanofili

[82] Vidi tom VI, knj. 2. dok. br. 69.

[33] U sastavu nemačkih jedinica bilo je i Luksemburžana. Prilikom jednog nemačkog napada u toku trodnevnog boja za Dražgoše, Luksemburžani nisu hteli da izvrše naređenje svojih starešina. Zbog toga ih je nemačka komanda prebacila prvo u Litiju, a zatim, prema nekim podacima, na Istočni front.

komandant je inače Joža Gregorčič, Španjolac, koga ti znaš, metalski radnik iz Jesenica. Mi smo ga sada podigli u komandanta gorenjsko-koruške grupe odreda. 2) Drugi negativni momenat je bio u tome, da je odmah posle tog neuspelog ustanka počela velika partiska provala, u kojoj se nekoliko ljudi drži izdajnički. Provala je povukla za sobom preko 200 ljudi (KP i OF) u Kranju itd. Među njima je pao i jedan član'CK KP Slov.[34] — onaj mladi metalski radnik, raniji sekr. OK Ljubljana, koga i ti znaš i koji je bio na part. kursu u Zgb. Njega je CK KP Slov. poslao gore na rad, pošto se u Ljubljani nije *mogao* više da drži. Tu je provala znatno smanjila partisku delatnost, tako da su se posledice još teže osećale. Denuncijanti, koje su prošle godine vrlo odlučno čistili i prigušili ih, sada su ponovo digli glave. Mi smo izvršili izvesnu reorganizaciju tamo u pogledu gorenjskog PK, poslali ga ma partizanski teren. Sada su tamo takve prilike, da Nemci partizane ni u kom slučaju ne mogu da unište ili poteraju, tako da će PK svejedno moći biti u kontaktu sa organizacijama na neoslobođenom terenu. Raspoloženje se inače popravlja! Gorenjska pored Ljublj. pokrajine ostaje centar naše oružane akcije. S njom imamo za idući mesec važne planove, o kojima ću dole govoriti. U Primorju (italijanskom) ima Partija oko 40 članova, tek PK, prvi — provizorni — je u Trstu provaljen (Muha[35]). Procesa još nisu imali. Sada smo poslali novi (Tomo,[36] koji se u Gorenjskoj dobro pokazao i sada jedva izmakao Gestapou, onaj veliki uča,[37] dosadašnji politkom Gorenjskog štaba, koji tamo ide kao vojni referent i organizator, te 2 domaća Primorca[38]). Postoji već nešto preko 50 odbora OF. U pogledu partizanske akcije još je u početku. Postoji tek 1 četa sa oko 25 partizana, no uspeli su provesti nekoliko uspelih akcija na prugama. Zbog važnosti tog terena za nas (tu su anglofilske tendencije najjače i mogućnost kasnije intervencionističke akcije!) rešili smo poslati tamo nove trupe, mobilizirati meštane i stvoriti jak odred. Sa Mak. br. 2 su pregovarali o Primorju i Trstu, ali je počeo da se buni. Mislim da je to velika glupost i potpuno neshvaćanje novih prilika, zato sam mu napisao pismo, koje ti šaljem u prilogu. Dobro bi bilo da i Deda nešto o tome kaže. Praktički je diskusija, naravski, bez sadržine, jer Mak. nema tu ništa, a naši sve. Javi nam tvoje mišljenje. U Koruškoj Austrijanci slabi. Naši poslali iz Štajerske tamo čoveka,[39] ali se u

[81] Tone Dolinšek
[35] Oskar Kovačič
[86] Tomo Brejc
[37] Stane Zagar, narodni heroj
[38] Redakcija nije ta&no ustanovila na koga se odnosi. Moglo bi se odnositi na Andreja Kumara-strica Marka iz Tolmina i Jožu Lemuta-Sašu, koji je poginuo 17 avgusta 1942 god. u Slovenskom Primorju.
[89] Redakcija nije uspela da tačno ustanovi na koga se odnosi.

Celovcu provalio. Kako je sada tamo, ne znamo. U Ljubljani je od Korušaea stvorena prva partiz. četica (20 ljudi) koja će skoro otići u Korušku.[40]

7.) Sa partijskom[41] organizacijom vrlo različito stoji, u samom gradu i okolini Ljubljane preko 400 članova, u čitavoj Ljubljanskoj pokrajini oko 650—700, u Primorju oko 40, za Gorenjsku i Štajersku ne mogu da kažem brojke, jer ih provale stalno menjaju. Ipak postoje OK svuda, kako i ranije, samo sa mnogo smanjenim brojem članstva. Dobra im je tehnika i nema dokumenta koji oni ne bi izgradili, i to odlično i dosta brzo. Imaju svoju cinkografiju, nekoliko štamparija, koje dosta brzo rade. Prednost je i u tome da je većina tih stvari u bunkerima, dobro sakrivena i samo direktno izdajstvo može da otkrije. I veze sa provincijom su dosta dobre (osim sa Štajerskom). No slaba im je strana konspiracija. Samo njihova masovnost ih pokriva. Ako bi Italijanima uspelo u mase uneti demoralizaciju, to bi se sigurno vrlo teško odrazilo u njihovom aparatu. Druga veoma opasna slabost je u tome, da su u buri političke borbe zaboravili na unutrašnju izgradnju Partije i kadrova. Imaju veliki broj novih članova, neizgrađenih i partijski slabih, koji će slabo izvršiti svoju dužnost ako ih ne budemo vaspitavali. Iz tih razloga odredili smo B.[42] samo za te zadaće.

8.) Ugled Partije je tu ogroman i njena rukovodeća uloga potpuna. Zanimljivo je da su se glavni saveznici (hr. i sok.) odrekli da stvaraju svoje partije, jer priznaju rukovodeću ulogu KP, a oni tvore samo »skupine«. Naravski, i kod njih ima drukčijih tendencija, ali uglavnom je saradnja vrlo tesna i iskrena. Mislim da su to ljudi koji će uglavnom postati naši. A što se masa tiče, značajno je to da mase svojim ulaskom u OF stvarno prilaze KP. Značajno je da se napr. saveznici nisu omasovili, čak ni hrišć. soe. Mi smo računali da će jučerašnje klerikalne mase preći najpre k njima, a ustvari nema ni govora o tome. Klerikalni seljaci su kod nas u *ogromnoj većini* odlučno za KP. Tako je OF ustvari likvidirala sve buržoaske partije u Sloveniji. A što je otvoreno protiv KP to je stvarno tako razbijeno, — iako sve njih mase trpaju pod naziv »Bela garda«, — da mogu da rade samo još kao denuncijanti i provokatori. Naši rukovodeći ljudi su vanredno popularni. Na kraju još o vojnom položaju ovde. O Italijanima tu neću govoriti, pošto ćeš dobiti zvanični izveštaj Glavnog štaba. Dodirnuću samo nekoliko najvažnijih pitanja. Mislim da je kod

[40] Četa nije pošla za Korušku.

[41] Pri štampanju ovog dokumenta u tomu VI, knj. 2, na ovom mestu se potkrala štamparska greška (umesto partijskom, otštampano je: partizanskom).

[42] Boris Krajger

njih ta strana,[43] usprkos nesumnjivih krupnih uspeha, do sada bila njihova najslabija strana.

Dve su osnovne slabosti: 1) taktičko vojno neznanje, koje se u prvom redu odražava u tome da ne znaju metode operacija prilagođavati rastu njihovih sopstvenih snaga. Usprkos toga da se broj partizana faktički popeo već u nekoliko hiljada, ostali su kod metoda koje su karakteristične za malene četice u početku. Primer smo imali ovih dana. Dva jaka naša bataljona (ukupno blizu 400 boraca) su u neposrednoj blizini potpuno razbila Italijane i zadala im teške udarce,[44] a posle toga, rnesto da naprave zasede i postepeno se povlače ako bi Italijani ponovo napali, oni su se iznenada pokupili i odmarširali daleko negde na drugu stranu Dolenjske (gde su se, izgleda, povezali sa Hrvatima sa Gorskog Kotara). Još uvek nisu pristupili čišćenju terena i ne znaju još dobro iskorištavati zasede. Samo u Dolenjskoj je partizana sada najmanje 700—800, a broj Hanova Nar. zašt., koji takođe učelstvuju u oružanim akcijama, ide na hiljade, ma da ih takođe ne znaju na terenu dobro iskoristiti. Slično je bilo i u Gorenjskoj u vreme ustanka (dec.—januar). Sitničarstvo razbija naše trupe i dozvoljava da ih Nemci odvojeno tuku. To se odražava i u organizaciji. Glavni štab kao takav nije funkcionirao. Uzeli su ovaj princip: ići odozdo gore, da se ne prave forme bez sadržine. Za početak je bilo to pravilno, a kada je broj izolovanih četica tako narastao, da je bilo nemoguće svima direktno rukovoditi, kada se s njima već mogltr početi sprovađati veće akcije, onda je to postalo pogrešno. Nije više bilo jedinstva u organizaciji. Imaš danas tu bataljone od 250—300 ljudi, čete od 160 ljudi, a istovremeno čete od 10—20 ljudi itd. Mi smo sada to reorganizirali na isti način, kao dole kod vas. Organizirali [smo] odrede, u odredima malene bataljone, zbog brzog priliva partizana od 100—200 ljudi, male čete od 40—60 ljudi, a osim toga smo za pojedine pokrajine, gde je teško direktno rukovoditi formirali 3 grupe odreda s grupnim štabovima[45] (u Ljubljanskoj provinciji 1 grupu, u Gorenjskoj 1 i u Štajerskoj 2 grupe). S komandantima je dosta teško, ipak mislim da će bar zasad ispuniti dužnost.

[43] Odnosi se na vojni sektor (na organizaciju i rad partizanskih jedinica u Sloveniji).

[44] Odnosi se na Drugi štajerski NOP bataljon, koji je 23 marta 1942 god. kod Lipoglava uspešno odbio napad oko 2000 Italijana (vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 32), i na Treći NOP bataljon »Ljubo Sercer«, koji je *18* marta 1942 god. na Mokrecu odbio napad oko 1000 Italijana (vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 37).

[45] Vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 42 i 43. Štabu Treće grupe odreda naređeno je da u sporazumu sa političkim rukovodstvom OF na terenu formira štab Četvrte grupe odreda, do čijeg formiranja nije došlo, već je formirana, nešto kasnije, na tom terenu Peta grupa odreda.

Dva su radnika, Španjolca,[46] sa dobrim preporukama, treći i bivši aktivni jugosl. oficir (kandidat Partije).[47] U partizaninf je već od prvih dana i skroz se pokazao odan i hrabar, pa i voi! nički dosta sposoban.

2.) Druga slabost je u neistovremenosti razvitka parti. zanske akcije. Kada je Gorenjska bila sva u ustanku, [Ljubljanska pokrajina je bila pasivna. A sada je] Ljublj. pokrajini sva u vatri i partizanske jedinice se prosto udvostručuju, ali Gorenjska i Štajerska još se nisu dovoljno razvile. Sada je napr. u Gorenjskoj pod oružjem svega 600 ljudi, a ostalo se raštrkalo po selima. U Štajerskoj je međutim najgore. Naši ne znaju ni koliko ima tamo partizana. Postoji niz malih, četica više ili manje među sobom nepovezanih. Teško da je ukupni broj partizana mnogo iznad 150 ili 200. — Sada je osnovna zadaća: povezati sve to, mobilizirati, provoditi akcije pod jedinstvenim planom. Partizani su tako popularni, da svuda, gde dolaze, podižu čitava sela. Nar. zaštita često po belom danu po glavnim drumovima patrolira sa puškama i čak [sa] strojnicama. Organizuju se sela protiv paljevine. Stvarno se oseća već da će se u najkraće vreme zatalasati čitav narod. Mi smo zbog toga, na bazi tvog plana iz prošle godine, malo proširenog s obzirom na nove prilike, izgradili nacrt sa ciljem podići čitav narod i očistiti bar Gorenjsku od Nemaca i teren oko rudarskih revira (koji se uostalom, ovog puta vrlo slabo drže, gore od železničara, koji su kod nas začudo veoma aktivni i borbeni i to svi odreda!). Računamo da će pripreme biti gotove do maja meseca, a dotle imaju svi odredi zadaću sprovoditi sitne akcije sa glavnim ciljem: skupljati oružje i mobilizirati što više. Takvih akcija je sada bezbroj. Okupatori imaju mnogo muke i teške žrtve (ital. oficiri [pričaju] da je u borbama ovih dana nastradalo preko 500 Italijana, sve u neposrednoj blizini Ljubljane). Raspoloženje je za oružani otpor u Ljubljani, u slučaju da bi hteli Italijani pokupiti muškarce — odlično. Nar. zaštita u Ljubljani ima oko 1500 boraca u samom gradu, a u okolini još više. U noći sve oko Ljubljane gospodare patrole Narodne zaštite. U gradu su ljudi počeli spontano učvršćavati kuće za ulične borbe; Nar. zašt. raspoređuje ljude po blokovima itd. U pogledu opreme stoje međutim ovdašnji partizani prilično do-

" Odnosi se na Jožu Gregorčiča (Jože Gorenje), narodnog heroja, komandanta Prve grupe odreda, i Franca Rozmana (Stane Mlinar), narodnog heroja, komandanta Druge grupe odreda. Obojica su bili dobrovoljci španske republikanske vojske. Gregorčič je poginuo 9 septembra 1942 god., zajedno sa 26 partizana, na Mošenjskoj Planini, gde je bio opkoljen od Nemaca, a Rozman 7 novembra 1944 god., kao komandant NOV i PO za Sloveniju.

" Odnosi se na Mirka Bračiča (Miran Bradač), narodnog heroja. On je poginuo 11 decembra 1943 god. u Kočevju kao komandant divizije.

Ql. štab je samo iz Ljubljane poslao 1500 teških brdskih ^1,0 erica, skoro svi su toplo obučeni sa kratkim kaputima, rutoplim vešom, nose ruksake sa ćebetom itd. Skoro Čete (osim najnovijih) imaju šatorska krila. Što se ishrane ovako je: Kruha skoro uopšte nemaju a ostala hrana je *!$^{C}_{v0}$ljno jaka, tako da izgledaju dosta dobro i ne tuže se da su hladni, postepeno ih nekako uniformiraju: kaputi kao što su Z-\i naši, a pantalone dugačke kao u austrijskoj vojsci, koje e dole kratkom gamašom pričvrste oko cipela. Moral je prilično dobar, negde i odličan. Najbolji im je »S'ayinjski odred«, -astavljen uglavnom iz ljubljanskih radnika i Štajeraca, koji L sada na ital. strani, a ima prema našem planu preći Savu i tamo odigrati najvažniju ulogu. Imaju za sobom krasne akcije i Italijani i Nemci ih se boje. Ovih dana su protiv njih operisali i Nemci i Italijani. Ovi su ih potukli, nekoliko desetaka ubili a sami izgubili 2 mrtva. Nose sa sobom telefon i komandant je uvek povezan sa svim četama (komandant: radnik Stane Rozman). Naši imaju nameru: taj odred uzeti kao jezgro udarne proleterske brigade. Sada broji oko 300 momaka, ali za 14 dana će imati verovatno 400—500. Stari odredi se bore vrlo hrabro. Kod Kureščka je 6 partizana sa jednom strojnicom % sata držalo čitavu četu Italijana, dok nisu dobili pojačanje, te su posle najurili Italijane u panično bekstvo sa 10 mrtvih i mnogo ranjenih. Reorganizirali smo i Gl. štab. Lojz[48] je ostao komandant..., a za politkomesara smo dali Angela,[49] koji je već ušao u posao i mislim da će ići. Sada se svi sele van iz grada, jer je rukovodstvo usred žičane ograde postalo nemoguće. Sve u svemu, ovako bih formulisao svoje mišljenje o vojnom položaju ovde: postigli su prilične rezultate, vode se borbe već krupnijeg stila, privlače znatne nemačke i italijanske snage (sada oko 90.000 Italijana i oko 30.000 Nemaca, od toga gotovo polovina gestapovske vojske). Prilično za Sloveniju! Ali Italijana ima ko lišća i trave! Opšti broj partizana u Sloveniji, ako uzmemo u obzir i sve naoružane borb. grupe Narfodne] zaštite — sada iznosi oko 5000. Mislim, da će se taj broj za kratko vreme najmanje udvostručiti.

9.) Ljubljanska . pokrajina radikalizira čitavu Italiju. Ljudi, koji dolaze odozdo,[50] pričaju da se tamo pričaju fantastične vesti o položaju u Ljubljanskoj pokrajini. Mak. br. 2 je izdao nekoliko letaka o položaju u Sloveniji, jer kaže, da to silno koristi u agitaciji KP. Pošto su sada partizani u Primorju, neposredno je osetio njih i Trst. Zato su sada ital. agenti izdali letak, u kome kažu da su slovenački komunisti dobili

[48] Franc Leskošek-Luka (Lojz)
[49] Ivan Maček-Matija (Angel)
[50] Misli se: iz seveme Italije

od KP Italije i KP Nemačke zadaću da zapale revolucr Srednjoj Evropi. Donekle imaju i pravo, jer slično od J-<t ovdašnje borbe i u Austriji. Zato su Nemci bacili toliku na Sloveniju i zaista se pentraju za partizanima i po i po brdima usprkos velikih gubitaka. To je pak objektivni menat, koji takođe treba imati pred očima kada se prosufj " vojni položaj ovde.

10.) Da bi pomogli u mobilizaciji Hrvatima iz Zgr., n su poslali prema žumberačkim brdima 1 veću četu, koja & - podupirati Hrvate s ove strane i omogućiti da ljudi pe» CE preko Samobora i slovenačkog teritorija (Gorjanci) pređu т! određeno mesito ili se u žuimber. gorama formiraju prosto ka* odred što bi bilo još najbolje. Slično će se učiniti i kod Koz! jaka i u Halozama, da se povezu sa Ivanič planinom[51] j 2a. gorjem. U Gorskom Kotaru izgleda da je kontakt već uspo. stavljen, što znači da ćemo se možda doskoro moći direktno povezati s vama, što bi bilo najbolje, jer je mogućnost drugih prelaza svaki dan manja.

11.) U rukovodstvo smo, pored Lojza i Petra,[52] kooptirali još Angela i B.[53] Mislim da će moći dobro raditi.

12.) Na kraju još jedno pitanje: radio. Ovi tu su izgradili nekoliko aparata jačine 30—40 vata, tako da će sva tri grupna štaba biti u vezi sa Gl. štabom, a manje aparate će imati i važniji odredi. 2 štaba već imaju,, ali Gl. štab još nije instalirao svoj. Izgleda da će to uskoro biti uređeno. U tom slučaju je moguća direktna veza sa vama. O načinu će usmeno reći kurir u Zgr., a vi otuda tražite. Ukoliko je vama potreban materijal, on se može nabaviti iz Italije, čim dobijemo izveštaj našeg štaba sa hrv. granice, nastojaćemo uspostaviti kontakt sa Gl. štabom Hrv. i tamo dostaviti sav materijal za vas. A vi tražite materijal i vezu od njih.

Javiću se skoro opet, a i Lojz sa svojim izveštajem. Svi te srdačno i drugarski pozdravljamo sa željom da ti se ništa ne desi. I moja drugarica i ostali drugovi mole iznutra[54] da ti predamo njihov pozdrav i svima ostalima. Pozdravi sve okolo tebe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

B.[evc]

[51] Verovatno se odnosi na Ivanščicu
[62] Boris Kidrič-Peter
[53] Boris Krajger
[54] To jest: iz zatvora. U zatvoru u Ljubljani je, pored Tona To«1' šiča, Mihe Marinka i Vide Tomšič, bila još i Pepica Kardelj.

r

[p_ S. Pismo sam završio tek 5. IV, jer ga pre nije bilo j i$_e$ poslati. Odatle i neke razlike u početku i na kraju. \fi°i je pobegla iz bolnice Zdenka Kidričeva. Spasla su № g$_0$veka,[65] koji su provalili sa revolverima, ubili 1 kara- j^e °$_{era}$ j uspešno se svi spasli. — U Italiji su sve veći nemiri. bi tamo bila Partija! Mak. nam javlja da je stvorio ruko- ^{4}f$_{ds}$tvo. Kakvo — još ne znam.

BR. 100

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVIĆA-TEMPA OD 29 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI

Objavljen u Zborniku, tom IV, knj. 3, dok. br. 128, str. 366—369.

Članovi VOS OF

BR. 111

PISMO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGn SLAVIJE OD 29 MARTA 1942 GOD. DELEGATU VRHov NOG ŠTABA MOŠI PIJADE O PONOVNOM OBEĆANJU Sn VJETSKE POMOĆI, OPŠTOJ SITUACIJI U ZEMLJI I p^ TREBI STVARANJA MOBILNIH UDARNIH JEDINICA[1]

29-111-42 godine, ***12 časova***

Dragi Čika Janko,[2]

Izvještavamo te o sljedećem:

1) Dobili smo izvještaj od Djede: »da će učiniti sve što je u njihovoj mogućnosti da nam pošalju traženu pomoć«. Dakle, pomoć će sigurno doći. Šavnički srez je za nas od ogromne važnosti. Učini sve što je u tvojoj mogućnosti za aktivnu odbranu toga sreza. Treba stvoriti pouzdane mobilne odrede — udarne bataljone, koji ee spriječiti neprijatelju prelaz ka Šavničkom srezu. Sve kolebljive elemente treba ukloniti, jer oni unose zabunu i paniku. Odredite dobro komandovanje, jer su naši neuspjesi kod Kolašina došli zbog slabog komandovanja. Dozvolili su da ih neprijatelj iznenadi, a protiv osmotrenih neprijateljskih pokreta nijesu preduzimali odgovarajuće mjere. Ako je bilo žrtava, one su nastupile zbog iznenađenja, došle su ne u borbi s četnicima, nego u težnji da se probije iz obruča kojim su ih iznenadili. Trebali ste za komandanta odrediti Velimira Kneževića. To je neustrašivi borac, i htjeli smo ga popularisati. Otsada tome treba posvetiti veliku pažnju. Mi do sada u Crnoj Gori nijesmo stvorili komandovanje, a to ne valja. *ni

U pogledu aktivne odbrane sreza pridržavajte se uputstava iz posljednjeg pisma. Udarne bataljone treba razmjestiti na pogodnim mjestima. Ne trebaš im dozvoliti da čuče po planinama Sinjajevine, pa da se tako ljudstvo premori i onesposobi za borbu. Bande treba malo navući, da se udalje od svojih baza, a onda im zadati težak udarac.

Pajo[3] je čuo da si iskrivio vrat gledajući u nebo. Sad i on priznaje da to neće biti uzaludno.

2) Preko Crne Gore, Sandžaka i Srbije letjeli su engleski avioni i bacali letke. Glavna sadržina: da se čeka, a oni će

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.
[2] Moša Pijade
[3] Pavle Savić

iaviti kada treba stupiti u borbu. Tom prilikom su rekli »da u Srbiji postoje neki neodgovorni elementi, koji upropašćuju srpski narod«. Naravno, to misle na partizane.[4]

Ovo smo odmah saopštili gore.

3) Kralj Petar II držao je govor sličan onim bačenim lecima. Kaže srpskom narodu da čeka, a kad bude vrijeme da lje ga on pozvati u borbu.

Stanica »Slobodna Jugoslavija« osudila je ovakav stav odmah sjutradan. Istina, ona nije pominjala kralja, ali je direktno njemu upućeno.

Dakle, i vlada u Londonu[5] je'tipična peta kolona. Oni potpomažu Dražu Mihailovića koga sada odlikuju raznim »podvezicama« i ordenima.

4) I ona engleska misija što je iskrcana na dalmatinskoj obali nalazi se kod naših partizana — Glavni štab za Hrvatsku.

5) Dobili smo izvještaje iz Srbije, Hrvatske, Bosanske Krajine. Naše borbe odlično napreduju. U Hercegovini isto tako. Tamo udarni bataljon čuda izvodi. Mi vjerujemo da će se i to pitanje u Cr.fnoj] Gori pouzdano riješiti u našu korist. Samo treba više sistema u radu i umješnosti.

Svi smo te se mnogo uželjeli. Stalno te pominjemo. Primi pozdrave od sviju nas sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Arso

BR. 102

UPUTSTVO REFERENTA SANITETA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 29 MARTA 1942 GOD. SANITETSKIM ORGANIMA. VOJNIM I POLITIČKIM RUKOVODIOCIMA NARODNOOSLOBODILACKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE NA PODRUČJU BOSNE O SUZBIJANJU PEGAVOG TIFUSA

Objavljeno u »Zborniku dokumenata sanitetske službe u Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda«, knj. 1, dole. *br. 11, str. 20—21.*

[4] Komintarni
[6] Odnosi se na izbegličku jugoslovensku vladu u Londonu.

BR. 103

PISMO REFERENTA SANITETA VRHOVNOG ŠTABA Nm, I DV JUGOSLAVIJE GOJKA NIKOLIŠA OD 29 MAfi'n! 1942 GOD. REFERENTU SANITETA GLAVNOG ŠTARi NOP ODREDA HRVATSKE JI

Objavljeno u »Zborniku dokumenata sanitetske službe u Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda«, knj. 1 dok br. 12, str. 22—25.

BR. 104

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 31 MARTA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU PROLETERSKE UDARNE GRUPE O NAČINU POSTAVLJANJA ZASEDA I NAREĐENJE ZA ORGANIZACIONO UCVRŠĆENJE MEŠTANSKIH JEDINICA I IZVOĐENJE ENERGIČNIH AKCIJA RADI ZAPLENE MUNICIJE[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
31-111-42 godine = 15 časova

ŠTABU PROLETERSKE UDARNE GRUPE, GLASINAC

1) Vaše zasjede nijesu uspjele zbog:

— taktički slabog rasporeda,
— slabe službe izviđanja,
— nerazumijevanja rada u zasjedama, jedinice u zasjedama poslije sačekivanja neprijatelja aktivno dejstvuju.

Evo kako ste u ovom slučaju trebali postupiti:

a) Na liniji Kopito — Gajevi postaviti jednu jaku grupu, koja uopšte ne bi smjela otvoriti vatru na neprijatelja, nego ga propustiti. Ova grupa kasnije bi iz pozadine dejstvovala

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2088. Dokumenat je slabo očuvan.

neprijatelja, kada on naiđe na frontalnu grupu. Obratno ovome vi ste bili naredili toj grupi da ona sama savlada komoru, a ako ne mogne, da je onda propusti. Tako biste dali neprijatelju do znanja da mu se nešto sprema. Ovo je osnovno nerazumijevanje posla.

b) Na liniji k. 1109 — Han Hanić trebala je biti jedna zasjeda, koja bi imala da odigra ulogu frontalnog zastora, da iznenadi i zaustavi neprijatelja.

v) Vaše bočne manevarske grupe trebale su biti u s. Đakići i Dolovi. Ove grupe, kao i ona iz pozadine stupaju u dejstvo kad se neprijatelj zaustavi na frontalnoj (da je tako nazovemo, mada se i ona postavlja bočno pored puta) zasjedi.

g) Na Debeloj Međi trebao je biti zastor prema Han Pijesku, da djelovi otud ne prihvate komoru. Jedan dio ove zasjede mogao je biti frontom okrenut prema Kramu, da interveniše ako bi se slučajno neki dio probio od Krama ka Han Pijesku, pa da ga zadrži dok ne pristignu manevarski djelovi. Ovdje napominjemo da i ona grupa na Kopitu morala bi ostaviti mali delić frontom okrenut prema Sokolcu, te da suzbije neprijateljske djelove koji bi pristizali u pomoć napadnutoj komori.

Razumije se da se o ekonomiji ljudstva kod ovih zasjeda mora voditi računa. Najjače treba da su manevarske grupe, koje rješavaju zadatak. Ovo što ste vi napravili jesu tipične frontalne borbe, s tim što se nije znalo šta hoćete. U takvom rasporedu vi ste mogli doći do komore samo [kada] bi vam se ona dragovoljno predala. I mi vidimo da je ona manevrovala kako je htjela. Ove zasjede vaše jesu tipičan primjer prepada na pojedine kamione, ali ne za zasjede i napade na jače komore. Vi ste se morali nadati jačoj neprijateljskoj komori i pratnji, jer ste mu već jednom signalizirali »odbijanjem« komore da se nešto priprema na tome putu. I neprijatelj vas je nadmudrio.

Ne samo da ta akcija nije vojnički uspjela, nego ste zbog nje i politički izgubili, jer proleterske brigade nijesu uspjele u jednom običnom, lakom poduhvatu — zapljena komore.

Šaljemo vam skicu,[2] da ubuduće u ovakvim slučajevima ne bi griješili. Prostudirajte sa starješinama ovo naše gledište, pa vjerujemo da ćete doći do ovih zaključaka.

2) Prva brigada, bez jednog bataljona, neka dođe na prostoriju: Hadrovići — Šljivno — Dub. Na toj prostoriji i ka Rogatici nalazi se Dubski bataljon, koji održava vezu sa četnicima u Višegradu, skroz je neprijateljski raspoložen prema nama. Taj bataljon bi pucao nama u leđa. Jedan njegov ko-

[2] Ovu skicu Redakcija nije uspela pronaći.

mandir — Jovo Planinčić[3] išao je u Višegrad. Jednom riječju treba spriječiti sve veze sa Višegradom, raščistiti situaciju u tome bataljonu. Pošto mi predviđamo napad na Rogaticu u vremenu od 5—8 aprila, možda će poslije toga napada taj bataljon trebati razoružati.

Druga brigada, bez jednog bataljona, neka dođe na prostoriju: Zakomo — Pariževići — Han Stijenica, odakle će partizanski dejstvovati na putu Rogatica — Podromanija, kao i učestvovati u pripremanju napada na Rogaticu. Zbog ovoga stupiti u vezu sa štabom Rogatičkog odreda, koji se nalazi oko sela Gučeva. Raditi na učvršćavanju i prečišćavanju mještanskih jedinica. O tome ćete dobiti tačne podatke od štaba Rogatičkog odreda.

Jedan bataljon iz Prve i jedan iz Druge brigade ostaće u selu Sokolovići, radi organizacije mještanskih jedinica i pravljenja zasjeda na putu Sokolac — Han Pijesak. Ovo u vezi sa mještanskim jedinicama. Radom oba bataljona treba da rukovodi štab jednog bataljona. Ne smiju se događati nesuglasice u radu.

U Borikama neće ostati ni jedna jedinica. Valjevčane uputiti odmah u[4] ... tDlrinskog odreda u Goražde. [Ul .. .vići, Pešurići nalaze se po jedna četa iz sastava fDrinsklog odreda. Ove čete mogu se upotrebiti u kakvoj ... na Drini koji drže Talijani sa slabim snagama. [Dobro bi bilo učiniti! jedan prepad da se ti talijanski djelovi zarobe . . . [spal]iti most. To bi bilo od neocjenjive važnosti, ali ... Mi ćemo tražiti uputstva od našeg inžinjera, pa će .. . INla prostoriji oko Ponora nalaziće se Kraljevački bataljon Prve brigade, koji će biti upućen u jednu kraću akciju ka Romaniji.

Grupa koja ostaje u Sokolovićima treba da s vama održava svakodnevnu vezu. U svome radu treba da se oslanja na vas. To jest u slučaju kakvog povlačenja mora se k vama povući.

Nastojati da mještanske jedinice zapriječe put na Romaniji, ali vi tamo ne smijete slati vaše jedinice. Isto tako nije preporučljivo slati jedinice sjeverno od puta Podromanija — Han Pijesak.

3) Napominjemo vam da sve akcije vaše treba da budu brze i energične. Ne treba preduzimati one akcije koje vam

[3] Jova Planinčića su Nemci januara 1942 god. bili odveli u Зabac, a februara ga vratili u Rogaticu radi organizovanja četnika. Sarađujući sa okupatorima ostao je u četnicima sve do završetka rata. Po oslobođenju krio se kao odmetnik, dok nije februara 1947 godubijen od organa narodne vlasti.

[4] U levom gornjem uglu druge stranice tekst dokumenta je oštećen. Nadopuna teksta označena je tačkama i uglastim zagradama.

ne mogu donijeti plijena u oružju i municiji. Isto tako ne smijete se angažovati u neke dugotrajne borbe.

Mi pripremamo napad na Rogaticu u vremenu do 8 aprila. Taj napad pripremamo samo iz razloga da bi dobili municije i oružja, a ne da nam Rogatica posluži kao neko uporište.

Naredili smo Rogatičkom odredu da vrši manje prepade, te da iznuri još više posadu. Poslije toga treba izvršiti noćni napad, i to odmah s večeri. To bi bila manja odjeljenja s bombama i automatskim oruđima. Za tim odjeljenjima išli bi ostali djelovi. S obzirom na moralno stanje hrvatskih djelova mi ne predviđamo da bismo naišli na neki jači otpor.

I vi treba da izvidite i ispitate sve okolnosti.

4) Od sada će obje brigade dobijati neposredno naređenja od nas. Zato treba uspostaviti neposrednu vezu s nama i o svemu nas izvještavati. Prva brigada uspostaviće vezu preko Ustiprače Hi Mesića (tu se nalazi telefon za hitne izvještaje). Druga brigada uspostaviće vezu preko Mesića ili preko Renovice. Napominjemo vam da su potrebne neprekidne veze između vas i nas zbog situacije koja se razvija. Zato ovome pitanju posvetite veliku pažnju.

5) U ovom i daljem radu treba da tražite naslon na nas preko rijeke Prače, ka Jahorini i Goraždu.

6) U Borikama ne treba ostavljati nikakve djelove. Sve potrebe iz Borika treba evakuisati, najbolje u Goražde.

7) Nemojte trošiti municiju od topova. Te topove pošaljite nam najdalje do 5 aprila u Foču. Upotrijebićemo ih za napad na Borač, koji pripremamo. Ako imate i koji bacač pošaljite nam. Ovo smatrajte kao vrlo nužno i potrebno.

8) Nastojte da se vaše ljudstvo što više odmori. Imajte u vidu da mogu uslijediti duži marševi za to ljudstvo.

Ukoliko se mještanske jedinice bolje učvrste, utoliko će se manje osjetiti naš odlazak.

9) Još jednom: pazite na municiju. Ne preduzimati akcije koje vam ne garantuju uspjeh za dobijanje municije.

10) Podnesite nam hitan izvještaj o stanju kod vaših jedinica i mogućnosti jednog uspješnog napada na Rogaticu.

11) Iz Vlaseni'ce treba evakuisati što više sanitetskog materijala. Isto tako treba evakuisati i radionicu za ručne bombe, i to što prije, sa svim materijalom za izradu bombi.

Za drugove iz Vlasenice poslaćemo direktivu za rad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 111

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 31 MARTA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU ZA STVARANJE I UČVRŠĆENJE UDARNIH BATALJONA I OMLADINSKIH CETA, IZVOĐENJE AKCIJA I POVEZIVANJE SA SUSEDNIM ODREDIMA, I OBAVESTENJE O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI I NA SLOBODNOJ TERITORIJU

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
31-111-42 godine

OPERATIVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKIH PARTIZANSKIH I DOBROVOLJAČKIH ODREDA ZA KRAJINU

Dolbiili smo vaš dopis od 5 marta. U pogledu daljega rada dajemo vam sljedeća uputstva:

1) Stvorite što više pokretnih, udarnih bataljona, odabirajući za ove jedinice valjan starješinski kadar. Jedinice treba da žive pravim vojničkim životom •—• po kasarnama. U ove bataljone primati samo ljudstvo koje ćete moći upotrijebiti za izvršenje svih zadataka koje mu dodijelite. Ćudi nas da od tolikoga ljudstva sa kojima raspolažete nijeste do sada stvorili niz udarnih jedinica. To što imate malo je. Počeli ste u tome, pa tome pitanju posvetite veliku pažnju. Dokle god ne budete imali pokretnih udarnih jedinica vi se nećete moći staviti na čelo događaja, nego ćete ići za njima. Konstatujete da su borbe poprimile karakter ustanka i vi mu morate davati pravilan tok.

Ove .udarne jedinice upotrebljavajte za rješenje važnih operativnih zadataka. Dakle, ne treba ih upotrebljavati za odbranu sela. No, borbi ovih udarnih jedinica treba da sadejstvuju i ostale snage.

2) Sto prije formirajte omladinske čete i bataljone. Sa tim jedinicama prethodno održite jedan vojno-politički kurs, a zatim ih uvodite postepeno u borbe, od lakših ka težima. U ovim četama vi ćete dobiti najbolje borce, odane našoj borbi.

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta. (Kapija, bez treće stranice, nalazi se u arhivi ČK SKJ, pod reg. br. 6905.)

Vojno-politički kurs održite po priloženom programu.[2] To je minimalni program, pa ga treba proširavati.

Vrlo je važno, da ovim omladinskim jedinicama odredite hrabar starješinski kadar, koji će imponovati mladim ljudima.

3) Sve ostale partizanske i dobrovoljačke jedinice učvrstite i očistite od petokolonaških i kolebljivih elemenata. Ti elementi ruše red i disciplinu po jedinicama. Oni se vješto maskiraju, da bi se pojavili u najkritičnijim časovima, kada se ispoljava njihov izdajnički rad. Dakle, bolje su male ali čvrste i disciplinovane čete, nego mnogobrojnije sa kolebljivim elementima.

Sa svim tim jedinicama neprekidno vojno-politički raditi, primjenjujući i kod njih navedeni program. Samo pazite da se sa tim programom ne zastranjuje suviše u lijevo. Sve bazirati na temelju narodno-oslobodilačke borbe protiv okupatora i njegovih domaćih slugu. Narodu otkriti izdajničku rabotu četnika i ostalih razbijača narodne borbe.

4) Četničke formacije na vašoj teritoriji ne smiju postojati. Njihova izdajnička uloga dovoljno se otkrila u narodnim masama, pa ih treba likvidirati. Tamo gdje ima uslova možete formirati jedinice dobrovoljačke vojske. Kada stvorite jake udarne bataljone, likvidirajte četničke bande oko Lapca i Srba, uspostavljajući neposrednu vezu sa partizanima u Lici.

5) Dobro ste uradili što ste formirali više odreda. Vaša teritorija je velika. Sem toga kod manjih odreda i manje teritorije bolji je uticaj starješina. Odredi nastoje da se ojačaju. Pojavljuje se utakmica u akcijama. Ako ima uslova još za neki odred, vi ga formirajte. Izgleda da postoje uslovi za jedan odred u nizu polja: Livno, Glamoč, Grahovo. Tako bi se neprijatelju presjekli putevi preko Dinare ka Dalmaciji. I veza sa dalmatinskim odredima bolje bi se održavala,

Pri formiranju odreda i jedinica nastojte da ni jedan predio ne ostane neaktivan, to jest bez jedinice.

Upućujte mobilne jedinice u mjesta gdje nema aktivnijih jedinica. Tako ćete pokrenuti i mobilisati i te krajeve.

Nastojte da ljudstvo odvežete od svojih sela i upotrijebite ih u borbi van njihovih kuća. Kroz niz takvih akcija ljudstvo će dobiti borbena iskustva, više se zainteresovati za borbu, bolje ćete vojnički i politički uticati na pokretne jedinice. Samo te akcije treba da se dobro i smišljeno pripreme. One će redovno donositi i veće vojničke i moralne uspjehe, pa će samo ljudstvo uvidjeti njihovu korisnost. Dakle, takve akcije moraju uspijevati.

7) Držite se partizanskog načina ratovanja, izbjegavajući krute frantave. Kvarenje komunikacija, uništavanje transpo-

[2] Ovaj program Redakcija nije uspela pronaći.

rata, zasjede, iznenadni prepadi daju najviše uspjeha, a pri tome trpimo manje gubitaka.

Mrtve blokade oko varoši nijesu pogodne. Oko tih varoši redovno borbe poprime karakter frontalni. Neprijatelju se ne dozvoljava da se udalji od varoši, pa se ne može dobiti nikakav plijen. Oko takvih varoši neprijatelj ima dobro uporište vatrom, pa nam nanosi i veće gubitke. Dakle: blokada treba da se odlikuje povremenim manjim prepadima; neprijatelja ne dočekivati kod same varoši nego ga pustiti da se udalji od varoši 4—5 km.; na komunikacijama između varoši napraviti dobre dubinske zasjede i tek kad neprijatelj uđe u takve zasjede napasti ga sa svih strana; zasjede da su masovne; mještanima spriječiti ulazak u varoš i donošenje ma kakve hrane unutra. Dakle, dobro organizovano dejstvo na komunikacijama između varoši dovodi najbolje do njihovog pada, a pri tome se ljudstvo ne zamara. Iz blizine treba evakuisati sve stanovništvo, ishranu i stoku, kalko neprijatelj ne bi dolazio do namirnica.

Za što uspješnije vođenje borbe treba noćnim napadima zauzeti i koje mjesto. Samo jedinice ne treba vezivati za odbranu oslobođene teritorije. Njih treba bacati za osvajanje novih mjesta i preprečavanja puteva.

Najviše koristi biste izvukli osvajanjem Prijedora; povezali biste teritoriju I i II odreda, dobili biste dobro uporište za vaš dalji rad, -onemogućilo bi se Nijemcima izvoženje rude. Isto tako važno je zauzeti i Mrkonjić Grad, ali pod uslovom da vi tamo organizujete vlast, a ne da vam se tu četnici ugnijezde.

8) Plijen organizovano dijeliti. Automatska oruđa dodjeljivati našim sigurnim borcima. Isto tako nastojati da se naše pouzdane udarne jedinice više snabdijevaju sa oružjem i municijom.

9) Naročito je važno u današnjoj situaciji da potpomognete i dejstvo u Hrvatskoj, gdje partizanske akcije poprimaju živi karakter. Trebate uspostaviti veze i uputiti djelove za povezivanje sljedećim glavnim pravcima:

— Jasenovac (dotle već dolaze vaši djelovi) —; Psunj pi — Pakrac gdje se već vode borbe;

— od predjela Bos. Novoga ka Vojniću i Glini;

— ii predjela Grmeč pl. ka Korenici i Gospiću, zalazeći u pozadinu četničkim bandama oko Lapca i Srba.

Sa Hrvatskim štabom treba se sporazumjevati o upućivanju djelova u naznačenim pravcima. Pored vojničke koristi to bi imalo i politički značaj.

10) Sa jedinicama Istočne Bosne trebate održavati vezu u pravcu Ozrena i Zenice.

11) Prostor oko Travnika, Fojnice, Prozora i Bugojna je bez ikakvih jedinica. To Je veliki nedostatak. Tako se mostarska pruga ne može rušiti. Nastojati svim silama da se u ovaj prostor pirobije koja jedinica. Dejstvom tih djelova ostvarila bi se bolja blokada Sarajeva sa zapadne strane. Te jedinice povezale bi se preko Visokog sa odredom »Zvijezda«, što bi za blokadu Sarajeva bilo od prvenstvene važnosti. Najzad, taj dio bi se preko Prozora spojio u predjelu Konjica sa hercegovačkim snagama, koje su preduzele mjere da se očisti cijela g. tornjal Neretva od ustaških bandita.

Ovim pravcem uhvatili bi vezu i sa nama. To bi bio važan kanal za manevrovanje naših snaga.

12) Veze vašeg III i V odreda sa Dalmatinskim štabom vrlo su potrebne. Zato ih stvorite što prije. Na komunikacijama između Bosne i Dalmacije možete dobiti veliki plijen.

13) Najzad, Brodska pruga dobiva veliki značaj. Njenim rušenjem Sarajevski garnizon bi bio doveden u težak položaj. To bi izazvalo demoralizaciju svih trupa duž pruge. Prema tome, posvetite naročitu pažnju rušenju te pruge. Ovo treba prvenstveno vršiti noću, određujući manje jedinice sa raznim rušećim materijalom. Jedinice za rušenje pruge treba da imaju uporišta u neposrednoj blizini pruge.

Za vas su pogodni pravci za rušenje: Derventa — Doboj i Maglaj —• Zepče. Odredima Istočne Bosne stavićete u zadatak da ruše prugu na sektorima: Doboj — Maglaj i Žepče — Zenica.

14) Situaciju u Istočnoj Bosni riješili smo potpuno u našu korist, Očistili smo četnička uporišta: Vlasenicu, Miliće, Srebrenicu, Bratunac, Fakoviće, Drinjaču. Jedinice smo formirali u dobrovoljačku vojsku. Rogatica, Han Pijesak i Olovo su blokirani. Isto tako prikliještili smo neprijatelja u dolini Prače i Podromaniji.

Inače, na našoj slobodnoj teritoriji — Čajniče, Ustiprača, Renovica, Goražde, Foča, Trnovo — razvija se kulturno prosvjetni život. Kalinovik je isto tako blokiran, a Ulog je očišćen i drže ga naši djelovi.

Preduzeli smo mjere da se na Ozrenu popravi situacija. Tamo je najviše došao do izražaja oportunizam naših drugova. Svojom kolebljivošću otežali su svoj položaj. Kasnije ćemo morati potjerati i neke četničke bande sa Majevice koje su napale naš tamošnji štab i nanijele mu velike gubitke.[3] Karakteristično je da štab nije imao kod sebe ni jednu mobilnu jedinicu.

[8] Napad četnika na Štab Majevičkog NOP odreda izvršen je u [s]- Vukosavcima na Majevici 20 februara 1942 god. (Vidi dok. br. 20, Pnmedbu 4, i tom IV, knj. 3, dok. br. 87.)

Četnici pribjegavaju terorističkim akcijama, pa o tome vodite računa. Štabovi i rukovodeći drugovi moraju uvijek biti na oprezi i zaštićeni svojim pouzdanim jedinicama. Kod jedinica treba da je zastupljena uvijek borbena gotovost.

15) Proleterski bataljon uputite u sastav brigade[4] u pravcu Romanije. To treba da bude odabrano ljudstvo, spremno da izvrši sve dodijeljene mu zadatke.

16) Vojno-politička situacija razvija se u cijeloj zemlji u našu korist.

17) Svakih 15 dana izvještavajte nas o vojno-političkoj situaciji kod vas.

18) Politički materijal koji dobijate širite ne samo među jedinicama nego i među stanovništvom. Putem proglasa, letaka, radio-vijesti obavještavajte redovno o razvoju događaja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
N. O. P. i D. V. JUGOSLAVIJE
Tito

(M. P.)

P.S. Ispitajte mogućnost eventualnog napada na koncentracioni logor u Jasenovcu, gdje je bilo oko 10.000 naših zatvorenika a sada je ostalo svega još oko 1.500 živih drugova. Sve ostalo su poubijali ustaški banditi. Taj napad trebalo bi organizovati zajedno sa štabom iz Hrvatske, ali tako da sigurno uspije.[5]

U budućim izvještajima dajte nam i pregled rada polit, komesara po odredima, bilo da nam pošaljete originalne izveštaje politkomesara pojedinih odreda (kopija), bilo da vi taj pregled napišete, tako da uz svaki izveštaj o vojnim operacijama i akcijama bude i poseban izveštaj polit, komesara.

Crni

Program za omlad.[inske] čete — naknadno.

[4] Usled izmenjene situacije, ovaj Krajiški proleterski bataljon nije ušao u sastav Prve proleterske NOU brigade.

[5] Prvi pasus je napisao, plavim mastilom, drug Tito. Drugi pasus je napisao zelenim mastilom Sreten Zujović, a poslednja rečenica je napisana olovkom i ćirilicom.

BR. 103

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 31 MARTA 1942 GOD. ŠTABU ČETVRTOG (KRALJEVACKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA NAPAD NA SELO MOKRO[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
31-111-42 godine = 15 časova

ŠTABU KRALJEVACKOG BATALJONA **PRVE PROLETER**SKE BRIGADE

1) U selu Mokrom, u zaseoku Pustopolje, kod škole i žandarmerijske stanice nalaze se velike količine municije. Tu se nalazi i jedan hrvatski oficir sa baterijom poljskih topova. Taj je oficir održavao vezu sa našim rukovodećim drugovima iz Sarajeva. On je pristao da nam preda topove sa municijom, kao i ostalu pu.ščanu i mitraljesku municiju koja se tu nailazi. On je i kazao odziv i lozinku našim drugovima. Naši drugovi tome nijesu posvetili dovoljnu pažnju. Međutim, tome se mora pridati prvenstveni značaj, jer se municija vrlo teško dobavlja.

Mi smo odlučili da vaš bataljon u vezi sa Pračanskim, Paljanskim i Mokranjskim učestvuje u ovoj akciji, s tim da vi detaljno pripremite akciju, njome rukovodite i noću [izvejdete. Sve pripreme treba izvesti u najvećoj tajnosti, [mjesto dobro izvidjelti i uvjeriti se u istinitost ovih navoda. Mi ćemo [vam još danas jalviti znake ugovorene i možda poslati druga koji lično [poznaje tog poručnikla. Naravno, pri cijeloj ovoj akciji treba biti vrlo [obazriv. Mi vjeruljemo da se u Mokrome moraju nalaziti neprijateljska [skladišta sa municijom] i ostalim po^-trebama. Vi bi trebali da organizuiete i evakuaciju municije. [SI obzirom na raspored neprijatelja, vjerujemo da on [sada ne posvlećuje v[eću] budnost u predjelu Mokroga, pa bi se ta akcija mogla [dobro izvelsti. Jedinice, poslije izviđanja, treba privesti do Mokranjskog bataljona, negdje [oko slela Jelovca ili još sjevernije. Ovo treba izvidjeti.

[U vaš sastav primi]ćete i Novakovu četu. Dakle, predviđeni odmor ... variti. To može uslijediti tek poslije akcije.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2088. Dokumenat je slabo očuvan.

[Napominjemo vam da sel ova akcija mora najhitnije pripremiti i izvesti [s obzirom na situaciju ul kojoj se nalazimo.

[Poslije izlvršene akcije bataljon i municiju evakuisati južno od rijeke [Prače].

2) Predviđene akcije mogu se i pored ove izvesti. To treba da izvedu mještanske jedinice. Mislimo da te akcije neće niukoliko vas omesti. Naprotiv, [može sle pažnja neprijateljeva privući na ovu stranu.

3) Za ovu akciju vaš bataljon mora se prethodno prikupiti pozadi fronta Pračanskog bataljona, odakle bi pošao u akcije.

4) Brdski top koji smo vam uputili, pošaljite nam do 4 aprila u Foču. Ovo treba neizostavno izvršiti.

5) Sektor predajte štabu Jahorinskog odreda, kao što smo i ugovorili.

6) U toku priprema i izvođenja ove akcije potrebno je da s nama održavate neprekidnu vezu. Za to koristite telefon Pračanskog bataljona i onaj u Renovici.

Pri prelazu preko Renovice izvijestite nas o svemu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 107

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 31 MARTA 1942 GOD. ŠTABU ROGATIČKOG NO DOBROVOLJAČKOG ODREDA ZA PRIPREMANJE NAPADA NA ROGATICU

Objavljeno u Zborniku, tom IV, knj. 3, dok. br. 131, str. 375—376.

BR. 108

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 31 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI[1]

Zabljak, 28. mart 1942

Dragi Tito,

Verujem da su tako česti naši kuriri vama već dosadili. Ali trebalo te je hitno obaveštavati, a i svako koji je preko nas tebe obaveštavao tražio je hitnost. Najzad, to sigurno neće škoditi.

Situacija se svakako samo pogoršava. Na našem sektoru je momentano mir; držim da je to samo zbog toga što neprijatelj u ovom času napada na drugim stranama.

Naše su se snage_ prilično istopile: ostalo je posle čišćenja naša (durmitorska) 'dva bataljona tek **350** ljudi, kojima smo dodali novih 120, ali će još imati da se čisti; kući je vraćeno iz raznih razloga gotovo **500.** Sad treba da pročistimo »Baju« i »Momčila« i da pokušamo stvoriti dva dobra udarna bataljona i, ako stigne snage, jedan oml.[adinski] udarni bataljon.

No o tome ćeš već biti merodavnije obavešten.

Cicmil je juče stigao ovamo.

U noći od 26. na 27. mart u 12%, u ponoć, čuli smo šum aviona. Upalili smo srednju .vatru, iako je dolazio šum od pravca Savnika, no avion se nije na nas obazro i otišao je u pravcu Kosanice i, kako nam se činilo, zatim u pravcu Meljaka.

Beše kratka radost — ljudi su bili prosto obrljavili od radosti, ali ja sam u duši sumnjao. Sutradan su nas sa Kosanice izvestili da je bio Englez i da je bacao letke te da je posle Tarom otišao u pravcu Foče. Možda su se tvoji gosti umnožili; ovamo izgleda nije niko pao. Kojim su se pravcem vratili — ako su se vratili — neznam. Možda su došli k tebi, ili, što je verovatnije, otišli g-nu Ministru vojske i Mornarice[2] . .. Istina, u letku'čiji ti prepis šaljemo, nisu toga gospodina pomenuli.

Potrošiše mi dakle džatoa jednu vatru, ali sam bar stekao iskustvo, tako da će kad bude trebalo — hoće li bogati već

[1] Original, jednim delom otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, a ^ugim delom pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2587. Redakcija je dokumenat uvrstila pod 31 mart zbog toga sto poslednja nadopuna pisma datira od toga dana.

[r] Odnosi se na Dragoljuba (Dražu) Mihailovića, ministra izbegličke jugoslovenske vlade.

jednom biti? — vatra biti svakako valjana i brza, jer na ovoj probi nije baš bilo najidealnije.

Da te ne bih dalje gnjavio, sada da ti reknem da sam sinoć otstojao 33-ću noć. Još jedno sam iskustvo stekao: da se ne mogu ni na koga osloniti osim na sebe, te zato od sada stojim na straži kod srednje lomače od ponoći do 2%, a ostajem u neposrednoj blizini budan u baraki od 11 do 12 i do 3 ujutru. Sneg se topi, ali je još uvek veliki.

Interesantan je dokumenat nađen u arhivi majora Tođorovića, koji je očekivao spuštanje 40 km od Mostara od 1. do 8. marta. Pogledaj samo kakve su signale ugovorili.

Čim sam video umnoženo za javnost ono pismo majora Tod.forovića] Draži, tražio sam da ti Hercegovci pošlju nađenu arhivu najbržim putem. U tom sam saznao da su je poslali Milutinu, te sam tražio od njih da ti je odmah pošlju. Sinoć, odn. jutros je stigla. Ja sam je svu pregledao, sredio i tako udesio da će ti biti ušteđen trud oko čeprkanja, koje ne samo da oduzima vreme, nego može da se nešto i ne zapazi. Ima vrlo dragoeenih dokumenata.

Najvažnija dokumenta su pod 1., 2. i 3. grupom. Ali je očevidno da je major blagovremeno uspeo da najvažnije stvari — a među njima svakako i pisma Dražina i jugosl. Vrh. komande — skloni na sigurno mesto u Srbiji. No i pored toga nađen arhiv pruža materijal i protiv Draže koji, kad je već bio »ministar«, piše talijanskoj komandi, a major sve što radi —radi po njegovim direktivama, direktivama Vrh. komande itd.

Bili su im interesantni i dalekosežni planovi — ali si ih ti pošteno razbio.

Ja sam sebi napravio neke izvode da bih pokušao da napišem jedan opširniji referat o tome za šta se bore četničke vođe, o čemu smo davno već govorili i što je svakako jako potrebno.

30. III.

Milo mi je što si Djeda brzo umirio, pa makar što si se na mene malo ražljutio. Ali tvoj stav ne sprovodi se svuda / kako treba, a naročito ne u usmenom dodiru s masama. Evo šta pre dva [dana] piše[3] OK nikšićki: da nam je neprijatelj nametnuo klasnu borbu »koju mi kao takvu i vodimo«.

Ja sam i sam zapazio da se naš proglas, koji je Djed tražio, ne publikuje.[4] Pritisni na Djeda — koliko je moguće

[3] Ceo sledeći deo dokumenta je pisan rukom, latinicom.

[4] Vidi dok. br. 18. Proglas nije objavljen zato što je Šov3ej®;L Savez tada vodio pregovore sa jugoslovenskom emigrantskom vlaaon na čelu sa Petrom Karađorđevićem (vidi dok. br. 30 i 78), a sem toga ni] hteo da se zamera čak ni najreakcionarnijim londonskim krugovima.

da stvar sa jug. vi.[adom] ubrza. Djed treba da uveri tu vladu da je njen min. vojske običan kvisling kao Nedić, da su partizani jedina vojna sila u Jug. koja se stvarno bori za nac. oslobođenje.

Ne kažeš mi ništa za Engleze. Ako oni nemaju nikakvih dokaza da su poslati do našeg V. Š., onda ih tretirati kao zarobljenike, pretresti im torbe. Ako hoće da šalju izveštaje, onda samo preko nas, tj. da dadu tekst i šifru pa da mi šifriramo i ekspediramo.

31/III. Od sinoć ovde je situacija malo napetija. Pored finog izveštaja iz Ozrinića gde su nikšićki udarnici pobili 150 mangupa,® imamo informacije o pripremanom puču i napadu iznutra na Šavnik, Boan i Zabljak. Odmah smo sinoć preduzeli sve mere da to unapred sprečimo.

Ali su vrlo ozbiljne vesti i iz Gacka, odakle traže hitnu pomoć. No tu se nadam da ćete i vi odande intervenisati.

Još jednom — pa makar te opet malo naljutio — urgiraj kod Djeda, jer je i jedna pošiljka od presudnog značaja za brzo i temeljno likvidiranje unutr. neprijatelja. A idealno bi bilo ako bi odmah došla jedno tri transporta i blagoslovili nas.[6] Cicmil mi je rekao da sa veze sa Djed.tom! treba da pređe naš V. S. na vezu sa RKKA.[7] Je li tačno? Jesi li im predložio da nam pošlju svoje pretstavnike i stručnjake za naš V. S.?

Iz arhive majora Tođ. vidi se šta bi oni od nas hteli: priznanje kralja i izvršenje naređenja [njihove] Vrh. komande, kao i prestanak ispoljavanja Partije kao takve.

Nije nemoguće da jug. vlada postavi zvanično takve ili slične zahteve. Razgovori o takvim stvarima, a možda i o samom pitanju Dražinog izbacivanja iz vlade s njegovim oglašenjem za izdajnika, mogu i duže potrajati. Pokušaj uveriti Djeda da nam pošlje jednu *privremenu* pomoć; mislim da bi on mogao za to da nađe formu, jer nam je ta prva pomoć sve hitnije i hitnije potrebna.

Smatram inače da Djed ne treba mnogo da gladi one lond. izbeglice i kapitulaše. Može on njima sasvim lepo da Podvikne, a sigurno da zbog tog neće pokvariti druga, značajnija prijateljstva.

Uostalom, da te ne gnjavim — a sve to činim kao da od toga zavisi hitno slanje paketa.

, Pisao si mi da mi šalješ % k. kafe — ali si, izgleda, za-^avio^da kažeš Zini[8] da spakuje.

I Odnosi se na četnike.
7 Tj.: đoneli vojni i drugi materijal iz Sovjetskog Saveza.
s Radničko-seljačka Crvena armija
Grozdana Belić (Penezić)-Zina

Šaljem ti u prilogu pismo koje mi je pisao Mika Benve ništi,[9] pa nek vidi Marko može li mu se izaći u susret. Moil je mišljenje da bi moglo — ako nije skupo.

Pošalji mi makar šajkaču jer ovde nemam materijala ni za nju. Broj kape 56.

Irina ti zahvaljuje na pozdravu. Razvija se u dobrog hirurgai.

Danas šaljemo Talijanu[10] hirurške instrumente. ,

Događaji u Ozrinićima pokazuju da unutr.jašnja] borba u C. Gori postaje oštrija skoro od srpsko-muslimanskog klanja u B. i H. Samo s takvom krajnjom oštrinom i možemo uništiti gadnu petu kolonu.

SMRT FAŠ. — SL. NARODU!

Tvoj
Šiki[11]

BR. 109

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVICA-TEMPA OD 31 MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O STANJU U ISTOČNOJ BOSNI, FORMIRANJU NOVIH ODREDA I REORGANIZACIJI ROMANISKOG ODREDA

Objavljen u Zborniku, tom IV, knj. 4, dok. br. 38, str. 104—113.

[9] Mika Belić-Benvenisti je sa čitavom porodicom poginuo u Oslobodilačkoj borbi. Simo, njegov mlađi sin, poginuo je kod BugoP kao komesar čete u Prvoj proleterskoj brigadi, dok su Viktora, nj ' govog starijeg sina, streljali Nemci na Banjici u Beogradu. 2ena, L[iz] ' umrla je od tifusa u Četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi, a on sa ćerK° Natalijom poginuo na Sutjesci u Petoj neprijateljskoj ofanzivi.

[10] Odnosi se na dr Đovanija Bavu.

[11] Moša Pijade

BR. 110

PROGLAS VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD MARTA 1942 GOD. NARODU CELEBICKE OPŠTINE[1]

NARODU OPŠTINE CELEBICKE

U svim opštinama Sreza fočanskog, baš kao u čitavoj Bosni i Hercegovini, kao i Srbiji i Crnoj Gori, narod danas zna ko mu je prijatelj a ko neprijatelj. Izdajničko držanje i bjegstvo četničkih oficira u posljednjoj njemačko-ustaškoj ofanzivi, kojom su naši krvnici htjeli da ponovo porobe oslobođene dijelove Bosne, poučilo je bosanskog seljaka da bolje razlikuje prave narodne borce od onih probisvijeta i špekulanata koji su rru se nametnuli za vođe a koji samo idu za platom i ličnim bogaćenjem. Te lažne vođe imaju puna usta srpstva i srpskih svetinja a uistinu samo su obični pljačkaši i njemačke i talijanske sluge, koji su se sada slizali i sa krvavim psom Pavelićem preko najvećeg izdajnika srpskog naroda, generala Nedića. Zato su bosanski seljaci koji su bili zavedeni od tih vođa, vidjevši njihovu gadnu izdaju, odbacili te vođe i stvorili svoje dobrovoljačke čete i bataljone koji se u Narodno-oslobodilačkoj vojsci bore rame uz rame s partizanima, tim narodnim borcima koji nikad u borbi nisu poklekli i koji ne znaju za trgovanje i pogađanje sa neprijateljima, nego samo za nemilosrdnu borbu protiv njih.

I ti si, narode Opštine čelebićke, vidio izdaju kojekakvih grlatih četničkih vođa. Vidio si da si od njih obmanut, izdat i napušten baš u času njemačko-ustaškog napada. Vidio si i to da su partizani bili ti koji su odbili taj napad, da su oni ti koji su primili borbu i okupili oko sebe i sve one bosanske seljake koji su dotle išli za četničkim oficirima i koji su htjeli da brane svoja ognjišta. Pa ipak, iako si to vidio, ti dopuštaš da te zavode takvi ljudi kao što je Radisav Ojdanić, bivši žandar i narodni krvnik, razbojnik i pljačkaš, i Spasoje Dakić, seoski lupež i razbojnik, koji je u svome rodnom selu u Pivi već davno osuđen na smrt kao običan lopov. Oni su obojica kao razbojnici i narodni neprijatelji osuđeni na smrt i ko ih preda Narodno-oslobodilačkoj vojsci, žive ili mrtve, dobiće za svakoga po 15000 dinara u srebru. Zar si takve ljude izabrao sebi za vođe, zar njihovu riječ možeš slušati, zar da te takvi mangupi odvraćaju od zajednice sa ovom ostalom tvojom braćom iz čita-

[1] Primerak proglasa kojim je Redakcija raspolagala otkucan je Pisaćoj mašini, ćirilicom, i nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1130.

voga sreza i čitave Bosne? Zar da te takvi sprečavaju da se pridružiš svim ostalim poštenim seljacima iz Narodno-oslobodilačke vojske?

Znaš li ti da takvim radom koji razjedinjuje narodne snage koristiš samo krvnom neprijatelju svoga naroda? Umjesto da odeš na front, protiv ustaša, Nijemaca i Talijana, ovi mangupi te nagovaraju da ideš na slobodnu Foču gdje narod prvi put živi u pravoj slobodi i miru. Mi ne vjerujemo da ćeš poći protiv svoje braće. Ti to nećeš učiniti. Tvoj neprijatelj nije u Foči nego u Borču, na Sjetlini, na položajima gdje su te tvoje četničke »vođe« igdale.

Zar još nijesi uvidio koliko te je lagao Sergije i ostale njegove »vojvode« kad su ti pričali o partizanima? Dođi kod partizana, pogledaj ih na položajima gdje ginu braneći tvoje ognjište, pogledaj ih u pozadini gdje pomažu narodu da uredi svoju narodnu vlast, pa onda sam rasuđuj a ne da slušaš blesave laži najgorih propalica i običnih razbojnika. Umjesto da slušaš žandare koji su te batinali i lopove koji su te krali, upoznaj se s partizanima, razgovaraj s njima, bori se s njima protiv svih neprijatelja.

Odazovi se pozivu Vrhovnoga štaba N.O.V., stupi u redove narodnih boraca, ujedini se sa ostalom tvojom braćom i drugovima, pomozi i ti da se iskuje čvrsto jedinstvo naroda u borbi za oslobođenje. Udri neprijatelja i njegove sluge. Turi na šajkaču srpsku trobojku pa naprijed u pobjedu.

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 111

PISMO OPUNOMOĆENIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE U CRNOJ GORI OD MARTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O STANJU U CRNOJ GORI[1]

Dragi druže Stari,

Evo da ti se uzgred javim, iako će ti drug Milutin[2] već reći sve što ima novo i kako stoje stvari. Ja i Mitar[3] mislimo ovako: 1) Došli smo prekasno ovdje, jer je *sve prilično demobilisano i demoralizirano u mnogo krajeva;* 2) *Ne postoji ni Gl. štab, ni PK, ni PK SKOJ-a,* niti smo ma šta od toga zatekli, sem formalno postojanje ljudi, koji se nalaze tamo-ovamo; 3) *Partizanski način ratovanja nije primjenjivan* (opsade, frontovi i si.); 4) *Nijedne udarne jedinice koja bi bila odvojena nijesmo zatekli* — sem nešto u Nikšićkom odredu. Sada smo ovdje stvorili 2 bataljona, dali direktive za druge bataljone (ovdje se kaže: udarne, ustvari — partizanske). Zogovićevština + desna skretanja = neuspjeh. I ja i Mitar se slažemo u tome da smo prije došli da bi sve bilo u redu, sada to je neizvjesno. Učinićemo sve što je u ljudskoj moći. Mnogo me je strah za ljude, za kadrove, jer se radi po staroj inerciji. Tako — vasojevićka četa je prebačena u Beranski srez, a kučka (njen dio) ostala u Kučima — sve je to bačeno u žvale neprijatelju, kao i 8 partijaca Ljevorečana, koji su svi pobijeni.[4] Bolje bi bilo male grupice da su slate tamo. Uostalom, vidjećemo.

Skrećem ti pažnju na sljedeće: 1) *Velika opasnost prijeti od četnika u Hercegovini;* 2) *Zaista partizanske snage — tamo su slabe;* 3) *Operativni štab pravi grješke* — npr. mobilizacija 700 ljudi (i to kakvih!) protiv popa Perišića, mjesto da su ga likvidirali nekom manjom udarnom jedinicom (bataljonom). Akcija protiv popa — naravno — neće uspjeti, čim je tako postavljena i organizovana.

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 637. Na dokumentu nema datuma. Verovatno potiče od kraja marta 1942 godine.

[2] Ivan Milutinović. On je u Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije stigao 4 aprila 1942 godine.

[s] Mitar Bakić

[4] To su bili: Šćepan Đukić (narodni heroj), Momčilo Popović, Rade Tomović, Milo Vešović, Rajko Milošević, Jevrem Milošević, Desa Adžić (učiteljica) i Miljan Milošević-Mujo. Oko 17 marta 1942 god. oni su upali u četničku zasedu na mestu Zuri (između s. Ptiča i s. Lutova) i> boreći se, svi su izginuli.

Drugo ne bih imao ništa, sem za radio-stanicu, što treba shvatiti kao hitno, poslati nam šifru i talasnu dužinu, a ako mogne da se upotrijebi kao govorna — poslaćemo je tamo.

Sada — nešto kao »uvrijeđeni malograđanin«. Mitru si rekao, prije nego smo pošli, da ja nemam vojničkog smisla, pa ne znaš da li da idem u C. Goru. Mislim da nemaš pravo, uprkos činjenici što nigdje nijesam ispoljio »vojnički genije«, u stanju sam da svršim povjerene zadatke, ali... uvijek dobijem takve koje bi teško i neko bolji i jači svršio. Nemati vojničkog, znači — nemati ni političkog smisla.

Kad bi znali s kakvim teškoćama, s kakvom konzervativnošću moramo da se borimo!

Ali naša Partija je i ovdje i svuda jaka i zdrava, njen duh je duh naroda, ona se slila s njim ;i izrasla iz njega i mi ćemo — bez obzira na ovaj ili onaj vojnički manevar, koji može proisteći iz ove ili one vojničke ili političke situacije — uspjeti i ovdje i svuda.

Sada primite ti i Marko,[5] Crni[6] i ostali puno drug. pozdrava

od Dida

S. F. — S. N.

P.S. Izvini što ti pišem ćirilicom, tako počeh, pa mi muka prekidati.

U prilogu: naredbe koje smo poslali.

Mitar kaže, sada kada ovo pročita, da nijesi rekao ono »nema vojničkog«. Mitar se izvlači. A ja kažem: istina je, rečeno je, prema tome dajem ostavku. (Sve to primi za šalu.)

Mnogo pozdrava od Mitra.

(M. P.)

Naše udarne jedinice već niču. Paljevinu i razoružanje pozadine primijenićemo tako da obim toga zavisi od konkretnih vojno-političkih prilika. Kao obično —• optimista treba biti. Poslaćemo ti kasnije jedan do dva bataljona za Proletersku. Kad kažem poslaćemo — u to budi siguran. Ako pobijedimo — u šta vjerujem — poslaćemo, ako nas potisnu —• opet ćemo jedan dio povući k tebi. Neke bataljone koji se pokažu podići ćemo na nivo proleterskih bataljona (za brigadu je rano). Dalje: po selima straže i stalne partizanske postaje (gdje je teren rovit). Molim te da mi ne šalješ detaljizirane naredbe, nego da daješ generalna uputstva (koji pravac i šta je važno), inače mi sputavaš inicijativu. Vi otud ne znate gdje su nepri-

Aleksandar Ranković
Sreten Zujović

jateljske snage itd., a vaše naredbe se moraju sprovoditi. Isto tako nemojte slati pojedinim odredima (npr. Durmitorskom, što ne važi za operativni) naredbe mimo nas. Npr. naredba Durmitorskom o slanju ljudstva ovamo ili onamo, jer to stvara zbrku i potpuno nam je onemogućilo da stvorimo na tom terenu pravu partiz. vojsku, koju je pogrešno držati na njenom terenu (jer se vezuje za kuće i demoralizira) nego je treba baciti na drugo mjesto, a druge trupe na njihovo. Sada nek ostane kako je — Durmitorski odred će braniti Boan. Iz Sandžaka nam stalno traže municiju, ali je mi nemamo ni za nas.

Mnogo, mnogo poz. svima
Dido

BR. 112

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 1 APRILA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA DEJSTVO PREMA ROGATICI I ZA DOSTAVLJANJE DESETODNEVNIH POLITIČKIH IZVEŠTAJA O STANJU U BRIGADI[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
1-IV-42 godine

ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILACKE UDARNE BRIGADE

1) Saznali smo da neprijatelj preduzima glavne napore da pojača posadu u Han Pijesku. Tamo će slati još komore i neke brdske topove. Obavijestite o ovome one naše proleterske djelove koji su ostali u Sokolovićima. Oni treba u vezi sa mještanskim djelovima da postavljaju masovne zasjede. Te zasjede postavljaju se po priloženoj skici.[2]

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2457.

[2] Verovatno se odnosi na skicu koja je bila dostavljena i Štabu Proleterske udarne grupe (vidi dok. br. 104). Ovu skicu Redakcija nije uspela da pronađe.

2) Za sada neprijatelj ne pokazuje, poslije njegove propale ofanzive, namjere da pojača posadu u Rogatici. No, opet je vjerovatno da će nastojati da joj doturi komoru, jer ljudstvo u Rogatici gladuje. Neprijatelj pribjegava lukavstvu, pa noću kreće komoru i djelove. On noću pošalje svoje djelove koji posjednu položaj, pa zatim kreće komoru. O ovome treba povesti računa.

Ako bi neprijatelj pokušao da snabdije Rogatički garnizon, onda treba da tu komoru zaplijenite. Postavite svoje djelove za izvršenje ovoga zadatka.

3) Štabu Rogatičkog odreda naredili smo da ispita mogućnosti pada Rogatice i da pripremi plan napada. Pored mještanskih djelova u napadu treba da učestvuju i djelovi obiju proleterskih brigada. Naravno, neće morati da svi djelovi učestvuju. Naše učešće je potrebno, jer bi nam sve naoružanje i municiju odnijeli pljačkaški nastrojeni mještani, pa onda ne bismo imali nikakve koristi. U vezi s ovim zadatkom stupite u vezu sa štabom Rogatičkog odreda. On se nalazi u selu Dobrašina.

4) U svemu ostalome pridržavajte se direktive koju smo vam dali 31-[III][8] (Proleterskoj udarnoj grupi).

5) Izvještavajte nas redovno o svim događajima.

6) Politički komesar brigade treba da nas za svakih 10 proteklih dana izvještava o političkom radu u brigadi i njenim jedinicama, kao i šta se sve dobilo, proradilo i izradilo od političkog materijala. Izvještaj treba da bude odvojen od vojnog izvještaja. Njega potpisuje samo politički komesar. Političke izvještaje opšte prirode i stanja mogu potpisivati kdt[4] i politički komesar. Ovoga se obavezno pridržavati. Prvi izvještaj podnesite nam za vrijeme od osnivanja brigade pa do l-IV-42 godine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Š. načelnik štaba

[3] U dokumentu piše: 31-IV, što je očigledna omaška, jer je uputstvo Vrhovnog komandanta Operativnom štabu Proleterske udarne, grupe pisano 31 marta. Vidi dok. br. 104.

[4] komandant

BR. 116

UPUTSTVO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 1 APRILA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA SANDŽAK O NAČINU IZVOĐENJA AKCIJA KOD PLJEVALJA, ČIŠĆENJU SELA PORED LIMA I SADEJSTVOVANJU BJELOPOLJSKOM NOP ODREDU[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
l-IV-42 godine

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA SANDŽAK

1) Pri svim akcijama nastojte da dobijete što više u oružju i municiji.

Akcije u neposrednoj blizini Pljevalja teške su. Tu vas može dohvatiti neprijateljsko naoružanje. Prema tome, neprijateljske ispade treba sačekati dalje od varoši. Nastojte da se vaši ljudi naviknu da propuste neprijatelja, pa da mu onda dođu iz pozadine. To donosi velike rezultate. Vidite, vaš bataljon u predjelu Babina imao je boljih akcija. On radi dobro.

2) U Zaborku će ostati jedna mještanska četa iz [Dlrinskog odreda. Kontrolišite ovu četu. [Klod nje možete poslati neke djelove vaše kojima je potreban odmor.

Zaista bi bilo potrebno čišćenje svih sela pored Lima: Strgačina, Grivin i još neka. Tamo se nalaze neke manje bandice. Čudi nas da to nije likvidirao ovaj bataljon dok je bio u Zaborku.

3) Predvidite izvjesne djelove koji bi priskočili u pomoć Bjelopoljskom odredu.

4) Vezu sa Meljaka produžite ka Kosanici. Tako ćemo imati direktnu vezu sve do Nikšića preko Zabljaka. To bi imalo velikog značaja. Za Meljak predvidite jednu partizansku stražu i pouzdanog telefonistu. Telefon još sada dobavite.

5) Dobro Ibil bilo da nam do 5 aprila pošaljete nekoliko komada bombi za mali bacač. To bi nam bilo vrlo potrebno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Š. načelnik štaba

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2088. Dokumenat je slabo očuvan.

* BR. 127

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD I APRILA 1942 GOD. ŠTABU DRINSKOG NO DOBROVOLJAČKOG ODREDA ZA IZNURAVANJE NEPRIJATELJSKE POSADE U ROGATICI, ISPITIVANJE MOGUĆNOSTI ZAPLENE BATERIJE NA LUNJU I ZAROBLJAVANJE POSADE NA LIMSKOM MOSTU[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
l-IV-42 godine

ŠTABU DRINSKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG DOBROVOLJAČKOG ODREDA

Za sada je neprijatelj svu pažnju posvetio pravcu Podromanija — Han Pijesak. Ovo smo saznali od vojnika koji su prešli na našu stranu. Još nije ispoljio namjeru, poslije njegove propale ofanzive, da pritekne trupama u Rogatici u pomoć. Ovo treba iskoristiti i što prije zauzeti Rogaticu. Tu bi se snabdjeli sa, dosta oružja i municije. To je od prvenstvene važnosti za nas.

Isto tako bi trebalo organizovati jedno bombaško jače odjeljenje da zauzme oruđa na Lunju.[2] To odjeljenje trebalo bi da se primakne nekako iz pozadine.

Mi stičemo utisak da bi se posada Rogatice predala samo da joj se pruži mogućnost -— to jest treba da se naša odjeljenja primaknu i pozovu ih na predaju.

Napad treba organizovati tako da se naprijed primiču odjeljenja sa automatskim oruđima i bombama, la pjozadi njih bi trebale da nastupaju jače snage.

Do dana napada morate svake večeri organizovati po više napada. To će iznuriti posadu i demoralisati je.

Iskoristite one vojnike za poziv [na predajul ostalih hrvatskih vojnika.

Razvijte u pravcu Višegrada izviđačku i obavještajnu službu. Te četničke bande trebaće likvidirati što prije. Ovo će naročito uspjeti po dolasku proleterske brigade[3] u predio sela Duba.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2089.
[2] Na Lunju (k. 875) nalazila se jedna baterija topova.
[3] Odnosi se na Prvu proletersku NOU brigadu.

Posadu na Drinskom mostu[4] trebaće likvidirati. Ali te ljude treba zarobiti. Tek tada bi se imala velika korist. Zato treba prethodno izvidjeti kolika je ta straža na mostu i kako vrši službu. Ima li koje oruđe u odbrani mosta.

Nastojte da vaše ljudstvo odlijepite od položaja. Svakoga dana treba to ljudstvo da izvrši po neki pokret, makar i ne bio od neke naročite važnosti. Suviše dugi boravak na jednom mjestu tupi jedinice.

Ako imate neku bombu za bacač pošaljite nam.

Uhvatite vezu sa brigadama. Sva pošta koja bude preko vas išla za brigade mora se istima najhitnije dostavljati. Jedna će brigada biti oko Duba, a jedna[5] oko Han Stijenica — Dobrošlja.[6] Ti djelovi brigada učestvovaće u napadu na Rogaticu.

Izvještavajte nas o svima stvarima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Š. načelnik štaba

[1] Most se nalazi na ušću Lima u Drinu, i na geografskoj karti se naziva Limski most.

[5] Druga proleterska NOU brigada

[0] Verovatno treba da piše: Dobrašina (Dobrošlje nije nađeno na geografskoj karti).

BR. 115

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 1 APRILA 1942 GOD. ŠTABU GLASINAČKOG NOP BATALJONA ZA SPREČAVANJE SNABDEVANJA USTAŠKO-DOMOBRANSKE VOJSKE KOMUNIKACIJOM PREKO ROMANIJE I ODRŽAVANJE VEZE SA DELOVIMA PROLETERSKIH BRIGADA U REJONU ROGATICE[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
l-IV-42 godine

ŠTABU GLASINAČKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG PARTIZANSKOG BATALJONA

1) Podnesite nam tačan izvještaj o neprijateljskom rasporedu u predjelu Podromanija — Sokolac, kao i da li ima neprijateljskih] djelova na putu Mokro — Podromanija.

2) Vrlo je važno da organizujete zasjede na putu na Romaniji. Ovo neka vam bude obavezno. Na taj način otsjieći ćemo neprijatelja u Glasincu od njegove baze i natjerati ga na predaju. Vi treba da vršite na tome putu stalne prepade, i čudi nas da to nijeste i do sada vršili. Sada je vaš bataljion pojačan, pa ćete moći bolje dejstvovati. Ne plašite se vašim kućama. U Glasincu i u rejonu Rogatice nalaze se djelovi proleterskih brigada, pa će one primiti tu zaštitu na sebe. Dakle, po svaku cijenu morate organizovati zasjedu na Romaniji i to što prije. O akcijama na Romaniji izvjestićete nas.

3) Povežite se najhitnije sa štabom Romaniskog odreda. I on će vas potpomoći u tim akcijama. No, vi za ove akcije ne čekajte naređenja od štaba odreda.

Vi tačno znate prolazak komore, pa u to vrijeme postavljajte zasjede. Tim putem moći ćete doći do oružja i municije.

4) U selu Sokolovićima nalaze tse] djelovi proleterskih brigada.[2] Najhitnije ih izvijestite o podacima koje ste nama poslali. Vi treba da ih stalno izvještavate o svemu što se dešava na Romaniji i u predjelu Podromanija — Sokolac. Naročito je važno da ih obavještavate o pokretima neprijateljske komore ka Han Pijesku. Dakle, ovu vezu neprekidno održavajte. Možete ugovoriti i naročite znake za vezu, kao paljenje vatri i tako dalje.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2455.

[2] Nalazio se po jedan bataljon iz obe brigade.

5) Radite na učvršćivanju jedinica. Objašnjavajte naš stav u današnjoj borbi. Predočite narodu kakvu izdajničku ulogu igraju četnici, koji rade zajedno sa ustašama, Njemcima i Nedićevim bandama. To izdajstvo narod treba da uvidi jedared.

6) Materijal koji vam dostavljamo dijelite jedinicama i narodu. Isti prorađujte i tumačite ga pravilno.

Vezu s nama održavajte neposredno preko Renovica — Goražde ili preko Pračanskog bataljona. Važne i hitne izvještaje što brže dostavljajte. U Smrekama i Renovici se nalaze telefoni, pa preko tih telefona možete nas izvještavati za hitne stvari.

7) Nastojte da produbite veze sa hrvatskim vojnicima. Recite im da ih mi partizani rado primamo sa nama ili ih odmah puštamo kućama. Treba da im rečete da se ne bore protivu vas, a treba da vam daju oružja i municije. Izvještavajte nas o ovoj vezi sa hrvatskim vojnicima. Mi ćemo vam poslati jedan letak za hrvatske vojnike,[3] pa ga raširite među vojnicima. Svakako da će to kod njih izazvati dobar utisak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrh. štab, načelnik štaba

[3] Vidi dok. br. 127.

BR. 116

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 1 APRILA 1942 GOD. ŠTABU ROMANISKOG NOP ODREDA ZA OTPOČINJANJE AKCIJA NA KOMUNIKACIJAMA MOKRO — PODROMANIJA I SOKOLAC — HAN PIJESAK[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
1-1V-42 godine

ŠTABU ROMANISKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG PARTIZANSKOG ODREDA

1) Podnesite nam tačan izvještaj o formiranju vaših partizanskih i dobrovoljačkih jedinica, njihovom broju, jačini, rasporedu, pouzdanosti tih jedinica za akcije, kao i naoružanju sa kojim raspolažu.

2) Podnesite nam detaljan izvještaj o rasporedu i jačini neprijatelja na vašoj teritoriji.

3) Najhitnije otpočnite sa partizanskim akcijama na putu Mokro — Podromanija. Pravo je čudo da već niste sa tim otpočeli na tome putu. Vaš Glasinački bataljon tačno zna vrijeme kada se komore kreću, a ni vi niti taj bataljon ništa ne preduzimate. Trgnite te jedinice od čamotinje. Lično ih povedite u. akcije. Otpočnite sa malim odjeljenjima, pa će se ona pojačati. Premda bi bilo preporučljivo da snage u zasjedama budu jače, jer i odjeljenja koja sprovode komoru jaka su otprilike do 100—150 vojnika.

Hitno nas izvjestite o akcijama na romaniskom putu.

4) U predjelu s. Sokolovića nalaze se djelovi proleterskih brigada. Uhvatite vezu s njima i u zajednici sa njima organizujte zasjede na putu Sokolac — Han Pijesak.

Kako nam se čini, vaš štab je dosta daleko, te još ni do danas nemamo veze s vama. Premjestite štab bliže putu i odmah nas izvijestite o svim događajima.

5) Izvijestite nas o stanju kod odreda »Zvijezda« — oko Vareša i Olova.

6) Da li imate veze sa Sarajevom i šta se otud čuje?

7) O ovom naređenju izvjestite štab za B. i H.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Š. načelnik štaba

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2088. Dokumenat je slabo očuvan.

P S

Glasinački bataljon uhvatio je vezu sa Hrvatskom [domobranskom] vojskom u Podromaniii. Treba više poraditi u ovom pogledu i tim vojnicima omogućiti predaju, prihvatajući ih određenim odjeljenjima.

Glasinački bataljon zna tačno vrijeme prolaska neprijateljske komore.

Neprijatelj je svu pažnju posvetio pravcu ka Han Pijesku. Tamo će se kretati neprijateljska komora, pa tu komoru zarobite.

BR. 117

UPUTSTVO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 1 APRILA 1942 GOD. ŠTABU PRAČANSKOG NOP BATALJONA O NAČINU IZVOĐENJA PARTIZANSKIH AKCIJA I NAREĐENJE ZA SADEJSTVO KRALJEVACKOM BATALJONU I ROMANISKOM NOP ODREDU U PRETSTOJECIM AKCIJAMA[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
l-IV-42 godine

ŠTABU PRAČANSKOG NARODNO-OSLOBODILACKOG PARTIZANSKOG BATALJONA

1) Navedene čete u posljednjem vašem izvještaju neka ostanu u sastavu vašeg bataljona.

2) Vi ne razumijete partizanski način ratovanja. Vi držite jedinice neprekidno na položajima. Odbili ste neprijateljsku ofanzivu. Sada on neće, za kraće vrijeme, pokušavati da napada. Za to vrijeme prikupite bataljon, ostavljajući na položaju mali zastor, pa izvršite niz akcija. Poslije toga ponovo vratite bataljon na staro mjesto. I tako naizmjenično. To će oživjeti vaše ljudstvo i izaizvati kod njega interesovanje. Doći ćete i do municije, pa ćete moći suzbiti eventualne neprijateljske pokušaje da prodre na vašu teritoriju. Izgleda da je vaše

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2091.

ljudstvo vezano samo za kuće, pa treba da ga odviknete od toga. Jedinice vodite, dakle, u česte akcije.

3) Naredili smo [K]raljevačkom bataljonu da izvrši jednu korisnu akciju.[2] [U] toj akciji učestvovaće i: vaš, Paljanski i Mokranjski bataljon. Akciju dobro pripremite. O detaljima izvijestiće vas štab Kraljevačkog bataljona, koji će doći pozadi vašega sektora.

4) Morate proturiti patrole ka Palama, da izvide neprijateljske snage tamo. Ovo preduzeti što prije i o tome nas hitno izvijestiti.

5) Hitne izvještaje dostavljati nam telefonom.

6) Pošaljite nam nekoliko bacačkih bombi. Moći ćete odvojiti bar nekoliko.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Š. načelnik štaba •

BR. 118

IZVEŠTAJ DELEGATA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE VLADIMIRA POPOVICA OD 1 APRILA 1942 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U HRVATSKOJ

Objavljen u Zborniku, tom V, knj. 4, dok. br. 1, str. 7—17.

[3] Vidi dok. br. 127.

BR. 119

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVICA-TEMPA OD 2 APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O REORGANIZACIJI NOP ODREDA »ZVIJEZDA«, ZADACIMA OVOG ODREDA I STANJU U SARAJEVU

Objavljen u Zborniku, tom IV, knj. 4, dok. br. 43, str. 124—127.

BR. 120

ZAPOVEST VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD APRILA 1942 GOD. ZA NAPAD NA BORAC[1]

— kota 1176, na kojoj liniji hvata vezu sa dijelovima koji se kreću niz Ravno Brdo, a zatim produžuje zapadno od Zurovića ka s. Soderima.

III. Južni sektor:

I grupa (100 boraca -f 2 p. m.) ^

Prikupiće se u s. Slivlje, odakle nadire pravcem Brnjac — kota 1399— Гк.] 1237 — Mjedenik, obuhvatajući ga sa jugozapadne strane.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1245.

[2] Redakcija nije uspela pronaći zapovest za napad na Borač u celini. Ona je bila izdata početkom aprila 1942 godine.

Borač je predeo na izvornom delu reke Neretve, koji obuhvata niz sela (Zurovići, Šumići, Luke, Lazina, Soderi, Sipovica, Zubovići, Lončari, Bundići, Mjedenik, Jabuka, Meličići, Stambelići, Igri i dr.). Muslimanski živalj u njemu podlegao je, odmah posle kapitulacije bivše Jugoslavije, uticaju ustaške propagande i stvorio od Borča najjače ustaško uporište u istočnoj Hercegovini. Borčanske ustaše su do temelja uništile više srpskih naselja na Gatačkoj površi i u dolini Sutjeske (Suha, Tjentište, Mrkalje, Popov Most, Curevo, Izgori, Grab, Vratio, Tarahin Do, Gornja Bodežišta, deo Čemerna, Pridvorice i Mjedenika -— srpski živalj u njima, i dr.) i učestvovale zajedno sa ustašama iz Fazlagića Kule, Dabarskog Polja i Bileće u strahovitim zločinstvima po drugim krajevima Hercegovine.

Srpski živalj u istočnoj Hercegovini bio je spreman na najveće žrtve radi uništenja tog ustaškog uporišta. Ali je srpski živalj bio ra-

II grupa (200 boraca + 3 p. m.)

Prikupiće se u Kokorini, odakle napada pravcem [k.] 1313 — Mjedenik, u zajednici sa zapadnom grupom. Po likvidaciji Mjedenika okreću se prema istoku i nadiru pravcem kota 1064 — [k.] 1052 — Stožine — Meličići — Jasikova Glava. U slučaju da pri prolazu Stožine ne bude pala Pridvorica, onda odrediti dovoljne snage za likvidaciju toga sela. Te snage kasnije će nadirati pravcem Manjači — Kita — Donji Igri.

spoložen i za borbu protiv italijanskih okupatora. Osećajući to Italijani su svim silama nastojali, preko četničkih oficira, raspaljivanjem šovinističkog trvenja, da mržnju srpskog življa odvrate od sebe i okrenu je ne samo protiv ustaša nego i protiv čitavog muslimanskog življa. Okupator je u tome imao izvesnih uspeha.

Sredinom januara 1942 god. pokušali su hercegovački cetnici, uz izobilnu italijansku pomoć, da zauzmu Borač, ali bez uspeha. Posle neuspeha četničke vođe su se razbežale, ostavljajući nezaštićene srpske mase ustaškim bandama. Cilj okupatora je ovde bio da što jače potstakne bratoubilačko klanje, s jedne strane, a s druge — da onemogući povezivanje partizanskih snaga Bosne, Hercegovine i Crne Gore.

No odmah posle četničkog neuspeha na Borču, italijanski okupator je otpočeo prisnu saradnju sa borčanskim ustašama pomažući ih naoružanjem i municijom (vidi dok. zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 2093), kako bi sada njih upregao za ostvarenje svojih interesa.

Da bi osujetio ove namere italijanskog okupatora i, povezivanjem oslobođenih teritorija Bosne, Hercegovine i Crne Gore, stvorio širu operativnu osnovicu za slobodno manevrisanje partizanskih snaga, Vrhovni štab je odlučio da izvrši likvidaciju Borča kao ustaško-italijanskog uporišta. U tom cilju, on je početkom aprila 1942 god. izdao zapovest za napad na Borač, i odredio da napad otpočne u zoru 12 aprila. No, pošto Operativni štab NOP odreda za Hercegovinu nije uspeo da u predviđenom vremenu okonča borbe protiv Italijana i četnika papa Perišića u nevesinjsko-gatačkom kraju, to je Vrhovni štab odgodio početak napada za 17 april. (Vidi tom IV, knj. 4, dok. br. 53 i dokumenta zavedena u arhivi CK SKJ pod reg. brojevima: 2460, 2093 i 2463.)

Ustaše su Borač već bile pretvorile u solidno uporište: opasale ga spoljnim utvrđenjima, a svako selo posebno uredile za odbranu, stvarajući na taj način čitav sistem povezanih otpornih tačaka.

Po zapovesti Vrhovnog štaba, likvidaciju Borča su imale da izvrše jedinice Operativnog štaba NOP odreda za Hercegovinu, Štaba Kalinovičkog sektora, jedan bataljon Druge proleterske NOU brigade i Hercegovačko-crnogorski udarni bataljon. Ukupna jačina predviđenih snaga: oko 2000 boraca. Napadne snage organizaciono su podeljene na četiri sektora: istočni i južni, kojima je komandovao Petar Drapšin, i severni i zapadni, kojima je komandovao Rade Hamović.

Napad je izvršen 17 aprila, a već 18-og ujutru bilo je likvidirano i poslednje ustaško uporište u Borču. U toku borbe ustaše su imale 180 mrtvih i neutvrđen broj ranjenih, a od potpunog uništenja spasio ih je izdajstvo nekih dobrovoljačkih četa Miljevskog bataljona (Fočanskog dobrovoljačkog odreda), koje su propustile ustaše da nesmetano prođu kroz njihov front napada. Na strani partizana je bilo 45 poginulih 1 89 ranjenih među kojima i Dukica Grahovac, narodni heroj, koji J^e kao zamenik komandanta Severno-hercegovačkog NOP odreda komandovao Trećom grupom južnog sektora. On je posle nekoliko dana podlegao ranama.

III grupa (100+100+100+2 p. m.)

Prikupiće se na prostoriji Vrbovac — Donje Selo — Jugovići, odakle kreće pravcem Skendraš — sedlo između Gradine i Lončarske Stijene, odakle jedna stotina kreće u lijevo preko Kokošinjac šume — Pođi i udara Mjedenik sa istoka. A druga stotina produžuje i napada s. Lončari, odakle nadire ka s. Padanj — Meličići •—• Jasikova Glava — Igri.

IV grupa (80+1 p. m.)

Prikupiće se u s. Bodežište, odakle nadire pravcem Vučevo Polje — kota 1507 — Rogulje — Soderi — Stambeličko Brdo, hvatajući vezu desno i lijevo sa susjednim dijelovima.[3]

Pokret sa označene prostorije otpočeti dana X + 2, s tim da se do zore ovlada svim uzvišenjima iznad samih sela (Bubina Glava, Oglavci, Kljunac, Gredelj, Ravno Brdo, Vranjski Do, Mjedena Glava, kota 1313, kota 1237). Sjeverni sektor treba da napadne nešto docnije, kada neprijatelj bude već angažovan prema istoku, odnosno jugu.

Svi djelovi moraju imati po više putovođa od mještana koji znaju sve staze.

Svima jedinicama izdati kratke, ali jasne zapovijesti naznačujući ko nastupa desino a ko lijevo, kao i gdje i kako da se održava veza. Vezu je najbolje održavati pomoću crvenih barjaka koji treba da budu bar jedan na vod. Pri prolazu kroz osvojena sela treba paliti stogove i pojedine pušare da bi se vidjelo napredovanje naših djelova.

Na mjestima prikupljanja treba blagovremeno obezbijediti hranu i drva za ogrev. Ovo naročito važi za trupe sjevernog sektora. Sa tim dijelovima treba da pođe nekoliko nenaoružanih ljudi sa sjekirama i sredstvima za paljenje drva. Hrane odnijeti za 4 dana, no njena težina ne smije ometati pokret borca. Trupe sjevernog sektora moraju blagovremeno izvidjeti pravce nastupanja, kao i mjesta prenoćišta. Ovo ne smije izazvati pažnju neprijatelja. Trupe ovoga, sektora neka odvedu nekoliko skijaša za vezu. Starješine moraju formirati čvrste jedinice. Svaka jedinica mora nadirati određenim pravcem, bez obzira što se' dešava desno i lijevo. Objasniti vojnicima da mnogo nadmoćnije naše snage koncentrično nadiru sa svih strana, pa se ne treba plašiti izolovanosti.

Nijedna jedinica niti borac ne smiju se zadržavati oko pljačke, plijena ili paljenja kuća. Poslije uništenja neprijatelja već će se ove stvari pravilno regulisati.

[3] U dokumentu su bile napisane, pa, crvenim mastilom precrtane, sledeće dve rečenice:

Sve jedinice na označenim mestima imaju biti do mraka X dana. Na ovoj prostoriji trupe će ostati do dana X + 1.

U slučaju da se ne dostignu određeni ciljevi jedinice će prenoćiti u osvojenim selima, a zatim, sutradan, nastaviti sa napadom. Samo u slučaju krajnje nužde jedinice se mogu povratiti na početne prostorije prikupljanja, odakle bi se poslije dva dana odmora preduzeo novi napad.

Evakuacija ranjenika sjevernog i istočnog sektora—Čemerno i Izgori a južnoga—selo Kokorina i Jugovići.

Borbeni znak: Tito—top.

Sektori da uhvate međusobnu vezu, na pravcima nastupanja.

Konfiskaciju potreba evakuisati u selo Vrba—Izgori i prijaviti je Vrhovnom štabu, isto tako i ratni materijal.

Po likvidaciji Borča treba preduzeti likvidaciju svih ustaških naselja do Konjica i to što prije. Plan za ovo donijeće Operativni hercegovački štab u zajednici sa drugom Radom iz Kalinovičkog štaba.

Na sjevernom sektoru—pravac selo Igri—Šipoviea nastupanje svojih trupa komandant će označavati signalnim mecima razne boje.

Svako dezertiranje kažnjavati smrću na licu mjesta.

Izvještaj o akcijama hitno nam dostavljati. Komanda istočnog sektora ustanoviće jednu brzu kurirsku stanicu, sa konjima do Bastasa a odatle telefonom.

Do 7-og svi sektori će nam podnijeti -izvještaj da li napad može da se izvrši zorom 12 aprila. (Jačina snaga, naoružanje sa municijom, raspoloženje boraca za ovu akciju.)

[...]

r

*** BR. 127**

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 3 APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI

Objavljen u Zborniku, tom III, knj. 4, dok. br. 83, str. 240—242.

BR. 122

»ZA STA SE BORE I KAKO SE BORE ČETNIČKE VODE« — NEDOVRŠENI REFERAT MOŠE PIJADE OD APRILA 1942 GODINE[1]

ZA STA SE BORE I KAKO SE BORE ČETNIČKE VOĐE

+ + + +

Artiljeriski major i narodni izdajnik, Boško Todorović, koji je prije kratkog vremena platio svoj veliki dug partizanskoj pušci,[2] izdao je u januaru ove godine jedan letak koji je pod naslovom »Srpskom narodu Crne Gore i Brda« uputio crnogorskom narodu. Na jednom mjestu u tom letku kaže taj dični Srbin:

Partizani će vas »i dalje obmanjivati govoreći vam n. pr. da sam ja Nedićevac, agent italijanski i njemački, i ako znaju da sam *slobodan kraljev oficir, upućen od strane đenerala Draže Mihailovića,* člana naše vlade, koja je priznata i od bratske Rusije«.

Hajde sada da pogledamo kako izgleda lice toga »Kraljevog oficira« kojega je uputio »đeneral Draža Mihailović, mi-

[1] Original, bez potpisa, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1876.

Ovaj dokumenat je početak nedovršenog referata koji je Moša Pijade bio otpočeo da piše početkom aprila 1942 god. na osniovu izvoda koje je bio napravio iz zaplenjene arhive četničkog komandanta, majora Boška Todorovića (vidi dok. br. 108). Ta arhiva je bila prva značajnija zbirka originalnih dokumenata koji su već u početku 1942 god. jasno pokazivali izdaju Draže Mihailovića i njegovu saradnju sa italijanskim okupatorom.

No, referat je ostao nedovršen, i kao takav, u to doba, neiskorišćen.

[2] Vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 79.

nistar Vojske i Mornarice«, kako ga je nazvala jugoslovenska vlada u Londonu. Njegovo lice »slobodnog Kraljevog oficira« najbolje će nacrtati on sam, svojim sopstvenim rukopisom i rukopisom svojih pomagača i prijatelja. Takav dobar i tačan crtež naći ćemo u njegovoj arhivi koja je nađena prilikom njegovog likvidiranja.

»KRALJEV SLOBODNI OFICIR« KAO ITALIJANSKI SLUGA

Ađutant majorov, načelnik štaba kod majora koji je od đenerala izdajnika Draže imenovan za »Komandanta operativnih jedinica Istočne Bosne i Hercegovine«, kapetan I klase Rad. Rončević,® piše izvještaj svom ministru i kaže: »Naš komandant odlučio je da se izvrši napad na Borač... a zatim da produži čišćenje cele Bosne i Hercegovine. Italijani se bez neke naročite potrebe neće napadati.«

A kako bi ih i napadao kad je 40 dana prije toga već bio potpisao svoj sporazum sa Talijanima, za koji nijesmo sigurni da li mu je bio prvi.

Taj sporazum na talijanskom jeziku potpisali su 30 novembra 1941 g. talijanski generalštabni pukovnik P. Castagnero i — mislite major? — ne. nego: maggiore Boško Todorović. Potpisan je u Goraždu i glasi u prevodu:

»Četnici će početi pokret u cilju napredovanja prema lijevom dijelu varoši Goražde ne prije 20,15 časova talijanskog vremena (19,15 po sunčevom vremenu).

Sjutradan talijanske trupe moći će na miru da prikupe svoj materijal koji je ostao na lijevoj obali Drine — materijal i životne namirnice.

Drina će biti granica za obje strane.

četnici će obezbijediti našim pojačanjima slobodan prolaz drumom i željeznicom Goražde — Foča . ..«

Kraljev oficir ne napada Talijane bez naročite potrebe (tu potrebu nije nikad ni osjetio te ih nijedanput nije ni napao), ali se zato sporazumijeva s njima da im propusti pojačanja.. • Pojačanja talijanske fašističke

[a] Radojica Rončević. Kao komandant četničkog sektora, dok je zajedno sa Italijanima vodio borbu protiv Kombinovanog bataljona Zetskog i Nikšićkog NOP odreda, bio je teško ranjen kod Javorka. Pošto ničim nije odavao znake života, partizani su ga ostavili, skinuvši s njega oružje i uzevši neke dokumente koji su govorili o slabom stanju u Pješivačkom četničkom bataljonu.

Međutim, posle povlačenja partizanskih jedinica, uskoro su tuda našli Italijani, našli ga, hitno prebacili avionom za Italiju i izlečili- Po ozdravljenju nastavio je svoje izdajstvo u toku čitavog Oslobodilačkog rata. Sada se nalazi u emigraciji.

okupatorske pljačkaške i razbojničke vojske dolaze u Hercegovinu preko Dalmacije, divizija za divizijom . .. Jedno niže oficirsko đubre, rezervni potporučnik i sudija, kako se sam potpisuje na jednom ugovoru sa Talijanima, Mutimir Petković,[4] pretstavnik majorov kod talijanske komande u Dubrovniku, piše majoru 28 januara *o.g.:* »Talijana ima momentano u Mostaru 30.000 i stalno pristižu. Pre tri dana kad sam putovao za Dubrovnik video sam u Metkoviću i Dubrovniku grdna iskrcavanja Italijana. U Dubrovniku su iskrcavanja velika, a odatle ih upućuju prema Crnoj Gori i Mostaru. Auto kojim sam ja išao jedva se je provlačio kroz duge kolone talijanske vojske. To su nove trupe koje su došle direktno iz Italije ...«

I taj major, »slobodni Kraljev oficir«, koji se obraća crnogorskom narodu da ne vjeruje partizanima da je on talijanski agent, propušta talijanske trupe u Hercegovinu i Crnu Goru bez otpora. Ali zato je on tu i upućen od đenerala Draže, koji je najstariji po rangu među ovim »slobodnim Kraljevim oficirima«.

U Pismu nekom Milu* kojega naziva »dobri stari druže« piše 6/1 major:

»Talijane ne napadamo i o tome ih je kapetan H.,[5] komandant šeste grupe četničkih odreda ... obavestio službenim pismom upućenim italijanskom komandantu u Gacku. Ali mi prisustvo Italijana znatno smeta za izvođenje operacija, jer ne mogu da se služim drumovima i telefonskim linijama, a sem toga, kad ih ne napadam partizani me ogovaraju kod naroda, a ako bi ih napadao pomogli bi turcima.[6] Stoga molim te da sa Radmilom Grđićem,[7] Dobrosavom Jevđevićem i drugim građanima izdejstvuješ beskrvno povlačenje Talijana iz Avtovca, Gacka, Nevesinja, Uloga i Kalinovika u Mostar ili negde južnije. Tako ćemo kombinacijom diplomatske i vojničke akcije sa najviše uspeha oslobađati deo po deo naše otadžbine...«

Pa zar onda nema major prava da tvrdi da nije talijanski agent! Zar nema prava što se u letku žali kako partizani ne dadu S'rbima iz Crne Gore da

* Milanu Šantiću, rezervnom pešađ. poručniku, koji je zajedno s Mutimirom Petkovićem, majorov pretstavnik kod Talijana.

[1] On je aprila 1942 god. kod Nevesinja bio ranjen u borbi protiv partizana, ali Kedakcija nije mogla tačno ustanoviti *šta je* sa njim kasnije bilo.

[5] Odnosi se na Vladislava Hamovića. On je kasnije bio u četničkom štabu na Ozrenu. Po oslobođenju je uhvaćen kao odmetnik, osuđen na smrt i streljan 1945 god. kao zločinac.

[e] Odnosi se na muslimanski živalj.

[7] Bio je jedan od organizatora četničkog pokreta u Istočnoj Bosni. Hercegovini i Dalmaciji. Kod Druge italijanske armije bio je politički delegat Draže Mihailovića. Po kapitulaciji Italije nastavio saradnju sa nemačkim okupatorom, a pred kraj rata emigrirao u inostranstvo.

pređu u Hercegovinu u pomoć svojoj braći protiv vjekovnog neprijatelja — »turčina«! Eto kako su se borili i kako se bore •ti patrioti oficiri: »diplomatskom« akcijom, a to je sporazum sa okupatorom, i »vojničkom« akcijom, a to je borba protiv »turaka« uz odobrenje Talijana. A kako je trula ta diplomacija i ta »borba« vidi se iz vječitog majorovog straha da ga partizani ne ogovore kod naroda. Teško je to biti u isto vrijeme i prodat i pošten!

Još je zanimljivije šta je major kazao u dodatku tome pismu:

»Sada mi je »zvanje«: komandant operativnih jedinica Istočne Bosne i Hercegovine. Italijani ne znaju za moje prisustvo ovde i s njima bih pregovarao ako se tiče evakuacije cele Hercegovine i Dubrovačkog primorja, ali za manje ustupke ne bih.želeo da se kompromitujem, odnosno da pružim partizanima materijala za propagandu, pa će ih[8] stoga voditi u ime Privremene Uprave Istočne Bosne peš. kap. I kl. brat B.H.,[9] *po mojim uputstvima.* On je delegiran — premešten u dobrovoljačku organizaciju srpskih četnika i ovlašten da u *zaštiti srpskog življa traži kompromis sa okupatorom«.*

Dakle, kako to ide kod ovih oficira? Jugoslovenska vlada imenuje iz Londona preko radija »generala« Dražu za »ministra Vojske i Mornarice«. General Draža imenuje razne druge stvari, među njima i majora Todorovića za »Komandanta operativnih jedinica Istočne Bosne i Hercegovine« Taj operativni komandant pravi sporazume sa okupatorom; to su njegove glavne operacije, kao što su njegovom ministru glavne operacije dogovori s Nedićem i Njemcima. Ali, vraga, tu su partizani, pa će majora opanjkati kod naroda. On se skriva i mjesto sebe šalje jednog manjeg, kapetana, da pravi pazar u njegovo ime sa okupatorom. Ali za to je potrebno da i taj kapetan bude prebačen iz organizacije vojnih četnika, koji stoje pod komandom »ministrovom« i »Vrhovne Komande«, u organizaciju »srpskih četnika«, tojest u onu gdje ulazi guravi hercegovački narod. I tako se lijepo niko od nadležnih ne kompromituje, jer ko će iza jednog palanačkog kapetana moći da otkrije majora komandanta, pa za njime tek ministra koji sjedi »negde u Srbiji«, pod okriljem tamošnjeg okupatora itd.

Pred njemačko-ustašku ofanzivu u Bosni daje major »Direktive« za g.g. oficire njegovih operativnih jedinica.

Dok se I Proleterska brigada sa bosanskim partizanima i drugim partizanskim jedinicama spremala da dade otpor i zaštiti svojim prsima Srbe u Bosni, major daje direktive: »svaki otpor bio bi do krajnosti štetan za srpsko stanovništvo... a uz to uzaludan«. Zato naređuje

[8] pregovore
[8] Omaška. Treba da piše: V. H. (Vladislav Hamović).

»strategisko odstupanje« prije svakog boja za jedan dio njegovih trupa, »dok će drugi deo pod *vidom Srpskih dobrovoljačkih četničkih odreda* ostati sa stanovništvom radi njegove zaštite, *makar i u saradnji sa okupatorom.. .«*

Zar to nije jasno? Istaknuti oficiri i vojni četnici (žandari itd.) povuku se i otvore Njemcima i ustašama položaje da pale srpska sela, ubijaju i pljačkaju, a jadni prevareni bosanski srpski seljak treba da ostane sa četničkom šubarom i da pravi kompromise sa okupatorom. Kod njih treba da ostane i neki mali oficir, a da bi taj mogao da sam sebe uvjeri da je izdajstvo dozvoljeno, major mu kaže u direktivi: »Zakletvi se može i mora ostati veran *predajući se neprijatelju kad drugog izlaza* **nema.** ..« A da se ne bi pomislilo da se baš bježi od svake borbe, kaže direktiva: »Borba se može i mora produžiti, prvenstveno *tamo gde je najlakše,* a to je u delu naše kraljevine *gde nema jakih okupatorskih garnizona* i *gde je okupator manje zainteresovan,* t.j. u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i to u njezinom planinskom delu — Lici i Kordunu. . .«

Ustvari ne idu oni tamo radi borbe, čak ni zato što je »tamo najlakše« (samo su partizani glupi da se uvijek tuku baš gdje je najteže!), nego ti oficirski banditi, kad im u nekoj oblasti partizani pokvare njihove prljave račune, bježe iz Srbije u Bosnu, iz Bosne u Hercegovinu, pa bi htjeli u Liku i Kordun, svuda tamo gdje je narod pod vodstvom Komunističke partije u svojim partizanskim jedinicama već svojom krvlju osvojio komad slobodne teritorije, da tu gospoda oficirske pijandure dođu na gotovo i da dokazuju narodu kako su mu oni prijatelji, kako su mu partizani i komunisti neprijatelji, i kako ne treba da se vodi borba protiv okupatora. Tako su radili svuda ti banditi i izdajnici koji sebe nazivaju »slobodnim Kraljevim oficirima« vjerovatno samo zato što neće valjda sami sebe nazvati talijanskim agentima.

Majorov pretstavnik kod Talijana, pomenuti Mutimir Petković, sklopio je 11 januara preliminarni sporazum sa Komandom VI armijskog korpusa u Dubrovniku. Ovaj se akt u majorovoj arhivi nalazi u jednom konceptu ali sa potpisom Petkovića i sa nekim svojeručnim ispravkama majorovim. Petković je unio da sporazum stupa na snagu kad ga od strane četničke komande potpiše i major g. Boško Todorović, koji će dati svoje punomoćije gosp. Milanu Santiću i preko njega dostaviti ga gosp. kapetanu De Matteis-u, odnosno komandi italijanske vojske u Dubrovniku. Ali major je svojom rukom precrtao svoje ime i stavio ime svog majorskog kolege, zloglasnog izdajnika Jezdimira Dangića. I ovdje major želi da se ne vidi da je on taj koji vodi pregovore sa okupatorom, iako onaj Petković i onaj Šantić te pregovore vode po njegovom

ovlašćenju. Na poleđini teksta preliminarnog sporazuma koji je napravio Petković sa De Matteisom, kapetanom iz tal. komande u Dubrovniku, napisao je major Todorović mastilom i krupnim rukopisom ovo:

»Odobravam prednje predloge, koje je u ime Komande Bosansko-hercegovačkih četničkih odreda uputio Komandi VI armiskog korpusa Carskje i Kraljevske vojske četnički delegat rez. art. pporučnik Mutimir Petković«.

Evo nekoliko mjesta iz pomenutog Petkovićevog sporazuma:

... »U slučaju da italijanske trupe eventualno zauzmu zonu Istočne Bosne u mestima u kojima se sada nalaze četničke trupe, sve do momenta dok italijanske trupe ne bi upotrebile svoje oružje protiv četnika, jer će *kao i do sada postojati prijateljstvo između četnika i italijanskih trupa,* četničke trupe neće nikada upotrebiti oružie protiv Italijana... U tom slučaju italijanske trupe se obavezuju da neće razoružavati četničke trupe. . .

Pošto se ovakvom saradnjom, sa italijanskim vojnim vlastima, naročito puštanjem itallijanskih trupa bez borbe od strane Četnika, *daje mogućnost komunistima za propagandu protiv četnika,* to kao moralnu protutežu ovoj propagandi tražimo da se reši najbolnije pitanje srpskog naroda u ovim krajevima, a to je pitanje interniranih Srba... i njihovo vraćanje kućama daće nam najbolje oružje protiv propagande protiv nas u vezi sa ovom saradnjom.. .«

Pitamo: Je li ijedan Srbin pušten iz logora talijanskih i Pavelićevih na osnovu ovakvih sporazuma? I koliki je, naprotiv, već broj onih naših narodnih boraca koje su Talijani morali da puste partizanima u razmjenu za Talijane zarobljene od partizana?

A cijelo to puštanje Srba kod majora je samo jedan trgovački posao koji pred narodom treba da umanji izdaju i da ga spase od komunističke propagande koja je tako drska da narodu otkriva te oficirske mangupe koji sarađuju sa okupatorom.

Pet dana kasnije, 16-og januara, major piše »Instrukcije za pregovore s pretstavnicima italijanske vojske. ..« i adresira ih na Petkovića i Šantića.

Između ostaloga tu se kaže:

»l. Određeni ste da u ime B. H. četničkih odreda postižete glavni cilj sporazuma za zajedničku zaštitu srpskog življa. Sporazum koji ćete u tom cilju potpisati sa italijanskim vojnim pretstavnicima *ne angažuje našu* ***Vladu i*** *našu* ***vojsku,*** *koje* ***su*** *u ime naše Kraljevine, i pored toga što je teritorija okupirana, г* ***dalje*** *u ratu* ***sa Kraljevinom*** *Italijom.«*

Dalje on poručuje svojim pretstavnicima da nastoje do-

biti od Talijana uspostavu srpske civilne vlasti u krajevima gdje su Srbi u većini i da se muslimani, kao »neopredeljeni«, kod tog sračunavanja ne uzimaju u račun, zatim: »razoružanje ili evakuaciju svih vojnih i poluvojnih formacija sem četničkih, koje će zajedno sa italijanskim vojnim jedinicama obezbeđivati red. . .«

Razumije se da major traži i ono što je unaprijed znao da nikad dobiti neće: puštanje Srba iz Pavelićevih logora.

U zamjenu za[to] nudi major Talijanima:

»a) nenapadanje od strane četnika, sve dok četnici od strane italijanske vojske ne budu napadnuti,

b) pristup italijanskim vojnim jedinicama bez četničkog otpora u sve Bos. Her. krajeve koje su oslobodili četnici«.

Major Todorović kazao je, istina, i to u letku za crnogorski narod, da je on »slobodni Kraljev oficir« i da je njega u Hercegovinu uputio Draža Mihailović, ministar jugoslovenske vlade iz Londona, ali neće on valjda svoje poslove s Talijanima, s kojima je jugoslovenska vlada u ratu, potpisivati u ime te vlade, nego to radi jedan poručnik i jedan potporučnik u ime »bosansko-hercegovačkih četnika«. Ali to ne znači da ime generala i ministra Draže nije u tim pregovorima pominjato. U onom tekstu preliminara koji smo već citirali žali se u uvodu majorov delegat Petković da je on u težem položaju nego talijanski delegat jer

»nije bio u mogućnosti da se obavesti o situaciji nastaloj u vezi pisma, koje je uputio g. general Draža Mihailović a zbog koga je pisma doveden četnički delegat od strane italijanskih trupa u Mostar, te četnička komanda još uvek ne zna da li je to pismo došlo talijanskim trupama«.

Zaista su ovi bijedni jugoslovenski oficirčići bili u slabom položaju što Talijanima još nije bilo stiglo pismo njihovog ministra Draže. Delegati ne smiju da pregovaraju u ime vlade, ali... ministar Draža smije. Pa valjda neće to ostaviti potporučnicima!. . .

Branislav Šoškić,[10] aktivni žand. kapetan II klase—o kome će još biti riječi —• piše majoru 15. I, da sjutradan dođe u Rilje na pregovore s Talijanima. On se nada da će pregovori uspjeti i da' će Talijani napustiti Gacko i predati ga četnicima:

»samo treba kod njih održati uvjerenje o našoj snazi. Pazi molim te da ne sretaju oružane ljude, pogotovu crvene zvijezde, jer bi sad moglo to mnogo pokvariti. Inače su sjajno raspoloženi prema četnicima«.

Petokrake zvijezde stalno smetaju majoru. Zbog njih je major morao 17 januara — i jer mu Talijani nijesu pustili nijednog Srbina iz logora da

[10] Poginuo aprila 1942 god. boreći se protiv Udarne čete Konjičkog NOP bataljona.

izda jedno »objašnjenje« koje je dostavljeno svima komandantima odreda i svima srpskim opštinama sreza gatačkog i nevesinjskog. Evo kako to objašnjenje glasi:

»1) Naša država je *u ratu* sa Kraljevinom Italijom od kada smo 6. aprila napadnuti, i tako će biti sve dok se između Kraljevine Italije i Kraljevine Jugoslavije ne zaključi mir. Ali je jedan deo naše državne teritorije okupiran od nadmoćne italijanske vojske i *stanovništvo okupirane teritorije privremeno je povereno od strane naše Vlade i vojske na čuvanje vojsci Kraljevine Italije.* Stanovništvo prema tome treba da se ophodi prema okupatoru mirno i dostojanstveno, čekajući čas svoga oslobođenja koje će doći možda kroz tri nedelje, a možda tek posle tri godine.

2) Za zaštitu stanovništva od raznih nasilja (otkud nasilja kad je to stanovništvo tako lijepo povjereno na čuvanje!) i za ostale zadatke koje će određivati naša *Vrhovna Komanda,* postoji dobrovoljna organizacija srpskih četnika, u koju mogu stupiti svi vojni obveznici. . . ukoliko nisu potrebni jedinicama *naše redovne vojske,* koja se posle *lažnog primirja* i *nezakonito potpisane okupacije,* nalazi u defanzivi, delom na savezničkoj teritoriji, a delom u slobodnim srpskim planinama i oslobođenim delovima otadžbine, gde se nalazi i *naš ministar vojske* đeneralštabni brigadni đeneral *Dragoljub* ***(Draža)*** *Mihailović,* kao član Vlade ***priznat od svih saveznika pa j od bratske Rusije.***

3) Radi izvršenja svog sadašnjeg zadatka—zaštite srpskog življa od svakog nasilja — odobreno je srpskim četnicima. da sarađuju u neophodno potrebnoj meri sa italijanskim vojnim jedinicama. U tom smislu Komanda Bos. Herc. četničkih odreda potpisaće i pismen sporazum sa komandom VI arm. korpusa italijanske vojske u Dubrovniku po pregovorima koje u tom cilju vodi u ime pomenute četničke komande rez. art. potporučnik brat Mutimir Petković.

4) Posebno se razumije da ovi pregovori kao i sporazum ne angažuju našu Vrhovnu komandu, našu Vladu i našu redovnu vojsku...«

Nije lako naći nešto pokvarenije od ovog diplomatisanja srpskoga majora, »slobodnog Kraljevog oficira«, opunomoćenika ministra Draže, koji sve što radi i govori—radi i govori u ime vlade i Vrhovne komande, u ime redovne vojske i ministra vojnog, a da opet ovi ne budu ničim angažovani u njegovim prljavim izdajničkim poslovima.

Dosad je bilo poznato da u ratu jedna strana povjeri zaštitu svojih podanika u drugoj ratujućoj državi nekoj neutralnoj sili. Ali da vlada pokorene zemlje povjerava svoje stanovništvo na privremeno čuvanje tuđinskom osvajaču — eto to je novost koju su modemi izdajnici unijeli u međunarodno pravo. Dakle, nije nas krvavi

jlitler i njegov pas sabrat Musolini porobio, nego nas je naša vlada povjerila njima na čuvanje! Uvjerava nas major da njegove trgovine ne angažuju ni jugoslovensku vladu, ni njenog ministra vojnog, ni Vrhovnu komandu, ni redovnu vojsku, ali je eto dovoljno ovo malo što smo iznijeli iz njegove arhive, pa da se svako pita: a *je li moguće da ovdje baš niko ništa nije angažovan?* Zar baš ni sam ministar vojni koji je direktno uputio majora na posao u Bosnu pa u Hercegovinu, kome major podnosi redovno izveštaj o svom radu, kome ministar šalje direktive za rad, a toga ministra opet jugoslovenska vlada preko londonskog radija reklamira kao velikog borca protiv okupatora i daje mu odlikovanja. Teško je vjerovati da toj vladi nije poznat izdajnički rad njenog ministra vojnog, koji traje već nekoliko mjeseci, ali isto tako nećemo ni tako olako tvrditi da on to radi sa njenim znanjem i odobrenjem. Bez obzira na to pitanje, koje se mora uskoro rasvijetliti i koje će biti rasvijetljeno, jasno je i dokazano da je Draža Mihailović isto što i Nedić, izdajnik naroda, sluga njemačkog i talijanskog okupatora, krvnik srpskog naroda u Srbiji, u Bosni i u Hercegovini.

On je taj koji izdaje naređenja jugoslovenskim oficirima po čitavoj Jugoslaviji, a ovi svugdje saraduju sa okupatorom u borbi protiv narodnog ustanka.

* BR. 127

OBAVEŠTENJE DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I NV JUGOSLAVIJE MOSE PIJADE OD 4 APRILA 1942 GOFT ČLANU GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA ZA CRNU GORIT I BOKU PEKU DAPCEVICU O PREUZIMANJU RUKOVO ĐENJA NAD JEDINICAMA DURMITORSKOG NOP ODRE" DA RADI ODBRANE ŠAVNLCKOG SREZA[1]

predato Boanu
4/IV/42
u 9,15[2]

ČLANU GL. ŠTABA ZA C. GORU I BOKU
DRUGU PEKU

Dragi druže Peko,[3]

Tvojom naredbom od l.IV. presjekao si naređenje V.Š. u pogledu aktivne odbrane Šavničkog sreza i time taj srez doveo u opasnost u koju nije smio biti doveden. Tvoje novo naređenje od svega dva dana kasnije, tj. od 3. aprila, pokazuje da si na vijesti o pripremama četnika da napadnu taj srez, prepustio ovaj samom sebi i da mu nijesi u stanju ni neku pomoć pružiti. Umjesto da su i nikšićke snage ostale pod komandom Durm.fitorskgg] odreda, mi ih sada nemamo, a nemamo ni Uskočku četu na raspoloženju.

Presjekavši naredbu i uputstva V.Š. koji su bazirali na najsvježijim i najpotpunijim obavještenjima, na pravilnoj procjeni situacije u Crnoj Gori i na vojničkom znanju, na tebe pada odgovornost za ovo iznenađenje koje smo doživjeli tvojom naredbom od 3.IV, gdje nas ostavljaš da računamo samo na svoje snage (i to nepotpune), pa još opominješ drugove iz štaba Diurmitorskog] 0.[dreda] da će biti lično odgovorni za svako iznenađenje!

S obzirom na to da mene drug Tito i Arso čine lično odgovornim za aktivnu odbranu ovog sreza u pismima koja su pisali poslije prijema tvoga pisma (citiram: »Učini sve što je u tvojoj mogućnosti za aktivnu odbranu toga sreza. . .« »U

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 673. Obaveštenje je sa Zabljaka preneto telefonom na Boan.

[2] Na dokumentu je ovaj deo napisan rukom.

[3] Peko Dapčević, tada član Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku. Krajem aprila 1942 god. postavljen je za komandanta Glavnog štaba (vidi dok. br. 182).

pogledu aktivne odbrane pridržavajte se uputstava iz posljednjeg pisma. . .« »Udarne bataljone treba razmjestiti na pogodnim mjestima. Ne trebaš im dozvoliti da čuče po planinama Sinjajevine. pa da se tako ljudstvo premori i onesposobi za borbu. Bande treba malo navući, da se udalje od svojih baza, a onda im zadati tek težak udarac.«) — to, kao delegat V.Š., odgovoran za tu odbranu, preduzimam sljedeće:

1) Otsada snage Durm. odreda neće postupati ni po čijim naređenjima osim po naređenjima sa Žabljaka.

2) Ti nam odmah uputi Uskočku četu na Javorje.

3) Nikšićke snage, koje su dejstvovale na tom sektoru, takođe nam stavi na raspoloženje.

4) Demonstrativna akcija tvojih snaga ima smisla samo prije napada a ne poslije; poslije ili za vrijeme napada ima smisla samo jača ofanzivna akcija iza leđa neprijatelja.[4]

5) Na našoj granici, na frontu odgovoran je za odbranu sreza drug Velimir Knežević, o čemu je on već izviješten i što je takođe u duhu direktiva V.Š. (pismo V.Š. meni: »trebali ste za komandanta odrediti dr.[ugal Kneževića. ..«). Mora već jednom prestati to da se svaki čas mijenjaju planovi, sektori, štabovi i da ima u isti mah nekoliko mjesta odakle dolaze suprotna naređenja.

O tvome postupku izvijestio sam V.Š. odmah. Ponavljam da je zbog toga propušteno da se za odbranu ovog sreza blagovremeno sprovedu pravilne direktive V. Štaba.

Pismom preko kurira pišem ti opširnije.[5]

S drug. pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

[1] Naredna tačka je u dokumentu označena takođe brojem 4, što je, kao očiglednu omašku, Redakcija ispravila.

[5] Redakcija nije uspela da pronađe ovo pismo.

* **BR. 127**

OBAVEŠTENJE DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP т DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 4 APRILA 1942 GOD O PREDUZETIM MERAMA ZA ODBRANU ŠAVNIČKOr SREZA[1]

Žabljak 4/1 V/42
predato Šavniku telef. u 9.30 sati[2]

ŠTABU NIKŠIĆKOG ODREDA
ZA DRUGA VELJKA, LlCNO U RUKE

Dragi Veljko,

Naredba druga Peka od 1. aprila presjekla je i onemogućila izvršenje naredbe i direktive druga Tita o aktivnoj odbrani Sreza šavničkog. Samo dva dana kasnije, na osnovu informacija o pripremama četnika za jak napad na naš srez, Peko prepušta odbranu našeg sreza samo našim snagama i to okrnjenim. Bili smo na Zabljaku prinuđeni da na brzu ruku, sa zakašnjenjem cd tri dana, preduzmemo mjere u duhu naredbe Vrh. štaba, ali bez onih snaga koje nam je Vrh. štab bio stavio na raspoloženje (tj. bez snaga Nikšićkog odreda koje su operisale na tom sektoru i Uskočke čete koja je u Gor. Morači).

Tako je naš srez doveden u opasnost u koju nije smio biti doveden.

Pošto mene Tito čini lično odgovornim za aktivnu odbranu ovog sreza, to sam naredio Velimiru Kneževiću da on organizuje odbranu sreza u duhu direktive V.Š. i da ne prima više naređenja niodakle osim sa Žabljaka,

Molim te za intervenciju da dobijemo pomoć od Nikš. odreda kao i da ispitaš zbog čega je Peko ovako postupio. Mi smo od Sandž. štaba već dobili dvije čete kao pomoć (jednu iz »1.X11«[3] i jednu iz Pljevaljskog odreda).

Molim- te da hitno dođeš bar do Šavnika da bismo telefonom lično razgovarali i da te detaljnije obavijestim o cijeloj stvari.

S drug. pozdr.

SMRT FAS. — SLOB NARODU!

tvoj čiča Janko

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 674.

[2] Ovaj deo zaglavlja napisan je rukom.

[3] Skraćeno napisan naziv Prvog bataljona Pljevaljskog NOP odreda, koji se zvao »Prvi decembar«.

BR. 125

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVICA-TEMPA OD 4 APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O POKRETU PRVOG UDARNOG BOSANSKOG BATALJONA ZA OZREN I O SITUACIJI NA MAJEVICI

Objavljen u Zborniku, tom IV, knj. 4, dok. br. 47, str. 139—140.

BR. 126

IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENIKA VRHOVNOG ŠTABA U CRNOJ GORI OD 5 APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O PREDUZETIM MERAMA ZA FORMIRANJE ČVRSTIH PARTIZANSKIH JEDINICA U CRNOJ GORI I NAČINU BORBE PROTIV ČETNIKA[1]

5 aprila 1942 g.

Dragi Tito,

Dobili smo od tebe poslednje pismo[2] i po njemu ćemo u celosti postupiti. Međutim, nerazumevanje i panikerstvo u mnogome ometa da se sprovede linija koju smo dobili. Tako na primer mi smo dali naredbu da se u Srezu šavničkom formira jedan partizanski bataljon na bazi dobrovoljnosti i stalnosti te vojske, a ne kako su ranije formirane, upravo počele bile da se formiraju, udarne jedinice ovde, pa su mnogi od tih ranijih udarnika dezertirali. Međutim, čiča Janko javlja da ste ga ti i Arso učinili odgovornim za odbranu Šavničkog sreza i traži od nas pojačanje iz Nikšićkog sreza. A onaj udarni bataljon uopšte nisu formirali, nego su na vrat na nos mobilisali dvesta ljudi i improviziraju onaj fatalni front kakav smo već imali kod Kolašina. Nezgodno je ne to da dajete ovlašćenja drugu Janku jer ja imam u njega poverenje, nego da se unosi zbrka u rad pa da jedni rade ovako, drugi onako. Zato sam

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4292.
[2] Vidi dok. br. 90.

danas uputio u Srez šavnički druga Ceću[3] i Veljka Zekovića elana OK nikšićkog i čoveka koji dolazi u obzir za buduće Pokrajinsko rukovodstvo i koji ima puno razumevanja za preorijentaciju u radu kako na vojnoj tako i na političkoj liniji Njima sam dao isključivo ovlašćenje da konsoliduju vojno-organizaciono stanje u Šavničkom srezu u smislu kako sam to u ranijim pismima postavio. Prema tome, oni će raditi na osnovu tog ovlašćenja a dogovaraće se sa drugom Jankom.

Situacija je kod nas sledeća. Piperi i Bjelopavlići[4] nalaze se u [Nikšićkojl Župi. Iz Bjelopavlića će ispasti oko četiri stotine vrlo dobrih partizana. Jedan naš partizanski bataljon koji smo formirali ovde, napao je četnike, koji su bili poseli Ostroške Grede, u selu Međeđu, razbili su ih, ubili oko 30 i zaplenili jedan teški mitraljez. Četnici su bili dvaput brojno nadmoćniji. Naši gubici su takođe veliki, za sada 7 mrtvih i veći broj ranjenih. Iz svih perifernih sela koja četnici ne mogu da kontrolišu, oni evakuišu stanovništvo i hranu, sve pod zaštitom neprijateljske artiljerije, u ravnicu, — tako su na primer postupili sa selima: Radovče, Gostilje, Međeđe i drugim. Ishrana se pojavljuje za nas kao veliki problem naročito sa stvaranjem prave partizanske vojske. Počeli smo sa razoružavanjem pozadine da bi naoružali udarnike.

Nije sasvim verovatno da će četnici nadirati od G. Morače za Šavnik. No čak i ako bi se to dogodilo, naši treba da se tamo drže onako kako ste vi rekli — defanzivno, sve donde dok se tamo ne organizuju na samom frontu zaista partizanske jedinice. Verovatno je da će četnici nadirati da uzmu Župu i G. Polje. Njihove snage u Katunskoj, Lješanskoj Nahiji i delom iz Zete i Bjelopavlića čvrsto su vezale naše jedinice koje se bore u Katunskoj Nahiji. Njihove snage iz Kuča, Bratonožića, Pipera i Vasojevića su slobodne, i gde će oni vršiti koncentraciju teško je reći. Shvatajući ovu borbu u prvom redu kao pitanje pravilnog organizovanja i rukovođenja vojskom, a te vojske ima dosta u krajevima koje mi držimo, samo je treba stvoriti, postavio sam sa drugovima Savom Kovačevićem, Čećom i drugom Dakićem[5] sledeće: da se na frontu kod Kolašina stvore zaista udarne jedinice; da se ovde organizuje nekoliko udarnih jedinica u jačini do petsto boraca, kako bismo raspolagali sa jedno 1200 pravih partizana, tj. kako bismo stvorili pesnicu. Pa ako četnici budu nadirali ka Župi i G. Polju, mi bismo ostavili jedan manji broj jedinica koje bi ovde držale defanzivu, a sa pesnicom o kojoj je reč munjevito

[a] Svetislav Stefanović.

[4] Odnosi se na partizanske jedinice iz Pipera i Bjelopavlića.

[5] Radoje Dakić-Brko, narodni heroj. Tada sekretar OK KPJ za Nikšićki okrug i član Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak. Umro je 1946 god. na lečenju u Sovjetskom Savezu.

bi se uvalili ka Kolašinu u neprijateljsku pozadinu, tj. prešli u napad tamo, jer bi tamo'njihove snage bile razređene. Stvar bi se mogla prema razvoju prilika postaviti i obratno, samo treba imati u vidu da je uništenje četničkih bandi koje su zagospodarile bjelopavlićkom ravnicom i Piperima nemogućno, jer uvek pobegnu kod Talijana. Mogućno je njihovo uništavanje po delovima brzim i naglim upadima, što ćemo i postaviti kao zadatak u tom pravcu.

Ozriniće je jedan naš udarni bataljon očistio i zapalio skoro čitavo. To smo morali učiniti zato što to selo ne možemo da držimo a ono služi kao logor četničkim bandama. Stvar je u narodu dosta dobro primljena. Proterali smo familije u Nikšić i sad one stanuju po kućama izbeglih partizana i interniranih partizanskih porodica, ponegde i zajedno s partizanskim porodicama. U Katunskoj Nahiji situacija je, zahvaljujući intervenciji Grahovljana i dva naša udarna bataljona, momentalno zadovoljavajuća. Tamo sam poslao druga Mitra® sa iscrpnim direktivama.

Što se tiče nekog hitnog formiranja Pokrajinskog rukovodstva to je neizvodljivo zbog toga što bi se ono faktički svelo na delokrug za sada OK Nikšić. Drugovi koje sam poslao na teren, Mitar, Ćeća, dobili su nalog da rade i po liniji učvršćenja partije, i njenog čišćenja i da u tome budu energičniji. To isto važi i za Glavni štab. Sada partiska organizacija funkcioniše na taj način što preko vojne linije i stalnih kurira šaljemo potrebna uputstva i direktive. Uprkos ovakvoj situaciji ja sam, što se mene lično tiče, vrlo optimističan. Jedinice koje stvaramo vežbaju se vojnički i počeo je među njima politički rad koga ranije nije bilo.

Drugarica Mitra[7] obilazi bataljone i radi u njima po partiskoj liniji.

Naši pojedini drugovi unose u rad veliku nervozu i paniku. Čuju na primer da će četnici napasti tu i tu, na primer Srez šavnički, počnu mobilizaciju s brda s dola, kao što se radilo u Kolašinu. To treba ukloniti, u tome treba i vi da nam pomognete, jer brzih pobeda, kako se vidi, pre vojno-političkih, a naročito organizacionih, nema i ne može biti. No ja sam uveren da će do njih doći uskoro. Gde i kako — zavisiće od razvoja situacije, naše spretnosti itd. Ja ću već prema razvoju' te situacije stvoriti komande za izvođenje pojedinih operacija od ljudi energičnih u koje se može imati potpuno poverenje kako u vojničkom tako i u političkom pogledu. A kada se sva teritorija objedini, formiraćemo Glavni štab i političko rukovodstvo. Grupe, od tri do deset partizana, koje ubacujemo u

[6] Mitar Bakić
' Mitra Mitrović

pozadinu neprijatelja, uskoro će početi da dejstvuju, nastojaće da mobilišu one snage koje naši nisu mobilisali a koje četnici progone kao[8] divlje zveri, interniraju, streljaju i si (naročito omladinu).

Primite puno drugarskih pozdrava.

Vaš
Veljko

[9] Neka Dedijer pošalje vreme i talase na koje Jozo[10] hvata telegrame. Iz iskustva u borbi s četnicima vidi se da se uporno bore, ali samo dok ih ne slomiš na nekoj tački, a onda beže glavom bez obzira. Jozo neka javi ima li i kada su telegrami na nemačkom i francuskom i ruskom jer nemamo čoveka za engleski.

Na štampariju ne računajte, jer su je drugovi tako dobro sklonili, da su četnici našli neki njen deo. Tako je to . .. iako smo se dogovarali u Piperima da se prenese, što je bilo izvodljivo, ili bar dobro skloni.

[8] Sav naredni deo teksta je pisan rukom.

[9] Prvi pasus je napisan pored teksta na drugoj stranici originala, a drugi pored teksta na prvoj stranici originala.

[10] Jozo Butorac

* BR. 127

PROGLAS VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD MARTA 1942 GOD. PRIPADNICIMA HRVATSKOG DOMOBRANSTVA KOJIM SE POZIVAJU DA PREKINU BRATOUBILAČKU BORBU I STUPE U REDOVE NOP I DV JUGOSLAVIJE[1]

HRVATSKI VOJNICI, PODOFICIRI I OFICIRI!

Vrhovni štab Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije obraća se vama sa pozivom da obustavite bratoubilačku borbu protiv vaše rođene braće partizana, u koju vas gura najveći izrod hrvatskog naroda, Pavelić. Pavelić je njemački i talijanski agent, koji je prodao Hrvatsku vjekovnim neprijateljima hrvatskog naroda. Za koga se vi borite? Vi se borite za Hitlera, za Musolinija. A protiv koga se vi borite? Vi se borite protiv partizana, koji digoše zastavu oslobodilačke borbe protiv najvećih neprijatelja naših naroda, protiv okupatora koji porobiše našu zemlju; koji se bore podjednako protiv ustaških zvijeri kao i protiv četničkih zvijeri, izdajnika srpskog naroda, Nedića, Pećanca i drugih, koji su se stavili u službu okupatora u borbi protiv naše Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije.

HRVATSKI VOJNICI, PODOFICIRI I OFICIRI!

Njemački i talijanski fašistički zlikovci izmirili su hrvatske ustaše Pavelića sa srpskim ustašama Nedića, Pećanca i drugih, koji treba zajednički da tamane, po nalogu Njemaca, prave hrvatske i srpske rodoljube. Srpske ustaše treba da kolju hrvatski i muslimanski živalj, a hrvatske ustaše treba da ubijaju srpski živalj i pale srpska sela. Zar ne vidite ovu perfidnu igru okupatora, koji ide samo za tim da uništi i Srbe i Hrvate i Muslimane?

HRVATSKI VOJNICI, PODOFICIRI I OFICIRI!

Mi partizani se borimo za bratstvo svih naroda naše zemlje, mi ne damo ni srpskim ni hrvatskim ustašama da pro-

[1] Proglas je na razne načine umnožavan i dostavljan domobranskoj vojsci. U arhivi Vojnoistoriskog instituta ima više takvih primeraka. Takođe i u arhivi CK SKJ (vidi reg. br. 1133 i 4725). Redakcija preštampava primerak otštampan na jednom listu, s obe strane, ručnim slogom (borgis slovima), latinicom. Prvi put je umnožavan početkom meseca aprila 1942 godine.

gone stanovništvo drugih vjera i narodnosti. O tome ste se vi već mogli uvjeriti. Zbog toga se okomio sav bijes srpskih četnika. Nedića, Pećanca i drugih protiv partizana. Zbog toga se okomio sav bijes hrvatskih ustaša protiv partizana i uzalud nastoje da nas unište. Vas lažu hrvatske ustaše da mi ubijamo zarobljenike. To je najveća laž, jer svakome je poznato da mi bratski postupamo sa svima onima koji su zarobljeni ili se sami predali. Mi dapače ne ubijamo ni ustaše koji se sami predadu i koji su bili zavedeni od Pavelićeve klike. Vara se Pavelićeva klika ako misli da nas prevari time što hoće silom da obuče hrvatske domobrane u ustaška odijela. Mi to znamo i mi ćemo takve zarobljenike, ili one koji se sami predaju, isto tako bratski primiti kao da imaju domobransko odijelo. Odijelo ne čini čovjeka ustašom već pokvarenost.

O k r e n i!

HRVATSKI VOJNICI, PODOFICIRI I OFICIRI!

Pozivamo vas da se ne borite protiv nas, da prelazite na našu stranu, da se predajete, i mi ćemo vas bratski primiti jer smo krvna braća. Mi se borimo za veliku i svetu stvar. Mi se borimo za slobodu i nezavisnost naših naroda. Mi se borimo na strani naših velikih saveznika—bratske Rusije, Engleske i Amerike koji će sigurno pobijediti fašističke zlikovce. Mi se borimo rame uz rame sa našim velikim saveznikom, sa herojskom Crvenom armijom.

Dođite, mi vas čekamo!

Da živi bratstvo hrvatskog, srpskog, muslimanskog, slovenačkog i svih ostalih naroda Jugoslavije!

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 128

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 APRILA 1942 GOD. ŠTABOVIMA DURMITORSKOG I KOMSKOG NOP ODREDA ZA REORGANIZACIJU SNAGA NA SEKTORU KOLAŠIN — MOJKOVAC I UPUTSTVO O VOĐENJU BORBE PROTIV ČETNIKA

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 6, str. 17—24.

BR. 129

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD APRILA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA MOŠI PIJADE O PRIPREMI ZA STVARANJE NARODNE VLADE U ZEMLJI RADI USPEŠNIJE BORBE PROTIV OKUPATORA I UPUTSTVO O SREĐIVANJU SITUACIJE U CRNOJ GORI[1]

Dragi Šiki, primio sam Tvoje pismo od 3.IV.42 god.[2]

Dobro je što ste tamo oštro zahvatili petu kolonu. Samo Isel pri tome mora dobro paziti da se dobro razlikuju pravi petokolonaši od zavedenih seljaka. Iz Đidinog pisma koje mi je donio Milutin se vidi da je tamo kod njih priličan darmar. Situacija je zaista teška, mnogo gora od one koju smo mi našli u Bosni. Trebaće napeti sve snage da se to popravi. Mobilizacija Partije i reorganizacija rukovodećih foruma jedan je od najvažnijih zadataka koji treba izvršiti da bi se zaista mogla popraviti situacija u Crn. Gori.

Glede Pekinog pisma, mi šaljemo tačne upute o razgraničenju komandovanja itd

Sa Englezima nešto nije u redu.[3] Oni se svađaju međusobno, ali još nismo uspjeli prokljuviti o čemu se radi. Svađa

[1] Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 581.

[2] Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 83.

[3] Odnosi se na misiju koja je krajem marta prispela u Vrhovni štab.

je došla tako daleko da onaj naš poručnik dolazi posebno na ručak i uopće više ne idu zajedno. Englez nam priča da oni nemaju baš povjerenja u jugoslovensku vladu, a ja gurani da se ta vlada skine, jer je to u interesu saveznika u današnjoj borbi. Javio sam i Djedi da smatram potrebnim stvoriti jednu novu, narodnu vladu, čiji će članovi biti većim dijelom ц zemlji i koja će izdati jedan proglas u kome bi pozvala narod na energičnu oružanu borbu protiv okupatora. To sam kazao i Englezima. Djeda mi još ništa nije na to odgovorio. U jednom drugom teleg.[ramu] ja sam Djedi javio da ćemo biti prisiljeni otvoreno napasti vladu u Londonu ako ona produži da podupire Dražu Mihailovića i neprijateljski se odnositi prema nama. Tražio sam i njegovo mišljenje, ali mi ništa nije odgovorio. Ja sam u Dnevnoj zapovjedi[4] već malo dodirnuo u vladu kao što ćeš vidjeti.

Pošto je stigao Lola, i još jedan drug[5] iz Zagreba, to će ti i on nešto napisati.

Jučer sam opet dobio dugačak telegr. od moga sina u kome kaže da je on odmah smatrao svojom dužnošću da se javi dobrovoljcem u Crvenu armiju čim je Hitler napao na S.S.S.R. Bio je na frontu četiri mjeseca i otkinulo mu desnu ruku do lakta. Sada je, kaže, zdrav i nastaviće da dalje uči, da bi mogao biti u buduće koristan, kako on kaže.

Za kafu sam kazao Zini,[6] a prije sam zaista zaboravio.

Pozdravlja te mnogo tvoj

Tito

[4] Vidi tom II, knj. 1, str. 149—152.
[5] Odnosi se na Vladimira Velebita.
[0] Grozdana Belić (Penezić)

* BR. 127

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 6 APRILA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP ODREDA O DOLASKU PARTIZANSKE STRAŽE U CELEBIC I PARTIZANSKE CETE IZ SANDŽAKA ZA DURMITORSKI ODRED I O MATERIJALNIM SREDSTVIMA STAVLJENIM NA RASPOLOŽENJE GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA CRNU GORU I BOKU[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
6-IV-42 godine

ŠTABU DURMITORSKOG ODREDA

1) Uputićemo vam Dušana Poleksića i Nika Pavića. To će biti za nekoliko dana.

2) Uputili smo vam na Šćepan Polje 30 džakova, od kojih 20 papirnatih.

3) Naredite vašim stražama na Tari da nikoga u Sandžak ne puštaju bez dozvola vaših odgovarajućih organa. Mi smo preduzeli mjere u Čelebiću da se spriječi trgovina oružjem.

4) Straža od 11 partizana već je stigla u Čelebić. Sa njom je došao i Mijat Popović. Odmah uputite drugog starješinu za tu desetinu.

5) Baterije za radioaparat nemamo.

6) Upućujem vam Dra Mikića,[2] ali nam vi hitno pošljite Dra Vilotijevića.[3]

7) Na naređenjima stavljati čas ekspedovanja. Poslije vašeg posljednjeg izvještaja ne znamo zbog čega ste tražili pomoć od 100 partizana iz Sandžaka. Ta pomoć vam je upućena. Javite nam o tome. Njihov prolazak tim terenom povoljno će dejstvovati. No, to ljudstvo nemojte zavlačiti duboko, kako bi se ono -moglo u slučaju potrebe prebaciti u Sandžak.

8) Partizanke mogu nositi čakšire. To važi i za ostalu teritoriju Glavnog štaba za Crnu Goru.

9) Nikšićki O.K. htio je da izvrši zamjenu bataljona. Bataljon sa njihovog terena da dejstvuje kod vas, a vaš na njihovom terenu. Mi mislimo da je to nepotrebno i nezgodno. O

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2097.
[2] Žarko Mikić, lekar
[3] Radoš Vilotijević, lekar

ovakvim stvarima može odlučiti Glavni štab poslije procijenjenih uslova rada.

Ovakva naređivanja moraju se suzbiti.

10) Prema Borču možete uputiti one snage koje nijesu pogodne za vaš teren. One trebaju biti u Izgorima do mraka 9 aprila.

11) Sve žiito koje je prebačeno u Šavnički srez pripada Glavnom štabu za Crnu Goru. To pitanje smo riješili sa Sandžačkim štabom. Prema tome, vi o tome vodite računa. Njihovi intendanti povući će se. Na njihov zahtjev nemojte više izdavati ništa.

Odobravamo da se tri kante gasa dodijele Durmitorskom odredu, a jedna za čika Janka.[4]

12) Opanke ćemo vam poslati sljedećim kuririma.

13) Pitanje puškomitraljeza rasmotrićemo, ali za sada nemamo mogućnosti da vam pošaljemo[1].

14) Program rada za omladinske čete još nije završen. Čim to bude odmah ćemo vam poslati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

[4] Moša Pijade

* BR. 127

UPUTSTVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 7 APRILA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE O STVARANJU I UČVRŠĆENJU PARTIZANSKIH JEDINICA, NAČINU NJIHOVOG BORBENOG DEJSTVA I POLITIČKOM RADU U NARODNIM MASAMA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
7-IV-42 godine

GLAVNOM ŠTABU NARODNO OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA HRVATSKU

Primili smo vaš dopis iz mjeseca marta.

Čestitamo na velikim uspjesima koje ste postigli kako u borbama, tako i u organizovanju partizanskih jedinica. Kroz borbe i intenzivnim političkim radom u masama mogu se u Hrvatskoj postići veliki rezultati.

U pogledu daljega rada postupićete ovako:

1) Kao osnova za organizaciju jedinica, odreda i taktički rad neka vam posluži direktiva koju smo vam poslali mjeseca januara.[2] Nastojte da formirate rukovodstva naznačenih operativnih zona.

2) Stvorite što više pokretnih udarnih bataljona od najsigurnijeg ljudstva, koje je spremno da izvršava sve dodijeljene zadatke. Ove bataljone upotrebljavati za izvršenje važnih zadataka. Odbrana sela i slično povjerava se mještanskim, seoskim jedinicama.

Ove pokretne udarne bataljone vojno-politički dobro učvrstiti. Uopšte, sve jedinice treba očistiti od nesigurnih i labavih elemenata. Bolje je imati manje boraca, ali disciplinovanih, nego masu koja je labava.

3) Posvetite veliku pažnju formiranju omladinskih četa, koje nakon održanog vojno^političkog kursa formirajte u bataljone ili pojedine od njih priključivati već formiranim udarnim bataljonima.

4) Zauzimanje pojedinih varoši iziskuje žrtve. Sem toga, poslije zauzimanja tih varoši oko njih se stvore čvrsti fron-

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 1—2, k. 102. Kopija istog dokumenta nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 6907.

[2] Vidi tom V, knj. 3, dok. br. 2.

tovi, što nagoj borbi ne konvenira. Ponovnim probijanjem neprijatelja u te varoši nastaje nelagodno osjećanje boraca Zato je dejstvo između varoši po komunikacijama mnogo korisnije, dobija se plijena, razvija se borbenost kod jedinica uspješnim dejstvom po komunikacijama i presijecanjem saobraćaja između varoši, ove same padaju. Razumije se po sebi da treba neku varoš, koja može da posluži kao pivo za dalje vođenje borbe, i otsudno napasti.

Dakle, glavno dejstvo usredsredite na komunikacije, i to na one koje su od velike vojničke važnosti za neprijatelja. Te komunikacije vi ćete bolje odrediti, a znate i prilike neprijateljske na istima.

5) Vidjeli smo da između vaših odreda postoje koridori koji vas razdvajaju. Ovo je vrlo nezgodno sa vojničke tačke. Otežava se: veza, pokret jedinica, sklanjanje njihovo sa ugroženih mjesta. Zato nastojte da odrede povežete oslobađanjem tih koridora. Po tim koridorima vjerovatno se nalaze žandarmeriske stanice, čijim zauzećem dobićete u oružju i municiji.

Dakle, u terenskom smislu povežite sve tri grupe.

6) Neprijatelj često vrši ofanzive protiv vaših odreda. Prema tome, kad je jedan odred napadnut, ostala dva obavezno moraju preći u ofanzivu protiv neprijatelja i tako olakšati stanje napadnutog odreda. Odredi koji nijesu napadnuti mogu u pomoć poslati i izvjesne djelove napadnutom. No, najbolja je pomoć napad na neprijatelja na svim frontovima. Tako se unese zabuna u njegove redove.

7) Naši drugovi u Dalmaciji labavo su postavili stvari. Zato bi im trebalo ukazati pomoć kako u vojničkom tako i političkom pogledu. Prema tome, uputite i privremeno neku vojničku pomoć, na pr. odašiljanjem jednog vojničkog pouzdanog udarnog bataljona za likvidaciju četničkih bandi koje se tamo nalaze.

8) Četnike likvidirati na cijelom području vašega štaba. Tek kada likvidirate te bande moći će te povesti uspješnije borbu protiv okupatora. Pred masama otkrivajte izdajničku četničku ulogu.

9) Mi smo naredili Operativnom štabu za [Bosansku] Krajinu da uhvati vezu s vama sljedećim pravcima: Jasenovac — Psunj Pl.; Bos. Novi —• Vojnić; i u pravcu Korenice. Rekli smo im da bi upućivanje ovim pravcima i izvjesnih pokretnih djelova imalo značaja. Zato neprekidno održavajte vezu sa drugovima u Krajini.

Po dogovoru sa drugovima iz Krajine, Dalmatincima je prepuštena zona: Livno—Glamoč—[Bos.] Grahovo. Nastojte da se na toj prostoriji razviju jače borbe.

Predio oko Ljubuštoog Dalmatinci su prepustili Hercegovcima. To se isto može primiti. Tako će biti olakšana veza

izmđu vas i Hercegovaca. Svakako (treba narediti Dalmatincima da uspostave čvršće veze sa Hercegovcima, a isto tako i sa Bosanskom Krajinom. Sada će im ta veza sa Krajinom biti olakšana, jer se nalaze svojim djelovima preko planina.

10) Mi smo preduzeli mjere za čišćenje Gornje Neretve od ustaških gnijezda i tako bismo izbili kod Konjica. Odavde preko Prozora treba osloboditi jedan koridor i doći u predio Mrkonjića Grada, u direktnu vezu sa Bosanskom Krajinom. Preko Krajine došli bi smo u vezu sa vama. Dakle, ovaj naznačeni pravac dobija prvenstvenu važnost za manevrovanje snagama—prebacivanje iz jednog predjela u drugi. Tako bi se povezale oslobođene teritorije Sandžaka, Istočne Bosne, Crne Gore, Hercegovine, Krajine i Hrvatske.

Dakle, na ovome pravcu treba pojačati dejstva svih jedinica.

11) Nastojte da u partizanske jedinice uvlačite što više Hrvata. Pazite na odnos Srba i Hrvata. Trebate činiti sve da se taj odnos pravilno razvija. Sve dok u vašim redovima ne prerastu Hrvati ne možete računati na potpuni upliv na hrvatske mase. Partizanske jedinice treba da zavoli hrvatski narod, a to će biti kada u njima preovladaju Hrvati. Prema tome, mnogo pazite do raspoloženja stanovništva u pozadini. Prikažite se stanovništvu sa partizanskom disciplinom, redom i samoprijegorom.

12) Radite politički u masama i jedinicama. Što više širite politički i propagandni materijal. To treba da dođe do masa. Materijal koji izdajete redovno ćete nam dostavljati.

13) Vezu s nama održavati svakih 15 dana. Tom prilikom morate nam podnositi detaljan izvještaj o razvoju vojnopolitičke situacije kod vas. Pored toga i sve akcije koje ste imali za proteklih 15 dana. Ovo je potrebno radi objavljivanja.

14) Razvijte jaku propagandu u hrvatskoj vojsci[3] i produbite veze s njima. Prelaskom na našu stranu ubrzao bi se politički rad u masama. Širite letke za hrvatsku vojsku. Jedan takav šaljemo vam da ga umnožite i rasturite.[4]

15) Nastojte da onu Englesku misiju koja se nalazi u Dalmaciji dobavite kod sebe. Ona tu u Dalmaciji hvata vezu sa četnicima i nekim velikosrpskim elementima. Čudi nas da su drugovi iz Dalmacije to dozvolili.

16) Vrlo je važno da uspostavite čvrstu vezu sa Slovencima. Ovu vezu tražite na pravcu: Metlika — Novo Mesto. Tako biste dobili neposredan naslon, što bi borbi dalo jačeg zamaha i sigurnosti.

[3] Odnosi se na domobransku vojsku.
* Odnosi se na proglas Vrhovnog štaba. Vidi dok. br. 127.

17) Piožeška grupa treba da uhvati vezu sa Fruškogorcima. Tako biste ostvarili jedan dugački lanac: Fruška Gora —. Požeške pl.fanine] — Moslavina — Varaždin. Jačanjem, i razvijanjem jedinica na ovome lancu mnogo bismo vojnički i politički dobili.

18) Najzad, morate imati pregled nad svim događajima u cijeloj Hrvatskoj i davati im pravilan tok. Od Like, Korduna, Banije i Gorskog Kotara treba se širiti na sve strane.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Tito

(M.P.)

P.S.[5] — U svojim izveštajima u buduće dajte nam i pregled rada polit, komesara, bilo originalne izveštaje polit, komesara, bilo da vi date pregled njihovog rada po odredima.

Crni

[5] Sledeći tekst je dopisan zelenim mastilom.

BR. 132

DIREKTIVNO PISMO CK KPJ OD 8 APRILA 1942 GOD. PRETSTAVNICIMA CK KPJ U CRNOJ GORI I POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA CRNU GORU, BOKU I SANDŽAK ZA OTKLANJANJE OSNOVNIH UZROKA SLABOG STANJA U CRNOJ GORI[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

8 aprila 1942 god.

PRETSTAVNICIMA CK KPJ U CRNOJ GORI, DRUGOVIMA VELJKU I MILUTINU I POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA CRNU GORU, BOKU I SANDŽAK

Dragi drugovi!

Položaj koji je u zadnje vrijeme stvoren u Crnoj Gori ozbiljan je. O tome dovoljno svjedoče vaši izvještaji, kao i usmeni izvještaj koji nam je podnio drug Milutin.[2] Ono što je naročito ozbiljno u tome položaju jeste ne to što je došlo do četničko-krilaškog napada na nas po zapovijesti i uz pomoć okupatora — jer je do toga moralo doći — već to što su petokolonaške bande uspjele da u pojedinim krajevima Crne Gore privremeno zavedu jedan dio masa i čak naših odreda, i bace ih u borbu protiv nas. Međutim, baš ova činjenica nam i otkriva osnovne uzroke današnje »crnogorske krize« koja nije kriza u borbenom raspoloženju masa, pa čak ni u vojnom pogledu, već u prvom redu kriza naše Partije.

Slabosti i pogreške naše partijske organizacije u Crnoj Gori, iskrivljavanja pravilne političke linije CK u Crnoj Gori, nepravilno rukovođenje Partijom i masama — to je *glavni i osnovni uzrok* današnjeg položaja u Crnoj Gori. Svi ostali propusti, nedostaci i greške, vojne itd. prirode, u ovome su slučaju čisto sekundarnog karaktera.

Osnovne pogreške činjene u radu KP u Crnoj Gori u posljednje vrijeme, a koje su i dovele do današnjeg stanja, jesu:

a). — Gruba iskrivljavanja partijske linije, kako sektaškog tako i desno-oportunističkog karaktera, koja su došla do izražaja u svakodnevnoj praksi Partije, pa čak i u zvaničnim

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 571. Jedan prepis iz 1942 god. istog dokumenta nalazi se takođe u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 803.

[2] Ivan Milutinović

organima PK i PK SKOJ-a. Crnogorski drugovi jednostavno su »uskočili« u etapu borbe za vlast proletarijata, iako na jedan prikriven način. Za njih je postalo bitno i cilj *današnje* borbe ne nacionalno oslobođenje, već ono što će biti »sutra« (Mnogi članci u »Narodnoj borbi«, »Omladinskom pokretu«^ letak »C.N.O.« itd.). Na taj način omogućili su okupatoru i njegovim petokolonaškim slugama da uplaše i privremeno u nekim krajevima odvoje od nas jedan dio masa, na taj su način nasjeli ustvari izazivačima građanskog rata u korist okupatora.

b). — Na podlozi ovakvog iskrivljavanja naše partijske linije, pojavilo se i u svakodnevnoj praksi »likvidiranje petokolonaša« po često vrlo sumnjivom i čudnom kriterijumu — tj. ne na osnovi njihovog političkog razobličavanja pred masama i uništenja u interesu Narodno-oslobodilačke borbe za *konkretno učinjeno djelo* u službi neprijatelja, već po kriterijumu »bio je ili jeste neprijatelj komunista« itd. Prirodno je da je ovakva praksa morala dovesti do opšteg osjećanja nesigurnosti tamo gdje je činjena i do udaljavanja jednog dijela masa od nas, pored čega je dala i argumente u ruke petokolonaškim bandama okupatora.

c). — Uporedo sa ovakvim, u osnovi grubo-sektaškim iskrivljavanjem naše partijske linije, došlo je i do oportunističkog zanemarivanja rada Partije i *degradiranja njene uloge na praksi.* Pokrajinski komitet nije posvećivao ni izdaleka dužnu pažnju radu partijskih organizacija, kako na terenu tako i u partizanskim odredima. Zvanične publikacije KP u Crnoj Gori izlazile su bez stvarne i čvrste partijske kontrole. Gotovo cio najbolji partijski kadar objesio je na rame pušku i pošao u odrede, ali niti tamo nije bilo gotovo nikakvog partijskog rada. Jasno je da je takvo stanje moralo dovesti do opšteg popuštanju budnosti, do omogućavanja neprijatelju da ne samo lakše švrlja po oslobođenom terenu, nama iza leđa, već da i u naše odrede, pa i u samu Partiju ubacuje svoje agente i tako da ih slabi. Posljednji događaji to su najbolje pokazali.

d). — Kao posljedica ovakvog slabog partijskog rada — za koji snose odgovornost *svi* partijski aktivisti —• moralo je doći i do onakvog stanja u partizanskim odredima, kakvo se ispoljilo već poslije bitke za Pljevlja, a naročito u vezi sa posljednjim događajima oko Kolašina i na drugim mjestima. Nikad se tako jasno nije potvrdila velika istina da su naši oružani odredi uvijek onakvi, kakve su partijske organizacije u njima.

To su osnovni uzroci današnjeg položaja u Crnoj Gori. Prema tome je i jasno da *u preovladivanju današnje »krize«*

treba poći od — Partije. Samo na toj podlozi mogu sve ostale vojnopolitičke mjere (stvaranje udarnih bataljona itd.) donijeti brze i korisne rezultate.

Na prvom mjestu, potrebno je obezbijediti pravilno tumačenje i sprovođenje političke linije CK KPJ na ovoj etapi borbe, i onemogućiti njeno iskrivljavanje, svojevoljno tumačenje itd. Ova linija jasno je izražena kako u posljednjim dokumentima CK i Vrhovnog štaba, tako i u zadnjem broju »Proletera«.

Drugo, potrebno je hitno pristupiti reorganizovanju partijskih rukovodstava, organizacija i rada kako na terenu tako i u vojsci i čistki partijskih redova od svdh kolebljivih, nedisciplinovanih i tuđih elemenata. Ovdje je potrebno početi od Pokrajinskog komiteta, ali morate biti svjesni da je to samo početak i da treba reorganizovati i na zdrave noge postaviti čitavu partijsku organizaciju i rad, kako na terenu tako i u odredima. Podvlačimo da se u ovome poslu izbjegnu grube pogreške povlačenja svog partkadra sa terena u vojsku, ali isto tako i pogreška ostavljanja kompromitovanog kadra bez oružane zaštite na.milost i nemilost neprijatelju. U posljednjim sukobima, naša je Partija izgubila u Crnoj Gori čitav niz svojih najboljih i najodanijih aktivista: Baja Sekulića, Budu Tomovića itd. pa je nužno posvetiti punu pažnju kako pravilnoj raspodjeli partijskog kadra tako i čuvanju naših aktivista.

Treće, agitaciono-propagandna djelatnost naše Partije mora se podvrći stalnoj i budnoj kontroli odgovornog rukovodstva i pretstavnika CK.

Četvrto, prilikom reorganizovanja naših oružanih snaga posvetiti svu pažnju stvaranju mobilnih udarnih bataljona i učvršćenju partijskih organizacija u njima, ali ne dozvoliti da to ode na štetu terena i ostalih partizanskih jedinica na njemu, koje ne smiju ostati bez čvrstog i odanog partijskog jezgra.

Peto, kod likvidacije petokolonaških četničko-krilaških baza po selima postupati oprezno istovremeno kad i odlučno. *Po svaku cijenu* ne dozvoliti talas opšte paljevine i uništavanja, koji bi samo još jače produbio današnji položaj na našu štetu. Samo u *izuzetnim slučajevima* i u *cilju represalija* može se pristupiti spaljivanju kuće i imanja po nekog najnotornijeg izdajnika i petokolonaša, protjerivanju familija izdajnika u gradove okupatoru itd. Na isti način i u pogledu likvidacija petokolonaša: u borbi moramo biti odlučni do kraja i uništavati najamnike okupatora koji su ustali s talijanskim oružjem protiv naroda bez milosti, ali poslije borbe mora se pitanju likvidacije pojedinaca pristupiti sa svim potrebnim političkim oprezom i pripremom. Ni u kome se slučaju takva pitanja ne mogu ostaviti u nadležnost pojedinaca iz partijskih ćelija.

Šesto, kod obračuna s izdajicama i najamnicima okupatora ne treba uvijek i po svaku cijenu htjeti »povratiti« izgubljene gradove i sela, već, gdje je potrebno, znati biti i u defanzivi dok se protivnik politički ne raskrinka i ne ***ртхргвтпх*** njegovo uništavanje. Tamo gdje je moguće treba, naravno, biti i ofanzivan: u jednom kao i u drugom slučaju čuvati međutim ne teritoriju već živu silu!

Sedmo, obratiti svu potrebnu pažnju na rad među omladinom, čvršću organizaciju »Crnogorske narodne omladine« ispravku njene linije u odgovarajućem smislu — tj. glavno je jedinstvo crnogorske omladine ne u borbi za ono »sjutra«, već ***danas*** protiv okupatora i izdajnika. Smrt rukovodioca Crnogorske omladine, druga Bude,[3] nameće i potrebu njegove zamjene kojoj treba posvetiti svu pažnju. Iz redova omladine treba stvarati i omladinske udarne čete, koje pripajati udarnim batalj onima.

U cilju izvršenja gornjih zadataka, potrebno je hitno reoirganizovati PK, i postaviti novi umjesto dosadašnjeg koji se ovim smjenjuje. Do daljega ostaju kao pretstavnici CK KPJ u Crnoj Gori drugovi *VELJKO I MILUTIN,* sa podjednakim pravima i odgovornostima, koji su dužni da zajednički obezbijede pravilno izvršenje svih postavljenih zadataka i ukažu pomoć crnogorskim drugovima u svim vojno-političkim pitanjima.

Potrebno je napomenuti da na rješenju svih postavljenih zadataka treba raditi hitno i odlučno, i ni u kojem slučaju ne dopustiti, niti u propagandnom radu, ni na praksi, nikakvo iskrivljavanje jasnih partijskih odluka i linije. U okviru ovih, pretstavnici CK imaju punu inicijativu u pogledu donošenja konkretnih vojno-političkih mjera, pokreta, operacija itd.

Radi što bržeg i boljeg konsolidovanja prilika, CK KPJ uputiće jedno Otvoreno pismo članstvu KP i SKOJ-a u Crnoj Gori,[4] a Vrhovni Štab N.O.P. i D.V. obratiće se posebnim proglasom crnogorskim partizanima.[5]

Prošlost naše Partije u Crnoj Gori, njene čvrste veze s masama i uticaj na njih, hrabrost i odanost naših kadrova to su sve garancije da ćete vi uspjeti da savladate teškoće i iz njih izađete kao pobjednici. Potrebno je samo da čvrsto stojite

[3] Budimir Tomović

[4] Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 15.

[5] Redakcija ovaj proglas nije uspela da pronađe, niti je mogla tačno ustanoviti da li je uopšte upućivan. Verovatno da se kasnije, pošle upućivanja Otvorenog pisma CK KPJ, odustalo od ove namere. Sem toga, Vrhovni štab je uputio niz uputstava i naređenja kako Glavnom štabu i pojedinim partizanskim odredima u Crnoji Gori, tako i delegatima i opunomoćenicima Vrhovnog štaba koji su tada radili na poboljšanju opšteg stanja, reorganizaciji i sređivanju partizanskih jedinica.

na partijskoj liniji, da jačate Partiju i dižete njenu ulogu njenim *radom* u masama, njenom neumornošću u današnjoj Narodno-oslobodilačkoj borbi. Samo tako naši crnogorski drugovi moći će da se pravilno snađu u današnjim zamršenim uslovima borbe i da kroz njih vode narodnu borbu. Treba biti elastičan i ne prenagliti se u procjenama i odlukama, u položaju kakav je današnji kada se, s jedne strane, istina, koncentrišu reakcionarne snage pod skutom okupatora protiv nas i narodne borbe, ali, s druge, istovremeno, razvijaju i suprotnosti među tim snagama. Jedno ostaje jasno a to je: nemilosrdna borba protiv okupatora—to je nepromjenljivo, i nemilosrdna borba protiv izdajica naroda koji paktiraju s okupatorom. U ove posljednje spadaju kako oni koji se već s oružjem u ruci bore protiv nas, tako i razne grupe pristalica tzv. Londonske vlade itd. koje su za »pasivnost«, za »čekanje«, za »lojalnost« itd. i tako ustvari pomažu okupatoru. Takve elemente treba znati diferencirati, izvesti na čistinu pred narodom, raskrinkati one koji se definitivno opredjeljuju za okupatora, a privlačiti ione koji [se] još kolebaju [da pređu] na našu stranu. Mi moramo isto tako isticati savez SSSR-a, Engleske i Amerike, isticati ove posljednje kao naše saveznike, ali istovremeno tući one njihove pristalice u zemlji koje svojim stavom pomažu okupatora kao okupatorske sluge i narodne neprijatelje, neprijatelje i čitave velike stvari demokratskih saveznika.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za CK KPJ
Tito

*** BR. 127**

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 8 APRILA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP I DO ZA CRNU GORU I BOKU ZA PREDUZIMANJE POTREBNIH MERA U CILJU LIKVIDACIJE ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVICA I OBAVEŠTENJE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI[1]

VRHOVNI STAB
[NARODNO-] OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
[I DOBJROVOLJACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
8-[IV]-42 godine = 8 časova

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH 1 DOBROVOLJAČKIH ODREDA ZA CRNU GORU I BOKU

1) Redovno i hitno nas izvještavajte o razvoju borbe s četnicima. Ako vi to sami ne budete mogli riješiti, poslaćemo vam u pomoć jednu proletersku brigadu. Pošto su se četnici udaljili od svoje baze, vjerujemo da ćete ih poraziti. Jednom potučene četnike trebate goniti sve do u Vasojeviće.

Tražite da vas i Glavni sandžački štab (Bjelopoljski odred) potpomogne u ovoj akciji. Ovo naravno u slučaju potrebe.

Kapetana Terzića[2] zadržite za operacije na području: Kolašin — Vašojevići. Kapetana Četkovića[3] odredićemo za komandanta Druge proleterske brigade. Prema tome neka i on zasad ostane na tome području. Mi ćemo javiti njegov odlazak. Blagovremeno mu nađite zamjenu. Mi mislimo da ga može zamijeniti neki drug iz samog baitaljona, koji se i do sada u akcijama istakao i pokazao sposobnim. Najbolje je kad se komandanti ne nameću jedinicama, nego kad oni izrastu iz borbi same jedinice. To je najbolji kadar.

Gledajte da neprijatelja manjim jedinicama razvučete na više strana, a zatim mu na najvažnijem mjestu zadajte glavni udarac. Pazite da suviše ne razbacujete snage. Četnici su postizavali uspjehe baš zbog njihove prikupljenosti i proboja" na pojedinim mjestima.

2) Obratite se Operativnom štabu za Hercegovinu da vam dodijeli bar jedan vagon žita.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.
[2] Velimir Terzić
* Pero Cetković, narodni heroj

Ideja da se osnuju pojedine stočarsko-mljekarske stanice dobra je. To bi pružilo našoj vojsci velike koristi. Za bolnice to je od prijeke potrebe.

Izgleda da bi vi morali tražiti izvora za snabdijevanje u nekom dijelu Limske doline (Bjelopoljski kraj, Sandžak). Ne smijemo dozvoliti da na pitanju ishrane raspuštamo tek formiranu vojsku. Mi ćemo morati naći neki izlaz makar i prebacivanjem izvjesnog broja jedinica na drugi teren.

U Hercegovini za sada problem ishrane ne zadaje teškoće. Akcijama protiv ustaša i na komunikacijama koje nijesu zatvorene, oni su došli do izvjesnih količina hrane.

Problem ishrane postaje sve teži. Naročito će biti teško rješiv poslije ove »ofanzive«. Zaista, kud god su prošle neprijateljske trupe potpuno su opustile krajeve. Sve su opljačkale i odmah uputile u pozadinu. Izgleda da im je to bio i glavni problem, jer su i oni svjesni da nas ne mogu uništiti. Pribjegli su drugom metodu: da nas ostave bez hrane.

Četnička ofanziva u Crnoj Gori tijesno je povezana sa opštom talijanskom ofanzivom protiv nas. Mi vjerujemo da ćete joj vi taj krak u Crnoj Gori potpuno slomiti.

3) Situacija:

— O borbama u Srbiji nemamo skorih podataka. Toplički kraj je centar najjačih borbi. Borbe se razvijaju i u ostalim oblastima.

— Protiv naše slobodne teritorije neprijatelj je upravio ofanzivu sa svih strana. Jedna alpiska kolona došla je preko planina skoro do Kalinovika! Mještanske jedinice Kalinovičkog odreda skoro sve raspale su se. Prilikom našeg ponovnog dolaska na tu teritoriju preduzećemo radikalno čišćenje. Bez toga se zaista ne može stvoriti borbena vojska. Zbog naših propuštanja oružje takvih boraca došlo je u ruke neprijatelja, umjesto da ga mi blagovremeno uzmemo.

U Goražde su stigle neprijateljske kolone i s jedne i druge strane Drine. Mi smo porušili sve mostove na Drini. Naročito su dobro porušeni oni kod Foče, koja se može jedino napasti od Čajniča preko teškog terena. Tu ulogu bi morali izvršiti Talijani. Mi smo im u dvjema noćnim akcijama na putu Čajniče — Goražde zadali velike udarce, nanijevši im osjetne gubitke (došla smo i do plijena). Vidjećemo da И će se usuditi sa napredovanjem preko ovako teškog terena. U ostalom dijelu Sandžaka Talijani nijesu preduzimali neke naročite akcije. Saznali smo da su dva puka divizije »Pusteria« uputili ka Rudome, vjerovatno za Istočni front. Ne znamo da[1] li je neprijatelj preduzimao ofanzivu u pravcu Bosanske Krajine, gdje su se bile rasplamtjele velike borbe.

— U Hercegovini se vode žestoke borbe. Naši su očistili predio sve do Metkovića i izbili na more. Porušili su mostarsku prugu na dva mjesta. Iznenađeni ovom akcijom, Talijani su morali brzo prebaciti one trupe koje su bile u sjevernoj Hercegovini za ofanzivu u pravcu naše slobodne terittorijeJ. Drugovi iz Hercegovine javljaju da će im prirediti neko novo iznenađenje, [kako! bi omeli i te njihove nove planove.

— Protiv naših jedinica u Baniji i Kordunu Talijani su otpočeli veliku ofanzivu. Naši su se frontalno povlačili, ali su naši rukovodeći drugovi brzo ispravili tu grešku i odmah zabacili u pozadinu pojedine jedinice koje su napadale neprijateljske baze. Ovo je imalo velikog rezultata. Protiv ostala dva hrvatska odreda na ovoj teritoriji još nije ništa preduzimano. Odredi se inače nalaze u svim hrvatskim krajevima.

— Iz Slovenije nemamo bližih podataka.

Naše namjere: u slučaju da budemo morali napustiti ovu teritoriju, onda bismo privremeno uputili dio jedinica u Hercegovinu i bacili ih na mostarsku prugu gdje bi došli do plijena i zadali neprijatelju osjetan udarac. Sada su za neprijatelja komunikacije od presudne važnosti. Gubitak u ljudstvu nije za njega tako važan. Istina nanošenjem gubitaka ljudstvo se demorališe. Jedan dio naših trupa ostao bi na ovoj bosansko-sandžačkoj teritoriji, odnosno bismo ih uputili vama u pomoć ako ne likvidirate te četničke bande. U tom slučaju dajte nam izvjesne sugestije. Problem ishrane tada se postavlja -kao najteži. Ni problem municije nije lako rješiv.

Neprovjereni podaci: Ova ofanziva trajaće mjesec dana (otpočela je prije tri nedjelje), a onda će se sve trupe sa hrvatskom [usteško-domobranskom] vojskom prebaciti na Istočni front. Talijani i Njemci predali su ustašama sve četnike koji su se njima predali. Ustaše su sve ove četnike poklali na drinskom mostu u Višegradu. Divizija »Pusteria« odlazi za [Istočni] front.

Jasno je da u ovim krajevima neprijatelj neće i ne može zadržati velike trupe. Moramo izvršiti takav raspored jedinica da se opet bacimo u ove predjele i povedemo još žešću ofanzivu. Na raznim mjestima mi smo neprijateljskim trupama nanijeli osjetne gubitke.

4) Preduzmite neke mjere da s vama uspostavimo radiovezu. Vi imate tih stanica. I mi ćemo našim stručnjacima ovo postaviti u zadatak.

5) Potrebno je da nas hitno izvještavate o razvoju situacije kod vas, kako bismo mogli intervenisati u potrebnom momentu.

Nastojte da se most na Đurđevića Tari što bolje poruši. Na ostalim mjestima trebaćete podići pojedina brvna, preko kojih bi mogli i konji prelaziti.

Izvještavajte nas o situaciji u ostalim krajevima Crne Gore.

»Slobodna Jugoslavija« otsada će davati dvije emisije: u 7,10 i 20,35 časova. Njene emisije redovno objavljujte u vašim vijestima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.Š. načelnik štaba

(M.P.)

Izvijestite nas da li je Terzić došao u predio Kolašina.

BR. 134

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 10 APRILA 1942 GOD. OPUNOMOĆENIKU VRHOVNOG ŠTABA U CRNOJ GORI ZA MANEVARSKO DEJSTVO UDARNIM BATALJONIMA I POSTEPENO STVARANJE USLOVA ZA PREDUZIMANJE AKCIJA VEĆEG OBIMA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-IV-42 godine = 7 časova

DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA DRUGU ĐIDI

Primili smo tvoje pismo od 3 t. mjeseca.[2]

Drugovi iz Pipera i Bjelopavlića radili su onako kako ne valja. Oni su se .povukli frontalno, isprazniv ši prethodno svoje teritorije. Upravo, oni su svoje borce ostavili četnicima. To je za svaku osudu- Ti, kao delegat Vrhovnog štaba, moraš uzeti krivce na odgovornost i o tome nas izvijestiti sljedećom poštom. Ne možemo više zbog nesposobnosti rukovodećih kadrova gubiti i vojnički i politički. Moramo postaviti sposobne starješine, a sve nesposobne i nedorasle današnjoj situaciji ukloniti. U

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 572,

[3] Ovo pismo Redakcija nije uspela pronaći.

protivnom doživjećemo još veća razočarenja. Sa čišćenjem jedinica, mora se očistiti i skinuti nesposobni starješinski kadar.

Frontalnim povlačenjem pipersko-bjelopavlićkih snaga[3] možeš doći u nedoumicu da i ti primiš frontalnu borbu. Ovo ne trebaš učiniti. Udarne bataljone treba rasporediti za manevrovanje, a ne baciti ih u frontove. Tek tako oni će doći do izražaja i neprijatelju nanijeti velike muke.

Naistoj da najhitnije vratiš na pipersko-bjelopavlioku teritoriju pojedine udarne čete, odnosno lake udarne bataljone. Ne možemo razumjeti kako su rukovodeći drugovi mogli tako napustiti tu teritoriju. To je prava sramota. Da je prošla vojska od 5.000 Piperima i Bjelopavlićima mogla se naći rupa da se naše jedinice povrnu i iz pozadine napadnu. To je samo kukavičluk starješinskog kadra i neshvatanje dužnosti i situacije. Oni su dozvolili tako da se četničke bande svom silinom bace u rejon Nikšića, gdje je za nas situacija bila vrlo povoljna. Nadamo se da ćeš pravilnom taktikom partizansko-komitskog ratovanja popraviti učinjene greške i situaciju.

Ne daj starješinama da primaju frontalne borbe. Na frontu treba da se nalazi jedna desetina a sve ostale snage da izvrše manevar i udare iz pozadine- Tako bi četničke bande bježale kao stoka. Ovako, uhvate se frontovi i nastane uzaludno trošenje municije. Uzimati kuražne i odane starješine, koji će izvršavati naređenja i najzad shvatiti našu taktiku borbe. Upamti: onaj starješina koji, kod ovoliko širokih frontova i primjenom lakih manevarskih jedinica, ne pribjegava probijanju u pozadinu i napadima iz pozadine—nije sposoban starješina. Nemamo mi municije za frontalno ratovanje. Sem toga, kod frontalnog ratovanja banditi pobjegnu okupatoru, a mi ih moramo uništavati. Prilažemo ti p-repis iz jednog naređenja o načinu formiranja bataljona i vođenja borbi,[4] s napomenom da se nikada ne smije napustiti jedna teritorija a da ne ostane niz manjih grupica za komitski način ratovanja.

Tvoj predviđeni manevar »udarne pesnice« ne može se ostvariti za sada. On je u svojoj suštini pravilan, ali još prilike nijesu sazrele: treba učvrstiti jedinice i odabrati starješinski kadar, jedinice treba da se prekale u borbi i naviknu na pravilan način ratovanja—napad, jer naše jedinice tome načinu ratovanja nijesu do sada pribjegavale, treba suzbiti četničke bande u ostalim krajevima Crne Gore, treba, ih politički još više dotući, treba izabrati čvrsta politička i vojnička rukovodstva koja će preuzeti posao u svoje ruke i pravilno ga

[a] Odnosi se na jedinice Zetskog NOP odreda i odreda »Bijeli Pavle«.

[1] Ovo naređenje Redakcija nije uspela da pronađe.

voditi. Sve dotle nećemo moći u Crnoj Gori preduzimati akcije velikoga stila. Za to vrijeme treba se snabdjeti i municijom, koje mi za sada nemamo dovoljno. Sem toga, četničke bande koje operišu u oblasti Podgorice — Nikšića nijesu od onih snaga koje su bile oko Kolašina. To su njihove formacije sa toga terena, dok su one druge još u Kolašinu. Treba prvo uništiti te bande ili ih učiniti bezopasnim, pa se baciti na one oko Kolašina, koje još uvijek pretstavljaju opasnost.

Poslije »osvajanja« Pipena i Bjelopavlića, bande iz Kolašina nemaju potrebe da se probijaju preko Rovaca. Najvjerovatnije je da će one težiti Šavničkom srezu. Mi smo na to još odavno ukazali. Zato i odbrani Šavničkog sreza treba posvetiti pažnju. To je zaista dobro uporište. Njegovim gubljenjem prekida se naša veza sa Crnom Gorom. Zato kada tamo riješite situaciju, treba pomoći i ove u Savniku, pogotovu što i oni imaju vrlo malo municije.

Vaš štab učinite mobilnim- Nemojte se vezati za to mjesto, jer tako nastaju frontalne borbe. Nastojte da evakuišete sve potrebe na sigurna mjesta. Naročito se treba starati o hrani i onoj stanici.[5]

Regulisali smo komandovanje u Durmitorskom i Komskom odredu.[6] Vrlo često nailazimo na kruto razumijevanje naših direktiva. U duhu tih direktiva treba raditi, a detalji se na samom terenu regulišu. Ne možemo mi sa ovolike daljine i kod ovako sporih veza regulisati svaku sitnicu. Pokazuje se da naši rukovodeći drugovi nemaju dovoljno samoinicijative. Često puta ne misle svojom vlastitom glavom, nego se ukalupe u naređenja. Treba znati da sve naše akcije nose ne samo vojnički nego i politički karakter, pa o njima treba razmišljati. Napr. kod onakve situacije u Piperima Peko[7] nema razloga da im čuva leđa sa onoliko snaga kojima on raspolaže. Znači, teeba dobar dio prebaciti za odbranu Šavnika a sa ostalima komitski dejstvovati ka Kolašinu. Vjerujemo da će se oko ovoga sporazumjeti sa našim drugovima u Savniku.

Mi smo ti već ranije napomenuli o naslonu: Šavnik, Hercegovina. No, ne vjerujemo da može doći do takve situacije. Vaši udarni bataljoni mogu naći pogodan teren za opstanak i dejstvo i na vašoj teritoriji. Sa te teritorije ne smijemo iščeznuti, niti ponoviti situaciju iz Pipera i Bjelopavlića.

Razbijanjem tih bandi u predjelu Nikšića, one bi se rasprsle i dezorganizovale. Trebalo bi organizovati pravilno gonjenje.

[6] Odnosi se na radio-stanicu koja se nalazila pri Glavnom štabu NOP odreda za Crnu Goru i Boku.

[e] Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 6.

' Peko Dapčević, tada član Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku

Poslali smo vam politički materijal koji proradite, podijelite ne samo jedinicama, nego rasturite i po selima Od toga materijala morate dostaviti drugovima u Pipere, Bjelopavliće, Lješansku Nahiju i oko Cetinja. Za Komski i Durmitorski odred mi smo dostavili, kao i za Hercegovinu-

U pogledu rada pridržavajte se do sada izdatih vam direktiva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab
[komandant]

BR. 135

UPUTSTVO VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 10 APRILA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP ODREDA O NAČINU ODBRANE ŠAVNICKOG SREZA OD ČETNIKA

Objavljeno u Zborniku, tom 111, knj. 3, dok. br. 11, str. 34—36.

* BR. 127

PISMO IVE RIBARA-LOLE OD 10 APRILA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE EDVARDU KARDELJU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U SRBIJI, CRNOJ GORI, BOSNI I HERCEGOVINI[1]

10.IV.42

LJUBLJANA (Za *druga Bevca)*

Dragi B.!

Javljam ti se opet — sa oslobođene zone, odnosno iz njenog »glavnog grada«.[2] Tri nedelje tačno posle tebe — nažalost ne dobivši od tebe nikakve vesti — otišao sam iz Ziagreba] kao što si sigurno već video iz pisma[8] koje sam ostavio za sobom da ti ga pošalju prvom prilikom. Stari[4] je bio vrlo zadovoljan što sam došao, i mnogo žali što si ti tamo daleko, a ne već ovde. Brinemo se za tebe, ali se nadamo da ćeš se »dovitljivo« znati i ovog puta izvući. Ovde su inače svi zdravo i dobro i u dobrom raspoloženju. Rad se široko odvija, izašao je (i novi broj »Pr.foletara]«, koga ti šaljemo na umnožavanje kod vas.

Inače, opšti položaj u svim ovim krajevima postao je znatno složeniji. Dangić[5] se potpuno slizao sa Nedićem i vrbuje po Srbiji vojsku tobože »protiv ustaša i Turaka« u Bosni, u stvari —• protiv nas. Pokušavao je da dobije obećanje Nemaca da će mu dati vlast u 17 srezova Is.[točne] Boisne ali zasad nije uspeo. Morao je ostati pri taktici prebacivanja svojih bandi preko Drine da pokuša faktički ostvariti svoju vlast — pa onda da nanovo pokuša- Nijegovi prvi pokušaji (bili su opet i u Vlasenici!) jadno su svršili pojavom naših brigada koje su izbile čak na Drinu, a Dangić i komp. su opet jadno) prebegli k Nediću. Međutim, u Zapadnoj Srbiji, naše snage koje su se čitave zime valjano tukle bile su prinuđene da se povuku: jedan deo zajedno s Kosmajcima i Kolubarcima prema Rudniku a drugi, manji deo, ovamo (sa popom Vladom[6]). U borbama je pao i Nebojša,[7] komandant Mačvanskog odreda, i Radovan Vu-

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 713.
[2] Odnosi se na Foču, gde se tada nalazio Vrhovni štab.
[3] Redakcija nije uspela ovo pismo da pronađe.
[4] Tito
[5] Jezdimir Dangić
[G] Vlada Zečević
[7] Nebojša Jerković, narodni heroj. On je poginuo januara 1942 god. u borbi protiv Nemaca i četnika u Beloj Reci.

ković.[8] Nedićevske snage blokirale su prelaze na Drini, dok s u Kolubari, na Rudniku, Toplici i Jablanici naši odredi i dalja junački bore uprkos najtežih uslova.

U Crnoj Gori došlo je do jakog pokušaja četničko-krilaških bandi pod vodstvom Dražinog pretstavnika pukovnika Stanišića[9] da, uz pomoć Italijana, a koristeći glad i teško stanje zabodu nož u leđa narodnoj borbi. U Vasojevićima tajno su se bile formirale ove bande, koje su grunule na naše s leđa kad su bili na frontu prema Nikšiću. Silom se kupe ljudi za ove, navodno »nacionalne« odrede, koji dejstvuju pod zaštitom Italijanske avijacije i artiljerije, a ko odbija, odvlači se u albanske logore. Pukovnik Stanišić u od Italijana okupiranom Danilovgradu drži govore u kojima slavi kralja Petra II, izjavljuje da je »za Staljina i ruske komuniste« ali protiv »domaćih crvenih«[10] i za lojalnost prema Italijanima. Italijanski oficiri ga slušaju i aplaudiraju. Ovo sve dovoljno jasno pokazuje političku liniju pete kolone. Pojedine grublje pogreške naših, naročito oportunističko zanemarivanje partiskog rada i sektaško preskakanje u »drugu etapu« borbe u polit, liniji delimično je olakšalo ovu izdajničku rabotu jugoslovenskih oficira u C.G. Bili smo prinuđeni na radikalne mere: reorganizacija par. rukovodstava, odlazak Veljka i još nekih[11] tamo, stvaranje udarnih partizanskih bataljona za likvidaciju ovih bandita itd. Već se — iako je položaj još ozbiljan — pokazuju prvi rezultati kod Nikšića, te smo ipak čvrsti optimisti. — U istočnoj Hercegovini, koju uspešno čiste naše snage, pao nam je u ruku i likvidiran poznati izdajnik — major Boško Todorović. U našim je rukama njegova poverljiva arhiva, koja jasno govori o saradnji s Italijanima i Nemcima na liniji borbe protiv nas.

Za tvoju ličnu informaciju, a ne za objavljivanje, dodajemo i ovo: ne samo kod nas već i na drugim mestima u zemlji su razne engleske misije. Prema onome što do sada znamo izlazi jasno da je raspirivanje građanskog rata, odnosno pokušaj likvidacije partizanskog pokreta u Jugoslaviji, dobrim delom u intencijama kako jednog dela njihovih gospodara tako i dobrog dela jug. vlade u Londonu- Sve ovo nas stavlja pred nužnost da i Ćaća[12] prema toj vladi zauzme javni kritički stav, naročito po pitanju energičnog zahteva da se Draža kao izdajnik, i s njime čitava njegova politika, ukloni iz nje. To

[8] Pesnik iz Crne Gore. 1937 god. osuđen od Suda za zaštitu države. Sa robije, iz Sremske Mitroviee, pobegao leti 1941 godine. Bi je politički komesar Mačvanskog NOP odreda.

[9] Bajo Stanišić

[10] Vidi dok br. 30 i 78.

[11] Odnosi se na Mitra Bakica i Svetislava Stefanovića-Ceću.

[12] CK KPJ

još do sada nije učinjeno, ali je izvesni nagoveštaj dat u Dnevnoj zapovedi Titovoj vojsci povodom 6 aprila.[13] Tući tu vladu u Draži — to je, naravno, stalni zadatak.

Kao što vidiš, broj neprijatelja i onih kojima smetamo namnožio se. Uprkos tome, mi smo čvrsto uvereni da ćemo uspeti da izoliramo njihove planove o klasnom ratu, i da ćemo moći da proširimo jedinstvenu oslobodilačku borbu. Ali, treba valjano zapeti, naročito na ovom terenu Istočne Bosne koji je tako bio natrunjen četničkom i nedićevskom propagandom i koji je danas uklješten između nedićevaca i ustaša.

O situaciji u Hrvatskoj sam ti ukratko pisao pre odlaska. Pisali smo već i odavde — a istovremeno i partizanskim putem preko koga je došla jedna pošta »Mrtvaca«[14] ovamo—hrv. Ćaći[15] koji je sada na terenu. Mnogo nas interesuje situacija u Slovienijil i da li se i kod vas već jasno ocrtao sličan proces kao u drugim zemljama Jug.foslavije]. Jeste li i vi [dobili kakve! goste?

S Djedom[16] smo ovde stalno i u dobroj vezi. Ti upotrebi tamošnjeg goluba[17] za direktno slanje ako ti je potrebno, a možeš se pomoću njega javiti posredno — preko Djede —, i nama ako je što hitno.

Ja — do dalje naredbe — ostajem ovde.

Očekujemo s velikim nestrpljenjem vesti od tebe i svi, svi te mnogo i drugarski pozdravljamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

[. . -][18]

[13] Vidi tom II, knj. 1, str. 149—152.
[14] Vladimir Bakarić
[15] Odnosi se na CK KP Hrvatske.
[16] Kominterna
" Odnosi se na radio-stanicu koja je bila u Stenjevcu kod Zagreba.
[18] Original je pri kraju oštećen, te nedostaje potpis. Inače, dokuTOenat je bio potpisao Fisher (Iva Ribar-Lola).

*** BR. 127**

OBAVEŠTENJE IVE RIBARA-LOLE OD 10 APRILA 1942 GOD. PK KPJ ZA SRBIJU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI, ISTOČNOJ BOSNI I HERCEGOVINI I UPUTSTVA ZA DALJI RAD[1]

ZA MIHAJLA[2] *(BEOGRAD).* — 10-IV.42 god.

Dragi Mihajlo!

Kao što sam ti javio u svojoj poslednjoj pošti iz Z.[agrebal, koju si svakako primio (sa ostalim priloženim materijalom i dokumentima), bio sam pošao ovamo na oslobođenu teritoriju. Stigao sam sretno pre nekoliko dana i zatekao sve naše prijatelje: Starog,[3] Marka,[4] Crnog[5] itd. zdravo i dobro. Hteli smo odmah da ti se javimo, ali smo čekali da bude gotov novi broj »Proletera« koga ti u prilogu i šaljemo. Iz njega ćeš detaljno videti današnju ćaćinu liniju[6] po svima glavnim pitanjima, i veoma je važno da ovaj broj što pre umnožite i podelite na prorađivanje. A sada da te izvestimo o najnovijim stvarima i razvoju ovde.

Posle svoje sramne izdaje u januaru mesecu, Dangić i komp. prešli su, kao što i sam znaš, u Srbiju. Danas je potpuno izvesno da su oni težište svoje delatnosti položili na organizovanje nekakvih odreda koji bi, pod firmom »borbe protiv ustaša i Turaka«, bili prebacivani preko Drine za borbu protiv nas ovde u Bosni. Bili su i u pregovorima s Nemeima — o čemu raspolažemo originalnim dokumentima — od kojih su za uzvrat ove usluge tražili vlast u 17 srezova Istočne Bosne. Ovi pregovori nisu za sada uspeli, već je odlučeno da ta gospoda tobože »ilegalno« prebacuju trupe u Istočnu Bosnu, pa posle, ako im uspe — videće se. Deo ovog plana bila je i dvomesečna stalna ofanziva Nemaca, nedićevaca i. belogvardejaca protiv partizana u Zapadnoj Srbiji. Naše snage vodile su čitave zime na masivima od Medvednika do Maljena teške i žilave borbe. Ogromna premoć neprijatelja i, naročito, nedostatak municije, prinudio ih je međutim polovinom prošloga meseca da se povuku. Jedan deo tih snaga, sa Kosmajskim odredom,

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 714.
[2] Blagoje Nešković
[3] Tito
[4] Aleksandar Ranković
[5] Sreten Zujović
[6] To jest: liniju CK KPJ.

pokušao je onaj prodor prema Rudniku i Kosmaju o kome znaš; Mačvanski odred je pri svome pokušaju povratka u Mačvu teško stradao; treći deo sa Mirkom Seljakom[7] i Bradonjom[8] pošao je ili za Kosmajcima ili prema ts.l Topliei, a ostatak bio prinuđen da pređe Drinu. Ovamo je stiglo oko 70 drugova, na čelu sa Spancem Lekićem,[9] popom Vladom Zečevićem, poručnikom Martinovićem[10] itd. Od tog trenutka nismo više uspeli da uspostavimo vezu do danas sa Mirkom, i interesovalo bi nas znaš li ti što o njemu i grupi odreda koja je bila na Rudniku sa Kosmajcima. — Posle svega ovoga nemačko-nedićevsko-belogvardejske bande blokirale su sa srpske strane prelaze preko Drine- Počelo je ubacivanje dangićevaca koji su bili doprli prošlog meseca i do Vlasenice. Međutim, pojava naših dveju proleterskih brigada u toj oblasti potpuno je razbila ovaj nedićevski pokušaj. Dangić i njegova banda pobegli su glavom bez obzira preko Drine u Srbiju, tzv. »Krajiški odred« Račića, koji se vrbovao zimus u Požarevcu i Beogradu, odbio da se bori protiv nas[11] itd. Naše su snage doprle opet u Drinjaču i Bratunac na Drini. Preko ove granice neprijatelj drži zasad položaje na srpskoj strani, i, naravno, dalje pokušava da infiltrira svoje bande i grupe na ovu teritoriju.

Došlo je i do pojava četništva u Crnoj Gori. Iza leđa naših snaga, zahvaljujući u mnogome i nebudnosti naših drugova i sektaškim iskrivljavanjima partiske linije, Dražini agenti uz pomoć Italijana otpočeli su sa okupljanjem svojih bandi u Vašojevićima i mučkim napadima na partizane oko Kolašina. Silom se nateruju Crnogorci u ove navodno »nacionalne« odrede, a one koji odbiju šalju u Albaniju u logore. Preduzete su sve mere da se ove izdajničke bande politički i fizički likvidiraju: u tome cilju naši stvaraju danas u Crnoj Gori udarne partizanske bataljone od pouzdanog ljudstva i omladine, koji imaju taj zadatak. Situacija je još dosta teška ali imamo sve razloge da budemo optimisti što se tiče daljeg razvitka. — U istočnoj Hercegovini naše snage uspešno čiste teren i od Italijana i ustaša, kao i od četnika. U ruke Hercegovačkog udarnog bataljona pao je i poznati Dražin pomagač, komandant »operativnih snaga za B. i H.« major Boško Todorović, koji je streljan. Njegova obimna zaplenjena arhiva, koja je u našim rukama, jasno i nedvosmisleno dokazuje saradnju četničkih vođa sa nemačkim i italijanskim okupatorima i njihov sporazum za borbu protivu nas. A u isto vreme ta se

[7] Mirko Tomić
[8] Radivoje Jovanović
[9] Danilo Lekić
[10] Ratko Martinović
[11] Vidi dok. br. 70, primedbu 6 i dok. br. 94, primedbu 9.

gospoda još uvek pozivaju na jugosl. vladu u Londonu i, Па_ravno, njenog ministra Dražu!

Kao što vidiš, opšta; politička situacija znatno se komplikovala u odnosu na prošlo leto i jesen, dakle na dane početka ustanka. Domaće reakcionarne grupe, isturajući napred jugoslovenske oficire i razne četničke »vojvode«, ujedinjuju se s okupatorima — mada tvrde da su pristalice jug. vlade u Londonu! — na platformi borbe protiv nas. Oni čine sve moguće da olakšaju položaj okupatoru na taj način što pokušavaju da urnesto opšteg narodnog oslobodilačkog rata koji mi vodimo raspire ne samo međunacionalne sukobe (Srbi — Muslimani, Srbi_ Hrvati itd.) već i građanski rat u zemlji. Prema onome što danas već znamo — a toliko za *tvoju ličnu* informaciju — u ovome su izgleda prilično umešani prsti dobrog dela vladajuće jugosl. emigracije pa i drugih naših »prijatelja« kojima je cilj da *nas* za vremena na oVaj način likvidiraju. Prirodno je da ovo nameće i nama čitav niz novih problema i potrebu da za vremena raskrinkamo sve takve pokušaje i izoliramo njihove nosioce od masa. U tome pravcu mi ćemo možda biti već uskoro prinuđeni da podvrgnemo javnoj kritici i stav jug. vlade u Londonu čiji je ministar Draža Mihailović i tražiti njegovo uklanjanje. Nagoveštaj ovoga već je izražen u Dnevnoj zapovesti partizanskoj i dobrovoljačkoj vojsci, koju je povodom 6 aprila izdao glavnokomandujući, drug Tito. — Međutim, jedno ostaje za nas osnovno i glavno: to je borba protiv okupatora i njegovih slugu, to je još veći napor za ujedinjavanje naroda u oslobodilačkoj borbi. Mi nećemo nasesti izazivačima građanskog i bratoubilačkog rata, već moramo onemogućiti njihove pokušaje na taj način što ćemo ih politički izolirati a njihove baze vojnom silom likvidirati. U toj politici moramo biti i odlučni i elastični: ne smemo oklevati tamo gde je stvar zrela, ali moramo znati diferencirati te pojedine grupe i grupice, odvajati vođe od masa, uništavati neprijatelje a kolebljivce privlačiti na našu stranu. U takvoj situaciji i oportunizam i sektaštvo — a naročito ovo drugo — pretstavljaju velike opasnosti koje moramo znati izbeći. Učvrstiti našu Partiju, držati čvrsto njenu političku liniju, učvrstiti njenu rukovodeću ulogu u partizanskoj vojsci — to su jemstva naših daljih uspeha i propasti planova neprijatelja. Uostalom, broj »Proletera« koji ćeš istovremeno s ovim pismom dobiti, a. naročito uvodni članak i proglas povodom 27 marta, pokazaće ti jasno ovu liniju.

Prirodno je da položaj u Srbiji, baš u vezi sa svim ovim kao i s teškim udarcima koje su tamo pretrpele neke naše organizacije i odredi, zaslužuje punu pažnju. Pregledavši tvoja zadnja pisma i izveštaje koje sam podneo, CK je konstatovao zaista tešku situaciju u kojoj se nalazite: odobrene su tvoje

rnere, kao i one u pogledu Vojvodine, Makedonije, razgovora sa pretstavnikom KP Bug.tarskel ako dođe itd. onako kako smo se o njima bili sporazumeli. U pogledu pak ostvarenja rukovodstva na terenu situacija se donekle izmenila: naime obratno od onoga što smo i ti i ja mislili. Pelagija i njeno društvo[12] nisu sve do sada mogli da pođu za Srbiju, već su još uvek po ovim oblastima (Pelagija je u međuvremenu zamenik politkoma II Proleterske N-O. Udarne brigade i, izgleda, odlično joj »leži« vojna linija!), te je tako plan o tome da se odmah svi nađete momentano neostvarljiv. To utoliko više zbog danas izmenjene situacije u Zapadnoj Srbiji i Mirkovog prelaska na druge terene. Problem ubacivanja naših srpskih rukovodećih kadrova na vašu teritoriju zaista je danas vrlo složen i težak, naročito ako se ima u vidu da smo svi odlučno protiv slanja kadrova u maglu. Međutim, to niukoliko ne znači da se ovakvo stanje — u kome sve, i zaista sve, leži samo na tvojim leđima — može ma i kratko vreme dalje nastavljati. Pitanje reorganizacije jednog sposobnog srpskog rukovodstva koje bi se — tu ili tamo — spojilo s tobom, kako biste u današnjim odlučnim danima zaista mogli rukovoditi i funkcionisati, danas je na dnevnom redu pred Ćaćom. Ne znam još hoću li uspeti da ti o njegovom rešenj.u javim nešto ovoga puta ili tek idućeg — u svakome slučaju biće to što skorije. Dotle, gledaj na svaki način da uhvatiš vezu sa Mirkom, i da održiš što je moguće više veza sa našim odredima i organizacijama. Prenesi im našu liniju, zadnji broj »Pr.foletera]«, itd. — U pogledu ostalih vodstava srpskih političkih grupacija-, je li moguće neko ponovno ostvarenje kontakta? Ako ni zašto drugo, ono bar da ih se istera na čistinu? Ima li među njima ljudi koji bi bili raspoloženi da pređu ovamo i da zaista se angažuju u pravoj Narodno-oslobodilačkoj borbi? Ukoliko ima, javi nam koji su. Radi se, naime, o ponovo aktuelnom planu jednog centralnog tela N.-o. borbe. U vezi sa tim bio bi odličan potez kad bi i starog F.[išera][13] mogli prebaciti ovamo. Preko Mirka — kako smo sie dogovarali ranije — možda će sad biti teže. Ali, valjda je moguće da ga nekako prebacite u Zem.lunl a dotle bi i mi mogli poslati našeg kurira po njega, ili da doputuje sam i dalje do Sar.fajeval? Javi hitno i precizno i po ovome, kao i o tome je li Direktor[14] izašao iz zatvora i da li je moguće i njega odaslati ovamo.

Pored dokumenata koje si dobio iz Z-fagreba] dali smo nalog tamošnjem povereniku hrv. Ćaće drugu Fricu[15] da ti po-

[12] Odnosi se na Spaseniju Babović i ostale članove PK KPJ za Srbiju.
[13] Ivan Ribar
[11] Vladislav Ribnikar
[15] Grga Jankes

šalje još jedan dobar dokumemat (eventualno za starog F. Цj tako nekog) a i nekoliko propusnica. Urgiraj to od njega.

Toliko ovog puta. Javi nam o svim političkim i partiskim novostima, o stanju i borbama naših odreda na Rudniku i ц Istočnoj Srbiji, o raznim pitanjima koja su pred vama itd Mi ćemo ti se javiti što skorije sa konkretnim odlukama za konsolidaciju stanja kod vas.

Svi te mnogo drugarski pozdravljamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za CK KPJ:
Lola R.

BR. 138

PISMO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 10 APRILA 1942 GOD. MOŠI PIJADE KOJIM MU SE PRENOSE UPUTSTVA DRUGA TITA ZA VOĐENJE BORBI NA KOLAŠINSKOM SEKTORU I OBAVEŠTENJE DA SOVJETSKI SAVEZ NECE POSLATI OBEĆANU POMOĆ[1]

10/IV

Dragi čika Janko,

1) Dobili smo jedan odgovor: »Za sada ne postoje tehničke mogućnosti brze pomoći«.[2] Prema tome, drug Tito mi je rekao da ne moraš u baraci čekati. Mi ćemo tražiti da nas unaprijed obavijeste za nekoliko dana. Tako ćemo tebe obavijestiti blagovremeno.

2) Nadamo se da ćete komandovanje operativnim bataljonima u Durm. odredu pravilno postaviti. U tom pogledu ukaži svu pomoć drugovima. Ako ste odredili Kneževića,[3] što bi bilo najbolje, onda mu ukaži kako treba uspješno voditi borbu. Napadi iz pozadine donose velike rezultate. On poznaje teren, pa može uvijek neprijatelja iznenaditi.

Organizujte odašiljanje niza malih odjeljenja u neprijateljsku pozadinu.

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4358. Kopija se nalazi u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

[2] Ovo je bila depeša koju je poslala vlada SSSR — preko Kominterne.

[3] Velimir S. Knežević

3) Neka se poduzmu izviđanja duboko u neprijateljsku pozadinu, pa nas izvijestite šta neprijatelj namjerava. Ovako, mi ne možemo preduzeti neke naročite mjere. Dakle, potrebno je da nas obavijestite o izgledima na uspješnu—aktivnu odbranu sreza, da bismo, u slučaju potrebe, mogli blagovremeno priteći u pomoć.

Glavno je da vaši bataljoni ostanu kompaktni i povezani.

4) Bili smo predvidjeli napad na Borač za 12 april. No, Hercegovački štab odložio je napad za 17, jer je imao niz borbi sa bandom popa Perišića i Talijanima. Krivo nam je bilo zbog toga odlaganja-

5) Stupite u vezu sa Bjelopoljskim odredom. Dobro bi bilo kad bi on poslao u predio Mojkovca jednu udarnu grupu, koja bi dejstvovala ili ka Kolašinu ili pravcem za neprijateljem (ovo bi bilo bolje i lako ostvarljivo), ako bi ovaj prodirao u Šavnički srez. O svim ovim stvarima odred treba da razmišlja. Za sve ovo odrediti snage i veze uspostaviti.

6) Vezu održavati sa Sandžačkim štabom. Njemu je stavljeno u dužnost da vam pritekne u pomoć u slučaju potrebe. Njegove snage trebate upotrebiti kao mobilnu—udarnu rezervu, a ne da vam čuvaju Sarance. Čuvanjem se ništa ne postiže. Ako imate jednu grupu kod Mojkovca onda se ne plašite neprijateljskog pokreta od Šaranaca. I ovo neka se prostudira u Štabu odreda.[4] Možda će trebati i za ovaj pravac, u vezi sa prelazom kod Durđevića Tare, stvoriti neku manju udarnu grupu.

Neka nam Štab odreda podnese detaljan izvještaj o neprijatelju i mjerama koje su preduzete za odbranu sreza,[5] kao i veze sa Bjelopolj. i Sandž. [štabom].

Svi smo te se uželjeli.

Primi drugarske pozdrave sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Arso

[4] Odnosi se na Stab Durmitorskog NOP odreda.
[5] Sledeći deo rečenice je dopisan mastiljavom olovkom.

* BR. 127

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JU GOSLAVIJE SVETOZARA VUKMANOVICA-TEMPA OD in APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O PRIPREMAMA ZA FORMIRANJE ISTOCNOBOSANSKE BRIGADE I O VOJ NO-POLITICKOJ SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI

Objavljen u Zborniku, tom IV, knj. 4, dok. br. 63, str• 171—176.

BR. 140

PISMO EDVARDA KARDELJA OD 11 APRILA 1942 GOD. IVI RIBARU-LOLI[1]

FISHERU! * 11 IV 1942

Dragi Fsh!

Šaljem Ti, evo, izveštaj za Starog.[2] Pročitaj, da ne ponavljam istih stvari. Ja još uvek nemam dokumenata za povratak. Po jednoj strani me ljuti, po drugoj pak bi i onako tu ostao još nedelju dana zbog neke stvari, koja je u toku i o kojoj ću Ti kasnije reći. Svakako se nadam, da ću brzo dogurati do kraja. — Držim se tu za sada dobro. Stanova koliko hoćeš. Pomoć naroda zaista velika i naši rukovodeći kadrovi upravo su okruženi ljubavlju i brigom masa. Teror Italijana gadan. Ljubljana još uvek blokirana i to čak oštrije nego pre. Stalno odvode u konfinacije. — Javi kako je s Tobom i sa stanjem kod vas. Ja se pre nisam mogao javiti jer je bila granica zatvorena. Pošalji nekoliko' propusnica sa uputom za ispunjenje (bar jednu, pa ćemo sami otštampati) da možemo nelegalno preko granice. Odgovori konkretno na sledeća pitanja: 1. Kako stoji sa pitanjem mobilizacije partizana iz Zgr.? U saglasnosti sa našim dogovorom poslao je slov.[enaeki] Gl.javni] št.[ab] 80 ljudi u blizinu Samobora. Cim vi javite ono po-

[1] Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 594.

[2] Odnlosi se na Kardeljev izveštaj drugu Titu (vidi dok. br. 99).

f

trebno (gde treba da budu javke, kontakti itd.) oni će doći na određeno mesto. Ta četa ima vezu sa Notrarijskim odredom, a taj sa štabom u Gorskom Kotaru. Za par dana može se iz Samobora ljude prebacivati u Gorski Kotar. Mislim da to ne bi ni bilo potrebno, i da je najbolje oko Samobora stvoriti jak hrvatsko-slovenački odred, koji će se kretati s obe strane granice, protiv ustaša, Italijana i Nemaca. Mogućnosti mobilizacije na slovenačkoj strani su vrlo velike. —• 2. Da li ima hrv. Gl. št. direktnu vezu sa V.S.? Veza Ljub.fljane] sa Zagr.febom] postaće skoro nemoguća, osim preko partizana. Pošto se sada slov. oslobođeni teritorij (zapadno od Kočevja) povezao sa Gors. Kotarom, mogli bi se slati direktni slov.[enački] kuriri Vr.[hovnom] št. preko hrv. Gl. št., ako taj ima veze. — 3. Pošto ovde ima aparata za vazduh,[3] j,arvi, da li još postoji mogućnost veze sa vama ili sa V. Š. Ako ima, onda pošalji odmah uslove: šifru, sat, dozivne znakove itd. Odavde ćeš onda dobiti prvim kurirom sve ostalo (talase). Ako nećeš imati vremena, mi ćemo Ti slati sve, a Ti samo javi da li ima mogućnosti. —• 4. Pošto ovde ima mogućnosti uspostaviti Vald. vezu,[4] javi da li je to još potrebno i pod kakvim uslovima. — 5. Pošto ja nisam siguran, da li ću se moći prebaciti redovnim putem, javi mi da li je moguće, da me štab Gorskog Kotara otpremi za Zgr., jer bi se ja mogao prebaciti u Gor. Kotar preko našeg Notranjskog odreda. — 6. Javi mi, kako je sa mojom prijavom na polic.,[5] koja je obavljena malo pre mog odlaska (reći će Ti K.[6]). Ako je naime dobro uspelo, onda ću na to ime doći tamo. — 7. Ako imaš za izradu neke dokumente, šalji, tu će Ti sve krasno izraditi i najteže stvari. Pazi, međutim, kako ćeš slati, jer čovek koji putuje od Metlike do Ljubljane prođe ponekada i 3 detaljna lična pretresa. — Pošto ne mogu — u sadašnjem momentu — da napišem dopunsko pismo za Starog, molim Te, da mu javiš sledeće: a.) Brojke o partizanima su danas sve već daleko premalene, jer neverovatno raste priliv masa. U poslednjim borbama imali su Italijani preko 100 mrtvih i mnogo ranjenih. [Ukupni gubici:] Italijana 3000—4000, naših

[3] radio-stantea

[4] To jest: radiovezu sa Kominternom.

[5] Krajem decembra 1941 god. Politbiro CK KPJ odlučio je da na neoslobođenu teritoriju uputi Edvarda Kardelja i Ivu Ribara-Dolu (vidi tom II, knj. 2, dok. br. 162). Oni su pošli početkom januara 1942 god. iz Istočne Bosne (iz Čevljanovića, gde se tada nalazio Vrhovni štab), preko Sarajeva, za Zagreb. Po dolasku u Zagreb Kardelj se nastanio pod drugim imenom, a prijava na to ime je bila podneta policiji neposredno pred njegov cfalazak za Ljubljanu.

Ovde Kardelj misli da bi se, pri njegovom ponovnom dolasku u Zagreb (ukoliko policija nije otkrila na koga se prijava stvarno odnosila), mogao nastaniti pod istim imenom.

[6] Verovatno Dragutin Saili-Konspirator.

300—400. Naši gubici mali. b.) Ojačao je partiz. pokret ц Štajerskoj. Mase su spremne na opšti ustanak u vezi sa partizanskim akcijama na sektoru, koji je još lani odredio Stari Ako će Partija ispuniti dužnost, biće tu za kratko vreme sve u borbi, c.) Akcija ovde ima ogroman uticaj na Italiju i Austriju, pošto Nemci svim sredstvima guše. Nadamo se da ćemo uskoro imati austriske partizane. Naša Koruška četa je već formirana. —

Odgovori što pre. Naš kurir će se odmah vratiti. Pozdrav svima!

B.

BR. 141

OTVORENO PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 12 APRILA 1942 GOD. SVIMA ORGANIZACIJAMA I ČLANOVIMA KPJ U CRNOJ GORI I BOKI

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 15, str. 44—51.

BB. 142

UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA SKOJ OD 12 APRILA 1942 GOD. POLITIČKIM KOMESARIMA I SEKRETARIMA BATALJONSKIH KOMITETA PARTIJE O FORMIRANJU OMLADINSKIH CETA I POSVEĆIVANJU ŠTO VIŠE PAŽNJE ORGANIZOVANJU I RADU OMLADINE[1]

CENTRALNI KOMITET
SAVEZA KOMUNISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE
12 april 1942 god.

DRUGOVIMA POLITIČKIM KOMESARIMA ODREDA, BATALJONA I CETA NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE; DRUGOVIMA SEKRETARIMA BATALJONSKIH KOMITETA K.P.J.

Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije podvlačio je u više navrata prvorazrednu važnost rada među omladinom i stvaranja čvrstih skojevskih organizacija u našim četama, kao i formiranja specijalnih omladinskih četa u našim odredima. Ovaj zadatak postavlja se svuda, a sa naročitom oštrinom baš na teritoriji Bosne i Hercegovine, gde mlada generacija pretstavlja ne samo najborbeniji elemenat naroda, već i onaj elemenat koji je najotporniji protiv manevara četničkih i drugih slugu okupatora, te prema tome najpouzdanije naše uporište u oslobodilačkoj narodnoj borbi.

Na putu ostvarenja ovog zadatka već je na nekim mestima prilično učinjeno. Međutim, to je daleko od onoga što još treba učiniti. Pravilno ispunjenje ovog zadatka zahteva, pre svega da se skojevskim organizacijama i aktivistima ukaže najveća pomoć u njihovome radu, da se sa strane svih odgovornih drugova pokaže puno razumevanje za isti i uklone sve pojave zanemarivanja i bagatelisanja rada na organizovanju omladine. A takvih pojava ima nažalost još uvek i kod mnogih naših drugova, pa i kod nekih odgovornih političkih rukovodilaca u našim partizanskim i dobrovoljačkim odredima, i one pretstavljaju osetnu smetnju za puno razvijanje rada među omladinom.

Ovakve štetne pojave treba odlučno likvidirati. U tome pravcu pred sve odgovorne političke rukovodioce i partiske organizacije u našim odredima postavlja se kao nužno:

[1] Prepis iz 1942 god., otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1561.

1. — Posvetiti punu pažnju zadatku organizovanja i vaspitanja omladine u našim četama i na terenu, organizovanju SKOJ-a i »Omladinskih saveza«. Drugovi politički komesari njihovi zameniei kao i odgovorni partiski drugovi treba da ovome sektoru svoga rada posvećuju punu pažnju i ukazuju svakodnevnu pomoć skojevskim aktivistima koji rade po ovoj liniji.

2. — Dobro proučiti direktive Partije i CK SKOJ-a po pitanjima rada u našim odredima i na osnovu njih postavljati rad.

3. — Svuda gde je moguće i gde se za to ukazuje potreba, raditi na formiranju čvrstih omladinskih četa na koje ćemo se moći uvek osloniti.

4. — U izveštajima koje podnose drugovi politički komesari i bataljonski partiski rukovodioci višim rukovodstvima treba uvek ukratko izložiti i stanje i probleme rada među omladinom.

Potrebno je shvatiti važnost rada na organizovanju, podizanju i borbenom vaspitanju mlade generacije, koji je za nas i čitavu narodno-oslobodilačku borbu od prvenstvenog političkog i vojnog značaja i prilaziti mu kao jednom stalnom sektoru našeg rada. To će biti najbolja garancija uspeha.

Sa drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za C.K. SKOJ-a:
Sekretar D. Perić,[2] s- r.

[3] Iva Ribar-Lola

BR. 154

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 14 APRILA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA SANDŽAK O UKLJUČIVANJU CAJNICKOG SREZA U NJEGOVO PODRUČJE I NAREĐENJE ZA ŠTO USPEŠNIJU NJEGOVU ZAŠTITU I EKONOMSKO KORIŠCENJE[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
14-IV-42 godine = 8 časova

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKIH
PARTIZANSKIH ODREDA ZA SANDŽAK

1) Cijela prostorija Čajničkog sreza potpada pod vojno rukovodstvo Glavnog štaba narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda za Sandžak. Prema tome Sandžački štab preduzimaće sve mjere koje se odnose na zaštitu ove teritorije. U ovom pogledu stajati u neposrednoj vezi sa Drinskim odredom, koji je svoje ljudstvo većinom mobilisao sa ove teritorije. Drinski odred uputiće jedan svoj bataljon na prostoriju sjeverno od Čajniča, pa s tim bataljonom treba uhvatiti vezu.

2) Komanda mjesta u Čajniču od sada ee neposredno dobijati naređenja od Glavnog sandžačkog štaba u pogledu daljega rada. Komanda mjesta i dalje će održavati neposrednu vezu sa Vrhovnim štabom.

3) Glavni sandžački štab i Komanda mjesta nastojaće da se iz Čajničkog sreza prikupe što veće rezerve u hrani. Imati u vidu da je taj srez do sada bio najmanje opterećen u tom pogledu.

4) Pojedina sela duž Lima gdje haraju pljačkaške četničke bande očistiti od ovih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Š. načelnik štaba

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2103.

BR. 144

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGO SLAVIJE MOŠE PIJADE OD 14 APRILA 1942 GOD. VRHOV NOM KOMANDANTU DRUGU TITU O FORMIRAN7TT UDARNIH BATALJONA I VOJNO-POLITICKOJ SITUACTTT U ŠAVNIČKOM SREZU

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 4, dok. br. 88, str. 260___263

BR. 145

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 14 APRILA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HERCEGOVINU DA SE NOĆNIM NAPADOM OVLADA UPORIŠTIMA IZNAD BORAČKIH SELA, PRAVILNO ORGANIZUJE UPOTREBA PLENA I NASTAVI ČIŠĆENJE DOLINE NERETVE DO KONJICA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
14-IV-42 godine

OPERATIVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA HERCEGOVINU

Dragi drugovi,

Dobili smo vaš dopis od 11-1V-42 god. = 21,30 časova. Čestitamo na velikim vojničkim i političkim uspjesima-

U pogledu daljega rada postupićete ovako:

1) U jednom pismu mi smo vam saopštili sastav Operativnog štaba.[2] On je ostao onakav kako ste vi predložili. Dakle, takav neka ostane kakav je danas. Ispitajte gdje je to pismo moglo zalutati. Uopšte, vi treba da s nama održavate direktnu vezu sa kuririma. Ovako, pošta se prenosi od jedne do druge stanice i često zaluta, a redovno zakašnjava. Potrebno je da

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2101.
[2] Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 114.

s vama održavamo čvrstu vezu. Na taj način moći ćemo organizovati rad bolje i pravilnije.

2) U pogledu postupka sa Borčem imati u vidu sljedeće.

Borač može da nam posluži kao solidna vojnička baza. Napr. sela Mjedenik, Sipovica, Izgori. Tu bi trebali držati pojedine posade, odakle bi one išle u akcije. Samo, bojati se da tako ostavljena nepopaljena sela budu predmet ponovnog povratka i napada od strane Borčana. Znači , naša uloga kasnije svela bi se na odbranu tih sela. Sve ovo prostudirajte, pa ako nađete za korisno, i ostavite koje selo. Inače, mi odobravamo vaš predloženi postupak.

Prema nejači i onima koji se predadu bez otpora ne dozvolite da se zvjerski postupa.

Cio plijen sabrati i njegovu upotrebu pravilno organizovati. Sve to treba da se upotrijebi samo za ishranu vaših mobilnih jedinica. Ne može se polaziti sa te tačke, da su ustaši popljačkali naš živalj, pa sada treba to nadoknaditi plijenom. Istina, morate biti vrlo oprezni i potpomoći one porodice koje su opljačkali Turci[3] iz Borča-

Napominjemo vam, da Operativni Štab treba po tome da donese načelne odluke, a čisto tehničko izvršenje povjeriti naročito određenim drugovima, jer bi vas to odvelo od vaših operativnih poslova.

3) Poslije likvidacije Borča obavezno morate likvidirati sva ustaška gnijezda do Konjica, i to s jedne i s druge strane Neretve. Za ove zadatke odrediti dovoljno jake snage i pametno ih uputiti. Po tome pitanju dogovorite se s drugom Radom,[4] a treba prethodno uhvatiti vezu i sa Konjičkim bataljonom. Naravno, ta će se veza uhvatiti u toku same borbe.

Upamtite da je za nas i naša dejstva vrlo važno očistiti teren do Konjica. Tim pravcem, preko Prozora, najbolje se hvata veza sa Bosanskom Krajinom i Hrvatskom, gdje su vrlo jaki partizanski pokreti. Dakle, taj pravac može nam poslužiti kao kanal za prodiranje naših djelova. Pored toga, tako bi se spustili na prugu Mostar — Sarajevo i došli do plijena u raznom materijalu. Najzad, u Prenju Planini dobili bi naši djelovi jako uporište, odakle bi se mogle izvoditi akcije na više strana. Sve vam ovo ukazuje na važnost čišćenja [doline] Neretve.

Naravno, ne bi smjeli uputiti sve djelove ka Konjicu. Moraćete ostaviti u rejonu Gacko — Avtovac dovoljne snage koje će sprečavati dejstva »popovaca«[5] i njihove sabraće ustaša.

[3] Odnosi se na muslimane ustaše.
[1] Rade Hamović
[6] Odnosi se na četnike popa Radojice Perišića.

Sva ova pitanja detaljno prostudirajte i riješite sa pravilno postavljenim vojničkim zadatkom.

4) Mi vam upućujemo: bacač sa 16 lakih i 9 teških bombitop 65 mm sa 24 šrapnela; mitraljez sa 500 metaka; jedan proleterski udarni bataljon.[6]. Taj bataljon pridat je Sjevernom sektoru i napadače pravcem: između sela Šipovice i Izgori (ovdje momentano nemamo kartu jer smo je dali za umnožavanje skica).

Poslije završene akcije svi naši djelovi neka **ostanu** u selu Izgorima, gdje da se dobro odmore. Oni će od nas **kasnije** dobiti izvještaj kuda da se upute.

5) Pokret sa mjesta prikupljanja otpočnite tako da već za vrijeme noći ovladate važnim tačkama iznad sela ili čak i osvojite po koje selo. Kada vaše dvije grupe angažuju neprijatelja, tek onda će Sjeverna grupa udariti iz pozadine. I ona će biti ranom zorom na ćuvicima iznad sela.

Organizujte brzu kurirsku vezu za vrijeme akcije. Vi šaljite kurire-konjanike preko Cureva na Bastase, odakle će nas telefonom izvijestiti. Ako Borač ne bude likvidiran u toku prvog dana, akcija se obavezno ima nastaviti sjutradan. Ovo važi za sve grupe i sektore. Naročito je važno dočepati tsel prvih sela za prenoćište i odmor trupa.

6) Šaljem vam hiruršku ekipu za ranjenike. Sve ranjenike evakuisati ka Pivi, jer u Foči nema mjesta.

7) Dražu i svu oficirsku kliku treba žestoko napadati. To tim prije što je Draža član [izbjegličke! londonske vlade. Ovo ne znači da još sada napadate londonsku vladu. Mi smo joj priprijetili, da bi izmijenila stav. Kad bude vrijeme mi ćemo javiti. Izgleda da nijeste dobili dnevnu zapovijest druga Tita vojsci,[7] inače i ovo pitanje bi vam bilo jasno.

8) Poslije uspješno završenih akcija koje su vam u planu (Borač i dolina Neretve s obje strane) obići će vaš štab jedan od drugova iz Vrhovnog štaba.

Do toga vremena vi treba da ispitate načine kako bi se došlo do što više oružja i municije. Drugim riječima, ispitati mogućnosti korisnih jačih partizanskih akcija na vašem terenu. Akcije oko sela i utvrđenih varoši ne donose plijena u oružju i ostalom materijalu.

9) Izviješteni smo od drugova iz Hrvatske da vam je prepušten za akcije predio Ljubuškog. To se može primiti. Uhvatite na ovom dijelu vezu sa Dalmatincima i izvjestite nas o akcijama kod njih.

11) Upućene djelove upotrijebite kako nađete za najbolje u duhu sastavljenog plana.

[6] Odnosi se na Treći bataljon Druge proleterske NOU brigade.
[7] Vidi tom II, knj. 1, str. 149—152.

i

12) Dobro obezbijedite leđa akcije na Borač. Vjerovatno je da će vas tih dana uznemiriti Talijani, četnici i ustaši. O tome dobro vodite računa. Ako bi i četnici sarađivali sa ustašama, onda bi izgubili sve u masama. Vi morate stanovništvu predočiti zajednički rad četnika i ustaša.

13) Sviđa nam se što poslije svake uspješne akcije izdajete saopštenje. Tu treba hvaliti i starješine i jedinice. (Drugovi su rekli da nije vrijeme za »naši crveno-armejci« i »Crvena je armija s nama—pobjeda je naša«. Ovoj posljednjoj rečenici moglo bi se dodati: i saveznici. Pošto, prostudirate cio politički materijal koji vam je upućen, jasno ćete uvidjeti liniju koje se treba držati.)

14) Pohvale starješina i jedinica javite nam. To ćemo objavljivati preko naše radio-stanice Slobodna Jugoslavija. Te pohvale vi sami sastavite i kao gotove uputite nam ih. Ako treba nešto skraćivati, mi ćemo to izvršiti... Naročito je potrebno popularisati starješine koji to zaslužuju svojim radom i držanjem. (SI. Jugoslavija [daje emisije] svako veče u 7,35 časova[8] na talasima 39—40.)

15) Konje za duvan pošaljite, ako vam treba. Možemo dati duvana i rakije da vi za vaše potrebe vršite zamjenu za žito. Organizujte transport.

Primite drugarske pozdrave sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. 5. nač. štaba

[8] U dok. br. 132 naglašava se da se emisije daju dva puta dnevno, i to u 7,10 i 20, 35 časova.

BR. 146

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 14 APRILA 1942 GOD. RADU HAMOVICU O UPUĆIVANJU TREĆEG BATALJONA DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE KAO POJAČANJA SEVERNE NAPADNE GRUPE I UPUTSTVO O NJEGOVOJ UPOTREBI PRI NAPADU NA BORAC[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
14-IV-42 godine

KOMANDANTU SJEVERNE GRUPE DRUGU RADU[2]

Kao pojačanje Sjevernoj grupi upućuje se jedan bataljon iz Druge proleterske brigade.[3]

Bilo bi najpametnije da se upotrijebi kao rezerva na pravcu koji se pokaže kao najkorisniji. No, te mještanske čete to ne bi tumačile kao ispravno, tim prije što je to jedna proleterska jedinica. U tom slučaju bi ga ovako trebalo upotrijebiti:

a) Pomoravska četa pravcem: Vita Bara—Munjaš—Vranjača (k. 1867)—k. 1624—D. Igri—Jasikova Glava. Dakle, ta četa bi povela one djelove koji su već određeni ovim pravcem. Vrlo je važno da ti djelovi što prije izbiju na Jasikovu Glavu i tako presijeku otstupnicu >anima od Šipovice.

b) Oraška i Račanska [četa] pravcem: Blušture—k. 1517[4] — Debela Bukva (usamljeni ćuvik kod slova »l«), odakle okreću desno: Oštra Glava (k. 1417) — Jasikova Glava. Dakle, ove čete treba da vode onu grupu koja nadire ovim pravcem. Od Jasikove Glave treba da se likvidira selo Stambelići, a onda bi trebalo izbiti na Stambeličko Brdo (k. 1218), odakle likvidirati selo Soderi.'Tako bi se opkolio* Borovae i selo Luka.

Upamtiti ovo: -oni djelovi koji izbiju u Šipovicu najprirodnije je da prodiru ka Stambeličkom Brdu. U ovom slučaju djelovi koji izbiju na Jasikovu Glavu trebali bi da produže ka Kiti, s tim da se likvidiraju sela koja se nalaze na padi-

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2468.

[2] Rade Hamović je kao komandant Kalinovičkog NOP odreda bio određen za komandanta Severne grupe pri napadu na Borač — najjače ustaško uporište u Hercegovini.

[3] Odnosi se na Treći bataljon Druge proleterske NOU brigade.

[4] Treba da piše: k. 1519.

nama ove kose (Meličići, Manjaci, Stojičići). Tako bi se uhvatila veza sa djelovima koji napadaju Pridvoricu i ugrozio se Mjedenik.

Imati u vidu da će neprijatelj biti opkoljen i počeće da se vrti u kazanu Neretve. Zbog toga nijesu isključeni njegovi pokreti: naprijed, nazad, lijevo, desno. Ovo imati u vidu i dobro regulisati vezu—znake raspoznavanja.

Vaše dejstvo treba da bude naročito energično onda kada se neprijatelj angažuje za frontalne borbe sa ostalim djelo^ vima. No, ipak ranom zorom trebate biti povrh samih neprijateljskih sela. Dobro bi bilo za vrijeme noći uzeti važne polazne tačke, sa kojih biste vatrom automatskih oruđa tukli neprijatelja.

Naredićemo: ostalim sektorima da još prije zore izbiju na položaje iznad sela. Njihovi su polazni položaji, naročito što se tiče Istočnog sektora, dosta udaljeni, pa mogu malo i zakasniti.

Upamtite: Brzina pada Borča zavisi od energičnosti vaših trupa. One dolaze teškim ali i najvažnijim pravcem, kojim se neprijatelj iznenađuje.

Pazite na razmještaj trupa na prenoćište.

Jednom otjeranog neprijatelja treba goniti do iznemoglosti. To upamtite. Ne dozvolite da neprijatelj sačeka noć, pa da onda umakne. Pojedine otporne tačke treba blokirati.

Dan napada kriti u najvećoj tajnosti. Četnici sarađuju sa ustašama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.Š. načelnik štaba

BR. 147

DIREKTIVNO PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OII 15 APRILA 1942 GOD. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU HERCEGOVINU I POLITIČKO-PARTISKIM RIJ KOVODIOCIMA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA NA IS TOM PODRUČJU[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
15.IV.1942 g.

OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU HERCEGOVINU; RUKOVODSTVIMA BATALJONSKIH ORGANIZACIJA KPJ U N.-O. PARTIZANSKIM ODREDIMA ISTOČNE HERCEGOVINE; POLITIČKIM KOMESARIMA U OPERATIVNOM ŠTABU I ŠTABOVIMA ODREDA I BATALJONA

Narodno-oslobodilačka borba u istočnoj Hercegovini nalazi se danas u punom poletu. Junački odredi hercegovačkih partizana visoko su digli zastavu borbe protiv fašističkog okupatora i njegovih kako ustaških tako i četničkih slugu, i u toj borbi požnjeli već znatne uspjehe koji zaslužuju priznanje. Ovi uspjesi treba da još više podignu jedinstvo i borbenu spremnost naše N.O.Pi. i D. vojske u Hercegovini i da je potstaknu na dalje slavne podvige u svetoj oslobodilačkoj borbi naših naroda, na podvige koji će u istolriju Hercegovaca biti zapisani još sjajnijim slovima od onih iz prošlog hercegovačkog ustanka.[2]

Vojnički i politički uspjesi koje ste postigli u zadnje vrijeme, ne smiju međutim da uspavaju ma i za jedan trenutak rukovodioce narodne borbe, hercegovačke komuniste. Neprijatelj je još uvijek opasan, lukav i podmukao: p*od njegovim se skutom ujedinjuje sva izdajnička reakcija, u svojoj bijesnoj mržnji protiv borbe naroda i naše Partije. Politički položaj postao je složeniji. Sve to zahtijeva od nas komunista još povećanu budnost, oprez i čvrstinu, kao i upornu dosljednost u sprovođenju pravilne političke linije KPJ u narodnim masama.

Ovo napominjemo zbog toga, što je u ovakvim trenucima unutar naših redova dosta česta sklonost za sektaškim iskrivljavanjem naše linije i »uprošćavanjem« našega stava.

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 17438.
[3] Odnosi se na ustanak u Hercegovini 1875—1878 godine.

Izvjesni znaci takvih zastranjenja primjećuju se u posljednje vrijeme i kod vas. Iako su oni još u početku, treba ih smjesta uočiti i energično likvidirati, jer bi njihov dalji razvoj mogao nanijeti goleme štete vašem radu i čitavoj oslobodilačkoj borbi naroda u istočnoj Hercegovini.

Opasnosti sektaških skretanja koje se kod vas primjećuju sastoje se u sklonosti pojedinih organizacija i drugova da — često i nesvjesno — preskaču u etapu borbe za vlast proletarijata. Primjeri: tretiranja naših partizana kao »crvenoarmejaca« u jednom vašem skorašnjem opisu borbi, upotreba pozdrava »Crvena je armija s nama — pobjeda je naša«, jako naglašena tendencija za paljevinom čitavih neprijateljskih sela, skorašnje pismo jedne grupe hercegovačkih drugova nekim drugovima u Bosni u kome se kaže: »Ide odlično — sovjetiziramo cijelu Hercegovinu« itd.

Ovakvi i slični znaci ukazuju na opasnost sektaških zastranjenja, ukazuju na izvjesna nepravilna tumačenja naše današnje politike. Okupator, pritiješnjen poletom oslobodilačkog Narodnog ustanka, teži da oštricu naredne borbe odvrne od Sebe, da ju pretvori u građanski, klasni rat. U ustašama i četničkim bandama on je našao one najamnike koji su spremni za izvršenje te prljave rabote, baš zato što su pretstavnici onih reakcionarnih klika koje su se od uvijek iznad svega plašile sopstvenog naroda i njegove borbe, radi svojih prljavih interesa i profita. Nasuprot tome, naša Partija vodi nedvosmisleno i jasno politiku narodno-oslobođilačke borbe, politiku okupljanja svih rodoljuba u toj borbi, politiku bratstva naroda protiv 'Okupatora. Provokacije neprijatelja naroda nisu nas i ne mogu skrenuti sa toga puta. Zaoštravati borbu danas u smjeru klasnog sukoba značilo bi samo ići na ruku okupatoru i domaćim izrodima, koji baš žele taj sukob, i koji pokušavaju svim mogućim lažima, klevetama i nasiljem da jedan dio seljaštva uplaše i odvoje od nas. Ne radi se danas ni o kakvoj »sovjetizaciji« itd. Naša N.-O.P. i П. vojska je vojska čitavog naroda koji se bori protiv okupatora. Dakle: naš glavni i osnovni cilj jeste borba protiv okupatora, ostvarenje jedinstva svih rodoljuba u toj borbi. U interesu uspješnog vođenja te botrbe, mi vodimo i nemilosrdnu borbu protiv slugu okupatora, izazivača građanskih i nacionalnih sukoba, protiv ustaša i četnika, koje treba izolirati od masa, politički i vojnički dotući. To je osnovno u današnjoj liniji rada naše Partije i to treba dobro shvatiti. Svako sektaško iskrivljavanje te linije značilo bi nasjedanje provokacijama okupatora i sužavanje baze narodne borbe, isto onako kao što bi i svaka oportunistička pomirljivost prema petoj koloni bila kobna za nas.

Pravilnim shvatanjem političke linije naše Partije jasno izložene u posljednjem broju »Proletera« — treba naoružati sve partisko članstvo. Naši vojni i politički rukovodioci moraju je budno i dosljedno čuvati i braniti u radu.

Pitanje paljevina ustaških i četničkih sela treba također postaviti krajnje oprezno, jer je to uvijek mjera š dvije oštrige. Mi smo, principijelno, protivu takvih paljevina, a one se mogu vršiti samo u izuzetnim slučajevima i to onda [•. ,][3]

BR. 148

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 16 APRILA 1942 GOD. OPUNOMOĆENIKU VRHOvNOG ŠTABA U CRNOJ GORI ZA REORGANIZACIJU I UČVRŠĆENJE PARTIJE I PARTIZANSKIH JEDINICA, UČVRŠĆENJE POZADINE I SOLIDNU PRIPREMU VOJNIH AKCIJA PROTIV OKUPATORSKIH I ČETNIČKIH SNAGA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA N.O.P. i D.V.J.
DRUGU ĐIDI

Primio sam tvoje pismo od 11-IV, sa kojim se u osnovi slažem što se tiče mera koje si tamo preduzeo.[2] Izgleda da. si ti -opet odviše kruto shvatio direktive od 6 aprila, iako sam ti ja ispod tih direktiva rukom napisao da treba, bez obzira na podrobnost direktiva, postupiti onako kako to konkretna situacija nalaže.[3] Baš zato što shvatamo svu ozbiljnost situacije u Crnoj Gori, mi nastojimo da vam što više pomognemo

[3] Redakcija nije uspela da pronađe dokumenat u celini.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 573.

[2] Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 87.

[3] Redakcija nije uspela da pronađe original ovog naređenja Vrhovnog komandanta, već samo njegov prvi prepis iz 1942 god. koji je identičan sa već objavljenim dokumentom u tomu III, knj. 3 (dok. br. 6), s napomenom da na početku »post skriptuma« treba ispraviti štamparsku grešku, te početak rečenice da glasi: Ovo ne shvatiti kao direktivu ..., a ne kao što[1] je otštampano: Ovo shvatiti kao direktivu. • •

sa našim savetima. Slažem se s tim da vi tamo na terenu najbolje vidite kakva je situacija, ali moraš priznati da smo i mi prilično mnogo već upoznali situaciju kod vas i da smo još pre tvoga odlaska tamo davali drugovima direktive koje su bile celishodne za tadašnju situaciju, ali se oni njih, nažalost, nisu pridržavali. Baš zbog toga smo i poslali tamo tebe i ostale drugove sa najširim punomoćima da u skladu sa našim usmenim direktivama ovde preduzmete tamo mere za popravak stanja u Crnoj Gord. Generalne direktive za vas jesu sledeće: 1) Izvršiti reorganizaciju i čišćenje u Partiji, 2) Izvršiti reorganizaciju rukovodstava u Partiji, 3) Izvršiti reorganizaciju u vojnim rukovodećim telima i očistiti partizanske jedinice od sumnjivih elemenata, 4) Stvoriti sigurne udarne bataljone kao čvrste vojne formacije koje će biti sposobne da izvrše svaki zadatak koji se stavi pred njih, 5) Preduzeti mere da se spreči daljnje četničko nadiranje, da se učvrsti pozadina, da se dobro pripremi vojna akcija za uništenje četničkih i okupatorskih bandi. To su osnovne direktive za vas. To su važne, ali teške zadaće koje vi tam» morate resiti. Prema tome, iz tvoga pisma se vidi da si i ti sa drugovima nameravao započeti prenagljene akcije u pogledu Kolašina. U priloženom pismu ti ćeš videti naše primedbe u tom pogledu.[4] Ne može biti ni reči o preduzimanju većih akcija u pravcu Kolašina tako dugo, dok vi ne budete izvršili one prve zadatke o kojima je napred reč. Ne sme se početi od natrag već od napred, onim redosledom koga srno vam mi dali.

Ti govoriš u tvome pismu da se ne smeju čete držati u pozadini da ih ne bi pozadina razjela. Mi se s time slažemo da vaše jedinice ne sede u pozadini na jednom mestu, ali vi imate tako mnogo posla na učvršćivanju pozadine vaše oslobođene teritorije da sve te jedinice mogu biti pri tome zaposlene. Drugo, vi i sami kažete da se četnici javljaju u svim nahijama i prema tome te vaše jedinice, koje nisu potrebne momentalno na položajima, treba da se upute u sva ona mesta gde se pojavljuju četničke bande da bi ih odmah u klici ugušile. Vaši udarni bataljoni koji još nisu imali veće borbe treba da se zakaljuju u takvim manjim akcijama.

Kao što je već u prilogu naglašeno, mi Smo uputili dva najbolja bataljona Proleterske brigade[5] na Zabljak da osigu-

[4] Ovo pismo Redakcija nije uspela pronaći.

[5] Prvi bataljon je bio direktno upućen, dok je Peti imao zadatak da prvo pomogne Glavnom štabu za Sandžak u čišćenju teritorije od četnika i suzbijanju okupatorskog ispada iz Pljevalja, pa zatim da se stavi na raspoloženje Glavnom štabu NOP odreda za Crnu Goru i Boku. Međutim neprestane borbe sa jakim okupatorskim i četničkim snagama, koje su otpočele novu ofanzivu, angažovale su ga na području Sandžaka.

raju Đurđevića Taru i spreče eventualni pokušaj Italijana da iz Pljevalja prodru prema Zabljaku, kao i da budu na raspoloženju u slučaju pokušaja prodora četnika u Savnički srez Popularizirajte dolazak delova Proleterske brigade u Crnu Goru, jer će to imati jakog moralnog dejstva kod crnogorskih jedinica. Pobrinuli smo se da emisiona stanica »Slobodna Jugoslavija« govori i o Crnoj Gori, tako da je danas na ovoj stanici govoreno veoma dobro o potrebi jedinstva crnogorskog naroda, piopularizirana je borba crnogorskih partizana protiv okupatora i domaćih izdajnika i javno je žigosan pukovnik Stanišić kao izdajnik i okupatorski sluga. Toj stvari vi morate dati u Crnoj Gori najširu publikaciju. Nastojaćemo da »Slobodna Jugoslavija« daje više puta emisije za Crnu Goru i da populariše crnogorske partizane i njihovu borbu.

Engleski gosti pripremili su nam veliko iznenađenje.[15] Ove noći nestali su bez traga sva trojica, zajedno sa starom lopužom generalom Novakovićem i još par civilnih lica. Ja sve mislim da su oni krenuli ili prema Sandžaku ili prema Crnoj Gori iako je. ona stara generalska lopuža ostavila u svom stanu pismo u kome nam preti sa nekih 5000 bosanskih Srba. Preduzmite sve i sa vaše strane da ih ise zadrži ako se pojave na vašoj teritoriji.

Drug Milutin je pre dva dana krenuo k vama i on treba zajedno s tobom [da] radi sporazumno po svim pitanjima. Naređenja treba da potpisujete obojica. Milutin neka radi više po partiskoj liniji a ti po vojnoj, što ne isključuje da se i po jednom i po drugom pitanju međusobno savetujete.

Na koncu vam napominjem da ne zaboravite na okupatora iako ste mnogo zaposleni sa njegovim slugama, raiznim četničkim bandama.

S drugarskim pozdravom,

SMRT. FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT N. O. P. i D. V. J.

16-IV-1942 g.

[8] Odnosi se na englesku misiju. Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 133, primedbu 6.

BR. 149

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 16 APRILA 1942 GOD. ŠTABU JAHORINSKOG NOP ODREDA O BEKSTVU ENGLESKE MISIJE I LJUBA NOVAKOVICA IZ FOČE[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
16-IV-42 godine

ŠTABU JAHORINSKOG ODREDA

Noću između 15/16 pobjegla je iz Foče engleska misija[2] koja se sastoji od:

— jednog engleskog majora,
— jednog engleskog podoficira,
— jednog jugosl. poručnika.

Sa misijom je pobjegao i đeneral Novaković,[3] poručnik Šaranović,[4] gazda od stana Blagojević.[5]

Misija je sa sobom odnijela i jednu radio-stanicu.

Vjarovatno je da je ova misija preko đenerala Novakovića održavala veze sa izvjesnim licima iz Jahorinskog odreda. Tako prije izvjesnog broja dana u Foču je dolazio Mile Radović[6] i Vlado Blagojević,[7] jedan od komandira čete iz Jahorinskog odreda.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

[2] Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 138, primedbu 6.

[3] Ljubo Novaković

[4] Redakcija nije mogla tačno ustanoviti kako mu je bilo ime.

[5] Radovan Blagojević

[0] Mile Radović je kao komandir čete Jahorinskog NOP odreda dezertirao početkom maja četnicima. Kasnije je bio komandant Ustikolinskog bataljona Fočanske četničke brigade i u saradnji sa okupatorima borio se do kraja rata protiv oslobodilačkog pokreta. Po oslobođenju je, 12 jula 1945 god., kao odmetnik ubijen, od organa narodne vlasti.

[7] Vlado Blagojević je bio komandir Ustikolinske čete. On je bio potpao pod uticaj četničke propagande i organizovao dezerterstvo među dobrovoljcima. Kao takav bio je streljan početkom maja 1942 god. od strane Jahorinskog NOP odreda.

Odmah nam »provedite u Foču sljedeća lica: Vlada Blagojevića, Mila Radovića, Šuku[8] i Tripkoviča.[9] Ovo izvedite sigurno i obazrivo. Najbolje noću ili kako nađete za najbolje i najsigurnije.

Razvijte u čitavom tom kraju izviđačku i obavještajnu službu. Da se obuhvati cijela prostorija: Jahorina—s. Jabuka — s. Ilovača. Vidjeti gdje je ranije stanovao đeneral Novaković.

Hitno nas izvještavajte o svemu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.Š. načelnik štaba

(M. P.)

BR. 150

PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 17 APRILA 1942 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU O NAČINU FORMIRANJA I RUKOVOĐENJA PARTIZANSKIM JEDINICAMA I O MESTU I ZADACIMA ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA ODREDA[1]

CK KP JUGOSLAVIJE

BK-u ZA BOSNU I HERCEGOVINU

Primili smo vaše pismo od 14 aprila 1942 g. u kome nas izveštavate o stanju na vašoj teritoriji. Iznenađuje nas da i vi postavljate pitanje nekog potcenjivanja sa naše strane Glavnog štaba B.H. kao i Operativnog štaba za Istočnu Bosnu. Ovako postavljanje pitanja sa vaše strane je skroz pogrešno i netačno. Nema ni reči o tome da bi Vrhovni štab potcenji-

[8] Milovan Šuko. Kao komandir Vrhpračke čete učestvovao je tada u organizaciji dezerterstva iz Jahorinskog NOP odreda. Odbegao je četnicima, a početkom 1945 god. predao se partizanima.

[9] Odnosi se na Slobodana Trifkovića. On je kao komandir Jabučke čete već bio pobegao četnicima. Postao je komandant Jabučkog četničkog bataljona i na toj dužnosti početkom marta 1945 god. poginuo u borbi protiv partizana.

[1] Kopija,' otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2110.

vao Glavni ili Operativni štab koji je on sam stvorio sa ciljem da se što uspešnije rukovodi borbom naših partizanskih jedinica u Bosni. Naprotiv, tačno je da drugovi iz oba ova štaba posmatraju stvari suviše birokratski i ni malo ne vode računa 0 celishodnosti i ekspeditivnosti izvesnih direktiva. I Glavni 1 Istočni štab[2] odjurio je i suviše daleko da bi mi mogli najpre njemu davati direktive pa da on dalje prenosi direktive na jedinice ovoga terena. I ne samo to. Izvesno vreme Vrhovni štab nije ni znao gde se ti štabovi nalaze. Trebali bi drugovi i iz jednog i drugog štaba da [na]izmenično, obilaze pojedine sektore, a, naročito tako važne sektore kao što je jahorinski, pračanski i romanijski. Na tome terenu bi se uvek morao barem jedan od njih da nalazi a ne da se služe samo kuririma i pismenim, dosta sporim saobraćajem sa vojnim jedinicama. Pošto smo mi u direktnoj telefonskoj vezi, razume se da Vrhovni štab daje direktno usmenim putem razne direktive i prima izveštaje. Mi smo naredili drugovima iz pojedinih bataljona i odreda da šalju izveštaje i Glavnom i Operativnom štabu. Sasma je pravilno da oba štaba budu o svemu obaveštena i u toku stvari, naročito ako bi mi izvršili neki pokret sa ovoga terena. Neka neko iz Operativnog štaba odmah najbližim putem krene k nama da podnese usmeni izveštaj, da dobije potrebne instrukcije i da obiđe na povratku pojedine sektore fronta. Nama se čini da se drugovi kako iz Glavnog, tako i iz Operativnog štaba odviše angažuju samo u lokalnim stvarima, na onom terenu gde se nalaze, a nemaju dovoljno široke perspektive.

Mi potpuno razumemo teškoće koje imate sa ratznim četničkim elementima u pojedinim bataljonima i koji su ponovo digli glave kada su jedinice proleterskih brigada otišle sa onog terena. Nije ni kod Rogatice situacija bolja. I tu je uticaj srpskih četničkih bandi vrlo jak. Za vreme kada su naše jedinice Prqleterske brigade napadale Rogaticu, od Višegrada je došla banda od 300 do 350 četnika koja je napala naše s leđa. Mi smo morali poslati 4 bataljona, koji su te bande u jednom brzom naletu potpuno razbili i proterali preko Drine. Tu ne pomaže ništa drugo, već jedna temeljita čistka bosanskih bataljona od četničkog elementa. Mi smo to mogli učiniti, ali je situacija veoma nezgodna zato što ustaše nadiru sa jačim snagama u raznim pravcima. I onako razni petokolonaški četnički elementi uporno šire glasine da su brigade uzele Vlasenicu da bi je predale ustašama. Ovde bi bilo najbolje rešenje da ovakvo čišćenje izvrše bosanske udarne jedinice kojih, nažalost, vi još za sada nemate, ali koje morate po svaku cenu što pre stvoriti.

[2] Odnosi se na Operativni štab NOP i DO za Istočnu Bosnu.

Zamenik političkog komesara odreda treba da rukovodi i kontroliše politički rad u čitavom odredu, i on treba da bude u vezi sa OK, a ako je u blizini vašoj, onda direktno sa vama. Ali se on ne može' vezati za OK koji je teritorijalno partijsko telo, a odred je pokretna formacija. On može biti ц krajnjem slučaju član Plenuma OK.

Saznali smo da je u Sarajevu opet došlo do neke provale i molimo vas da nas o tome podrobnije izvestite.[3]

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

17-IV- 1942 g.

P.S. Partijske materijale »Proleter« itd. treba u što više primeraka umnožiti i sa partijskim jedinicama proraditi. U »Proleteru« je data osnovna linija naše Partije po pitanju Narodno-oslobodilačke borbe.

" Provalu je učinio Savo Bogdanović, tada član Gradskog komiteta KPJ Sarajevo. Ustaška policija je znala da su posle hapšenja Bogdanovića komunisti na oprezi, pa je raširila lažnu vest da je Bogdanović, ne odavši ništa, pod batinama izdahnuo. I desetak dana posle njegovog hapšenja, kada se ilegalni rad Partije normalizovao, otpočela su hapšenja širokih razmera 9 aprila 1942 god. Savo Bogdanović je ne samo odao sve njemu poznate aktiviste i sve što je znao o radu Partije, nego je i sam pomagao ustaškoj policiji da se aktivisti hvataju u klopke. Za 2—3 dana u ovoj provali je palo nekoliko stotina aktivista. Među uhapšenim su bili Fuad Midžić, inženjer (odveden u Jasenovački konc. logor, a po izlasku iz njega kao ilegalac radio u Sarajevu; poginuo u borbi za oslobođenje Sarajeva), Kiro Šimić, inženjer (odveden u Jasenovački logor i tamo ubijen od ustaša), Mićo Radaslić (iz logora uspeo da pobegne; pred kraj rata poginuo kao avijatičarski oficir JA), Adil Grebo (odveden u konc. logor u Nemačku, a zatim prebačen u konc. logor u Norvešku, gde je i ubijen), Simo Jahura, inženjer (interniran za Nemačku, ali otuda uspeo da pobegne i vratio se u Beograd, iz kojeg je 1943 god. otišao u partizane i poginuo), Jaroslav Cerni, inženjer (odveden u Jasenovački logor, gde je ostao 3 godine; umro 29 dec. 1950 god.), Olga Marasović, Vukica Princip, Vukica Šajin, inž. Stipetić i drugi. Muškarci su odvedeni u Jasenovac, a žene u Staru Gradišku. Iz ovih ustaških logora su posle mesec dana pripadnici srpske nacionalnosti deportovani u Nemačku.

BR. 149

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 17 APRILA 1942 GOD. OPUNOMOĆENIKU VRHOVNOG ŠTABA U CRNOJ GORI O NAČINU BORBE PROTIV ČETNIKA I ITALIJANA

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 24, str. 68—71.

BR. 152

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 17 APRILA 1942 GOD. MOSI PIJADE O BEKSTVU IZ FOČE ENGLESKE VOJNE MISIJE I UPUĆIVANJU DVA BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA CRNU GORU RADI USPEŠNIJE BORBE PROTIV OKUPATORA I ČETNIKA[1]

Drugu Šikiju. • ,

Dragi Šiki,

Pirimio sam tvoje pismo od 14 aprila,[2] kao i ostali materijal. Prekjuče smo uputili k vama na Zabljak I (Lovćenski) bataljon Prolet. brigade koji je sigurno već stigao do vas. Juče smo poslali i Užičko-šumadijski bataljon, koji će ostati par dana u Celebiću i onda krenuti dalje za Zabljak.[3] Nadamo se da će dolazak tih jedinica Proleterske brigade imarti snažnog moralnog dejstva kako kod crnogorskih partizana tako i kod : •(naroda. Oni imaju prvenstveno zadatak da spreče prodor Italijanima prema Zabljaku. Osim toga biće i kao rezerva ako bi slučajno četnici pokušali prodreti od Kolašina prema Sav-

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 582.

[2] Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 88.

[3] Zbog situacije koja je nastala u Sandžaku sa otpočinjanjem neprijateljske ofanzive, Peti bataljon Prve proleterske NOU brigade nije mogao biti upućen za Zabljak, već se zadržao u Sandžaku, gde je sa jedinicama Glavnog štaba NOP odreda za Sandžak učestvovao u čišćenju teritorije od četnika D. Mihailovića i vodio borbe protiv Italijana.

niku. Nastojte da učinite sve kako bi snabdevanje hranom tih jedinica bilo što bolje.

Bez obzira na sve alarmantne vesti koje nam stižu iz Crne Gore, nama ipak izgleda da se situacija u Crnoj Gori sve više popravlja u našu korist i da ćete uspeti da učinite kraj četničkim bandama koje su u poslednje vreme uzimale sve više maha kod vas. Ja sam sa svoje strane preduzeo mere da emisiona stanica »Slobodna Jugoslavija« što više populariše partizansku borbu u Crnoj Gori protiv okupatora a žigoše okupatorske sluge Stanišića i druge. Jučerašnja i današnja emisija bila je uglavnom posvećena borbi crnogorskog naroda. Treba nam samo na vreme javiti sve važnije uspehe u borbi crnogorskih partizana!, kako bi se oni mogli objaviti putem ove stanice, jer nju sluša čitav svet. Nadam,se da ćeš biti time zadovoljan i da, se nećeš toliko ljutiti na Djedu.[4]

Veseli nas da kod vas tako brzo napreduje stvaranje udarnih i omladinskih bataljona. To nam daje garantije da ćemo, bez obzira na sve teškoće koje su još pred nama, moći iste savladati. U jučerašnjem pismu koje je upućeno Milovanu[5] upozorili smo ih da ne prave prenagljenih akcija, dok nisu sve organizacione mere u pogledu učvršćivanja pozadine i vojnih jedinica izvršene. Dido i Milutin imaju najšire naše punomoće i oni snose svu odgovornost, kako za Glavni štalb tako i za Partiju, a mi ćemo nastojati da ih odavde u tome pomognemo ukoliko to bude bilo najviše moguće. Isto tako nastojte i vi sa vaše strane da ne bude između vas nikakvog nesporazuma i da sva pitanja saglasno rešavate. Ja ne znam šta Đido ima protiv Cicmila, jer nam o tome nije još ništa saopšteno, ali kada je on već rešio da ga skida onda verovatno ima razloga jer mora biti svestan toga da snosi i odgovornost za to. Nisi nam ništa javio šta sada Cicmil radi i gde se nalazi.

Drugovi iz Lovćenskog pa i iz Šumadijskog bataljona moći će vam takođe na kulturnom polju mnogo koristiti, jer u tome oni imaju velike prakse. Dobro bi bilo da se omladinski bataljon dodeli njima, odnosno da bude negde uz njih, jer bi tu najlakše dobili kako vojničku, tako i političku zakalku.[e]

J.uče naveče su nam engleski gosti priredili veliko iznenađenje. Tokom noći su nestali u neizvesnom pravcu ostavivši sve svoje stvari pa i radro-stanicu. Zajedno sa njima je nestao i ona stara lopuža general Novaković i još neka civilna lica. Mi smo preduzeli sve mere da se pronađu i kako izgleda krenuli su prema Srbiji.

[1] Komintemu
[5] Vidi dok. br. 148.
[c] Učvršćenje, čelieenje.

Onaj sat za koga ti pitaš ja sam. primio i još ne znam da li će ga moći opraviti. Kad oprave ja ću ti ga poslati.

Danas je počeo naš napad na Borac, ali rezultate još nismo dobili.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

17-IV- 1942 g. • **Tito**

BR. 153

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 18 APRILA 1942 GOD. ŠTABU KRALJEVACKOG BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA RUKOVOĐENJE SVIM JEDINICAMA NA SVOME SEKTORU I OBAVEŠTENJE O NEMACKIM SNAGAMA PRIKUPLJENIM OKO PALA I NAČINU DEJSTVA PROTIV NJIH[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

ŠTABU KRALJEVAČKOG BATALJONA

1) Proleterski baitalj'on đz Druge brigade ostaće na tome • sektoru samo privremeno.[2] On treba da posluži za uspostavljanje reda na tome sektoru. Koliko će vremena biti potreban njegov boravak na tome sektoru neka dobro procijeni Štab kraljevački[3] i o tome nas izvijesti. Imati u vidu da je taj sektor za nas važan. Na njemu se mora stanje ozdraviti.

Upotreba toga bataljona može biti i na toj gredi do s, G. Bara ili da se prebaci na onu stranu, do sela Ponora. Dakle, sektor njegovog rada nije daleko od Orahovice.

2) Crnogorsku četu[4] zajedno sa Šćepanovićem smijeniti sa toga sektora i što prije je uputiti u Goražde. Mi smo mi-

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2470.

[3] Odnosi se na Treći bataljon.

[3] Štab Kraljevačkog bataljona Prve proleterske NOU brigade

[4] Odnosi se na Treću četu Drugog bataljona Prve proleterske NOU brigade.

šljenja da od njenog ljudstva niko ne treba da ostane na tom terenu. No, ostavljamo da vi to ocijenite, pa eventualno možete zadržati 2—3 čovjeka.

Ispitati ko je krivac za bjekstvo onih iz Jahorinskog odreda.[5] Oni su pobjegli, kako saznajemo, tek pošto je stiglo naređenje za njihovo hapšenje.

3) Vaš štab prima komandu nad čitavim sektorom. Morate najefikasnije likvidirati sve buškače na tome sektoru. Komandovanje morate postaviti na zdrave osnove. Razvijte obavještajnu službu kako biste otkrili kanale banditske veze. Te će se veze održavati preko familija i prijatelja odbjeglih. Vi ste bili duže na tome sektoru, pa to morate znati. Potrebno je neprestano krstariti terenom, ali sa borbenim djelovima.

4) Štab sektora neka bude na Previli. Tu treba da su uvijek dvije vaše čete. Jedna četa, podlije odlaska Crnogorske čete i onog bataljona iz Druge brigade, treba da bude na položaju. Do tog vremena cio Kraljevački bataljon može biti na Previli. No, vi to najbolje ocijenite.

Jahorinsiki odred treba i dalje da zadrži svoj štab. Mi smo mišljenja da za kdta odredite Bobica.[6] Tamo treba da ostane i drug Zdravko.[7] Štab Jahor. sektora neka ostane na Orahovici ili gdje je to najpogodnije s obzirom na ispitane prilike.

5) Pozadinu morate dobro očistiti od svih sumnjivih elemenata.

6) Podaci o neprijatelju: saznali smo da se oko Pala prikupljaju neki njemački djelovi. Izgleda da su to mdbHisani »kulturbundovci«.[8] Njihova borbena vrijednost je slaba'. Ima u njemačkom -odijelu i ustaša. Njihove eventualne napade najenergičnije treba suzbiti. Protiv njih treba ofanzivno dejstvovati. Potrebno bi bilo još sada upućivati manja odjeljenja za partizanske akcije na prugu i ka Palama.

U slučaju potrebe, druga odbranbena linija trebala bi biti u predjelu Previla. Zato treba izvidjeti položaje u toj visini. Vaš bataljon hi trebao, u tom slučaju, da posluži za prihvat i naslon -onih djelova koji bi se povukli s fronta.

Potrebno je održavati vezu sa Kalinovičkim djelovima preko one čete koja se već nalazi na Ravnoj Planini, kao i preko Jahorine. Vezu sa ostalim djelovima brigade — desno, javljaćemo, a i vi sami treba da je uspostavite.

[5] Radi se o licima koja su bila u vezi sa Ljubom Novakovićem. Vidi dok. br. 149.

[6] Miloš Bobić

[7] Zdravko Jovanović

* Tako su se nazivali pripadnici nemačke manjine u Jugoslaviji-

Dobro bi bilo produžiti telefonsku vezu do Previle, kao i od Bara do Orahovice.

Nas izvještavajte o stanju na frontu i svim mjerama.

Razvijte izviđačku službu ka Palama, pa nas izvijestite o stanju tamo.

7) 17 [o.mj.] do 15 časova naše napadne trupe već su bile zauzele polovinu Borca. Dakle, može se smatrati da će ova akcija potpuno uspjeti. Zatim će preduzeti čišćenje ostalih ustaških naselja ka Konjicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. S. načelnik štaba

P.S.[9]

Vuković[10] neka ide sa Crnogorskom četom (aktivni poručnik).

[e] Naredni tekst dopisian je rukom.

[10] Veljko Vuković, komandir Treće čete Drugog bataljona Prve proleterske NOU brigade. Kasnije, 25 maja 1942 god., ranjen kod Koleška (severno od puta Nevesinje — Gacko) u borbi sa četnicima. Od zadobijene rane umro u bolnici u Izgorima.

BR. 154

UPUTSTVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 18 APRILA 1942 GOD OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA ISTOČNU BOSNU O NAČINU VOĐENJA BORBI U SLUČAJU NOVIH NEPRIJATELJSKIH OFANZIVNIH DEJSTAVA I O OTPOČINJANJU ČIŠĆENJA MAJEVIČE TEK U POGODNIM USLOVIMA I POSLE TEMELJITIH PRIPREMA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
18-IV-42 god. = 15 časova ,

OPERATIVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH I DOBROVOLJAČKIH ODREDA ZA ISTOČNU BOSNU

Dobili smo vaš izvještaj od 16-IV-1942 god. = 23 časa.

I mi smo dobili izvještaje da se priprema nekakva ofanziva. Navodno je bio naznačen 15 april za početak te ofanzive, a sada joj je produžen rok do 20 aprila. Mi vjerujemo da se cijela ta ofanziva kreće u okviru onoga prodora ka Vlasenici i Drini, s tim što će vjerovalno nastojati da obezbijede prugu od Olova ka Han Pijesku i onu od Pala ka Višegradu. Na ovom posljednjem pravcu neprijatelj, poslije njegove propale ofanzive iz marta mjeseca, nije pokušavao sa napadima. Sada smo doznali da se na Palama prikupljaju neki njemački djelovi. Mi vjerujemo da su to «kulturbundovci«, koji su nedavno mobilisani. Takva je vojska sigurno i na vašem frontu. Njena borbena vrijednost vrlo je slaba.

Ne vjerujemo u neku njemačku ofanzivu sa četiri divizije. Ne bi on toliko jaku grupu upotrijebio za čišćenje bosanskih šuma. I sa tolikom snagom on ne bi mogao ništa postići. Sad je proljeće i mi imamo prednost. Već možemo sklanjati trupe po šumama i u brdima.

Čišćenje terena može biti povjereno i dalje ustaško-hrvatskoj vojsci. Tu vojsku sada pomažu četničke bande, koje Njemci i Italijani upućuju protiv nas. U svakom slučaju treba biti pripreman i unaprijed smisliti plan rada." Mi vam u tom pogledu pružamo sljedeće direktive:

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2103.

1) Sa vašim jedinicama ne smijete primati frontalne borbe. Jedinice ne treba držati prikupljene, nego ih treba podijeliti [na] manje grupe sposobne za brze pokrete,. Ovakve grupe treba da neprijatelja napadaju redovno iz pozadine, nastojeći da se dođe do oružja i municije. Noćni napadi pružaju veće koristi. S ovakvim brzim grupama treba vršiti prepade na putevima i brodskoj pruzi. Ove grupe ne treba vezivati za odbranu mjesta. Seljaci će kod vas redovno braniti sela. Oni se -od njih ne mogu ni odvojiti.

Pri masovnom neprijateljskom napadu ove grupe treba da se redovno uklanjaju u brda i šume. Takva uporišta vi najbolje znate. Po našem mišljenju dobra su uporišta: Ozren, sjeverne padine Romanije, Zvijezda Pl. i njeni ogranci ka rijeci Krivaji, predio oko Zenice. Po Tempovom izvještaju tamo se nalazi Zenički bataljon, koji može poslužiti kao siguran naslon. Sem toga, sa ovog terena mogu se praviti prepadi na brodsku prugu,, što vam može donijeti plijena u oružju, municiji i hrani. Preko Zeničkog bataljona trebate uhvatiti vezu sa djelovima na pravcu: Travnik—Jajce, i preko Jezerske planine ka Kotor Varoši. Ova veza nas interesuje, posvetite joj pažnju i o tome nas što prije izvijestite. Na navedenim pravcima potrebno je ispitati kakvo se stanje nalazi i koje se partizanske jedinice tamo nalaze.

2) Treba razviti dobru izviđačku i obavještajnu službu. Uvijek treba doći do saznanja kuda nastupaju glavne neprijateljske snage pa se redovno uklanjati ispred njih. Nekorisno je vođenje borbe sa znatno nadmoćnijim neprijateljem. U tim borbama trpite gubitke, trošite municiju, a da iz njih ne izvučeite nikakve koristi. Poslije takvih borbi i gubitaka ljudstvo se demorališe i redovno raspada. Ljudstvo treba uvoditi u one akcije u kojima ćete sigurno uspjeti. Tako ljudstvo dobija vjeru u komandovanje i moralno i vojnički uzdiže se. U želji za uspjesima, vi često ne ocijenite mogućnosti vaših jedinica. Ovo imajte na umu.

3) Sredstva za ishranu treba skloniti u brdima na najsigurnijim mjestima.

4) Ovakav postupak važi i za Birčanski odred. Ako se taj odred ne bi mogao zadržati na svom terenu, onda hi trebao da notiraži bliži naslon na vas. Majevički bataljon možete zadržati na vašem terenu, kao pokretnu udarnu jedinicu. Za sada ne može doći u obzir čišćenje Majevice.

5) Najvažnije je da održite čvrste jedinice, koje treba čuvati od uništenja. Poslije sklanjanja ispred jače neprijateljske navale treba se vraćati na svoj teren i produžiti rad. Ovo sklanjanje treba da bude sa strane neprijateljskih pravaca

nadiranja. Ovim pravcima nadiranja nikad neprijatelj цд može obuhvatiti svu vašu prostoriju.

6) Oblasti Zeničkog bataljona posvetite veću pažnju. P_0 Tempovom izvještaju tamo je pogodan teren za naš rad.

7) Vjerujemo da će pitanje Ozrena biti riješeno pravilno. Tempov udarni bataljon trebao bi da se zadrži na Ozrenu sve dotle dok se ne raščisti situacija kod vas. U toj ofanzivi on vam ne bi mnogo doprinio, a na Ozrenu može riješiti situaciju povoljno. Po našem mišljenju taj će bataljon trebati nešto duže da ostane na Ozren—Trebavi. Ovo saopštite i drugu Tempu.

Sa Ozrena treba da se uhvati veza preko r. Bosne sa našim djelovima na pravcu: Tešanj — Teslić, a sa Trebave sa onima u pravcu Prnjavora. Treba nas izvijestiti o stanju naših djelova na tim pravcima.

8) Ofanziva na Majevicu po našem mišljenju za sada ne može doći u obzir. Ona se može izvesti tek pošto se učvrsti' stanje na Ozrenu—Trebavi. U tome čišćenju trebale bi učestvovati snage sa Ozrena i Majevički bataljon. Otprilike to vrijeme bi bilo: [druga polovina jula.] Za sada na Majevici bi trebalo organizovati odjeljenja za komitske akcije. No, kako nam izgleda, u ovom ... [poslu nećete] moći uspjeti.

9) Glavni štab za B.H. i Operativni štab I. [stočne] Bosne netka ostanu na tom terenu. Ti štabovi treba da budu mobilni. Pored štabova treba da bude uvijek po jedna mobilna jedinica. Imati u vidu da četnici pribjegavaju terorističkim akcijama i napadaju naše štabove.

S nama održavati vezu redovno*.

10) 17-[og] smo preduzeli akciju na Borac. Imamo izvještaj od 15 časova istoga dana da je zauzeta veća polovina Borca. Nastavljaju sa napadima i sigurno će ovo ustaško gnijezdo biti likvidirano. Naši drugovi u Hercegovini dobro rade. Oni su za tako kratko vrijeme mnogo koraknuli naprijed.

11) Održavajte vezu sa hrvatskom vojskom i oficirima.[2] Nastojte da dobijete što više oružja i municije od njih. Te veze treba dobro čuvati u tajnosti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

[2] Odnosi se na domobransku vojsku.

P s.

Čišćenje Majevioe zavisi od više okolnosti:

— jačine vaših udarnih bataljona;

— jačine četničkih bandi na Majevici;

— Stanja u vremenu čišćenja. Ne bi bilo zgodno uplesti se u borbe sa četnicima, ustašama i Njemcima. Za neprijatelja je ovaj predio vrlo važan i on mu mora posvetiti veću pažnju. Znači, i veće borbe se tamo mogu očekivati.

— Politički trebate raditi i razotkriti izdajnički rad četničkih bandi. To ćete moći postići radom sa Ozrena—Trebave. Opet znači,' napraviti sigurno partizansko uporište na ovim osloncima, pa tek onda razmišljati o čišćenju ostalih terena.

Uopšte, ne treba prenagljivati u pojedinim akcijama. Treba sve posmatrati i sa političke i sa vojničke tačke gledišta. Potrebna je temeljita politička priprema za kojom treba da sleduje sigurno vojničko izvršenje. Jedno bez drugoga ne vredi.

Proleterska brigada smije se formirati samo po našem naređenju. Za sada se zadržite na formiranju samo *udarnih bataljona.*

BR. 155

UVODNI ČLANAK VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA ZA PRVI BROJ ČASOPISA »PARTIZANSKI SANITET« OD APRILA 1942 GODINE

Objavljen u »Zborniku dokumenata sanitetske službe u Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda«, knj. 1, dok. br. 16, str. 31—32.

BR. 149

PROGLAS VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 20 APRILA 1942 GOD. NARODU BOSNE I HERCEGOVINE POVODOM LIKVIDACIJE USTAŠKOG UPORIŠTA BORCA[1]

NARODU BOSNE I HERCEGOVINE

Naši junački .partizanski i dobrovoljački odredi upisali su još jednu značajnu [pobjedu u istoriju oslobodilačke borbe južno-slovenskih naroda. *Zloglasno ustaško gnijezdo Borač više ne postoji:* ono je palo pred pobjedonosnim naletom naših boraca u toku dvodnevne bitke 17 i 18 aprila.

Borač je bio glavno ustaško uporište koje je ugrožavalo vezu između oslobođenih krajeva Hercegovine, Bosne i Crne Gore i olakšavalo položaj opsjednutim okupatorskim garnizonima u Gacku i Kalinoviku. Već mjesecima, to je bilo i pribježište svih onih ustaških zločinaca koji su morali da bježe iz okolnih krajeva pred pobjedonosnim razvojem Narodnog ustanka. Iz Borča, tog uporišta ukliještenog među planinama i dobro utvrđenog, ustaše su, pomoću italijanske municije i oružja, vršili sve drskije ispade, pljačkali i palili hercegovačka, bosanska i pogranična crnogorska sela, klali nevino stanovništvo. Javno su se hvalili da im »niko danas ništa ne može«, da njih ni ranije nisu savladali ni Crnogorci ni Austrijanci, i drsko su odbijali pozive partizana da se predaju a da će im životi biti očuvani.[2] Interes i životi naroda -okolnih krajeva, kao i opšti interesi oslobodilačke borbe, zahtijevali su da se ovo ustaška gnijezdo likvidira. Vrhovni štab Narodnooslobodilačke [partizanske] i dobrovoljačke vojske Jugoslavije dao je svojim snagama naredbu za uništenje Borča, pošto nisu uspjeli svi napori da se privole na predaju.[3]

Dijelovi hercegovačkih i kalinovičkih partizanskih snaga, Fočanski dobrovoljački odred, crnogorski župopivski oartizani, zajedno sa teškim oruđima i jednim udarnim bataljonom II Proleterske brigade, sproveli su ovu odluku iu djelo. U silovitom obuhvatnom napadu naših junaka, u strahovitom vatrenom obruču i ognju našeg oružja, slomljena su sva nepri-

[1] Primerak proglasa koji se ovđe objavljuje otkucan je na pisaćoj! mašini, latinicom, i nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 955. Proglas je umnožavan i na ciklostilu; jedan, takav primerak nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1267.

[3] Vidi dok. br. 24.

[3] Vidi dok. br. 120.

jateljska uporišta. Na bojištu je ostao ogroman broj poginulih ustaša, među njima i sve njihove vođe, i veliki plijen, a ustaško uporište Borač potpuno je uništeno.

Pobjeda kod Borča pretstavlja važan korak naprijed u daljem razvitku oslobodilačke borbe naroda Hercegovine, Bosne i Crne Gore. *Ona je došla kao posljedica junaštva naših odreda i njihove svijesti, kao rezultat borbenog bratstva bosanskih, hercegovačkih, crnogorskih partizana i dobrovoljaca i boraca Proleterske brigade. Jedinstvo naroda u borbi za slobodu slomilo je sve prepreke,* i dalo našim borcima onaj pobjedonosni polet i oduševljenje: to je najveća pouka koju pobjeda kod Borča može dati narodima Bosne i Hercegovine, među koje su tuđinski okupatori i njihove sluge toliko puta pokušavali da bace sjeme razdora.

BRACO SRBI!

I ovoga puta, naši junački partizani i dobrovoljci su pokazali da su oni vaši najbolji zaštitnici od ustaškog zuluma, nasilja i pljačke! Samozvane četničke vojvode koje su pokušavale da vas varaju i zavode također su napadali Borač: ali nikad nisu uspijevali u tom napadu, baš zato što njima nije bilo stalo do slobode naroda već do ličnog obogaćenja i pljačke, baš zato što na njihovim zastavama nije bila ispisana lozinka bratstva naroda u zajedničkoj borbi, već lozinka međusobne mržnje koja samo može da posluži okupatoru.

Ti isti četnici koji su se kitili perjem »nacionalista.« danas su se srozali do uloge otvorenih slugu -okupatora. 16 aprila, kada su partizanske hercegovačke snage vršile pripreme za napad na boračke ustaše, četničke bande su ih napale s leđa iz Gacka, po nalogu okupatora. Ovi izdajnici dobili su zasluženi odgovor: ali time su jotš jednom i najjasnije pokazali ko su i šta su. Četničke bande, to su — srpske ustaše, oni danas sarađuju zajedno sa ustašama pod skutom okupatora protiv oslobodilačke borbe i srpskog i hrvatskog i crnogorskog naroda! I zato je borba protiv njih važan dio borbe protiv 'okupatora i ugnjetača naše zemlje, zato ih već danas u Hercegovini prezire svaki pošten Srbin kao posljednje izrode.

Ujedini se u borbi za tvoje oslobođenje, srpski narode Bosne i Hercegovine! Stupaj u redove naše partizanske i dobrovoljačke vojske, pomaži je svuda! Ne zaboravi nikad da je tvoj glavni neprijatelj njemački i italijanski okupator, da je on taj kome služe i ustaški i četnički najamnici i izdajice. Kuj čvrsto borbeno bratstvo sa tvojom crnogorskom, hrvatskom i muslimanskom braćom u zajedničkoj borbi, jer je to jedino jamstvo pobjede!

BRACO MUSLIMANI BOSNE I HERCEGOVINE!

Uništenje ustaškog gnijezda Borča jeste i korak ka vašem oslobođenju. Vi znate da je na zastavama Narodno-oslobodilačke vojske ispisana lozinka bratstva naroda, vi znate da su vas partizani branili od četničkog zuluma i pljačke. Ne dozvolite da vas vaši izrodi i izdajnici, .koji su u redovima ustaša i dalje sramote i zavađaju sa vašom braćom Srbima! Okrenite im leđa, odlučno i muški, i borite se zajedno sa partizanima za našu zajedničku slobodu i budućnost!

DRUGOVI PARTIZANI I DOBROVOLJCI!

Izražavajući vam priznanje za vašu junačku borbu, Vrhovni štab vas poziva da je nastavite još odlučnije, jedinstvenije i smjelije! Naš je cilj jedan: iSorba protiv njemačkih i italijanskih okupatora koji su nas porobili, borba za oslobođenje naših naroda. Naš je neprijatelj jedan: to su krvavi okupatori i svi oni koji ih pomažu, bio to Pavelić ili Nedić, Dangić ili njima slični izrodi, bili to ustaše ili četnici. Naše najbolje oružje je naše jedinstvo, bratstvo južnoslovensfcih naroda, u borbi za njihovo oslobođenje, naši su saveznici bratska i velika Sovjetska Rusija, Engleska i Amerika. Naša je stvar pravedna — pobjeda će biti naša!

Živjelo jedinstvo naroda Bosne i Hercegovine u borbi za slobodu!
Živjela naša partizanska i dobrovoljačka vojska!
Smrt okupatoru i svim njegovim slugama!

20 april 1942 god., položaj.

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 157

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE IVANA MILUTINOVICA OD 20 APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI

Objavljen u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 33, str. 91—-94.

BR. 149

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 20 APRILA 1942 GOP VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O BORBAMA I VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI

Objavljen u Zborniku, tom III, knj. 4, dok. br. 89, str. 264—267.

BR. 159

NASTAVNI PLAN SASTAVLJEN OD MOŠE PIJADE APRILA 1942 GOD. ZA VOJNO-POLITICKE KURSEVE UDARNIH JEDINICA DURMITORSKOG NOP ODREDA[1]

RASPORED ČASOVA
VOJNO-POLITIČKIH KURSEVA UDARNIH JEDINICA
DURMITORSKOG N.O.P. ODREDA[2]

PRAKTIČNA VOJNA OBUKA I VOJNA TEORIJA Prije podne	POLITIČKI KURS Poslije podne
Prvi dan	
1-vi čas: **Vojna teorija** Osnovni pojmovi o pušci Model, kal., bar.[atanje], karakterne osobine svake puške, sklapanje i rasklapanje. Čišćenje puške. Isto o pušk©mitraljezu, mitraljezu, bacaču i topu. 2-gi čas: **Vježbe** Strojeva obuka,, stavovi, strojevi, prestrojavanja, kretanja (korak), kretanja u stroju.	UVODNO PREDAVANJE Potreba učenja i podizanja svijesti kod partizana. Potreba discipline. Kakav treba da bude partizan. Uloga omladine i značaj omladinskih četa.

[1] Ovaj nastavni plan je izrađen pod rukovodstvom Moše Pijade na bazi sličnog plana dostavljenog od Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije glavnim i operativnim štabovima krajem marta i početkom aprila 1942 godine. Primerak plana koji se ovde objavljuje umnožen je na šapirografu, ćirilicom, a nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1638.

[2] Po ovom nastavnom planu obučavale su se i omladinske čete formirane na teritoriji Durmitorskog NOP odreda (vidi dok. br. 169).

PRAKTIČNA VOJNA OBUKA I VOJNA TEORIJA Prije podne	POLITIČKI KURS Poslije podne
Drugi dan	
1-vi čas: **Vojna teorija** Nišanska linija. Putanja zrna. Nišanske tačke, domet, nišanske sprave, razni uticaji na pogađanje (zemljište, atmosferske prilike, nadmorska visina). Ocjena otstojanja odoka, prenošenjem poznatih dužina—mjerenje koracima,. **2**-gi čas: **Vježbe** Rad s puškom Pojedinačno, u stroju.	prvo predavanje PARTIZANSKO RATOVANJE (sa političkog gledišta)
Treći dan	
1-vi čas: **Vojna teorija** Srednji pogodak. Iznalaženje. Određivanje stalne nišanske tačke (poslije otklanjanja svih uticaja i iznalaženja srednjeg pogotka). 2-gi čas: **Vježbe** Stavovi [za gađanje].	Drugo predavanje O JUGOSLAVIJI (Njeno stvaranje, 23 godine njenog života i njena propast)
Četvrti dan	
1-vi čas: **Vojna teorija** I. Borba Pojam borbe—napad—odbrana—rješenje borbe. 2-gi čas: **Vježbe** (Komandir čete) Obuka u nišanjenju i okidanju, otvaranje vatre (jedinačna paljba, brza paljba itd.).	Treće predavanje SVIJET POSLIJE PRVOG IMPERIJALISTIČKOG RATA (Osnovne crte kapitalizma-imperijalizma—Uzroci prvog imperijalističkog rata (1914—1918) — Versaljski mir—Revolucija u Rusiji—Talas revolucije u Evropi—Ugušenjje revolucionarnog pokreta u Evropi—Period relativne stabilizacije—Kriza—Opasnost od fašizma do politike narodnog fronta.)

PRAKTIČNA VOJNA OBUKA I VOJNA TEORIJA Prije podne	POLITIČKI KURS Poslije podne
Peti dan	
1-vi čas: **Vojna teorija** Ratna služba 1. Kretanje i osiguranje u kretanju. Kretanje u ratu u domašaju i van domašaja neprijateljske vatre. 2ngi čas: **Vježbe** Borbena obuka 1. Streljački stroj. Razvijanje u streljačkom stroju.	Četvrto predavanje OD NARODNOG FRONTA DO DRUGOG IMPERIJALISTIČKOG RATA
Šesti dan	
1-vi čas: **Vojna teorija** Ratna služba 2. Osiguranje za vrijeme kretanja. 2-gi čas: **Vježbe** Borbena obuka 2. Borbene grupice. Kretanje tih grupica.	Peto predavanje DRUGI IMPERIJALISTIČKI RAT I NJEGOVO PRETVARANJE U NARODNO-OSLOBODILACKI RAT — ANTIFAŠISTIČKI RAT OD TRENUTKA NAPADA NJEMAČKE NA SSSR
Sedmi dan	
1-vi čas: **Vojna teorija** Ratna služba 3. Vidovi kretanja prema domašaju vatre. Putovanje, maršovanje i borbeno kretanje. 2-gi čas: **Vježbe** Borbena obuka 3. Korištenje zaklona i snalaženje na terenu—Korišćenje zemljišta i ostalih objekata [kao] zaklona.	šesto predavanje UZROCI REVOLUCIJE OD 1917 — POBJEDA REVOLUCIJE — IZGRADNJA SOCIJALIZMA — PODIZANJE INDUSTRIJE I POLJOPRIVREDE (PJATILJETKE) — DONOŠENJE STALJINSKOG USTAVA

PRAKTIČNA VOJNA OBUKA 1 VOJNA TEORIJA Prije podne	POLITIČKI KURS **Poslije podne**
Osmi dan	
1-vi čas: **Vojna teorija** Ratna služba 4. Marševi: nastupni, otstupni i bočni- 2-gi čas: **Vježbe** Borbena obuka 4, Kretanje u borbi u raznim strojevima, u napadu —• odbrani.	Sedmo predavanje STALJINSKI USTAV (Djeca — vaspitanje—.prosvjeta —dužnosti i prava ličnosti i naroda)
Deveti dan	
1-vi čas: **Vojna teorija** Ratna služba 5. Marševi po veličini pređenog prostora (obični[1]—ubrzani—usiljeni). 2-gi čas: **Vježbe** Borbena obuka 6. Juriš—Priprema za juriš. Rad poslije juriša.	Osmo predavanje STALJINSKI USTAV (Vjera — sudstvo — zdravlje — socijalno staranje—prava žena —sport itd.)
Deseti *dan*	
1-vi čas: **Vojna teorija** Ratna služba 6. Dužina dnevnog marša. 7. Veza. 2-gi čas: **Vježbe** Borbena obuka 6. Nastupanje.	Deveto predavanje CRVENA ARMIJA (Od njenog stvaranja do današnjeg dana)

PRAKTIČNA VOJNA OBUKA I VOJNA TEORIJA **Prije podne**	POLITIČKI KURS **Poslije podne**
Jedanaesti dan	
1-vi čas: **Vojna teorija** Ratna služba II. Osiguranje u mjestu 1. Pretstraže (mrtve straže, straižarska odjeljenja), patrole, istaknuta odjeljenja, veze, znaci raspoznavanja. 2-gi čas: **Vježbe** Borbena obuka 7. Otstupanje	Deseto predavanje CILJEVI PARTIZANSKOG RATOVANJA (Za šta se bore partizani)
Dvanaesti dan	
1-vi čas: **Vojna teorija** Ratna služba III. Borbeno kretanje 1. Zauzimanje otvorenog ili šumovitog zemljišta, naseljenih mjesta, utvrđenja. 2. Prelazi preko rijeke, preko glibavog i močvarnog zemljišta. 3. Osiguranje u borbama i kretanju.	Jedanaesto predavanje NACIONALNO PITANJE
Trinaesti dan	
1-vi čas: **Vojna teorija** IV. Stanovanje vojske Vidovi stanovanja (bivak—• logor—kantouman) — fortifikacioni objekti. V. Izviđanje 1. Izviđanje pri kretanju. 2. Izviđanje pri osiguranju na mjestu i ;pri stanovanju —patrole, izviđači. VI. Obavještajna služba.	Dvanaesto predavanje ULOGA KOMUNISTIČKE PARTIJE U NARODNO-OSLOBODILACKOJ BORBI (Sta je Komunistička partija—kratki istorijat—Marks i Engels—Prva, Druga, Treća intemacionala — Komunistička partija Jugoslavije i njena u-ioga u Narodno-oslobodilačkom ratu.)

PRAKTIČNA VOJNA OBUKA I VOJNA TEORIJA Prije podne	POLITIČKI KURS Poslije podne
Četrnaesti *dan*	
1-vi čas: **Vojna teorija** VII. Ishrana vojske VIII. Sanitetska služba 2-gi čas: **Vježbe** Ponavljanje ranijih vježbi.	Trinaesto predavanje CRNA GORA U NARODNO-OSLOBODILACKOJ BORBI

BR. 160

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 22 APRILA 1942 GOD. ŠTABU KALINOVICKOG NOP ODREDA ZA SADEJSTVO HERCEGOVAČKIM ODREDIMA PRI ČIŠĆENJU OD USTAŠA OKOLINE BORCA I TERENA U PRAVCU KONJICA

Objavljeno u Zborniku, tom IV, knj. 4, dok. br. 88, str. 236—237.

BR. 161

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 22 APRILA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HERCEGOVINU ZA ČIŠĆENJE OD USTAŠA NEVESINJSKOG POLJA I DOLINE NERETVE DO KONJICA[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
22-IV-42 godine = 8 časova

OPERATIVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA HERCEGOVINU

1) Danas smo primili jedan izvještaj od druga Rada iz Obija. Čudi nas da ni do danas nijesmo od vas dobili detaljan izvještaj o akciji i njenom rezultatu.

Predlog druga Rada da se neprijatelj goni ka Konjicu bio je potpuno ispravan. To smo i mi naredili vama. Vi ste propustili momenat za gonjenje razbijenog neprijatelja. Upamtite: jednom potučenog neprijatelja treba goniti do posljednjeg daha i metka. Oni koji su bježali iz Borča izazvali bi paniku i kod ostalih ustaša na pravcu Konjica. Taj je pravac za nas važan.

Čišćenje terena do Konjica može se podijeliti u dvije faze:

— čišćenje Nevesinjskog Polja i lijeve obale Neretve, i

— čišćenje ustaša na desnoj obali Neretve, Rakitničke oblasti, kao i predjela zapadno od Trnova.

Prvi dio zadatka relativno je lak i može se brzo izvesti. Sadejstvo Konjičkog bataljona iz pozadine donijelo bi vam velike rezultate.

Drugi dio zadatka pretstavlja ozbiljnu operaciju, koju treba solidno pripremiti. Terenski ;uslovi su teški, [a uvećavaju se nepovoljnim] smještajem i ishranom trupa.

Dakle, čišćenje ustaša ka Konjicu mora se podijeliti u dvije faze. Vi ste već sada dali prvu fazu Kalinovičkam odredu. S obzirom na kvalitet toga ljudstva, mi vjerujemo da ono neće izvršiti zadatak kako valja. A ako i izvrši nešto, to će biti samo polutanski, bez zamaha i siline. Oni će se vjero-

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2104.

vatno ograničiti samo na obalu Neretve, a treba tu akciiu proširiti i na Nevesinjsko Polje, bar na onaj dio koji se još može dohvatiti od neprijateljske vatre iz Nevesinja.

Za drugu fazu morate odrediti dosta valjanih i odabranih jedinica.

2) Vi ste se odlučili da napadnete Fazlagića Kulu,[2] zato ste i odustali od gore navednih operacija. Mi znamo da bi pad Fazlagića Kule bio isto tako značajan kao i pad Borča. Time bi uglavnom bila likvidirana sva ustaška uporišta u Hercegovini. Nakon toga vi biste razvili žestoku, uspješnu borbu protiv okupatora i pete kolone. Ali, drugovi, zauzeće Fazlagića Kule vrlo je teško. Ovi naši podaci baziraju na činjenicama: težak teren, Talijani mogu vatrom iz Avtovca i Gacka potpomagati ustaše, četnici će obavezno udariti vama u leđa, u Fazlagića Kuli ima ne manje boraca nego u Borču, a pri tome je teren za njih kudikamo povoljniji. Neuspjehom protiv Fazlagića Kule umanjio bi se onaj veliki politički prestiž koji ste vi zadobili osvajanjem Borča i junačkim držanjem u toj akciji. Dakle, ta se dobit ne smije staviti na kocku. Likvidiranjem oblasti Neretve možda biste pojačali još više vaše redove, a politički oslabili neprijatelja. Istina, sve te činjenice vi možete bolje od nas procijeniti, jer se nalazite na terenu. Mi vam skrećemo pažnju. Nemojte[1] potcjenjivati neprijatelja i negirati činjenice. Ovo se naročito našim drugovima u Crnoj Gori gorko osvetilo. Ni u čemu ne treba prenagljivati. Da nijeste izvršili solidne pripreme za Borač, sigurno bod onako žestokog neprijateljskog otpora ne biste uspjeli.

Dovođenje trupa i polazni raspored za trupe oko Fazlagića Kule vrlo je težak. Mislimo da neprijatelja ne možete iznenaditi. Znači svi vaši neprijatelji biće na vrijeme alarmirani. Tim će vaša akcija biti vrlo otežana.

Na Borču ste utrošili dosta municije. Možda nemate dovoljno za ovo vrlo jako gnijezdo — Fazlagića Kulu.

Zaključak: naše je mišljenje da preduzmete niz drugih akcija, pa preko njih da dođete do Fazlagića Kule. Tako biste pojačali kadrove a i došli do municije i oružja. No, ako ste vi tako solidno izvršili pripreme da Fazlagića Kula mora sigurno, ali —• ponavljamo — sigurno pasti, onda izvedite tu akciju najodlučnije. Poslije te akcije vi biste se bacili na izvršenje navedenih zadataka pod jedan. Pri tome ne treba zanemarivati pravac Gacko—Bileća, kojim se naslanjate na Crnu Goru.

Ako se odlučite za napad na Kulu, onda ta akcija morala bi se izvesti za najkraće vrijeme —• dva do tri časa. To znači da se još u toku noći morate primaći glavnim objektima.

[2] Na geografskoj karti: Kula.

Ako je vaše ljudstvo uvježbano noćnim akcijama, onda ta akcija bi trebala da otpočne negdje oko ponoći, da bi je ranom zorom završili. Upamtite, da su vam se u Borcu pojedine kuće, koje su bile od drveta, držale čitav dan. U Fazlagića Kuli sve su kuće od kamena. Te kuće mogu da izdrže u borbi mnogo više, a vi ih nemate čim rušiti. Imate samo par topovskih i bacačkih granata, koje služe samo da demorališu neprijatelja.

Na blokadu Fazlagića Kule ne možete ni pomisliti, jer je neprijatelj[3] udaljen svega 5 km od ovoga sela.

Naveli smo vam sve činjenice, pa se onda pametno odlučite. Jednom prihvaćenu odluku morate muški privesti u djelo, bez ikakvog kolebanja.

3) Po traženju druga Rada, proleterski bataljon ostaće privremeno u Ulogu. Mi smo za taj bataljon bili odredili mjesto Izgori.

4) Pri preduzimanju operacija u pravcu Neretve, morate imati izvjesne snage u predjelu Gacka, koje će uništavati petu kolonu. Poslije pada Fazlagića Kule to bi bio zaista dosta lak zadatak.

5) Već smo vam rekli da ranjenike evakuišete za Goransko. To će biti vaša stalna bolnica.

U predio- Goranska evakuišite žito i ostale potrebe, kao i jedan dio stoke, dok ćete drugi uputiti u predio Ćureva. Tamo ima dosta trave i sijena.

Nešto stoke morate dodijeliti Kalinovičkom odredu — za Trnovo.

U blizini Gacka ne smijete ostaviti ništa od potreba. Tamo često ispadaju Talijani, četnici i ustaše iz Kule. Moglo bi se desiti da vam nešto opljačkaju, a to nesmijete dozvoliti. Zato vas još sada opominjemo, ida sve potrebe evakuišete na mjesta koja smo vam označili.

6) Hiruršku ekipu trebali ste zadržati kod bolesnika. Upamtite: mjesto ljekara u borbenom rasporedu udaljeno je toliko od streljačkog stroja da ranjenik može najviše za 3—4 sata poslije ranjavanja stići na previjanje. U Izgorima je bilo daleko mjesto ljekara. Istina, tu su se pojavljivale i terenske teškoće, jer unaprijed nije bilo pogodnijeg mjesta.. Morate navići ljudstvo da ranjene drugove što hitnije prenosi Ijekaru.

7) Naši udarni bataljoni u predjelu Nikšića žestoko tuku četničke bande. Nanijeli su im ogromne gubitke i zaplijenili veliki materijal.

Na frontu naših proleterskih brigada nema nikakvih promjena.

[3] Odnosi se na italijanskog okupatora.

8) Podnesite nam izvještaj da li se dejstvom jačih snaga na vašoj teritoriji može doći do zapljene oružja i municije Kako bi se na vašoj teritoriji mogle prehranjivati jače partizanske jedinice.

Istovremeno nas izvjestite o mogućnosti pokreta jačih partizanskih djelova pravcima:

— Konjic—Prozor—Bugojno—Mrkonjić Grad i

— preko Neretve ka Dinari i sjeverno od ove u niz polja: Duvanjsko—Livanjsko—Grmeč pl.

9) Da li Talijani imaju kakve ofanzivne namjere protiv vas?

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

PS.

Poslije konsultovanja došli smo do zaključka da trebate odustati od napada na Fazlagića Kulu, imajući u vidu sve činjenice koje smo gore naveli. Ne smijemo sve bacati na kocku. Moramo čuvati i živote naših boraca. Ustaše iz Kule treba čekati na otvorenom terenu. Upravo: Kula, Avtovac i Gacko nalaze se u blokadi. Sve te bande treba iz zasjeda dočekivati i uništavati. U otvorenoj borbi na terenu vi imate sve prednosti. Dakle, preduzmite niz drugih akcija, koje će biti ne manje korisne. Napominjemo vam i to, da vi ne biste mogli izvršiti nikakvu evakuaciju iz Fazlagića Kule, pa ne biste imali nikakve koristi.

2) Šaljemo vam druga Peru Popivodu, našeg intendanta, koji će vam potpomoći oko evakuacije i raspodjele plijena.

3) Ustaško-njemačke bande preduzele su detaljnije čišćenje Istočne Bosne i Glasinca. Pod uticajem četničkih vođa mještanske jedinice nijesu se borile. Po niz puta ponovile su se izdaje. Može se očekivati napad na našu teritoriju poslije čišćenja Glasinca.[4] U tom slučaju bismo tražili naslon na vaše

[1] U svojoj Trećoj ofanzivi okupatori su promenili dotadašnju taktiku i pripremili niz ofanzivnih poduhvata, prostorno i vremenski neobjedinjenih, protiv žarišta narodnog ustanka i postojećih glavnih partizanskih snaga. Prenoseći se iz jednog kraja naše zemlje u drugi, ona je trajala od 20 aprila do 4 novembra 1942 godine.

Za ofanzivu u Istočnoj Bosni, koja je počela 20 aprila 1942 god., formirana je jaka operativna grupa (Kampfgruppe Bader) od četiri okupatorske divizije (jedne nemačke: 718, i tri italijanske: »Taurinense«, »Cacciatori delle Alpi« i »Pusteria«) i oko 10 ustaško-domobranskih bataljona.

Plan neprijatelja je bio: koncentričnim dejstvom opkoliti na uskom prostoru i uništiti Vrhovni štab sa glavninom partizanskih snaga.

Čim je Vrhovni štab otkrio znake neprijateljske pripreme, blagovremeno je poduzeo mere da se i ovaj neprijateljski udar završi na-

snage i teren. Kako [bi] bilo u pogledu ishrane u tom slučaju? Otuda nas i interesuju gore navedeni pravci, za koje nam prikupite podatke.

BR. 162

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 22 APRILA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP ODREDA ZA PRIMENU PARTIZANSKOG NAČINA RATOVANJA U BORBI PROTIV ČETNIKA I UPOTREBU PRVOG BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
22-IV-42 godine = 8 časova

ŠTABU DURMITORSKOG NARODNO-OSLOBODILACKOG PARTIZANSKOG ODREDA

1) Izvijestite nas zašto se nijeste pridržavali taktičkih uputstava boja su vam izložena u našim naređenjima od 6-1V, tač. 2. i 10-IV, tač 4., u kome se s obzirom na nastalu situaciju još preciznije izlaže taktički rad i postupak.[2] Vi ste pretrpjeli taj poraz "baš zbog toga što se nijeste pridržavali naših naređenja. što nijeste pretrpjeli još veću katastrofu imate zahvaliti hrabrosti onih trupa koije su se izvukle iz gornjomoračke rupe. Ovo nam detaljno obrazložite i što hitnije pošaljite.

2) Proleterski bataljon[3] služi kao opšta rezerva, a ne za neku drugostepenu stražu u Kršu. Tamo mogu biti postavljene neke jedinice van sastava udarnih bataljona.

3) Još jednom vam napominjemo da neprijatelja treba pustiti u unutrašnjost sreza, pa ga onda uništiti. Naše posljednje dvije direktive dati drugovima na savjetovanju na uviđaj.

prazno, te je po uočavanju osnovnog neprijateljskog cilja manevrom izbegao opkoljavanje snaga u rejonu Kalinovik — Foča i prebacio se u Crnu Goru.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2471.

[2] Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 6 i 11.

[3] Odnosi se na Prvi bataljon Prve proleterske NOU brigade.

4) Ništa nam ne kažete o daljem radu i namjerama č<4 nika. Mi mislimo da će oni u G. Morači da naprave solidnij bazu za dejstvo protiv Savničkog sreza. To dejstvo moglo b biti potpomognuto talijanskim dejstvom preko Đurđević Tare. Zato porušite most na Đurđevića Tari. Mi možemo z naše potrebe uspostaviti potrebnu vezu sa Sandžakom. No mi mislimo da taj most nećete moći srušiti. On ima solidn konstrukciju. Dakle, rušenje toga mosta postaylja se kao hitno.

5) Borač je pao.[4] Ustaši su dali ogorčen otpor, ali je to bila ozbiljno pripremljena 'operacija. Drugovi iz Hercegovine nalaze se na visini svoga poziva. Oni su za kratko vrijeme postigli i prevazišli svoje drugove iz Crne Gore, čijom su pomoći i otpočeli akcije. No, oni su se tolikoi uzdigli da su sve četničke bande razbili, nabili ih kod okupatora i nanijeli im ogromne gubitke.

Plijen iz Borča je dosta obilat, naročito u namirnicama.[1] Akcije u Hercegovini nastavljaju se.

6) Na frontu naših brigada nema nikakvih promjena.

7) Napotminjemoi vam da vam se sada pružaju povoljniji uslovi za komitsko dejstvo. Neprijatelj se raširio. Možete se spuštati i do u D. Moraču. Da ste radili kako treba vi ste mogli obuhvatiti neprijatelja. Naređujemo vam da nađete sposobna lica koja će rukovoditi uspješno operacijama. Nećemo više dozvoliti takve skandale. I za ovo ćemo uzeti vas na odgovor, a za dalje propuste primijenićemo naše najstrožije mjere.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

P.S.[5]

Drugi proleterski bataljon[6] nalazi se u selima: Meštrovac — Vranovina. Ako vam bude trebao, vi ga hitno pozovite preko Tepaca. Možete ga primaći u Ograđenicu.

[1] Ustaško uporište Borač likvidirano je 18 aprila 1942 godine.
[5] Naredni deo teksta dopisan je rukom.
[6] Odnosi se na Peti bataljon Prve proleterske NOU brigade.

BR. 163

IZVESTAJ DELEGATA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE EDVARDA KARDELJA OD 23 APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O RASPLAMSAVANJU OSLOBODILAČKE BORBE U SLOVENIJI I NJENOM ODRAZU NA SUSEDNE KRAJEVE[1]

23 IV 1942

Dragi Stari!

Evo tek danas sam došao u položaj da Ti šaljem stari izveštaj.[2] Takav je položaj kod nas ovde. Đavolje teško je kretanje! Ostao je samo još partizanski put. Zato ponovo predlažem, ako imate vezu sa hrv. Gl. štabom, da stvorite redovnu kurirsku vezu, pa bi drugovi ovde mogli svoje partizanske kurire poslati *direktno* u vaš štab, pošto je partizanska veza sa Gor.[skim] Kot.[arom] uspostavljena. Malo dugo bi kuriri putovali, ali ipak bi to bilo najkraće. — Za to vreme, kod nas se desilo mnogo novoga. Izneti ću samo ukratko: 1. Partizanski pokret je postao masovan i zahvatio čitav narod. Više nema »akcija«, nego se po čitavoj Sloveniji vode manje i veće, pa i krupne bitke. U *Ljublj. pokrajini:* oslobođen rejon između Kupe — Kočevje — Ribnica — Lož — Snežnik i naniže. Tu [se vode] krupne borbe sve do predgrađa Kočevja, koje partizani sve više opkoljavaju. Italijani slali ovamo — 30 tenkova. O rezultatima još se ne zna. Te borbe vodi Notranjski odred. Dolenjski odred je uzeo i izgubio Zužemberk, a potukao Italijane kod Soteske (Dol. Toplice). Savinjski odred, koji sada operiše između Litije i Stične, u raznim borbama je ubio u poslednje vreme (2 meseca) preko 120 Italijana i imao mnogo drugih uspeha. To je najbolji slov. odred i kandidat za proletersku] brigadu (80% radnika), broji oko 350—400 ljudi. Primorski odred je brojčano dosta slab (oko 100), ali neverovatno brzo raste, tako da možda gornja brojka uopće ne odgovora. U njemu je 75% italij.fanskih] dezertera — Slovenaca. Baš sada se vode tamo — izgleda —dosta teške borbe oko Nanosa u Primorju, gde ih Italijani pokušavaju opkoliti. O brojčanom stanju je teško uopće govoriti jer se svaki dan menja. U starom izveštaju navedene brojke uopće više ne važe. *Gorenjska:* Borbe su ponovno otpočele i priliv u partizane raste. Nemci menjali taktiku: uvukli u aparat »Belu gardu« (JRZ i

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 607.
[2] Vidi dok. br. 99.

JNS) i donekle ublažili teror prema *masama* (a ne prema KP ili OF), ali im ne pomaže. Po planu Gl. štaba imaju idući mesec tu otpočeti *glavne* borbe. Pošto su svi slov. odredi pokretni i mešani (svi zapravo — brigade sa većinom radnika i sitnih seljaka, a sve se smatra za komuniste), otići će tamo i neki bataljoni iz Lj.[ubljanske] pokrajine i čitav Savinjski odred, koji će, kad se ujedini sa svojim trupama s one strane, brojiti oko 1000—1200 boraca, skoro samih radnika! To je udarni odred! — *Štajerska:* Posle prošlogodišnjih 1 zimskih udaraca, koji su donekle demoralizirali, sada se brzo podiže. Partizanske čete su se svuda skoro spontano podigle, no nisu tako čvrsto ujedinjene i povezane kao u ostaloj Sloveniji. To je sada glavna zadaća. Naročito oštre bitke su ovih dana bile između Radeča i Sevnice. *Koruška:* stvorena i otposlata je prva četica od Korušaca, koja će operisati s one strane Karavanki sa glavnom zadaćom, za sada, da mobilizira što više domaćih i pretvori se u odred. — 2. Okupatori se divljački obračunavaju, i pošto je Slovenija na samoj njihovoj granici (a o njoj se govori po čitavoj Italiji i Austriji) i revolucionira i Italijane i Austrijance, bacaju okupatori dosta velike snage na partizane, tako da se za duže vremena ni na kojem terenu ne mogu učvrstiti. Okupatori stalno navaljuju bez obzira na žrtve. Teror je najveći po gradovima, a naročito u Ljubljani, koja se naprosto čitava pretvorila u koncentrac. logor, iz koga je vrlo teško izaći. Inače »VOS« funkcionira odlično. U samom gradu se sada broj ubijenih denuncijanata popeo preko 40 od početka aprila. U toku jednog dana ih ponekada padne do 6. Sutra će izaći italijanski dekret o streljanju talaca za ubijene denuncijante i Italij.[ane], Biće svakako veće teškoće i postre-Ijaće nam sve što je u zatvoru (G. i njegovi su još tamo. Imamo malo nade da ćemo još uspeti — ako dekret o taocima neće biti brži). Prestati, razume se, nećemo, nego će OF izdati dekret o represalijama, To će ići jer je raspoloženje borbeno. U samoj Ljublj. broji napr. Nar. zaštita oko 1200 ljudi, od toga su većina nekako naoružani. U vezi sa rastućim terorom [iz] Lj. će se evakuirati postepeno svi za borbu sposobni, pa i većina part.[iskog] aktiva. —• 3. čuli smo Dražin proglas. Tu govore da ste Vi sa njima u sporazumu. —-Mi — dok nema od Vais druge poruke — guramo dalje da [mogu postojati] samo partizani i OF i sa Vrh. št. [na čelul. Sve drugo se nas ne tiče. Ako [je] Draža za jed.finstvo] onda utoliko bolje za njega. Prikazujemo taj manevar kao pokušaj, da pokupe protivnarodne snage rukovodstvo masa.[3] Tu — uostalom — nema Draža skoro nikoga, osim oficira, koji su skoro svi u konc. logo-

[3] Smisao drugog dela rečenice je: ... da se protivnarodne snage dočepaju rukovođenja masama.

rima, i Bele garde, koja ga [je] do sada štitila, ali je sada razočarana posle njegovog proglasa. Velika korist za nas. Sta je sa proglasom V.Š.[4]? Ništa se ne čuje. — 4. Iz Zgr. dobio konačno poštu jučer i F. pismo od 30 III[5]. Istovremeno poručuju da ne dolazim tamo, jer da ne valja. Ne znam o čemu se radi. Držim ovako: ukoliko ću uhvatiti vezu sa hrv. G. štabom i CK KPH po partij. vezi, ostaću privremeno negde tu (samo ću odmah izaći iz Ljublj. jer mi se može inače desiti da uopšte neću moći iz nje) i tako biti vezan i sa KPH i KP SI. a preko KPH sa Beogr. i vama. Ako to neće uspeti, onda ću se nekako dovući do Zgr. — 5. U Italiji počinje *raspad* u pravom smislu reči. —• Svakodnevne masovne demonstracije, vojničke pobune itd. .. Musolini gubi tlo pod nogama. Umberto postao komandant južnih i srednjih armija, Musoliniju ostala dakle samo još severna. Vojska svuda dobija na snazi. Već i italij. polic. [iski] agenti pričaju ovde da će u Italiji najmanje za 3 meseca izbiti revoluc. •— Mak. se još nije javio, a čekamo svaki dan. Sastavio je rukovodstvo, ne znam kako. Stvarno, opet naglašavam, uloga slov.[enačkih] partizana vanredno je važna za Ital.[iju] i Austriju i to što se u Ital. dešava (a polazi od Trsta prema Veneciji, Milanu itd. prema jugu) u velikoj je meri odjek borbi u Slov. i Jugosl. — 6. Tu većih provala nema, a svakodnevno hapse ljude i strašno ih muče! Naročito sa ženama prave strašne svinjarije... Naprosto strašne stvari i — razume se —• nikakva kampanja ništa ne pomaže. Sada su 4 devojke tamo od 18—-20 god. Rade sa njima takve stvari, da ne možeš zamisliti. A drže se sve 4 tako herojski, da je divota, iako su kod njih našli mnogo materijala (falsif. štambilje itd.). Uprkos svega raspoloženje naroda odlično. — Javite nam se što brže.

Drugarske pozdrave svima

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

B.

[4] Odnosi se na proglas Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije, koji je, na traženje Sovjetskog Saveza, bio upućen narodima porobljene Evrope (vidi dok. br. 18).

[5] Ovo pismo Redakcija nije uspela pronaći.

BR. 149

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP T DV JUGOSLAVIJE OD 23 APRILA 1942 GOD. OPERATIV NOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HERCEGOVINU O OFAN ZIVNIM DEJSTVIMA ITALIJANSKIH SNAGA OD PLJEVALJA KA ČAJNIČU I GORAŽDU I POTREBI ŠTO HITNI JEG ČIŠĆENJA DOLINE NERETVE DO KONJICA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
23-IV-42 god.

(M.P.)[2]

OPERATIVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA HERCEGOVINU

Talijani su preduzeli ofanzivu jakim snagama od Pljevalja ka Čajniču i Goraždu.[3] Vjerovatno da će od Čajniča jedan krak ići na Foču. Po svim izgledima mi ćemo morati napustiti predio Foča—Čajniče—Goražde.

Jedan dio naših snaga prebacili smo u Sandžak, dok se drugi nalazi na lijevoj obali Drine. Ovaj drugi dio, u slučaju da bude prinuđen na povlačenje, povući će se dijelom ka Kalinoviku i Obiju, a jednim dijelom ka čemernu. U vezi sa ovakvom situacijom dajte nam neke konkretne predloge, ukoliko bismo se stvarno povukli. Ovo smatrajte hitnim.

Napominjemo vam da teritorija na kojoj smo bili nije bila pogodna za naš rad. Mi smo namjeravali da je napustimo, samo smo čekali povoljnije atmosferske prilike i razvoj vojnopolitičkih događaja.

Skrećemo vam pažnju na važnost čišćenja teritorije do Konjica. To razmotrite u vezi sa gore izloženom situacijom.

Vezu s nama tražiti preko Šćepan Polja—Bastasi—Foča.

Primili smo vaš izvještaj o Borču. Čestitamo na velikom uspjehu. Pravilnim političkim i vojničkim radom vi ste za kratko vrijeme postigli zavidne rezultate. Svi naši drugovi

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2105.

[2] Kopija je na ovom mestu overena okruglim pečatom.

[3] Odnosi se na italijansku diviziju »Pusteriju«. Ona je sa sandžačkim četnicima otpočela ofanzivna dejstva sa istoka, dok su 718 nemačka divizija i ustaško-domobranske snage dejstvovale sa severa, u pravcu Rogatice

potvrđuju vaše veliko zauzimaiftje za našu pravednu borbu, kao i hrabrost i odanost vaših jedinica. Protiv izdajnika i sabotera iz napadne grupe I i II preduzeli smo mjere koje odgovaraju. Podnesite nam izvještaj [o imenima] pojedinaca, starješina i jedinica koje treba pohvaliti i istaći, isto tako i imena poginulih drugova, kao i one od tih poginulih koje treba proglasiti herojima. Potrebna su nam imena rukovodilaca iz Operativnog štaba i Sjevemoherceg. odreda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Š. načelnik štaba

BR. 165

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 23 APRILA 1942 GOD. ŠTABU KALINOVICKOG NOP ODREDA O POČETKU ITALIJANSKIH OFANZIVNIH DEJSTAVA PREMA ČAJNLCU, GORAŽDU I FOČI I UPUTSTVO O NAČINU DEJSTVA ZA SLUČAJ USPEŠNOG RAZVITKA OKUPATORSKOG POTHVATA[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
23-IV-42 godine

ŠTABU KALINOVICKOG ODREDA

Talijani, jakim snagama, vrše ofanzivu od Pljevalja ka Cajniču i Goraždu.[2] Već su došli na Kovač Planinu. — Talijani su otpočeli i prelaz na Limu kod sela Strgačine. Vjerovatnti je da ćemo morati napustiti Goražde i Foču. U ovom slučaju i vi ćete se naći ugroženi s ove strane. Mi ćemo nastojati da se na liniji Mrežica—Miljevina zadrži nadiranje. Ali mi tu nećemo dugo ostati i vjerovatan je pokret naših snaga na drugu stranu. No, mi ćemo svakako nastojati da se naše uporište oko Kalinovika održi. Likvidacija Borča je od velike važnosti, jer su nam slobodne veze sa Hercegovinom.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2106.
[2] Vidi dok. br. 164, primedbu 3.

U ovakvoj situaciji, pojedini vaši bataljoni treba da traže uporište u sigurnim planinskim mjestima i predjelima. Sa tih uporišta moraju štititi svoja sela i napadati partizanski neprijatelja. Teritorija se ne smije isprazniti. Namirnice, bolesnike i ostalo treba skloniti na pogodna mjesta. Upravo, predviđeti njihovo brzo sklanjanje i evakuisanje.

Vezu sa Sarajevom i s nama nikako ne prekidati. Isto tako potrebna je čvrsta veza i sa Hercegovcima. Ta se veza može dobro održavati preko Uloga.

O novostima na vašem frontu hitno nas izvještavati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. S. načelnik štab

P S.

O svemu ovome razmišljati. To nikome ne saopštavati da se ne bi panika izazvala. Ali treba preduzeti sve mjere d vas događaji ne zateknu nespremne. Možda sve ovo ima nek demonstrativni karakter. To ćemo na vrijeme otkriti.

BB. 166

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I D JUGOSLAVIJE OD 24 APRILA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA SANDŽAK ZA EFIKASNIJE DEJSTVO NA ITALIJANSKU DIVIZIJU »PUSTERIJU« I NAJTEŠNJU SARADNJU SA DRUGOM PROLETERSKOM NOU BRIGADOM I DRINSKIM NOP ODREDOM[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
24-IV-42 godine = 9 časova

GLAVNOM SANDŽAČKOM ŠTABU

Vi se nalazite na terenu. Vodili ste borbu s neprijateljem[2] Nijeste smjeli tako vršiti pokret a da ne znate gdje vara je neprijatelj ostao. Juče ste nam govorili o širokom frontu,

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2107.

[2] Odnosi se na italijansku diviziju »Pusteriju«.

danas o nekom uzanom neprijateljskom prodoru. Dakle, ništa ne znate ni o jačini neprijatelja. Pominjete motorizaciju. To je širok pojam, pa nam ubuduće to trebate objasniti detaljnije: borna kola i prebacivanje trupa kamionima. Ovoga puta podbacile su vaše jedinice, kako u pogledu izviđačke i obavještajne službe, tako i u borbenom pogledu. Mi znamo da se one na frontu nijesu mogle zadržati, ali je moglo da se neprijatelju istavi niz manjih otpora i zasjeda, bočnih udara. Ovako, vi ste otstupali bez ikakvog vojničkog reda.

U Čajniču je vladala velika panika. Znači, trebalo je blagovremeno preduzeti mjere da se to ne dešava. Mi smo vam još ranije odredili baze za evakuaciju svih potreba, a izgleda da u tim bazama nemate ništa.

Mi vam ne možemo više davati pojedinačne zapovijesti. Morate se upravljati po sljedećim direktivama:

1) Na teren Sandžaka prebačena je Druga proleterska brigada i Drinski odred od tri bataljona. Drinski odred nalazi se sjeverno od puta. Sandžačke snage treba od sada da tijesno sarađuju sa navedenim jedinicama.

2) Neprijatelj će morati saobraćati između Pljevalja i Čajniča, pa na tome putu morate postavljati jake zasjede, da bi došli do plijena.

3) Četničke bande i petu kolonu treba nemilosrdno čistiti. Na tom terenu ima pojedinih bandita, koji se još kriju. O tome se trebate raspitivati kod mještana i postupati u duhu već izdatih naređenja.

4) O situaciji znamo sljedeće: Sva tri mosta kod Goražda porušena su. Neprijatelj je negdje ispred mraka, poslije obazrivog nastupanja, a ne nadiranja, ušao u Čajniče. Ovo još nije provjereno. Neki su govorili da se neprijatelj zadržao na Metaljci. Ovo govori koliko su vaše jedinice slabo radile.

Na frontu Ustiprača—Jahorina—Sarajevsko Polje nema ništa novo.

Kalinovički garnizon miruje.

Kod ovakve situacije, mi vjerujemo da će se neprijatelj zadržati u Čajniču i da neće ići dalje. On nema kuda, jer su svi mostovi kod Goražda porušeni. Sem toga, izgleda da bi bilo više u interesu Njemaea da zauzmu Goražde.

Ako bi se usudili da idu ka Foči, onda to Talijani morali bi da izvrše pravcem Čajniče—s. Brusna—Foča. To je težak pravac i tu bi se morali neprijatelju nanijeti veliki gubici. Dakle, za dva-tri dana neprijatelj mora otkriti svoje namjere.

O pokretu neprijatelja od Strgačine nemamo nikakvih izvještaja. Te neprijateljske djelove trebalo bi suzbiti. To smo povjerili Drinskom odredu.

5) Dakle, budno pratite razvoj situacije i povežite svoje dejstvo sa naznačenim jedinicama. Mi ne smijemo vezati sve naše snage za predio Čajniča, ali sada momentano moramo ispitati šta će neprijatelj preduzeti. Videćemo kakve je razmjere ta njegova ofanziva.

Zasjede na putu Pljevlja—čajniče moraju uslijediti. Zasjede moraju biti masovne i dobro organizovane.

6) Izvještavajte nas o situaciji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.8. načelnik štaba

BR. 167

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 24 APRILA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE O OPŠTOJ SITUACIJI POSLE ITALIJANSKOG ZAUZIMANJA ČAJNIČA I NAREĐENJE ZA SISTEMATSKO DEJSTVO NA PRAVCIMA KRETANJA DIVIZIJE »PUSTERIJA«[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
24-1V-42 godine ==11 časova

ŠTABU DRUGE BRIGADE

Obavještenje o situaciji: Neprijatelj je upao u čajniče. Jačina neprijatelja nepoznata. Mi vjerujemo da će se ovaj neprijatelj zadržati u Čajniču. Time on obezbjeđuje Pljevlja, kao divizisko mjesto, i prugu duž Lima. Mi smo porušili sva tri mosta na Limu i kod Goražda. U tom pravcu, dakle neprijatelj ne može prodrijeti. Goražde izgleda više interesuje Njemce radi obezbjeđenja Višegradske pruge.

Može se očekivati da će neprijatelj poslije izvjesnog broja dana nastaviti ka Foči, pravcem: Čajniče—s. Brašna—

[1] Kopija,' otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2110.

Foča. Istina, ovaj je pravac težak i malo vjerovatan, ali moguć u vezi neke jače neprijateljske ofanzive. Mi smo obaviješteni da se neke talijanske snage prikupljaju u Sarajevskom Polju. One bi imale da nadiru ka Kalinoviku. No, sve to nije provjereno.

Našem frontu: Ustiprača—Jahorina ne prijeti trenutna opasnost od napada.

U Glasincu srpske mase, pod uticajem četničke propagande, nijesiu se borile. Ustaše—Njemci[2] sada izreda pale njihove kuće. Oni zovu nas u pomoć i stavljaju se pod našu komandu. Pružićemo im podršku ukoliko je to moguće.

U Hercegovini naše stvari dobro napreduju.

Kod Nikšića naši udarni bataljona porazili su četničke bande, nanijevši im ogromne gubitke, po iskazu seljaka, preko 300 mrtvih i ranjenih.

Direktiva za rad:

Upravljati se prema neprijateljskim pokretima i mogućnostima. Primijeniti partizanski način ratovanja, sa masovnim zasjedama na pravcu neprijateljskog pokreta. Tijesno sarađivati sa Drinskim 'odredom (jedan bataljon na Kozićima a cLrugi sjeverno od puta Goražde—Čajniče) i Sandžačkim štabom, čija se tri bataljona nalaze oko Bukovice. Tu je prispio i V bataljon Prve [proleterske] udarne brigade. On se nalazi u selu Kovaičevići — žand. stanica,

Mi smo naredili Sandžačkom štabu da organizuje zasjede na putu Pljevlja—Čajniče.[3] Tuda neprijatelj mora da šalje svoje transporte. Zaista se na tome putu mora doći do plijena u oružju i municiji.

Mi nemamo namjere da na tome prostoru zadržimo vašu brigadu, ali ćemo sada pričekati da vidimo namjere neprijatelja i rezultate te najavljene ofanzive. Za to vrijeme nastojati da se dođe do rezultata.

Imati u vidu da je Peti bataljon bio namijenjen za Crnu Goru. Nije isključeno da ga tamo uputimo, no do toga vremena vi ga upotrebljavajte kako nađete za shodno.

U slučaju da neprijatelj krene ka Foči, treba ga kroz taj šumski dio napasti i opkoliti pojedine njegove djelove. Potrebno je da lično izvidite zemljište.

Ovoga momenta dobio sam od Koče[4] izveštaj (11,30 časova) da neprijatelj kreće ka Goraždu. Dakle, po toj komunikaciji treba ga hvatati. Potrebna je veza sa Sandžačkim štabom.

[2] Ustaše i Nemci. Odnosi se na 718 nemačku diviziju i oko 10 ustaško-domobranskih bataljona.

[3] Vidi dok. br. 166.

[4] Koča Popović

Vašu komoru uputićemo u selo Vukušići.

Pazite na smještaj, ishranu i zdravlje ljudstva.

Kuririma nas izvještavajte o svim događajima. Morate pripaziti i na pravac ka Foči.

SMRT FAŠIZMU SLOBODA NARODU!

Za V.Š. načelnik štaba

BR. 168

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 24 APRILA 1942 GOD. ŠTABU KALINOVIČKOG NOP ODREDA O TOKU NEPRIJATELJSKE OFANZIVE NA ISTOČNU BOSNU[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
24-IV-42 godine

ŠTABU KALINOVIČKOG ODREDA

Neprijatelj je izbio u Čajniče.[2] Naše je mišljenje da će se tu zadržati. Sva tri mosta na Drini kod Goražda porušena su:

Naše snage drže front Ustiprača—Jahorina. Za sada ne pretstoji trenutna opasnost napada na ove položaje.

Ima puno izgleda da će se ovaj front zadržati. Potrebno je da s nama održavate neposrednu vezu i izvještavate o svima događajima kod vas.

Srpske mase u Glasincu, zavedene i sada četničkom izdajom, nijesu davale otpor ustašo-Njemcima.[3] Gorko su se prevarile, jer su Njemci i ustaše odreda popalili njihove kuće. Sada traže naslon na nas i stavljaju se dragovoljno pod našu komandu.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2108.
[2] Odnosi se na italijansku diviziju »Pusteriju« i sandžačke četnike.
[3] Vidi dok. br. 167, primedbu 2.

Upućujemo nekoliko hrvatskih zarobljenika[4] koje preko Igmana prebacite ka Fojnici. Važno je da ti zarobljeni vojnici dopru do svojih kuća, te da ih odmah ne pohvataju. Oni bi pružili pravu sliku o partizanima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.Š. nač. štaba

P S.

Potrebno je još više učvrstiti jedinice na frontu.

Javiti šta je sa talijanskim prikupljanjem u Sarajevskom Polju.

Piotrebna je veza sa Sarajevom.

Čistite petu kolonu. Drug Rade je postrijeljao oko 15 petokolonaša.[5]

BR. 169

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 25 APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O REORGANIZACIJI PARTIZANSKIH JEDINICA U CRNOJ GORI, VAŽNIJIM BORBAMA I ORGANIZACIONOM SREĐIVANJU POZADINE[1]

Zabljak
25.IV. 42 .
u zoru

Dragi Tito,

Bilo bi mnogo o svemu pisati koliko bi trebalo, ali znam posao u kome si, pa ću gledati da budem najkraći po svemu.

1.) Trebalo je iskusiti posledice ranijih grešaka, trebalo je čak iskusiti i posledice sporog ili nedovoljnog prihvatanja tvojih najnovijih direktiva, pa da stvari ovde *krenu na bolje.* Ima promena u C. Gori posle Kolašina, Pipera, Bjelopavlića.

[1] Odnosi se na domobrane.

[5] Odnosi *se* na četnički nastrojene starešine iz dobrovoljačkih jedinica (Prve i Druge miljevsko-dragočavske i Obaljske čete), koje su, pri napadu na Borač, opkoljenim ustašama dozvolile nesmetan prolaz kroz svoje položaje.

[1] Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 678.

Tu su pre svega: uspelo čišćenje Nikšićke Župe s velikim žrtvama po četnike, dobrim plenom u oružju i **velikim** efektom u narodu .i uspeli upadi u Šobajiće i Pješivce sa izvlačenjem odatle zarobljenih četnika i plena, naposletku uspeli noćni nalet u Gor. Moraču, koja je očišćena jednim **mahom.**

Drugo: prelazak na stajaću vojsku, na stvaranje udarnih bataljona. Na još slobodnoj teritoriji C. Gore danas postoje samo udarni bataljoni. Koliko ih tačno ima i tačno brojno stanje ne znam. Ali evo nešto podataka:

Mi smo u našem srezu stvorili: I, II i III Durm.fitorski] udarni bat. (prvi 220; drugi je propašću 3-će čete spao na 108,[2] ali sada se popunjava na preko 180; treći 200); zatim Durmitorski omladinski udarni (200) i jedan udarni formiran u Pivi (223) koji je stigao juče na Gornje Polje. Pored toga u Pivi postoji još jedna samostalna udarna četa od nekih 70 ljudi, a ući će u udarnike i priličan broj od ljudstva koje je učestvovalo u borbama za Borač, koje se tamo izgleda vrlo dobro pokazalo i bez reorganizacije; zatim jedna uskočka udarna četa (53), koja će se rasformirati i od koje jedan deo ulazi u II udarni, a jedan ulazi u »Aleksu Đilasa«.[3] Prema tome broj udarnika iz ovog sreza koji su već u akciji [iznosi] 1054.

Prvi i Drugi udarni stvarani su na frontu. Čistilo se dobro, ali je nažalost organizacija ostala stara, na plemenskoj osnovi (čete Uskočka, Drobnjaeka itd.). Tako je s pogibijom 3-će čete II udarnog izginulo 50 Drobnjaka, Treći i Omladinski formirani su tako da su apsolutno izmešani, sve smo rođake rastavili po raznim četama, vodovima i desetinama. Uskoci, došavši posle formiranja 3-ćeg bat., sačinjavali su samo privremeno četu, a sad se rasturaju i mešaju u drugim jedinicama. Pivljani, koji su poslednji formirani, dali su čitav svoj bataljon, ali će oni biti rasformirani i ući će u nekoliko jedinica i to u jedinice koje nisu iz našeg sreza (jedan deo u naš II udarni, jedan u »Aleksu Đilasa«, u I i II komski i u još neke druge bataljone). čim pauza na frontu omogući izvršiće se pregrupisavanje (mešanje i ukidanje plemenske osnove) i u našem I i II bataljonu.

[2] Treća četa Drugog udarnog bataljona Durmitorskog NOP odreda imala je 52 borca. Ona je držala položaje na Vratlu (Sinjajevina) prema četnicima. Četnici su manjim snagama napali sa Savinog Ždrijela, a glavninu su zabacili bočno i iza leđa teško prolaznom stazom uz Gradište. Za vreme dok je Treća četa vodila borbu sa manjim četničkim snagama, četnička glavnina (govoreći za sebe da su partizani iz Gornje Morače) prevarila je Treću četu i izvršila potpuno njeno opkoljavanje. Iznenađeni, zbog svoje nebudnosti, partizani ove čete, sem njih tri, bili su potpuno uništeni.

[3] Bataljon »Aleksa Đilas« pripadao je Komskom NOP odredu.

Na našem sektoru su još »Aleksa Đilas« u kome je od 170 ostalo 155 u udarnicima, Drugi udarni »Bijeli Pavle«, Treći udarni nikšićki, Prvi crnogorski omladinski, I i II komski udarni. Hranimo danas iz naših magacina preko 2000 vojnika na našoj teritoriji, odn.[osno] na našem frontu, računajući u taj broj i I bat. I prol. brigade, ali bez partizanskih straža (postaja) čije se formiranje dovršava, i od kojih se već vide dobri rezultati (povećana kontrola i sigurnost, hvatanje petokolonaša odmetnika, pronalaženje žita, oružja itd. prikrivenog od nas).

2) O uspehu u Nikšić.fkoj] Župi već si obavešten. O čišćenju G. Morače prilazem kominike Oper. štaba. Akcija se produžuje, kako mi izgleda, sa sve više naših snaga.

3) Prekjuče mi je Đido tražio: da mu pošaljem ostatke 3-ćeg udarnog, Pivljane koji su trebali popuniti neke jedinice, pa i ćeli Omladinski — ovaj poslednji tražio je privremeno radi obezbeđenja manje važnih položaja. No ja sam još pre tog traženja uputio jednu četu Trećeg bat. (koja je bila na mostu na Tari) i- Uskočku četu, ukupno 100 ljudi. Pivljane će dobiti preko G. Polja i to ih ima ne samo 130, koliko smo računali, nego 223. Omladinski im nisam hteo poslati iz opravdanih razloga. Evo ih:

Uoči dana kad je Dido to tražio premestio sam I bat. I prolbrig. iz Virka, gde su bili 3 dana, u Njegobuđu, Krš i na glavni most [na Tari], zajedno sa omladincima koje sam im predao na vojno i političko vaspitanje, što je omladince oduševilo. Cetković[4] je napravio ovakav raspored: most na Tari: % čete Lovćenaca, % čete Omladinskog; Krš: po jedna četa Lovć. i Omi., ostatak u Njegobuđi. Smešteni su vrlo dobro. Prvi dan škripala je ishrana, ali sam ja otišao da ih obiđem pa smo sve uredili, povećali im porciju i snabdevanje sad ide tačno. Proleterci su uzeli mladiće potpuno pod svoje, sve rade zajedno s njima (npr. po 2 oml.[adinca] i 1 proleterac u patroli itd.) a zanimanje imaju 8 sati dnevno, 4 sata pre a 4 posle podne. Nisam to hteo da tek otpočeto bude prekinutog a nije nužda neka. Kad svrše kurs, polože zakletvu i prime zastavu, a to će biti za desetak dana (možda ćemo to napraviti na dan 1. maja prilikom parade i mitinga), onda će se moći upotrebiti ali i tada mislim da ostanu u blizini lovćenskih proleteraca. — Program kursa za Omi. bat., koji se radi još od pre dolaska proleteraca, šaljem ti u prilogu.[5] Oni ga, razume se, proširuju.

Pošto proleterci imaju lekara, ovaj je odmah organizovao bolničarski kurs za omladinsko boln.[ičko] odeljenje.

[4] Petar (Pero) Cetković
[5] Vidi dok. br. 159.

4) Da je bilo opravdano zadržati omladince tu govore i sledeće činjenice:

22. IV počelo je nadiranje jačih talij. snaga (računa se 4000) u pravcu Čajniča. Još toliko talij. snaga ima u Pljevljima, jer *se* računalo da su tamo zadnjih dana skoncentrisali 8000 ljudi. Postoji, dakle, mogućnost da s jednom kolonom pođu u pravcu Zabljaka. Prostor preko Tare ispraznio se, pošto su bataljoni Pljevalj. odreda pošli da udare Talijane s leđa. Ostala je prema nama preko Tare samo Kosanioka četa i Prenćanski bataljon (ukupno svćga 170 ljudi i to ne najboljeg kvalitete). Lovćenaca je svega 160 (Đido je obećao da im doda jednu četu opet Lovćenaca od 70 valjanih boraca). Užičko-šumadijski još nije stigao; ja pretpostavljam da je sad iskorišten u Sandžaku protiv Talijana. Pored toga, i Oper, štab javlja o mogućnosti pokušaja četnika da prodru u naš srez preko Sinjajevine. Tako je neophodno da imamo na sredini između Tare i Sinjajevine nešto više snaga. Sve je to potvrdilo da sam imao pravo da Omladinski zadržim.

Zaboravih reći da sam Đidi poslao treću četu 3-ćeg udarnog (dve čete sa štabom bat. poslao sam već ranije), ali 1-vu četu zadržao sam na Zabljaku. Ona je ovde neophodna pored partiz. straže od 25 ljudi.

• 5) Štab Lovćenaca® je u Kršu i imamo telef. vezu. Oni će u Šarancima razviti jak polit, rad — u Šaran.[skoj] opštini imamo ćeliju od samo 5 partijaca, od kojih su trojica bolesni. Pored toga i vezu s kuririma na konjima.

6) Ovih dana izvršićemo miniranje gl. mosta [na Tari]. Milutin šalje kroz dan-dva stručnog inženjera a materijal skupljamo.

7) U našem srezu dovršavamo organizaciju, partiz. straža (postaja). Ali o tom pitanju pišem ti odvojeno u drugom pismu.[7]

8) Trudim se da naš srez postane baza iz koje ćemo slomiti četničku bandu i povratiti izgubljene delove C. Gore.

9) Polako mislim da organizujem stalnu komoru.

10) Bolnica na. Zabljaku puna. Ona treba da ostane za teške ranjenike. Hitno je potreban dolazak Talijana hirurga[8] — koji ovamo ne treba da dođe sa ekipom,, jer je Irina[9] dovoljna da mu pomogne.

Ali te molim za sledeće: Neka ne šalju na Žabljak tolike rekonvalescente jer ih nemamo kuda.. Danas otvaram jedan mali sanatorijum za rekonvalescente, gde bi ovi proveli po

[0] Odnosi se na Stab Prvog (Lovćenskog) bataljona Prve proleterske NOU brigade. -„

[7] Vidi dok. br. 170.

[8] Đovani Bava

" " Irina Knežević

nekoliko dana pa onda u jedinicu. Ima fina zidana kuća: 2 manje i 1 veća soba, engl. klozet i kupatilo. Sklonjena u šumi.

Odmah preduzimam mere da u selu C.[rna] Gora (Planina Pivska) organizujem bolnicu za rekonvalescente i lakše ranjenike. Tamo pravim i veći magacin. Narediću da se rekonvalescenti ne šalju ovamo nego da se tamo zadrže. Neka Gojko[10] naredi bolnici u Foči i Rudinama da rekonvalescente tamo upućuju. U Pivi se organizuju i druge bolnice (Krstac, Goransko). Tamo sad pristižu ranjenici iz Gacka i Borča. U Šavniku takođe narasla bolnica.

11) Ishrana vojske ide momentano dobro. Ali je mnogo vojske i straža na teretu našeg sreza i to ne čitavog. Žita ima još za 9 dana, mesa za 5—6 dana. Vidi, molim te, da hitno pošaljete što više možete od borčanskog plena u stoci i žitu. Pravac može biti Zabljak, a još bolje Šavnik preko Pivske Zupe. Stvar je hitna.

12) S municijom nismo bogati. Izjednačujemo otprilike na 40 metaka po vojniku. Omladinci zasad imaju prosečno blizu 20 metaka, ne više. Đido je poslao Lovćencima 3000 jugosl. metaka, 420 talijanskih i blizu 700 za teški talij. mitraljez. Već su dobili to.

Za autom,[atsko] oružje takođe će se učiniti da bude ravnomeroo razdeljeno, jer neki bataljoni imaju dosta, a neki ništa.

13) Moj -odlazak pre neki dani u Boan bio je koristan. Radili smo vrlo složno, nesporazuma nema i neće ga više biti.

Jedino nalazim da Đido — i uopšte oni dole — nisu dovoljno upućeni u unutrašnju organizaciju vlasti. Tome ranije nisu posvećivali nikakvu pažnju. Prvu komandu mesta izvan našeg sreza dobili su u Gor.[njem] Polju tek pre dve nedelje. Zato je Đido i u poslednjem broju »Saopštenja«, koje ti prilazem, pogrešno i apstraktno postavio pitanje straža. Kad sam bio u Boanu hteo je da ukine tamošnju komandu mesta, a baš je sad potrebnija no ikad. Uspeo sam da ga uverim da treba da nađu dobrog komandanta. Ostavio je meni da izradim projekt instrukcija za. partiz. straže.[11] I inače ću im pomoći po tom pitanju: organizacije vlasti.

14) Prilažem ti Đidino pismo.[12] Ukoliko imam šta da primetim, činim to u drugom pismu.

15) Hvala na poslatih 100 pari opanaka. Došli su zdravo do Rudina, a tamo je neki zamenik komandira teritorijalne čete

[10] Gojko Nikoliš, tada referent Saniteta Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije.

[11] Ovaj projekat Redakcija nije uspela pronaći.

[12] Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 91.

(3-će čete Planinopiv. bat.), Milan P. Popović, zamenio 50 pari bosanskih opanaka za 50 pari rđavih pivskih sa oputom i_ tako mi poslao 50 tih i 50 bosanskih. Naredio sam straži ц Sć. [epan] Polju istragu, a danas javljam to i Kom.[andil mesta Krstac ...

16) Sa Bidom sam govorio o Cicmilu. Prebacio se. Znao je ipak samo ono što smo i mi znali. Sporazumeli smo se da bude zamenik komandanta Durm. odreda. Inače je od smenjivanja bio sa Veljkom Zekovićem u Pivi radi formiranja udarnog bataljona.

17) U I udarnom bat. smenili smo komandanta Doku Novosela i postavili Savu Drljevića, jer nije izvršio naređenje da napadne četnike s leđa. Sad ga držim ovde, u pozadini, postaviću ga za nadzornika partizanskih straža koje treba redovno u ćelom srezu obilaziti, upućivati i kontrolisati.

Ali zamenik komandanta bat. Vojin Gvozdenović napravio je gadnu izdaju: pobegao četnicima, napisao Momčilu Poleksiću preteče pismo ako mu ubijemo brata (bio je umešan u zaveru[13]) i odneo sa sobom prepis vaše direktive od 10/IV sa Arsinim potpisom, ali bez post-scriptuma.[14] Mi smo imali drugog kandidata i Poleksić se protivio 'imenovanju Vojina, ali ga je hteo MK.

18) *N&še razne potrebe.* — Pošljite nam: 1) glatke kancel. hartije za izvlačenje na šapirografu;

2) ako ikako možete onaj ravni ciklostil sa 2—3 tube farbe, neophodan je;

3} jednu kanticu farbe za metalne pečate (ima u pošti, a bilo i u »mom« ormanu);

4) alat za brijanje i šišanje za bolnicu i vojsku;

5) nekoliko samara;

6) za mene 2—3 kila duvana;

7) neke stvari od Gl. intendanture po priloženom trebovanju.

19) OK poslao nam direktive za proslavu 1. maja. Da ne govori niko od strane vojske već samo pretstavnik Partije, Skoja i žena. Tražiću danas od Milutina (imamo telef. vezu) da govori neko u ime proleteraca, pošto su javno pod ruko-

[13] Odnosi se na neuspeli pokušaj četnika da na oslobođenoj teritoriji Šavničkog sreza likvidiraju Stab Durmitorskog NOP odreda i Mošu Pijade i izvrše četnički prevrat u pozadini u trenutku kada su osnovne partizanske snage Sreza vodile teške borbe na frontu prema Kolašinu. (Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 85.)

" Vidi dok. br. 138.

vodstvom KP i imaju crvenu zastavu sa srpom i čekićem, te nema smisla da samo stoje u paradi. Za ostale bataljone direktiva neka važi.

Eto, uprkos kratkoće, dosta je 15 stranica. —

Grli te
Siki

PS. Čudim se da se moglo dogoditi da vam gosti i onaj matori lopov klisnu.[15] Kom.[anda] mesta trebala je da bude budnija, a i V. Štab je morao imati za njih posebnu kontrolu. .Treba pročačkati sve kuće koje je Novaković posećivao (i knjižara, jer tamo je od početka zalazio; onda ima i nekih crnogorskih; petokolonajških porodica). Slaba je verovatnjoća za njihovo hvatanje, jer su sigurno imali dobre kanale, ali ove treba otkriti. Upozoriti hrvatski Gl. štab na one njihove. Kako sad u svetlosti tog zajedničkog bekstva izgleda raskid između poručnika Nedeljk.fovića] i engl.[eskog] majora i cela njegova priča?

Imaš li šta novo od Dede?

BR. 170

PREDLOŽI DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 25 APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU ZA ORGANIZACIJU VOJNO-TERITORIJALNIH POZADINSKIH ORGANA[1]

Zabljak, 25.IV. 1942 g.
ujutru

Dragi Tito,

U ovom pismu hoću da raspravimo neka pitanja organizacije vojske i vlasti. U vezi s tim osvrnuću se ovde i na neka gledišta Đidina.

1.) Sasvim je pravilno da već jednom razbijemo plemensko-bratstveničku organizaciju u partizanskoj vojsci. To sam i sam sproveo radikalno. Ali upozorio sam Didu da se s tim ne pretera. Nemam ništa protiv da u pojedinim bataljunima

[15] Odnosi se na englesku misiju i generala bivše jugoslovenske vojske Ljubu Novakovića.

[1] Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 679.

mešamo i ljude *iz* raznih srezova. Ali onda treba stvoriti i dobru organizaciju vlasti u.srezovima koje, će pravilno vršiti mobilizaciju i moći da kontrolišu obveznike sa svoje teritorije koji su tako razbacani. Treba prvo to osigurati pa da potpuno mešaiije bude korisno. To još nije osigurano, ali se može brzo uraditi. Ne nalazim, međutim, da baš treba da se izgube i imena kao »Durmitorski«, »Nikšićki« itd. odredi, ili I-vi Durmitorski, Nikšićki itd. bataljon. Ne treba iz jedne preskakivati u drugu krajnost, pa imati samo I-vi, Il-gi, X-ti, XXV-ti bataljon, kako mi je Dido govorio da bi trebalo. Još ima smisla ime jedne veće teritorije — sreza jer to već nije ni plemenski ni bratstvenički, a mislim da stvara i utakmicu.

Mislim da je najbolje rešenje ovo: neka ljudstvo iz jednog sreza bude u svojim bataljonima dobro izmešano, sa nazivom I, II, III itd., .»Durmitorski« itd. bataljon, a neka pored toga postoji i nekoliko bataljona sastavljenih od ljudi iz najrazličitijih krajeva (koji bi kasnije postali proleterski i sačinjavali posebne brigade, osim brigada koje bi nosile naziv »Durmitorska« itd).

Drugo. Smatram da nije Dido trelbao da napiše tačku I. svojih naređenja[2] koje imaš u priloženim »Saopštenjima« Gl. štaba, strana 3. Po mome mišljenju treba na toj 'osnovici reorganizovati, stvarati, pa tek kasnije, kad se stvar učvrsti i iz prakse izađu konačne (za jedan izvestan period unapred) forme, tek onda im dati formu zakon^. Jer biće tu i raznih proba i ponešto što ćemo tek da vidimo kako će u praksi da se pokaže, da li će ostati kako je zamišljeno ili će se izmeniti, te nema smisla da izdajemo unapred.dekrete niti da nas oni vezuju Hi, što je još gore, da nas ne vezuju, tj. da ne postu-'pimo prema njima. I sam. narod razumeće stvar daleko bolje kad vidi jednu ostvarenu i u praksi 'oprobanu formu, pa će onda i njeno uzakonjenje i formulisanje te forme u nekom propisu i zakonu dobro primiti.

Dobro je što Đido u tački 3) te naredbe nije-ukinuo nazive odreda[3].

2.) *Teritorijalna vojna organizacija.* — Dido postavlja pred tebe, kao hitno, pitanje *teritorijalnih štabova odreda,* smatrajući da su pitali smetnja daljem razvitku. To nije tačno. Treba tu jasno deliti *operativno* od vojne *vlasti.* Treba naći pogodne forme za jedno i drugo. Predlažući ukidanje teritorijalnih štabova odreda, Dido meće na njihovo mestp

[2] Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 28.

[3] Vidi »Saopštenje« br. 10 Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku od 17 aprila 1942 god. ili Zbornik, tom III, knj. 3, dok. br. 28.

štabove brigada ili *štabove* operativne, što je jedno te isto, tj. oboje je operativno, a iščezava svaka vojna organizacija pozadine (mobilizacija, snabdevanje itd.).

Ne radi se o imenu »odred« ili neko drugo, ali neka vojna vlast i organizacija na kojoj počivaju operativne jedinice mora da bude. U ovo vreme ustanka i rata, ta vojna vlast ima i politički karakter i drukčije je centralizovana i sposobna nego nar. osi. odbori. Kad se zauzme neki srez koji je sada pod Talijanima ili četnicima, razume se da treba stvoriti tamo bataljone i brigade sa operativnim štabovima, ali to još ne može biti sve, treba i čvrsta vojna vlast za uređenje pozadine, snabdevanje, borbu protiv pete kolone itd.

U pitanju organizacije vlasti, -osim našeg sreza, bilo je u drugim srezovima strašno malo urađeno, bolje reći ništa. Tek je pre petnaestak dana nastala prva komanda mesta izvan našeg sreza. Drugovi iz PK, iz Glavnog štaba i drug Dido nemaju u tom pogledu iskustva, a to što tome pitanju nisu ranije poklanjali pažnje, mislim da spada u jedan od uzroka da je peta kolona mogla tako komotno da radi usred nas. I kad se Partija potpuno ozdravi, ne može se nemati organe vojne vlasti koji će biti oruđe određene politike.

Dido je hteo da ukine komandu mesta u Boanu. A ja sam je stvorio pre dva meseca iz stvarne potrebe. Nažalost, komandant je bio neiskusan i napravio je mnogo i krupnih grešaka, iako je vrlo odan partijac i trudio se.[4] Ali se ne može zato ukinuti komanda u jednoj opštini koja je na granici Kolašinskoig sreza, u kojoj ima dosta petokolonaša, samo odbeglih zaverenika blizu 30[5] itd. i koja pretstavlja neposrednu pozadinu fronta, dakle ratnu zonu. Svi oni sada tamo nagomilani bataljoni i operativni štabovi još nisu nikakva i ne mogu biti neka vlast ni kontrola pozadine. Sada su i u Uskočkoj opštini orgamzovane partizanske straže a njih mora kontrolisati Boanska komanda jer je svaka druga (Zabljak, Šavnik) daleko. Bidoi se dao uveriti da ta komanda ostane. Takođe mi je dao da ja izradim detaljne instrukcije za partizanske straže, čiju organizaciju on nije shvatio. Sve mi se čini da nije ni čitao ili mu nije došlo do ruke ono od Vrh. štaba o dužnostima partizanskih straža.[6] Ja sam odmah legao da ih u našem srezu najpotpunije ostvarim. Sada se ta organizacija dovršava,

[4] Odnosi se na Milana Trebješanina-Treja. Posle oslobođenja, 1952 god., naprasno umro (od srčane kapi) kao potpukovnik JNA.

[5] Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 85.

[0] Uputstvo o dužnostima partizanskih straža izradio je Vrhovni štab još u drugoj polovini marta 1942 god. a zatim dostavio glavnim i operativnim štabovima, ponekim odredima i pozadinskim vojnim ustanovama. Redakcija je štampala jedan takav primerak, koji je kao prilog bio dostavljen Komandi mesta Goražde. Vidi dok. br. 85.

ali već postojeće straže odmah su od prvog dana dale odlične rezultate. Kada se one učvrste, kad ljudi prođu kurs vojno-politički — a nameravam za njih i posebne predmete koji će ih osposobiti za njihovu specijalnu, unutrašnju političku službu — onda će to biti jedan čvrst aparat koji će mnogo koristiti. Zato mi je krivo što je bez ulaženja u tu stvar uneo u svoju naredbu tačku 4. o nekakvim »narodnim stražama«, koje su onako kako su tu formulisane apstraktne i nejasne i u praksi neostvarljive, a bilo bi i štetno postaviti stvar na takvu osnovu. Tu su straže uopšte svedene na seoske straže. Ali dok Đidu bolje upoznam sa celim sistemom partizanskih straža i odeljenim seoskim stražama koje su pod kontrolom prvih koje su podređene komandama mesta i jesu vojnička ustanova, ali, naravno, stoje na raspoloženju i civilnoj vlasti (NOO-ima), kad ovih dana izradim detaljne instrukcije za partiz. straže (postaje) i uredim ih konačno kao postaje, u čemu ću nesumnjivo i brzo i dobro uspeti, onda će ta organizacija lako i u ostalim srezovima poslužiti kao model. I pored slabosti, propusta, neumenja i grešaka, ovde se ipak za 7 meseci slobodnog sreza izgradila vlast, a kroz kratko vreme mogla bi biti odlično organizovana. To će čak omogućiti i popravljanje civilne vlasti, odbora i možda nove mere u razvijanju njihovom i razvijanju šireg učešća narodnih masa u upravljanju javnim poslovima. Imam npr. ideju jedne sreske skupštine, ne od delegata odbora, nego od naroda biranih delegata.

Teritorijalne štabove bataljona, teritorijalne komande četa i teritorijalne vodnike ukinućemo čim do kraja sprovedemo organizaciju partiz. straža, jer su stvarno nepotrebni i štetni, čak izmiču kontroli. Omogućujući čak i vršljanje petokolonašima, sabotažu itd.

Ali štabove odreda '— tj. njihov pozadinski deo, kao najvišu vojnu vlast u srezu, apsurdno je ukidati i značilo bi ići natrag i razoriti potrebni aparat, a na njegovo mesto ne staviti ništa, — dakle bi se iz organizacije i reda otišlo u dezorganizaciju i nered.

Ako imaš kakvog god stručnijeg čoveka ili kakve god literature koja bi korisno poslužila za specijalno vaspitanje partiz. straža, daj nam. Ili bi ti mogao makar u najkraćim potrebama, poznajući stvar (miliciju) gore,[7] dati neka uputstva za kurs, makar nacrt programa, pa ćemo mi razraditi kako umemo.

3.) *Statut za udarnike.* — Pisao sam ti, ali sam prošli put propustio da ti pošaljem tekst, da sam prema statutu prolbri-

[7] Odnosi se na Sovjetski Savez.

gada sastavio *statut za udarne bataljone.*[8] Prilikom formiranja Trećeg [bataljona] pročitan im je i objašnjen pred strojem, iza. čega su se zakleli i dobili zastavu. Kad sam Đidi o tom govorio ispalo je da mu to izgleda nepotrebno. Moram reći da ne bolujem ni od kakvog zakenodavanja ni birokratizma, ne trčim unapred da projektujem neke zakonike, ali smatram da su neke pisane formulacije, koje ozakonjuju za jedan period vremena nešto što je praksa, život već stvorila i razvila i što sada treba i čuvati, neophodne. Udarnici imaju teške obaveze, da služe do kraja rata, da možda dugo i dugo budu bez otsustva, moraju bez pogovora izvršavati naređenja starešina, itd., itd., biti strogo disciplinovani, pa to mora da nađe izraza i u jednom statutu. Zato te molim pogledaj kako je napravljen priloženi statut i naredi da bude obavezan za svaki udarni bataljon. Ja sam ga p'Oslao i ostalim našim bataljonima da ga ljudstvo proradi. Interesantno je to kod Đide. Tako je bilo i lane. S jedne strane, veliki je protivnik statuta — i lani je to bio — protivnik utvrđivanja izvesnih formi, a s druge strane, ume da sedne pa da napiše doista apstraktne zakone, kao onaj lanjski kolašinski proglas gde je sve bilo nerealno, a i sad ima malo toga u njegovom naređenju iz poslednjeg »Saopštenja«.

Kad sam ti gore rekao da sam legao na to da ostvarim partizanske straže za koje ste vi propisali dužnosti, nisam to uradio zato da samo izvršim što dolazi od tebe, nego zato što znam kako se iz prakse rodile te straže, koji su uslovi doveli do njih i do propisivanja baš takvih dužnosti, te što je upravo odgovaralo i ovdašnjim uslavima i što je i samo stvaranje udarnih bataljona stavilo to na dnevni red. Tako smatram da je potreban i statut.

Ja sam izbrisao ono o rukovodstvu KPJ, a ti reci je li bilo pravilno. Smatrao sam da to treba za udarne bataljone izostaviti, i da to ima da ostane samo za prolbrigade.

Isto tako treba zahtevati od Gl. štaba da svaki partizan dobije svoj partizanski list. Ja ću inače pisati i Đidi o svim tim stvarima pa se nadam da ćemo se lako sporazumeti, naročito ako nas i ti pomogneš. Doista, oni svi treba tek da se naviknu na postavljanje pitanja organizacije vlasti i manjka im iskustvo u tome. Eto, naprimer, šta su uradili. Jutros saznajem da su Velimira Kneževića[9] metnuli za komandanta mesta u Boanu! Svakako tamo treba baš jak čovek na tome položaju. Ali niti su pitali ko postavlja komandante mesta niti su me

[8] Ovaj statut Redakcija nije uspela pronaći.

[9] Velimir S. Knežević. Kasnije postao izdajnik. Streljan je od partizana 1943 godine.

šta o tome pitali, niti su vodili računa o tvojim direktivama o Velimiru, o principu da on kao politkomesar odreda spada u operativni štab odreda, niti o tome da se politkom odreda degradira kad se naznači za komandanta mesta, pošto kao član štaba odreda on treba da postavlja i kontroliše četiri komande mesta. Druga je stvar ako je pokazao na frontu da nije za operativni štab i da ga treba smeniti. Ali onda treba objaviti da više nije politkom odreda i da se određuje za to i to. Ipak moraju da se rade stvari tako da ide zdravo, .po nekom redu, jer inače vlast neće imponirati narodu.

Upozoravam te na naše saopštenje o pogibiji treće čete II-og udarnog.

4.) Jutros mi je telefonom javljeno Đidino pismo meni gđe kaže da se redovno javljam Milutinu (što i radim i radiću), da će mi Milutin poslati nešto aut. oružja (čini mi se biće jedno pet puškomitraljeza jeir Treći bat. ;i Omladinski jako slabo stoje s tim). O položaju mi kaže: Cela Gor. Morača u našim rukama. Narod nas je lepo primio, nismo nikog streljali, ništa rekvirirali i ništa konfiskovali. — Lepo je sve to, ali se bojim da se ne ide iz krajnosti u krajnost. Ipak valjda ima u G. Morači nekoliko tipova koje treba iskonfiskovati! Seljaci bi to i te kako razumeli, kad vide da se oštre mere primenjuju samo izuzetno, prema nekoliko najgorih tipova. Najvažnije što javlja jeste: »Obavešteni smo da četnici spremaju napad na vas, pošto bi prvo napali Polja [Kolašinska]. U Sandžak zato ne treba slati vaše snage. Ako budete ugroženi, u šta ne verujem, mi ćemo se odavde povući i napasti četnike s boka. Mislim da dok ih mi odavde ugrožavamo, oni ne smeju tamo ništa pireduzeti. Uostalom, ako bi i pokušali, nadrljali su.«

Iz Kosaniee nam jutros javljaju da nemaju zvaničnih vesti, Gl. štab im je dosta daleko. Čini im se da su Talijani ušli u Čajniče i da će naš napad biti danas. Drže da nema izgleda da bi neka kolona pošla iz Pljevalja ka Tari. Nadam se da će Talijanima biti data dobra lekcija. Kako kažu drugovi iz Kosaniee, 400 muslimana iz Pljevalja obučeni su u talijansku uniformu.

Pošto je patrola Lovćenaca videla da su moje partizanske straže — koje su naravno tek pre nekoliko dana uvedene — vrlo labave (radi se o stražama Jelina Gora—Proslap—Luke —Konate u Šarancima), to danas šaljem onamo jedan vod I-ve čete III-ćeg udarnog da patrolira, *izviđa, i drži stražu pod kontrolom.* S vodom ide komandir čete — Vojin Jauković,[10]

[10] Vojin D. Jauković

koji je bio u Bosni politkom »Vojvode Momčila«, i zamenik politkoma.[11]

Valjda je za sada dosta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sve vas grli
Šiki

BR. 171

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 25 APRILA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA OSLOBODI POHAPŠENE POLITIČKE RUKOVODIOCE U DRINSKOM DOBROVOLJAČKOM ODREDU I VRŠI ENERGIČNE NOČNE NAPADE NA ITALIJANSKE SNAGE KOJE NADIRU U PRAVCU GORAŽDA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

ŠTABU II PROLETERSKE NAR.-OSL. UDARNE BRIGADE

Obavešteni smo da je komandant Drinskog odreda Gojko Krezović pohapsio naše drugove polit, komesare i načelnika štaba druga Vasu.[2] On se nalazi negde kod brda Zidine, južno od Kozare, negde u pravcu Ifsara kod Grahovišta ili brda Carevo Guvno. On ima sa sobom najmanje dva bataljona u jačini od 300 ljudi iz Drinskog odreda. Postoji bojazan da se poveže sa Talijanima, pređe na njihovu stranu i preda naše ljude neprijatelju. U vezi sa time naređujem: Uputite smesta dva bataljona vaše Brigade u tom pravcu, prethodno patrole treba da ispitaju čitav teren da se ne bi naišlo na neke zasede. Iz Rudina[3] treba da krenu vaše jedinice u pravcu Ifsara preko brda

[11] Radoman Jakić

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2151.

[2] Vaso Jovanović, tada načelnik Štaba Drinskog dobrovoljačkog odreda

[3] Nije nađeno na geografskoj karti. Verovatno se odnosi na Rudiće (jlugoistočno od Ifsara).

Dubrave, Ropovače, sela Bošanje, kota 1016, Obradovići. Odavde poslati izvidnice u pravcu Drine. Izvršiti oprezno opkoljavanje Krezovićevih trupa *i* njega samoga uhapsiti sa najsumnjivijim elementima.[4] Označeni pravac — to je vaša frontalna linija ukoliko neprijatelj već nije stigao do te tačke. Drugi deo vaše kolone treba da bude desno krilo i treba da se kreće u pravcu sela Bezujno, osiguravajući se od svakog iznenađenja od pravca Čajniča. Pri toj akciji treba da se angažuje i V (Šumadijsko-užički) bataljon i delovi Sandžačkog odreda. Pravac Čajniče—Slatina—Foča ' treba da bude stalno izviđan, kako neprijatelj ne bi mogao da vas sa te strane iznenadi. Štab brigade treba da se smesti u Slatini. Bez obzira na ove pravce koji su vam ovde dati, vi sami treba na terenu dobro da izvidite na koji način ćete najlakše izvršiti ovaj zadatak.

Vaša dosadašnja aktivnost jeste za osudu. Vi ste se kruto držali naređenja, zaposeli tu teritoriju koja vam je označena i sada ovde sedite a talijanske trupe se nesmetano šetaju do Drine i Goražda. Vi niste poslani na taj teren da tu sedite, već da neprekidno dejstvujete partizanski protiv neprijateljskih pojedinih delova. Još u toku prošle noći trebao- je biti izvršen napad na levo krilo neprijatelja, i ako to niste bili u stanju prošle noći, vi ste to svakako mogli učiniti u toku ove noći. Neprijatelja je trebalo neprekidno pratiti u njegovom napredovanju putem vaših izvidnica, a ne pustiti ga da on ode napred i da izgubite svaki kontakt sa njime. Za osudu je to što vi s nama već 48 sati ne održavate nikakve veze. Za ovo snosite veliku odgovornost jer bi vi sami morali da znate da je potrebno ovaj Štab stalno obaveštavati o situaciji na vašem sektoru. Po primitku ovoga naređenja pristupite hitno izvršenju Ovih zadataka. Posle izvršenja toga zadatka treba da napadate, naročito noću, na pojedine neprijateljske jedinice. Noćne akcije imaju tu prednost što se bez naročitog trošenja municije mogu postići rezultati. Vama je potrebna municija, a nju je moguće dobiti jedino na taj način što će se osvojiti od neprijatelja. Pri eventualnom vašem otstupanju u pravcu Foče, vaše levo krilo treba biti stalno na visovima kod Drine. Otstupanje treba da bude izvođeno pod stalnim kontra-napadima protiv neprijateljskih manjih odeljenja.

[1] Gojko Krezović, sa jednom grupicom ljudi (oko 30), nije hteo nikud da ide sa svoga terena, pa se zbog toga bio i odmetnuo. Na intervenciju jedinica Druge proleterske NOU brigade odmah je pustio sve pohapšene, o kojima se ovde govori. No, ipak on nije postao izdajnik, već je sa ovom svojom grupicom kasnije nastavio borbu protiv okupatora. Poginuo je kod Čajniča, u Šestoj ofanzivi, krajem 1943 god., u borbi protiv Nemaca.

Naše se trupe još nalaze u Goraždu a jedan neprijateljski bataljon je jedan kilometar od Drine u pravcu Goražda.

KOMANDANAT N.O.P. i D.V.J.

25 [IV]-42 g. = 9 sati[5]

BR. 172

IZVEŠTAJ DELEGATA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE VLADIMIRA POPOVICA OD APRILA 1942 GOD. SEKRETARIJATU CENTRALNOG KOMITETA KPJ ZA NEOSLOBOĐENE KRAJEVE O NEPRIJATELJSKIM OFANZIVNIM DEJSTVIMA NA KORDUN I LIKU I O STANJU U DALMACIJI[1]

Za C.K. K.P.J.[2]

Dragi drugovi,

Još uvijek nismo ništa od vas dobili, sem proglasa sa potpisom G.Š.[3] koji ste poslali preko Primorja. To nas veoma čudi, tim više što sam vam u dosadašnjim izvještajima naznačio nekoliko punktova preko kojih možete saobraćati s nama — i što je već nekoliko drugova-ca došlo poslije mog dolaska.[4] Molim vas, naložite Grgi® da posveti malo više pažnje tom pitanju i da nam redovno šalje izvještaje sa toga područja.

[5] U dokumentu je kod datuma izostavljen mesec, ali se on može na osnovu sadržaja dokumenta tačno ustanoviti, pa ga je Redakcija i dopisala u uglastim zagradama.

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 730.

[2] Izveštaj je upućen Sekretarijatu CK KPJ, za neoslobođene krajeve, čije se sedište nalazilo u Zagrebu. Taj Sekretarijat je bio privremeno formiran, a sačinjavali su ga Edvard Kardelj i Iva Ribar-Lola.

[3] Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku uputio je proglas vojnim obveznicima i vojnicima hrvatskog domobranstva pozivajući ih da se ne odazivaju opštoj mobilizaciji koju je sprovodila Pavelićeva vlada. (Vidi tom V, knj. 3, dok. br. 99.)

[4] Po odlasku iz Zagreba na oslobođenu teritoriju, Vladimir Popović je došao u Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku. U to vreme, tj. u aprilu 1942 god., sedište Glavnog štaba nalazilo se u selu Tomići, kod Drežnice, u Gorskom Kotaru.

[5] Grga Jankes, tada poverenik CK KPH za Zagrebačku oblast

Prošli izvještaj smo vam poslali preko Primorja. Ovai vam izvještaj šaljemo preko Karlovca, zato je potrebno da upozorite Grgu da sa donosiocem uredi pitanje slanja izvještaja za nas i ovim putem. U svakom slučaju preko Primorja (Novog) može se doći do nas, te nema razloga da tako dugo ne dobijemo vijesti od vas.

Kao što smo vam u prošlom pismu javili, učinili smo sve da stupimo u vezu sa P.K. za Dalmaciju i sa drugovima u Slavoniji. Drug kojega smo poslali iz Štaba u sjevernu Dalmaciju[6] predao je naše pismo upućeno Pokrajinskom komitetu jednom drugu iz O.K. (Šibenik),[7] a ovaj će ga proslijediti za Split. Napominjemo da su neredovne i slabe veze između O.K., Šibenik i P.K.,[8] tako da će uspostavljanje redovne i brze veze biti dosta otežano. Prema izvještaju druga kojeg smo uputili u sjevernu Dalmaciju, stanje u tim krajevima ne zadovoljava ni po partijskoj ni po partizanskoj liniji. Pored niza naših upozorenja, P.K. ovom kraju nije posvetio dovoljnu pažnju, tako da je i dandanas, naročito u Kninskom kotaru, četnički uticaj vrlo jak. Zbog takvog stanja odlučili smo da pomognemo drugovima slanjem partizana iz Like, s ciljem da se formira jedan jak partizanski odred[9] i uspostavi štab za sjevernu Dalmaciju.

Sa drugovima u Slavoniji dobili smo vezu. Slavonski nam je štab uputio izvještaj preko Kozare, koji je do nas stigao za osam dana. Tim putem smo im poslali konkretna uputstva za rad i propagandni materijal, koji se ovdje izdao.[10]

[e] Odnosi se na Hada Bulata, koji je iz Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku bio upućen u severnu Dalmaciju 22 marta 1942 godine. Vidi tom V, knj. 3, dok. br. 118 (str. 364).

[7] Verovatno se odnosi na Nikolu Sekulića-Buka, koji se tada nalazio na terenu Bukovice u severnoj Dalmaciji.

[8] Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju

[9] Tromeđa Like, Bosne i Dalmacije, pretstavljala je centar četništva na području Hrvatske. Tu se (s. Strmica) nalazio štab t. zv. Dinarske četničke divizije koji je uspostavio najuži kontakt i saradnju sa italijanskim okupatorom. Zbog toga je, krajem aprila 1942 god., Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku odlučio da jačim snagama razbije četnički pokret na tromeđi. U tom cilju je privremeno bio formiran Kombinovani odred (bataljon »Marko Orešković«, Prvi udarni bataljon iz Trećeg ličkog odreda, Prvi proleterski bataljon Hrvatske, Tehnička četa, bataljon »Bude Borjan«) i upućen na tromeđu. On je razbio tamošnje četničke snage, ali nije uspeo da ih uništi. (Vidi tom V, knj. 4, dok. br. 66, 69, 70 i 71.)

[10] Preko Banije, pomoću krajiškog NOP odreda »Mladen Stojanović«, uspostavljena je prva veza između Povereništva CK KPH za Slavoniju i Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku. Istim putem, 13 aprila 1942 god., Glavni štab je uputio u Slavoniju svoja prva uputstva.

Izdali smo nov broj »Vjesnika«, »Omladinski borac«,[11] »Mladi komunist«,[12] a Stab[13] je izdao; dva proglasa. Taj vam materijal šaljemo. Mnogo oskudijevamo u tehničkom materijalu, a naročito u papiru, matricama i bojama. Nastojimo preko privatnih veza doći do jedne štamparske mašine, većih zaliha papira i ostalog tehničkog materijala. Svi su izgledi da ćemo do toga uskoro doći. Materijal taj treba da stigne iz Zagreba i već smo dali 100.000 kuna za njega.

Posljednjih dana uslijed jake neprijateljske ofenzive stanje se znatno izmijenilo na Kordunu.[14] Neprijatelju je pošlo za rukom da zaposjedne skoro čitav oslobođeni teritorij. U borbama su učestvovali ustaše i domobrani, a Talijani su išli pozadi. Zapažene su mase hrvatskih vojnika (ustaša) 'Obučenih u talijanske uniforme. Protiv civilnog stanovništva ovog puta nije bilo većih represalija. Narod je i lecima i usmeno pozivan na predaju. Mase, koje su se bile sklonile u Petrovoj Gori, počele su se vraćati svojim kućama. Ustaše nastoje da nas politički odvoje od naroda i da se prikažu kao spasioci. Do ulaska u Petrovu Goru moral masa bio je dobar, sada je kod mnogih nastala dešperacija. Partizane, kao što se i predviđalo, nije se moglo uništiti. Skakalo se iz jarka u jarak, ali je na kraju, prema do sada dobijenim obavještenjima, prošlo sve u redu. Svi bataljoni ostali su manje-više netaknuti. Nije izgubljen ni jedan vod. U ofenzivi koja je trajala oko 20 dana na našoj strani je bilo oko 30 mrtvih i oko 70 ranjenih, a na strani neprijatelja oko 200 mrtvih i isto toliko ranjenih. Ni partijsko rukovodstvo[15] ni štab Grupe[16] nisu bili izvršili neophodne pripreme za ovu neprijateljsku ofenzivu. Da je postojalo jasnog i određenog plana, neprijatelj je mogao pretr-

[11] Organ Saveza mlade generacije (kasnije Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Hrvatske). Počeo je izlaziti aprila 1942 god. u Gorskom Kotaru (selo Skalići) i nastavio sa izlaženjem na raznim mestima (redakcija je bila prinuđena da se oko dvadeset puta seli) u toku čitavog rata. U početku, pojedini brojevi »Omladinskog borca« rasturam su najvećim delom na oslobođenoj teritoriji Gorskog Kotara i na Kordunu, Baniji, Lici, Hrvatskom Primorju, severnoj Dalmaciji, dok je manji broj prenošen u neoslobođene krajeve, gde je ilegalno umnožavan. Nešto kasnije organizovano je njegovo umnožavanje u Slavoniji za čitavu Slavoniju i severnu Hrvatsku.

[12] Organ Pokrajinskog komiteta SKOJ za Hrvatsku. Prvi broj izašao je aprila 1942 godine. List je imao značajnu ulogu u okupljanju i dizanju omladine Hrvatske u borbu; on je podizao njenu svest i pomagao učvršćenju njenih organizacija.

[13] Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku

[14] Za vreme neprijateljskih ofanzivnih dejstava na oslobođenu teritoriju Korduna, koja je počela 18 marta 1942, učestvovalo je oko 7.000 ustaša, žandarma i domobrana.

[15] Odnosi se na Okružni komitet KPH Karlovac.

[16] Štab grupe NOP odreda za Kordun

pjeti mnogo teže udarce. U čitavoj ofenzivi držanje partizana nije bilo na zavidnoj visini. Bez obzira na činjenicu da se slobodni teritorij nije mogao obraniti, moglo se -odužiti samu ofenzivu i neprijatelju nanijeti mnogo više gubitaka. Partizanski odredi, koji su bili prebacivani u zaleđe neprijatelja, nisu efikasno izvršavali dodijeljene im zadatke, već su se prvih dana odmarali u zatišju. Osim toga nisu držali čvrstu vezu sa štabovima svojih bataljona, a ovi sa štabovima odreda i štabom Grupe. Danas kada izgleda da je glavna bura prošla zapaža se kod partizana težnja za čekanjem. O.K. je održao sastanak, na kojem je donesen zaključak da se neprijatelju ne smije dati ni časak mira i da se svim silama mora nastojati što duže vezati snage neprijatelja na tom terenu. Štab Grupe je u tom smislu izradio upute za partizane. Partizani se danas nalaze na čitavom teritoriju kao i ranije, a sada se vrše prebacivanja nekih snaga u hrvatske krajeve.[17] Nedavno je jedan odred upao u Kamenska (hrvatsko selo), 4 km od Karlovca. Dolazak partizana u neposrednu blizinu Karlovca od velikog je političkog značaja. Među pohapšenim stanovništvom ima dosta i partijaca. Pojedini predstavnici građanskih stranaka, koji su ranije uzimali učešće u radu N00, prišli su danas ustašama. Tako je Mišan Napijalo,[18] bivši SDS-a poslanik za kotar Vojnić, prema nepotvrđenim vijestima, p-ostao ustaški stožernik za ovaj kotar. Isti je prije ofenzive bio u N00 za Kordun.

I u Lici je neprijateljska ofenziva zatekla nespremne i partijsko rukovodstvo i štab Grupe.[19] četnička banda vješto iskorištava te slabosti. Situacija je sada u Lici dosta teška. Talijani, ustaše i četnici konoentrišu svoje snage i razvijaju jaku djelatnost. NOO su vrlo nesolidni, te često služe kao podrška neprijateljskoj propagandi. Neke partizanske jedinice, a osobito one u I Odredu, pokolebale su se. U Gračačkom kotaru četnici uz pomoć Talijana i podršku četnika iz Kninskog kotara pokušavaju na više mjesta otvorenu harangu protiv nas. U tom srezu postoji jedan partizanski bataljon, ali je momentalno stanje takvo da se možemo osloniti samo na dvije čete. U Lapačkom kotaru (općina Srb) četnici se takođe pokušavaju grupisati. Iz sela Tiškovac, iz koga su poslije oslobođenja Lapca bili istjerani i djelomično razoružani, ponovo se vraćaju i spremaju napad na partizane.

[17] Odnosi se na dve manje grupe formirane iz Prvog i Četvrtog bataljona Pr^og kordunaškog NOP odreda. One su, 15 i 16 aprila 1942 god., upućene; različitim pravcima na Zumberak, u krajeve sa isključivo hrvatskim stanovništvom.

[18] Streljan 1944 god. kao narodni neprijatelj.

[19] Odnosi se na Okružni komitet KPH i štab Grupe NOP odreda za Liku.

Neprijatelj je ponovo 12 ov.mj., u jačini od oko 6.000 talijanskih vojnika, te nekoliko baterija teške artiljerije i bacača mina, pokušao prodrijeti na teritorij I Odreda. Borba se vodila cijeli dan uz neprekidnu artiljerisku vatru. Partizani (njih oko 145 na broju) vještim su manevriranjem razbili neprijatelja i u žestokom protunapadu protjerali ga prema Medku. Neprijatelj se povlačio u panici. Partizani su ih tjerali do pred sam Medak. U ovoj borbi neprijatelj je imao velike gubitke, dok je *na* strani partizana bilo 6 mrtvih. Ovaj uspjeh protiv neusporedivo jačeg neprijatelja povoljno će odjeknuti među stanovništvom i partizanima tog Odreda, te se nadamo da će mnogo doprinijeti sređivanju prilika na tom sektoru.

Prema izvještajima drugova iz Like, neprijatelj kani poduzeti nove akcije, jer vrši koncentracije na nekoliko tačaka oko oslobođenog teritorija.

Stanje [je] u Lici takvo, da zahtjeva našu hitnu i vojničku i političku pomoć. Zbog toga donijeli smo odluku da za izvjesno vrijeme odemo i mi i Glavni štab u Liku. Sada vidno dolazi do izražaja veliki propust Glavnog štaba što nije išao od grupe do grupe odreda i tako ukazivao veću pomoć mlađim drugovima, koji se u ovakvoj teškoj situaciji ne snalaze.

Proleterski bataljon, koji smo ranije kanili poslati u Slavoniju preko Banije, moraće sada s nama ići u Liku, da bi što hitnije prebrodili tamošnju krizu.

U Slavoniju ćemo poslati proletersku četu iz Banije sa operativnim oficirom ovoga Štaba.[20] S njima će se prebaciti u II zonu (Moslavina) drug Parmač,[21] kojeg smo imenovali politkomom II zone, i drug Štefek (Španjolac)[22] koji će biti član štaba. Oba druga su se pokazala kao dobri borci i imaju već dosta iskustva iz dosadašnjih borbi.

U cilju povezivanja sa slovenskim odredom, uputili smo jedan vod Goranskog odreda preko Kupe. Već smo dobili prve izvještaje, koji govore da ih mase u hrvatskim i slovenskim selima s oduševljenjem primaju.[23]

U cilju mobilizacije hrvatskih seljaka u borbu, uputili smo dvije čete jednog Kordunaškog bataljona i jedan vod Goranskog odreda preko Mrežnice, koji imaju za zadatak da

[20] Odnosi se na Franju Ogulinca-Selju. On se **sa** Proleterskom četom Banije prebacio u Slavoniju 25 maja 1942 godine.

[21] Stanko Parmač

[22] Stefek Rogina. Poginuo 1942 god. u okolini Zagreba.

[23] Radi usklađivanja zajedničkih dejstava, održan je 19 aprila 1942 god. sastanak rukovodilaca Trećeg bataljona Primorsko-goranskog NOP odreda Hrvatske i Treće grupe NOP odreda Slovenije. To je bio prvi sastanak prrmorsko-goranskih i slovenačkih jedinica.

se povezu sa odredima Moslavine i sa odredom u Zumberku, ukoliko tamo postoji.

U Lici ću se sastati &a drugovima iz Štaba Bosanske Krajine. Sa bosanskim snagama oko Drvara, te ličkim partizanima—ućinićemo sve da razbijemo četničku bandu, koja se ugnijezdila na jugu Like, u Bos. Grahovu i Kninskom kotaru.

Poslije povratka s Korduna Mrtvac[24] je teško obolio. Pored slabosti pluća dobio je tešku upalu bubrega. Jednog dana je dobio tako jak napad, da smo mislili da ga neće uspijeti prebroditi. Sada mu je nešto lakše, ali za dugo vremena neće biti sposoban ni za kakav rad. Mora da drži strogu dijetu, a hrane nema. Pored toga neprijatelj vrši i na ovaj teritorij ofenzivu, te uslijed prebacivanja može biti težih posljedica po njega [.. .][25]

[21] Vladimir Bakarić
[25] Završetak dokumenta Redlakcija nije uspela da pronađe.

Stanje u Lici tako da zahtijeva našu hitnu i vojničku i političku pomoć. Zbog toga doneli smo odluku da za izvjesni vrijeme odemo i mi i Glavni Štab u Liku. Sada vidno dolazi do izražaja veliki propust Glavnog Štaba što nije išao od Grupe do Grupe Odreda i tako ukazivao veću pomoć [illegible]ovima, koji se u ovakvoj teškoj situaciji ne snalaze.

[illegible]leterski bataljon, koji smo ranije kanili poslati u Slavoni- [illegible] moraće sada s nama ići u Liku, da bi što hitnije prebrodi- [illegible]u.

[illegible]niju ćemo poslati proletersku četu iz Banije sa operativnim [illegible] taba. S njima će se prebaciti u II. zonu /Moslavina/drug [illegible]o imenovali politkomom II. zone i drug Štefek /Španjolac/ [illegible]n štaba. Oba druga su se pokazala kao dobri borci i imaju [illegible]va iz dosadašnjih borbi.

[illegible] povezivanja sa slovenskim Odredom, uputili smo jedan vod [illegible] preko Kupe. Već smo dobili prve izvještaje, koji govore [illegible]rvatskim i slovenskim selima s oduševljenjem primaju.

[illegible] mobilizacije hrvatskih seljak-a u borbu uputili smo dvije [illegible]unaškog bataljona i jedan vod Goranskog Odreda preko Mrež- [illegible]u za zadatak da se povežu sa odredima Moslavine i sa odredom u [illegible], [illegible]koliko tamo postoji.

U Lici ću se sastati sa drugovima iz štaba Bosanske Krajine. Sa bosanskim snagama oko Drvara, te ličkim partizanima -učinićemo sve da razbijemo četničku bandu, koja se ugnijezdila na jugulike, u bosa Drugovu i kninskom koteru.

- - - - - - - - - - - - - - - -

Poslije povratka s Horduna Mrtvac je teško obolio. Pored slabosti pluća dobio je tešku upalu bubrega. Jednog dana je dobio tako jak napad, da smo mislili da ga neće uspjeti prebroditi. Sada mu je nešto lakše, ali za dugo vremena neće biti sposoban ni za kakav rad. More da drži strogu dijetu, a hrane nema. Pored toga neprijatelj vrši i na ovaj teritorij ofenzivu, te će uslijed toga prebacivanja može biti težih poslijedica [illegible]

Fotokopija druge polovine poslednje stranice dokumenta br. 172

BR. 173

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 26 APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O POKRETU JACIH ITALIJANSKIH SNAGA OD SANDŽAKA KA ISTOČNOJ BOSNI I NJIHOVOM ZAUZIMANJU GAJNICA[1]

ŠTAB DURMITORSKOG
NARODNO-OSLOBODILACKOG
PARTIZANSKOG ODREDA

26/IV/1942
u 7,15 sati

VRHOVNOM ŠTABU N.**O.P.** I D.V.J.

Gdje bude

Primili smo vaše pismo od 22. IV, od 8 sati izjutra.[2] Pošto je drug Obrad Cicmil juee stigao i primio dužnost u Odredu, ja ovog časa krećem na Boan i dalje do Operativnog štaba da postupim po vašem pismu.

Imamo izvještaj od Štaba Pljevaljskog odreda da su Talijani, koji su 22-og krenuli *iz* Pljevalja sa 6 do 7000 ljudi, ušli 23-ćeg u Čajniče i da idu dalje, da do jačih borbi nije došlo itd. Stanovništvo je demoralisano, hoće u četnike, naročito Glisnica. Pljev. odred predložio je Glav. štabu Sandžaka da napadne Boljamce, gde ima bataljon Talijana, a ako mu se Φo ne odobri vratiee se ovamo u pravcu Meljak—Kosaniea.

U toj situaciji teško da ćeš naći vremena da čitaš moja dugačka pisma. Ja idem do Oper. štaba da pretresemo cijelu situaciju i da se preduzmu drukčije mjere nego što ih je Oper. štab vjerovatno imao poslije istjerivanja četnika iz Gor. Morače (nisu mi plan saopštili jer nisu to htjeli uraditi preko telefona) i da se jednom ostvare tvoje direktive.

Čudim se kako si shvatio da su Lovćenci postali neka drugostepena straža u Kršu.

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2702. Datum u zaglavlju je napisan rukom, a štambilj Štaba Durmitorskog NOP odreda ne pretstavlja dokumenat štaba, već se Moša Pijade poslužio jednim listom hartije na kojem je zaglavlje već bilo utisnuto.

[2] Vidi dok. br. 162.

Jutros srno pisali II-gom batalj omi[3] da dođe u Ograđenicu, odakle ćemo ga zvati ako zatreba.

Trebalo bi po mom mišljenju što je moguće više hrane iz Borča baciti u C. Goru (Piva i Nikš.[ićki srez].)

Po nekim obavještenjima vjerovatan je napad četnika preko Sinjajevine ovamo, pošto prvo napadnu Kolašinska Polja. Ali je lažna ranija vijest da su kamionima išta vukli u tam pravcu.

Preduzeli smo mjere da za dan-dva otvorimo bolnicu na [selu] Crnoj Gori gdje ćemo lagano prebacivati teže ranjenike, a ovdje ostaviti lakše. Lakše ranjene s vaše strane i rekonvalescente treba upućivati u druge bolnice u Pivi npr. za Unač, gdje treba organizovati bazu za ishranu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

PS. Čim se vratim sa fronta dobićeš traženi izvještaj, koji ja ovaj put nijesam u stanju da ti dam, a za to doista nijesam ja kriv.

Ako su sada nastale neke teškoće tamo, duboko sam uvjeren u to da ćemo sve teškoće savladati.

S drug. pozdravom
Za Štab odreda
Čiča Janko

[3] Odnosi se na Peti bataljon Prve proleterske NOU brigade.

BR. 185

IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENIKA VRHOVNOG ŠTABA U CRNOJ GORI OD 27 APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I NAČINU PRETSTOJECIH DEJSTAVA PROTIV ČETNIKA[1]

Boan 27-IV

VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Prvi put da vam saopštim nešto povoljno. Naime, gledajući u cjelini, situacija u Crnoj Gori se počela razvijati u našu korist, bez obzira šta vam ma ko priča. To se da zaključiti iz bezbroj momenata: 1) raspad četnika i svođenje njihove ubojne moći na elitnu, plaćenu,[2] *štabsku* vojsku; 2) ostvareno je oko 3000 partizana — udarnika (uskoro će biti postignut taj broj); 3) seljačka masa koju četnici silom mobilišu neće više da se bori, bolje reći — skoro je neupotrebljiva za borbu; 4) Partija, iako sporo, ali sigurno ozdravljava, naročito u vojsci. Istina, slobodna teritorija se smanjila, ali — ukoliko jača proces četničkog^ raspadanja — ona se može brzo povećavati. Četnici će se uskoro naći u situaciji u kojoj smo mi bili, ako ne bude s naše strane vojničkih i političkih grešaka, tj. — oni će se boriti s vojskom koja neće da se bori, s vojskom koja ima u sebi ljudi koji simpatišu nama (to se vidi iz njihovog poraza u G. Morači i Župi i saslušanja četnika). Po djelovima situacija je ovakva: 1) U *Katunskoj Nahiji* — zadovoljavajuća. Mitar[3] se sjajno snašao. Nije tačno da je palio čitava sela (svega oko 40 kuća izrazitijih izdajica). .. Sa Mitrom sam zadovoljan. U pozadini je ostala Partija i manje grupe, a živa sila (oko 1200 ljudi izvrsnog ljudstva) na vrijeme izvučena. Naša Partija ipak rije i radi u pozadini četnika. 2) *Nikšić i okolina* — kao i ranije, zadovoljavajuća. 3) *Srez šavnički i Sinjajevina* — kako se uzme. U izvjesnom smislu zadovoljavajuće, u izvje-

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 641.

[2] Četničkim komandantima je italijanski okupator stavio na raspoloženje i finansiska sredstva pored opskrbe u naoružanju, municiji i dnevnim obrocima ishrane. Otuda su oni bili u mogućnosti da svakom dobrovoljno prišlom četniku plaćaju po 4.000 italijanskih lira mesečno. Sem ovoga, izbeglička vlada im je avionima dostavljala znatne količine novca, obično u zlatu i engleskim funtama.

[3] Mitar Bakić

snom nezadovoljavajuće. Govoriću o prvom »smislu« a uzgred i o »drugom«. Naime, zadovoljavajuće 'je što je učinjen krupan korak na putu učvršćenja pozadine i stvaranja vojske. Istina, vojska tog sreza je najmanje udarnička, baš zbog toga što ima najviše plemenskog, ali mi je odlučno miješamo, jer je svaki pojedinac uzet za sebe prosječno dobar, čak vrlo dobar, ali kad dođe zlo do njegovog sela — ne valja. To je opšte iskustvo iz čitave C. Gore. Čiča Janko ipak misli da pretjerujemo s miješanjem, jer će tako nestati Durm. odred. To je mogućno, da Odred nestane, ali će se *stvoriti vojska* i dobra komanda. Komandnog kadra ima dosta, ali baš u Srezu šavničkom nije dobar. Tamo još postoje diskusije između štabova i ljudstva itd. Mislim da treba i vi odlučno da nas poduprete u ovom prelomu. Mitra ćemo uzeti u Gl. štab, ukoliko se vi složite. *Situacija u Srezu beranskom* se razvija povoljno politički. Naši partijci koji su tamo — oživljavaju, četnici čine čuda i pokore da se konsoliduju u masama. Naše male grupe su već izvršile napade na neke komande, što je za njih stvorilo paničnu situaciju i primoralo ih da pribjegavaju teroru nad [ma]sama, što su dosada vješto izbjegavali. Slično [poći će] stvari i u drugim krajevima.

Sada da vam 'odgovorim na neka pitanja. Malo sam ljut, tu je i čiča Janko, pa se prepiremo zbog raznih sitnica, iako se uvijek na kraju složimo. Ali dok se ne složimo — gužva. Prije svega, drugovi, hoću da naglasim jedno: ne priznajem nikome u KPJ da voli i cijeni druga Tita više od mene, ne priznajem nikome da će na njegovu riječ prije poći u smrt nego što ću to učiniti ja. Prinuđen sam da dam ovako svečanu i teatralnu izjavu zbog toga što u naredbama V.Š. ima stvari koje su ovdje *neostvarljive,* i čija bi primjena dovela do katastrofe, a koje nose njegov potpis. 1) Komitske akcije, kako ih vi preporučujete, (a koje sam ja prvi postavio ovdje u drukčijem obliku) neizvodljive su. Ne može se u četničku pozadinu ući s 40—50 ljudi (vi kažete u zadnjoj naredbi Durm. odredu — da se može upadati i u D. Moraču, a kuda, kako? — to se ne govori, a govori se *konkretno* o D. Morači). To se probalo — ka Lipovu i R.[ijeci] Mušovića. Pa? Ništa, opaženi su i vratili su se ili se razbili u trojke i petorke — koje ne mogu da se kreću, ako ih ima mnogo. Naime: četnici su tako organizovali pozadinu da svako selo ima stražu od seljaka koji istina nijesu četnici po duši, ali su pod komandom četnika i žive u strahu od njih. Prvi susret sa tim stražama — znači alarmiranje čitavih sela, koja idu u potjere, jer moraju ići zbog četničkog pritiska. 2) Šavnički srez se ne može braniti kako je to predviđeno — upuštanjem četnika u srez i uništavanjem u

njemu. Taktika četnika, drugovi, nije front, sem gdje prave prodor s Italijanima, nego manevar s velikom gomilom, prepad i opkoljavanje. Samo takvom taktikom, kombinovamom s dejstvom, malih grupa u pozadini, mi ih možemo tući. Mi smo prije tri — četiri dana očistili G. Moraču i izbacili ih oko 200 iz stroja. Da smo imali rezervnih snaga —• stigli bi na Crkvine. Ali mi ne bi tamo ni išli, to bi bilo pogrešno. Sada četnici nastoje da nas opkole u G. Morači. Ja sam bio tamo. Sve je učinjeno da se to ne dogodi, a mi ćemo ih napasti gdje se ne nadaju, duboko negdje gdje su najslabiji, jednim dalekim manevrom. Ako mi ne vrsimo takve snažne upade — oni će jednog dana izići iz Lipova i G. Morače (kad je mi ne bi držali, a mi je možemo držati samo upadom negdje drugo, a ne logorovanjem u njoj, inače — povući ćemo se, dakle: kad ih ugrozimo negdje drugo partizanskim prepadom s nekolika bataijona) — oni će jednog lijepog dana, kako rekoh, ovim masivima, za čije bi kontrolisanje bila potrebna čitava divizija, izbiti u Boan ili šavnik i naći se našima za leđa. Dalje: komitske akcije kako ih vi predviđate, izvodljive su zasad samo u Srezu beranskom, gdje su četnici najslabiji i gdje su se oni najviše razgolitili, gdje su se odvojili tzv. stalni četnici od seljačke četničke mase, nama naklonjene. 3) Za gubitak one čete nije kriv ni Marko ni Janko, nego je krivo to što su se naši postavili frontalno prema četnicima, a to su frontovi, kako naši tako i četnički, kroz koje možeš provesti diviziju. Naši stoje pasivno i — čekaju i četnici se lako provuku. Da naše [jedinice] prave takve upade masom kombinovanom s grupama — četnici bi morali da drže front, a ne mi, i ne bi im takvi upadi došli u glavu. Naravno da je u ovom slučaju bilo i nebudnosti, javašluka pojedinaca i si. Ako bi mi upadom očistili npr. D. Moraču ili Lipovo — onda bi Savnički srez bio odbranjen, jer bi četnici morali da misle na frontalnu odbranu Kolašina od takvih upada. To je što se tiče taktike. Prema svecu i tropar. Sve prema uslovima. Tako se može doći i do materijala, koji četnici sada dobijaju i od — Engleza (u Srez beranski spušteni mitraljezi, p. mitraljezi, ali su pali u jedno muslimfansko] selo i 'muslimani su to prijavili Italijanima). Mislim najzad da drugovi treba da obrate pažnju na stil i način naredbi, ne treba zaboraviti onu famoznu naredbu za Sandžak . . .

Drugovi, ja sam uvjeren da u junu i julu četnika u C. Gori ne bi bilo, ako se pametno radi, ne bi ili bilo *da je tu drug Tito da sve pogleda izbliza i uzme u svoje ruke.*

Sada neka sporna pitanja. Vel.[imir S.] Knežević je određen da sredi bazu u Boanu, gdje je bila intendantura u ne-

redu, komanda mjesta takođe itd. Drug Ceća,[4] dok smo našli kom.[andanta] mjesta, odredio je privremeno da on vrši i tu dužnost. To je ispravljeno. Štab Durm. odreda postoji — i njemu ću pridodati Peka,[5] dok ne dođe vaša odluka o formiranju Gl. štaba. Ja sam ovdje još koji dan ... Sada se tu bavim sređivanjem jedinica i komandnog kadra i »velikim« vojničkim planovima. Da me ne bi krivo razumeli — bavim se tim da naši udare neprijatelja gdje je politički a kroz to i vojnički najslabiji, da ga iznenade i da se omogući izdvajanje krajeva nama naklonjenih od sada bezoblične četničke mase, zatim da se pravilno politički nastupi (strijeljanja, konfiskacije i si. — da bi narod u oslobođenom kraju mogao da nas razlikuje od četnika). Kad to bude shvaćeno — ja idem. A niti komandujem, niti raspoređujem jedinice, nijesam vojskovođa! Stvorili smo Oper.fativni] štab — Sinjajevina u kome smo sada ja, Poleksić, Knežević i Peko (to je ustvari Oper. štab Durm. odreda, ali pojačan Pekom, što je pravilno, s obzirom na veličinu i značaj prostora). Kad ja odem — ostaju oni bez mene. Čiča Janko traži i od mene izjašnjenje o četi koja je izginula. Bio sam u G. Polju i nijesam imao pojma ni o rasporedu ljudi niti i o čemu. Kad sam došao ovdje •—• bili su izginuli. Ja ću nastojati da se to ne dogodi, mada mi je teško to sve vidjeti na svim točkama. Cim sam došao ovdje—očistili smo G. Moraču. To je bar odmazda, podizanje klonulog morala ljudi koji se povlače, povlače i povlače mjesecima, a isto tako — neprijatelju se komplikovala situacija, jer sad ne smije tako lako u Srez šavnički i u Polja, a smjeće još manje ako ih negdje blizu srca udarimo. To je sve što imam da vam javim. To je i odgovor na pitanja koja čiča Janko traži da vam odgovorim.

Nemojte se što naljutiti na mene, ako sam prenaglio. Ja sam ipak vaše dijete kome uvijek možete počupati uši. Gledaću da učinim sve da bude što manje gluposti.

S. F. — s. N.!

Mnogo vas sve pozdravlja
vaš
Đido

[4] Svetislav Stefanović
[5] Peko Dapčević

BR. 175

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 27 APRILA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE O POKRETIMA ITALIJANSKIH SNAGA U DOLINI DRINE I VEROVATNIM NJIHOVIM NAPADNIM PRAVCIMA, I UPUTSTVA O NAČINU DEJSTVA BRIGADE[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
27-IV-42 god. = 10 časova

ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILACKE UDARNE BRIGADE

Primili smo vaš doipis. Redovno treba da nas izvještavate 0 akcijama za protekli dan. U tom smislu uredite kurirsku službu. Sitna mjesta na karti pobliže označavajte.

Podaci o neprijatelju:

Jedan bataljon nalazi se u predgrađu Goražda, na desnoj obali Dime. Jedan drugi bataljon nalazi se oko sela Bučje Ni jedan ni drugi do sada nijesu pokušavali da pređu Drina na kojoj su porušeni svi mostovi. Ovi djelovi nemaju mostovog materijala kod sebe. Moraju ga donositi iz Pljevalja, gdje se nalazi njihova inžinjeriska jedinica.

Neprijateljski garnizoni nalaze se u Čajniču, Kovaču i Boljanićima, gdje im stražu drže neke četničke bande.

Neprijatelj od komunikacija nikud nije išao. Kad se kreće jačim djelovima, onda drži i kose neposredno sa strane puta.

Vjerovatne namjere neprijatelja:

Poišto Talijani ne opravljaju mostove na Drini a ni materijal im još nije upućen (ovo bi vi morali već znati), mi mislimo da će se te njihove jedinice poslije nekoliko dana vratiti natrag. Tom prilikom vi im trebate prirediti zamke.

Talijansko dejstvo dolinom Drine od Goražda ne može doći do izražaja sve dotle, dok ne bi popravili mostove na Drini. Bolje se može zamisliti dejstvo pravcem: Čajniče—Trpinje—Vukušići—Foča, tom brazdom koja je otkrivena. 1 ovo dejstvo moglo bi se ostvariti tek u sadejstvu sa djel-o

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2111.

vima od Kalinovika. A to znači da ni to dejstvo, kao ni ono 03 Goražda dolinom Drine, ne može se brzo ostvariti niti doći do izražaja.

Zbog razmještanja garnizoni, neprijatelj se mora kretati komunikacijama i doturati hranu, a možda i municiju. Municiju bi morao doturati da su ga naši djelovi malim zasjedama natjerali na utrošak municije.

Direktiva za vaš rad:

1) Onemogućiti neprijateljsko komuniciranje na putu: Čajniče—Goražde i na ovome putu obavezno doći do zapljene oružja, municije i materijala. Spriječiti neprijatelju da nosi mostovi materijal ka Goraždu i snabdijevanje trupa.

2) I jednu i drugu grupu u dolini Drine napadati iz pozadine. U ovom cilju upotrebljavati lake izviđačke vodove. Ovo iz razloga što se neprijatelj nalazi prikupljen pa je u mogućnosti da razvije jaku vatru. Napominjemo vam da su neprijateljski topovi tako raspoređeni na jednoj kosi na desnoj obali Drine, naspram Goražda, da bi ih odvažna jedinica mogla zarobiti. Naravno, traži se umješno starješinsko izviđanje, kuražne i odvažne starješine, a inače vaši su borci izvanredni. U ovome prednjače Užičani.

3) Osmatranje navedenoga pravca ka Foči. U slučaju da neprijatelj krene tim pravcem onda ga napasti iz pozadine, najbolje pravcem: Toholji—Močevići—Vukušići. Ovo ne shvatite kruto. Vaš manevar zavisi od neprijateljskog pokreta i vaših i neprijateljskih namjera. Napominjemo vam da naše direktive ne shvatite kruto, kao što se to do sada dešavalo. Ovo nijesu dnevne zapovijesti, nego široka uputstva za rad.

4) Naći metod za likvidaciju Gojka Krezovića[2] i njegove bande. Sve one koji se kreću po pozadini i ne bore se u organizovanim jedinicama treba obavezno razoružavati. Sa ovim oružjem naoružati vaše nenaoružane drugove. Isto tako zadržati i municiju. Puške sa po nekoliko metaka upućivati naro u Foču. Ovo shvatite kao prijeku potrebu. Ne možemo dozvoliti da nam ta pozadina puca u leđa.

Primjedbe na vaš raspored:

1) I suviše krut. Vi ste dali sektore pojedinim bataljo; nima i oni se neće nikud ni mrdnuti dalje. Vi morate unijet* živost u operacije. Prošla je zima i iz toga krutoga zimskoga-rasporeda moramo preći u brze pokrete. Za izvršenje zadataka snage se povremeno mogu prikupljati, da bi se nakon izvršenog zadatka uputile na druge pravce i zadatke.

[2] Vidi dok. br. 171, primedbu 4.

2) Nekorisno ste zavezali za Čajniče jake snage. One mogu potpasti i pod nepr. art. vatru. Toliko ste ih postavili blizu garnizona da bi one morale primiti frontalnu borbu, i to u blizini varoši, što je najgori slučaj.

3) Rezerva je dobro postavljena. Trebalo je da ta rezerva, dok se ostali djelovi nalaze u akcijama, isturi izviđačke vo>-dove za osmatranje pravaca ka Čajniču i njegovih[3] eventualnih pokreta ka Foči.

4) Dakle, one djelove oko Čajniča upotrebite za manevarska dejstva i zasjede na putevima. Mjesta zasjeda izvidite lično na terenu. Štab brigade, jedan dio, mora biti lično na mjestima izvođenja operacija. Drugi dio da se stara o ostalim zadacima na udaljenijim pravcima.

Uspostavite veze sa sandžačkim trupama. Njima smo dali zadatak da dejstvuju na komunikaciji: Čajniče—Pljevlja. Ovo ne znači da i vi ne možete dejstvovati na njoj, samo ako se ukaže potreba i kad za vas ne bi bilo ciljeva na onom kraku od Čajniča ka Goraždu.

Uspostavite izviđačku i obavještajnu službu. Vi morate znati o svim neprijateljskim pokretima kao i onome što se dešava na vašoj teritoriji.

Na toj teritoriji ima pojedinih bandita, pa ih morate likvidirati. I u tom pogledu razvijte obavještajnu službu. Raspitajte se da se na tome sektoru ne krije ona odbjegla misija.

Likvidaciji pete kolone morate posvetiti pažnju.

Ne zaboravite na političke konferencije, zborove i ostalo.

Podaci sa ostalih frontova.: Ništa novo. Mi držimo cijelu teritoriju koju smo imali prije početka ove ofanzive. U Hercegovini je očišćena od ustaša cijela lijeva obala Neretve. Oni nastavljaju operacije uspješno. U Crnoj Gori postignuti su značajni uspjesi protiv četničkih bandi i okupatora.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.Š. načelnik štaba

P S.

1) Rekoste da'je jedna vaša jedinica držala čitav dan i čitavu noć zasjedu na putu. To je zamaranje ljudstva. Takve duže zasjede vrše se na smjenu. Ovo vam se drugi put ne smije dogoditi. Na taj način otupljujete borbenu vrijednost vašeg ljudstva.

2) Drugi put kad podnosite izvještaj, on treba da sadrži cijelu vojno-političku situaciju na vašem području, a ne samo suvoparno izlaganje rasporeda. Uvijek izložite vaše mogućno-

[3] Odnosi se na neprijatelja.

sti, namjere, perspektive, stanje jedinica, ishrana, sanitet, šta ste uradili na političko-prosvjet. polju itd. Je li vaš boravak bio plodonosan u politič. pogledu itd. itd. To su sve činjenice na osnovu kojih mi možemo procijeniti situaciju.

3) U duhu naših direktiva uzmite više inicijative. Jedan naš drug iz I Brigade[4] upozorio vas je na osmatranje puta Čajniče—Goražde. To je bilo potpuno ispravno. Vi to nijeste shvatili kao elemenat situacije. Čak ste pitali je li to »autentično«. Ovo pokazuje koliko se vi držite neke formalnosti. Da ste više obratili pažnju na put ne bi neprijatelj nekažnjeno pošao u Goražde, a danas biste imali u dnevniku brigade zabilježenu jednu pobjedu više.

4) Vi znate da se situacija u ratu mijenja od trenutka do trenutka. Kod ovako teške i slabe veze mi nemamo mogućnosti da brzo reagiramo naređenjima na te trenutne situacije. Vi se nalazite na terenu i morate izabrati najbolje rješenje. Tu ne treba čekati nikakvo naređenje. Glavno je da vaše odluke baziraju na izdatim direktivama (a direktiva je širok pojam) i stvorenoj situaciji. Donijete odluke se najenergičnije privode u djelo. Tu ne može i ne smije biti kolebanja.

5) Samo na putevima možete doći do rezultata, pa ih potpuno opsjednite. To opet ne znači da se na jednom mjestu neprekidno čuči. I tu su potrebni brzi pokreti i mijenjanje mjesta. Upamtite da neprijatelj ima obavještajnu službu, pa brzo saznaje o vašim mjestima. Da mu doskočite, vi morate mijenjati ta mjesta.

[4] Vidi tom IV, knj. 4, dok. br. 106 (str. 282).

BR. 185

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 27 APRILA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA SANDŽAK ZA IZVOĐENJE STALNIH NAPADA NA JEDINICE ITALIJANSKE DIVIZIJE »PUSTERIJA« NA OTSEKU CAJNICE—KOVAČ PLANINA I NA KOMUNIKACIJI PLJEVLJA—PRIJEPOLJE[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
27-1V-42 god. = 11 časova

GLAVNOM SANDZAČKOM ŠTABU

1) Prilikom ove neprijateljske ofanzive nijeste pokazali budnost i praćenje situacije. Mi znamo da nijeste mogli suzbiti tu ofanzivu. Mogli ste učiniti to da nekim pozadinskim napadom ubijete . . . fašista. Međutim to je izostalo. Vaši borci i starješinski kadar podbacili su. Vi morate učiniti sve da se to popravi. Vi morate realno posmatrati događaje i ne zavaravati se. Mi smo mnogo držali do vaših jedinica, naročito poslije onakvih pohvalnih izvještaja druga Volođe[2] i Lekovića.[3] Inače, prebacili bismo blagovremeno neke naše jedinice.

2) Neprijatelj se izdužio po komunikacijama. Morate pristupiti prepadima na putevima i obavezno doći do zapljene oružja i materijala.

Mi mislimo da je najbolji prostor za te akcije na otsjeku: Čajniče—Kovač. Međutim, vi ste glavne snage bacili na otsjek Boljanići—Kovač gdje se nalaze dva neprijateljska garnizona. Ovo odmah morate ispraviti i drugi put vam se ne smiju dogoditi takve vojničke greške.

Druga [proleterska] brigada dejstvovaće zapadno od Čajniča, na putu. Vi morate s njom održavati posvednevnu vezu. Vi dakle upotpunite njeno dejstvo na dijelu Čajniče—Kovač.

3) Dobro je da prebacite neke vaše djelove u Zaborak, da napadate i sa te strane. Mještanske jedinice treba organizovati za otpor. No one koji se ne bore u organizovanim jedinicama pod vašom komandom odmah razoružati i sa tim oru-

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2113.
[2] Vladimir Knežević-Volođa, narodni heroj
[3] Veliša Leković

žjem naoružati vaše borce. Isto 1лко razoružavati i sve one koji lutaju po pozadini.

4) Posvetite pažnju i komunikaciji Pljevlja—Prijepolje. Tamo bi trebalo da dejstvuje jedan dio Pljevaljskog odreda. Sada treba razvući pažnju neprijatelja na više strana.

5) Pravac od Čajniča ka Vukušićima treba osmatrati izviđačkim djelovima. Ovo iz razloga jer bi neprijatelj mogao pokušati sa pokretom ka Foči.

6) Redovno nas izvještavajte o situaciji na vašem području.

Treba održavati vezu sa Crnogorcima preko Kosanice.

7) U Vikoču se prikupilo mnogo neboraca. Sve mora da se odredi u jedinice. Neka traže puške. Ne možemo dozvoliti da hranimo sposobno ljudstvo koje izbjegava borbu i time demorališe pozadinu. Ako je neko kukavica onda se mora konačno izbaciti, a ne mi da ga hranimo. Izraz »kamenogorci« odbaciti, da se više ne smije pominjati. Dovoljno je da se neko nazove tim imenom i kao da mu je to privilegija da on ne mora ići u borbu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Š. načelnik štaba

PS.

Izviđati neki pravac znači pridati mu važnost. Ako se neprijatelj pojavi na tom pravcu, onda ga treba napasti. Znači treba imati priugotovljene snage za dejstvo na pravcima koji se osmatraju i izviđaju. U ovom slučaju to važi za pravac Čajniče—Vukušići—Foča. Kad bacite snage za dejstvo na otsjeku Čajniče—Kovač, vi ćete moći i brzo mtervenisati na ovom pravcu ka Foči.

Ne plašite se luka od Čajniča ka Kovaču. Taj je luk sav u šumi i naši mali djelovi mogu tu uspješno dejstvovati.

BR. 177

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP 1 DV JUGOSLAVIJE OD 27 APRILA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE O USPEŠNIM BORBAMA U HERCEGOVINI PROTIV ITALIJANSKE DIVIZIJE »KACATORE DELE ALPI« I UPUTSTVO O DALJEM DEJSTVU BRIGADE[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
Г DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
27-IV-42 godine = l 6 časova

ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE UDARNE BRIGADE

Budno pratite kretanje neprijatelja i na putevima morate doći do plijena. Direktivu za rad poslali smo vam prije podne 27 aprila.[2]

Izvještaj o borbama:

Hercegovački udarni bataljon, jačine 400 partizana, pojačan sa još 250 boraca, opkolilo je na putu Nevesinje—Gacko jednu neprijateljsku kolonu jačine 1500 Talijana.[3] Rezultati do sada: zarobljeno 97, ubijeno 200, ranjenih mnogo, zaplijenjeno: preko 200 pušaka, velika količina municije, 2 teška mitraljeza, preko 10 puškomitraljeza, velika količina bombi za bacače, ljetna sprema za jednu kompletnu četu Talijana. Borba se i dalje vodi. Talijani su nabijeni u jedan klanac. Drugovi iz Hercegovine javljaju da dh odatle neće pustiti žive.

Na ostalim frontovima bez promjene. Naši đjelovi sa lijeve obale Drine,[4] u predjelu Goražda, izvršili su sada više vatrenih prepada na neprijatelja. Neprijatelj živi u strahu. Kad bi i vaši djelovi izvršili neki prepad iz pozadine, Talijani bi se još više demoralisali.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.S. načelnik štaba

PS.

1) Saznali smo da su jutros 27[-og] dvije čete Talijana sa komorom pošle iz Goražda preko s. Kolijevke prema Miljenu. Isto tako i dvije čete iz Kopača pošle su prema istoku.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2112.

[2] Vidi dok. br. 175.

[3] Odnosi se na jedinice Pedeset drugog pešadiskog puka italijanske divizije »Kaćatore dele Alpi« (Cacciatore delle Alpi).

[4] Odnosi se na Prvu proletersku NOU brigadu.

Izviješteni smo da se čula neka detonacija i borba oko Miljena.

Talijani u dolini Drine oko Goražda i Kopača mnogo su uznemireni. Našavši se ugroženim vrbuju neke četnike. Tako je jedan kdt bataljona iz Drinskog odreda prišao njima.[5] Ovo nam govori da svu tu pozadinu treba razoružati.

2) Na sektoru od Ustiprače do Jahorine nema ništa novog. Dvije grupe ustaša pokušale su prijelaz u predjelu Renovice, ali su odbijene natrag.

Izgleda da su se Njemci povukli iz Istočne Bosne, pa je time muslimansko stanovništvo razočarano. I srpsko je razočarano, jer je Bader, zapovjednik Srbije, saopštio da Istočna Bosna pripada Hrvatskoj državi.

Naši će preduzeti izviđanje sjeverno od rijeke Prače.

3) Bandit Radivoje Kosorić predao se Talijanima u Višegradu. Nešković[6] traži našu saradnju i pomoć. Mi smo uputili poručnika Martinovića[7] da bi organizovao te mještanske čete.

4) Partizani iz Šavnika izbacili su četnike iz Gornje Morače.

5) Pokrenite se iz odbranbenog rasporeda i napadajte neprijatelja neprekidno. U ovom cilju upotrebljavajte sve vaše bataljone. Nemojte bataljone držati u nekoj rezervi. Pokrenite i Peti bataljon.[8] Štab brigade neka se primakne i izađe na bojno polje. U Slatini može ostati zamjenik kdta ili polkomesara, koji će organizovati ishranu i ostale poslove.

Nemojte da jedinice redate oko štaba. Mi smo pokretna vojska. Mi ne treba da zaštićujemo štab jedinicama. To ne možete nikad postići. Štab je uvijek sa svojim trupama.

Dakle, vodila se borba oko Miljena, ali su tu bile vaše male snage i mi vam još odavde kažemo da tu nijeste mogli postići nikakve rezultate. Drukčije bi bila stvar da je tu u blizini bilo više jedinica i da su one pritekle u pomoć. Vi ste imali iskustvo kod Žljebova da treba imati jače zasjede. No, tim iskustvom nijeste se koristili.

Zašto ne zarobite nepr. artileriju kod Čajniča? Primaknite se neprijatelju!

[5] Radivoje Kosorić, četnički komandant u Istočnoj Bosni, odmetnik, ubijen od organa narodne vlasti 1947 godine.

[6] Radomir Nešković. Kao odmetnik, ubijen od organa narodn . vlasti 1945 godine.

[7] Ratko Martinović

[8] Peti (Šumadiski) bataljon Prve proleterske NOU brigade pri vremeno je bio pridat Drugoj proleterskoj NOU brigadi.

BK. 178

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O NOVIM POKRETIMA ITALIJANSKIH TRUPA I SITUACIJI U ŠAVNICKOM I KOLAŠINSKOM SREZU

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 4, dok. br. 96, str. 287—289.

BR. 179

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 28 APRILA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE O NOVIM POKRETIMA NEPRIJATELJSKIH SNAGA I UPUTSTVO O RADU U NOVONASTALOJ SITUACIJI[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
28-[IV-]42 god. = 16 časova

ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILACKE UDARNE BRIGADE

PODACI O NEPRIJATELJU:

1) Neprovjerene izvještaje o Talijanima i njihovoj namjeri vi imate. Mi smo i sa Žabijaka dobili izvještaj da se Talijani koncentrišu u Pljevija. Vjerovatno je to isti izvor od Sandžačkoga štaba.

Talijani u dolini Drine, kod Goražda i s. Kopača, dijelom su se izvukli na obližnje kose. Zapažen je pokret jednog manjeg dijela niz Drinu. Pokret je izvršen kosama duž desne obale Drine.[2]

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg: br. 2114.

[2] Ovi pokreti izvršeni su prema planu nemačko-talijansko-domobransko-ustaško-četničkih snaga o uništenju Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i glavnine partizanskih snaga. To je bilo nastavljanje, na ovom području, ofanzivnih dejstava u Trećoj neprijateljskoj ofanzivi.

2) Ustašo-Njemci napravili su pokret od Rogatice.[3] Jedna njihova grupa, potpomognuta artiljerijom i bacačima, pravi prelaze na Prači 'kod Mesića. Druga grupa nadire niz Praču, ka Ustiprači.

Na pravcima od Mesića i Ustiprače mi imamo dva bataljona (jedan od njih Glasmački). Na tome sektoru iskupilo se oko 600 mještana, sa prostorije sjeverno od Prače. To su potpuno neorganizovani ljudi, nesposobni za borbu i ma kakav otpor. No, preduzeli smo mjere da se nekako formiraju.

Vjerovatno je da će neprijatelj nastaviti nadiranje ka Goraždu.

3) S obzirom na ovakvu situaciju, vaše dejstvo ograničite na predio puta Goražde—Čajniče. Sjeverno od puta može se uputiti neki bataljon iz Glavnog sandžačkog štaba.

4) Nastaćemo[4] da vam pošaljemo nešto obuće, rakije i duvana.

5) Bolesnike nemojte zadržavati po terenu. Njih odmah upućivati u Foču.

6) Vaš III bataljon nalazi se u Miljevini, a II na Orahovici. Tim bataljonima mi neposredno izdajemo zapovijesti.

7) Drug Crni[5] će vam reći o rasporedu onih drugova koji su bili na političkom radu u Čajniču. Njih treba rasporediti po bataljonima. Ne može se, u sadašnjim prilikama borbe, voditi odvojeno neko neboračko ljudstvo. Gledajte da te ljude zaposlite kao konjovodee i na ostale lakše službe.

8) Imovinu odbjeglih četnika treba upotrebljavati za ishranu svojih trupa.

9) Potrebna je neprekidna veza između vas i Sandžačkog štaba. Isto tako i s nama organizovati brzu vezu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.S. načelnik štaba

[3] Odnosi se na 718 nemačku diviziju i oko 10 ustaško-domobranskih bataljona.

[1] nastojaćemo

[6] Sreten Žujović

BR. 180

IZVEŠTAJ GLAVNE INTENDANTURE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 28 APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O STANJU I RASPODELI PLENA IZ USTASKOG UPORIŠTA BORČA[1]

NARODNO-OSLOBODILACKA PARTIZANSKA I DOBROVOLJAČKA VOJSKA JUGOSLAVIJE
Glavna intendantura
Br. služb.
28 aprila 1942 godine

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO O.P. I D.V. JUGOSLAVIJE

Podnosim izvještaj o stanju plijena iz Borča:

Plijen iznosi: 6 vagona žita, 6—7 hiljada sitne stoke, 1500 goveđi, 200 plugova i više raznog materijala.

Jedan dobar dio žita (oko 4 vagona) izgorio je, zato što su kuće u Borču većinom pokrivene slamam, te se užižala jedna od druge ne stigavši da se iz susjednih kuća iznese žito. Isto tako izgorio je manji dio stoke, a nešto je i uginulo, bilo bez hrane, bilo da je poklano od vukova; nešto je prilikom pregona preko Neretve i Sutjeske odnijela voda.

Operativni štab za Hercegovinu odredio je druga Dušana Aleksića za glavnog rukovaoca plijena. Isti je uspio da za najkraće vrijeme od 2 dana sve žito, stoku i materijal izbroji, izmjeri i sabere u tri magacina .i to u Sipovici, Izgorima i Mjedeniku.

Plijen je raspoređen ovako: 1 vagon žita za Foču, pola vagona za partizansku bolnicu u Rudinama (rezerva za 2 mjeseca). Ovo žito prebačeno je kod N.O.O. u Izgorima. Za dalje' transportovanje istoga danas je upućen mjesni intendant iz Foče koji će ga smjestiti u Čurevo i Bastase, a jedan manji dio za Foču. Stoke je prebačeno u Čurevo 700 sitne i 160 goveđi. Za čuvanje iste i polaganje 'upućeni su 10 drugova iz radničke kolone.

Sav ostali plijen Operativni štab prije mog dolaska počeo je evakuisati za Goransko- i mjesta u tom pravcu. Plugovi i ostali materijal predati su okolnim N.O.O. na revers za upotrebu. Obzirom da je na tom sektoru sada borba, evakuacija je stala, jer su se morali prije evakuisati ranjenici (oko 40 u Jugovićima), a i sami sprovodnici su na položaju.

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2527.

U Borču je bio jedan veći dio konja, tovarnih i jahaćih, koje su jedinice koje su učestvovale u borbi na Borču samcn voljno razgrabile. Pisao sam Operativnom štabu da se ovi konji oduzmu i upute za Vrhovni štab.

Stanje u samom Borču vise je nego strašno, na svakom koraku srete se leš bilo od stoke ili ljudi. Zakopavanje, i u koliko ga je bilo, samo je zagrnuto, tako da se vide glave ili noge. Naša vojnici su se skoro svi poboljeli i ne mogu da jedu. čim bude transportovano sve žito kazao sam da napuste Borač. Takođe ima nekoliko ustaških familija koje se još vrzmaju kroz Borač i za njih sam rekao da se protjeraju.

Ukoliko su potrebni neki drugi podaci dopuniću se usmeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

BR. 181

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD APRILA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA DA KOMANDANTU KALINOVIČKOG NOP ODREDA PRENESE DIREKTIVU VRHOVNOG ŠTABA DA SE U REPRESALIJAMA BUDE ODMEREN[1]

Druže Arso, javi Radi[2] da ne pretjeruje u strijeljanju. Selo Gradinu ne smije se paliti, već samo krivce kazniti. Strijeljati se moraju samo oni kojima se dokaže petokolonaški rad. Pljačkanje u Borču ne treba odviše kruto postavljati. Treba vidjeti da li se pljačkalo iz magazina (naših) ili za vrijeme borbe. Ako je za vrijeme borbe onda je to trebalo i očekivati, jer se nije neka stroga naredba izdala protiv toga. Obrati pažnju Radi na sve te stvari.

Tito

[1] Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJj pod reg. br. 586.

[2] Rade Hamović

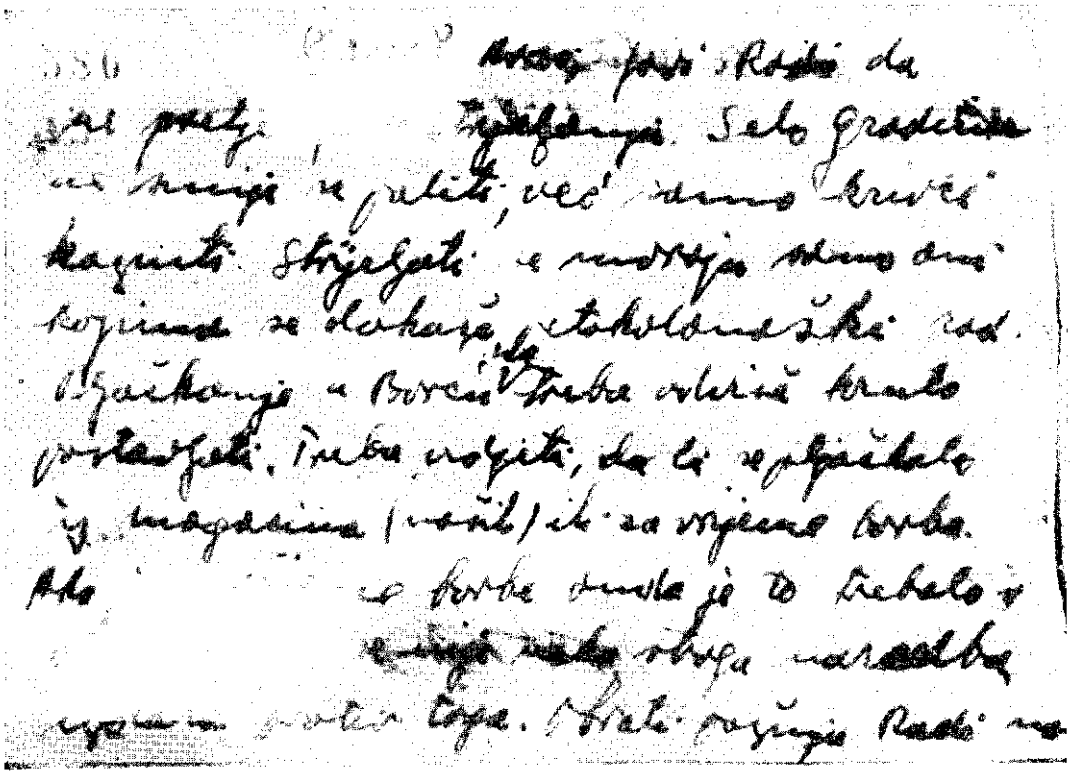

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 181

BK. 182

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 29 APRILA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA CRNU GORU I BOKU ZA REORGANIZACIJU JEDINICA, FORMIRANJE VOJNO-POZADINSKIH USTANOVA NA SLOBODNOJ TERITORIJI I RAZVIJANJE PARTIZANSKIH AKCIJA U POZADINI NEPRIJATELJA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
29-IV-42 godine = 8 časova

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA CRNU GORU I BOKU

1) Glavni štab za Crnu Goru i Boku nosiće od sada naziv: Glavni štab naroctoo^oslobodilačMh partizanskih i dobrovoljačkih -odreda za Crnu Goru i Boku.

Odlukom Vrhovnog štaba postavljamo: za komandanta druga Peka Dapčevića, za političkog komesara druga Mitra Bakica, za načelnika štaba druga Velimira Terzića, koga hitno pozvati iz Bjelopoljsfeog odreda, za članove štaba drugove: Savu Kovačevića i Sava Orovića.

Drug Blažo Jovanović neka ostane u Pokrajinskom komitetu i kao zamjenik političkog komesara Glavnog štaba, s tim da ima partijske stvari u vojnim jedinicama.

2) Mjesto štaba određivati prema potrebi. Za sada izgleda da je najbolje ostati u predjelu Nikšića. Kod štaba treba da se uvijek nalazi jedna mobilna jedinica. I sam štab treba da bude mobilan, da prati i rukovodi operacijama iz neposredne blizine.

3) Za sada u Crnoj Gori nećemo osnivati proleterske udarne brigade. Zadržaćemo se i dalje na odredima, s tim što će ti odredi biti mobilni, udarni, a ne vezani za teritoriju kao do sada. Štabovi odreda kreću se sa jedinicama i neposredno

[1] Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 11—4, k. 2. U istoj arhivi nalazi se i jedan prepis iz 1942 god. koji je; otkucan na pisaćoji mašini, latinicom. Nijedan- od ova dva dokumenta nije štampan u **III** tomu, knj. 3, kao dok. br. 36, već neki drugi prepis. No pošto se ovaj štampani prepis unekoliko razlikuje od originala (netačan datum, a ima i razlika u tekstu), to se đokumenat ponovo objavljuje u ovom tomu.

rukovode operacijama. Službom u pozadini rukovodiće drugi organi, kako ćemo to niže izložiti. Prema tome neka ostanu nazivi: Durmitorski, Nikšićki, Zetski, Lovćenski, Komski itd. narodno-oslobodilački partizanski odredi i to kao operativne jedinice, sposobne za borbu na ma kom terenu. To su isto onakvi odredi kao što su u Srbiji, formirani po uzoru na proleterske udarne brigade. •

Svaki odred sastoji se iz [više udarnih][2] bataljona. Udarni bataljoni u odredu nose naziv: prvi, drugi, peti [bataljon] Durmitorskog narod, oslobod. [partiz. odreda.]

Formiranje ljudstva po ba[taljon]ima treba elastično izvesti. Tu se ne mogu postaviti neke krute forme. Ljfudstvo] iz jednog sfeza ili plemena može biti izmiješano po bataljonima u odredu. Razbijanje manjih bratstava može biti i štetno. U ovom pogledu treba polagano ići i ne prenagliti. Može se kombinovati i jedno i drugo.

Ako se dogodi da više odreda učestvuju u izvršenju jednoga zadatka, onda u tom slučaju obično Glavni štab neposredno rukovodi odredima i operacijom. U ovom slučaju može se formirati i posebno operativno rukovodstvo, sastavljeno od pojedinih članova iz Glavnog štaba i iz štabova odreda. Smatramo da je ovaj drugi slučaj, kao privremeni komandni sastav, sa vojničke tačke gledišta nepodesniji, pa ga treba izbjegavati. Glavni štab uvijek može odvojiti dva-tri člana koji će neposredno rukovoditi odredima, dok će 'ostali svršavati ostale poslove.

4) Na oslobođenim teritorijama odreda formiraju se: *komande područja* dotičnog odreda. Napr.: *Komanda područja Durmitorskog narodnooslobodilačkog partizanskog odreda.* Zadatak je komandi područja: mobilizacija ljudstva, staranje o ishrani, snabdijevanje i smještaj operišućih trupa, pribiranje hrane u magacine, sanitetska služba u pozadini, obrazovanje sanitetskih ustanova, uspostavljanje svih vrsti saobraćaja i staranje o transportu trupa i materijala, staranje o redu i poretku na svome području, razvijanje obavještajne službe, održavanje tijesnog kontakta sa N.O.O. i staranje o privođenju u djelo odluka ovih odbora, obrazovanje vojnih radionica, slagališta, staranje o transportnim kolonama, postavlja i kontroliše komande mjesta i partizanske straže.

Komande područja stoje pod neposrednom komandom Glavnog štaba, ali moraju izlaziti u susret svima zahtjevi operišućih trupa na tome području.

[2] Original je u sredini oštećen, te nedostaje izvestan broj reči Njih je Redakcija nadopunila iz onog prepisa čiji tekst odgovara origi nalu, ali ih je stavila u uglaste zagrade.

Na čelu komande područja nalazi se komandant područja i kao takav potpisuje sva naređenja. Njemu Glavni štab dodeljuje na službu potreban broj lica, prvenstveno drugova i drugarica koji su manje sposobni za borbu usljed rana, bolesti, manje izdržljivosti, starijih drugova itd.

Kao izvršne organe, komanda područja ima komande mjesta i partizanske straže. Komande mjesta postavljaju se samo u većim mjestima, obično jedna do dvije na dotičnom području. Komanda područja određuje komandante mjesta i izvjestan broj lica na službi. Ova lica uzimaju se kao i kod komande područja. Zadaci su komande mjesta slični kao i komande područja.

U sadašnjim uslovima komande područja treba da ustanove partizanske: straže. Komande mjesta ustanovljavaju se sa osvajanjem većih mjesta. Dužnosti partizanskih straža vide se iz priloga. (Neka Durm. odred pošalje 1 primjerak).[3]

5) Postavlja se pitanje statuta udarnih bataljuna. To sada nije najvažnije. Prvo treba formirati bataljone i vojno'-politički ih uzdići, pa se poslije može izraditi jedan statut koji treba da bude sličan statutu proleterskih brigada. Sada ne treba izlaziti sa tim krutim formama, da se ljudi ne bi uplašili.

6) Pitanje starješinskih oznaka riješeno je. Pitanje kazni jioš nije riješeno, ali ćemo i to u najkraće vrijeme dostaviti.

Udarnici zakletvu obavezno moraju položiti.

7) Drug Sava Kovačević treba i dalje da ostane komandant Nikšićkog odreda i pored toga što je član Glavnog štaba za C. Goru i Boku. Ti se štabovi sada nalaze na istom terenu.

Imati u vidu da se za zamjenike komandanata odreda, odnosno političkih komesara mogu određivati komandanti bataljona, odnosno politički komesari bataljona iz dotičnog odreda. Ovo važi kao pravilo kad se nema dovoljno odabranog starjašins'kog kadra. Dakle, i u ovom određivanju biti elastičan i ne držati se krutih šablona. Osnivanjem komandi područja uveliko će biti olakšani poslovi operativnih štabovai, naročito što se tiče materijalnog snabdijevanja, što uvijek zadaje najviše teškoća. S druge strane ni operativni štabovi ovo ne treba da shvate bukvalno. I oni se moraju starati o snabdijevanju ljudstva. Oni su lično odgovorni za pravilnu ishranu. Dakle, sve naše ustanove treba, jedna drugu da dopunjuju bez ikakvog trenja. Mi ne smijemo pribjegavati šablonskom birokratskom komandovanju.

8) Što se tiče načina vođenja borbe, Štab se mora upoznati detaljno sa svima našim naređenjima koja smo izdali u

[3] Rečenica u zagradi dopisana je rukom. Uputstvo o dužnostima partizanskih straža objavljuje se kao dok. br. 85.

tom pravcu. Odjeljenja u neprijateljskoj pozadini moraju da otpočnu živu borbu. Ne smiju se ograničiti na političko-informacionu djelatnost. I to je potrebno, ali to je linija slabijeg otpora — u osnovi oportunistička. Mora borba da se vodi, i to žestoka. Bez toga nema ništa. Ne treba labaviti naše drugove tim mekanim zadacima.

Pred vas se postavlja i jedan obimniji zadatak. Da ga pravilno shvatite, izložićemo vam situaciju:

U pravcu naše oslobođene te[ri,t]orije upravili su ofanzivu ustaše, Njemci i Italijani. U Istočnoj Bosni do rijefke Pr]ače ustaško-njemačke bande očistile su i popalile čitavu teritoriju. Mještanski [seljaci] pod uticajem propagande či-t-. n[ičkih] vođa nijesu ni davali otpor. Vođe su go[vorile] seljacima da se ne bore protiv Njemaca pa im ovi neće ništa. Seljaci su posl[ušali] [ali su] sve njihove kuće bile popaljene. Četnici su govorili da će Istočna Bosna [pripasti] Nediću. Međutim Bader, zapovjednik Srbije, izdao je proglas da taj dio pri[pada] Hrvatskoj državi. Četnici su počeli vrbovati seljake za Nedićevu vojsku, ali se ovi nijesu htjeli odazvati. Tako su ti seljaci potpuno razočarani u četnike. Oni su prebjegli na našu slobodnu teritoriju koju drže naše jedinice i tražili od nas zaštitu. Mi smo im pružili pomoć. Ali je to ljudstvo demoralisano, tako da se ne može računati na njegovu borbenu vrijednost. Pojedine bataljone prebacili smo na njihovu teritoriju.

Pošto su ustaško-njemačke bande završile sa čišćenjem Istočne Bosne, koncentrišu se prema teritoriji koju mi držimo. Napad se očekuje svakog dana. •

Talijani su prodrli sa dva bataljona do Goražda, ali dalje nijesu mogli, jer smo sistematski porušili sve mostove n "~ Drini. Time smo im pripremili veliko iznenađenje. Naše jedi nice već su imale uspjeha protiv Talijana. Očekuje se i ofan ziva Talijana protiv Foče. Most na Tari kod Šćepan Polja p stao je predmet stalnog neprijateljskog bombardovanja, ali s on drži nepovrijeđen. Dakle, mi smo neprijatelju veliki trn oku i možemo se nadati velikim neprijateljskim napadima više strana. Naravno, mi smo potpuno obezbijedili naše partizanske pozicije i uporišta. No, mogli bismo naše snage djeli mično pokrenuti prema Hercegovini, s ciljem da se na tom terenu dođe do što .više oružja i municije п čemu mnogo oskudijevamo-.

Kod ovakve situacije nameće se potreba vašeg življeg angažovanja prema Kolašinu. Tako bismo neprijatelju razvlačili pažnju na više strana i stvorili bolje i šire uslove za manevrovanje. Tako bismo imali slobodno jedno važno uporište.

Vidjeli smo da vi u Savniku raspolažete sa velikim snagama. Držati tolike snage neaktivne, u odbranbenom stavu, bila bi velika pogreška. Po osvajanju Kolašina, tamo ne bi trebali vezati velike snage. Držanje toga predjela morao bi vršiti Komski odred, ako je uspio da formira neki udarni bataljon. Upravo-, odbrana Kolašina bi počivala na komitskom načinu ratovanja, zabacujući lake čete u neprijateljsku pozadinu. Neki masovni pohod u Limsku dolinu ne bi se isplatio, kako smo to objasnili u posljednjem našem pismu.[4] Sve ove sugestije ne shvatite kao našu zapovijest, nego kao direktivu i pružanje sugestija u vezi sa razvojem situacije koja nam ide u susret. Vi morate biti vrlo obazrivi i budni. Morate dobro procijeniti sve činjenice, pa se odlučiti. Kolašin nas je stao mnogo žrtava, pa se treba čuvati daljih.

Pri akcijama u pravcu Kolašina angažujte i Bjelopoljski odred. On bi mogao lakim djelovima napraviti nešto ranije neku diverziju u pravcu Berana, preko Femića Krša. Isto tako i bataljon »A. Đilas« treba da sadejstvuje preko planine u pozadinu Kolašina. Njegovo ljudstvo odlično poznaje teren. Taru može preći negdje oko Bjelojevića. Potrebno je samo vremenski dobro proračunati pokrete.

U pravcu Pipera, Bjelopaviića, Lješanske Nahije zabacite u pozadinu laka odjeljenja. Kad u Piperima stvorite čvrstu osnovicu, onda ćete moći zabaciti odjeljenja i u Kuče. Osnovni princip: teritorije ne držati nego krstariti preko njih. Na osvojenim teritorijama postavljati partizanske straže, koje će svojim vršenjem službe uveliko potpomoći vašu borbu. Straže su od postarijeg, ali vjernog i odanog ljudstva.

9) Drug Bido neka ostane tamo sve dotle dok se jedinice vojno-politički ne učvrste, dok se ne riješe važniji vojnički problemi i -dok se Glavni štab i Partija potpuno ne-učvrste, da mogu pravilno raditi i riješiti nastalu situaciju u svoju korist.

10) Predio Planino i Zupopivski treba da vam bude baza za razmještaj rezervi u hrani i sanitetskih ustanova. Drugovima iz Hercegovine predio Goranska je uporište. Vama su obećali jedan vagon'žita. Stupite s njima u vezu. Ti drugovi, koji su otpočeli borbu vašom pomoći, nadmašili su vas. U posljednje vrijeme oni su uspješno riješili nekoliko važnih problema. Nijesu imali ni jedan vpjnički neuspjeh. Dobili smo izvještaj da su sa neznatnim snagama opkolili jednu talijansku kolonu od 1500 fašista. Borba je u toku. Dosadašnji rezultat: zarobljeno 97, pobijeno preko 200, zaplijenjeno: 4 mitra-

[1] Ovaj dokumenat Redakcija nije uspela pronaći. On se pominje i u dok. br. 148, sa kojim je dostavljen kao prilog.

ljeza sa municijom, 11 puškomitraljeza, preko 200 pušaka, velika ljetna sprema i tako dalje. Oni kažu da ove ostale neće puštati žive.

11) Sve teritorijalne štabove bataljona, četa, vodova itd. odmah ukinuti. Oduzeti im sve štambilje. Pozadinske službe prenijeti **na** komande područja, komande mjesta i partizanske straže. Sve ovo postaviti i objaviti preko »Saopštenja«. Rekli smo da preko »Saopštenja« objavite i štabove odreda, bataljona i komandante područja, pa to nijeste uradili. Isto tako štabovi odreda treba da objave komandni sastav četa.

Komandama područja, komandama mjesta i partizanskim stražama odre[dite] ta[čne] rejone i mjesta stanovanja.

12) Svima partizanima izdajte partizanske listovfe. Fojrmular će [dostaviti] štab Durmitorskog odreda.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Tito

(M. P.)

BE. 183

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 29 APRILA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP ODREDA ZA FORMIRANJE KOMANDE PODRUČJA NA ŽABLJAKU I KOORDINACIJU DEJSTVA ODREDA SA OSTALIM SUSEDNIM JEDINICAMA PRI VOĐENJU BORBI NA KOLAŠINSKOM SEKTORU

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 51, str. 129—130.

BR. 184

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 29 APRILA 1942 GOD. ŠTABU BJELOPOLJSKOG NOP ODREDA ZA UPUĆIVANJE VELIMIRA TERZIĆA GLAVNOM ŠTABU NOP I DO ZA CRNU GORU I BOKU I DOSTAVLJANJE DETALJNOG IZVEŠTAJA O SITUACIJI NA PODRUČJU BJELOPOLJSKOG, BERANSKOG I ANDRIJEVICKOG SREZA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
29-IV-1942 god. = 9 časova

ŠTABU BJELOPOLJSKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG PARTIZANSKOG ODREDA

Drug Velimir Terzić određen je za načelnika štaba Glavnog štaba narodno-oslobodilačkih partizanskih i dobrovoljačkih odreda za Crnu Goru i Boku. Ne čekajući po ovome naređenje od Glavnog štaba partizanskih odreda za Sandžak, odmah uputite druga Terzića na novu dužnost. Naređenje smatrati vrio hitnim. Drug Terzić neka izabere pravac kretanja: preko Đurđevića Tare ili preko Mojkovca i Sinjajevine. O pravcu pokreta raspitati se prethodno.

Dužnost komandanta odreda neka privremeno primi zamjenik komandanta. Novog komandanta odrediće Glavni štab za Sandžak.

Pošaljite nam detaljan izvještaj o vojno-političkoj situaciji na vašem području, kao i u pravcu Vašojevića.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
-I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

BR. 185

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 29 APRILA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HERCEGOVINU ZA SADEJSTVO KALINOVIČKOM NOP ODREDU U ČIŠĆENJU DESNE OBALE NERETVE I OBAVEŠTENJE O PRIPREMAMA NEPRIJATELJA ZA NASTAVLJANJE SVOJIH OFANZIVNIH DEJSTAVA

Objavljeno u Zborniku, tom IV, knj. 4, dok. br. 108, str. *288—289.*

BR. 186

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 29 APRILA 1942 GOD. ŠTABU SEVERNOHERCEGOVAČKOG NOP ODREDA ZA EVAKUACIJU RANJENIKA I NAMIRNICA U GORANSKO I SADEJSTVO SA KALINOVTČKIM NOP ODREDOM PRI LIKVIDACIJI USTAŠKIH UPORIŠTA NA TRESKAVICI I VISOCICI[1]

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
29-IV-42 god. = 11 časova

ŠTABU SJEVERNOHERCEGOVACKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG PARTIZANSKOG ODREDA

1) Čestitamo na uspjehu koga ste do sada postigli protiv talijanskih fašista. Javite nam konačne rezultate te ofanzive.[2] Isto tako recite nam o vašim daljim namjerama i zadacima koje ste dobili od Operativnog štaba za Hercegovinu.

[1] Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2473.

[3] Odnosi se na borbe koje je krajem marta i u toku aprila 1942 god. vodio Severnohercegovački NOP odred na teritoriji Nevesinjskog i Gatačkog sreza. Štab odreda je slao Vrhovnom štabu više izvestaja o postignutim uspesima, ali ti izveštaji, izgleda, nisu sačuvani, sem jednog (objavljenog u IV tomu, knj. 4, kao dok. br. 45).

2) Izvijestite nas da li vam je poznato kakve je mjere i je li šta Operativni štab preduzeo, ili namjerava preduzeti, za likvidaciju ustaških gnijezda na desnoj obali Neretve i na Treskavici. Čudi nas da je Operativni štab tako hitno napustio teren oko Gacka, a da nas nije izvijestio što ga je na to navelo.

3) Sve vaše ranjenike evakuišite ka Goranskom. Potrebno je da [ta]mo prebacite hitno plijen iz Borca. Bolje je da te potrebe odmaknete malo dalje, nego da vam neke bande to opljačkaju.

4) Pošaljite nam detaljan izvještaj o vojno-političkoj situaciji i borbenim mogućnostima na vašem sektoru. Kakve veze imate sa Južnoherc. [egovačkim] odredom, kao i s onu stranu Neretve.

5) Uhvatite vezu sa drugom Radom[3] i izvijestite ga da li ga namjeravate potpomoći u izvođenju akcije protiv ustaša. Drugu Radu uputićete za tu akciju bacač i mitraljez. To su naša oruđa. Top se vratio u Foču, a da mu vi nijeste dali otpusnicu. I ovaj top uputićemo drugu Radu.

Primite naše pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.Š. načelnik štaba

BR. 187

ZAJEDNIČKI IZVEŠTAJ DELEGATA CK KPJ I OFUNOMOČENIKA VRHOVNOG ŠTABA U CRNOJ GORI OD 30 APRILA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O VOJNOJ I POLITIČKOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI I BOKI

Objavljen u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 52, str. 131—135.

[3] Rade Hamović

REGISTAR

A

Adlešić dr Jure — 275;
Adžić Desa —• 311;
Alargić Judita — 92;
Aleksić Dušan — 475;
Andersen dr Boris — 94;
Aterton Terens (kapetan, član engleske misije) — 133, 150;
Avtovac (s.) _ 381, 422;

B

Babić Aćim — 100;
Babine (G. i D.) — 117, 170, 173, 185, 315;
Babović Spasenija-Cana-Pelagija — 26, 56, 58, 111, 139, 166, 186, 371;
Bader Paul — 272;
Bakarić Vladimir-Mrtvac — 162, 367, 456;
Bakić Mitar — 58, 111, 128, 146, 232, 233, 244, 264, 311, 341, 366, 461, 479;
Banija (predeo) — 360;
Bastasi (s.) — 428;
Bataljon drugi Bjelopoljskog NOP odreda — 247, 255;
Bataljon crnovrški — 169;
Bataljon drugi Cačanskog NOP odreda — 56;
Bataljon prvi Durmitorskog NOP odreda — 436;
Bataljon drugi Durmitorskog NOP odreda — 436;
Bataljon treći Durmitorskog NOP odreda — 436;
Bataljon »Bajo Pivljanin« Durmitorskog NOP odreda_____47, 107, 114, 176;
Bataljon kombinovani Durmitorskog NOP odreda — 177;
Bataljon »Vojvoda Momčilo« Durmitorskog NOP odreda — 107, 114, 176, 252;
Bataljon udarni omladinski Durmitorskog NOP odreda — 436;
Bataljon Glasinački — 318;
Bataljon Hercegovačko-crnogorski udarni — 70;
Bataljon »Aleksa Đilas« Komskog NOP odreda — 436, 487;
Bataljon andrijevički Komskog NOP odreda — 72;
Bataljon beranski Komskog NOP odreda — 72;
Bataljon konjički (Konjic) — 419;
Bataljon prvi Prvog kordunaškog NOP odreda — 454;
Bataljon četvrti Prvog kordunaškog NOP odreda — 454;
Bataljon majevički —• 119;
Bataljon olovski — 173;
Bataljon prvi (»Prvi decembar«) Pljevaljskog NOP odreda — 126;
Bataljon pračanski — 248, 321;
Bataljon treći Pljevaljskog NOP odreda _ 126;
Bataljon prvi (Lovćenski) Prve proleterske brigade — 397, 423, 438;
Bataljon drugi (»18 oktobar«) Prve proleterske brigade — 23, 424;
Bataljon treći (Kragujevački) Prve proleterske brigade — 47, 185, 384;
Bataljon četvrti (Kraljevački) Prve proleterske brigade — 16, 142, 177, 256, 290, 303, 321, 401;
Bataljon peti (Sumadiski) Prve proleterske brigade — 130, 397, 433, 460, 472;
Bataljon šesti (Beogradski) Prve proleterske brigade — 47;
Bataljon prvi (Užički) Druge proleterske brigade — 185;
Bataljon drugi Štajerskog NOP odreda — 281;
Bataljon treći Drugog šumadiskog NOP odreda — 56;

r

1

Bataljon prvi Užičkog NOP odreda — 56;
Bataljon četvrti Užičkog NOP odreda — 56;
Bataljon zakmurski Fočanskog NOP odreda — 86;
Bataljon zenički — 169, 406;
Bava Đovani — 90, 438;
Bela Palanka _ 266;
Belić (Penezić) Grozdana-Zina — 68, 111, 307, 346;
Belić Mika-Benvenisti — 308;
Beograd — 217, 253;
Berane — 57, 153, 487;
Bijele Vode — 249;
Bijelo Polje — 57, 89, 255;
Bileća — 231, 420;
Biljurić Marko — 90;
Bioče — 242;
Bistrica — 13, 56;
Bjelašnica — 13;
Bjelopavlići — 363;
Blagojević Radovan —• 391;
Blagojević Vlado — 391;
Blazio de Etore — 272;
Blažuj _ 214;
Blažujevići (s.) —• 22;
Blizna — 242;
Boan — 241, 246, 307, 313, 439;
Bobić Miloš — 16, 17, 268, 402;
Bogdanović Savo — 394;
Bogovići (s.) — 183, 249, 267;
Bohinje — 278;
Boljanići (s.) — 68, 122, 459, 465, 469;
Borač — 68, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 122, 155, 214, 215, 293, 323, 324, 326, 373, 381, 382, 383, 384, 385, 401, 403, 406, 410, 418, 424, 428, 475, 476;
Bosanska Krajina —• 359;
Bosanski Novi — 298, 350;
Bosansko Grahovo — 350;
Bosna — 130, 136, 185, 260, 285, 365, 368, 374, 422, 434, 459, 484;
Bračič Mirko (Miran Bradač) — 282;
Bratonožići (predao) — 229;
Bratunac _ 99, 185, 369;
Brejc Tomo — 279;
Brestovače (s.) —• 63;
Brigada prva proleterska —• 38, 57, 62, 145, 150, 186, 290, 316, 317, 397, 471;
Brigada druga proleterska — 18, 20, 38, 56, 57, 63, 97, 107, 185, 186, 259, 290, 313, 317, 430, 432, 449, 465, 469, 471, 473;
Brinje — 180;
Broz Josip-Tito — 7, 17, 18, 29, 35 42, 56, 62, 64, 66, 70, 87, 95, 96, 99' 104, 108, 110, 113, 117, 119, 125 128, 129, 131, 140, 142, 145, 148, 157* 175, 176, 177, 179, 184, 185, 188, 193 194, 198, 210, 238, 244, 245, 250, 253' 255, 262, 265, 266, 269, 294, 300, 303' 304, 305, 311, 323, 339, 345, 349, 357' 372, 380, 388, 397, 404, 409, 413, 416' 419, 423, 425, 435, 441, 449, 473, 476' 479, 488, 489;
Broz Žarko — 168, 264, 266;
Brskut — 242;
Brusna — 431, 432;
Brvenica — 30;
Bučje — 465;
Bukovica 433;
Bulat Rade — 452;
Burdžević Rifat-Trša — 153;
Butorac Jozo — 146, 342;

Cerović Komnen____148;
Cicmil Obrad — 459;
Crkvine — 242;
Crna Gora — 29, 56, 72, 82, 87, 110, 127, 131, 133, 136, 225, 230, 238, 250, 262, 266, 305, 327, 339, 345, 353, 365, 368, 369, 389, 397, 398, 412, 423, 435, 461, 467, 491;
Crna Gora (s.) — 36, 439, 460;
Crnci (s.) — 242;
Cvitković Mladen — 188;

Cajniče — 18, 26, 56, 92, 136, 154, 359, 379, 428, 429, 431, 432, 434, 438, 448, 459, 465, 467, 469, 470, 472, 474;
Čazma — 161;
Čekanje (s.) — 230;
Celebić — 30, 36, 37, 65, 347, 397;
Čelonja Rajko — 100, 112, 186;
Čemerno (s.) — 326, 428;
Cerni Jaroslav — 394;
Cevljanovići (s.) — 375;
Cevo (s.) — 230;
Colaković Rodoljub-Roćko_____173, 187;

C

Ćetković Pero — 358, 437;
Ćurevo — 475;
Cuskić Pero — 57;

D

Dakić Bogdan — 260;
Dakić Radoje-Brko — 340;
Dalmacija — 163, 252, 451;
Damjanović Stevo-Leko — 57;
Dangić Jezdimir — 40, 208, 365, 368;
Danilovgrad — 74, 366;
Danilović Uglješa — 188;
Danon Oskar-Jova — 188;
Dapčević Peko — 336, 338, 363, 464, 479;
Dapčević Vlado — 123;
Daruvar — *161;*
Debelo Brdo — 13;
Dedijer Vladimir____111, 342;
Dobrašina (s.) — 314, 317;
Dolenjsko —. 281;
Dolinšek Tone — 279;
Dolovi (s.) — 288;
Donje Osovo (s.) — 39;
Donji Lapac — 180;
Dragićević Veljko — 67, 146;
Drapšin Petar — 324;
Dražgoši — 278;
Drenin Kam. —• 13;
Drina (r.) — 65, 359, 366, 404, 428, 434, 465, 466, 471, 473;
Drinjača — 95, 185, *198, 299, 369;*
Drljević Savo — 440;
Drvar — 180;
Dub (s.) _ 18, 289, 316, 317;
Dugopolje — 164;
Dujmovići (s.) —• 108;
Dumanjići (s.) — 22, 117;
Dumoška Pl. 13;
Durmitor — 148;

Đ

Đikići (s.) — 288;
Đilas Milovan-Veljko-Đetić — 58, 90, 128, 146, 174, 233, 244, 250, 264, 266, 312, 313, 338, 342, 356, 361, 366, 388, 437, 439, 441, 447, 464;
Đorđević Zivko —• 107;
Bukanović Pero — 187;
Đukić Đura — 170;
Đukić Sćeipan — 311;
Durđevića Tara — 64, 175, 246, 360, 390, 424;
Đuričković Boško — 11, 153;
Đurić Ljubodrag — 56;

Dž

Džaković Periša — 38;
Džimrije (s.)____35;
Ergele Borike — 18, 22, 35, 38 чч **RQ** 99, 107, 117, 123, 141, 216, 259;'

Fafenrot Verner —• 272;
Fakovići — 299;
Fazlagića Kula — 420, 422;
Femića Krš — *98,* 153, 487;
Foča — 10, 26, 37, 92, 136, 216 359 365, 397, 423, 428, 429, 431, 433 465 466, 470, 474, 475, 484;

G

Gacko — 230, 381, 420, 421, 422, 491;
Gajevi — 288;
Gavrankapetanović dr Džemal —• 93;
Glamoč — 350;
Glasinac — 18, 20, 21, 23, 35, 38, 63, 107, 117, 120, 141, 142, 178, 248, 318, 422, 433, 434;
Glavni štab NOP i DO za Crnu Goru i Boku — 96, 238, 347, 358, 479;
Glavni štab NOP i DO za Bosnu i Hercegovinu — 14, 19, 393;
Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku — 349;
Glavni štab NOP i DO za Sandžak — 11, 152, 175, 315, 379, 430, 469;
Glina — 298;
Godomilje (s.) — 18, 22, 390; _
Goransko (s.) — 490, 491;
Goražde — 20, 26, 62, 92, 123, 136, 215, 359, 428, 429, 431, 432 433, 465, 466, 468, 471, 473, 474, 484;
Gorenjsko — 278, 425;
Gornja Bukovica (s.) — 16;
Gornje Polje — 231, 340, 436, 439, 464;
Gornji Zalukovik — 112;
Gospić — 298;
Gostilje — 340; '
Grahovac Dukica — 324;
Grbović Jevrem — 127;
Grđić Radmilo — 329;
Grebo Adil — 394;
Gregorčič Joža — 279, 282;
Grivin (s.) _ 315;
Grmeč (pl.) — 298;
Grulović Aćim — 138, 166;
Grupa udarna proleterska — 35, 47, 117, 119, 129, 140, 142, 185, 192, 288;
Gučevo (s.) — 21, 35, 47, 289;
Gutman dr Frida — 93;
Guvnište (s.) — 62;
Gvozdenović Vojin — 440;

H

Hadrovići (s.) — 18, 35, 289;
Hadživuković dr Vera — 57;
Hamović Rade — 85, 108, 214, 324, 381, 384, 476, 491;
Hamović Vladislav — 329, 330;
Han Hanić — 288;
Han Pijesak — 18, 41, 62, 95, 100, 119, 120, 130, 141, 142, 173, 178, 186, 187, 216, 233, 258, 261, 262, 289, 299, 313, 316, 317, 320, 321, 404;
Han Stijenica — 289;
Hebrang Andrija-Fati — 25, 266;
Hercegovina _ 136, 147, 360, 365, 368, 386, 433, 471;
Hoćevina — 30, 126;
Hodžić Mujo — 103;
Hrušanj (s.) —• 62;
Hrvatska — 12, 136, 157, 179, 266, 322;
Humo Avdo-Kulturni — 187;

I

Igman (pl.) 108, 145;
Ilić Pavle-Veljko — 21;
Ivandić Kruno — 164;
Ivanović Dragiša — 90;
Ivan Sedlo — 13;
Izgori (s.) — 326, 381, 382, 475;

J

Jablanica — 366;
Jahić Fadil-Španac —• 57;
Jahorina — 108, 136, 267, 433, 434;
Jahura Simo — 394;
Jakić Radoman — 449;
Jakić Velimir _ 89, 153;
Jakšić Rade — 186;
Jankes Grga-Fric — 162, 371, 451;
Jasenovac — 298, 300, 350;
Jauković D. Vojin — 448;
Javorje — 241, 246, 337;
Jerković Nebojša — 365;
Jevđević Dobrosav —• 329;
Jokanović Miša —• 14, 19;
Jovanović Arso — 287, 373;
Jovanović Blažo — 229, 479;
Jovanović Dušan —• 186;
Jovanović-Kigi (partizanski kurir) — 174;
Jovanović Radivoje-Seljak — 369;
Jovanović Slobodan —• 67;
Jovanović Vaso (Vasilije)____56, 123, 449;
Jovanović Zdravko — 130, 402;
Jugovići (s.) — 326, 475;

K

Kalimanići (s.) — 35, 117;
Kalinovik — 84, 178, 214, 299, 359 423, 428, 433, 466;
Kamensko (kod Karlovca) — 454;
Kapor Cedo — 147;
Karaula (s.) — 22, 39;
Kardelj Edvard-Bevc — 25, 56, 76 145, 157, 252, 269, 365, 374, 425, 451;
Kardelj Pepca — 270;
Katun Potrk — 246;
Katunska Nahija — 231, 340, 341 461;
Kerović Radivoje — 57;
Kidrič Boris-Peter — 284;
Kidrič France — 270;
Kidrič Zdenka _ 270, 285;
Kladanj — 187, 262;
Knežević Irina — 152, 213, 438;
Knežević M. Velimir — 125, 241, 286, 337, 338;
Knežević S. Velimir — 372, 447, 463;
Knežević Vladimir-Voloda — 153, 469;
Knežina — 170;
Knin — 163;
Kočevje —• 425;
Kočović Novak — 113, 178, 248;
Kokorina (s.) — 326;
Kolašin — 11, 26, 57, 64, 65, 73, 75, 82, 97, 113, 122, 125, 136, 151, 152, 153, 188, 193, 228, 231, 238, 241, 242, 244, 250, 253, 254, 255, 286, 340, 345, 354, 358, 361, 363, 369, 484, 487;
Kolašinska Polja — 97;
Kolubara — 366;
Konjic — 351, 380, 381, 418, 419, 428;
Kopač (s.) — 472, 473;
Kopilje (s.) — 242;
Kopito _ 288, 289;
Koprivnica —• 82;
Kordun (predeo) — 180, 252, 360, 451, 453;
Korenica — 180, 298, 350;
Koruška — 462;
Kosanica — 36, 37, 89, 110, 315, 459;
Kosmaj — 266, 369;
Kosmajac Borđe — 135, 227;
Kosorić Pero —• 187;
Kosorić Radivoje —• 472;
Kosorić Svetozar — 186;
Kostin dr — 93;
Kovač Pl. — 465, 469, 470;
Kovačević Sava — 133, 340, 479, 483;
Kovačevići — 433;
Kovačić Oskar-Muha — 279;

Kovanj __ 123, 192;
Kozak-Ferdo — 270;
Kozici — 433;
Krajačić Ivan-Steva —• 26, 181;
Krajger Boris — 280, 284;
Krajger Sergije-Skala — 277;
Kraljevo Polje —• 112;
Kram — 288;
Krezović Gojko — 123, 449, 450, 466;
Krušec Ruđolf — 275;
Kuči — 229;
Kuhar dr Alojz — 271;
Kujava — 229;
Kula (s.) — 192;
Kumar Andrej-Stric Marko —• 279;
Kureščak — 283;
Kusuča (s.)____40;
Kušić Milinko — 56;

L

Lakša Vladimir — 272;
Lapac — 297, 454;
Lavčević Ivan-Lucić —• 163;
Leiner Božo-Stipe — 161;
Lekić Danilo — 130, 369;
Leković Veliša —• 469;
Lemut Jože-Sašo —• 279;
Leskošek Franc-Lojz-Luka — 283;
Leskovac — 252, 264, 266;
Lever Tara (Leveri) — 37;
Lijeva Rijeka — 73, 136, 242;
Lika (predeo) — 180, 252, 451, 454;
Lim (r.) — 315, 432:
Lipoglav____281;
Lipovo (s.) — 65, 67, 87, 97, 125, 462;
Litije — 425;
Livno —• 350;
Lubnica — 153;
Lunj (s.) — 215, 316;

LJ

Ljubljana — 136, 272, 275, 276, 277, 282, 374;
Ljubuški — 350, 382; .
Ljumović Božo — 230, 232;

M

Maček Ivan-Angel-Matija — 157, 266, 269, 283;
Majevica (pl.) — 339, 404, 409;
Majstorovina —• 89;
Makarska — 164;
Makedonija — 137;
Maljen — 121;
'Manastir Banja —• 56;
Manastir Oštrog____252;
Marasović Olga-Okrugla — 34, 156, 394;
Marin Mlado — 263;
Marinko Miha — 270;
Marjanović Bogdan —• 22, 107;
Marković Predrag — 186;
Marković Ivan-Irae — 57;
Marković Svetozar-Toza — 166;
Martini Rigoleto-Kvarto — 273;
Martinović Ratko — 130, 472;
Marušić Drago — 270;
Masola Umberto-Kvinto — 273;
Mateševo — 73, 242;
Mazlina (s.) — 13;
Medak — 455;
Međeđa (s.) — 56, 123, 340;
Međović Tomo _ 268;
Međuriječje — 228;
Meljak — 12, 68, 315, 459;
Mesići (s.) — 38, 215, 474;
Mešterović dr Dura — 92, 247;
Metaljka — 92, 431;
Metković — 360;
Metlika — 351;
Mićanović Veljko — 228;
Midžić Fuad — 349;
Mihailović Draža — 68, 74, 203, 305, 370;
Mihailović Tanasije — 188;
Miiatović Cvijetan —• 188;
Mikić dr Žarko — 92, 347;
Milići (s.) — 35, 40, 299; "
Milosavljević Milosav — 130;
Milošević Jevrem____311;
Milošević Milian-Mujo — 311;
Milošević Rajka — 311;
Milovanović Miodrag-Lune — 56;
Milutinović Ivan-Čvorak — 72, 79, 133, 150, 228, 232, 311, 353, 356, 412;
Miljeno (s.) — 472;
Miljevina (s.) — 13, 429, 474;
Mislovo (s.) — 35, 63;
Mišeljić Jovan — 76;
Mitrović Mitra — 341;'
Mjedenik — 381;
Mojkovac — 11, 30, 64, 65, 67, 75. 89, 97, 98, 122, 127, 153, 154, 188, 241, 247, 255, 345, 373;
Mokro (s.) — 13, 187, 233, 303, 318, 320;
Morača (G. i D.) — 228, 241, 242, 424, 436, 448, 462, 463, 472;
Mostar — 381;
Mrežica (s.) — 13, 429;
Mrežnica (r.)____455;
Mrke — 242;

Mrkonjić Grad — 298, 351;
Mugoša Mihajlo — 74;
Mumina Bara — 246;

N

Nad Košta — 263;
Nadžakov Gaj — 182;
Nakić Olga — 174;
Napijalo Mišan —• 454;
Natlačen dr Marko — 275;
Nedajno — 36;
Neretva — 13, 380, 419, 428, 490;
Nešković Blagoje-Mihajlo — 25, 135; 166, 180, 264, 368;
Nešković Radomir — 216, 472;
Nevesinje — 230, 420;
Nevesinjsko Polje — 419;
Nikčević Radojica — 74;
Nikolić Vojo — 230;
Nikoliš dr Gojko — 91, 94, 287, 439;
Nikšić — 26, 30, 74, 76, 82, 228, 315, 362, 363, 366, 421. 433, 461;
Nikšićka Župa — 231, 340, 436;
Niš — 252, 266;
Novak Leo — 277;
Novaković Ljubo — 390, 391;
Novo Mesto — 351;
Novosel Đoko — 440;
Nurići (s.) — 35;

O

Obalj — 428;
Odred NOP birčanski — 18, 21, 35, 41, 119, 185;
Odred NOP »Bijeli Pavle« — 362;
Odred NOP bjelopoljski — 152, 175, 255, 315, 487, 489;
Odred NOP crnogorsko-sandžački — 96, 97, 98;
Odred NOP dolenjski — 425;
Odred NO dobrovoljački drinski —. 316, 379, 430, 433;
Odred NOP durmitorski — 47, 64, 125, 176, 193, 241, 245, 313, 345, 347, 364, "373, 413, 423, 488;
Odred NOP 'i dobrovoljački fočanski — 13, 14, 84, 85;
Odred NOP jahorinski — 108, 124, 214, 256, 267, 391;
Odred NOP kalinovički — 13, 83, 85, 108, 177, 182, 213, 359, 418, 434, 490;
Odred NOP komski — 72, 253, 345;
Odred NOP kosmajski — 26, 264, 368;
Odred NOP lovćenski — 75, 79, 127;
Odred NOP mačvanski. — 369;
Odred NOP majevički — 57, 18 299;
Odred NOP nevesinjski — 80, 155;
Odred NOP nikšićki — 75, 299 24 338;
Odred NOP notranjski — 375, 425-
Odred NOP olovski — 94;
Odred NOP pljevaljski — 459, 470
Odred NOP primorski — 161;
Odred NOP i dobrovoljački rogati čki — 123, 183, 192, 215, 235, 29 304, 314;
Odred NOP romaniski — 24, 41, 9 107, 233, 235, 248, 321;
Odred NOP savinjski — 425;
Odred NOP severnohercegovački 229, 490;
Odred NOP šibenski __ 164;
Odred NOP valjevski. — 130, 140;
Odred NO dobrovoljački vlasenički – 186;
Odred NOP zetski — 362;
Odred NOP »Zvijezda« — 323;
Ograđenica — 460;
Ogulinac Franjo-Seljo — 455;
Olovo — 100, 117, 119, 120, 141, 170, 187, 235, 262, 299, 404;
Opatija — 272;
Operativni štab NOP i DO za Istočnu Bosnu — 18, 35, 393, 404;
Operativni štab NOP odreda za Hercegovinu —• 380, 419, 428, 490;
Orahovica (s.) — 178, 474;
Orlovača____41;
Orović Savo — 479;
Osovo (s.) — 63;
Ostroške Grede — 340;
Ozerkovići — 18;
Ozren (pl.) — 118, 119, 174, 299, 339 406, 409;
Ozrinići (s.) — 229, 307, 341;

P

Pakrac — 298;
Palanka (Smederevska) — 253;
Pale — 13, 108, 177, 182, 214, 249 267, 322, 401, 404;
Pantić dr Julka — 92;
Pariževići (s.) — 289;
Parmač Stanko — 455;
Paunović Davorjanka-Zdenka —• 111;
Pavelić dr Ante — 69, 158;
Pavić Niko — 347;
Pavićević Mišo____146;
Pećanac Košta — 202, 203;
Perišić Radojica — 90;
Perović Branko — 110;

Peruničić Mile — 11, 64, 148, 153;
Pešurići (s.) — 18, 215;
Petković Mutimir — 329, 331;
Petrova Gora — 453;
Petrovići — 242;
Pihler Borka-Demić — 92;
Pijade Moša-Šiki-Janko — 11, 29, 33, 36, 42, 58, 66, 68, 87, 91, 104, 110, 113, 131, 134, 148, 177, 184, 188, 198, 210, 265, 266, 282, 305, 327, 336, 338, 345, 372, 380, 397, 413, 435, 441, 459, 462, 473;
Piperi (predeo) — 228, 241, 242, 363;
Piva (r.) — 36, 436;
Pjenovac — 94, 100;
Pješivci —• 436;
Planinčić Jovo — 289;
Planojević Mileva-Lula____111;
Pljevlja — 11, 64, 126, 148, 154, 175, 315, 354, 389, 390, 428, 431, 432, 438, 459, 469, 473;
Podgaj (s.) — 63;
Podgorica — 241, 242, 363;
Podžeplje — 140;
Podromanija — 22, 122, 123, 142, 178, 216, 233, 249, 299, 316, 318, 320;
Poleksić Dušan — 347;
Poleksić Momčilo — 440;
Ponor — 18, 177, 248, 290;
Popara Miro — 147;
Popivoda Pero — 422;,
Pcpović Koča — 433;
Popović Krsto — 226, 230;
Popović Mijat — 347;
Popović P. Milan — 440;
Popović Milentije — 58;
Popović Momčilo____311;
Popović Paja — 163;
Popović Vladimir-Vlado — 12, 26, 137., 162, 322, 451;
Povija (s.) — 229;
Prača — 121, 135, 142, 178, 182, 267, 299, 474;
Praprotnik August —.274;
Prekobrđe — 242;
Prenj Pl. — 381;
Previla — 402;
Prijedor — 298;
Prijepolje — 12, 56, 469;
Princip Slobodan-Seljo — 103, 187;
Princip Vukica — 394;
Prosječno (s.) — 62;
Proščenje — 30;
Prozor — 351, 381;
Psunj (pl.) _ 298, 350;
Pucelj Ivan — 275;
Pustopolje (s.) — 260, 262, 303;
Putića Borđe — 90;

R

Račić Dragoslav — 22, 40, 100, 112;
Radaslić Mićo — 394;'
Radevići (s.) — 22;
Radosavljević Dobrivoje-Bobi — 25, 135, 137;
Radosavljević Milan-Omladinac — 58;
Radovče (s.) — 67, 340;
Radović Borko — 103, 170;
Radović Mile — 268, 391;
Radović Novica — 226;
Rakova Noga — 122;
Ranković Aleksandar-Marko — 137, 179, 258, 262;
Ravna Gora — 13;
Ravna Rijeka____89;
Renovica (s.) — 16, 18, 145, 177, 319, 472;
Ribar dr Ivan — 140, 180, 371;
Ribar Ivo-Lola — 25, 56, 76, 135, 140, 145, 157, 168, 179, 346, 365, 367, 368, 372, 374, 378, 451;
Ribnikar Vladislav — 371;
Roata Mario — 272;
Roboti Mario — 272;
Rogatica — 22, 23, 26, 47, 62, 117. 123, 135, 136, 141, 142, 178, 192, 215, 216, 235, 236, 249, 289, 290, 299, 304, 313, 316, 317, 393, 474;
Rogina Štefek — 455;
Romanija (pl.) — 14, 83, 142, 318;
Rončević Radojica — 328;
Rorbah (nemački of.) — 272;
Rovca — 242;
Rozman Franc (Stane Mlinar) — 282, 283;
Rudine — 475;
Rudnik — 252, 365, 366, 369, 372; '
Rudo (s.) _ 12, 154, 359;
Ružić Ivan — 67, 127;

S

Saili Dragutin-Konspirator — 375;
Samobor — 374;
Sandžak — 11, 153, 241, 265, 389, 397 428 459"
Sarajevo 13, 108, 174, 177, 323, 381;
Sarajevsko Polje — 13, 433;
Sasa Drago — 167;
Savić Brano — 173, 187;
Savić Pavle-Paja — 146, 286;

Sekulić Bajo — 88, 110, 191, 355;
Sekulić Nikola-Buka — 452;
•Seljani (s.) — 82;
Semić (s.) — 22, 123;
Sinj — 163;
Sinjajevina — 438, 460, 461;
Slavonija — 455;
Slijedovići (s.) _ 62;
Slijepac Most — 154;
Slovenija — 136, 157, 165, 269, 425;
Slunj — 180;
Smirnov Vladimir — 194;
Smreke — 319;
Sofijanić Ratko — 56;
Sokolovići (s.) — 18, 95, 216, 235, 290, 318;
Sokolac (s.) — 22, 121, 122, 178, 187, 289, 290, 318, 320;
Sokolska Planina — 121;
Soteska — 425;
Sotirović Ratko —• 181;
Srb (s.)____297;
Srbija — 82 121, 179, 180, 262, 266, 365, 372;
Split — 163;
Spuž — 242;
Srebrenica _ 35, 38, 41, 62, 99, 119, 120, 135, T85, 198, 299;
Srebrenjak Ivan-Antonov —• 25;
Stambolić Petar —• 58;
Stanišić Bajo — 73, 74, 226, 366;
Stari Brod — 141;
Stefanović Svetislav-Ceća — 58, 128, 146, 232, 264, 340, 366, 464;
Stenjevac — 367;
Stijena (G. i D.) — 242;
Stična — 425;
Stilinović Marijan — 58, 91, 111;
Strgačina (s.) — 315, 429;

Š

Šahbegovići — 24;
Šajin Vukica — 394;
Šantić Milan — 329;
Šarance (s.) — 373, 438, 448;
Šaranović (četnik) —• 391;
Šatorov Metodije-Šarlo _ 137;
Šatorovići (s.) —• 63;
Šavnik — 37, 98, 228, 241, 244, 307, 340, 363, 364, 390, 439, 461, 487;
Šćepan Polje — 30 347, 428, 440, 484;
Šćepanović Mirko — 268;
Šekovići — 21, 41, 100;
Šenkovići — 18;
Šetići (s.) — 63;
Šimić Kiro — 394;
Sipovica (s.) — 381, 384;
Šljivno (s.) — 18, 23, 38, 63, 123, 289-
Šljivovica (s.) — 228, 382;
Šobajići — 436;
Šoškić Branislav — 333;
Štajerska — 376, 426;
Stitarica (G. i D.) — 67, 89, 98, 126 153, 246, 247;
Suko Milovan____392;

X

Tadić Spasoje — 228;
Tadić Tadija — 228;
Terzić Velimir — 153, 255, 358, 361 479, 489;
Tijarica — 164;
Tiškovac (s.) —• 454;
Točionik (s,) — 22, 35, 117;
Todorović Boško — 76, 327, 333, 366, 369;
Tomić Mirko-Seljak — 25, 137, 179, 369;
Tomići (s.) — 451;
Tomović Budimir-Buda — 110, 191, 355, 356;
Tomović Rade — 311;
Tomšič Tone-Gašpar — 270;
Tomšič Vida — 270;
Toplica — 366;
Trajković Milena — 26;
Trajković Miroslav____26;
Trajković Slobodanka____26;
Trajković Svetolik — 26;
Trajković Vera —• 26;
Trebaljevo — 153;
Trebava — 406, 409;
Trebješanin Milan-Treja — 445;
Treskavica —• 490;
Trifković Slobodan — 392;
Trklja Lazar — 76;
Trnovo — 26, 136;
Trpinje — 465;
Tržič — 136;
Tuli'ć Jusuf-Todor — 138;
Tupanari (s.) — 117, 119;
Tušina — 246;

U

Ulog _ 13, 82, 84, 121, 299, 421;
Ustipača — 22, 57, 62, 123, 433, 434, 474;
Uvac — 56;

V

Varaždin —• 161;
Vasić Dragiša —• 204;
. Vašojevići (predeo) — 255, 358, 366;

Velebit Vladimir — 146, 346;
Vešović Milo —'311;
Vićentijević Zivanka — 92;
Vidrići — 100;
Vijenac •— 215;
Vilotijević Radoš — 347;
Visočica (s.) — 13, 490;
Višegrad — 22, 107, 141, 259, 263, 316, 393, 404;
Vitez (s.) — 182, 249;
Vlahović Joža — 167;
Vlahovići (s.) _ 228;
Vlasenica — 22, 35, 38, 40, 62, 99, 119, 120, 135, 142, 173, 299, 365, 369, 404;
Vojnić — 82, 180, 298, 350;
Vojvodina — 135, 157;
Vrabci (s.) — 117, 119, 170, 185;
Vrabča (s.) — 62;
Vragolovi (s.) — 35, 39, 178;
Vranić Slobodan — 260;
Vratio — 228, 246;
Vrba (s.) — 326;
Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije 12, 34, 36, 48, 68, 80, 123, 156, 183, 217, 237, 258, 267, 308, 309, 339, 343, 364, 374, 410, 412, 461, 491;
Vrhprača — 108, 182;
Vrelo (s.) 117, 119;
Vukmanović Svetozar-Tempo — 34, 94, 99, 112, 113, 117, 169, 176, 185, 198, 262, 285, 308, 323, 339, 374, 406;
Vukomanović Stipe-Pavle — 161;
Vukosavci (s.) — 57, 299;
Vukosavljević Obren — 228;
Vuković Radovan —• 366;
Vuković Sava _ 170;
Vuković Veljko — 403;
Vuksanović Aleksandar-Lule — 255;
Vukušići (s.) — 434, 465, 470;

Z

Zaborak — 315, 469;
Zagreb — 136;
Zakomo — 216, 235, 289;
Zavala — 242;
Zečević Vlado — 130, 365;
Zekić Miloš — 187;
Zeković Veljko — 340, 440;
Zemun — 25, 138, 371;
Zogović Radovan — 226, 232;
Zrenjanin Zarko-Uča — 25, 138;
Zvornik — 95, 187, 262;

Ž

Zabljak — 11, 37, 58, 66, 92, 136, 175, 184, 241, 247, 307, 390, 397, 438, 488;
Zagar Stane _ 279;
Zepa (s.) — 35;
Zižić Tornaš — 153;
Zljebovi (s.) — 41, 95, 100;
Znidaršič Tone-Štefan — 278;
Zujović Sreten-Crni — 111, 300, 474;
Zumberačko Gorje — 161;
Zumberak — 454;
Zužemberk — 425.

SADRŽAJ

DOKUMENTA VRHOVNOG ŠTABA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE 1942

Dokumenta Centralnog komiteta KP Jugoslavije i Vrhovnog štaba NOP i DO Jugoslavije

mart — april 1942

Strana

Predlog za izvođenje vojne nastave učinjen 1 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu 7

Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 1 marta 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Sandžak za stvaranje omladinskih četa i čišćenje pozadine od četničkih i kolebljivih elemenata — — — — — — — 11

Izveštaj delegata Centralnog komiteta KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Vladimira Popovića od 1 marta 1942 god. Vrhovnom štabu o situaciji u Hrvatskoj — — — 12

Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 2 marta 1942 god. štabu Kalinovfčkog NOP odreda o teritorijalnoj granici Odreda i uputstva o najvažnijim zadacima Odreda — — —• — — — —• — — — — 13

Direktiva načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 2 marta 1942 god. za rad štaba Kraljevačkog bataljona Prve proleterske NOU brigade — — — — — — — 16

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP .i DV Jugoslavije druga Tita od 3 marta 1942 god. Operativnom štabu Kolašinskog sektora za preduzimanje energičnih mera radi likvidacije četničkih bandi — — — — — — — — — — 17

Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 3 marta 1942 god. Operativnom štabu Istočne Bosne o akciji Druge proleterske NOU brigade u predelu Glasinca i zadacima Operativnog štaba —• — — — — 18

Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 3 marta 1942 god. štabu Druge proleterske NOU brigade za dejstva u predelu Glasinca radi likvidacije četnika Draže Mihailovića —• — — — — —• — — — — 20

Uputstvo Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 3 marta 1942 god. štabu Durmitorskog NOP odreda o borbi protiv četnika — — — — — — — — — — — — 25

Strana

Pismo delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Edvarda Kardelja i Ive Ribara-Lole od 3 marta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o potrebi hitnog dostavljanja izveštaja o situaciji u Srbiji i preduzetim merama za pojačanje oslobodilačkog pokreta u Vojvodini i Makedoniji — — — — — — — — — — — — 25

Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 3 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o pogodnim uslovima za prijem obećane sovjetske pomoći i ozbiljnoj situaciji u Crnoj Gori zbog gladi i četničke ofanzive — — — — — — — — — — — — 29

Pismo Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 3 marta 1942 god. sekretaru MK KPJ Sarajevo Olgi Marasović o potrebi nabavke sanitetskog materijala i municije za Narodno-oslobodilačku vojsku — — — — — — — — — — 34

Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 4 marta 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Istočnu Bosnu o pretstojećem planu dejstva Proleter ske operativne udarne grupe — — — — 35

Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 4 marta 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba u kojem se predlaže način uspostavljanja saobraćaja preko reke Pive i spajanje telefonskom vezom Kosanice sa Čelebićem — — — — — — — — — — — — 36

Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 5 marta 1942 god. štabu Druge proleterske NOU brigade da u sadejstvu sa Prvom proleterskom NOU brigadom izvodi dejstva na području Glasinca, Srebrenice i Vlasenice — — 38

J^ Direktiva Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 5 marta 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba Moši Pijade da strpljivo čeka obećanu pomoć Sovjetskog Saveza i uputi englesku misiju u Vrhovni štab — 42

Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP 1 DV Jugoslavije od 5 marta 1942 god. štabu Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade za izvršenje pokreta ka Gučevu radi ulaska u sastav Operativne proleterske udarne grupe — — — — — — — — — — — — 47

Proglas Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 5 marta 1942 god. upućen na traženje Sovjetskog Saveza narodima porobljene Evrope — — — — — — — — — — 48

Instrukcija Centralnog komiteta SKOJ od marta 1942 god. o zadacima skojevskih organizacija u jedinicama Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugo-

'50;

Pismo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 6 marta 1942 god. delegatima CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Edvardu Kardelju i Ivi Ribaru-Loli o formiranju Druge proleterske brigade, o pojavi četnika D. Mihailovića u Crnoj Gori i o potrebi agitacije u domobranskoj vojsci — — — — — — — — — — 56

Direktiva Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 6 marta 1942 god. štabu Prve proleterske NOU brigade za dejstva na prostoru Srebrenica — Vlasenica — Han Pijesak — Rogatica — — — — — — — — 62

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 6 marta 1942 god. štabu Durmitorskog NOP određa da zauzme Mojkovac i dejstvuje ka Kolašinu — — —

Strana

Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 6 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o načinu organizacije privremenog aerodroma kod Zabljaka za prijem obećane pomoći iz Sovjetskog Saveza 66

Poziv Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od marta 1942 god. muslimanskom stanovništvu Borča da priđe oslobodilačkoj borbi i stvaranju bratstva i jedinstva sa srpskim življem 68

Instrukcija Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 7 marta 1942 god. štabu Hercegovačko-crnogorskog udarnog bataljona za stvaranje udarne grupe radi izvršenja većih operativnih zadataka — — — — — — — 70

Izveštaj delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ivana Milutinovića od 7 marta 1942 god. Vrhovnom štabu o vojno-političkoj situaciji u Crnoj Gori — — — 72

Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 7 marta 1942 god. štabu Nevesinjskog NOP odreda da vrši pripreme za napad na Borač i obaveštenje o vojno-političkoj situaciji u pojedinim krajevima Jugoslavije — — 80

Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 7 marta 1942 god. štabu Kalinovičkog NOP odreda da dostavi podatke o neprijateljskom uporištu Borač i o oružanim snagama koje Odred može odvojiti za napad na Borač — — — — — — — — — — — — — 83

Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 7 marta 1942 god. štabu Fočanskog NOP i dobrovoljačkog odreda da izvrši pripreme za sadejstvo Operativnom štabu za Hercegovinu i Kalinovičkom NOP odredu pri napadu na Borač — — — — — — — — — — — — — 85

Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 9 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o izdajničkoj ulozi izbegličke jugoslovenske vlade u Londonu i o vojno-političkoj situaciji u Crnoj Gori — — 87

Naredba referenta saniteta Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Gojka Nikoliša od 9 marta 1942 god. o rasporedu lekara, njihovim zadacima i zadacima sanitetskih ustanova u Istočnoj Bosni — — — — — — — — — — 91

Obaveštenje delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od 9 marta 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba o pokretima domobranske vojske i ustaša i razbijanju Olovskog NOP bataljona na Pjenovcu 94

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 10 marta 1942 god. štabu Durmitorskog NOP odreda za grupisanje snaga Odreda u borbi protiv četnika i pojačanje političkog rada u jedinicama — — — — — 95

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 10 marta 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Crnu Goru i Boku da formira jednu crnogorsku proletersku NOU brigadu i omladinske partizanske bataljone i da likvidira četnička uporišta uz sadejstvo Crnogorsko-sandžačkog odreda — — — — — — — — — — 96

Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od 10 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o formiranju Bosanskog proleterskog bataljona, previranju među četnicima Istočne Bosne, i pogodnom momentu za oslobađanje Vlasenice, Srebrenice i Bratunca — — — — — — — — — 99

t /
/^Pismo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 11 marta 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba Moši Pijade — Strana 104
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 11 marta 1942 god. štabu Kalinovičkog NOP odreda za orijentisanje glavnih snaga Odreda prema Sarajevu i Palama, povezivanje sa Jahorinskim NOP odredom, pojačanje budnosti prema Dujmovićima i Vrhprači i stvaranje opšte rezerve Odreda — — — — — — — — — — 108
Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 11 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o zabrinjavajućoj situaciji u Crnoj Gori i sedamnaestodnevnom uzaludnom čekanju pomoći iz Sovjetskog Saveza — — — — — — — — — — — — — 110
Obaveštenje delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od 11 marta 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba o povlačenju četničke grupe Dragoslava Račića u Gornji Zalukovik i pomeranju Donjozalukovičkog četničkog bataljona u Kraljevo Polje — 112
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od marta 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba Moši Pijade o otklanjanju osnovnih organizacionih i političkih nedostataka u partizanskim jedinicama Crne Gore radi uspešnije borbe protiv četnika Draže Mihailovića — — 113
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 12 marta 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba Svetozaru Vukmanoviću-Tempu za sadejstvo partizanskih odreda Istočne Bosne sa Proleterskom, udarnom grupom u borbi protiv ustaša i četnika Draže Mihailovića — —• — 117
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 13 martđ 1942 god. Operativnom štabu Proleterske udarne grupe o usmeravanju* težišta dejstva nia prostoru Han Pijesak — Srebrenica — Vlasenica — Olovo — 119
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 13 marta 1942 god. Rogatičkom operativnom sektoru o odluci Vrhovnog štaba da formira Rogatički NOP i dobrovoljački odred i o zadacima koji se postavljaju pred novoformirani Odred — — — — — — — — — — — 123
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 14 marta 1942 god. štabu Durmitorskog NOP odreda za stavljanje svih snaga na sektoru Kolašina pod jedinstvenu komandu radi usipešnije likvidacije četnika Draže Mihailovića — — — — — —• — — — 125
Punomoćje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita dato delegatima Vrhovnog štaba 15 marta 1942 god. za reorganizaciju i vojno-politieko učvršćenje partizanskih jedinica na području Crne Gore i Boke radi efikasnije borbe protiv okupatora i četnika —• — — —• — — 128
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 15 marta 1942 god. Operativnom štabu Proleterske udarne grupe o manevrisanju i korišćenju sadejstvujućih snaga pri dejstvu na okupatora i njegove sluge na , području Istočne Bosne — — — — — — — — • 129
Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 15 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o teškoj situaciji u Crnoj Gori i potrebi urgiranja kod Sovjetskog Saveza da što hitnije pošalje obećanu pomoć — — — — — — — — — — — — — 131

Strana

Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ive Ribara-Lole od 15 marta 1942 god. PK KPJ za Srbiju o vojno-političkoj situaciji po završetku Druge neprijateljske ofanzive, nužnosti objedinjavanja oslobodilačkog pokreta u Vojvodini i upućivanja Dobrivoja Radosavljevića u Makedoniju — — — — —• — — — — — — 135

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 15 marta 1942 god. Operativnom štabu Proleterske udarne grupe za prihvat jednog dela Valjevskog partizanskog odreda koji se probijao ka Istočnoj Bosni, stvaranje dobrovoljačkih odreda i postavljanje zaseda na komunikacijama — — — — — — — — — — — — 140

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 16 marta 1942 god. Operativnom štabu Proleterske udarne grupe za obustavljanje pokreta prema Vlasenici i vraćanje na sektor Romanija —• Han Pijesak — — — 142

Pismo druga Tita od 16 marta 1942 god. delegatima CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Edvardu Kardelju i Ivi Ribaru-Loli —• —• — — — — — — — — 145

Obaveštenje Centralnog komiteta KPJ od 16 marta 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Hercegovinu o upućivanju Čede Kapora na vojno-politički rad u Hercegovini — —• 147

Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 16 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu — — — — — — — — 148

Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 16 marta 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Sandžak za objedinjavanje dejstava na području Sandžaka i sadejstvo Bjelopoljskog NOP odreda pri napadu na Kolašin 152

Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaBa NOP i DV Jugoslavije od 16 marta 1942 god. Nevesinjskom NOP odredu o jačini ustaških snaga u Borču i rasporedu njihovog automatskog naoružanja — — — — — — — — — — — — — 155

Pismo Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 16 marta 1942 god. sekretaru Mesnog komiteta KPJ Sarajevo kojim se traži nabavka municije, lekova i delova potrebnih za emisionu radiostanicu Vrhovnog štaba — — —• — — 156

Izveštaj delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ive Ribara-Lole od 17 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o vojno-političkom stanju u Hrvatskoj, Vojvodini i Sloveniji i preduzetim merama za što uspešniji rad — — — — — — — — —• — — 157

Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od 17 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o formiranju novog Bosanskog proleterskog udarnog bataljona, pretstojećim zadacima i mogućnosti formiranja nove proleterske brigade u Bosni — 169

Upozorenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 18 marta 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Sandžak na mogućnost da okupator ugrozi Savnički srez pravcem Pljevlja — Durđevića Tara — —• —• — — —• 175 -

Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od 18 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o oslobođenju Vlasenice i naređenjima upućenim partizanskim odredima i dobrovoljačkim bataljonima u Istočnoj Bosni — — — — — — 176

Strana

Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od 18 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni, s predlogom za dalji način dejstva Proleterske udarne grupe — — — — — — — — — 176
Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 19 marta 1942 god. štabu Durmitorskog NOP odreda za formiranje dva udarna bataljona i pojačanje političkog rada sa bataljonima »Bajo Pivljanin« i »Vojvoda Momčilo« — — — 176
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 19 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o uspešnoj borbi Prvog kombinovanog bataljona Durmitorskog NOP odreda protiv četnika Draže Mihailovića 177
Uputstvo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 20 marta 1942 god. štabu Četvrtog (Kraljevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade o načinu izvođenja akcija na pruzi Sarajevo — Renovica —• — — — — — 177
Pismo delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ive Ribara-Lole od 20 marta 1942 god. PK KPJ za Srbiju 0 najvažnijim zadacima koje drug Tito postavlja pred PK 1 obaveštenje o uspešnim partizanskim borbama u Hrvatskoj 179
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 20 marta 1942 god. Kalinovičkom NOP odredu za vršenje demonstrativnog napada u pravcu Pala i formiranje jednog udarnog bataljona — — — — — — — — — — 182
Naredba Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 21 marta 1942 god. za formiranje Rogatičkog NO dobrovoljačkog odreda 183
Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 21 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu u kome moli da bude smenjen sa dužnosti na privremenom aerodromu kod Zabljaka — —• — — — — 184
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o uspešnom dejstvu Proleterske udarne grupe i reorganizaciskim merama kod partizanskih i dobrovoljačkih odreda u Istočnoj Bosni — — — —• 185
Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 23 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o stanju na sektoru feolašin — Mojkovac — — — 188y
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 23 marta 1942 god. štabu Rogatičkog NOP odreda za efikasniju blokadu Rogatice — — — — — — — — 192
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 24 marta 1942 god. štabu Durmitorskog NOP odreda o načinu izvođenja napada na Kolašin —• — — — — 193
Predlog projekta organizacije pionirskih jedinica koji je Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu podneo Vladimir Smirnov marta 1942 godine — — — —• — — 194
Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 24 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu povodom obećane pomoći iz Sovjetskog Saveza — — 198
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od 24 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o uspešnom stvaranju dobrovoljačkih jedinica u Istočnoj Bosni i o potrebi da se po jedan bataljon iz Proleterske udarne grupe zadrži u Srebrenici i Drinjači za vojno-politički rad — — — — — 198

Strana

»Ko su partizani i čiji su oni pretstavnici« —• članak od marta 1942 godine — — — — — — — — — — — — 199

Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 26 marta 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba Moši Pijade o razmimoilaženju u gledištima na Narodnooslobodilačku borbu u Jugoslaviji između Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i vlade Sovjetskog Saveza i uzrocima nedobijanja obećane pomoći — — — — — —• — — 210

TJputstvo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 26 marta 1942 god. štabu Kalinovičkog NOP odreda o organizacionom učvršćenju jedinica i izvođenju akcija na neprijatelja — — — — — — — — — — — — 213

Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 26 marta 1942 god. štabu Rogatičkog NO dobrovoljačkog odreda za vojno-političko učvršćenje jedinica, vršenje prepada na Rogaticu i dostavljanje redovnih izveštaja — — 215

Zajednički proglas CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 marta 1942 god. povodom prve godišnjice oslobodilačke borbe jugoslovenskih naroda — — — — — 217

Zajednički izveštaj opunomoćenika Vrhovnog štaba u Crnoj Gori od 27 marta 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o uzrocima nepovoljne vojno-političke situacije u Crnoj Gori i o merama koje treba hitno preduzeti za otklanjanje tih uzroka — — — — — — — — —• — 225

Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 marta 1942 god. štabu Romaniskog NOP odreda za izviđanje neprijatelja, postavljanje zaseda na putu Mokro — Podromanija i stvaranje udarnih jedinica — —• — 233

Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 marta 1942 god. štabu Rogatičkog NO dobrovoljačkog odreda za vršenje prepada na Rogaticu i formiranje omladinskih četa — — — — — — — — — — — f 235

Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od marta 1942 god. o ustrojstvu i dužnostima partizanskih straža — — 237

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 28 marta 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Crnu Goru i Boku za formiranje udarnih jedinica sa stalnim rukovodećim kadrom i uputstvo o načinu borbe protiv četnika Draže Mihailovića — — — — —• — — f238 '

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 28 marta 1942 god. opunomoćenicima Vrhovnog štaba u Crnoj Gori —• —• — — — — — — — — 244

Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 28 marta 1942 god. štabu Durmitorskog NOP odreda o partizan'skom načinu ratovanja protiv četnika Draže Mihailovića — — — — — — — — — — — — f*L45

Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 28 marta 1942 god. štabu Pračanskog bataljona za dalji rad i formiranje novih bataljona koji će ući u sastav Romaniskog odreda — — — — — — — — — — 248

Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 28 marta 1942 god. opunomoćeniku Vrhovnog štaba o načiiiu sređivanja stanja u Crnoj Gori — — — — ' 250

Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 28 marta 1942 god. štabu Komskog NOP odreda o učvršćenju jedinica i načinu vođenja borbe na Kolašinskom sektoru — — — — — — — — — — — /"253/

Strana

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 28 marta 1942 god. štabu Bjelopoljskog NOP odreda za zatvaranje pravaca Bijelo Polje—Mojkovac — — 255
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 28 marta 1942 god. štabu Četvrtog (Kraljevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade za vršenje akcija i podnošenje izveštaja o stanju u jedinicama Jahorinskog odreda 256
Uputstvo Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 29 marta 1942 god. Operativnom štabu Proleterske udarne grupe o načinu daljeg dejstva na području Istočne Bosne — — — 258
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 29 marta 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba Svetozaru Vukmanoviću-Tempu o najvažnijim zadacima za pretstojeće dejstvo i obaveštenje o situaciji u Srbiji i Crnoj Gori — — — — — — — — — — — — 262
f Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 29 marta 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba Moši Pijade o nemogućnosti slanja pomoći u naoružanju od strane Sovjetskog Saveza i o bacanju letaka iz engleskih aviona nad teritorijom Sandžaka — — — — — — — 265
Pismo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od marta 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba Moši Pijade 0 načinu rešenja krize u Crnoj Gori i o stanju u Hrvatskoj 1 Srbiji — — — — — — — — — — — — — 266
Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 29 marta 1942 god. štabu Jahorinskog NOP i dobrovoljačkog odreda za preuzimanje položaja Kraljevačkog bataljona u dolini Prače i postepeno izvršenje ranije postavljenih zadataka — 267
Izveštaj Edvarda Kardelja od 29 marta 1942 god. sekretaru CK KPJ i Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o vojno-političkoj situaciji u Sloveniji — — — — 269
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od 29 marta 1942 god. Vrhovnom štabu o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni — — 285
Pismo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 29 marta 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba Moši Pijade o ponovnom obećanju sovjetske pomoći, opštoj situaciji u zemlji i potrebi stvaranja mobilnih udarnih jedinica — 286
Uputstvo referenta saniteta Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 29 marta 1942 god. sanitetskim organima, vojnim i političkim rukovodiocima Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske na području Bosne o suzbijanju pegavog tifusa — — — — — — — — — — — — 287
Pismo referenta saniteta Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Gcjka Nikoliša od 29 marta 1942 god. referentu saniteta Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske — — — — 288
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 31 marta 1942 god. Operativnom štabu Proleterske udarne grupe o načinu postavljanja zaseda i naređenje za organizaciono učvršćenje meštanskih jedinica i izvođenje energičnih akcija radi zaplene municije — — — — — 288
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 31 marta 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu za stvaranje i učvršćenje udarnih bataljona i omladinskih četa, izvođenje akcija i povezivanje sa susednim odredima, i obaveštenje o situaciji u Istočnoj Bosni i na slobodnoj teritoriji — — — — —

Strana

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 31 marta 1942 god. štabu Četvrtog (Kraljevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade za napad na selo Mokro — — — — — — — — — — — — 303
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 31 marta 1942 god. štabu Rogatičkog NO dobrovoljačkog odreda za pripremanje napada na Rogaticu — 304
Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 31 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o vojno-političkoj situaciji u Crnoj Gori — — — 305
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od 31 marta 1942 god. Vrhovnom štabu o stanju u Istočnoj Bosni, formiranju novih odreda i reorganizaciji Romaniskog odreda — — — — — — 308
Proglas Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od marta 1942 god. narodu čelebićke opštine — — — — — — — 309
Pismo opunomoćenika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije u Crnoj Gori od marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o stanju u Crnoj Gori — — — — — — 311
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 1 aprila 1942 god. štabu Druge proleterske NOU brigade za dejstvo prema Rogatici i za dostavljanje desetodnevnih političkih izveštaja o stanju u Brigadi — — — — — 313
Uputstvo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 1 aprila 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Sandžak o *načinu izvođenja* akcija kod *Pljevalja,* čišćenju sela pored Lima i sadejstvovanju Bjelopoljskom NOP odredu — 315
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 1 aprila 1942 god. štabu Drinskog NO dobrovoljačkog odreda za iznuravanje neprijateljske posade u Rogatici, ispitivanje mogućnosti zaplene baterije na Lunju i zarobljavanje posade na Limskom mostu — — — — — — ' 316
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 1 aprila 1942 god. štabu Glasinačkog NOP bataljona za sprečavanje snabdevanja ustaško-domobranske vojske komunikacijom preko Romanije i održavanje veze sa delovima proleterskih brigada u rejonu Rogatice — — — —• 318
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 1 aprila 1942 god. štabu Romaniskog NOP odreda za otpočinjanje akcija na komunikacijama Mokro — Podromanija i Sckolac — Han Pijesak — — — 320
Uputstvo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavij.e od 1 aprila 1942 god. štabu Pračanskog NOP bataljona o načinu izvođenja partizanskih akcija i naređenje za sadejstvo Kraljevačkom bataljonu i Romaniskom NOP odredu u pretstojećim akcijama — — — — — — — — — 321
Izveštaj delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Vladimira Popovića od 1 aprila 1942 god. Centralnom komitetu KPJ o vojno-političkoj situaciji u Hrvatskoj — 322
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od .2 aprila 1942 god. Vrhovnom štabu o reorganizaciji NOP odreda »Zvijezda«, zadacima ovog Odreda i stanju u Sarajevu — — — — — — 323
Zapovest Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od aprila 1942 god. za napad na Borač — — — — 323

S

Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 3 aprila 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o vojno-političkoj situaciji u Crnoj Gori — — — 327
»Za šta se bore i kako se bore četničke vođe« — nedovršeni referat Moše Pijade od aprila 1942 godine — — — — — 327
Obaveštenje delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 4 aprila 1942 god. članu Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku Peku Dapčeviću o preuzimanju rukovođenja nad jedinicama Durmitorskog NOP odreda radi odbrane Savničkog sreza — — —• — — 336
Obaveštenje delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 4 aprila 1942 god. o preduzetim merama za odbranu Savničkog sreza —• — — — — — — — 338
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od 4 aprila 1942 god. Vrhovnom štabu o pokretu Prvog udarnog bosanskog bataljona za Ozren i o situaciji na Majevici — — — — — — — 339
Izveštaj opunomoćenika Vrhovnog štaba u Crnoj Gori od 5 aprila 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o preduzetim merama za formiranje čvrstih partizanskih jedinica u Crnoj Gori i načinu borbe protiv četnika — — — — — — — — — — — — — 3395
Proglas Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od marta 1942 god. pripadnicima hrvatskog domobranstva kojim se pozivaju da prekinu bratoubilačku borbu i stupe u redove NOP i DV Jugoslavije —• —• — — — — — — — — 343
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 6 aprila 1942 god. štabovima Durmitorskog i Komskog NOP odreda za reorganizaciju snaga na sektoru Kolašin — Mojkovac i uputstvo o vođenju borbe protiv četnika — —- 345
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od aprila 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba Moši Pijade o pripremi za stvaranje narodne vlade u zemlji radi uspešnije borbe protiv okupatora i uputstvo o sređivanju situacije u Crnoj Gori — —• — —• — — — —• — 345
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 6 aprila 1942 god. štabu Durmitorskog NOP odreda o dolasku partizanske straže u Čelebić i partizanske čete iz Sandžaka za Durmitorski odred i o materijalnim sredstvima stavljenim na raspoloženje Glavnom štabu NOP odreda za Crnu Goru i Boku — — — — — — — — — — — 347
Uputstva Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 7 aprila 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske

0 stvaranju i učvršćenju partizanskih jedinica, načinu njihovog borbenog dejstva i političkom radu u narodnim masama — — — — — — — — — —• — — — 349
Direktivno pismo CK KPJ od 8 aprila 1942 god. pretstavnicima CK KPJ u Crnoj Gori i Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak za otklanjanje osnovnih uzroka slabog stanja u Crnoj Gori — — — — — — — — 353
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 8 aprila 1942 god. Glavnom štabu NOP i DO za Crnu Goru 1 Boku za preduzimanje potrebnih mera u cilju likvidacije četnika Draže Mihailovića i obaveštenje o vojno-političkoj situaciji — — — — — — — — —• — — — 358

Strana

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije od 10 aprila 1942 god. opunomoćeniku Vrhovnog štaba u Crnoj Gori za manevarsko dejstvo udarnim bataljonima i postepeno stvaranje uslova za preduzimanje akcija većeg obima 361
Uputstvo Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 10 aprila 1942 god. štabu Durmitorskog NOP odreda o načinu odbrane Savničkog sreza od četnika — — — — — — —. — 364
Pismo Ive Ribara-Lole od 10 aprila 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Edvardu Kardelju o vojno-političkoj situaciji u Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini 365
Obaveštenje Ive Ribara-Lole od 10 aprila 1942 god. PK KPJ za Srbiju o vojno-političkoj situaciji u Crnoj Gori, Istočnoj Bosni i Hercegovini i uputstva za dalji rad — — — — —• 368
Pismo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 10 aprila 1942 god. Moši Pijade kojim mu se prenose uputstva druga Tita za vođenje borbi na Kolašinskom sektoru i obaveštenje da Sovjetski Savez neće poslati obećanu pomoć — 372
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Svetozara Vukmanovića-Tempa od 10 aprila 1942 god. Vrhovnom štabu o pripremama za formiranje Istočno-bosanske brigade i o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni — —• —• — 374
Pismo Edvarda Kardelja od 11 aprila 1942 god. Ivi Ribaru-Loli 374
Otvoreno pismo Centralnog komiteta KPJ od 12 aprila 1942 god. svima organizacijama .i članovima KPJ u Crnoj Gori i Boki 376
Uputstvo Centralnog komiteta SKOJ od 12 aprila 1942 god. političkim komesarima i sekretarima bataljonskih komiteta Partije o formiranju četa i posvećivanju što više pažnje organizovanju i radu omladine —• — — — — — —• — — 377
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 14 aprila 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Sandžak o uključivanju Cajničkog sreza u njegovo područje i naređenje za što uspešniju njegovu zaštitu i ekonomsko korišćenje — — — — — — — — — — — — — 379
Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 14 aprila 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o formiranju udarnih bataljona i vojno-političkoj situaciji u Savničkom srezu — — — — — — — — — — — 380
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 14 aprila 1942 god. Operativnom štabu NOP odreda za Hercegovinu da se noćnim napadom ovlada uporištima iznad Boračkih sela, pravilno organizuje upotreba plena i nastavi čišćenje doline Neretve do Konjica —• — — — — —• 380
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 14 aprila 1942 god. Radu Hamoviću o upućivanju Trećeg bataljona Dru'ge proleterske NOU brigade kao pojačanja Severne napadne grupe i uputstvo o njegovoj upotrebi pri napadu na, Borač — —• — — — — — — — — — 384
Direktivno pismo Centralnog komiteta KPJ od 15 aprila 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Istočnu Hercegovinu i političko-partiskim rukovodiocima i partizanskim jedinicama na istom području — •— •— — —• — — — — — — 386
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 16 aprila 1942 god. opunomoćeniku Vrhovnog štaba u Crnoj Gori za reorganizaciju i učvršćenje Partije i partizanskih jedinica, učvršćenje pozadine i solidnu pripremu vojnih akcija protiv okupatorskih i četničkih snaga — — 388

Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 16 aprila 1942 god. štabu Jahorinskog NOP odreda o bekstvu engleske misije i Ljuba Novakovića iz Foče — — 391
Pismo Centralnog komiteta KPJ od 17 aprila 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu o načinu formiranja i rukovođenja partizanskim jedinicama i o mestu i zadacima zamenika političkog komesara odreda —• — —. '392)
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 17 aprila 1942 god. opunomoćeniku Vrhovnog štaba u Crnoj Gori o načinu borbe protiv četnika i Italijana — — 397
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 17 aprila 1942 god. Moši Pijade o bekstvu iz Foče engleske vojne misije i upućivanju dva bataljona Prve proleterske NOU brigade za Crnu Goru radi uspešnije borbe protiv okupatora i četnika — —• — — — —• — — 397
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 18 aprila 1942 god. štabu Kraljevačkog bataljona Prve proleterske NOU brigade za rukovođenje svim jedinicama na svome sektoru i obaveštenje o nemačkim snagama prikupljenim oko Pala i načinu dejstva protiv njih — — — 401
Uputstva Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 18 aprila 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Istočnu Bosnu o načinu vođenja borbi u slučaju novih neprijateljskih ofanzivnih dejstava i o otpočinjanju čišćenja Majevice tek u pogodnim uslovima i posle temeljitih priprema —• — — — — — — — — — — — — 404
Uvodni članak Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita za prvi broj časopisa »Partizanski sanitet« od aprila 1942 godine — — — — — — — — 409
Proglas Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 20 aprila 1942 god. narodu Bosne i Hercegovine povodom likvidacije ustaškog uporišta Borča — — — — — — — — — — 410
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ivana Milutinovića od 20 aprila 1942 god. Vrhovnom štabu o vojno-političkoj situaciji u Crnoj Gori —• —• — — — —• 412
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 20 aprila 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o borbama i vojno-političkoj situaciji u Crnoj Gori 413
Nastavni plan sastavljen od Moše Pijade aprila 1942 god. za vojno-političke kurseve udarnih jedinica Durmitorskog NOP odreda — — — — — — — — — —• — — — 413
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 22 aprila 1942 god. štabu Kalinovičkog *NOP* odreda za sadejstvo hercegovačkim odredima pri čišćenju od ustaša okoline Borča i terena u pravcu Konjica — —• — —• — 418
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 22 aprila 1942 god. Operativnom štabu NOP odreda za Hercegovinu za čišćenje od ustaša Nevesinjskog Polja i doline Neretve do Konjica — — — — — — — —• 419
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 22 aprila 1942 god. štabu Durmitorskog NOP odreda za primenu partizanskog načina ratovanja u borbi protiv četnika i upotrebu Prvog bataljona Prve proleterske NOU brigade — — — _ — — — — _ |423i

Strana

Izveštaj delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Edvarda Kardelja od 23 aprila 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o rasplamsavanju oslobodilačke borbe u Sloveniji i njenom odrazu na susedne krajeve — — — 425
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 23 aprila 1942 god. Operativnom štabu NOP odreda za Hercegovinu o ofanzivnim dejstvima italijanskih snaga od Pljevalja ka Čajniču i Goraždu i potrebi što hitnijeg čišćenja doline Neretve do Konjica — — — — — — — — 428
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 23 aprila 1942 god. štabu Kalinovičkog NOP odreda o početku italijanskih ofanzivnih dejstava prema čajniču, Goraždu i Foči i uputstvo o načinu dejstva za slučaj uspešnog razvitka okupatorskog pothvata — — — — — — — 429
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 24 aprila 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Sandžak za efikasnije dejstvo na italijansku diviziju »Pusteriju« i *najtešnju* saradnju sa Drugom proleterskom NOU brigadom i Drinskim NOP odredom — — — — — — — 430
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 24 aprila *1942* god. štabu Druge proleterske NOU brigade o opštoj situaciji posle italijanskog zauzimanja čajniča i naređenje za sistematsko dejstvo na pravcima kretanja divizije »Pusterija« — — — — — — — — — — 432
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 24 aprila 1942 god. štabu Kalinovičkog NOP odreda o toku neprijateljske ofanzive na Istočnu Bosnu — — — — — 434
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 25 aprila 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o reorganizaciji partizanskih jedinica u Crnoj Gori, važnijim borbama i organizacionom sređivanju pozadine 435
Predloži delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 25 aprila 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu za organizaciju vojno-teritorijalnih pozadinskih organa 441
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 25 aprila 1942 god. štabu Druge proleterske NOU brigade da oslobodi pohapšene političke rukovodioce u Drinskom dobrovoljačkom odredu i vrši energične noćne napade na italijanske snage koje nadiru u pravcu Goražda — — 449
Izveštaj delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Vladimira Popovića od aprila 1942 god. Sekretarijatu Centralnog komiteta KPJ za neoslobođene krajeve o neprijateljskim ofanzivnim dejstvima na Kordun i Liku i o stanju u Dalmaciji — — — — — — — — — — — — 451
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 26 aprila 1942 god. Vrhovnom štabu o pokretu jačih italijanskih snaga od Sandžaka ka Istočnoj Bosni i njihovom zauzimanju Cajniča — — — — — — — — — — 459
Izveštaj opunomoćenika Vrhovnog štaba u Crnoj Gori od 27 aprila 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o vojnopolitičkoj situaciji i načinu pretstojećih dejstava protiv četnika — — — — — — — — — — — — — 461
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 aprila 1942 god. štabu Druge proleterske NOU brigade o pokretima italijanskih snaga u dolini Drine i verovatnim njihovim napadnim pravcima, i uputstva o načinu dejstva Brigade — — — — — — — — — — — — 465

Stron,^

Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 aprila 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Sandžak za izvođenje stalnih napada na jedinice italijanske divizije »Pusterija« na otseku Čajniče—Kovač Planina i na komunikaciji Pljevija—Prijepolje — — — — — — — 469
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 aprila 1942 god. štabu Drage proleterske NOU brigade o uspešnim borbama u Hercegovini protiv italijanske divizije »Kaćatore dele Alpi« i uputstvo o daljem dejstvu Brigade — — — — — —
Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od aprila 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o novim pokretima italijanskih trupa i situaciji u Savničkom i Kolašinskom srezu — — — — — — — — 473
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 28 aprila 1942 god. štabu" Druge proleterske NOU brigade o novim pokretima neprijateljskih snaga i uputstvo o radu u novonastaloj situaciji —• —• — — — —• —• — — 473
Izveštaj Glavne intendanture Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 28 aprila 1942 god. Vrhovnom štabu o stanju i raspodeli plena iz ustaškog uporišta Borča — — — — — 475
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od aprila 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba da komandantu Kalinovičkog NOP odreda prenese direktivu Vrhovnog štaba da se u represalijama bude odmeren — — 476
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 29 aprila 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Crnu Goru i Boku za reorganizaciju jedinica, formiranje vojno-pozadinskih ustanova na slobodnoj teritoriji i razvijanje partizanskih akcija u pozadini neprijatelja — — — 479
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 29 aprila 1942 god. štabu Durmitorskog NOP odreda za formiranje komande područja na Zabljaku i koordinaciju dejstva Odreda sa ostalim susednim jedinicama pri vođenju borbi na Kolašinskom sektoru — — — —• —• — 488
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije od 29 aprila 1942 god. štabu Bjelopoljskog NOP odreda za upućivanje Veli'mira Terzića Glavnom štabu NOP i DO za Crnu Goru i Boku i dostavljanje detaljnog izveštaja o situaciji na području Bjelopoljskog, Beranskog i Anđrijevičkog sreza 489
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 29 aprila 1942 god. Operativnom štabu NOP odreda za Hercegovinu za sadejstvo Kalinovičkom NOP odredu u čišćenju desne obale Neretve i obaveštenje o pripremama neprijatelja za nastavljanje svojih ofanzivnih dejstava — — —• 490
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 29 aprila 1942 god. štabu Severnohercegovačkog NOP odreda za evakuaciju ranjenika i namirnica u Goransko i sadejstvo sa Kalinovičkim NOP odredom pri likvidaciji ustaških uporišta na Treskavici i Visočici — — — — — — — — 490
Zajednički izveštaj delegata CK KPJ i opunomoćenika Vrhovnog štaba u Crnoj Gori od 30 aprila 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o vojnoj i političkoj situaciji u Crnoj Gori i Boki — — _ — — — — — — — 491
Registar — — — — — — — — — — — — — — 493